R. P.

ANTONII RVVIO RODENSIS,

DOCTORIS THEOLOGI

Societatis IESV, Sacræ Theologiæ Professoris,

COMMENTARII IN LIBROS ARISTOTELIS Stagiritæ de Cælo, & Mundo: unà cum dubijs, & quæstionibus in Schola agitari solitis.

BRIXIÆ, M.DC.XXVI.

APVD BARTHOLOMÆVM FONTANAM.

Superiorum Permissu.

INDEX TRACTATVVM, ET QVÆSTIONVM,

Quæ in his libris Aristotelis de Cœlo, & Mundo continentur.

Quæstiones proœmiales, & primi libri.

&

FINIS.

IN LIBROS

ARISTOTELIS

De Cœlo.

PROOEMIVM.

PVS hoc Aristotelicum de Cœlo, & Mundo, quod nostris Commentationibus illustrandum suscipimus: partem quandam esse totius naturalis Philosophiæ, perspicuum est, & in reliquis nostris Philosophiæ libris ostensum. Etenim cum naturalis eadem Philosophia in explicanda natura entis mobilis vniuersalissimi versetur, & libri isti partem eiusdem entis mobilis explicandam sibi assumant, iure optimo partem eiusdem scientiæ appellantur: non quidem primam, quia prima consideratio entis mobilis ea esse debuit, quæ circa primum, quod de eo occurrit considerandum versatur, & id quidem certum est, non esse peculiare aliquod ens mobile, sed vniuersalem rationem principiorum, ex quibus conflatur, & cuius notitiam tradidere physicorum libri, & propterea primam Philosophiæ partem, vocari debuerunt: sed post illam primam opus hoc secundum tenet locum, vt ex proprij subiecti, propriæve materiæ (circa quam versatur) expositione constabit.

Quodnam sit huius operis subiectum.

QVæstio intelligitur de subiecto adæquato comprehendente omnia, quæ tractantur in scientia, a quo certum est speciem sumere: non de principali, quod semper est præcipua pars eius, vt constat in omnibus scientijs: maximam verò rationem dubitandi præbuit multitudo, atq; diuersitas rerum, de quibus differetur in his libris: nam in primo mundus, seu vniuersum, & proprietates eius considerantur: in secundo solum cęleste corpus, in tertio, & quarto elementa. Hæc igitur diuersitas rerum in diuersas quoq; sententias abire coegit antiquos Arist interpretes. Nam Iamblicus, & Syrianus cum eo, quorũ meminit D. Tho. in procemio huius operis tenent, corpus cæleste esse subiectum eius. Quod probant ex inscriptione: nam apud Græcos inscribitur de cœlo: sed inscriptio continet materiam totius operis: ergo corpus cęleste habet rationem completæ, seu adæquatæ materiæ, & subiecti totius operis. Secundò, quia subiectum scientię illud duntaxat esse potest, quod per se consideratur. Sed in his libris solum cõsideratur per se corpus cęleste, de cęteris vero corporibus quasi per accidẽs agitur, nempe vt sub eo contentis, vel ad cognitionem illius conducentibus, seu influxũ eius participantibus: ergo solum cęleste corpus erit subiectum huius operis.

Hæc tamen sententia improbabilis visa est D. Th. & meritò, quia non consueuit Arist. nec vllus scientiæ auctor maiorem partem scientiæ assignare rebus, non per se, sed per accidens solum ab eo consideratis. Sed constat Arist. partem 2. lib. atque etiam tertium, & quartum integros solis elementis assignasse: ergo absurdum est dicere, quod non per se, sed per accidens ab eo cõsideren tur, & solum cęleste corpus per se, præterea ab omnibus recentioribus reijcitur.

Secunda sententia est, quæ asserit, non solum cęleste corpus, sed elementa considerari per se, & cum hæc omnia sint simplicia corpora, distincta a corporibus mixtis, subiectũ adæquatũ huius operis esse corpus simplex, sub quo comprehenduntur quatuor elementa, & cęlum. Itaq; subiectũ huius operis iuxta hanc opinionẽ est corpus simplex, vt mobile ad vbi. Hęc est opinio Simplicij in proœmio huius operis, quam sequuntur ibidem. Conimb & alij. Probant ex progressu huius operis: nam in 1. & 2. lib. eius agit Aristo. de cęlo, & in 3. & 4. de elementis: mixta vero sub ratione nõ seorsim considerari oportuit sed ad eandem considerationem simpliciorũ reducere, quia ad eosdem situs elementorum pertinent, & iuxta naturam elementi in eis prædominantis mouentur, vt quæ terrestria sunt, ad situm terræ, quæ aerea, ad sitũ aeris. Vnde sequitur sola simplicia corpora, in quã tum ad proprios situs mobilia sunt, per se considerari. Deinde ratione 1. quia euidens est, considerationem corporis simplicis, in quantũ mobile est ad vbi, per se pertinere ad naturalẽ philosophiã, & non est minus euidens quod in nulla alia parte, præter istam, hoc modo cõsideretur: ergo euidens erit ad hanc per se pertinere, & ex consequẽti esse subiectũ adæquatum eius. Secũdo, quia si totum vniuersum, dicatur esse subiectũ, vt plures opinantur, (ait Simplicius) sequeretur in his lib. agere debere Arist. de omnibus partibus vniuersi, vsq; ad animantia, & plãtas, alioqui non poterit naturam eiusdẽ vniuersi explicare: cũ cõpleta cognitio totius depẽdeat ex cognitione omnium partium. Sed constat, non de omnibus partibus vniuersi agere, sed solum de quinq; corporibus simplicibus, videlicet, elementis, & cęlo, ergo nõ vniuersũ, sed corpus simplex subiectũ erit.

Tertia opinio est Alex. quem sequitur D. Th. in proœmio huius operis, asserentis, mundũ seu vniuersum vt est cõpositum quoddã ex quinq; corporibus simplicibus, tanquã ex partibus, videlicet cęlo, & elementis esse subiectũ huius operis adæquatũ, ipsa vero elementa considerari præcise, vt partes: & videtur nobis probabilior, & magis ad mentem Arist. Probatur vtrunq; quia subiectum est, cuius proprietates considerantur in sciẽtiã: sed in hoc opere considerat Arist. proprietates mundi, seu vniuersi: ergo hoc erit subiectum. Probatur minor ex text. 4. huius lib. vbi promittit se acturum de natura vniuersi, & disputaturũ, an sit finitũ, vel infinitum, & ex text. 77. vbi ostendit esse vnum, & eodem text. 4. esse perfectum, & in fine eiusdem 1. lib. atq; etiã in 2. probat esse ingenerabile, incorruptibile, atq; æternum, & tandem c. 2. tex. 5. eiusdem 1. lib. asserit, se acturũ de corporibus simplicibus, in quãtum partes sunt, ex quibus vniuersum componitur: ergo hoc

per

per se primo considerat,tanquā primarium, & adæquatum obiectum,corpora vero simplicia præcisse,vt sunt partes eius.

Argumentum primæ opinionis difficulta te caret,nam maior plane falsa est, quod inscriptio operis,vel sciētiæ, cōtinere debeat omne illud,quod per se consideratur ab ea, vel quod a tota materia accipiatur:sed sæpe ab vna aliqua parte principaliori accipi solet:& ita accipitur inscriptio huius operis a cęlo, tanquam a principaliori parte vniuersi per se primo,& adęquate considerati. Ad 2. neganda est minor, quod de solo cęlesti corpore disseratur,per se in his libris, de reliquis vero corporibus per accidens: nam primaria, ac præcipua cōsideratio circa totum vniuersum versatur, & per se etiam considerantur elementa tanquam partes eius.

Ad 2 vero opinionis secundæ respondeo ex progressu Arist. in his lib. solum haberi posse quod consideret per se corpora simplicia,non tamen propter se, sed propter vniuersum,ad quod constituendum per se ordinātur:hoc est ergo per se,primo,& adæquate consideratum, corpora vero simplicia, tanquam partes eius:partium aūt rationem habent, ratione situs, quem in vniuerso eis natura tribuit,& ad quē mouētur:quare idē est considerari,vt mobilia ad propriū vbi, vel locum:ac considerari:tanquā partes vniuersi,quod sub eadē rationecōstituere patet.

Secundum vero argumentum solum probat,quod simplicia corpora in quantū mobilia ad vbi per se considerētur in hoc opere, quia hoc modo sumpta,partes sunt vniuersi primo,& adæquate considerati, ex quo non habetur,quod obiectum eius sint, sed solum quod sint obiecti partes. Ad 2.neganda est cōsequentia,quod agere debeat Arist.in hoc opere de omnibus corporibus mixtis vsque ad partes: quia sola simplicia corpora sunt partes per se primo cōstituentes vniuersum, in quantum ordinantur secundum situm in eo,mixta vero,quasi secundariæ partes censeri possunt quas primariæ cōprehendunt, quia eis præbent sitū in vniuerso: cū constet ad situm prædominantis elementi pertinere,& ad locum eius moueri naturaliter.

Ex his colligitur 1.opus hoc proxime post lib. phys. collocandum esse,quia vniuersum de quo agit,omnia ferme,de quibus disserūt cæteræ partes continet. Quare statim post vniuersalia principia omnium naturalium corporum explicari debuit. Secundò intelligitur dignitas eius,nam præter animam, & animata corpora (simplicibus absque dubio digniora) primum locum tenet inter partes philosophiæ:cum digniora sint corpora, ex quibus vniuersum componitur, præsertim cęlestia,vt per se est manifestum. Intelligitur 3.quanta nobis proueniat vtilitas ex opere hoc, vel certe ex notitia, seu cognitione vniuersi:nam cognitio, cum primis horum corporum(præsertim cęlestium,vtpote nobilissimorum) cognitio quoque effectuum in his omnibus inferioribus ex influxu eorum prouenientium rationali creaturæ dignissima est, valdeq; vtilis ad Dei notitiam consequendam, propriasq; dirigendas operationes.

Totius operis diuisio.

Diuisio huius operis trimembris est,nam licet quatuor libris fuerit ab Aristotele ordinatum, atq; distinctum, tria tantum in eis docet: in primo quidem naturam vniuersi,& partes,quibus componitur,in vniuersali explicans,atq; etiam proprietates in particulari. In secundo præcipuam eius partem nempe cęleste corpus, variosq; motus,atque virtutes,& influentias. In tertio,& quarto agit de elementis,& eorum motibus.

Diuisio primi libri.

PRimum tandem librum in tres alias partes sic possimus distribuere: vt in prima ostendat Aristoteles vniuersum perfectum esse quinque corporibus constitutum: nam præter quatuor consueta elementa,quæ suis rectis motibus sursum, ac deorsum mouentur, quintum aliud ponendum esse probat alterius naturæ, cui non motus rectus, sed circularis naturaliter conueniat.

In secundo ostendit mundum,& numero & magnitudine finitum esse, ita vt neq; vllum corpus actu infinitum compleatur, neq; plures sint mundi,sed vnus dumtaxat:& tandem ingenerabilem,& incorruptibilem,neque initium durationis habuisse, finem aliquando habiturum.

CAPVT I.

Textus Aristotelis.

Scientia de natura fere plurima videtur circa corpora, & magnitudines, &c.

Expositio textus.

INtentum Aristo. in hoc c. 1. est ostendere, vniuersum esse perfectum. Diuiditur autem in duas partes: in priori quædam præsupponit, & probat, ex quibus in posteriori concludit intentum. Primum suppositum vniuersalissimum est, videlicet naturalem philosophiam maxima ex parte versari circa corpora, & magnitudines, & eorum proprietates: corpora s. prædicamenti substantiæ, & magnitudines prædicamenti quantitatis, quia philosophia naturalis versatur circa naturam, vel ens naturale: sed corpora, & magnitudines sunt entia naturalia, aut secundū naturam: ergo versatur circa hæc Vnde etiā sequitur ad eandem philosophiam pertinere, quod de vniuerso probet perfectum esse, cum sit corpus naturale, atq; ex naturalibus corporibus compositum.

Cætera, quæ præsupponit, particularia sunt, & tria: Primum est definitio continui, quod sit diuisibile in semper diuisibilia, quæ definitio materialis vocatur, quia per eam explicatur continuum secundum partes integrantes, quæ sunt quasi materia eius: illa vero, quam assignauit Aristoteles 5. lib. physicorum: nempe continuum est, cuius partes copulantur ad vnum terminum communem, formalis dicitur: quia modi vnionis, quibus vniuntur partes, & vocantur indiuisibilia earum, quasi forma sunt eiusdem continui, vt talis, cum continuitatem eius constituant. Secundum præsuppositum est quod corpus sit omni quaque seu omni ex parte diuisibile, hoc est diuisibile secundum omnem dimensionem, quod sic probat: linea est diuisibilis secundum vnam dimensionem longitudinis: superficies secundum duas, longitudinis, & latitudinis: corpus secundum tres, longitudinis, latitudinis, & profunditatis: sed præter has dimensiones nec datur alia, nec probabilis est, quod fusius probat Aristoteles: ergo corpus est diuisibile, secundum omnem dimensionem, & ideo omni ex parte diuisibile.

Ex his probat iam intentum nempe vniuersum esse perfectum quid in sua specie, & ordine. Primo quidem ex eo, quod est corpus, quia corpus est perfectum quid, cū complectatur omnem dimensionem, sed vniuersum est corpus, imò ex quinq; corporibus compositum: ergo est quid perfectum. Secundo, nam corpus, quod nec est pars alterius, nec ab eo continetur, aut circumscribitur, perfectum quid est, cum careat imperfectione partis, & limitatione circumscribentis: quod enim ab alio circumscribitur, quasi limitati ab eo censetur: sed vniuersum continet omnia corpora, & a nullo continetur, vt per se patet, ergo perfectum quid est in sua specie, & ordine rei corporeæ.

QVAESTIO VNICA.

An mundus perfectus sit, vt decernit Aristoteles.

EX tribus præsertim (omissis alijs) ostendi potest, mundum non esse perfectum vt contendit Aristoteles. Primo ex diffinitione perfecti, ab omnibus admissa, videlicet perfectum est, cui nihil deest: ex ijs saltem, quæ suæ naturæ conuenire apta sunt, eiq; debita: sed mūdo desunt plura, quæ suæ naturæ conuenire apta sunt, ergo imperfectum quid esse censebitur. Minorem probo, quia mundus est vniuersum quoddam, ad cuius vniuersalem rationem pertinent in primis omnes gradus essendi, atq; etiā species omnes possibiles, atque indiuidua, in quibus ijdem gradus essēdi subsistere apti sunt: sed constat, pluribus carere speciebus, atq; indiuiduis sub eisdem gradibus essendi comprehensis, quæ a Deo fieri possunt: nam sub quolibet gradu essendi naturaliter potest Deus plures species cōdere, vt sub gradu essēdi incorruptibiliū corporū, plures cęlos, numero, atq; specie diuersos, & pariter sub reliquis: ergo multa desunt huic mundo ei cōuenire apta, & propterea perfectum esse nō potest.

Cui

Cui adiungi potest proprietas illa mali ab oibus admissa, videlicet ex quocumq; defectu consurgere: sed mundus plures defectus habet vt monstra,& peccata,ergo malũ erit simpliciter,&ex consequenti imperfectum. Nec soluit argu. vulgaris responsio, quod ex his defectibus consurgit mira quædam varietas, maiorem perfectionem eidem mundo conferens,quam sine his haberet. Nam contra hoc est, quod longe perfectior foret mundus sine his, vt constaret,si in primo statu innocẽtiæ duraret homo,& abessent peccata,quibus non solum deordinatur homo a suo fine,sed etiam suo modo reliquæ creaturæ,nam malus vsus earum quandam deformitatem eis conferre,notum est. Secundò, quia mundus ex vna parte caret perfectionibus modis essendi creaturarum,nam spiritualia,vt Angeli extra mundum esse censentur, cum sub gradu essendi corporeo non comprehendantur. Vnde super humanas mentes eos vocat D.Dionysius 5.cap.de cęlesti hierarchia,quasi extra mundi ordinẽcõsistentes,sed modi essendi cẽsentur quasi partes essentiales eius:ergo aliquo ex eis carens mundus non erit perfectus.Ex alia vero parte multa habet superflua, qualia sunt mixta oĩa,quibus carebit post diem iudicij,& sine quibus non erit minus:sed magis perfectus: nam quod perfectiorem statum tunc habiturus sit,docent sancti Patres,& ex sacra pagina id colligunt.Ex tertio tandem probatur, quia rationes Arist.quibus probauit vniuersum esse perfectum,nullius momenti sunt:ergo fundamento carebit id affirmare. Probatur antecedẽs: nam ratio prior eius est,quia corpus est perfectum quid,cum sit diuisibile secundum oẽm dimensionem,nẽpe longitudinẽ,latitudinẽ,& profunditatem:ergo vniuersum ex corporibus constitutũ perfectum quid erit.Sed quam friuola sit hæc ratio,cõstat:nam si hoc sufficeret ad perfectionem, etiã foret perfectum,quamuis confuse,& sine ordine haberet eadem corpora,quę nunc habet, quia corpus esset, & ex corporibus constitutum. Ratio etiam posterior inefficax est, quod vniuersum sit perfectum, quia a nullo continetur,nam locus non continetur ab alio,& est quid imperfectum.

His tamen non obstantibus dicẽdum est, vniuersum esse perfectum, nõ quidem absolute quia nulla creatura potest hoc modo esse perfecta, sicut nec potest carere imperfectionibus, in ratione ipsa creaturæ necessario inclusis, sed in suo genere, & gradu, eo videlicet modo, quo creatura perfecta esse potest, si habeat quidquid naturæ suæ debitum,atq; conueniens est.

Quod probatur 1.ex verbis sacræ paginę Gen.1.vbi postquam Deus vniuersum condidit,quasi actuquodam reflexo(nostro modo intelligendi)opus suum respiciens approbauit illis verbis:*Vidit Deus cuncta,quæ fecerat, & erant valde bona*:quasi dixerit consummatum,atq; in suo ordine perfectum esse. Probatur etiã ratione, quia illud est perfectum in suo genere,& ordine,cui nihil perfectionis suæ naturæ debitæ,atq; congruentis deest:vt homo vel Angelus perfecti dicuntur, si nihil debitum, aut congruens naturæ humanæ, aut Angelicæ eis desit.Sed vniuerso nihil deest naturę eius debitũ:ergo in suo ordine perfectũ cẽsetur. Minorem probo,quia perfectio essentialis totius cõsurgit ex perfectione partium essentialiũ, debito modo ordinatarũ,& perfectio substantialis,seu integralis ex partibus integrãtibus, quas eadem natura postulat:ab essentia vero sic perfecta emanant proprietates, aut passiones eidem naturæ debitæ,& suo modo accidẽtia, spectãtia ad ornatũ: sed hæc oĩa habet vniuersum:ergo perfectũ censeri debet. Probo iterũ minorem,quia partes essentiales vniuersi sunt oẽs modi essendi per genera,& species distributi,& in earũ indiuiduis subsistentes. Quos vniuersum cõtinere manifestũ est, cũ non sint alij modi essendi excogitabiles,prę ter eos,ex quib.prædicamentũ substãtiæ,& nouum accidentium coalescunt, sub quibus genera oĩa,species, & indiuidua, continentur,& consequenter eorũ proprietates,& accidentia,vt modi essendi corporeæ substantiæ,&spiritualis corporum simplicium,atq; mixtorum, viuentium, & vitæ expertium, modi item essendi naturæ sensitiuæ,atq; insensibilis,& tãdem modus essendi naturæ rationalis, cũ proprietatibus, & accidentibus oĩum. Ex quibus nouem prædicamenta accidẽtium constituuntur,& hæc sunt quasi partes materiales vniuersi:forma vero censetur esse debita ordinatio horum oĩum,quã non est minus notum habere inter sese:nam hos oẽs gradus essentialiter subordinatos esse cõstat,genera etiam,atque species,per quę dispersi sunt,& singulis speciebus subordinantur indiuidua a quibus participantur, & in qui-

quibus subsistunt. Proprietates verò, & accidentia eiusdem generibus, speciebus, & indiuiduis, a quibus emanant, atq; dependent, & sustentantur: negari ergo non potest, vniuersum habere quidquid perfectionis essentialis, substantialis, & accidentalis, materialis, & formalis, postulat natura eius, & ex consequenti, quod sit in suo ordine, & gradu perfectum, vt Aristot.c. præsenti docet, & tenet cum eo communis consensus SS. Patrum, Scholasticorum, atq; Philosophorum.

Ad primum argumentum neganda est minor, quod vniuersum careat speciebus, & indiuiduis, quæ potest Deus efficere: nam licet ei plura ex his addere, non sunt tamen ei debita neque necessaria, quia ad finem cuius gratia illud condidit, & ad effectus, pro quibus præstandis conditum est, sufficiunt ei species, & indiuidua, quæ habet, per quem omnes gradus essendi sufficienter manifestantur.

Ad aliud vero, quod de defectiuis additur, fatemur eos habere, sed negamus, ita ab eis infici, vt imperfectius reddatur, ac foret, si eis careret: nam huiusmodi defectus duplices sunt naturales, & liberi. & de naturalibus notum est, occasionaliter perficere vniuersum, nam bona quæ sunt in vniuerso, pulchriora ex eorum comparatione apparent, & ex vtriusque mira quædam varietas consurgit, qua careret vniuersum eis orbatum.

De defectibus autem liberis non est minus manifestum, nam etsi vitia, & peccata in se, & per se mala sint multis virtutibus exercendis occasionem præbent, vt vindicatiuæ iustitiæ, patientiæ, & misericordię Dei, quæ etiam magis vitiorum comparatione splendet.

Et quamuis alijs bonis occasionem non præbuissent, id sufficeret profecto, quod iuxta D. Thomæ, & aliorum sententiam, valde probabilem, bono quodam infinito careret mundus, nisi peccata adessent, nempe Christi incarnatione, per quam Deum nostrum verum hominem habemus, & veram vniuersi partem, a qua plus decoris accipit, quam a cæteris omnibus speciebus, & indiuiduis.

Vnde fit maiorem longe perfectionem habere post peccatum, quam habuisset, si status innocentiæ duraret: præterquam quod hic sermo est de perfectione vniuersi in esse naturali, non in esse morali.

Ad secundum neganda est maior, quod mundus careat gradu essendi rerum spiritualium: nam licet Angeli non sint partes mundi elementaris, sed quibus medijs plura ad eum spectantia administrentur a Deo, sunt tamen partes vniuersi, de quo præsens controuersia procedit ad plura se extendens, & omnes gradus essendi complectens.

Ad aliud vero, quod de mixtis additur, negamus, quod superflua sint, imò in suo gradu essendi, & ad humanos vsus pro statu præsenti necessaria.

In posteriori vero statu, videlicet post iudicium cessabit posterior hæc necessitas cõditione hominis (cuius gratia facta sunt) variata, & sufficiet gradum essendi eorum in specie humana permanere.

Ad tertium respondeo vtrumque argumentum Aristotelis probabile tantum esse, & quasi congruentiam quandam: nam si corpus in suo ordine quantitatiuo perfectum quid est, quia continet omnes dimensiones, sic vniuersum ex corporibus compositum, & omnia corpora, continens perfectum in suo genere erit, omnia vero continere intelligit ordinata, atque disposita, vt postulat natura eorum: quare non sequitur perfectum fore, etiam si confusa quadam ratione ea contineret.

Ratio etiam posterior duo assumit, primum, quod omnia contineat vniuersum, ordinata quidem, & a nullo contineatur. Ex quibus probabiliter sequitur esse perfectum, sed ratio a nobis adducta in eisdem argumentis Aristotelicis virtute contenta efficax est. Ratio posterior etiam vnum præsuppo- nit: nempe quod vniuersum omnia contineat iuxta eorum naturas ordinata, & aliud assumit, quod a nullo contineatur, ex quibus satis probabiliter sequitur, quod perfectum sit.

CA-

CAPVT II.

Textus Aristotelis.

De his autem, quæ secundum speciem ipsius partes sunt, nunc dicamus, &c.

Expositio textus.

OStenso in 1. capit. quod vniuersum sit perfectum, incipit in hoc 2. agere de partibus eius, & primo de cœlo, tamquam de perfectiori, de quo primo ostendit, quod sit in rerum natura. Diuiditur autem in duas partes, in priori quædam præsupponit necessaria ad id probandum, in posteriori id probat quinque argumentis.

Primum præsuppositum est, corpora omnia moueri motu locali, nã cum natura consistit, quæ principium motus localis est, necessario debent moueri tali motu. Secundo præsupponit motum localem, in communi triplicem esse, nẽpe circularem: quo mouetur corpus ab eodem in idem, hoc est, in eodẽ loco, vel spatio circumuoluitur, & rectũ, quo mouetur ab vno in alterũ locum, & isti quidem sunt motus simplices, sed tertius, quasi ex vtroq; mixtus, vel compositus est, vt motus papyri, aut alterius rei, quæ hac, & illac mouetur, & non à determinato in determinatũ locum. Probat vero motus simplicis in cõi duos tantum esse, videlicet, circularẽ, & rectum, aut spatia, seu magnitudines, per quas fiunt motus, simplices duæ tantum sunt nempe circularis, & recta: sed in particulari sunt tres, quia rectus diuiditur in motũ deorsum, & in motum sursum.

Quibus præsuppositis probat, quod præter quatuor elementa, ponendum sit quintum corpus simplex, quinq; argumentis. Primum est, omnis motus simplex conuenit naturaliter alicui corpori simplici, sed circularis motus est simplex, & nõ conuenit elemẽtis: ergo præter quatuor elemẽta dari debet aliud corpus simplex, cui naturaliter conueniat. Secundum, motus circularis conuenit cęlo naturaliter, seu violenter, si naturaliter ei conuenit, cum elementa habeant proprios motus naturales, sursum, vel deorsum, & vnum corpus vnũ tantum motum habere possit, sequitur cęlum elementum esse non posse: si violenter ei conuenit, & non est corpus distinctum ab elementis, cuilibet elemento erit duplex contrarium, scilicet motus sursum, aut deorsum, & circularis, cu n tamen vnum plura contraria non habeat.

Tertium, nobilior motus, & natura prior cęteris, nobiliori corpori debet conuenire, sed motus circularis est nobilior, ac prior natura cæteris motibus, vtpote per lineã perfectiorem factus: ergo priori, ac nobiliori corpori, quam elementis debet conuenire.

Quartum, motus circularis naturaliter non conuenit elementis, cum ex propria natura moueãtur motu recto sursum, aut deorsum: ergo conuenit eis præter naturam: sed motus conueniens alicui corpori præter naturam, non potest non alteri naturalis cõuenire: ergo præter illa datur quintum corpus simplex, cui conueniat motus circularis.

Vlt. arg. euidens est dari in rerum natura motum circularem, & simplicem, vel ergo datur corpus, cui sit naturalis, vel non: non dari repugnat, quia cum motus circularis sit perfectissimus, alicui corpori naturaliter accommodari potest, & cum sit perpetuus, vt 8. lib. physic. probauit: non potest conuenire alicui violenter, quia violentum non est perpetuum, ergo necesse est naturaliter conuenire alicui corpori, quod cum non possit esse aliquod ex elementis, necesse est quintum aliud corpus præter illa ponere, cui naturaliter conueniat, & quod longe perfectioris naturæ sit cæteris omnibus corporibus sublunaribus.

QVAESTIO I.

An diuisio motus in rectum, circularem, & mixtum, ab Aristotele tradita, sit adæquata.

ADnotandum est, simplicitatem, vel cõpositionem motus desumendam esse ex simplicitate lineæ, seu spatij, aut contrapositione eiusdem, & ex simplicitate, aut cõtrapositione principij motiui: linea vero simplex mathematicè sumpta, si recta sit, ita definienda est. *Quæ ab [illegible] ad aliud punctum,*

quam breuissime pertingit. Circularis verò, *Cuius omnes partes ab aliquo vno puncto æqua distant.* Mixta autem erit, *quæ inter duo puncta non omnino breuissime extenditur.*

Potentia autem motiua simplex ea est, quę per se ad vnum tantum locum, seu v bi incli nat: potentia mixta, seu composita quæ ad loca vel vbi diuersa tendit. Iuxta hæc igitur sic definiri debet motus simplex: *Qui fit a simplici virtute, seu potentia motiua Physica super magnitudinem seu spatium simplex*: Motus vero mixtus: *Qui fit a virtute motiua mixta, seu composita, per spatium, vel magnitudinem, aut lineam compositam.*

Sensus igitur quæstionis talis est, an motus localis naturalis, vt distinguitur a motu progressiuo, & solum conuenit corporibus non viuentibus, rectè, & adæquate sit diuisus ab Arist. in tria illa membra, nempe, rectum, circularem, & ex vtroq; mixtum. Et videtur, non esse bonam diuisionem, quia prætet hos tres motus dantur alij non comprehensi sub eis, nec ad eos reducibiles: ergo non est adæquata, nec bona diuisio. Antecedens probo ex tribus: nam si portio aliqua ignis, vel terræ projciatur ab oriente in occidentem per lineam rectam, talis motus nō erit rectus, quia nec est motus sursum, nec deorsum (in quos adæquate diuiditur motus rectus ab Arist. hoc loco) cū nec sit a medio, seu a centro, nec ad medium, nec centrum tendat. Præterea, si portio aeris moueatur à concauo Lunæ vsq; ad proprium locum, seu sphærā per lineā rectam, talis motus, cū sit simplex, nō est circularis, vt per se patet: sed neq; rectus, cū nec sit a cētro mundi, nec ad idem centrum tendat: ergo sub hac diuisione non comprehendetur. Et tandem, si formica moueretur in circulo iuxta centrū terræ, talis motus non esset mixtus, quia fieret æqualiter circa medium: sed nec simplex, cū esset corporis mixti, ergo nec potest cōprehendi sub aliquo membro huius diuisionis.

His tamen non obstantibus, tenendū nobis est, diuisionem ab Arist constitutam bonam esse, & adęquatam: ita sentiunt omnes eius interpretes, c. pręsenti. Alex. Simpl. Themist. Alb. Mag. D. Th. atq; etiam D. Damasc. in sua physica c. 6. Et probatur hac ratione: motus naturalis proprie sumptus, hoc est, immediate, & per se procedens a natura mobili, nec ab intellectu, voluntate, aut appetitu dependens, quem Arist. diuisit, solum habet tria illa membra, nempe, rectum, circularē, & mixtum ex vtroq; ergo recte, & adæqua te in ea diuiditur. Probatur minor, quia nō est excogitabilis particularis motus naturalis, qui non procedat ab aliqua virtute simplici, aut mixta, & qui non fiat per simplicē lineam, aut mixtam, & qui non procedat à medio, vel in medium tendat, seu circa medium fiat, & ita qui non sit circularis, vel rectus, aut ex vtroq; mixtus, vel sub his membris comprehendatur. Quod probatur etiā ex solutione arg. propositi: nam ad formā eius negandum est antecedens, quod sub motu naturali proprie sumpto (vt accipitur ab Arist.) comprehendantur alia membra, præter illa tria: nam motus, quo moueretur portio ignis, vel terræ ab oriente in occidētem, non foret naturalis, nec a naturali virtute eorum procederet, sed purè ab extrinseco projciente, & quidem libero, vel casuali, aut contingente, vt per se est manifestum, quare nec sub diuiso einsdem diuisionis cōprehēderetur, & pariter dicendum foret de motu formicæ circa centrum, cum sit motus progressiuus ab appetitu, & cognitione sensitiua procedens, & ideo non naturalis proprie sumptus: motus denique particulæ aeris a concauo Lunæ ad propriam Sphæram vere est motus rectus, imò vere est motus sursum, quia ad locum, qui vere, ac secundum naturalem ordinem, ac dispositionem mundi sursum est, tendit per eum corpus, & quāuis a loco sursum proficiscatur, virtute dicitur, talis motus esse a centro mundi, eo ipso, quod tendit in locum centro oppositum, quia motus naturalis inter terminos formaliter, aut virtualiter oppositos versari debet: ac propterea, quilibet locus, a quo tendit mobile, in proprium, ac naturalē, habet rationem oppositi. An vero tales motus, & oppositi, quibus corpus naturaliter tendit in locum proprium, medium quidem inter centrum, & concauum Lunæ sint formaliter ad medium, vel a medio, ita vt mobile per se tendat in locum extremum, ad quem perueniret naturaliter, nisi impediretur a corpore medio, vel certe in medio ipso sisteret, quamuis ibi nullum foret corpus impediens inferius discutietur.

QVÆ-

QVAESTIO II.

An motus circularis, quo mouetur cælum, sit ei naturalis, vel præter naturam.

QVæstio procedit in communi de cœlesti corpore, ac motu eius circulari, & non inquirimus, an ei conueniat violenter, quia neminem vnquam dixisse reperio violentum ei esse: cum enim constet, cœlũ esse præcipuum corpus simplex, ex quo vniuersum componitur, satis est per se manifestũ, supremum situm, quem habet supra eleméta esse ei naturalem, quod igitur in illo eodem situ circumuolatur, non potest esse violentũ, quia nec illum deserit per motum, nec motus ipse eum non deserendo contra aliquam inclinationem naturalem, eiusdem corporis esse potest, nec proinde violentus, quia violentum est contra inclinationem naturalẽ: solum ergo quærit titulus quæstionis, an sit ei naturalis, vel præter naturam.

Et prior sententia tenet motum circularẽ non esse naturalem cœlo, sed præter naturam: ita Auicena 9. lib. suæ Metaphysicæ c. 2. Alb. Magn. 2. lib. Physicorum tit. 1. c. 2. Scot. in 2. dist. 2. q. 6 & in 4. dist 48. q. 2. Richar. in 2. dist. 14. q 6. Durand. ibid. q. 2. & cum eis recentiores nonnulli. Probatur primo, quia nõ procedit ex naturali inclinatione cœlo, nec ex contraria, sed à causa extrinseca mouente: ergo.

Secundò, quia natura semper operatur propter aliquem finem, vt 2. lib. Physicorũ c. 8. docuit Arist. ergo omnis motus naturalis propter aliquem finem naturalem esse debet, ad cuius constitutionem ordinetur: sed nullus est finis naturalis, propter quem possit moueri cœlum: ergo motus eius naturalis esse non potest. Probatur minor, quia si aliquis esset maxime locus aliquis, aut vbi sibi adquirendum per motum, sed constat, in nullum locum naturaliter inclinari, sed in illo, quem à principio dedit illi Deus, supra omnia corpora contentũ esse, nec appetere modum aliquem se habendi in eo diuersum ab eo, quẽ habuit in primo statu suæ conditionis, quia omnes modi, omnesq; dispositiones, quas habere potest, aut variare in eo, sũt eiusdem rationis, & propterea nullã appetit potius, quam aliam, ergo nec pro variatione earum potest naturaliter moueri. Imò, quod amplius est, nec locus ille, aut situs supremus potest esse ei naturalis, quare nec naturale esse potest ei in eo circumuolui.

Probatur antecedens, quia solum esse potest locus naturalis corpori, vt in eo cõseruetur, sed cœlum non pendet à loco in conseruari, cũ sit sua natura incorruptibile, & ideo eodem modo in quocumq; cõseruetur loco; immo etiam si in loco non sit, vt de prima sphæra docuit Arist. 4. lib. Physicorum: ergo nullus locus potest esse ei naturalis. Prætereà quia si locus esset naturalis cœlo; ergo naturaliter quiescit in eo, sicut terra, vel aqua in proprijs, quare quies erit ei naturalis, motus verò nullo modo. Probatur tãdem, quia motus sua natura perpetuus opponitur quieti, ergo cui naturalis est talis motus, violenta erit quies: ex quo infertur, cœlum non nisi violenter quiescere posse, & cum sit certum motum eius, vsq; ad diem iudicij, & nõ amplius duraturum, sequitur violentam ei fore quietem, quod patet esse impossibile, cũ perpetuo duratura sit, & nihil violentũ sit perpetuum, vt inferius docet Arist. Imò ex alia parte, si naturalis sit ei motus, videtur necessario quietem quoq; naturalem ei esse; quẽadmodum quia naturalis est terræ motus deorsum, naturalis est ei quies in centro, & vniuersaliter loquendo cuicunq; naturalis est motus, naturalis videtur esse quies ei opposita: quare si cœlum mouetur naturaliter, quiescet quoque naturaliter, quod patet esse falsum: cum constet per miraculum quieturum post diem iudicij.

Secunda opinio opposita est afferens, motum circularem naturalem esse corpori cœlesti, quam sequuti sunt omnes fere antiquiores Philosophi, Porph Auerr. Philo, quos refert, ac sequitur Simpl. 2. lib Physicorũ text. 3. atq; etiã D. Damasc c. 6. suæ philosophiæ, Plotin. lib. 1. Æneidos 2. c 8. D. Thom. 3. cõt. gent. c. 22. & ibidem Ferrariensis 1. p. & 12. q. 6. art. 5 ad secundum. D. Bonau. in 2. distin. 14. art 3. Capreol. in 2. dist. 9. q. 1. art. 3. Soncinas 12. metaphysicæ, q. 11. ad 2. Sotus 2. li. Physicorum, q. 1. & ibidem Tolet. Perer. lib. 7. suæ philosophiæ, c. 7, & 10. Conim. lib. 1. de cœlo, c. 2. q. 3. art. 2.

Pro-

Probatur ex illo principio Aristot.c.præsenti, videlicet cuicumque corpori naturali conuenit aliquis motus naturalis, quia natura est principium motus, sed cœlum est corpus naturale cum componatur ex materia, & forma quibus conuenit ratio naturæ: ergo necesse est ei tribuere aliquem motum naturalem, nec habet alterum præter circularem: ergo hic erit ei naturalis.

Probatur deinde ratione, quia perfectio propriæ naturæ cuicunque est naturalis, & in eam inclinatur naturaliter: sed motus circularis est propria, & maxima perfectio cœlestis corporis, cum se communicet per eum his inferioribus, & maximam perfectionē eis tribuat, quare necesse est, esse illi naturalem, & in eum inclinari naturaliter.

Nostra sententia duabus assertionibus explicatur: prior sit, considerato cœlo, vt est particulare corpus ex tali materia, & forma compositum, non est illi naturalis motus, sed præter naturam eius ab agente extrinseco, ac libero illatus.

Probatur, quia cum motus sit via in terminum, solum potest in eum inclinari corpus naturaliter, quia aliquem terminum per eum consequendum appetat: sed nullus datur terminus consequendus per motum, quē cœlum appetat naturaliter: ergo nec potest motum ipsum naturaliter appetere, aut in eum inclinari, & ex consequenti, nec erit ei naturalis. Minorem sic probo, non est excogitabilis alius terminus, acquirendus per motum circularem, nisi nouus aliquis modus præsentiæ in eodem situ, per quem alio modo se habeat cœlum, in ordine ad spatium secundum diuersam situationem partium, quam prius habebat, sed talis modus præsentiæ est eiusdem prorsus rationis cum eo, quem prius habebat, nec aliquam nouam perfectionem ei affert diuersæ conditionis ab ea, quam habebat: ergo nec talem modum, nec talem motum, per quem acquiratur potest appetere, immo nec magis motū, quam quietem. Confirmatur, quia elementa, & alia corpora mixta, non appetunt moueri, nisi quando carent aliqua perfectione ad illam consequendam per motum: sed corpus cœleste non indiget alio vbi, vt conseruetur, & perficiatur: ergo per se, & ratione sui non appetit moueri, nec in motum localem inclinatur, ergo, &cæt. & hoc probant argumenta prioris sententiæ, quæ in hoc sensu vera est.

Assertio posterior: si cœlum consideretur, vt pars præcipua vniuersi cum hac varietate, ac vicissitudine generationum, & corruptionum à Deo conditi, habens naturales virtutes, per quas influit in inferiora corpora, naturalis est ei motus, & in hoc sensu loquitur posterior sententia, quam veram esse censemus, & expressam ab Aristotele capite præsenti; vbi ex motu circulari probas se vidimus, ponendum esse quintum corpus præter quatuor consueta elementa, cui naturalis sit motus circularis. Ita enim arguit, motus recti naturales sunt aliquibus corporibus, & ideo necesse est ponere corpora aliqua, quæ moueantur naturaliter sursum, & deorsum, quæ elementa vocamus: ergo circularis motus debet alicui corpori naturaliter conuenire; sed constat, non esse naturalem elementis, cum moueantur naturaliter sursum ac deorsum: ergo præter illa ponendum est quintum, cui naturaliter conueniat, & hoc est cœlum. Expressa est igitur sententia Aristotelis, quod motus circularis sit naturalis cœlo, sed probatum est, non esse ei naturalem, considerato secundum rationem particularis corporis; ergo necessarium est, in doctrina Aristotelis asserere, quod sit ei naturalis, vt̄ corpori vniuersali, hoc est, vt parti vniuersi supremæ habēti naturales virtutes, atque vniuersales per quas vniuersalis est causa inferiorum effectuum. Quod etiam D. Thom. docet q.5. de potentia, quæstiuncula 5. art.5. in 4. dist.48. art.2. & 3. contra gent. c.23. affirmans, cœlum æqualiter se habere ad omnia vbi; vel ad omnes modos præsentiæ, quos acquirit per motum, & ideo vnum habens non appetit naturaliter alterum, quia ex eius acquisitione non acquirit perfectionem alterius conditionis ab eo, quam habebat, nec pro eo acquirendo moueretur, nec motus, quem habet, naturalis est propter eum acquirendum, sed præcisè, vt diuerso modo applicatum secundum diuersas partes ad hæc inferiora, diuersam virtutem, diuersosque effectus eis communicet, & præsertim speciei humanæ, cui communicat noua indiuidua, in quantum sua virtute disponit materiam pro introductione nouarum, animarum, & generatione nouorum hominum simul concurrendo cum particularibus causis generantibus, & hunc asserit esse finem intentum per motum cœlestis

lestis corporis; ex quo habet, quod sit ei naturalis.

Sed ratione probatur eadem assertio, quia pars quælibet naturalem habet inclinationē ad bonum totius, & longè maiorem, quo bonum totius maius, ac perfectius est bono cuiuslibet partis: sed cœlum est pars vniuersi, & præcipua, ac prima, ergo habet inclinationem naturalem ad bonum eius, quod in generatione, & conseruatione sublunarium corporum consistere notum est, nec minus notum, quod idem bonum magna ex parte deriuetur ex virtutibus, atque influentijs cœlestibus medio motu applicatis: ergo procedit idem motus ex naturali inclinatione cœlestis corporis ad idem bonum communicādum, quare naturalis erit cœlo, vt principio passiuo composito ex materia, & forma, cū sit medium à natura ordinatum pro consecutione naturalis finis.

Et ex his constat ad primum argumētum prioris sententiæ. Ad secundum neganda est minor, & quæ adducuntur ad illius probationem solum probant nostrā primam conclusionem. Ad tertium negamus antecedens & illius probationem, licet enim cœlo non sit naturalis locus aut præsentia ob illius conseruationem, quia incorruptibile est, sed tamen naturalis est præsentia super alia corpora & ratione propriè dignitatis præ alijs corporibus simplicibus, & propter eius influxum in sublunaria transiliendum.

APPENDIX Dubium.

An quies cœlorum post diem iudicij futura sit naturalis, aut violenta.

CIrca quietem verò in eodem loco, vel vbi, quæ tangitur in eodem argumento, atque etiam in postremo, diuerso modo loquuntur recentiores Philosophi, nam quidam non esse cœlo naturalem asserunt ex mente Aristotelis, qui tenuit, Deum non libere, sed ex necessitate applicate intelligentias ad mouenda cœlestia corpora, & ideo non libere, sed ex determinatione ad vnum ea perpetuo mouere, quo fit, non esse possibile a motu vnquam cessare, quod vt significaret lib 9. Metaphysicæ cap. 4 text. 17. dixit non esse pertimescendum, ne cœlestia corpora stent, quia non inest eis potentia contradictionis, hoc est, vt moueantur, & non moueantur, & ita docent, tenuisse cum Aristotele omnes ferme Græcos interpretes 2. lib. Physicorum. Vt Themistium, Philopponum, Simplicium, & Alexandrum 2. lib. naturalium quæstionum, cap. 18. & ex Latinis nonnullos. Ipsi tamen recentiores putant, non esse ita sentiendum, sed potius quietem esse naturalem cœlo. Quod probant primo, quia cœlum sic mouetur naturaliter, vt non à principio effectiuo intrinseco, sed extrinseco moueatur: ergo propria natura habet potentiam solum passiuam ad motum, & indifferentem quidem, vt moueri possit, & non moueri ab Angelo, quo fit, vtrumque esse ei naturale, nempè moueri ab eo, & nō moueri, aut moueri, & quiescere. Secundo omnis quies in loco naturali naturalis est corpori, vt elementis quies in proprijs locis, ergo cœlo erit naturalis quies in loco supremo ei proprio, ac naturali.

Ego verò (quidquid sit de mente Aristotelis, circa modum, quo mouentur cœli ab Angelis, de quo suo loco dicam) cum Diuo Thoma in 4. dist. 48. qu. 2. art. 2. & cum omnibus ferè recentioribus assero, cœlum nullum habere principium actiuum motus, sed passiuum dumtaxat, vt docui 1. lib. Physicorum explicans definitionem naturæ, & ideo quietem non esse ei naturalem, sed præter naturam, quia solum ex propria natura, & dignitate primi, ac nobilissimi corporis postulat, supra cætera corpora esse, quod verò supra illa sit cum motu, aut sine illo, à causa extrinseca solum habet: ergo si solum habere considerationē particularis corporis præter naturam foret moueri, atq; etiam à motu quiescere: vt verò habet aliam considerationem partis vniuersi cum mutabilitate, ac vicissitudine conditi, & partis quidem vniuersalis, ac primæ, habentisque virtutes naturales, per quas multa bona potest conferre eidem vniuerso in eodem vicissitudinis statu existenti, quod non potest ea præstare nisi medio motu, postulat motum naturalem, quandiu idem vniuersum in eodem vicissitudinis, ac mutabilitatis statu perseuerat:

uerat: ſtatu tamen variato, & eadem viciſſitudine ceſſante, ceſſat quoque inclinatio naturalis ad motum, quia ceſſante fine, ceſſat neceſſitas medij, & iam cœlum non eſt pars mundi variabilis, aut viciſſitudinem habentis, & cum varietur ſtatus mundi ab extrinſeca cauſa, nempè diuina voluntate, ab eodem fit, vt quieſcat cœlum, & non à propria natura, & propterea quies non eſt naturalis, ſed præter naturam.

Sed poteſt obijci aduerſus hanc doctrinam hoc modo: inclinatio naturalis cœli ad motum prouenit ex ſitu naturali ad bonum mundi, quod tanquam pars eius ſua virtute poteſt ei communicare: ſed natura cœli eſt eadem, ſiue mundus perſeueret cum tranſmutabilitate, ac viciſſitudine, cum quo conditus eſt, ſiue eam amittat; ergo eadem eſt inclinatio naturalis in eundem finem, & ex inclinatione ad finem prouenit inclinatio ad medium, quod eſt motus. ergo eadem perſeuerat in eo inclinatio naturalis ad motum, contra quam erit quies, & conſequenter violenta. Et vrgeri poteſt hæc ratio, quia ceſſatio generationum non erit naturalis, ſed libere facta à Deo. ergo non poteſt tollere naturalem inclinationem cœli ad motũ, nec proinde efficere poteſt, quod non ſit violenta quies.

Reſpondeo, cœlum ſecundum propriam naturam, & virtutes influendi naturales, naturalem quoque habere inclinationem ad illas exercendas, ſi adſint corpora inferiora in ſtatu tranſmutabilitatis, & variationis, & hanc inclinationem nunquam amittit: his verò deficientibus, ſtatuque eorum, non poteſt eam naturaliter exercere, quare nulla fit ei violentia, ſi ad eam exercendam non moueatur, aut auxilium ad operandum non tribuatur, quare nec violenta erit quies, nec ceſſatio ab operationibus, quas habuit in ſtatu trãsmutabilitatis inferiorum corporum. Et poſſumus exemplum ſumere in igne, naturalem habente inclinationem ad agendũ circa paſſum ſibi approximatum, cui abſque dubio violentia fiet ſi præſente paſſo ſuſpendatur ei concurſus ad operandum, & tunc quies ab operando violenta erit ei, ſi verò nullum ſit paſſum, circa quod poſſit operari, vel certe non ſit ei approximatum, nulla prorſus violentia fiet ei, ſi non conferatur auxilium ad operandum, nec dicetur ei violenta quies ab operando, etiam ſi eadem eius inclinatio ad operandum perſeueret, pariter ergo dicendum eſt in noſtro caſu.

Ad primum argumentum oppoſitæ ſententiæ diſtinguenda eſt poſterior pars prioris conſequẽtis, nam conſideratum cœlum, vt corpus particulare, verum eſt, indifferens eſſe ad vtrumque, nempè, vt moueatur, & quieſcat, ſed neganda eſt poſterior, quod vtrumque ſit ei naturale, immo potius ex indifferentia ad vtrumq; colligitur planè neutrum eſſe ei ſic conſiderato naturale, quia quod naturale eſt reſpectu alicuius, non eſt indifferens, ſed determinatum ad illud. Cæterum ſi conſideretur, vt pars vniuerſi cum tranſmutabilitate, & viciſſitudine conditi, atque exiſtentis, naturalis eſt ei motus, & violenta foret ei quies, ſi in tali ſtatu rerum inferiorum ſiſteret à motu, quod verò variato eodem ſtatu ſiſtat, violentum non eſt ei, ſed præter naturam, vt expoſitum eſt.

Ad ſecundum verò diſtinguendum eſt antecedens, quod omnis quies in loco naturali, naturalis ſit corpori: nam ſi corpus dependeat à loco in ſua conſeruatione, ita eſt, & propterea naturalis eſt quies ſublunarium corporum in locis naturalibus: ſi vero corpus non dependeat in ſua conſeruatione à loco, vt conſtat de corpore cœleſti, quod cum ſit incorruptibile, & perfectiſſimum, non indiget loco ad propriam conſeruationem, ſed vbique conſeruari poteſt, tali corpori non eſt naturalis quies, nam quod naturale ſit ei ſupra omnia corpora eſſe, non eſt quidem naturale propter indigentiam, vel propter ipſum locum, ſed merito ſuæ dignitatis ei conuenit: eiuſmodi autem conuenientia abſtrahit à motu, & quiete, neutrum poſtulat, ſed ſufficienter completur, ſiue vno, vel alio modo ſupra illa ſit. Ex quibus ſatis conſtat ad duo poſtrema argument. prioris opinionis quæſtionis præcedentis.

QVÆ-

QVAESTIO III.

An cœleste corpus à sua sede extractum, vel pars eius, ab eo diuisa moueretur naturaliter ad illam, vel naturaliter quiesceret.

Certa res est, neo posse cœleste corpus à propria sede extrahi, nec partem eius ab eo abscindi, atque in loco inferiori collocari naturali aliqua virtute, sed nec diuina per potentiam ordinariam: nec est minus certum, vtrumque fieri posse per potentiam Dei absolutam, nam licet sit naturæ eius dissonum, nullam tamen implicationem cõtradictionis inuoluit: eadem verò ratio est de toto cœlo, & parte eius, vt docuit Arist. c. sequenti, text. 19. in fine, quia eadem, inquit, est nãtura vtriusque.

Conueniunt omnes opinantes, quod cœlum, aut pars eius sic existẽs non moueretur ad propriam sedem motu naturali à principio intrinseco actiuo, sed ibidem permaneret immobilis, nisi ab extrinseco principio, nempè Deo, moueretur, quod probari potest, quia cum repugnet à propria sede remoueri, non fuit ei concedenda aliqua virtus, per quam possit se restituere, frustra enim foret. Quę est doctrina Arist c. 3. huius libri. Quo præsupposito in duobus posita est difficultas quæstionis: vnum est, an quies in tali loco inferiori esset illi naturalis, vel violẽta, aut prçter naturam: Alterum, an si restitueretur in propriam sedẽ talis motus esset ei naturalis, vel violentus, aut præter naturam.

Et circa quietem sentiunt Patres Conim. hic, nullam quietem fore violentam cœlo, & ideo, nec in tali loco violenter quiesceret, quod etiam sentiunt recentiores illi, qui tenent non dari violẽtum, nisi illud, quod est contra impetum rei, hoc est, contra actiuam inclinationem ad oppositũ, vt videtur sentire Arist. alibi à nobis relatus: sed supponimus non dari in cœlo actiuam inclinationem ad motum: ergo repugnat vllam quietem fore ei violentam, iuxta horum sententiam. Alij verò, qui ad rationẽ violenti putant sufficere, quod sit contra quamlibet inclinationem naturalem rei, actiuã, aut passiuam, seu formalem (quod & nos scripsimus 2. lib. de anima) asserunt violenta esse quietem cœlo, aut parti eius in inferiori ib. existẽti. Probant, quia naturale est ei esse in superiori loco toti coniunctam: ergo separari à toto, aut loco eodem violentum est ei: cũ sit contra inclinationem naturalem, saltem passiuam, et motus, quo separatur, erit quoque violẽtus: sed quies illa est terminus eiusdem motus: ergo necessario dicendũ est esse violentam: probatur consequentia, quia motus quicunque à suo loco naturali, & quies per eum acquisita, violenti sunt.

Circa motum verò totius cœli, aut parti eius in eodem loco inferiori existentes, tenent recentiores quidam, moueri posse ab Angelo ad supremum locũ, in quo erat, motu naturali. Probant, quia cęlo, aut parti eius naturaliter debetur supremum vbi: ergo existens in loco inferiori naturaliter illud appetit: sed motus quo mouetur corpus in locum quem appetit naturaliter, est naturalis; cum procedat ex inclinatione naturali in terminum: ergo talis motus naturalis foret nõ quidem à principio actiuo intrinseco, quod diximus non habere cœlum, sed solum à principio passiuo intrinseco, & actiuo extrinseco, sicut mouetur in propria sede. Secundo, quia motus, quo à proprio loco naturali extraheretur, foret violentus: nam impossibile est aliquid separari à proprio loco naturali, nisi per violentiam: cum separatio sit contra naturalem inclinationem eius: ergo motus, quo rediret in eundem locum naturalem naturalis esse deberet; probatur consequentia, quia tales motus essent contrarij, & ideo si vnus esset violentus, alter deberet esse naturalis. Nostra sententia duplici assertione explicanda, & probanda est.

Prior est, quietem cœli, aut partis eius in loco inferiori, non esse violentam, sed præternaturalem, quam sic probo. Quies est priuatio motus, & proprius terminus, in quem tendit: ergo eodẽ modo se habebit respectu eiusdẽ corporis, cui conueniunt, ita vt si violenta sit ei quies, ita etiam motus, atq; ex opposito: sed talis quies est terminus motus, per quem cœlũ, vel pars eius in loco inferiori peruenerunt, non ergo potest esse violenta, nisi violentus fuerit motus, quẽ terminat. sed talis motus non fuit violentus: ergo nec eadẽ quies violẽta est: probatur minor, quia mo-

motus violentus debet esse oppositus motui naturali eiusdem corporis: sed talis motus, per quem cœlum, vel pars eius in inferiorẽ locum peruenisset, non fuisset contrarius motui circulari eiusdem cœli in propria sede, quia motus rectus, & circularis non sunt oppositi, sed quasi disparati: ergo quies per talem motum acquisita non potest esse violenta, sed erit præternaturalis, quia à causa extrinseca præter inclinationem corporis.

Secundo, quia si aliqua ratione foret violẽta quies illa, & motus similiter, per quem ad talem locum peruenit corpus, ideo esset, quia per vtrunque extrahitur, vel extractum est à propria, & naturali sede: sed hoc non sufficit, vt violenta sit; ergo non est talis censenda. Probatur minor, quia extrahi corpus à proprio loco non est ei violentum, nisi extrahatur per motum oppositum proprio, ac naturali, & tendat in locum oppositum, aut contraria proprio, aut propriæ naturæ, vel certè contra propriam inclinationem naturalem detineatur in loco alio: sed nihil horum reperitur in casu præsentis quietis, ergo non potest censeri violenta: probatur minor, quia nec motus separationis (qui deorsum est) oppositum habet cum motu circulari cœli, quamuis diuersus sit ab eo, & quasi disparatus, sed nec locus inferior, in quo detinetur, contrarius cœlesti, aut naturæ eiusdem cœli, quia nec cœlum, nec spatium eius contrarium habere potest, nec ratione dispositionum, aut qualitatum, nec ratione distantiæ, quia circulare spatium non potest per lineam rectam comparari alicui spatio inferiori, & ideo nec esse ei contrarium, vel oppositum, cum oppositio harum rerum secundum rectam lineam sumi debeat.

Nec tandem violenta est talis quies, quia per eam priuatur corpus loco supremo sibi naturali, & ideo contra naturalem inclinationem: nam esse supra omnia corpora solum est naturale cœlo propter congruentiã suæ naturæ perfectissimæ, non tamen vt acquirendum per motum vel retinendum per quietem, quare nec motus ad tale vbi, naturalis esse potest, nec etiam quies in eo. Loquimur verò in quæstione hac de corpore cœlesti, aut parte eius abscissa secundum se consideratis, & vt est particulare corpus: nam vt pars vniuersi in statu transmutabilitatis existentis, non potest quiescere, quia ei fiat violentia non ex eo, quod priuetur supremo vbi secundum se: sed quia extra illud non potest influxum habere in inferiora corpora, ad quem exercendum naturaliter inclinatur.

Assertio posterior: cœlum, aut pars eius in loco inferiori existens nullum motum naturalem habere potest, etiam ab extrinseca intelligentia, neque violentum, sed quicumque motus eius præter naturam foret. Hæc conclusio colligitur ex doctrina Arist. ca. 3. huius libri, vbi negat expresse, quod cęlum, vel pars eius possit moueri sursum, vel deorsum, sed talis motus, si daretur, sursum foret: ergo impossibilem esse sentit Arist. Sed respondent recẽtiores, solum negare Aristotelẽ cœlo, aut parti eius, motum naturalem sursum, ac deorsum à principio intrinseco actiuo, quia tale principium non potest esse nisi grauitas, aut leuitas, quibus carere affirmat corpora cœlestia, sed non negat, quod possint moueri motu recto naturali à principio passiuo intrinseco, & actiuo extrinseco. Hæc tamen solutio omnino est insufficiens, & contra mentem, & verba Arist. qui capite præsenti docuit, vni corpori vnã tantum lationem naturalem conuenire posse, & hanc respectu cœli esse circularem, quam ei docet conuenire à principio passiuo intrinseco, & extrinseco actiuo, nempè, intelligentiã, vt ostendetur inferius: ergo censet, nullam lationem rectam naturalem ei posse esse etiam à principio passiuo.

Maneret ergo illa particula cœli immobilis prorsus in loco in quo per diuinam potentiam poneretur, quia elementa ita amãt sua naturalia loca, vt non intendant ab illis expellere aliud nisi quod forte acquisitionẽ ipsius naturalis loci impediat, sicut aqua infusa vasi aerem expellit, vt locus inferior sibi vacet.

Quod si elementum sit in sua regione nõ intẽdit expellere aliquid quod sibi admisceatur, si autem esset aliqua violentia ab extrinseco posset pars cœli huc illuc circumferri, v. g. si ad implendum vacuum oporteret, vt cœli pars ascenderet, & vtique non tamen esset motus ille contra eius naturam, alias si motus sursum contra naturam esset motus deorsum, esset secundum naturam, quod falsum est. Præterea cum pars illa cœli neque grauitatem habeat neq; leuitatem nulli m o

cui

tui positiuè resisteret, sed omnis motus ei esset præter naturam, non contra naturam.

Quod si obijcias. Idem est motus totius, & partis, sed totum cœlum mouetur circulariter: ergo pars illa cœli in loco inferiori posita, etiam moueretur circulariter.

Huic obiectioni facilè respondetur, illam cœli particulam ab intrinseco nō posse moueri circulariter, sicut neque totum cœlum ab intrinseco mouetur, sed haberet aptitudinem, vt ab extrinseco talem motum reciperet magis quam alium, & ita posset facilè circumferri circa terræ centrum. Motus enim circularis qui circa terræ centrum non fit non est simplex, sed compositus ex sursum, & deorsum.

Probatur deinde ratione 1. quia aut talis motus conueniret naturaliter cœlo, secundum rationem particularis corporis, vel vt pars est vniuersi cum transmutabilitate existentis, non sub consideratione priori, sub qua probauimus (& concedunt aduersarij) nec motum circularem in propria sede esse illi naturalem, sed præter naturam: ergo erit multo minus naturalis ei motus rectus. Secundo, quia non est concessa à natura, cœlo quomodolibet considerato; vlla inclinatio ad motum, per quem se restituat in propriam sedem, si ab ea extractum fuerit, nam cum repugnet naturaliter ab ea extrahi, vel extra eam fieri, frustra daretur ei talis inclinatio, quam exercere naturaliter non posset: sed motus naturalis debet procedere ab inclinatione naturali mobilis: ergo repugnat talem motum fore naturalem cœlo, sed præter naturam eius diceretur, & eisdem rationibus probatur violentum esse nō posse: cum constet, nulli inclinationi naturali esse oppositum.

Ad primum argumentum contrariæ sententiæ distinguendum est antecedens, quod naturale sit cœlo, aut parti eius supremum vbi: nam si naturale accipiatur pro congruēti dignitate, ac nobilitate naturali eius, verū est, si verò ad conseruationem eius necessarium, vel vt consequendum per motum ex inclinatione aliqua naturali; sicut terræ est naturale centrum, erit falsum, vnde quies in alio loco non potest esse ei violenta, nec motus ad proprium vbi naturalis.

Ad secundum negandum est antecedens, quod motus, per quem separaretur à propria sede foret violētus, & cum dicitur fore contra inclinationem naturalem eius, etiam negamus, quia talis motus esset rectus, cum procederet mobile per eum de loco ad locum. Motus autem rectus non est circulari oppositus, neque alicui inclinationi cœlestis corporis, quæ determinatur ad supremū vbi, & non ad motum, per quem illud consequatur, neque ad quietem in eo, cum sit priuatio motus, & ideo non possit habere inclinationem naturalem ad quietem, quod non habet illam ad motum, per quem acquirenda est.

QVAESTIO IV.

An cœlum sit diuersæ naturæ à corporibus sublunaribus.

EX motu circulari à posteriori probauit efficaciter Aristot. cap. præsenti, dari in natura rerum quintam quandā substantiam corpoream, cœlum vocatam, præter quatuor consueta elementa, & hanc sententiam primus inuexit in scholam Peripateticam cuius parens, caputque ipse extitit, & ideo vulgo quasi in prouerbium vocata est, quinta substantia Peripateticorum, & hoc pertinet ad quæstionem, an sit cœlum. Quare ordine scientifico sequitur inquirendum, quidnam sit, ad quod pertinet proposita quæstio.

In qua fuit prior opinio Philosophorum Aristot. antiquiorum, ferè omnium, qui existimant, cœlum eiusdem naturæ esse cum elementis, aut cæteris corporibus sublunaribus, vt Philo. Iudæus retulit in libro de somnijs, Plutarch. 2. lib. de placitis philosophorum ca. 11. D. Theodor. in lib. de materia, & mundo, & Picus Mirandulanus, lib. 1. de examine vanitatum c. 12. Heracl. enim dicebat, esse de natura ignis, Empedocles, quasi crystallum, ex aere, & igne cōfectum. Thales, terreum quoddam corpus, & graue. Plato verò, & D. August. retulit 8. lib. de ciuit Dei, c. 11. quasi compactum esse voluit, ex elementorum floribus vel vt Proclus exponit, in libro, qui inscribitur: Obseruationes eorum, in quibus Aristot. contradicit Timæo Platonis, ex elementorum delicijs præ-

præsertim ignis,& terræ: & tandem plures ex sanctis Patribus Platonicam doctrinam sequuti, videntur cœlum igneum fuisse, vt Ambr.2.lib.Examerон c.3.Aug.2.lib. de Genesi ad literam c 3.& Theodor.9.lib.in Genesim. Fundamentum eorum videtur fuisse, quia accidentia oriuntur ex ipsamet natura substantiæ, vt eis ornetur ac perficiatur, eisdemque vtatur ad operandum.

Sed cœlestia corpora constant accidentibus eiusdem naturæ & rationis,& sublunaria corpora: ergo sunt eiusdem naturæ substantialis cum eis: Antecedens probatur ex quantitate eorum, ex raritate, & densitate, ex diaphaneitate, aut transparentia: nam stellas, quæ partes cœli sunt, densiores esse constat cæteris partibus eius, & propterea splendorem in se receptum in nos reuerberant, ex colore, quem cæruleum esse videmus,& diuersos alios colores tribuunt Astrologi Planetis, Marti rubeum, & pariter cæteris,& vniuersaliter docere videntur, Planetas secundum frigus, & calorem vicissim se transmutare: vnde Lunam dicunt esse humidam, Saturnum frigidum, & siccum, Martem verò calidum. Præterea lumen videmus esse commune accidens cœlorum atque elementorum, & soliditatem, per quam tangi possunt communem quoque habent cum his corporibus tangibilibus, & ex consequenti mixtam substantiam ex elementis.

Secunda sententia asserit, corpora cœlestia esse quintam substantiam, & naturam simplicem ab elemẽtis,& mixtis diuersam, & eis perfectiorem. Hæc est expressa Arist. c.2.& 3. huius libri, quam receperunt philosophi omnes,atque Theologi, & nobis tanquam vera tenenda est.

Probatur primum ratione Aristot.cap 3. allata ex loco,& motu desumpta, nam corporibus concessit natura locum, & motum iuxta propriam conditionem, & ideo corporibus eiusdem naturæ eundem locum, & motum, diuersæ verò naturæ diuersos, vt gradibus locum, & motum deorsum, leuib. sursum:sed cœlo concessit diuersum locum, & motum ab elementis,ergo diuersam naturam.

Probatur minor, quia locum ei concessit supra omnia elementa, motum verò circularem, qui valdè diuersus est. motibus rectis sursum,& deorsum elementis concessit. Et speciali ratione de igne probauit idem Aristot. quod cœlum non sit de natura eius primo libro Metheor.c.3.quia cum tam magna sit voracitas, atque acrimonia ignis, & ex alia parte tanta sit magnitudo, & densitas cœli,& astrorum, absque dubio operaretur ad longissimam distantiam, & iam pridem totus hic inferior mundus incendio deflagrasset.

Probatur tandem ex influentijs vniuersalibus cœli,& astrorum circa omnia sublunaria corpora. Nam virtus influendi,& operãdi tam varios,ac mirabiles effectus, & circa corpora tam diuersa specialis est in cœlo, & elementis non concessa: sed talis virtus oritur ex natura eius, sicut aliæ virtutes aliorum corporum: ergo corpus virtutis adeo diuersæ, diuersæ etiam naturæ censeri debet, & eisdem argumentis probatur efficaciter,quod cœlum sit diuersæ naturæ ab omnibus mixtis.

Ad fundamentum oppositæ sententiæ distinguenda in primis sunt duo genera accidentium; nam quædam sunt quasi vniuersalia, quibuslibet corporibus communia, vt quantitas,densitas,raritas,& magna ex parte lumen,quo omnia fere corpora aliquomodo capacia sunt, & cum hæc sequantur vniuersalissimam rationem corporum, non indicant diuersam naturam eorum, nec ideo ex eis colligi potest, nisi forte ex particulari modo alicuius eorum,vt ex modo habendi lucem, tanquam fontem eius colligimus, solem diuersæ naturæ ab alijs corporibus, eam ab eodem sole participantibus. Alia sunt specialiora accidentia orta à corporibus secundum specialiorem rationem, vt colores,qualitates tangibiles, grauitas, leuitas, & alia, quæ vocantur secundæ qualitates, quia ortum habent ex concursu aut permixtione primarum,de prioribus igitur concedimus, communia esse cœlo cum corporib. sublunaribus:sed ex eis non colligitur diuersa natura corpora,quibus conueniunt,vt vidimus, habent tamen alia cœlestia corpora, ex quibus colligi potest, diuersæ naturæ esse à corporibus sublunaribus, vt probant argumẽnta, quibus nostram, atque communem sententiam corroborauimus. De posterioribus vero accidentibus negamus, quod communia sint cœlis,elementis, aut mixtis; non enim habent veros colores, sed apparentes dumtaxat, circa quos absque dubio fallitur

vi-

visus noster eos pro veris accipiens: nam lucem cœlestem quæ propter multitudinem materiæ, in qua recepta est, certo modo attemperatur, iudicat esse colorem cæruleum, vel alium similem, & certa refractione lucis in nube apparent nobis rubei, virides, alijque colores. De qualitatibus verò tangibilibus, præsertim actiuis, quas Astrologi attribuunt Aristoteli, dicimus, non formaliter in eis esse, sed eminenter, aut virtualiter, in quantum speciali ratione eas producunt, in corporibus inferioribus. Quod verò ad sanctos Patres attinet, satis bene exponit Diu. Bonauent. in 2. dist. 14. num. 6. asserens inter eos, & Peripateticos philosophos ponentes cum Aristotele quintum corpus diuersæ naturæ, ab elementis de solo nomine, aut modo loquendo discrimen esse: nam quia ignis nimis est lucidus, per quandam cum eo similitudinem, in modo elucendi, cœlos igneos appellarunt sancti: Re tamen vera, alterius esse naturæ ab igne, & cæteris elementis crediderunt, sicut sentit Peripatetica schola, quam sequimur.

QVAESTIO V.

An cœlum sit compositum ex materia, & forma.

Qvamuis cœlestia corpora sensu percipiamus, propter maximam tamen distantiam à nobis non est adeo explorata natura eorum, sicut aliorum corporum sublunarium, ideo non est vsquequaque certum inter Philosophos, ac Theologos, an materiam habeant, ex qua simul, & forma sint cõposita, sicut cætera corpora. Et prima sententia habere negat materiam, sed formas quasdam esse velut subsistentes, atque completas in genere corporeæ substantiæ, quemadmodum Angeli sunt formæ subsistentes, & completæ in genere spirituali.

Primus auctor huius positionis videtur fuisse Auerroes in libro de substantia orbis capite 2. & 1. libro de cœlo ad textum 7. & 10. quem secuti sunt postea ex Theologis non pauci. Durandus in 2. dist. 12. quæst. 1. num. 14. Gabriel ibidem, quæstione secunda, Aureolus apud Capreolum quæst. vnica, ad secundum, Maior dist. 14. quæst. 2. Bassalus quæst. 1. art. 4. Godfredus quodlibeto 2. quæst. 2. Antonius Andreas 8. lib. Metaphysicæ, quæst 4. Iandun. ibidem quæst. 7. Saxonia libro de cœlo, quæst 4. artic. 1. immo & D. Thom. in 2. distin. 12. quæst. 1. art 1 ad 5. eam referens probare videtur. Scotus verò ad 14. eiusdem libri, quæstio. 1. in principio asserit, secundum Theologos dicendum esse cœlum compositum esse ex materia, & forma; secundum Aristotelem verò, denegandam esse cęlo omnem materiam: & addit Auerroem melius in hac re, quam cæteros philosophos, mentem Aristotelis assequutum fuisse.

Probatur hæc sententia primo egregijs testimonijs Atistotelis.

Primum habetur 9 lib. Metaphysic. textu 17. vbi incorruptibilibus, & æternis denegat potentiam, non quidem accidentalem, ad qualitatem, vel vbi, aut motum, sed substantialem, quæ est materia, & reddit rationem huius, quia omnis potentia contradictionis est, hoc est, indifferentiæ ad esse, & non esse, & substantialis quidem ad esse, & non esse substantiale, accidentalis verò ad esse accidentale: sed repugnat æternis, & incorruptibilibus non esse substantiale: ergo repugnat eis habere materiam, quæ est pars substantialis; & cum constet, cœlum esse incorruptibile, & ex mente Aristotelis, æternum, sequitur apud ipsum non habere materiam, quod hisce verbis concludit: *Nihil igitur simpliciter incorruptibilium simpliciter potentia est, secundum aliquid autem, nihil prohibet, vt quale, aut vbi actu ergo omnia.* Vnde libro 12. textu 30. probat, intelligentias materia carere, quia sunt sempiternæ, idem ergo de corpore cœlesti (apud ipsum æternũ) sentire necessarium est.

Secundum testimonium reperio, in libro de longitudine, & breuitate vitæ cap. 2. sic habens: Impossibile est habenti materiam non existere aliquid contrarium: sed cœlum caret omnino contrario, docente, & probante eodem Aristot. 1. libro de cœlo cap. 3. & 4. ergo apud ipsum materia caret.

Probatur deinde ratione primo quia gradus essendi pertinent ad essentiam vniuersi, vt supra statuimus: sed in natura spirituali datur duplex gradus formæ completæ, vt Angeli; incõpletæ, vt animæ rationalis:

nalis: ergo in natura corporea debetur duplex; alius, incompletus quidem, vt formæ, rerum sublunarium; completus vt cœlestia corpora; quæ cum sint in tali genere perfectissima, non potest denegari eis ratio formæ completæ. Et vrgeri potest argumétum hoc modo: possibilis forma est completa in rebus corporeis, quia nulla poterit implicatio contradictionis designari, in eo quod detur, quandoquidem in genere spirituali detur; poterit ergo à Deo fieri, & eo ipso probatur efficaciter esse factam, alioqui careret tali gradu essendi (satis perfecto) vniuersum: probatur, quia ex transmutatione substantiali corporum inuestigarunt philosophi materiam, ergo solum in eis reperiri potest, quæ sunt transmutabilia substantialiter: sed constat, cœlum non esse hoc modo transmutabile, nam transmutatio secundum substantiam est generatio, & corruptio, à quibus alienum est corpus cœleste: ergo alienum quoque à materia erit: quia omnia, quæ in cœlo desiderari possunt, saluantur sine materia, vt motus, diuersæque omnes influentiæ, & modus omnis concurrendi cum inferioribus causis, ad suos effectus: ergo nó est in eo ponenda, quia non debent multiplicari res sine necessitate, præsertim in hac parte: cum perfectius longè sit cœlum sine materia, quam cum illa. Probatur antecedens, quia virtutes influendi conueniunt cœlo, vt est in actu: cum conueniant ei, vt vniuersali agenti, non ergo ratione materiæ, quæ ideo nec est necessaria ei, nec tribuenda. Ad hanc sententiam ex parte reducitur ea, quæ distinguit cœlos quantum ad materiam pertinet, asseritque de solo empyreo non habere materiam propter maioré perfectionem, & simplicitatem eius, reliquis verò eam tribuit.

Secunda opinio omnes cœlos ponit compositos ex materia, & forma: quam vniuersaliter docuerunt Plato, & cæteri Philosophi Aristotele antiquiores, vt testatur Diu. Thom. 1. par q. 66. artic. 2. & docent omnes illi, qui tenent, materiam sublunarem eiusdem rationis esse cum cœlesti, vel diuersæ rationis; cum inter omnes conueniat, cœlos habere materiam, vt videbimus quæstio. sequent. Eandem sequuti sunt plures ex sanctis Patribus, vt Basilius, Chrysostomus, Augustinus, Ambrosius, & cæteri omnes, qui tenuerunt, prius tempore creatam fuisse à Deo materiam informem, hoc est, sine forma, quam perficeretur per aliquam formam vel non prius tempore, sed simul fuisse creatam, & informatam: quos citat Diuus Thomas art. 1. eiusdem quæstionis, loquebantur enim de materia tam sublunarium corporum, quam cœlorum, tanquam certum præsupponentes, cœlos habere materiam. In speciali Abempace, quem citat Albertus Magnus 1. lib. de cœlo tit. 1. ca. 3. Abencembron. in libro fontis vitæ. Alexander libro 1. naturalium quæstionum cap. 10. Simplicius in libro de cœlo, commento 3. & 35. D. Thom. 3. par. q. 66. art. 2. & ibidem Caietan. D. Bonauent. Ægidius, Capreol. & cæteri scholastici in 2. dist. 12. Heruæus, quodlibeto 4. qu. 3. Soncinas 12. metaphysicæ, q. 7. Iauellus lib. 1. q. 12. & omnes recentiores, ita vt opposita ab scholis prorsus sit relegata.

Et in primis hæc sententia est expressa ab Aristotele 1 libro de cœlo, cap. 95, textu 95. his verbis: *Cœlum autem est quidem eorum quæ singularia sunt, & eorum, quæ ex materia.* Et lib. 8. cap. 2. text. 3 (Sensibiles verò cunctæ substantiæ materiam habent, est autem substantia id ipsum, quod subijcitur, aliter quidem materia, aliter ratio: materiam autem dico, quæ eum non, quod quid actu sit, potentia est quod quid) Constat vero, & ab aduersarijs præsupponitur tanquam euidens, quod cœlum sit substantia sensibilis, & per visum sentiatur ab omnibus, ergo euidens est apud Aristotelem, habere materiam. Et tandem lib. 2. de generatione, docet expresse, eadem esse principia secundum numerum, ex quibus sunt generabilia & ingenerabilia, ac sempiterna, quæ sunt cœlestia corpora, quia principia vtriusque duo sunt, vnum tanquam materia, & alterum tanquá forma, hisce verbis: Sunt igitur, & numero æqualia, & genere eadem, quæ & in sempiternis, & in primis: illud enim, vt materia est, hoc autem, vt forma.

Ratione verò (mea quidem sententia) non foret probanda, si vellent aduersarij his, quæ naturale lumen intellectus ostendit, ex sola notitia terminorum acquiescere. Nam cum per se sit euidens, & ab eis admissum, cœlum esse corpus, eandem prorsus euidentiam habet per se, quod sit materiale, quia corpus idem prorsus significat, quod materialis substantia, propterea apud me prin-

principiorum veritatem continet quod cœlum habeat materiam, ita vt probatione nō indigeat. Et hæc fortassis est causa, quod vix possit inueniri efficax ratio, ad eam probandam. Et à priori nulla, quia nō possunt principia à priori demonstrari, & vniuersaliter loquendo, quia quo principia euidentiora sunt, eo possunt minus efficaciter ostendi, aut probari: sed probatur à posteriori.

Primo, quia cœlum habet duas alias compositiones, longè inferiores; atque imperfectiores, quam compositio ex materia, & forma; hæc igitur tanquam perfectior non potest ei denegari, euidens est consequentia, quia propter solam imperfectionem ei denegatur, sed antecedens admittunt aduersarij, concedendo cœlo quantitatem, & ideo partes integrantes substantiæ eius, ex quibus componitur, atq; etiam compositionem ex subiecto, & accidentibus sensibilibus, vt ex substantia, & quantitate, luce, figura, raritate, ac densitate, de quibus speciali ratione conuincitur, non esse nisi in materia, aut cōposito ex ea. Probatur tandem, quia sensus, & operationes eorum, non solum corporei sunt, sed materiales: ergo repugnat sentire, nisi materialia: sed euidenti experientia constat, cœlum esse sensibile ab eis, & sentiri actu: ergo euidens est, quod sit materiale, & veram materiam sensibilem habeat.

Ad primum testimonium Aristotelis respondetur ipsum negare cœlo potentiam substantialem, quæ non sit semper coniuncta cum suo actu, sed indifferens, quia æternum, & incorruptibile est, non verò potentiam, cum eodem actu substantiali semper coniunctam, quia hæc non obstat æternitati compositi, vt patet, ac proinde, nec intentio Arist. In alio verò testimonio colligit carentiam materiæ, in intelligentijs non ex sola æternitate, sed quia sunt puri actus sine principio mouentes.

Secundum testimonium, absque vlla expositione debet intelligi, quod habens materiam, aliquam contrarietatem habere debeat; sed minor neganda est, quod cœlum careat omni contrarietate, nam licet actiua, & passiua careat, & omni ea, quæ principium est corruptionis, sed aliquam habet ad corruptionem non disponentem vt rari, & densi, & secundum motum tardi, & velocis, & alias huius conditionis: de illis igitur, quæ ad corruptionem disponunt asseruit; & probauit Aristoteles in hoc libro: non reperiri in cœlo, non de omnibus: quare non probatur ex his testimonijs quod ex mente eius contrarietate careat.

Ad primum argumentum negandum est, possibilem esse substantiam corpoream cōpletam, & simplicem, hoc est, quæ sit sola forma, sicut Angelus in ordine spirituali, & non sit composita ex materia, & forma, primo, quia sicut probatum est, impossibile dari corpus sine materia, ita probatur impossibile, dari formam corpoream, & non materialem; quod si materialis est, intelligi nequit, quin sit apta componere, corpus cum materia.

Secundo, quia si corporea forma est, & capax quantitatis, & accidentium sensibiliū (vt concedunt aduersarij) de corpore cœlesti, necesse est alias valdè inferiores, atque imperfectiores compositiones habere ex partibus integrantibus, atque ex subiecto, & accidenti, quæ non possunt esse in eo, quod caret compositione ex materia, & forma, neque in forma nisi materiali. Quod verò dicitur dari in genere spirituali completam, & incompletam formam, admittimus, sed negamus, quod sub genere corporis dari debeant, nam cum sit inferioris, & valde imperfectioris ordinis, corpus nequit esse compositum, sine compositione, ex materia, & forma; quo enim res inferioris ordinis sunt, eo maiorem compositionem habere debent, & simplicitatem minorem.

Ad secundum negandum est antecedens, quod ex sola transmutatione substantiali cognouerunt Philosophi materiam, quin potius nec eam cognouerunt primo, ex tali transmutatione, sed ex accidentali; ac sensibili, vt ex alteratione, & latione, ex qua substantialem transmutationem in rebus sublunaribus assequuti sunt, & per carentiam eius distinxerunt corpora cœlestia à sublunaribus, iudicantes intransmutabilia esse illa, secundum substantiam, & solum transmutari secundum accidentia sensibilia, ex quo satis efficaciter intulerunt, materiam habere, quamuis alterius conditionis, à materia sublunarium.

Ad tertium negandum est etiam antecedens, quod sine materia saluentur omnia, quæ sunt in cœlo, in primis enim, nec saluatur lux corporea, ac visibilis, nec saluatur rari-

raritas, & densitas, nec saluatur motus; & consequenter non saluantur influentiæ in inferiora, quia plura influunt per lumen tanquam per virtutem agendi, plura per motum, tanquam per conditionem, immo & cæteras influentias constat esse corporeas, & materiales, quarum subiectum non potest non esse compositum ex materia, & forma, vt probauimus.

QVAESTIO VI.

An materia cœlorum sit eiusdem speciei cum materia sublunarium corporum, vel diuersa.

IN præsenti controuersia tenet prior sententia materiam sublunarem, & cœlestem esse eiusdem speciei, quæ communis fuit in schola Philosophorum, Aristotele antiquiorum, vt testantur Theodoret in lib. de materia & mundo, & Plurarch. 2. lib. de placitis Philosophorum, ita enim tenuisse aiunt Trimegistum, Empedoclem, Heraclitum, Thalem Milesium, Xenophanem, Anaximandrum, Xenocratem, Platonem, & alios, & eandem sequuti sunt postea Auicena 1 libro suæ sufficientiæ, cap. 3. & ex Theologis D. Bonauentura in 2. dist. 12. qu. 1. Scotus dist. 14. quæst. 1. §. secundum Theologos, Ægidius eadem dist & opusculo de materia cœli, Okam in 2. qu. 22. Abulensis in caput 1. Gen. fol. 27. Titelmanus libro 1. Philosophiæ, cap. 12. Argentina tractatu de materia cœli, noster Molina 1. parte, tractatu de opere sex dierum, disputatione 5. & alij.

Probatur primo, quia actus est, qui distinguit species, vt docet expresse Aristoteles 7. lib. Metaphysicæ, textu 49. Sed tam sublunaris, quàm cœlestis materia, est pura potentia, nullum actum includens: ergo non potest inter vnam, & alteram dari distinctio specifica, & certe si talis distinctio admittatur, verum esse non potest commune illud proloquium, ab omnibus receptum: materiā esse infimum omnium entium, summe distans à Deo.

Probatur ex alio principio Arist. 8. libro Metaphysicæ textu 10. quod species omnes sunt inæqualis perfectionis, sicut numeri: ergo si duæ sunt species materiæ sublunaris, atque etiam cœlestis, inæqualis perfectionis erunt, & aliqua eorum perfectior altera, & ex consequenti non erit infimum ens, illa quæ ponatur perfectior, nec summè distabit à Deo, neque denique erit prope nihil, vt D. Aug. asseruit 12. lib. confes. c. 7. & 8.

Secundo, quia si materia cœli debet poni distincta specie à sublunari, ideo erit, quia ex identitate specifica vtriusque, statim sequitur cœlum non esse incorruptibile, vt supponimus, sed hoc non sequitur: ergo non est necessaria talis distinctio, & consequenter non est admittēda. Probatur minor, quia vt cœlū sit incorruptibile, satis est, quod vnio for[m]æ cum materia sit naturalis: ex quo fit vt indissolubile sit compositum ex vtraque, & ideo ex propria natura incorruptibile, sed hoc potest stare absque diuersitate materiæ, propter modum informationis formæ, & carentiā dispositionum contrariū. Nam si forma talis sit, quod expleat capacitaté materiæ, nec postulet in ea pro sui informatione contrarias dispositiones, nec materia appetat aliam formam, nec poterit recipere ab vllo agenti dispositiones contrarias. Ex quibus omnibus planè infertur, non repugnare, quòd cœlum sit incorruptibile ex propria natura, quamuis materia eius sit eiusdem speciei cum sublunari.

Posterior sententia distinguit specie materiam non solum cœli Empirei, sed omnium corporum cœlestium à sublunari. Ita D. Thom. 1. part. quæst. 66. artic. 2. & ibidem Caietanus, Alexander Alensis 2. par. quæst. 44. membro 2. Albertus Magnus in 4. distin. 6. articulo 8. Richardus in 2. distinctione 12. quæstio. 8. Hispalensis & Capreolus ibidem quæstione vnica, articulo 1. Henricus quodlibeto 4. quæstione 16. Ferrariensis 3. libro contrà gentes capite 20. Iabellus 8. libro Metaphysicæ, quæst. 13. Sonzinas libro 12. quæst. 9. Alexander libro 1. naturalium quæstionum, capite 15. Pater Fonseca 2. libro Metaphysicæ, capite 3. Pater Suarez tomo 1. Metaphysicæ, disputatione 13. sectione 11. Patres Conimbricenses 1. libro de cœlo, capit. 2. quæstione 6. (quamuis oppositam quoque partem vt probabilem defendant.)

Et

Et tandem hanc sententiam tenuit Diu. Dionys. 4. cap de Diuinis nominibus, quem citat pro ea D.Thom in 2.dist.15.q.1. artic. 2. affirmans in hac re, sicut in alijs fere omnibus Philosophicis doctrinam Aristotelis sequutum fuisse. Et hæc est iam ferè communis sententia, quam vt longè probabiliorem sequimur, & imprimis expressa est apud Aristotelem 12. libro Metaphysicæ, textu 10 hisce verbis: *Cuncta verò quæcumque mutantur, materiam habent, sed diuersam, nam & ipsorum sempiternorum, quæcumq; non sunt generabilia, sed latione mobilia attamen non generabilem, sed vnde quo*. Idem docet 8. lib. Metaphysicæ textu 12. Argumentum verò præcipuum huius sententiæ est, quia si materia cœlorum, & sublunaris essent eiusdem speciei, sequeretur corpora cœlestia in corruptibilia esse, sicut sublunaria. Probatur consequentia, quia materia cœli esset capax aliarum formarum, nempè elementorũ: nam vbi eadem est natura materiæ, eadem est capacitas recipiendi easdem formas, vt patet in materia quacumq; sublunari, & cum careat alijs formis, habebit priuationem earũ: quare quantum est ex se eas appeteret. Sed constat, hanc priuationem & hunc appetitũ aliarum formarum esse totam radicem corruptionis elementorum: ergo pari ratione essent corruptibilia corpora cœlestia. Cui argumento non fit satis varijs solutionib. Non enim satis fit dicere, appetitum illius materię expleri per informationem formæ adeo perfectæ continentis alias eminenter; quia nec continet perfectiones aliarum formarũ intensiuè, nec extẽsiuè, cum anima rationalis, & quælibet sensitiua perfectior sit forma cœli, ac proinde perfectius actu & materia. Et idem est de aliquibus formis cœlorũ comparatione aliorum, & omnes absque dubio perfectius actuarent extensiue: ergo.

Nec satisfacit, quod probabilius respondent alij, hanc incorruptibilitatem proueni re ex speciali modo informandi formæ cœlorum, cum speciali, scilicet accommodatione, & specialibus dispositionibus non habẽtibus contrarium, vnde materia cęli non habet capacitatem proximam ad alias formas, sed solum remotam Hoc, inquam, non sufficit, quia vel materia cœli respicit essentialiter formam inseparabili modo informantem, & cum talibus dispositionibus carentibus contrario, & ex hoc sequitur distinctio specifica materiæ cum ex se respiciat actum specie distinctum in ratione formali actus vel materia ex se indifferens est, & accidentaliter determinatur per tales dispositiones ad formam inamissibiliter informatam: ergo potuit recipere alias dispositiones, & aliam formam, & cum semper maneat eadem natura materiæ, modo poterit illas recipere naturaliter, cum cuilibet potentiæ passiuæ naturali respondere possit, & debeat potentia actiua naturalis, quæ illam ad actum reducat, igitur cœlum erit corruptibile: ob hanc enim rationem indifferentiæ materia sublunarium est principium corruptionis.

Probatur secunda nostra sententia, quia si materiæ istæ sunt eiusdem speciei, sequitur corpora cœlestia esse generabilia, sicut sublunaria. Probatur consequentia, quia si sunt eiusdem speciei, ergo habent potentiã passiuam essentialem eiusdem rationis. Ex quo efficaciter infero, easdem formas contineri in potentia vtriusq; vt forma solis continebitur in potentia materiæ ignis, qui a capax illius est, non minus quam propia materia, & cum eam non habeat, habebit priuationẽ & appetitum eius: sed cuilibet potentiæ passiuæ naturali debet correspondere actiua naturalis actu existens, vel saltem naturaliter possibilis, a qua possit reduci in actum, vel frustra erit, possibile est ergo agens naturale, quo educi possit forma solis, quantum est ex se de potentia materiæ ignis, & ita erit sol secundũ se generabilis ex materia ignis, quod patet esse falsum. Et si materia ignis habet capacitatem naturalem ad formam solis, habebit etiam ad dispositiones illius, quod enim respicit finem, debet etiam eadem ratione respicere media ad illum naturaliter ordinata, alias frustra erit capacitas proxima, vel remota perpetuo impedita naturaliter.

Ad primum argumentum dico, actum distinguere vel id, quod se habet ad modum actus, & ideo licet materia non habeat in sua essentia aliquem actum physicum, cum sit pura potentia, nec actum metaphysicum perfectum, & completum, cum sit pars, habere tamen aliqualem actum, nempè, aliquem gradum, seu predicatum perfectiuum, & determinatiuum rationis communis, & imperfectissimæ materiæ ad talem rationem, & speciem partia-

lem imperfectam materiæ in ordine ad talem modum informandi formæ, cum hoc tamen semper manet materia imperfectissima aliorum omnium entium, licet in se habeat species inæqualis perfectionis.

Ad secundum iam probauimus ex vnitate specifica materiæ cœli,& sublunaris rectè inferri,cœlum esse corruptibile. Nec nobis contrariatur locus ex primo Genesis, vbi videtur indicari ex communi materia aquę facta fuisse corpora cœlestia: nam & si expositorum sensus varius sit, quem expendere à nostro instituto alienum est, tamen nihil contra nostram sententiam inferri efficaciter potest,vt benè adnotat S.Thom.1.p. q.68.art.1.2.& 3.qui etiam q.66.art.2.ad 1. probè docet,aliquos Patres scholę Platonis addictos illius sententiam retulisse, & ideo in hac parte non potiri plusquam Platonica auctoritate.

QVAESTIO VII.

An materia cœlestis sit perfectior sublunari.

QVia species iuxta Aristot. sunt sicut numeri,de quibus constat, duos æquales dari non posse, ita repugnat dari duas species æqualis perfectionis, & propterea si materiæ specie distinguuntur, necesse est, vnam esse perfectiorem altera, vtra autem sit perfectior, hoc est, quod quærit titulus quæstionis.

Et quod materia sublunaris sit perfectior videntur efficaciter probare hæc argumenta:

Primum, quia perfectio essentialis potentiæ sumitur in ordine ad actum (vt 2.lib. de anima,tract. de potentijs animæ in communi scripsimus) sed sublunaris materia respicit nobiliorem actum, quam cœlestis, nempe, animam maximè rationalem, ergo erit nobilior.

Secundum argumentum,quia actus adæquatus sumit suam perfectionem ex maiori extensione ad particulares actus, præsertim perfectiores,qui sufficiunt perfectiorem constituere rationem communem adæquatam eius, vt ratio adæquata potentiæ, visiuæ ex eo solum foret perfectior rationibus adæquatis aliorum sensuum, quia se extendit ad perfectissimam qualitatem,quæ est lux: sufficit ergo quod actus adæquatus sublunaris materiæ se extendat ad animam rationalē, & cæteras forma cœlesti perfectiores, vt perfectior censeatur actus adæquatus, quem respicit per se,actu adæquato cœlestis formæ, quem respicit per se materia cœlestis, & consequenter eadem ipsa materia sublunaris sit perfectior.

Tertium argumentum:quia si materia cęli esset perfectior, ex eo quod, licet forma in entitate sit minus perfecta, in modo tamen informandi inamissibiliter; sub quo formaliter a materia respicitur, perfectior est,ex hoc sequeretur,quod si materia lapidis foret capax solius formæ lapidis, & materia sublunaris esset capax aliarum omniū, sicut est modo,nihilominus materia lapidis foret perfectior sublunari nunc existenti, quod patet esse absurdum.Sed probatur consequentia,quia materia lapidis in eo casu haberet perfectiorem modum informandi, cū informaretur modo inseparabili, propriam tantum respicienti formam sicut materia cœli.

Oppositam sententiam, quod materia cęlestis sit perfectior essentialiter sublunari, tenet Richard. in 2.dist. 12. q. 2. & quodlibeto 3.quæst.5. Durandus eadem distin.12. quæstio 1.in eamque videtur inclinare Scotus quæst.2.in solutione argument. quamuis dubius permaneat,Argentina in 1.distinct. 44.qu.1.artic.2 & Abulensis in cap.22.Matthæi quæst.212.& est communis in schola, & longè probabilior: nam in primis colligitur efficaciter ex doctrina Aristotelis 7.libro metaphysicæ cap. 6 textu 22. vbi expresse docet, materiam sublunarem esse principium corruptionis rerum his verbis: Cuncta vero, quæ aut natura, aut arte fiunt habent materiam:possibile est enim esse,& non esse, eorum vnum quodque, hoc autem cuique materiæ.

Ex quibus ita arguo, corruptio rerum, cū tendat ad non esse,est maxima imperfectio earum: sed sublunaris materia est quasi principium, & fons eius; ergo est imperfectissima, quam imperfectionem, cum non habeat materia cœlestis, minus imperfecta erit,

erit. Praeterea maxima illa imperfectio pro uenit ei ex eo quod, habens vnam formam desiderat alias, quas non habet, vnde sequitur esse ois priuatam, immo, vt docet Aristo. 1 lib. text. 81. infinitis subditur priuationibus, quarum ratione turpis, & malefica vocatur, & malum, hoc est corruptionem rei; in qua est, machinari dicitur: quibus omnibus imperfectionibus caret materia coelestis, quia vnam tantum formam habere potest, nec appetit aliam, immo nec capax eius est, ergo iuxta sententiam Aristotelis essentialiter est perfectior. Probatur deinde ratione.

Primo, quia materia ex propria natura est potentia passiua: sed potentia passiua est imperfectissima (quam propterea Deo nullo modo tribuimus) ergo, quo materia fuerit magis passiua, erit imperfectior, sed constat, sublunarem esse magis passiuam, quam coelestem, tum quia indifferens est, ad recipiendum omnes formas, & aequè potest vilissimam, ac nobilissimam recipere, immo, & eas, quas semel habuit, potest quãtum est ex se, iterum recipere: vnde potentiam passiuam quasi infinitam, hoc est, receptiuam sine termino habet, coelestis verò minimum habet de potentia passiua, cum vnius dumtaxat formae capax sit, & semel tantum possit eam recipere: ergo longè minus imperfecta erit.

Secundo, & efficacius probatur à priori, tum perfectio passiua materiae sumitur in ordine ad actum; sed materia coelestis recipit actum essentialiter, atque formaliter perfectiorem, ergo essentialiter, ac positiue est perfectior. Probatur minor. quia propria, & formalis ratio actus sumitur ex perfectiori modo actuandi potentiam: sed forma coelestis perfectiori modo actuat materiam, ergo est perfectior actus formaliter, quare materia eũ respiciens erit perfectior potentia, & materia perfectior. Minorem probo, quia forma coelestis actuat materiã satiando appetitum eius, & totam eius capacitatem complendo. Praeterea actuat se vniẽdo materiae vnione indissolubili, & sua natura perpetua, sublunaris verò forma nec explet capacitatem materiae, nec vnione indissolubili vnitur, sed naturaliter dissolubili, illa ergo erit longè perfectior.

Ad primum argumentum, concessa maiori, distinguenda est minor, quod materia sublunaris respiciat perfectiorem actum; vel formam, nam considerando naturam eius, atque essentialia praedicata, verum est, sed sub ratione praecisa ac formali actus, & formae, quae sumitur ex modo informandi, falsum: nam licet forma sublunaris perfectiorem naturam habeat, & perfectius esse tribuat materiae, & composito, modum informandi habet imperfectissimum, nempè, separabilem, non explendo capacitatem materiae, cum tamen coelestis forma, quamuis imperfectiorem naturam habeat, & imperfectius esse materiae tribuat, perfectiori modo ei vniatur, nempè inseparabili, & satiando appetitum eius, explendoque omnem eius capacitatem.

Ad secundum respondetur, vt actus adaequatus formae sublunaris perfectior sit, secũdum esse, & quasi materialiter, sufficit, quod se extendat ad animam rationalem longè perfectiorem sub hac consideratione formae coelesti, non tamen sufficit, vt sit perfectior secundum modum informandi, quod est, esse perfectiorem sub formali, ac praecisa ratione formae, sub qua non est verum, quod eam excedat anima rationalis, immo ab ea exceditur, vt probauimus.

Ad tertium argumentum, de materia lapidis capaci solius formae lapidis, respondent recentiores quidam, non esse casum possibilem, quia cum forma lapidis corruptibilis sit, repugnat, quod sola respiciatur à materia, sed eo ipso, quod eam respicit, caeteras omnes corruptibiles, ac sublunares respicere debet, cum conueniat cum eis eadem forma in modo informandi, sed licet hoc verum sit, non satisfacit argumento, quod non solum loquitur de materia lapidis, & forma eius, vt nunc se habent, sed si per possibile, vel impossibile talis materia respiceret talem formam solum, & non alteram, nec eius capax foret, & forma eadem solam hanc materiam posset informare, & non alteram, tunc enim non foret eiusdem rationis cum caeteris materijs sublunaribus, nec etiam forma cum caeteris formis. Quo supposito, respondeo in eo casu materiam lapidis fore eiusdem cõditionis, & ordinis cum coelesti, atque etiam forma eius cum coelestibus formaliter, quia eodem modo inseparabili informaret, explendo capacitatem suae materiae, & se vniendo illi modo, ac modo indissolubili, & medijs dispo-

fitionibus contrario carentibus, atque consti tuendo lapidem naturaliter incorruptibilem: hæc enim omnia sequuntur per locum ab intrinseco ex casu sic proposito in argumento. Quod verò dicitur formam lapidis esse infimæ sortis secundum esse verum est, non secundum modum informandi perfectissimum, quem haberet, & ex quo sumitur formalis, ac præcisa ratio formæ vt forma est.

Si autem aliquis dubitet, an materia sublunaris non solum sit imperfectior cœlesti, sed imperfectissima omnium, quas potest Deus creare, ita nec per potentiam Dei absolutam creabilis sit alia inferior, aut imperfectior.

Respondeo, valdè probabile esse, quod non sit creabilis altera imperfectior, quia non videtur ex cogitabilis altera potentia magis passiua, cum possit recipere omnes formas corruptibiles: nam de incorruptibilibus euidens est, nullam esse possibilem materiam, quæ possit vtrasque recipere, ita vt tam corruptibiliū, quam incorruptibilium naturaliter sit capax, quia incorruptibiles sua natura inseparabiliter informant: quare vnam tantum earum respicit materia, ita vt plurium non sit capax, cum eo ipso quod capax plurium foret, non posset ab aliqua modo inseparabili informari, nec satiari potentia eius: sed constat eo esse materiam imperfectiorem, quo magis passiua est, & eo magis passiuam, quo ad plures formas respiciendas indifferens est, & plures recipere potest. Ergo sublunaris materia à Deo creata omnium est imperfectissima, quæ creari possunt per potentiam Dei absolutam. Quod satis clare docuit Diu. Augustin. dicens, esse prope nihil, hoc est, nihil minus à nihilo distare, quod est, dari non posse aliud infra genus substantiæ imperfectioris entitatis.

QVAESTIO VIII.

An materiæ cœlorum sint diuersæ speciei inter sese, vel solo numero distinguantur.

PRæsupponimus plures cœlos dari specie distinctos, vel solo numero, vt ostendetur inferius, & de eorum materijs cōtrouersiam instituimus, an specie inter sese distinguantur, vel solo numero.

Et prima opinio non specie, sed solo numero distingui docet, quam sequuntur Capreolus in 2. distin. 13. quæst. 3. Hispalensis, ibidem Soncinas 12 Metaphysicæ quæst. 10. Iabellus, q. 11. libro 8. & vnica ratio eorum est, quia materiæ non distinguuntur specie per ordinem ad formas specie distinctas, secundum gradus essentiales, sed secundum modum informandi: sed formæ cœlorum, etiam si specie distinguantur secundum gradus essentiales, habent eundem modum informandi materiam, quia omnes informāt eam modo inseparabili, satiantes appetitum eius: ergo omnes sunt eiusdem speciei, in ratione præcisa formarum: ergo omnes etiam materiæ erunt eiusdem speciei, cum respiciant actum eiusdem speciei formaliter; Quod argumentum sic vrgeo, formæ sublunares (vt elementorum) distinguuntur specie secundum propriam naturam, & nihilominus non distinguunt specie proprias materias, sed eiusdem speciei censentur, quia formæ habent eundem modum informandi modo separabili non satiante appetitum materiæ: ergo nec cœlestes quantumlibet specie distinctæ secundum propriā naturam distinguent specie materias proprias, quia habent eundem modum informandi separabilem. Quod facilius apparet iuxta aliquorum opinionem, existimantium formas cœlorum adhuc secundum se, & corpora ipsa cœlestia non distingui inter se specie, sed solo numero, de quo infra. Si enim formæ secundum gradum essentialem sunt eiusdem speciei, non possunt habere modum informandi specie diuersum, quia per eundem gradum essentialem

non

non poteſt non ſatiari eodem modo appeti tus materiæ.

Secunda opinio diſtinguit ſpecie materias cęleſtes inter ſe, atque etiam formas in modo informandi inſeparabiliter ſpeciali cuiuslibet, & videtur mihi vera, quam ſequuntur Alber. Magnus tractatu de quatuor coæuis, quæſt.2 art.6. Caietanus 1. parte, q. 66.art.2.§. Ad euidentiam, Aquilinus lib.1. de orbibus, quæſt 2. P. Suarez 1.tom. ſuæ Metaphyſicæ diſputatione 13.ſectione 11.num. 20. Patres Conimbricenſes 1. libro de cœlo cap 2.quæſt.6.art.1. & eſt iam fere communis inter recentiores, quam in primis colligo ex D.Thom.1.part.quæſt.66 art.2. in fine corporis, & 22. quæſt.24. art.11. quibus locis docet, formam corporis cœleſtis, ita replere totam capacitatem materiæ, vt nulla in ea remaneat potentia ad aliam formam: ſi autem omnes materiæ cœlorum eſſent eiuſdem ſpeciei, quælibet eſſet capax formæ alterius, nam vbi eadem eſt natura materiæ eadem eſt capacitas, quælibet ergo eſſet capax non ſolum propriæ formæ, ſed aliarum, & ideo non ſatiaretur appetitus eius ab vna. Sed ratione efficaci probatur, non poteſt ſaluari incorruptibilitas cęlorum ſi omnes materiæ eorum ſint eiuſdem ſpeciei: ſed corpora cęleſtia ſunt incorruptibilia, vt concedit oppoſita ſententia: ergo erit falſa ponens materias cęlorum eſſe eiuſdem ſpeciei. Maiorem ſic probo. Omnes iſtæ materiæ ſunt eiuſdem ſpeciei: ergo habent capacitatem, potentiam, & appetitum eiuſdem rationis: conſequentia euidens eſt, quia capacitas, potentia, & appetitus eadem ipſa materia ſunt, ſola ratione ab ea diſtincta, vt 1.phyſicorum, tractatu de materia oſtendimus: ſed materia Lunæ capax eſt ſuæ formæ, ac diſpoſitionum, quibus medijs eam informat: ergo eiuſdem formę, & earundem diſpoſitionum capax erit materia Solis, & in eius potentia contineri neceſſe eſt, cum ſit eiuſdem rationis cum potētia formæ Lunæ: ſed forma, quæ continetur in potētia naturali materiæ, pōt naturaliter educi ex ea: ergo poterit educi forma Lunæ de potentia materię Solis, & ita poterit Sol ex materia Lunæ generari, & erit generabilis, & ex cōſequēti Luna ipſa corruptibilis. Et vrgeo argumentū hoc modo: in materia Solis eſt potentia paſſiua naturalis ad formam Lunę, & diſpoſitiones eius: ergo neceſſe eſt poſſe dari agēs naturale, a quo poſſit per diſpoſitiones conuenientes tali formę diſponi, & per eductionē eiuſdem formæ reduci in actū, quod non poteſt fieri ſine corruptione compoſiti: probatur cōſequentia: cuicumq; enim potentiæ paſſiuę naturali correſpondere poteſt, ac debet naturalis actiua, a qua poſſit reduci in actū, vel fruſtra erit talis potentia. Et ſi dicatur, talem potentiam paſſiuā eſſe remotam, nihil refert, quia etiam ſi remota ſit, dicit ordinē ad agēs naturale, a quo poteſt fieri proxima: nulla eſt.n. potētia paſſiua naturalis remota, quę non poſſit fieri proxima ab agēte naturali per diſpoſitiones: nā eo ipſo, quod nō poſſet fieri proxima, eſſet fruſtra, cum nō poſſet perduci ad actum. Secundo probatur, quia ſi in materia Solis eſt capacitas, & potētia naturalis ad formā Lunæ, & diſpoſitionum eius: ergo ſicut a principio educta fuit de potentia eius forma Solis, poſſet educi naturaliter forma Lunæ, & induci diſpoſitiones eius, ad quas etiam recipiēdas habuit, & habet naturalē potentiā, & modo educi poterit naturaliter eadē forma, & eędem diſpoſitiones, & ſi eadē forma educi potuit tunc, ac modo poteſt, impoſſibile eſt capacitatem eiuſdē materiæ ſatiatā eſſe per formā, quam habet, cū potuerit habere aliā. Et vrgeo argumentū, quia potentia materiæ ſublunaris habētis vnam formā, ad recipiendam aliam quācumq; nondum tamen habentis diſpoſitiones alterius, ſed eius tantū, quā habet, eſt potentia, ſeu capacitas remota, ac radicalis, & tñ eſt principium ſufficiens corruptionis cōpoſiti per illam: ergo quælibet materia cęleſtis, habens eandem capacitatem (licet radicalem, atq; remotam) reſpectu cuiuſcunq; alterius formæ cęleſtis (vt concedit oppoſita ſententia, & conuincitur vi argumenti eam concedere) ergo erit principium corruptionis eiuſdem cęli. Quare euidenter conuincitur contra eam, per locum ab intrinſeco omnia corpora cęleſtia habere principium radicale corruptionis, eſſeq; corruptibilia ex ſuis principijs eſſētialib. ſi materiæ ſunt eiuſdē ſpeciei: falſum igitur reputandū hoc eſt.

Ad 1. arg. reſpondetur cum diſtinctione minoris: omnes enim formæ cælorum habent eundem modum inamiſſibiliter informandi genericum, per quem diſtinguuntur a ſublunaribus, non ſpecificum, per quem inter ſe formaliter diſtinguuntur, ac proinde earum materiæ, vt ex dictis conſtat.

Ad aliud respondetur, formas elementorum habere eundem modum specificum, amissibiliter informandi: formæ vero cœlorum licet habeant eundem modum genericum, gaudere tamen diuerso modo specifico, in ordine ad quem materiæ diuersitatem specificam sortiuntur.

QVAESTIO IX.

An quantitas cælorum, & corporum sublunarium sint eiusdem speciei, vel diuersa.

VIdebitur statim alicui, quęstionem hanc difficultate carere, præsertim cum non sit huc usque in schola agitata, nec proposita, nihilominus ex discursu eius patebit, difficultate non carere: nam affirmatiuam partem videntur probare hæc argumenta. Primum quia quantitas est proprietas consequens corpoream substãtiam, vel materiam primam, sed tam hæc, quam substantia corporea cęlestis, & sublunaris distinguuntur specie: ergo quantitates vtriusque specie distingui debent.

Secundo, ad rationem intrinsecam quantitatis spectat, esse receptiuam aliorum accidentium, sed hæc potentia receptiua, aut passiua diuersæ speciei est in vtraq; quantitate: ergo distinguuntur specie: minorem probo, quia potentiæ passiuæ distinguuntur per diuersos actus, quos respiciunt: sed potentia passiua quantitatis cęlestis ordinatur ad recipienda accidentia, neque actiua, neque contraria: quantitas vero sublunarium corporum sua natura est receptiua qualitatum actiuarum, & contrariarum: ergo habent potentias passiuas diuersæ speciei, & ideo specie distinguuntur.

Et vrgeo argumentum hoc modo: materia cęlestis, & sublunaris eundem modum habent compositionis ex partibus sublunaribus integrantibus, & nihilominus distinguuntur specie per diuersas capacitates, vel potentias passiuas, quas habent ad recipiendas formas substantiales: pari ergo ratione licet quantitates istæ habeant eundem modum habendi partes extra partes: possunt differre specie per diuersas capacitates, vel potentias passiuas recipiendi accidentia valde diuersa.

Communis tamen, & vera sententia est, quantitatem corpoream cęlestium, & sublunarium esse eiusdem speciei atomæ: ita Soncinas 8. lib. Metaphys. q. 13. ad 4.

Probatur primo, quia ratio essentialis, & propria cuiuslibet accidentis colligitur euidenter ex effectu formali, quem tribuit subiecto; vt propria ratio caloris ex eo quod natus est constituere subiectum formaliter calidum: ergo essentialis, & propria ratio quantitatis intelligenda est ex effectu formali, quem nata est tribuere substantiæ: sed eundem effectum prorsus tribuit substantiæ quantitas cęlestis, & sublunaris, ergo erunt eiusdem speciei.

Probatur minor, quia formalis effectus quantitatis est, constituere partes substantię extensas extensione molis, aut quod idem est, constituere eas radicaliter impenetrabiles, quod constat eodem modo præstare vtramque quantitatem suæ substantiæ: ergo erunt eiusdem speciei, nec distinguuntur ratione potentiæ passiuæ diuersæ, per quam vna potest recipere qualitates actiuas, & contrarias, alia vero non: in quo decipitur plane prior sententia, quia secundum se accipiantur quantitates istæ, vtraque potest eadem accidentia recipere, quod euidenter constaret, si Deus separaret vtramq; a propriâ substantia, sicut separat quantitatem panis in Eucharistia: tunc enim nulla posset ratio repugnantiæ assignari, cum circa quantitatem cœli possit naturaliter agere ignis ei applicatus, & producere in ea calorem, sicut producit naturaliter in quantitate hostiæ consecratæ: ergo quod non possit naturaliter recipere similia accidentia, dum est in proprio subiecto, non prouenit ex parte eius: sed substantiæ cęlestis, quæ non est eorum capax, vt mox ostendetur: quare ex parte potentiæ passiuæ non potest sumi differentia specifica harum quantitatum. Et potest hoc exemplo valde simili ostendi, quia quantitas sublunaris corporis potest naturaliter diuidi in partes integrantes, & actu diuiditur, quoties eodem modo diuiditur substantia, in qua est, & tamen quantitas corporis cœlestis dum in eo est, non potest diuidi naturaliter, quod non ex parte eius prouenire affirmant omnes, cum sit euidens separatam per miraculum a suo corpore pos-

se diuid: naturaliter, sicut diuiditur quantitas Eucharistiæ: sed ex incorruptibilitate substantiæ cœlestis, cui inhæret, & quæ diuidi naturaliter non potest: ergo ex eadem causa prouenit, quod non potest suscipere accidentia actiua, & contraria, & non ab essentia eius: quare non potest desumi argumentum ex hoc, ad probandam distinctionem specificam eius a quantitate sublunari. Secundo probatur quia communis est, & vera sententia in prædicamento quantitatis, quod tres illæ species quantitatis continuæ, videl: et, linea, superficies, & corpus sint atomę sub genere quantitatis continuæ, ac permanentis, quia nec dantur lineæ distinctæ specie, nec superficies, nec corpora trinæ dimensionis, sed quantitas cœlestis, & sublunaris pertinent ad has species: ergo solo numero distingui possunt, specie vero nullo modo.

Ad primum oppositæ partis distinguenda est minor: quantitas enim non consequitur materiam primam, aut corpoream substantiam, in specie, sed in genere, communi quidem materię cęlesti, ac sublunari, vel vtrique substantiæ, non eisdem, vt specie distinctis. Itaque quasi proprietas subalterna censetur, sicut sensibilitas respectu hominis, & equi non atoma, vt est risibilitas respectu hominis, vnde ex diuersitate materiæ, aut substantiæ, non infertur diuersitas specifica quantitatis.

Ad secundum neganda est minor, iuxta doctrinam traditam, ex qua constat, potentiam passiuam vtriusque quantitatis esse eiusdem prorsus rationis, & eorundem accidentium per se receptiuam, licet quantitati cœlesti repugnet per accidens suscipere qualitates contrarias disponentes ad corruptionem, quia substantia cęli, cui inhæret quantitas incorruptibilis est, ex quo constat ad confirmationem.

CAPVT III.

Textus Aristotelis.

Quoniam autem hæc quidem supponuntur, hæc autem ex dictis ostensa sunt, &c.

Breuis expositio textus.

Aristoteles in præsenti capit. intendit constituere discrimen inter cœlum, & alia corpora, ex omnibus speciebus motuum, & mutationum, localis videlicet, generationis, corruptionis, alterationis, augmenti, & diminutionis. Diuiditur autem caput hoc in duas partes, nam in priori id ostendit rationibus: in posteriori vero authoritatibus, & præter dicta in præcedentibus capitibus, vnum aliud asserit esse præsupponendum, videlicet, quid sit corpus graue, quid leue, quid grauissimum, & quid leuissimum: quorum rationes ex professo affert 4 lib. huius operis: graue corpus esse asserit, quod natum est moueri ad medium mundi, hoc est ad centrum leue, quod natum est moueri a medio, seu a centro: grauissimum, quod natum est esse sub omnibus, quæ ad medium, seu motu deorsum mouetur (vt terra) leuissimum, quod natum est esse supra omnia, quæ sursum mouentur: hoc est, immediatè infra lunam.

Hoc præsupposito probat, quod cœlum non sit graue, aut leue, quia si haberet grauitatem, moueretur naturaliter ad medium, seu ad centrum motu recto, sicut elementa grauia: sed talis motus naturalis est elementis, vt terræ, & aquæ: ergo cœlum esset eiusdem naturæ cum elementis.

Si vero cœlo conuenit motus deorsum præter naturam: ergo motus sursum contrarius motui deorsum erit ei naturalis, & si motus sursum sit ei præter naturam, motus deorsum erit ei naturalis.

Et ita sequitur, cœlum esse de natura elementorum, quia cum procedat motus a natura mobilis, eiusdem naturæ debent esse

illa

ista corpora, quibus idem motus est naturalis. Ex dictis colligit, non solum integrum corpus cęleste carere grauitate, ac leuitate, sed & quamlibet partem eius: quia eadem est natura totius, & partis, quantum ad hoc & ideo si pars aliqua cęli separaretur ab eo, non moueretur separata motu sursum, nec deorsum: quia motus isti solum possunt conuenire corpori graui, aut leui.

Probat deinde cęlum non esse generabile aut corruptibile, sic: Generatio, & corruptio fiunt ex contrarijs, & inter contraria: sed cęlo non conueniunt contrarij motus, vt inferius ostendet: ergo nec potest ei conuenire, quod generetur aut corrumpatur, vnde probat, nō posse augeri, aut diminui, quia quod augetur ex parte generatur, & quod minuitur ex parte corrumpitur, cum hæc non accidant, nisi cum acquisitione, vel perditione alicuius partis substantię. Inde etiam infert, repugnare cęlo alteratione propriam: quia hæc, vtpotè inter qualitates contrarias, disponit ad corruptionem.

In posteriori parte c. authoritate probat, cœlum esse ingenerabile, & diuersæ naturæ a corporibus alijs: illud quidem, quia apud omnes nationes etiā Barbaras, cœlum sedes Dei vocatum est, ex eo quod omnes arbitrantur, æterno Deo, æternam quoque, & numquam interituram deberi sedem. Cui accedit, quod Astronomi a principio, quo motū cęli, & astrorum cęperunt contemplari, nullam vnquam mutationem, vel minimam adnotarunt, aut in motu supremi orbis, aut aliorum sibi subditorum. Quod verò diuersę naturæ sit cœlum a sublunaribus tenuerunt antiqui Philosophi, qui propterea vocarunt cęlestia corpora æther ea, non quasi ignita, vt malè interpretatus est Anaxagoras, & post eum Tullius lib. de natur. Deo. sed quasi semper, ac perpetuo currentia, tanquam sua natura perpetua.

Colligit tandem Aristoteles, præter hæc quinque simplicia corpora, nempe, cœlum, & elementa, non dari aliud in natura rerum, quia nec datur alius motus simplex, præter circularem, & quatuor rectos: quare necesse est, perfectionem mundi in his quinq; corporibus sic ordinatis consistere.

QVAESTIO I.

An cœlestia corpora sint ex propria natura ingenerabilia, & incorruptibilia.

PRima sententia fuit Platonis in Timęo asserentis, coelos sua natura corruptibiles esse, sed liberè Dei voluntate perpetuo conseruandos: quare Deum sic eos alloquentem introducit: *Natura vestra estis dissolubilia, voluntate autem mea indissolubilia: nunquam tamen vos vlla mortis fata perriment, quia mea voluntas maius, potentiusq; vobis est vinculum ad perpetuitatem vestram, quam ad illud, quo fuistis, tunc cum gignebamini, colligata, &c.* Platonem sequuti sunt omnes illi Philosophi a nobis citati, qui cęlestia corpora eiusdem naturæ cum elementis esse crediderunt. Imò ex sanctis Patribus plures, atque grauissimi, Basilius homilia 1. & in Genesim, Ambrosius lib. 1. Hexameron cap. 6. Chrysostomus homilia 9. & 10. ad populum Antiochenum, Damascenus 2. libro Fidei, cap. 6. Iustinus Philosophus, & Martyr oratione Parænetica ad Gentes, & in opusculo contra Aristotelem, immo ex sacris literis eam accepisse Platonem docet in paræn. ad Gentes, Irenæus libro 4. c. 16. Theodoretus super 8. caput Epistolæ ad Romanos Genad. de Ecclesiast. dogmat. cap. 7. Eucum. & Catherin: in 2. Epistola D. Petri, cap. 3. Eugen. lib. 7. perennis Philosophiæ cap. 49. Probatur primo ex sacra pagina, in qua insinuatur, cœlos aliquando corrumpendos: sed constat, Deum nihil prorsus ex propria natura incorruptibile destruere: ergo si destruendi sunt a Deo, sua sunt natura corruptibiles.

Probatur maior ex illo Iob 14. *Homo postquam dormierit, non resurget donec atteratur cœlum*, & Psalmo 101. *Opera manuum tuarum sunt cœli, ipsi peribunt.* Esaiæ 24. & 51. *Tabescet omnis militia cœlorum, & cœli sicut fumus liquescent*, & Lucæ 21. *Cœlum, & terra transibunt.* Apocalypsis 21. *Vidi cœlum nouum, & terram nouam: prius enim cœlum, & prior terra iam abijt.* Et tandem 2. Petri 3. vbi cœli, qui nunc sunt, dicuntur igni reseruati

in

in diem iudicij deinde additur: *Adueniet autem dies Domini, vt fur, in quo cœli magno impetu transient, elementa vero calore soluentur*, & post pauca: *Cœli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent.* Quibus verbis exclusa videtur expositio eorum, qui cœlorum nomine aerem intelligi hac in parte docent, nam cum cœli distinguantur ab elementis, non potest locum habere talis expositio, quamuis alijs in locis admittatur. Et tandem D. Clemens libro 2. & 3. recognitionum, refert Petrum dixisse, supremum cælum, quod sedes est beatorum, omnino immutatum permansurum; sydereum vero, quod aspicimus, in consumatione sæculi dissoluendum.

Probatur etiam ratione ex principio illo Aristotelis 8. lib. physicorum, cap. 10. tex. 78. quod virtus finita non potest persistere in motu tempore infinito, cum proportio seruari debeat inter virtutem mouentem, ac tempus, quo durat motus: sed constat, virtutem cælestis corporis esse finitam: ergo repugnat durare in motu tempore infinito a parte post, & ex consequenti repugnabit durare tempore infinito in suo esse, a quo emanat motus: quare necesse est aliquando fore corrumpendam.

Quod potest vrgeri hoc modo, cœlum non solum est finitæ virtutis: sed habentis contrarium: ergo erit corruptibile: probatur antecedens ex accidentibus eius, vt ex densitate, & raritate naturali, enumerata ab Aristotele 2. libro de generatione, inter secundas qualitates, quæ naturaliter oriuntur ex permixtione primarum: necesse est igitur, has ponere in cœlo, quæ cũ sint propriæ contrariæ, & actiuæ, mutuo possunt se expellere; quod non fiet sine corruptione subiecti.

Secunda opinio tenet, corpora cœlestia non posse naturaliter corrumpi, quia natura lis corruptio fieri debet ab agente naturali, per inductionem contrariarum dispositionum in materia, quibus expellatur forma præexistens, & introducatur alia, & ideo corrumpatur cōpositum, & generetur aliud aut etiam per diuisionem totius compositi in partes integrantes, in quibus non possit conseruari eius forma: sed neutro ex his modis potest corrumpi cœlum, nec generari; quia forma cœli informat materiam omnino independenter a contrarijs dispositionibus, vt a primis qualitatibus, quia neque his medijs introducta fuit a principio, neque ab eis conseruatur, sed a proprijs contrario carentibus: ergo non potest ab aliquo agente naturali per eandem inductionem corrumpi, sed nec per diuisionem in partes integrantes, quia nullum est sublunare agēs, potens sua virtute cœlum diuidere. Vnde fit quod si aliquo ex his modis corrumperetur, non foret naturalis, sed supernaturalis corruptio, a Deo immediate efficienda: nihilominus verum non est, corpora cœlestia sua natura esse ingenerabilia, & incorruptibilia, quia naturale principium corruptionis habent, nempe, materiam ex se capacem contrarijs dispositionibus: facta enim sunt a Deo, in principio ex materia præexistente sub forma aquæ per generationem, & in die Iudicij innouanda sunt per aduentum nouæ formæ substantialis, sola antiqua materia aquæ in eis permanente, & ideo substantialiter corrumpenda, vt plane significant testimonia sacræ paginæ, in confirmationem primæ sententiæ relata. Ita sentiunt nonnulli de omnibus corporibus cælestibus, præter Empyræum, quos sequitur noster Molina 1. part. tractatu de opere sex dierum, disputatione 2. 3. 5. & 10. addens, non repugnare doctrinæ Aristotelis, quia solum loquitur de generatione, & corruptione ab agente naturali facienda.

Communis tamen, & longe probabilior sententia affirmat, corpora cælestia ex principijs intrinsecis suæ naturæ ingenerabilia, atque incorruptibilia esse, ita vt non possint desinere per introductionem alterius formæ in materia eorum, etiam per potentiam Dei absolutam, sed solum per realem separationem miraculosam formæ a materia a Deo immediatè efficiendam, vel per annihilationem, & hæc nobis placet, quam tenet expresse Aristoteles cap. 3. huius libri, vt vidimus, & lib. 2. cap. 1 atque etiam in libro de mundo ad Alexandrum cap. 2. & cui euidens est repugnare expositionem Patris Molinæ, cum expresse teneat his locis Aristotelis, id prouenire ex parte materiæ diuersæ rationis a materia sublunari, & prorsus incapaci alterius formæ ab ea, quam habet: quare ex principijs propriæ naturæ repugnare censet. Ita sentit tota ferè Peripatetica Schola, & in primis D. Thomas lib. 1. de cœlo, lectione 6. lib. 2. lectione 1.

&

& 2 libro contra gentes cap.40. & 1. parte, quæst.66.art.2. & quæst.75.art.6. & cæteri Scholastici in 4 dist.44. D.Dionysius 4 cap. de diuinis nominibus, & tota iam Schola philosophica.

Quod absque dubio senserunt D.Augustinus 14.libro, de Ciuitate Dei, cap.24.D.Hieronymus in illud Isaiæ 51. *Cœli sicut fumus liquescent*, & ad illa verba capitis 69. *Ecce ego creo cœlos nouos.* Et D.Gregorius lib.17. Moralium, capit.5.quibus locis docent, cęlos duraturos in perpetuum, cum eadem substantia, & solum habituros mutationem circa aliqua accidentia, & propterea D.Paulum 1.ad Corinthios 7.dixisse, *Praterit enim figura huius mundi*: nihil de substantia eorum locutus, vtpote in perpetuum duratura.

Sed ratione probatur primo, quia si cęli ex principijs naturalibus fieri possunt per generationem, & desinere per corruptionē: ergo habent materiam natura sua transmutabilem per diuersas formas, ita vt habens vnam, recipiat alteram: imò omnes, vt euidenter probatur in materia sublunari, & præterea sua natura capacem quarumlibet dispositionem earum: sed cuilibet potentię passiuæ naturali debet correspondere naturalis actiua, a qua possit reduci in actum: ergo potest talis potentia passiua reduci in actum ab agente naturali, & ab eodem disponi pro sua forma recipienda, atque introducenda naturaliter: quare sequitur esse naturaliter corruptibilis.

Quod hoc modo vrgeri potest. si materia cęli Lunæ fuit naturaliter sub forma aquæ, & consequenter sub dispositionibus eius, vt affirmat secunda opinio, vel ex sua natura potuit esse, vt affirmat prima, sequitur euidenter, fuisse tunc naturaliter capacem materiæ ignis, ac dispositionum eius, & nunc esse, & cum natura eius eadem perseueret, sed elementum ignis contiguum est idem cęlo, eique proinde sufficienter approximatum, agente vero, & passo approximatis, sequitur necessitate naturæ actio, passio, introductio dispositionum, & formæ substantialis, atq; expulsio præexistentis: ergo absque dubio foret iam corruptum cœlum illud nimia actiuitate ignis, si haberet naturale principium corruptionis.

Quod vero Plato aiebat, sola voluntate diuina, a corruptione pręseruari, sola etiam voluntate humana absq; vllo rationis fundamento asseritur, imò contra ipsam rationem naturalem admittendo perpetuūquoddam miraculum sine necessitate. Nec minus friuola est solutio secundæ opinionis, quod forma cœli informet materiam aquæ (ex qua factum est) independenter à dispositionibus contrarijs primarum qualitatum, & ideo nōn possit eas recipere ab agente naturali: nam siue dependeat ab eis, vel non, certum est, vt præsupponit eadem sententia, tales dispositiones habuisse eādem materiam, dum fuit sub forma aquę, & ideo non minus posse modo eas habere.

Probatur euidenter consequentia, quia forma, quęuis illa sit, non tollit capacitatem naturalem materiæ, imò nec impedit actionem agentis naturalis potentis ei imprimere dispositiones sibi naturales, quas habuit naturaliter, vt euidenti inductione potest probari in quibuscumq; materijs. Ex quo efficaciter colligitur, non posse impedire dispositiones cęli, nec formam eius, quin ignis approximatus imprimat materiæ quondam aquæ, & ideo capaci caloris, & siccitatis, has qualitates, & consequenter propriam formam.

Secundo, quia Deus condidit immediate mundum, & præcipua corpora eius naturali modo, & ordine, hoc est, vt natura eorum postulabat: ergo sicut singulis corporibus contulit formas naturales iuxta naturam speciei, in qua ea condere volebat, quia forma substantialis tribuit speciem, ita eisdem formis contulit dispositiones sibi naturaliter conuenientes, quibus medijs adaptaretur naturaliter materia ad receptionem formæ. Sed formæ cœlorum, & dispositiones, quas habent in materia carent contrarijs, vt probauit Aristoteles 1. lib. de cœlo, cap.3. docetque experientia, & fatentur opposite sententiæ: ergo tales formæ, & tales dispositiones postulant naturaliter materiam incapacem formæ, & dispositionum habentium contrarias, alioqui non foret accommodata materia naturæ formæ, ac dispositionum, nec posset modo naturali componere cum ea compositum, sed talis deber esse, vt non sit capax contrariæ formę, ac dispositionum & ita constituat cum eis compositum ex suis naturalibus principijs indissolubile.

Testimonia scripturæ adducta in fauorē Platonis duo continent: vnum pertinens ad dissolutionem, aut corruptionem cęlorum, al-

alterum ad immutationem eorum. Ad primum quidem non de cęlo pro supremis corporibus, sed pro aere accipiendum esse, docet D.Aug.3.lib.de Gen.ad literam,c.2.& 3. & in expositione Psal.101.in quo etiam sensu de cęlis iuxta eiusdem sacrae paginae consuetudinem,quae Psal.103 *Volucres cęli*: ait, hoc est aeris, & alibi saepè, loquitur D. Petrus, vt verba antecedentia euidenter ostendunt. Postremum vero de cęlis posterioribus in fine mundi innouandis, aut immutandis, pro corporibus cęlestibus accipit D Petrus, sicut caetera scriptura testimonia: sed immutationem,aut innouationem,non de substantiali, sed de accidentali intelligendam esse docent idem Aug.14.lib.de ciu.Dei,cap 24. D. Hieron. in illud Isa. 51. *Cœli sicut fumus liquescent*, & ad illa verba, c.69. *Ecce ego creo cęlos nouos*, & D.Greg.lib 17 Mor.c 5.& sic exponendum est testimonium Clementis. Eiusmodi autem accidentalis mutatio,quantum ad lucem erit.nam tunc maiori luce fulgebunt,mutabuntur etiam quantum ad motum,& modum influendi,& elementa igne purgabuntur a vaporum,& aliarum qualitatum permixtione, atq; etiam ab immunditijs, quas ex malo vsu iniquorum hominum susceperunt, permanente quidem integra substantia,tam elementorum, quam cęlorũ: quare nihil ex sacris literis probare potest incorruptibilitatem eorũ ex suis principijs intrinsecis,sed neq; ex SS.Patribus, qui oppositum videntur docuisse. Nam, vt docet D.Th.1.p.q 66 art 2.ex mente Platonis, cuius doctrinam sequuti sunt in hac parte, id protulerunt,nisi forte verbum incorruptibile desumpserunt, vt significat omnimodam necessitatem essendi, & soli Deo conuenit, iuxta Paulum 2.ad Tim.6 *Qui solus habet immortalitatem*, in quo sensu nulla creatura incorruptibilis esse potest.

Ad argumentum respondeo, virtutem finitam in materia existentem, & quae defatigatur in mouendo, non posse moueri tempore infinito, & de hac sola loquitur Aristoteles : si vero spiritualis sit, vel prorsus incorruptibilis, bene potest, & ideo absque fine potest moueri cœlum ab Angelo, vel posset a principio intrinseco efficiente, si illud haberet, quantumlibet finitum, secundum virtutem intensiuam, non est enim necessaria proportio inter eiusmodi principia, & tempus durationis motus, vt attenti consideranti facile constare potest.

QVAESTIO II.

An aliquando noua aliqua stella, vel mutatio alia in cœlo apparuerit, & quomodo id contigerit.

AVctores primae opinionis relatae, sententiae,quaestione 1.vt adstruāt cœlorum corruptibilitatem, obijcere nobis solent aliquas reales mutationes, in cœlo deprehensas, ex quibus inferri videtur, cœlum generari, & corrumpi, & ideo de illis nobis ex instituto agendum est, in hac quaestione, vt praecedentis veritas magis eluceat. Et in primis anno nostrae salutis millesimo,quintegentesimo septuagesimo secundo,omnibus Astrologis illius temporis consentientibus, imò, & vniuersis hominibus spectantibus, apparuit in Cassiopea noua quaedam stella,quae post biennium euanuit: interim tamen in gentem omnibus, qui rei nouitatem percipere,admirationem attulit, & ideo Astrologos ad sententiam de ea ferendam compulit. Quae, vt ipsi notarunt, initio stellam Venetis magnitudine, & claritate vincere videbatur. Praeterea post aliquot menses adeo decreuit,vt deinceps toto suae existentiae tempore non maior, quam aliud sydus tertiae magnitudinis apparuerit, nec alio,quam diurno motu simul cum primo mobili fieri videbatur.

In ferenda tamen de hac stella sententia distracti sunt huius temporis Astrologi(quorum hae partes maximè sunt)nonnulli existimarunt hoc iubar,nō stellam, sed cometam fuisse infra Lunae globum degentem: huiusmodi sunt Maurolicus Abbas Messanensis, Paulinus,Pridianus,P. Christoforus Clauius Thadeus,& Agesius.

Quorum fundamentum esse potest cœli incorruptibilitas, & ingenerabilitas, quaest. praecedenti stabilita,quae stare nequit, si aliquid de nouo productum in ipso cœlo admittamus.

Horum tamen sententia admittenda nō est: quia omnes qui in elementari mundo

sub

sub Lunæ globo videntur, non possunt eodem modo, & sub eodem aspectu, omnibus vndecumq; cernentibus apparere, nec in eodem loco ab omnibus notari, si cum stellis inerrantibus conferantur, vt ratum est apud Astronomos, & per se apparet manifestum, cum lineæ visuales per quas fit visio, ex diuersis, & fere oppositis partibus circumferentię ductæ nequeant idem medium seruare, ac proinde nec visiones per eas factæ, possint corpus interruptum, præsertim maxime distans ab alio, quasi vltimo terminante, eiusmodi visiones sub eodem aspectu, & positio ne cum illo pertingere.

At omnes Astrologi stellam illam denuo ortam sub eodem aspectu, & distantia ad inerrantia astra ex diuersis mundi plagis conspexerunt.

Ergo sequitur manifeste iubar illud non in elementari regione, sed in ætherea appa ruisse.

Præterea cometæ non eadem velocitate, qua sydera circumferuntur, vt in omnibus alijs liquido constat: siquidem aer, in quo degunt (etiam si ad motum cœli rapi dicamus) non eadem celeritate circumuoluitur: vt omnibus compertum est: ratione enim fluidæ naturæ totum cœli rapientis impulsum non excipit. Igitur cum illud iubar eadem, qua cœlum velocitate circumageretur non cometa aeri insidens, sed vera stella cęlo affixa, vel certe illic residens, censenda est.

Aliorum sententia fuit, stellam illam in regione ętherea apparuisse, non tamen fuisse de nouo productam, sed quæ prius ibi quasi occulto constiterit, & tum denuo nobis apparuerit: sed non eodem modo id explicant: quidam enim eorum existimarunt, illud astrum fuisse vnum è tredecim, quibus Cassiopeæ Sydus constat: quod eo tempore ob ingentem exhalationum copiam, inter ipsum, & nostrum aspectum interceptam, maius, & splendidius solito visum fuerit. Alij vero sibi persuasum habuerunt, stellam illam fuisse aliquam ex minimis octaui orbis, quæ præ exiguitate alias non cadit sub nostrum aspectum: tunc autem plurium exhalationum interuentu sese in conspectum dedit. Hæc sententia stabiliri potest argumentis, quibus nos priorem refellimus.

Verum enim vero horum auctorum placitum nobis placere non potest, quippe quod veritatis scopum non attigit.

Et in primis priorum via præcluditur ex eo, quod plerique Astronomi per otium rem attente inspicientes, se obseruasse testantur, alias tredecim stellas in Cassiopea, præter illud nouum astrum, quod excitandę controuersiæ occasionem præbuit: quibus sane in hac re fides est adhibenda: alias eadem facilitate omnibus possemus inficiari apparitionem illam nouæ stellæ, vt nos a difficultatum triticis expediremus. Deinde contra omnes possumus argumentari. Nequit intelligi naturaliter, quod tam insignis exhalationum copia inter stellam aliquam, & nostrum aspectum intercedat, quin etiã interuicinum aliud Sydus, & eundem aspectum interiaceat: ac proinde si hæc expirationum terrestrium multitudo in causa fuisset, vt stella illa solito splendidior, & maior apparuisset, effecisset quidem, vt propinquior alia lucidior, quam antea, videretur, quod Astrologi omnes vno ore inficiantur. Præterea credibile non est, tam longo temporis tractu tantam exhalationum multitudinem in eodem situ, & positione, in illa stella perseuerasse, & eadem celeritate continuo fuisse motam

Obest enim eadem exhalationis conditio quæ suapte natura sensim euanescit, & a quolibet contrario absumitur, vel distrahitur, nec non inquieto, & inæquabili, motu, huc illuc fertur: ac denique etiam si tanto temporis spatio in eadem quantitate perseuerasset, ac constanti, & æquabili motu sem per moueretur, nihil prodesset ad præsens institutum: quia illa exhalatio, seu exhalationum multitudo moueretur ad motum aeris, vel ignis, in quibus esset, vt per se patet: sed hæc elementa nõ eadem velocitate cientur, ac stellatum cęlum, nec eadem proportione, & commensuratione ad illud, nec huius extat aliquod fundamentum: ergo neque exhalatio illa, in illis residens, quæ proinde non posset esse causa constantis apparitionis diuersæ eiusdem stellæ. Tandem contra hanc sententiam etiam militat efficax argumentum primo loco factum contra priorem.

Quia si propter exhalationem existentem in sublunari plaga alterantem medium potentiæ visiuæ, stella illa diuerso modo appa ruisset cum ex diuersis terræ partibus, diuersa media ad eandem stellam conspicien-

dam

dam occurrant, non vndique stella illa no-em, aut quasi innouata videretur, vt per se patet: quod contradicit omnibus Astrologis illius temporis. Nisi quis ex suo cerebro plures velit in medio confingere exhalationes, pro diuersitate locorum ex quibus Astronomi nouam illam stellam obseruarunt: verum hoc naturaliter est impossibile, & plane commenticium, ad eludendum argumentum: priorum tamen vim non effugit, nisi aliam fabricetur chimeram.

Tertia sententia est aliorum, qui conuicti argumentis a nobis factis contra duas præcedentes statuerunt, hoc iubar effulsisse in octaua sphæra, non tamen fuisse veram stellam, sed cometam solis naturæ viribus productum per transmutationem cęlestis orbis. Hi tamen Auctores vere constituunt cęlum corruptibile natura sua, contra Peripateticam Scholam, & ea, quæ in prima quæstione stabilita sunt, quibus refelli facile possunt, priuatim tamen, & breuiter refutandi sunt, quia nequit assignari in cœlo causa naturalis eiusmodi effectus, etsi adstruatur, non poterit non naturaliter similes effectus frequentius habere, quos Astronomi experti non sunt. Signum ergo est manifestum, talem causam fictitiam esse, ac proinde realem effectum in eam reduci non posse. Præterea ille cometa naturaliter genitus in octauo cœlo, produceretur ex cœli materia, quæ tenuissima est, quod non videtur posse contingere, neque intelligi, nisi aliquæ partes cęli densarentur pro illius productione, aliæ rarescerant. At hoc nequit per naturam contingere, cum cœlum non sit naturæ fluidæ, sed solidæ, & consistentis, vt alibi diximus, suffragante Iob: alias stellæ fixæ aliquando magis sibi appropinquarent, vt interdum a se recederent, & orbes inferiores non æquali celeritate a primo mouerentur, vt in elementis contingit, quæ cum plane falsa sint, falsa quoque censenda est prædicta sententia.

His igitur efficaciter confutatis sententijs quarta, & vltima, quippe quæ verisimilior longe apparet, nobis amplectenda est: nẽpe nouam hanc stellam a Deo fuisse productã in octaua Sphæra, supernaturali virtute, a cõmuni, & statuta lege libera. Hanc sententiam tradunt Patres Conimb. cum alijs in 1. lib. de cœlo, cap. 3. q. 1. art. 4.

Quæ sufficienter probata manet ex refutatione præcedentium, illis namque explosis, nulla alia superesse videtur, pręterea hoc modo recte potuit ortum habere stella illa, & omnia, quæ apparuerunt optime constant: neque contra est difficultas alicuius momenti.

Superest ergo, vt hac ratione contigisse pleno ore fateamur. Quod vno è duobus modis intelligi potest: aut ita vt producta fuerit per creationem nouę materię, ex qua educeretur forma, & simul penetraretur cum aliqua parte octauæ Sphæræ, in qua apparuit: qua ratione integre, & perfecte saluatur incorruptibilitas cœli, & omnimoda incorruptio, etiam respectu absolutæ potentiæ Dei, quapropter hic modus videtur congruentior, & magis consonus naturæ cœli. Aliter etiam potuit hoc euenire, videlicet si corrupta a Deo aliqua parte cœli formæ, in eius partiali subiecto, & materia, induceretur ab agenti supernaturali forma illius stellæ, quæ biennio transacto ab eodem agente corrumperetur, informata iterum materia, alia partiali forma, cum reliquis partibus formæ cœli integram constituunt, qui modus, vel alius similis, etsi minus consonet naturæ cœli, non tamen adeo dissonat, vt comparatione agentis supernaturalis aliquam contradictionem inuoluat. In hoc enim stat cœlum esse per se incorruptibile natura sua, & comparatione cuiuslibet agentis naturalis. Nec mirum est, si difficultatis expediendæ gratia ad miraculum confugiamus.

Cum enim effectus insolens, & præter consuetum earum naturalium cursum euenit, in quod, nisi in primum efficiens a communi lege liberum illud referuemus Idquod non semel ab omnibus necessario admittendum est, & simili ratione philosophandum censeo in alia cęlesti apparitione, si vera fuit, quam ex libris Marc. Varr. refert D. Augustinus 20. de Ciu. cap. 8. fertur enim stella Veneris semel mutasse magnitudinem, cursum, & figuram: id quod Rege Ogyge contigisse Mathematici non vulgaris auctoritatis testantur, Adrastus Cycian. & Dionysius Creapol. id namq; non in naturæ vim, causarumq; naturalium cursum referendũ est, sed in absolutam primę causę potentiã, quę non sine causa licet frequentius nobis ignota, talia exhibet portenta, vt ex sacris literis didicimus. Legimus enim Iosuæ 10.

Solem diuina virtute constitisse, vt IesusNaue inchoatam victoriam ad perfectum vsque astrum perduceret, Isaiæ 38. eundem Solem retrorsum commeasse ad longioris Regis Ezechiæ vitam denotandam, & Christo Domino moriēte Solem fuisse obscuratum Euang. testatur historia. Hæc igitur ad diuinam, & absolutam Dei potentiam præter leges rebus creatis statutas operantem referenda esse, quis ambiget? Ex his tamen non licet colligere, orbium cœlestium naturam ex se esse corruptioni obnoxiam, contra quod supra stabilitum reliquimus.

QVAESTIO III.

An insint cœlo vera raritas, & densitas eiusdem rationis cum sublunaribus.

OCcasione alterius arg. quod 1. addidimus quæst. 1. pro opinione Plat. de rari. & densi. exorta est q. 3. in qua duo quæruntur: vnum est, an vera raritas, & densitas sint in cœlo: alterum an sint eiusdem speciei, cum his quæ reperiuntur in corporibus sublunaribus, vt in aere, & aqua. Et circa primum sentiunt recentiores quidam, veram raritatem pro qualitate, quæ in corporibus sublunaribus reperitur, non esse in cœlo, nec densitatem, sed quadam tantum ratione impropria pro maiori multitudine partium, sub minori præsentia, vel pro minori multitudine sub præsentia maiori. Probant primo, quia raritas, si vera est separat partes corporis inter sese, & quasi eas compellit ad maiorem locum se extendere, & densitas magis eas coniungens, quasi cogit, vt ad minorem locum, sed omnia hæc repugnant partibus cœli, quod cum sit sua propria natura incorruptibilis, nō potest pati similes mutationes ex se tendentes ad corruptionem: ergo etiā repugnat cœlo vera raritas, & densitas.

Secundo vera raritas, & densitas sunt secundæ qualitates ortum habētes ex permixtione primarum, vt docet Arist. 2. lib de generatione, c. 2. text 8.

Præterea sunt causæ grauitatis, & leuitatis, atque etiam mollitudinis, & duritiei, vt docet 4. lib. physicorum, cap 9. text 85. Sed corpus cœleste caret primis qualitatibus, atque etiam grauitate, & leuitate, duritie, ac mollitudine, ergo carebit vera raritate, ac densitate.

Nihilominus posterior sententia longe probabilior ponit veram raritatem, & densitatem, in corpore cœlesti non minus, quam in sublunaribus. Ita Ægidius lib. 2. Hexameron, cap. 35. Patres Conimbricenses 1. lib. de generatione, cap. 5. quæst. 17. art. 1. ad finem, & plures alij, quod ratione probatur a priori, ex natura harum qualitatum. Effectus formalis veræ raritatis, & densitatis in corporibus sublunaribus repertæ reperitur in cœlo: ergo vera ipsa raritas, & densitas euidens est consequentia ab effectu formali ad inhærentiam formæ.

Sed probatur antecedens, quia effectus formalis raritatis est, partes corporis separare inter sese, & consequenter, & quasi secundario ad maiorem præsentiam localem eas extendere: sed vtrumque reperitur in cœlo: ergo vera raritas, & densitas. Minorem probo, quia in Sole, Luna, & stellis videmus plus materiæ reperiri sub minoribus dimensionibus, quam in partibus intermedijs cœli, sicut in modo tabulæ respectu aliarum partium, sed non potest reperiri plus materiæ sub minoribus dimensionibus, nisi reperiantur plures partes inter se coniunctæ, vt in corporibus sublunaribus constat: ergo reperitur in cœlo formalis effectus raritatis, & densitatis ac proinde vera ipsa raritas, & densitas.

Circa secundum vero an raritas, & densitas cœli sint eiusdem, vel diuersæ speciei, cum raritate, & densitate corporum sublunarium. Non desunt, qui negent esse eiusdem speciei propter testimonia illa Aristotelis opposita in fauorem primæ opinionis: nam diuersitas specifica effectuum procedētium ab vna, & altera causa conuincit diuersitatem specificam earundem causarum: cum procedant per se ex virtutibus earum: sed raritas, & densitas corporum sublunarium habent effectus per se in eis diuersæ speciei, nempe grauitatem, & leuitatem, mollitudinem, ac duritiem, quos repugnat habere raritatem, & densitatem cœlorum: ergo diuersæ sunt speciei. Quod etiam probari potest, ex diuersitate causarum per se, ex quibus procedit vtraque: nam raritas, & densitas sublunaris procedit ex permixtione prima-

rum

rum qualitatum, ex qua non possunt procedere in caelo, in quo nec sunt primae qualitates: nec permixtio earum, sed ex alijs virtutibus, ac dispositionibus in materia requisitis, ad vnionem formae valde diuersis, vel ex forma ipsa.

Oppositam sententiam merito tenet omnes citati pro posteriori opinione, de existentia verae, ac propriae raritatis, & densitatis in caelo. Probatur vero primum, ex vtriusq; raritatis, ac densitatis effectu formali, hoc modo.

Qualitates conferunt effectum formalem subiecto, cui inhaerent iuxta propriam naturam, & essentiam, vt calor facit subiectum formaliter calidum, & albedo formaliter album: ergo implicat contradictionem, conferre eundem effectum formalem illa, quae sunt diuersę speciei, vel diuersum, si sint eiusdem speciei. Sed raritas, & densitas cęlestis corporis, & sublunaris, conferunt subiectis effectum formalem eiusdem rationis: ergo repugnat esse diuersae speciei: minorem probo, quia effectus formalis raritatis est separatio partium quantitatis inter sese: ita vt pauciores partes, & minor multitudo materiae contineantur sub maioribus dimensionibus, & effectus formalis densitatis, coniunctio est partium inter sese: ita vt plures partes, maiorque multitudo materiae contineatur sub minoribus dimensionibus, vt probaui 1. lib. de gener. c. 5. tract. de rarefactione, q. 1.

Sed tam raritas, & densitas cęlestis, quam sublunaris praestant hos effectus suis corporibus, quod non est minus manifestum in cęlo, quam in quocumque corpore sublunari, ergo sunt eiusdem speciei. Addendum vero est, quod raritas, & densitas caelestis, nec sunt prima, nec secunda qualitas, nec sequuntur omnino ex commixtione primarum.

Quod facile probari potest, nam si in cęlo non sunt qualitates verae contrariae, & actiuae, vt fere omnes admittunt, & probabitur inferius, sequitur, nec dari in eo permixtionē earum, & ideo nec raritatem nec densitatem, quae sit qualitas prima, vel secunda: nam secundae qualitates dicuntur, quia ex prioribus oriuntur: primae, ex quibus consurgunt aliae: sed se habere, sicut se habet lux de qua ostendimus 2. libro de anima, cap. 7. nec esse primam, nec secundam qualitatem, nec diuisionem qualitatis in primam, & secundam esse adaequatam, sub quo proinde comprehendantur omnes.

Ad primum argumentum oppositae sententiae distinguenda est maior: nam si ita sint causae productiuae effectuum diuersorum, vt per se adaequate, ac ideo semper producant diuersos, & in quocumq; subiecto: arguit quidem distinctionem specificam earum, si vero nec eos producant semper, nec semper eodem modo: sed iuxta capacitatem, & dispositionem subiecti, solum arguit distinctionem accidentalem, vt patet in cęteris qualitatibus, & ideo certissima regula cognoscendi specificam distinctionem, ex solo effectu formali primario statuenda est, quem implicat contradictionem non tribuere cuicumque subiecto in quo inhaerent, & eodem modo semper, & cum raritas, ac densitas, nec semper, nec eodem modo producant illos effectus, sed secundum dispositionem subiecti, non potest ex illis colligi distinctio specifica caelestis a sublunari, etiamsi in cęlo eos non producant: sicut lux caeli non producit calorem in caelo, producit tamen in inferioribus, ob specialem eorum capacitatem, cum tamen ipsa sit eiusdem speciei.

Ad secundum negandum est, quod raritas, & densitas per se procedant ex permixtione, aut concursu primarum qualitatum, sed talem causam efficientem habere, accidentale est eis, atque etiam hoc vel illo modo, secundum hunc, vel illum gradum a talibus causis procedere, quod prouenit ex tali dispositione subiectorum, & secundum diuersum modum eius variatur processio, & modus procedendi: quare licet procedant in corporibus sublunaribus ex permixtione, aut concursu primarum qualitatum, & in cęlo non ex hac, sed ex alia causa diuersa, nempe ex dispositione, aut forma eius, non bene colligitur esse diuersae speciei. Et possumus exēplum sumere in diaphaneitate, aut transparentia corporum, quę in elementis procedit ex cōcursu duarum qualitatum primarū, in mixtis, ex permixtione quatuor, vt in crystallo, & in pupilla oculi, in caelo vero ex nulla causa harum, sed ex alio diuersa, & tamen in omnibus (absque dubio est) eiusdem speciei, & pari ratione in opacitate est manifestum. Aristot. ergo in omnibus illis testimonijs loquitur de raritate, & densitate, quantum ad causam a qua procedit, & effe-

ctus, quos producit non in toto suo ambitu, sed solum de ea, quæ est in corporibus sublunaribus: quare non potest colligi ex eis, quod specie distinguantur à raritate, ac densitate cęlesti, quamuis procedant a diuersis causis efficientibus, & diuersos effectus habeant: iuxta diuersam dispositionem corporum.

APPENDIX Dubium.

An cœlum possit sua natura alterari.

Dvplicem alterationem in primis oportet distinguere, cōmunem, & propriam cōmunis est illa, per quam producitur qualitas, ita alterans subiectum, vt nō disponat ad introductionem formæ contrariæ, & expulsionem propriæ: sed potius ipsum perficiat, vt cōstat de lumine, quare illuminatio non est propria alteratio, sed communis. Alteratio propria illa, per quam producitur qualitas, disponens subiectum, ad introductionem formæ contrariæ, & expulsionem propriæ, vt calefactio, aut infrigidatio, per quas calor, aut frigus producũtur, disponentia subiectum, ad expulsionem propriæ formæ, ac introductionem contrariæ. Et de alteratione impropria certa res est, cęlum ex propria natura esse alterabile, cum constet experientia illuminari a Sole, & illi, qui tenent, cœlum habere principium corruptionis: quia cōstat materia aquæ, ex qua a principio fuit factum, consequenter tenentur fateri, quod possit sua natura suscipere qualitates, per quas disponatur materia eius ad suscipiendas formas elementares, vel saltem, quod talis alteratio non repugnet naturæ eius, si adsit naturale agens approximatum, a quo alterari possit: cuius ratio est manifesta, quia si habet materia eius naturalem capacitatem ad formam aquæ, & aliorũ elementorũ, necesse est candē habere ad dispositiones per se ordinatas ad illam, quales sunt eædē qualitates elementorum. Et hoc idem tenentur concedere, qui tenent, materiā cęli eiusdem rationis esse cũ sublunari, vt superius probauimus. Vel dicēdum est, capacitatem, seu potentiam passiuam naturalem, quam necesse est habere materiam cęli ad sublunares formas, & cōsequenter ad earum dispositiones, ociosam, ac frustraneam esse, cum non possit ab aliquo agente naturali reduci ad actũ.

Nihilominus dicendum nobis est, materiā cęli, & cum sit diuersæ naturæ a sublunari, incapacem esse omnium formarum sublunarium, & consequenter repugnare illi naturaliter suscipere qualitates cōtrarias earum, per propriam alterationem. Quod sic probo. Qualitates istæ contrariæ ex propria natura sunt dispositiones materiæ ad introductionem formarum, a quibus emanant, vt calor ignis est dispositio per se ordinata ad introductionem formæ ignis in materia, & expulsionem præexistentis in ea. Præterea eædem qualitates, cum sint sua natura actiuæ, sunt etiam instrumenta substantialium formarum, per quas alias similes educunt de potentia subiecti, easq; in eo producunt, vt per eas expellant formas oppositas: sed materia cœli non est capax substantialium formarum sublunarium, sed ei repugnant: ergo repugnabunt etiam dispositiones per se ordinatæ ad introductionem, & expulsionē præexistentium. Probatur consequentia, quia cui repugnat finis, non potest non repugnare medium per se ordinatum ad illum, quare repugnabunt cœlo quæcumq; alterationes propriæ, quæ media sunt per se ordinata ad easdem qualitates producendas, in cœlis autem ipsis non sunt similes qualitates actiuæ, & propriæ contrariæ, quare neque alterationes propriæ ad eas producendas. Quare non potest vnum cęlum alterari ab alio, neque alterare aliud propria alteratione. An vero alteretur vnum cœlum ab altero per impulsum, quem ab eo recipiat, vt moueatur, vel quodcumq; cęlum a sua intelligentia a qua mouetur, per impulsum ab ea impressum, vel sine tali impulsu moueatur ab ea, per immediatam applicationem suæ virtutis, discutietur in 2. lib. illa tamen alteratio, si datur, non est propria, sed communis.

Ex dictis colligitur, in cęlo non esse grauitatē, nec leuitatem, nec minus colores, odores, & sapores, vt communis omnium sensus tenet: quia hæ oēs secundæ qualitates ortum habent necessario ex quatuor primarũ permixtione. Et ideo cum cęli primatum qualitatum capaces non sint, nec affici possunt se-

secundis ex illis naturaliter ortis, quod de grauitate, & leuitate in specie probat Arist. hic: quia corpus graue mouetur ad medium & leue a medio, quorum neutrum cœlo conuenit, vt constat, & latius prosequitur ipse.

CAPVT IV.

Textus Aristotelis.

Quod autem non est circulari lationi contraria, alia latio, &c.

Breuis expositio textus.

PRæsupposuit Aristoteles cap. præcedenti, motum circulare n non habere contrarium, & hoc intendit probare c. præsenti vnica ratione prolixa satis, quam hoc modo placuit ad breuitatem simul, ac methodum contrahere. Si motui circulari foret contrarius alterius alter motus, aut esset rectus, aut circularis (nam ad hos reducentur omnes motus locales) sed neuter horum est ei contrarius, ergo nullum contrarium habebit. Minorem probat primo de motu recto hoc modo: vnus motus rectus est contrarius alteri, vt motus sursum motui deorsum: si ergo idem motus rectus contrarius est circulari, habebit idem rectus duos motus contrarios, videlicet alium rectum, atq; circularem, ideo vni essent duo contraria, quod supposuit impossibile in præcedentibus. Probat deinde, quod circularis non habeat pro contrario alium circularem, quia quocumq; ex quatuor modis hi motus considerentur, numquam proprie contrarientur, cum numquam tendant in terminos ad quos proprie contrarios, quod facile constat, & fusius prosequitur Aristoteles, & quæstione sequenti nos altius expendemus.

QVAESTIO VNICA.

An probauerit Aristoteles efficaciter, quod motui circulari nihil sit contrarium.

D. Thomas 1. lib. de cœlo, lectione 8. inter exponendam literam huius capitis, tria, vel quatuor argumenta profert ad probãdum infirmum, atque inefficacem esse hunc discursum Aristotelis, & ideo non bene probare, quod motus circularis cœli careat contrario, & primum est aduersus illud, quod tanquam principium videtur præsupponere, videlicet vni vnum tantum contrarium esse: quod tamen videtur falsum, quia eadem virtus liberalitatis habet duo vitia sibi contraria, nempe auaritiam, & prodigalitatem: hanc quidem per excessum, quia prodigus excedit in dando, nam vel plus tribuit, quam secundum rectam rationem tribuendum est, vel sine modo, quia ei tribuit, cui non est tribuẽdum, vel tali loco, aut tempore quibus dandum non est. Auaritiam vero per defectum quia auarus nõ tribuit vllo modo. Secundo cõtra secundum dictu, quod .s. si diuersi motus facti per diuersos semicirculos constitutos super extrema eiusdem rectæ lineæ, modo opposito, hoc est, ab hoc puncto extremo ad aliud, & rursus ab hoc extremo ad primum, forent contrarij: sequeretur, eundem motum habere posse infinitos motus contrarios, quia ab vno puncto extremo rectæ lineæ ad aliud, infiniti possunt duci semicirculi. Contra hoc igitur sic argui potest. Sicut inter duo extrema rectæ lineæ possunt duci infiniti semicirculi, sic etiam possunt duci infinitæ lineæ rectæ: ergo possunt fieri super eas infiniti motus recti. Sed ex his motibus, quidam possent fieri sursum, & alij deorsum, vt si fierent quidam a puncto centri terræ ad punctum designatum in concauo Lunæ: alij verò deorsum ab hoc puncto ad centrum: essent igitur contrarij, & ideo quilibet motus sursum eorum haberet infinitos motus deorsum sibi contrarios, & quilibet motus deorsum infinitos alios motus sur sum. vel ergo hoc reputatur inconueniens, & ita probaretur eadẽ ratione,

tione, motum rectum non habere contrarium, sicut probatur de circulari: quod tamen constat esse falsum: vel non reputatur, inconueniens, & ita non probabitur hoc argumento, quod circularis contrario careat, vt intendit Arist.

Aduersus tertium, quod Aristoteles præsupponit, motus scilicet contrarios fieri debere inter terminos, a quo, & ad quem maximè distantes, quia contraria sunt, quæ maximè distant, obijcitur tertiò, quia motus a medio, & motus ad medium, hoc est, motus a centro terræ ad concauum Lunæ, & motus a concauo Lunæ ad centrum terræ, sunt contrarij ex omnium sententia: & tamen non versantur inter terminos maxime distantes: nam maior distantia est inter polos mundi, cum distent per integrum diametrum eiusdem mundi, quam inter centrum terræ, & concauum Lunæ, quæ solum distant per semidiametrum: ergo motus inter hæc extrema non sunt contrarij, cum non versentur inter maximè distantia, quod cum sit falsum, falsum quoque erit principium ab Aristotele præsuppositum, & ideo corruit argumentum super illud fundatum.

Vltimo intulit Aristoteles, quod si motus circulares facti per oppositam partem integri circuli, forent contrarij, mutuo se impedirent mobilia, & ideo vnum, vel alterum, aut etiā vtrumq; esset frustra, quia motum non posset conficere.

Contra hoc tamen potest opponi, quod idem sequatur incommodum in motibus rectis contrarijs sursum, & deorsum per eandem lineam factis, & ideo mutuo se impedientibus: & tamen hoc non tollit: quin motus contrarij sint: ergo non probabitur tali argumento, quod motus circulares non sint contrarij, præsertim, cum ipsemet Aristoteles 8. lib. physicorum, cap. 8 textu 64. id docuerit, probauitque tales motus circulares esse contrarios, quia mutuo se impediunt & cap. 9 textu 72. motum factum per semicirculum ab vno puncto extremo rectæ lineæ ad aliud, non posse continuari cum motu facto ab extremo ad primum, quia sunt contrarij, & contraria non possunt continuari. Constat vero, duo hæc opposita esse his quæ docet c. præsenti, nempe motum circularem nullum habere contrarium.

His tamen non obstantibus, ipsemet D. Thomas, & cæteri omnes interpretes huius capitis sequuntur sententiam Aristotelis, quod motus circularis non habet contrarium, & rationes, quibus id probauit, recipiunt, quare non oportet multiplicare aliquas, sed sufficit, argumenta aduersus eas soluere, ex quorum solutionibus constabit, non parum efficacitatis habere. Pro solutione igitur primi (omissis alijs solutionibus, quas ex aliorum, ac propria sententia afferunt patres Conimbricenses tanquam insufficientibus) adnotare oportet, contrarietatem duplicem esse, adæquatam, & inadæquatam: illa censetur adæquata, quæ est oppositio, quasi completa, & integra, ita vt vnum oppositorum contrarietur completæ, atque integræ rationi alterius, & non partiali, & quasi incompletæ. Inadæquata vero vocatur ea, quæ est quasi dimidiata oppositio, quia non ex toto, sed ex parte inter duo aliqua intercedit.

Adæquata censetur contrarietas inter ignē & aquam ratione qualitatum, quia per vtramque opponuntur, videlicet, per calorem, & siccitatem ex parte ignis, per frigiditatem, & humiditatem ex parte aquæ: inadæquata vero inter ignem, & aerem, qui per vnam tantum qualitatem contrariantur, videlicet per siccitatem ex parte ignis, & humiditatem ex parte aeris, non per calorem.

Principium igitur ab Aristotele præsuppositum, quod vni vnum tantum contrarium esse possit, de contrarietate tantum adæquata accipiendum est, quæ cum sit completa, vna tantum esse potest in quolibet contrario, & ideo respectu vnius tantum extremi: inadæquata vero, cum sit incompleta, & quasi partialis multiplex, quia completa ratio eiusdem extremi, pluribus partibus, aut rationibus partialibus constare potest, & iuxta singulas singulis opponi, pluraque habere contraria inadæquata, & ita se res habet in liberalitate, cuius integra, & quasi completa ratio obiectiua, est dare, cui, quomodo, quādo, & vbi dare, oportet: prior igitur ratio ei opposita est, non dare vllo modo, & hæc est ratio auaritiæ. posterior vero consistit in tribuendo sine ordine, hoc est, non cui tribuendum est, neq; eo tempore, vel loco, aut modo, quibus tribui debet: in quo consistit ratio prodigalitatis, longe diuersa a ratione auaritiæ. Et ecce tibi duo vitia eidem virtuti liberalitatis con-

tra-

traria, sed inadæquata ratione, quia quodli bet non opponitur ei secundum totam eius rationem, sed secundum rationem partialem, & incompletam, ita quidem vt sicut ex vtraq; completur integra ratio talis virtutis, sic ex vtroq; vitio opposito constet quasi vnum integrum, atque completum, quo pacto sumi debent, quæcumq; alia contraria vni, & eidem rei: nam multa opponi eidem secundum adæquatam eius rationem repugnat: & ex hac doctrina soluitur primum argumentum, & declaratur principium, quod præsupponit Arist.

Ad secundum, concedendum est antecedens, quod inter duo puncta extrema rectę lineæ possunt duci aliæ in infinitum, sicut possunt infiniti semicirculi: sed diuerso modo se habent isti, & illæ: nam lineæ rectæ habent eandem distantiam, & ideo sunt eiusdem rationis, & pariter motus super eas facti, quare licet sint contrarij, solum sequitur quod vni possint infinita opponi, solo numero, & non specie distincta, quod nullum incommodum habet, supposito quod talia infinita sint possibilia, lineæ vero curuæ, quæ in modum semicirculorum ducerentur ab extremis eiusdem lineę rectæ, non haberent eandem distantiam, sed maiorem, nec proinde forent eiusdem rationis, sed diuersæ, & ideo si admittatur, esse cōtrarias, statim infertur, vni infinita contraria diuersæ speciei dari posse, quod est maximum incōueniens.

Ad tertium respondetur, motus contrarios versari quidem inter terminos maxime distantes non qualicumq; distantia, sed ea, in qua potest fieri naturaliter motus, & talis est distantia inter centrum terræ, & concauum Lunæ: qua quidem maior est distantia inter polos mundi, sed per hanc non potest naturalis motus fieri, quia nullum est naturale corpus, nec naturaliter possibile, quod motu naturali ab vno polo in alterū moueri possit: quare in ordine ad motum naturalem illa est maxima, & cui non est comparabilis distātia inter polos, maxime quia maxima distantia requisita ad constituendos motus contrarios, debet sumi formaliter, hoc est, ex opposito modo formali attingendi terminum.

Ad vltimum respondeo, diuersam esse rationem de motibus rectis, & circularibus: nam motus recti, sursum, & deorsum etiam si non fiant per eandem lineā, sed per diuersas, contrarij sunt, dummodo vnus a centro terræ ad concauum Lunæ fiat, & ex opposito alter, cum versentur inter contrarios terminos: ergo necessarium non est, vt mobilia se impediant, nec vt alterum eorum sit frustra. Motus vero circularis est ab eode n in idem punctum: quare vt duo motus circulares contrarij sint ab eodem in idem punctum eiusdem circuli inuerso ordine fieri debent, quod nō est possibile, nisi fiat super eandem lineam, & vtrumq; corpus per ea n motum idem prorsus percurrat spatiu n: ex quo euidenter colligitur, se impedire, & vnum eorum, vel vtrumq; frustra esse, vt intulit Aristoteles, cuius argumentum efficax est.

Ad testimonia Aristotelis adducta in eodem argumento dicendum est, diuerso modo sumere contrarietatem motuum in eis locis, ac sumpsit ca. præsenti, ibi enim improprie pro quacumque repugnantia, hic vero pro contrarietate propria, iuxta leges contrarietatis motus a se latas 5. li physicorum quo pacto verum est, & a se efficaciter probatum, quod motus circularis nullum contrarium habeat, sed iuxta primam acceptionem impropriam contrarium habere potest. Bene adnotauit D. Tho. circa eandem vltimam rationem, ex ea colligi, quod senserit plane Arist. corpora cælestia facta esse a Deo, quod ex tota eius doctrina vix forte colligi posset. Quod vero colligatur, ostendit, quia si motus circulares duorum corporum cęlestium forent contrarij, mutuo se impedirent, & ideo vnum eorum, vel vtrumq; frustra foret; quod ait Arist esse falsum, quia Deus, & natura nihil frustra faciūt, eiusmodi autem consequutio in corporibus cęlestibus frustra esset, nisi supponeret, corpora cęlestia facta esse a Deo, vt consideranti facile patebit.

CAPVT V.

Textus Aristotelis.

Sed quoniam manifestum est de his, & de reliquis considerandum est, & primum, vtrum sit quoddam corpus infinitum.

Breuis expositio textus.

INcipit iam Aristoteles agere de perfectione vniuersi, & ad eam cognoscendam inquirit, an aliquod ex quinque corporibus infinitum sit, vt ex hac parte constet, an infinitus sit mundus, & in hoc capite aliquibus prælibatis, docet, non dari corpus infinitum magnitudine, quod circulariter moueatur, quia si corpus tale esset infinitum, lineæ ductæ a centro eius ad circumferentias, infinitum distarent, quia quo magis pro trahuntur, magis distant, ergo non posset vna ad situm alterius prouenire, hoc autem est necessarium; vt corpus circulariter moueatur, nequit igitur dari infinitum corpus, & idem conuincitur, si ponamus lineam deductam a centro in infinitum, & aliam secantem corpus infinitum per centrum vsq; ad circumferentias: illa enim necessario per motum attinget partes alterius, quæ secant totum corpus, & tamen ponimus claudere infinitum spatium. Præterea si cœlum esset infinitæ magnitudinis, non posset moueri spatio 24 horarum, contra experientiam, quia si linea ducatur a centro cœli, & alia infinita ponatur iuxta cœlum quiescens, linea illa recta spatio finito transiret successiue aliam, & spatium infinitum, quod est absurdum, & eandẽ vim habent argumenta, a quocunq; puncto corporis infiniti ducantur lineæ, si ibi nõ est assignabile centrum. Vlterius, cœlum infinitum non posset tẽpore finito circulariter trãsire corpora finita sub se contenta: nec potest non corpus claudi extremis, quia figura importat extrema, & inseparabilis est a quantitate: ergo nequit esse infinitum. Deniq; cœlum infinitum infinito moueretur tempore, cum infinitum deberet spatium transire, quod experimento pugnat: nequit ergo cœlum, aut aliud corpus circulariter motum esse infinitum.

CAPVT VI.

Textus Aristotelis.

Sed adhuc neque quod ad medium, neque quod a medio fertur infinitum erit, &c.

Expositio textus.

INtendit Aristoteles, non posse dari elementum actu infinitum, & probat duplici ratione, quia corpora, quorum loca finita sunt, finita etiam erunt, vt patet: sed loca elementorum sunt finita, quod de terra, & igne probatur, quia vtpote contraria maxime distant sub eodem genere, sed maxima distantia est determinata, nempe, vltra quam non est maior, & quando vnum contrarium est finitum, similiter, & aliud: At locus terræ finitus est, cum illum possit corpus per motum attingere, nec potest vltra procedere, nisi eum deserendo, vt patet: de aere vero, & aqua facilius, nam quidquid extremis clauditur, finitum est, sed media elementa, & eorum loca clauduntur extremis, ergo sunt finita: nam si infinita forent, nullum corpus moueri posset ab vno extremo elemento ad aliud, quia oporteret eadem media pertransire, & hoc patet esse impossibile, quia infinitum non est pertransibile.

Secundo, si aliquod elementum foret infinitum secundum magnitudinem, sequeretur fore etiam infinitum secundum virtutẽ motiuam, & ideo habere grauitatem, aut leuitatem actu infinitam, cum eadem sit proportio magnitudinis, & grauitatis, vel leuitatis, si quidem addita parte magnitudinis, additur pars grauitatis, aut leuitatis, & ex oppositò aliqua inferuntur absurda. Sed impossibilis est grauitas, aut leuitas actu finita: ergo impossibile quoque erit, dari elementum magnitudine infinitum. Minor probatur, quia quo maior est grauitas, vel leuitas, velo

cior

cio est motus, hac ergo cr scente in infinitum, similiter crescet velocitas, ac proinde fiet motus in non tempore, seu instati, quod implicat.

eisdem, & alijs absurdis refutat opinionem Democriti, & Leucippi, ponentium corpus infinitum conflatum ex infinitis atomis indiuisibilibus, medio vaco.

CAPVT VII.

Textus Aristotelis.

Necesse itaque, corpus omne aut infinitum esse aut finitum.

Breuis expositio textus.

Tribus diuisionibus præsuppositis corporis, in infinitum, & infinitum partium, in homogeneas, & heterogeneas, & harum infinitas, & infinitas quasi cōtinuato sermone prosequitur Arist. idem met intentum præcedentis capitis, nēpè probare, quod non detur in mundo corpus aliquod magnitudine infinitum. Diuiditur vero caput in duas partes, in prima probat non dari corpus actu infinitum dissimilarium, nec similarium partium ex motu locali: in secunda probat ex actione, & passione, & alijs argumentis dialecticis, & in fine refutat opinionem quandam antiquorum.

Primo probat, quia si partes illius corporis heterogeneæ essent infinitæ, cum debeatur cuilibet proprius motus distinctus, essent infiniti specie motus: si verò essent finitæ aliquæ earum, vel omnes deberent esse infinitæ magnitudinis, ac proinde infinitæ grauitatis, quod supra probatum est absurdum: præterea occuparet infinitum locum, immo nullum reliquis spatium relinquerent: si vero partes essent eiusdem rationis, corpus infinitum esset infinitæ grauitatis, vel leuitatis, vt supra intulit, & non posset moueri.

Secundo probat, quia corpus infinitū non poterit mouere aliud corpus finitum, vel infinitum finito, aut infinito tempore, neque ab eorum aliquo moueri: vtrinque enim manifesta inferūtur absurda ex dictis, siue mouea tur motu recto, siue circulari, & cū quidquid mouetur ab alio moueatur, deberet poni aliud corpus infinitæ virtutis ad mouendum illud, quod fusius refellit Aristoteles, & ex

CAPVT VIII.

Textus Aristotelis.

Cum autem, neque plures esse cœlos, possibile est, dicamus, &c.

Breuis expositio textus.

Intendit Aristoteles hoc capite probare, non esse plures mundos, quia si plures darentur, quilibet haberet suum cœlum, suam terram, cæteraque elementa distincta à cœlo, terra, & elementis alterius; ergo terra alterius mundi moueretur ad centrum terræ huius, vel ergo moueretur naturaliter, aut violenter, non naturaliter, alioqui in proprio loco quiesceret violenter, quod patet esse falsum: sed neque moueretur violenter, alioqui motus à centro huius terræ ad proprium foret ei naturalis, quod patet etiam falsum, quia impossibile est, corpori graui naturalem esse motum à centro; sed terra il la foret grauis, ergo non posset, naturaliter moueri à centro. Confirmatur quia motus huius, & alterius mundi eiusdem essent speciei, ergo motus sursum ab eodem centro, & deorsum ad idem centrum fierent; quod in eo euentu stare non posset. Præterea corpora vtriusque mundi eandem haberent inclinationem, & virtutem motiuam. Ergo ad eundem locum naturaliter mouerentur, & extra illum essent violenta.

In fine capitis refutat Aristoteles opinionem aliquorum asserentium, corpora naturalia non habere vllum motum naturalem, sed ab extrinseco: quia quæ ab extrinseco per violentiam mouentur quo maioris sunt magnitudinis, eo tardius mouentur, sed oppositum constat in grauibus: ergo. Præterea nullum corpus mouetur violenter ad locum, à quo violenter extrahitur, sed grauia, & leuia ex-

extrahuntur violenter à loco infimo, & supero: ergo ad ea non violenter, sed naturaliter mouentur. Confirmatur, quia hoc motu velocius mouentur in fine, quam in principio, cuius oppositum violentis accidit. Quæ maior velocitas prouenit, inquit Aristot. ex augmento grauitatis, & leuitatis, quod non de grauitate naturali, sed de acquisita, nepè impulsu, intelligendum est. Tandem probat Arist. vnitatem mundi ex vnitate primi motoris, & primi motus circularis, & ex locis determinatis, in quibus sunt corpora hunc mundum constituentia.

CAPVT IX.

Textus Aristotelis.

Quod autem non solum vnus est; sed & impossibile esse plures, &c.

Breuis expositio textus.

INtentum Aristotelis in hoc capite est, probare, non esse plures mundos possibiles, quod præmissa ratione dubitandi pro opposita parte hoc argumento confirmat, quo simul rationem in contrarium adductam soluit. Quia non potest alius mundus fieri sine noua materia, sed hic mundus continet omnem materiam possibilem, vltra quam non est possibilis alia, cum comprehendat omnia corpora cœlestia elementaria, & mixta, ergo non datur alia ratio materiæ, per quam ratio mundi contrahi possit. Quod verò extra cœlum non sit vllum corpus, probat, quia supremum cœlum continet omnes alios, & elementa, ac proinde omnia mixta, quæ ex elementis generantur, & eorum locis continentur. Vnde infert Aristoteles, extra cœlum, & mundum non dari locum, quia cum ex se sit receptaculum corporis, frustra esset, vbi non potest esse corpus, vnde nec dari potest vacuum, cum hoc sit locus non repletus corpore, sed aptus repleri. Tandem, ibi nequit dari tempus: quia est numerus motus, ergo non potest esse, vbi esse non potest mobile & motus. Addit tamen Aristot. extra mundum esse entia quædam perfectissima incorporea, & vitam indefectibilem, & perfectissimam habentia, quorū nomine intelligit Aristot. supremam intelligentiam, nempè, Deum, & alias inferiores à prima factas, & dependentes.

TRACTATVS de mundo, seu vniuerso, & his, quæ ad ipsum pertinent.

QVAESTIO I.

An sit vnus mundus, vel plures.

AD priorem sententiam reduci possunt omnes illi philosophi, qui plures mundos posuere, quamuis alij affirmauerint, infinitos dari vt Metrodorus; Xenophanes, Anaximander, Anaximenes, Archelaus, Aristarchus, Diogenes, Leucippus, Epicurus, & Anaxarchus, quem (vt Plutarchus retulit, in libro de tranquillitate animi) cum Alexander Macedo de mundorum infinitate disserentem audiuisset, illachrymasse fertur: rogantibusque amicis, num aliquid ei dignum lacrymis accidisset? An indignum est, inquit, nos flere, si cum infiniti mundi esse probentur, nondum vnius domini sumus? Alij vero finitos quidem, sed penè innumerabiles, vt Democritus ponens in eis magnam diuersitatem, ita vt in quibusdam, neque Sol esset, neque Luna; in alijs verò splendidiora longè sydera, quam quæ in hoc nostro sunt, quosdam etiam animalibus carerent, & plātis, & alios eisdem rebus abundarent, & hęc & alia veterum philosophorum placita referunt D. Ambr. lib. 1 Hexameron, c. 1. Diu. August. lib. 18 de Ciuitate Dei c. 14. Theodoretus in lib. de materia, & mundo. Plutarch. 1. lib. de placitis philosophorum c. 5. Albert. Magnus in summa de homine qu. de hominis habitaculo art. 2.

Posterior verò sententia omnino opposita vnicum profitetur mundum, quam tenuerunt Thales, Pythagoras, Hipassus, Anaxagoras,

xagoras, Parmenides, & Melissus, Heracli-tus, Zeno, Plato, atque Aristot. cum tota Peripatetica schola, quam posteri omnes sequuti sunt. Sed duo argumentorum genera attulerunt antiqui, ad probandam hanc veritatem mundi. Plato quidem in Timæo (vt testatur Alcinous in lib de doctrina eius ca. 12.) ex duobus eam probat, nempe ex vnitate sui principij, atque exemplaris intelligibilis; Deus enim, à quo tanquam à suo principio, & fonte prodijt, vnus est; vnus item intellectus diuinus, à quo ordinatæ sunt res omnes, ex quibus conflatus est mundus, ergo eandem quoque vnitatem participare debet.

Secundo ex propria ratione, ac perfectione mundi, quem propterea vniuersum vocamus, quia in se complectitur vniuersa à Deo condita: ergo vel non est, vel vnicus est: quia eo ipso, quod ponantur multi, nullus poterit vniuersum vocari, cum non omnia comprehendat.

Aristoteles verò ex natura, & inclinatione corporum (præsertim sublunarium) atque ex motibus eorum naturalibus process.

Ex quibus hoc vnum incommodum inferre voluit ex multitudine mundorū, quod elementa cuiusque naturaliter mouerentur ad loca aliorum, quod videtur impossibile, cum non possint ad ea moueri, nisi deferendo propria, à quibus repugnat motu naturali discedere, & hoc argumentum est quasi aliorum summa, quare non est necessarium, ea in particulari repetere.

Circa hanc quæstionem dicendum est primo, nec ratione Philosophica, nec Metaphysica, vel alia quacunque euidenti, immo nec efficaci probari posse, quod non sint plures mundi, sed coniecturis tantum probabilius. Quod sic ostendo: creatio vnius mundi, vel plurium est opus liberum Dei; ergo quod vnus, vel multiplex sit conditus, ex sola eius voluntate libera dependet, & non ex aliquo principio vel causa naturali, sed seclusa experientia, & clara reuelatione Dei non potest constare nobis euidenter de effectib. liberis voluntatis liberæ suæ, an in natura rerum sint, vel non: ergo nec possumus euidenti ratione cognoscere, quod vnus mundus tantum, aut plures sint ab eo facti, immo nec ratione efficaci, quia nullum inueniret argumentum ex principijs euidentibus efficaciter deductum, quo id ostendi possit, vt statim patebit. Sola igitur coniectura probabili deduci potest ex duobus, nempè, ex vnitate ordinis, quo dispositæ sunt ab eo superiora, & inferiora corpora per eundem modum dependentiæ horum ab illis, quod certè congruum satis fuit, vt ex hoc mirabili effectu, ex tot, ac tantis diuersis rebus compositis, vno, eodemque modo ordinatis ostē-deretur ab vno artifice per vnam, eandemque sapientiam eius conditum fuisse, quam rationem attigerunt D. Athanasius in oratione contra idola, & D. Thom. 1. par. quæst. 47. art 3.

Quod ex alio etiam deduci potest, quia nullum prorsus indicium inuenietur, ex quo diuinare quispiam possit plures mundos esse à Deo factos. Temere ergo excogitatum est, & absque vllo rationis fundamento, ab antiquioribus Philosophis, immo præter communem omnium hominum existimationem, dati plures mundos. Vnde sequitur argumenta Platonis pro coniecturis dumtaxat esse recipienda, primum enim solū probat, ex quadam congruentia desumpta, ex vnitate principij effectiui, à quo tamen plures mundos non processisse, non conuincit: sicut nec secundum argumentum; quamuis enim ad rationem vniuersi essentialem requirantur omnes gradus essendi in aliquibus generibus, speciebus, & indiuiduis consistentes, non tamen necessario exiguntur omnia genera, species, & omnia indiuidua, vnde posset quis excogitare eosdem gradus essendi sub alijs speciebus, & indiuiduis constituentes alium mundum sub alia ordinatione, & collocatione. Argumentum Aristotelis futile prorsus est.

Nam si ponantur alia corpora cœlestia, & alia elementa, & mixta, distincta specie, vel numero, à constituentibus hunc mundū, & inter sese ordinata, sicut sunt modo corpora huius mundi, manifestum foret, corpora illius mundi nullum ordinem habitura dependentiæ, subordinationis loci, aut situs cum corporibus huius mundi, sed solum inter se, sicut si hic mundus non staret: ergo non mouerentur naturaliter ad idem centrum, vel locum, sed vnumquodque ad proprium proprij mundi, quo adepto quiesceret naturaliter, & à quo violenter extraheretur.

Secundum dicendum est, consonum valde esse nostræ fidei, quod vnicus sit mundus,

nec

nec plures dentur, quare temerarium, vt minimum fore existimo, plures admittere. Ita D.Thom.1.p.q 47.art.3.

Probatur, quia sacra pagina semper de mundo in singulari loquitur, præsertim Ioã nis primo, & mundus per ipsum factus est: Matthæi vltimo, & Marci etiam vltimo, dũ Apostoli ad propagandam fidem mittuntur, dictum est eis: Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ. Quod ex ordine etiam creationis colligitur: post cuius enarrationem dicitur Genes.1. vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erãt valdè bona: & postquam omnia fecit cessasse dicitur ab vniuerso opere: quasi dicatur, præter continuam propagationem rerum omnium conditarum, nihil nouum amplius condidisse. Et cum constet illa omnia, quæ ex sex dierum spatio creauit, ad vnicum hunc mundum pertinere, colligitur non esse alterum à Deo conditum. Præterea Actuũ 17. ad Rom.5. docuit Paulus, fecisse Deum ex vno homine genus humanum, & per vnum etiam hominem peccatum in hunc mundum introisse: constat vero ex fide omnes homines infectos fuisse peccato eiusdẽ hominis, ita vt absque erroris nota admitti non possit, quod homines alij præter eos, quos mundus iste continet, dentur ab originali peccato immunes; ergo nec potest admitti alter mundus præter istum, nisi aliquis dicere velit, ab hoc mundo in alterum fuisse aliquos homines translatos, quod ridiculum est. Quare D.August. in libro de hæresibus hæresi 77. & D. Isidorus 8. libro ethymolog. cap.5. inter errores contra fidem enumerant positionem de multitudine mundorum, & quod amplius est 24 quæstio.3.cap. Quidam autem hæretici circa finem, numerant pro hæresi inter alias, ponere mundos innumerabiles.

QVAESTIO II.

An per potentiam Dei absolutam possibiles sint plures mundi, specie, aut numero distincti.

PRius quam diuersas auctorum sententias referamus excludi debet impius error Vviclephi, & Abaylardi, quem refert, & reijcit Vualdensis c. 10 doctrinalis antiquæ fidei, asserentium, Deum non posse quidquã aliud facere, præter ea, quæ facit, quia non libere, sed ex necessitate naturæ operatur, sicut calefacit ignis, naturales autem causæ quidquid possunt, operantur, & nihil aliud possunt, præter ea, quæ faciunt: sed constat, Deum vnum tantum fecisse mundum; ergo impossibile est plures facere, nam si plures posset facere, iam omnes produxisset.

Quem errorem impium voco, quia omnia ferme nostræ fidei mysteria euertit, & licet eum velint aliqui Aristoteli tribuere, putantes eum propterea negasse, quod plures mundi dari possent ex eius tamen doctrina plane colligitur, modum libere agendi Deo non denegasse, nec propterea, quod senserit agere ex necessitate naturæ, docuisse, quod non posset plures mundos facere, sed quia re ipsa illi visum est, repugnare, ex eo, quod existimauerit possibilem nõ esse aliam materiam specie distinctam, ac proinde omnia corpora ex materia hac conflata eandẽ habitura inclinationem ad locum eundem, & eandem virtutem motiuam ad ipsum; vnde corpora vtriusque mundi ad eundem locum naturaliter mouerentur, quod est impossibile: non tamen negauit Aristoteles, vt aliqui putãt, esse possibilem aliam materiam numero distinctam.

Cognouit enim materiam fuisse factam immediate à Deo, proinde Deum posse aliã producere: sed esse possibilem materiam ad corpora distinctæ naturæ constituentia aliũ mundum, vt constat ex fundamentis ipsius, & in hoc sensu sequuntur sententiam Aristotelis, Alexander, Simplicius, & Auerroes, immo D.Thom. hic ad finem lectionis 19. & ex-

& expressius 1. part. quæst. 87. art. 3. ad 3 sic: Mundus constat ex sua tota materia: non est enim possibile, esse aliam terram, quam istã quia omnis terra fertur naturaliter ad hoc medium, vbicunque est, & eadem est ratio de alijs corporibus, quæ sunt partes mundi: fundamenta huius sententiæ iacta sunt in præcedentibus.

Secunda opinio communis, & vera tenet, posse Deum sua absoluta potentia plures mundos efficere. Ita Albertus Magnus 1. libro de cœlo, tractatu 3. cap. 6. Saxonia ibidem q. 11. Pater Clauius ad caput primum sphæræ pag. 28. Patres Conimbricenses 1. libro de cœlo 9. cap. q. 1. art 2. & ex scholasticis, D. Thom. in 1. dist. 44. q. 1. artic. 2. Diu. Bonau. quæst. 1. Durandus, quæst. 3. Gabriel, & Okam quæst. 1. art 2. Maior quæst. 1. Capreolus in 1. dist. 43. q. vnica ar. 2. quam tan quam veram præsupponit Caietan. 1. par. q. 47. art. 3. & tandem sanctis Patres eam pro fitentur: Præsertim Athanasius in oratione contra Idola, Ambrosius 2. libro Hexameron c 2. Basilius homilia secunda. Hexamer. Iustinus martyr. in lib. de quorundam decretorum Arist. reprehensione, iuxta quam respondemus quæstioni duabus assertionib. quarum prima est.

Possibiles sunt plures mundi specie, ac numero distincti: probatur vtrumque hoc argumento: non repugnat ex parte diuinæ omnipotentiæ, neque ex parte rei faciendæ, ergo possibile est, vtroque modo fieri plures. Antecedens, quantum ad diuinam omnipotentiam, per se est euidens, cum se extendat ad omne illud, quod non inuoluit contradictionem: ergo solum restat probandum, quod ex parte effectus non inuoluat contradictionem, vt eo ipso probatum sit posse fieri.

Probatur autem primo, non repugnare, quod plures mũdi fiant specie distincti, quia mundus dicit ordinationem multorum corporum simplicium inferiorum, ac superiorum, hoc est, elementorum, ac cœlorum sub vno primo mobili, & vno primo mouente, nempè Deo, à quo dirigente, & gubernante inferiora per superiora mouentur omnia, di riguntur, omnia, multiplicantur, & conseruãtur omnes species mixtorum ex simplicib. factis: sed potest Deus aliam congregationẽ corporum specie distinctorum efficere, & ordine specie distincto ea ordinare; ergo potest efficere alium mundũ specie distinctum ab isto. Minorẽ probo, quia ordo huius mundi consistit in situ corporum grauium, & leuium sub cœlo: sed poterit Deus producere, alios cœlos habentes alias virtutes, & influẽtias, ita vt sine motu, vel medio alio motu diuerso valdè operentur, atque etiam alium numerum elementorum, seu corporum simplicium, quæ sub cœlo illo contenta haberẽt naturas, & conditiones potentiasque motiuas diuersas à grauitate, & leuitate, & alio modo longè diuerso ordinarentur inter sese, & cum cœlo, in quo nulla potest excogitari repugnantia alicuius momenti: ergo possibiles censendi sunt plures mundi specie diuersi. Quod cum hac sola limitatione intelligendum censeo, vt ex parte speciei humanæ (eo modo, quo ad mundum pertinet) nõ sit possibile, quod fiant plures mundi specie distincti, quia non videtur mihi possibile fieri alium hominem specie distinctum. Quod verò non repugnet fieri plures mundos eiusdem speciei probatur, quia nulla potest ostẽdi repugnantia in eo, eoquod fiat aliud elementum terræ eiusdem speciei cum isto; nã sicut hoc fecit Deus ex nihilo, & ideo absq; vlla prorsus difficultate, ita vt sola sua libera, & efficaci voluntate, qua voluit fieri, factum sit, & pariter cætera elementa, ita potest terram aliam, aliaque elemẽta eiusdem naturæ cum his ex nihilo condere, & alios etiam cœlos, & modo etiam simili talia corpora inter se ordinare, ita vt sub alio primo mobili inter se ordinentur alia corpora cœlestia, & sub eis elementa alia, modo etiam simili inter se ordinata; & ecce tibi aliã congregationem corporum simplicium ordinatorum sub vno primo principio, & ad vnũ, eundemque finem, & ideo alterum mundum numero distinctum sub eadem specie. Et argumenta Aristotelis in contrarium præfata, nullam prorsus repugnantiam in hac multiplicatione dari probat, vt vidimus, & mox copiosius ostendemus.

Assertio posterior: sententia Aristotelis, quod non possibiles plures mundi in eo sensu, quem ipse tenuit, accepta, nec est error contra fidem, nec etiam contra principia Philosophiæ, sed opinio minus probabilis, quam opposita. Quamuis enim hanc impossibilitatem reducere in defectum potentiæ Dei, ab initio producentis, necessario quidquid potest producere, vt somniarunt

Vui-

Vvìclephus, & Abaylardus, aut etiam efficientis libere ab initio quantum potuit, sit error contra fidem, vt ostendit D. Aug. 12. de Ciuit. c. 17. & D. Thom. 1. p. q. 25. art. 5. cũ etiam de homine libere operante stultissimum sit, hoc dicere. Tamen asserere, nõ posse fieri alium mundũ, quia etiam si aliæ creaturæ denuo fiant, repugnãt, eas ordinari alia ordinatione distincta, ac proinde constitui alium nouum mundum, tametsi minus verum, nihil tamen erroris habet: & hoc solũ docuit Aristoteles, vt rationes eius allatæ supra demonstrant, & tenet D. Thom. supra probatur non esse errorem, quia nullam imperfectionem Deo tribuit, neque inde aliquid in fidei præiudicium infertur, sed totũ reducitur in defectum possibilitatis alterius ordinationis, & rationis distinguẽdi: in quo locus potest dari opinionibus: & qui opinionem Aristot. damnant, in alio sensu ex duobus prioribus eum intellexerunt, secus Diu. Thom. & alij, quorum plures docent, Aristotelem loqui de potentia ordinata; & sic vera esset eius sententia, & hoc modo traditur à D Thoma.

Fundamenta autem Aristotelis non conuincunt pluralitatem mundi esse impossibilem. Hæc enim est ratio (inquit S. Thom 1. p. q 47. art. 3. ad 1.) quare mundus est vnus, quia debent omnia esse ordinata vno ordine ad vnum, hoc est, vnitas mundi desumi debet ex ordinatione corporum inter se ab vno principio, & ad vnum finem, sed possunt esse ordinationes specie distinctæ, & solo numero: nihil enim obstat quominus diuersa numero, aut specie corpora producantur, & inter se, & ad finem diuerso modo ordinentur, vt patet: corpora autem, vt ordinata in vno mũdo ad proprium locum in illo occupandum, naturaliter mouerentur, & licet secundum se sublato hoc ordine in hoc mundo possent moueri ad centrum alterius mundi, quatenus ordinata ad hoc non inclinantur, sed ad proprium locum mundi, cuius partes sunt: falso ergo Aristot. putauit, quodcumque elementum, & corpus aliud idem centrum appetere sub quauis ordinatione, ac si in eodem mundo esset, & alias non satiari, neque quiescere: qui etiã ex nullo capite hoc implicare probat, vt consideranti argumenta illius allata patebit.

QVAESTIO III.

An Deus possit efficere alios atque alios mundos in infinitum perfectiores.

Sensus quæstionis est, an sit possibilis alius atque alius mundus essentialiter, vel indiuidualiter perfectior in infinitum syncathegorematice, vt aiunt, hoc est, ita vt datis quibuscumque possint semper alij perfectiores fieri, non enim agimus de infinito actu, de quo diximus ad 3. Physicorum.

Prior sententia affirmat, hoc esse possibile de multiplicatione perfectionis indiuidualis, non tamen essentialis, quam tenet Durandus in 1. dist. 44. q. 2. quod etiam tenere debent necessario omnes qui opinantur, non esse producibiles species in infinitum, sed ad aliquam necessario perueniendum, vltra quã non sit alia producibilis, vt tenet Aureolus apud Capreolum in 1. distin. 44. quæst. 2. & ita sensisse Scotum in 3. distin. 13. quæst. 1. testatur merito Caietanus 1. part. quæst. 25. art. 6.

Ex hoc enim sequitur, non posse mundos essentialiter perfectiores multiplicari in infinitum, & quod dicitur de perfectione indiuiduali, infra probabitur, aliud verò de perfectione essentiali, probatur efficaciter hoc argumento, si possibiles forent plures mundi essentialiter perfectiores in infinitũ, ita vt nunquam perueniri possit ad mũdum ita perfectum, quin alter possit produci essentialiter perfectior, sequitur omnes mundos factibiles essentialiter perfectiores non habere vltimum, & ex consequenti esse infinitos, & cum omne factibile, omneque possibile reduci possit ad actum, dari poterunt in rerum natura infiniti mundi perfectiores essentialiter actu producti, actuque existentes. Ex quo duo sequuntur: primum, quod detur infinitum in actu secundum multitudinem; postremum, quod detur species aliqua infinita secundum perfectionem essentialem, & quod sequatur primum, euidens est, vt cuique patet, quod vero sequatur postremum, sic probant: Si dantur mundi actu infi-

infiniti, & specie distincti, ergo dantur species actu infinitæ.

Tota igitur latitudo essentialis perfectionis specificæ earum erit actu infinita: sed latitudo hæc infinitæ perfectionis est in eisdé speciebus: ergo necesse est dare aliquam speciem determinatam, aut vage sumptam, actu infinitam, & quouis modo detur absurdum est: quia infinita perfectio essentialis actualis in solo Deo reperiri potest, creaturæ verò essentialiter repugnat, quia ex intrinseca ratione creaturæ habet perfectioné essentialem participatam, & ideo limitatá, & actu finitam. Sed probatur consequentia, quia species (vt sæpè inculcat Arist & repetit D Thom.) sunt sicut numeri, & ideo inæqualis perfectionis, quia sicut non dantur duo numeri æquales, sed vnus necessario addit vnitatem supra alium, ratione cuius variatur species, ita species quælibet addit generi essentialem differétiam distinctam ab ea, quam addit altera, ratione cuius variatur alia species, & necesse est non dari duas æquales in perfectione, aut gradu essentiali, sed inæquales esse omnes: ergo si sint actu infinitæ, necesse est aliquam tandem euadere actu infinitam in perfectione essentiali, quémadmodum si in infinitum multiplicentur numeri, & numerus actu infinitus detur, necesse erit esse vnum numerum actu infinitum, cum infinita sit ei additio vnitatum facta. Ex quo non sequitur potentiam Dei esse finitam, semper enim ipsa poterit facere, quiquid non implicat contradictionem; ex parte enim solius effectus est repugnátia, ex modo etiam operandi sine vlla independentia & immediatione suppositi, satis colligitur infinitas potentiæ Dei.

Nihilominus, etsi probabilis sit prior sententia, valdè probabile censeo, posse Deum sua potentia absoluta producere alios, & alios mundos perfectiores, secundum numerum, & speciem in infinitum, ita vt quibuscumque productis possit nouos alios, ac distinctos vtroque modo producere. Quod in primis elicio ex doctrina D. Thomæ, 1. p. q. 25. ar. 6. ad 1. sine limitatione asserentis, posse Deum quacumque data creatura, aliam producere meliorem, idque confirmat Caietan. ibidem. Ex hoc enim sequitur possibiles esse alios mundos in infinitum perfectiores, nam sicut possunt aliæ creaturæ perfectiores in infinitum produci à Deo, ita possunt diuersis modis sub eo, ac inter sese ordinari, ita vt qualibet data ordinatione, possit dari alia perfectior in infinitum, & proinde alius atque alius mundus perfectior sine termino, quia mundus non est aliud, quam ordinatio diuersarum creaturaru n sub vno principio ac inter sese.

Probatur deinde ratione, quia possibile est à Deo fieri, quidquid non inuoluit contradictionem, sed nullam contradictionem inuoluit, quod datis quibuscunque creaturis, aut etiam mundis, perfectiores aliæ fiant à Deo secundum numerum, & speciem: ergo possibile iudicandum est: maiorem sic ostendo, ex parte diuinæ omnipotentiæ, cum infinita sit, nulla potest dari repugnantia in quibuslibet rebus producendis, sed nec ex parte ipsarum rerum repugnat, nouas semper posse produci, sicut nulla potuit assignari repugnantia ex parte productarum, vt producerentur, quia sicut materia harum ex nihilo creata est, & ex potentia eius eductæ sunt omnes formæ non potest ostendi repugnantia in creanda noua materia ac educendis alijs formis diuersæ speciei ex ea, sed neq; terminus aliquis in vtroque præstando, quia nulla apparebit maior, aut noua repugnantia ex parte ipsarum in producendis nouis, aut sequentibus, neq; potest cum fundamento excogitari: ergo sine pondere aliquo rationis ponitur diuinæ omnipotentiæ terminus in nouis creaturis, aut nouis mundis numero, aut specie diuersis, ac perfectioribus semper in infinitum producendis: quod ex solutione oppositi fundamenti clarius constabit.

Ad quod concesso antecedente, distinguédum est consequens prioris consequentiæ, videlicet, quod mundi factibiles sint infiniti, nam de infinito in potentia verum est, de infinito in actu falsum, quod patet in diuisionibus continui possibilibus, & non habentibus vltimam, quia datis quibuscunque aliæ sunt possibiles in infinitum: pari ergo ratione mundi factibiles infiniti sunt nó actu, sed potétia, quia factibile, vt sic non actum sed potentiam significat.

Posterior verò pars argumenti procedit ab infinito in potentia, ad infinitum actu, quia omnis potentia est reducibilis ad actú: ergo si infiniti mundi sunt creabiles in infinitum perfectiores, cum hæc potentia possit reduci ad actum, poterunt dari infiniti

mundi

mundi actu creati, & actu infiniti perfectiores secundum speciem. Respondent illi, qui tenent, infinitum actu esse possibile, vtrumque dari posse, & mundos actu infinitos, & quemlibet perfectiorem alio secundum speciem. Nos verò, qui nullum infinitum actu admitti posse probauimus 3 li. physicorum, non putamus argumentũ hoc probare, quod sit possibile, imò nullius roboris esse, ex hoc ipso, quod procedit ab infinito in potentia ad infinitum in actu.

Quare ad formam eius distinguendũ est; quod omne producibile, vel possibile potest reduci ad actum: nam potentia duplex est, vna imperfecta, & quasi inferior, quia partem actus includit, & partem potentiæ, & ideo incompleta etiam vocari potest, qualis est immobile respectu motus successiui, hæc enim partem actus dicit, & partem potentiæ, hoc est aliquem gradum termini productum, & alium, vel alios producendos, & hoc genus potentiæ non potest totaliter reduci ad actum, & talis est etiam potentia in continuo, & partibus eius ad actum diuisionis, & per eam diffiniuit Aristoteles infinitum in potentia 3. lib. Physicorum, textu 63. dicens esse id, cuius secundum quantitatem accipientibus, semper aliquid accipere extra est.

Talis est etiam potentia, quasi passiua producibilitatis in tota latitudine creaturarum respectu diuinæ potentiæ actiuæ ad producendum, quia si repugnat potentiam passiuam respectu diuisionis, reduci ad actum, aut reductam esse, ita repugnat, omnes creaturas possibiles actu produci, aut esse productas, sed quibuscumque productis supersunt aliæ, quæ produci possint, etiam si per possibile, vel impossibile producantur, actu infinitæ, vel infinities infinitæ, cum non sit maior ratio vnius, quàm alterius. Quod hac ratione satis efficaci ostendo, productis quibuscumque creaturis non diminuitur potentia actiua infinita Dei ad producendum, nec exhausta dici potest, sed sic integra, atque infinita manebit, ac prius potens producere de nouo quidquid non implicat contradictionem, nec diminuitur potentia passiua in tota latitudine creaturarum, vt produci possint, quia creaturæ iam productæ, etiam si essent infinitæ non addunt, alijs nondum productis, implicationem contradictionis, vt producantur, vel vt sint in rerum natura, sed sic permanent possibiles produci nostro modo intelligendi, ac erant prius, immo ac erant illæ, quæ iam fuerunt productæ antequam producerentur: ergo non est intelligibile vllo modo; omnes producibiles esse productas: ex quo efficaciter sequitur, nec esse potentiam hanc passiuam producibilitatis totaliter reductam ad actum, sed semper, & necessario superesse ei aliquid reducendum. Quare non sequitur ex eo quod possibile sit alios, & alios mundos perfectiores in infinitum fieri à Deo, posse fieri actu infinitos: ex quo constat ad primum incommodum argumenti.

Postremum verò incommodũ erat, quod si forent possibiles mundi perfectiores in infinitum, daretur aliquis mundus infinitæ perfectionis, quod repugnat, sed negandum est id sequi, quia licet vnus sit altero perfectior, non datur vltimus, & ideo non datur aliquis infinite perfectus, immo etiam si darentur actu infiniti, nullus talis daretur, quia nec daretur vltimus. Et si dicatur, saltem dari infinitam perfectionem extra Deum, respõdeo, non sequi in nostra sententia, in qua totum, quod datur extra productum semper est finitum, qui verò admittunt infinitum dari posse, respondent non dari vnam aliquam perfectionem actu infinitam, neque vnum aliquod infinite perfectum, sed quamlibet perfectionem, & quodlibet perfectum finitum esse, quod verò infinita sit perfectio per infinitos mundos sparsa, nullum est incommodum, quia solum ex hoc habetur dari infinitum numerum perfectionum, aut rerum finitarum, ex quo nulla implicatio contradictionis sequi, aiunt.

QVÆ-

QVAESTIO IV.

An sit Deo possibile, hunc mundum perfectiorem reddere.

Conueniunt Doctores, hunc mundum non posse perfici essentialiter, quia vt arguit D.Thom. 1.p.q.25.ar.6 eo ipso, quod mundus, vel partes illius quoad essentialia perficiantur, nō erit idem mundus, sicut non erit eadem species numeri verbi gratia variata differentia essentiali. Præterea certum est, non posse mundum perfici accidentaliter, ex parte modi, quo à Deo fit, vt tradit S. Thomas supra, quia repugnat, Deum ex meliori sapientia, & bonitate est, an possit mundus accidentaliter perfici ex parte ipsarum rerum, siue materialiter, ex eo, quod aliquæ partes accidentaliter perficiantur, siue formaliter, ex eo, quod ordo, & proportio partium inter se, & ad totum perfectior reddatur.

His præmissis asserit prima opinio non esse vllo modo possibile, hunc mundum perfici à Deo, quam tenuerunt illi, qui vniuersaliter docebant, non esse possibile Deo, quidquam producere melius his, quæ producit, quos (suppressis nominibus) citant Patres Conimbricenses ex Hugone Victorio, potestque probari primo ex illis verbis Genesis 1. Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona, quasi dicere voluerit, perfectissima esse, quibus proinde nihil perfectionis addi possit.

Probatur deinde ratione, quia si corpora hæc, & mundus iste perfectior fieri potuit, iniuria quodammodo videretur ei irrogata a Deo qui talem perfectionem ei potuit cōferre, & non contulit, quemadmodum fieret ei iniuria, si aliqua ei de esset essentialis perfectio, quam non tribuens ei Deus, cum potuerit, inuidia argui posset.

Secunda sententia asserit, vniuersum non posse perfici formaliter, hoc est, ex parte ordinationis formalis rerum, licet possint ex parte aliquarum rerum, ac proinde materialiter reddi perfectius. Ita videtur sentire D.Thom. 1.p.quæst.25.art.6. atque etiam in 1.dist.44. quæst.1. art.2. & cum eo Capreolus ibidem, atque etiam Alexander 2 parte quæst.18. membro 3. Antisiodorensis libro 1. Summæ, cap.12. quæst.7. & ratio Diui Thomæ est, quia ordo est perfectio formalis vniuersi, sed ordo quem Deus hisce rebus contulit, ex quibus fecit vniuersum, non potest esse melior, ergo neque res ipsæ possunt esse melius ordinatæ, & ideo ex hac parte non potest vniuersum, hisce rebus permanentibus melius fieri: vnde sequitur, quod neque possit ex parte rerum melius fieri, nisi res omnes perficiantur, quia si vna tantum, aut altera melior fiat, cæteris eodem modo permanentibus, destrueretur ordo consistens in proportione omnium, & consequenter destrueretur vniuersum formaliter in ordine rerū, & quasi harmonia ex eo resultante consistent.

Quemadmodum, inquit D.Thomas, si ex chordis citharæ vna vel altera plus debito intenderetur, corrumperetur melodia, consurgens ex proportione sonorum omnium attemperatorum. Huic rationi adiungi potest testimonium D. August. lib.3. de libero arbitrio ca.5. vbi sic ait. Quidquid tibi vera ratione melius occurrerit, scias fecisse tanquam bonorum omnium conditorem, & in Enchyridio cap. 10 Bona sunt singula, quæ Deus fecit, sed simul vniuersa valde bona, quia ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo: ergo sentit, nihil melius hisce rebus, & huic mundo addi posse, quod eis, non contulerit Deus.

Vltima sententia admittit, partes aliquot huius vniuersi meliores effici posse, secundum aliqua accidentia, & mundum ipsum accidentaliter perfici, non solum quantum ad easdem partes, sed etiam quantum ad ordinationem earum; sic sentiunt Durandus in 1. distinct.44. quæst.3. Argentina, quæstio. vnica, articul 3. Aureolus apud Capreolum in 1. distinct.43. quæstio 1. art. 2. Patres Conimbricenses 1. libro de cœlo cap.9. quæstio. secunda, artic.2. atque etiam Pater Vasquez tomo 1. in 1 partem, disputatione 107. ca 3. Probant primo, quia præstantissima creatura est homo, qui deterior effectus est per peccatum, & meliorem statum haberet, si in statu innocentiæ perseuerasset, ex quo etiam quandam accidentalem perfectionem inferiores creaturæ susce-

pissent, quia meliori creaturæ subessent, atque obedirent, & consequenter non solum non dissolueretur ordo vniuersi, sed proficeretur potius, & vniuersum ipsum accidentaliter perfectius foret.

Secundo, quia aliquæ species, in paucis indiuiduis, quæ habent, suscipiunt mutationes accidentales, vel iniuria temporum vel alia ex causa, & nihilominus non ob id dissoluitur ordo vniuersi, quamuis ex parte illarum aliqua ratione deterius fiat idem vniuersum, ergo non est censendum impossibile, quod secundum rationes accidentales varietur, & idemmet suscepta tali variatione permaneat.

Nostra sententia hac distinctione explicanda est: Dupliciter excogitari potest quod partes huius vniuersi perficiantur secundum rationes accidentales: priori quidem, ita vt ex eo, quod vna vel altera perfectior fiat, nõ varietur naturalis collocatio aliarum, vel certè eius cum illis, vel aliqua earum, quamuis modo aliquo accidentali perficeretur idem ordo, eademque collocatio, sed eodem modo permaneant iuxta propriam naturam, ac modo collocata sunt, videlicet in infimo loco terra, supra eam aqua, supra hanc aer, supra aerem ignis, & iste sub concauo Lunæ, cœlestiaque corpora, vt modo sunt collocata. Et similem variationem videtur accepisse mundus post peccatum: nam licet inferiores creaturæ non ita obediant homini, ac in statu innocentiæ obediebant, & obedient, perseuerante eodem statu, nihilominus ei (licet minus bene) subijciuntur, vt perfecta natura eius, & inferiores naturæ earum postulat; & pari ratione ordo, atque collocatio elementorum perfectior accidentali modo consisteret maiori puritate elementorũ conseruata, & perfectiore subordinatione corporum inter se, & ad alia, excellentiorique virtutis cõmunicatione; & hac ratione perfici potest mundus accidentaliter; non variato, & destructo ordine principali, & quasi essentiali, quem habent, & semper habuerunt corpora inter se, & ad primum motorem, & primum mobile, quod non negat S. Thom. & hoc solum probat tertia sententia: modo verò posteriori posset vna, vel altera pars mundi perfici intra rationem accidẽtalem, vt ex tali perfectione variaretur naturalis collocatio aliarum, vel eius cũ eis, aut aliqua earũ, quo pacto variaretur, si hoc idem elementum aquæ rarius, aut subtilius aere efficeret Deus, vel aerem subtiliorem igne, quod constat posse fieri inuariatis eisdem elementis secundum substantiam, vel substantiales formas: si verò id fieret, absq; dubio variaretur collocatio, quam nunc habent, & quam à principio suæ cõditionis habuerunt eadem corpora, quia natura eorum postularet, leuiora esse supra minus leuia, & hæc sub illis.

Postularet igitur eadem natura, supposita tali mutatione, vt aqua leuior aere facta super eum collocaretur, & in locum eo superiorem per motum sursum tenderet, & aer leuior igne factus supra illum, & per motũ tenderet in concauum Lunæ. Ex quo cõstat, naturalem collocationem, quã nunc habent, & habuerunt à principio variari, & hac variata, variari consequenter ordinem, & proportionem eorundem corporum, immo destrui, sicut destrueretur cytharæ harmonia hebetiori, aut grossiori eius chorda acutiori, aut subtiliori omnib. facta, vt acute satis loco superius relato asserit D. Thom. ac proinde mundus hic consistens formaliter in hoc ordine, & subordinatione hac corporũ non posset subsistere cum tali variatione, & per consequens huiusmodi perfectione accidentali partium perfici, & hoc sensu amplectitur hanc sententiam D. Tho. & citati cũ ipso, quæ nobis probabilior apparet, neque quidquam in contrarium probat tertia sententia, neque forte intendit plus quam nostra prior conclusio.

Ad primum argumentum secundæ opinionis dicemus, verba illa sacræ paginæ nostram potius sententiam ita expositam continere, nam vt D. Aug. ea exponit de partib. huius vniuersi, non tam secundum substantiam, quam secundum ordinem resultantem ex situ, & collocatione naturali earum, quo nec potest melius fieri, nec excogitari. Præterea secundum ordinem ad finem, qui est Deus, non enim possunt in meliorem finem ordinari, quare merito dicitur Deo ea inspicienti, quasi reflexa cognitione, valde bona apparuisse, hoc est in summo gradu bonitatis constituta. Quem ordinem modo quodã valde accidentali perfici dumtaxat posse dicimus.

Ad secundum verò dicendum inuidiam solum habere locum in his, quæ ex debito aliquo, aut ex necessitate naturæ tribui debent:

bet: Deus verò nemini quidquam debet, sed quasi ex gratia, hoc est, mera liberalitate, & non ex debito tribuit esse quibuscunq; creaturis, & præterea perfectio illa accidentalis secũdum quam crescere possunt, non est eis debita, vt satis est per se manifestum.

CAPVT X.

IN his tribus cap. 10. 11. & 12. quæ hoc lib. supersunt, quæst. hanc proponit ac dissoluit Arist.

An mundus sit generabilis, & corruptibilis.

CApite hoc 10. varias philosophorum antiquorum sententias proponit: cap. vero 11. quædam pro eiusdem quæst. dissolutione adnotat; & tandem c. 12. ex propria sententia eam diluit, & hoc est intentum horum capitum.

Diuiditur verò caput 10. in duas partes, in quarum prima quæstione proposita affert opinionem Platonis, & aliorum, eamque duplici ratione confutat: in postrema verò refert, & reijcit duas alias. Asserit ergo Arist. omnes ferme Philosophos se antiquiores cõuenire circa productionem mundi, in eo, quod genitum, seu productum fuisse asserebant; differre verò, quia Plato sequutus Orphæum, & Hesiodum, eum ponebat incorruptibilem: alij verò corrumpendum esse aliquando censuerunt, quamuis non eodẽ, sed diuersis modis. Sententiam igitur Platonis, & aliorum, quòd mundus fuerit genitus, & incorruptibilis duplici argumento refutat, quorum primum ita habet: Illud censetur in Philosophia certum, quod vt plurimum euenit, sed fere semper videmus, genita tãdem corrumpi, immo in se habere principium suæ corruptionis: ergo si mundus fuit genitus (vt asserit hæc sententia) necesse est, aliquando fore corrumpendum: falsum ergo est, eum ponere genitum, & non corruptibilem.

Secundo, si mundus fuit genitus: ergo ex aliquibus principijs: nam ex nihilo nihil potest fieri. Vel ergo principia illa, prius quam ex eis gigneretur mundus, potuerunt aliter se habere, vel non: si hoc secundum dicatur, planè sequitur, quod si ex eis non fuit prius constitutus mũdus, ita nec postea potuit construi: quia idem, in quantum idem, & eodem modo se habens, semper facit idem. Si vero dicatur, prius quam ex eis gigneretur mundus, potuisset aliter se habere, non minus bene infertur, posse etiã aliter se habere, postquam mundum constituerunt, & ideo posse mundum ex eis constitutum aliter se habere, quod est posse non esse, & corrumpi. Vtrumque hoc argumentum procedit de generatione physica. Deinde reijcit expositionem mentis Platonis adducam à Xenocrate, & alijs auditoribus Platonis, & teste D. Th. hic, bene Arist. impugnat, quod verba Plat. sonant, siue id Plato conceperit, siue non.

Secunda sentẽtia fuit Democriti, asserentis ex casuali atomorum concursu genitum fuisse mundum aliquando, esse verò corruptibilem, & aliquando corrumpendum, nec iterum reproducendum, sicut contingit cæteris corporibus ex elementis genitis. Hanc sententiam impugnat Arist. hoc argumẽto, si mundus genitus est; ergo ex aliquo præexistẽte, quia ex nihilo non potest aliquid fieri (scilicet, generatione physica) vel ergo illud ex quo factus est, prius quam ex eo fieret, potuit generationi subijci, ita vt ex eo gigneretur mundus, vel non potuit si dicatur hoc secundum euidenter sequitur, non potuisse mundus ex eo fieri, si verò potuit generationi subijci: ergo destructo mundo ex eo genito permanebit, vt possit iterum generationi subijci sicut potuit, prius quam ex eo fieret mundus, cum à mundo non dependeat, sicut nec prius.

Tertia tandem sentẽtia fuit Empedoclis, & Heracliti, qui mundum non solum genitum posuere, atque etiam corruptibilẽ, sed ita generari, & corrumpi dixerunt, vt post corruptionem iterum generetur, iterumque corrumpatur, & quasi perpetuus quidam circulus ex vicissitudine generationis, & corruptionis eius constituatur, nam amicitia congregante elementa, generatur mundus, & lite eadem separante corrumpitur, & ita lite succedente amicitię, & hac illi in perpetuũ, perpetua quædam vicissitudo generationis, & corruptionis mundi efficitur. Quam sententiam hoc argum. refutat Arist. Eiusmodi vicissitudo perpetua generationis, & corru-

ptionis mundi constare non potest, nisi salua semper eadem substantia mundi, hoc est, eisdem elementis per amicitiam coniunctis & per litem separatis, & in propria loca redeuntibus, quod si ita est sequitur, nec proprie mundum generari, nec proprie corrumpi, sed quasi inseneścere, & iterum repuerascere, vel ex puero senem fieri, & iterum ex sene in puerum reuerti, quod patet esse absurdum.

CAPVT XI.

Textus Aristotelis.

Primum autem diuidendum est, quomodo generabilia, & ingenerabilia dicimus, &c.

Breuis expositio textus.

QVædam prænotat Arist. cap. præsenti, vt commodius possit in sequenti explicare propriam sententiam: & primò explicat, quot modis accipiantur generabile, & corruptibile, & consequenter ingenerabile, & incorruptibile. Deinde explicat significationes vocum, possibilis, & impossibilis: consequenter docet, quonam modo definiendæ sint potentiæ actiuæ.

Tribus igitur modis (ait) accipi solet ingenerabile.

Primo pro eo quod incipit esse, cũ prius non fuerit non tamen per veram generationem, sed alio modo, quo pacto incipit esse motus, atque etiam tactus, non enim generatur, aut fit motus, quia ad motum nec generatio, nec motus terminantur, vt docuit idémet Arist. 5. lib. physicorum, ca. 2. nec etiam ad sensationem tactus, & propterea vterque ingenerabilis dicitur in hac prima acceptione.

Secũdo modo dicitur ingenerabile illud, quod quidem incipere potest per generationem, sed nondum est genitum: vt ignis, vel crastino die generanda, dicitur hodie ingenerabilis, quia licet gigni possit, nondum tamen est genita.

Tertio modo dicitur ingenerabile illud, quod non potest incipere esse, cum prius no fuerit, nec per generationem, nec alio modo, quo pacto cœlestia corpora, & prima materia apud Aristotelem dicuntur ingenerabilia, quia sine vlla inceptione ea posuit, imo talis esse naturæ videtur censuisse, vt æterna sint, & nullo modo possint incipere esse. Apud nos vero solus Deus hoc modo ingenerabilis dicetur, quia non per generationem, vel alio modo, sed ex propria natura habet esse æternum, & totidem modis accipitur incorruptibile, vt cuique patebit facile applicatis eisdem acceptionibus significationi eius. Totidem etiam modis dicuntur generabile, & corruptibile, vt ex accommodatione earundem acceptionum fit manifestum. Sed vt clarius pateat significatio possibilis, & impossibilis, docet id quod alicui possibile est, seu id, quod potest, intelligendum esse atque explicandum seu definiendum per maximum, hoc est, non per quamcunque partem eius, sed per vltimam, aut summam, vltra quam non se extendit potentia eius: hoc enim explicat integram rationem potentię, & non quod est minus, quæ namque tantum potest, minus etiam poterit, non contra. Impossibile vero, hoc est, id, quod aliquis non potest, ex opposito ait explicandum, seu definiendum esse per minimum, quod non, vt si quispiam potest portare decem libras dũtaxat minimum, quod non potest, erit vndecima, per quam explicari debet illud, quod sibi reputatur impossibile, vel, quod idem est potentia eius, quantum ad id, quod non potest per minimum quod non, est explicanda, seu definienda. Adnotat tamen Aristo. in aliquibus potentijs maximum sumi secundum excessum magnitudinis, vt constat in potentia portandi pondus: in alijs verò per excessum paruitatis; sed in quibuslibet eodẽ modo veram esse doctrinam, quod per maximam sit potentia actiua explicanda, ac definienda: nam sicut maximũ desumptum per excessum magnitudinis continet quidquid inferius se est, ita maximũ desumptum per excessum paruitatis, vt intuenti patet.

CAPVT XII.

Textus Aristotelis.

Determinatis autem his, dicere oportet, quod deinceps est, &c.

Breuis expositio textus.

RElatis supra varijs Philosophorum sententijs circa propositam quæstionem, & explicatis terminis eiusdẽ, intendit Arist. cap. hoc proferre sententiam propriam. Diuiditur autem caput in duo membra: nam in primo duobus præmissis, propriam sententiam statuit, atque confirmat, ac deinde ex eius confirmatione reijcit sententiam Platonis ei oppositam. Igitur præmittendum est, duo esse genera rerum; primum est eorum, quæ circa proprium esse immutabilia sunt, hoc est, ita habent esse, vt ipsum amittere non possint, vel ita sunt, vt non possint non esse, & hæc dicuntur sempiterna; alia verò mutari posse à proprio esse, quod est, sic esse, vt possint non esse, vt de equo, vel homine singularibus notum est, & hæc certum, ac diffinitum tempus habere existendi in natura rerum. Deinde præmitti oportet, possibile, & impossibile verum, & falsum, posse accipi simpliciter, & ex suppositione, quod late explicat Aristot. & per se patet; & non est idem simpliciter falsum, & simpliciter impossibile, vt exemplis constat; secus e contrario.

His prænotatis propriam sententiam tria continere asserit: primum est; omne sempiternum corrumpi non posse; quare verum esse non potest, quod mundus sit corruptibilis, & duraturus in perpetuum, quod hac ratione probat. Si res durans per infinitũ tempus, ponatur corruptibilis, sequitur possibile esse, quod corrumpatur, sed possibili posito in esse, nullum incommodum sequitur; ergo potest poni in esse, quod corrumpatur, quod verò corrumpitur desinit esse: ergo verum erit de eo, quod aliquando non sit; cum verò semper futurum sit, vtpote sempiternum, verum pro aliquo tempore erit, quod sit & simul non sit, quæ sunt contradictoria, quod latius prosequitur.

Secundum est, sempiternum necessario esse ingenitum, quod sic probat: si sempiternũ non necessario est ingenitum, ergo poterit esse genitum, sed repugnat esse genitum, quia quod generatur procedit de non esse ad esse, & ita quidem, vt prius tempore non sit, & eodem tempore transacto incipiat esse; ergo eo ipso, quod ponatur sempiternum simul, & genitum, necessario debet concedi, quod pro aliquo tempore sit, & nõ sit, quod est absurdum, ex quibus colligit Aristot. ingenitum, & incorruptibile, genitum, & corruptibile reciprocari, cum idem sit principium generationis, & corruptionis, deinde sempiternum cum ingenerabili, seu ingenito, & incorruptibili, reciprocatur, quia ingenerabile, & incorruptibile, nunquam potest incipere esse, aut desinere: ergo, quæ procedunt de generatione naturali, & sic vim habent, non tamẽ aduersus nos dicentes iuxta fidem, mundum factum fuisse in tempore per productionem ex nihilo.

Tertiò refutat sententiam Plat. relatam c. 10. quia necesse est, rem quamlibet genitã, definito, seu limitato tempore agere, & pati, esse, & non esse: nam si tempus agendi, vel essendi eius sit infinitum, & tempus patiendi, aut non essendi finitum, sequitur plane semper esse, & non esse aliquando: quia infinitum tempus essendi comprehendit omne tempus, & ideo comprehendere debet finitũ tẽpus, in quo non fuit. Necesse est ergo tempore illo finito non essendi, simul esse, & nõ esse, quod præsuppositum fuit repugnare. Secundo, quia non minus repugnat aliquid ingenitum corrumpi, quam aliquid genitũ esse incorruptibile, vt ex superioribus constat, sed impossibile rem ingenitam corrumpi; ergo etiam repugnabit, rem genitã nunquam corrumpi, vt de mundo docuit Plato.

Denique, quia genitum esse corruptibile non potest esse fortuna, aut casu, sed ex principijs propriæ naturæ, nempè materia, quæ principium est totius corruptionis, sed materia semper est eadem, & semper se habet eodem modo, cum sit naturale principium, determinatumque proinde ad vnum: ergo genitum semper habet potentiam ad corruptionem, & ad non essendum.

QVAESTIO VNICA.

An mundus ſolo generali concurſu Dei perpetuo durare poſſit, an maiori indigeat ad perpetuitatem.

DVplex concurſus Dei diſtingui ſolet; generalis, & ſpecialis: generalis vocatur ille, quem poſtulat conſeruatio cuiuſque rei iuxta exigentiam ſuæ naturæ: ſpecialis vero dicetur quicumque alius huic ſuperadditus, & naturis rerum non debitus, quamuis ordinis naturalis: de quo quærimus an neceſſarius ſit ad perpetuitatem mundi, vel generalis ſufficiat.

Et quod mundus non poſſit cum ſolo auxilio generali Dei perpetuo conſeruari, hiſce argumentis probare poſſumus.

Primo, quia ideo ſublunaria corpora corruptibilia ſunt, & ad non eſſe ex propria natura tendunt, quia non ſolum materia conſtant priuationi obnoxia (quæ totius corruptionis naturale principium eſt) ſed ex contrarijs componuntur, quę per mutuam actionem & reactionem ſe deſtruunt, ſed mũdus in ſua naturali compoſitione vtrumque claudit: nam ex ſublunari materia, priuationi ſubdita, atque etiam ex contrarijs elementis perpetuo inter ſeſe repugnantibus conſtat: ergo ex propria conditione tendit in corruptionem, & ex conſequenti in non eſſe, quare perpetuo durare repugnabit, niſi maiori, atque ſpeciali Dei auxilio conſeruetur.

Secundo, quia mundus ſecundum omnes partes eius, præſertim quantum ad corpora vitæ prædita quantitatem, ac materiam petit intrinſeco termino definitam, ita vt ſub minori nec eſſe nec conſeruari poſſit; etenim ad tam paruam quantitatem peruenire poterunt elementa, vt pro continuis generationibus mixtorum non ſufficiant, ſed tandem conſumantur, & eis conſumptis mundus pereat, & viuentia adeo diminui poſſunt, vt non poſſint ſub tam parua quantitate conſeruari, nec proprias operationes exercere; ſed elementa, vtpotè contraria, atque continua viciſſim ſe corrumpunt, & ſtaturam hominum conſtat in dies minorem fieri, raroſque homines proceriores parentibus euadere, minori etiam temporis periodo durare. Ex quibus efficaciter ſequitur, deuenturum tandem mundum ad eum ſtatum, vt vlterius conſeruari nequeat, ſine maiori, ac ſupperaddito concurſu diuino. Quod corroborari poteſt, ex proportione finis eius cũ principio: nam generationes non poterunt eſſe æternæ ex parte principij (vt 8 lib. Phyſicorum oſtendimus) ergo nec poſſunt eſſe æternæ ex parte finis, ſed ceſſare debent, ſpectata earum natura, & concurſu naturali, atq; ordinario Dei, & ideo maiori ac ſpeciali indiget mundus concurſu, vt perpetuo durare poſſit.

Noſtra ſententia duplici aſſertione continetur: prior eſt, mundus in eo ſtatu imperfecto, quem habuit à principio, & habiturus eſt vſque ad diem iudicij, conſeruari poteſt cum ſolo auxilio generali Dei, pro qua nullum auctorem refero, quia quæſtionem hãc nullus attigit: ſed eam probo primo, quia neque ex aliquo effectu, nec ratione alicuius momenti probabiliter oſtendi poteſt, quod a prima conditione contulerit Deus ſpeciale aliquod auxilium mundo, aut alicui eius parti pro ſua conſeruatione, neque id neceſſarium fuiſſe aliquando, vel tali auxilio indiguiſſe; ſed eodẽ concurſu, quo creauit materiam primam, & rationales animas, illam quidem formis vnitam, has vero materiæ, eodem inquam eas conſeruat, neque maiori indigent, cum conſeruatio ſit continuata ipſa productio. Vnionem vero materiæ, cum formis per continuas corruptiones diſſolutam medijs ſecundis cauſis nouas generationes cum ſolo concurſu generali edentib. reparat, & modo ſimili, quidquid elementa ſibi detrahunt per continuas, ac reciprocas actiones, & reactiones ex eadem ipſorũ materia eductis nouis partibus formarum reſtauratur, ſemper enim corruptionem vnius generatio alterius conſequitur, quia materia non poteſt naturaliter denudari omni forma: quod in futurum effici poſſe, vſq; ad diẽ iudicij, facile conſtat, cũ eædem res, eædẽq; cauſæ naturales, eodem modo ſe habentes, atque eodem modo ex determinatione ad vnum operantis permaneant: nam idem, in quantum idem, & eodem modo ſe habens, eodemque modo operans, ſemper atq; eodem

dem

dem modo idem efficit. Secundo, quia ad diuinam prouidentiam naturalem, & ordinariam spectat sic mundi exordium & continuationem attemperare proportionem, atque conseruationem, & propagationem partium eius, vt nulli tantum permittat facultatem circa aliam, qua possit eam extinguere, immo nec notabiliter consumere, sed in tali ordine continet omnes, vt eisdem modis, cũ eodemque, ac solo concursu, quo eas condidit, sese restaurare possint, & in eodẽ statu, ac dispositione, quã habuerunt, à principio, conseruare, ita ergo censendum est fieri, vsque ad diem iudicij, cum eundem statum, eandemque dispositionem habeat, & habiturus sit mundus.

Assertio posterior est: mundus in eo statu, quem habiturus est, post diem iudicij, per æternam æternitatem, non potest cum solo cõcursu generali Dei, cum quo cõseruatur modo, conseruari, sed maiori, atque specialiori indigebit vt in eo conseruetur. Hæc efficaci ratione probatur, quia status ille mundi longe diuersus, & perfectior erit eo, quem habuit à principio: nam corpora ipsa, ex quib. componitur, nouam perfectionem accidentalem recipient, & non naturaliter eis debitam, sed naturam eorum superantem, in eo enim statu cœlestia corpora à proprijs motibus quiescent, vt colligitur ex illo Apocalypsis 10. vbi dicitur iurasse Angelum per virtutem in sæcula sæculorum, quod tempus non erit amplius, nimirum postquam alter Angelus tuba cecinerit, qua insonante mortui ad vitam reuocabuntur, vt asseruit Paulus 1. ad Corint. 15. Quod si tempus amplius non erit, neque motus cœlorum esse poterit cum quo realiter, vel idem est, vel sine quo nullo modo esse potest. Et probatur satis congrua ratione, quia cessante fine, cessant ea, quæ eius gratia sunt constituta, sed præcipuus finis, cuius gratia mouentur cœli, sunt generatio, atque conseruatio viuentium corporum, & aliorum, ex quibus fiunt, & aluntur: hæc vero omnia expleto nominum numero igne consumentur, vt pluribus locis docent sacræ literæ, præsertim 2. Petr. c. vltimo: ergo motus ipse cœlorum cessabit. Præterea corpora ipsa cœlestia ampliori luce vestientur iuxta illud, Isai. 30. *Lux Lunæ, sicut lux Solis, & lux Solis erit septempliciter:* quod explicans Isaias, c. 60. ait. *Ecce ego creo cœlos nouos, & terram nouam*, & Ioan. Apoc. 21 *Vidi cœlum nouum, & terram nouam* Elementa etiam non solum à corruptione, & vicissitudine alterationum, vaporumq; atq; exhalationum permixtione liberabũtur, sed noua, atque eximia luce perfundentur, ita vt quasi cœlestia corpora reddantur, & in hoc nouo ac felicissimo statu mundum in perpetuum permansurum esse censendũ est, vt colligitur ex illo Ecclesiast. 3. *Didici, quod omnia opera, quæ fecit Deus perseuerent in perpetuum*. Sicut ergo maior erit necessarius concursus, nouusque, & superadditus generali, per quem conditus fuit mundus: immo & superans naturalem ordinem, vt tale nouum esse eis conferatur, quantum ad noua, & perfectissima accidentia, ita nouus, ac superadditus specialis concursus generali superadditus omnino necessarius erit, vt in eodem nouo esse conseruetur.

Ad primum in oppositum factum, concesso antecedenti, neganda est consecutio, quod non possit mundus, cum solo concursu Dei generali conseruari, quia neque ex parte materiæ, neque qualitatum contrariarum nouum postulat concursum: sed sicut per solum generalem condita fuit materia prima, ita per solum generalem conseruatur, cum conseruatio non sit aliud, quam continuatio eiusdem esse recepti. Neque obstat tali conseruationi priuatio ei annexa, quia propter illam necessarium non est, quod decursu tẽporis omni forma denudetur, sed per solum concursum generalẽ omnibus causis à principio concessum disponitur, ac præparatur, pro noua forma suscipienda, priori expulsa, & cum ea non secus atque cum præcedẽti conseruatur.

Contrarietas verò elementorum, atque qualitatum sic est naturaliter attemperata, vt sibi continua conseruentur, & superius sit locus naturalis, atque conseruatiuum inferioris, & si vnum aliqua ex parte alterum destruit, ab alio etiã vicissim destruitur; sed vtriusque iactura reparatus partim ex materia alterius, partim verò ex materia aliorũ, & ita conseruatur naturalis integritas omnium, per solum generale auxilium eis, & superiorib. causis concessum, ad suas actiones, & reactiones exercendas Quare non est eadem ratio de corpore mixto, ac de toto mũdo: nam victrix qualitas, per quam dissoluitur temperamentum ad conseruationem substantialis formę, totiusque, compositi requi-

 situm,

situm, non potest semper ab eodem corpore per alteram qualitatem valde remissam superari, aut iactura temperamenti reparati per solum concursum generalem, & ideo necessitate naturæ perijt tale compositū per dissolutionem temperamenti modique vnio nis materiæ cum forma. Mundus verò potest iacturam vnius corporis reparare per virtutem alterius, medijs continuis generationibus, solo concursu generali factis, & semper efficiendis, vt expositum est.

Ad secundum de viuentibus corporibus, concedimus, aliquando filios parentum staturam non adæquare, sed etiam aliquando proceriores euadunt, non tamen possibile esse iuxta ordinem naturalem à diuina prouidentia in rebus constitutum, semperque continuatum, ad tam paruam quantitatem reduci viuentia corpora alicuius speciei, in qua non possint naturaliter conseruari, quia nec potest naturalis virtus vitalis eorum tantum deficere, nec alimenta, ex quibus nutriantur, cum pertineat ad eandem diuinam prouidentiam naturalem vim illorum, & corpora, ex quibus alenda sunt conseruare, & id quidem, sicut hucusque fecit cum solo concursu generali, efficiet etiam in futurum toto tempore, quo mundus in hoc imperfecto statu generationum, & corruptionum duraturus est.

TRACTATVS de terminis potentiarum, & qualitatum.

EAdem, aut similis est consideratio de potentijs, & qualitatibus, & ideo de eis quę differendum est, reuocatis in memoriam notionibus terminorum, paruitatis, & magnitudinis traditis ex instituto 1. Physic.

QVAESTIO I.

An potentiæ actiuæ terminis magnitudinis, & paruitatis definiantur quoad intensionem suorum effectuum.

QVæstio procedit naturaliter, & negatiua pars, quod non postulent actiuæ potentiæ terminos intrinsecos, nec extrinsecos magnitudinis, ac paruitatis, his argumētis probatur.

Primo, quia virtus, seu potentia actiua proportionari debet passiuæ, nempè, subiecto, circa quod operatur, & in quo effectus recipitur, sed potentia receptiua, seu passiua subiecti nullum terminum magnitudinis, aut paruitatis postulat; ergo neque potentia actiua agentis eum postulat: minorem probo, quia potentiam passiuam recipere effectum ab agente, est ab eo perfici; sed quo plus perficitur, est capacior maioris perfectionis secundum intensionem suorum effectuum: ergo data qualibet intensione effectus, potest intensiorem in infinitum recipere, quod repugnat, quin possit ab agente per potentiam actiuam eodem modo produci: quare neque habebit vllum terminum magnitudinis actiua potentia: & eadem est ratio de termino paruitatis, cum non sit excogitabilis effectus à Deo remissus, quin remissiorem possit recipere subiectum ab agente, & ab hoc produci per actiuam potentiam.

Secundo probatur, quia corpora naturalia eo velocius mouentur, quo magis appropinquant ad centrum proprium, quod non est intelligibile, nisi intelligatur, grauitatem, aut leuitatem eorum eo magis crescere, vel intendi: nam sicut motus naturalis sursum, vel deorsum procedit à grauitate, vel leuitate; sic motus velocior à maiori, seu intensiori.

Si ergo centrum distaret in infinitum (vt constat fieri posse) cresceret in infinitum celeritas motus, & ex consequenti grauitas, ac leuitas, quæ est potentia actiua, ac productiua motus: quare non postulat minimum

versus

versus maximum, quod videtur expresse docere Arist. 4 cap. huius libri, text. 38. hisce verbis. *Si autem infinitum esset, infinita vtiq; esset, & velocitas: si vero velocitas, & grauitas & leuitas, &c.* Neq; etiam versus minimum habens terminum, cum constet, magis, ac magis in infinitum decrescere posse celeritatem motus, & ex consequenti grauitatem, & leuitatem. Probatur tandem, quia si terminum aliquem intensionis postularent, vel esset diuisibilis, vel indiuisibilis, sed vterque est impossibilis: indiuisibilis quidem, quia indiuisibile, nec facit rem maiorem, nec minorem: ergo nec postulat maiorem virtutem, nec arguit minorem in agente, a quo per ipsum producatur: quare non est excogitabilis virtus, potens producere intensionem infra indiuisibile, quo terminatur, quin possit producere indiuisibile ipsum, terminans eandem intensionem: sed intensio infra indiuisibile quodque est indeterminata, cum sit in infinitum diuisibilis: ergo cum ad illam exigatur productiua potentia, & non ad producendum indiuisibile, non poterit esse determinata intrinsece, per maximum, quod sic: sed neque extrinsece, per minimum, quod non: quia impossibile est, potentiam posse producere intensionem, infra indiuisibile, quin possit producere ipsummet indiuisibile: quare non poterit esse verum, quod non possit producere effectum tantæ intensionis, & bene quemlibet minorem, hoc est enim minimum quod non: quare neque extrinsecus iste terminus dari potest.

Vera tamen sententia est, actiuæ potentiæ, secundum virtutem naturalem considerata, terminum magnitudinis intrinsecum postulans, (qui dicitur maximum quod sic) quo ad intensionem suorum effectuum: paruitatis vero neque intrinsecum, neque extrinsecum. Vtramque partem tenent Patres Conimbricenses 1 lib. de cœlo, cap. 11. q. 1. art. 2. cum cæteris interpretibus eiusdem capitis. Qui omnes ex eo deduxerunt, Aristotelem concessisse actiuis potentijs intrinsecum terminum magnitudinis quoad proprios effectus producendos, quod præcipue verum est de intensione eorum. Probatur autem prima pars duplici argumento, quia potentiæ oriuntur ex ipsiusmet rei entitate, aut essentia, vel certe eam naturaliter sequitur: sed essentia, vel entitas finita est, ac determinata, ita vt tantæ perfectionis sit, & nõ maioris, vt euidenti inductione constat in quibuscunq; rebus creatis: ergo naturales potentiæ eam consequentes habent perfectionem eodem modo determinatam, hoc est, tantã, vt non maiorem, quod est habere determinatam, maximo quod sic. Probatur consequentia, quia non potest effectus perfectior esse eius causa: nec vllam habere perfectionem, quam ab eadem non accipiat: perfectio autem potentiæ præcipue consistit in eo, quod effectum tantæ intensionis producere possit: ergo necesse est, definiri termino intrinseco magnitudinis, quantum ad intensionem effectus, ita vt vsque ad tantam perfectionem perducere eum possit, & non maiorem ei conferre.

Secundo, quia potentiæ naturales non impeditæ operantur ex determinatione, ad vnũ, hoc est, sine deliberatione, & ideo quantum possunt, aut secundum vltimum suæ virtutis: vt potentia ignis ad calefaciendum: ergo producunt semper effectum maximæ intensionis, ita vt maioris intensionis producere non valeant, alioquin non operẽtur quantũ possunt, quod patet esse impossibile: quare necesse est eis cõcedere terminum intrinsecum magnitudinis, quod vocatur maximũ quod sic: Quod communis consensus scholæ semper tenuit, tribuens igni calorem vt octo, vltra quem non possit crescere, & pariter cæteris virtutibus elementorum, ac potentijs aliorum corporum.

Probatur deinde secunda pars, negans eis terminum paruitatis tam intrinsecum, quam extrinsecum triplici ratione, & prima procedit ex primo modo operandi harum potentiarum, videlicet, per applicationem, seu approximationem ad passum, quia quo magis ei est approximatus ignis, v. g. intensius illud calefacit, remissius vero, quo minus approximatur, aut magis ab eo remouetur, vt euidenti experientia notum est: sed constat, posse magis, ac magis ab eo remoueri, ita vt nunquam possit tam remotum ab eo esse, quin possit plus remoueri, quo vsq; extra sphæram eius idem passum positum esse censeatur, & ab eo non possit vllomodo calefieri: ergo nullus datur tam remissus effectus, quin remissior dari possit in infinitum, quod est, nullum dari terminum, nec intrinsecum, nec extrinsecum paruitatis secundum intensionem effectus in potentijs naturalibus.

Se-

Secundo probatur ex conatu, potentiæ, quo modo operatur, de quo etiam est euidens, & experientia notum, quod nō potest ita remissus esse, quin remissior adhuc in infinitum adhiberi possit a potentia: sed constat, quo minorem præstat conatum potentia ad operandum, eo remissiorem edere effectum: ergo data quacumq; remissione eiusdem effectus, remissior in infinitum poterit produci a potentia: quare nullum habet terminum paruitatis intensio eius. Probatur tandem ex natura eiusdem effectus, quia nō datur tam remissus calor, quin remissior in infinitum dari possit, sicut nō datur tam parua quātitas, quin minor possit dari semper. Et eius ratio a priori est, quia imperfectio effectus in infinitum procedere potest. Ex quibus plane sequitur, non dari effectū adeo imperfectum ab agēte productum, quin imperfectior dari possit, & ex consequenti, nullum dari terminum paruitatis, in processione eius ad potentiam, nec ideo potentiam ipsam vllum habere terminum paruitatis intrinsecum, nec extrinsecum, quoad intensionem effectus.

Ad 1. arg. concessa maiori, neganda est minor: nam cum potentia passiua sit eius essentia, sicut habet essentiam limitatam tantæ perfectionis, ita habet potentiam passiuā limitatam, & consequenter terminatam termino magnitudinis intrinseco, quæ non crescit receptione effectus, quia verum est, tantæ perfectionis esse, & non maioris: ex ea igitur non probatur, quod actiua potentia, seu qualitas termino intrinseco magnitudinis careat, quātum ad intensionem effectus.

Ad 2. arg. dicemus dubio sequenti.

Ad 3. respondeo, terminum intrinsecum, quem postulat actiua potentia diuisibilem quidem esse, sed completum quoddam indiuisibile, vltra quod nihil amplius potest producere. Quare nec solum latitudinem incompletam, aut interminatam importat, nec solum indiuisibile eam terminās, sed vtrumq; vel vt vno verbo explicetur, dicit latitudinem intensionis completam vltimo indiuisibili, vltra quod non potest potentia procedere: hoc autem non habet terminus extrinsecus, vt constat, quia nec importat latitudinem intensionis cōpletam, aut terminatam, sed interminatam, & quasi indefinitā, quam idcirco nō intelligimus, nec explicamus per tantum calorem, & non plus, sed per non tantum, & bene quodcumq; minus. Quod vero dicitur, potentiam eo ipso, quod potest producere latitudinem infra indiuisibile, quo terminatur, aut completur, posse etiam producere idem indiuisibile complens, quia nō requiritur maior virtus ad producendum indiuisibile, verum est: sed ex hoc non bene infertur, idem esse, potentiam terminari extrinsecè, minimo quod non, & intrinsece, maximo quod sic: nam maximum quod sic non dicit latitudinem intensionis terminatam proprio indiuisibili, quomodocumque, sed ita vt vltra illam nihil amplius producere possit, quo pacto sumptam repugnat, produci a potentia non postulante intrinsecum terminum magnitudinis, sed solum extrinsecum: nam de ratione potentiæ talem terminum postulantis (si daretur) foret, vt data quacumq; latitudine intensionis completæ, ac terminatæ a se producta, maiorem posset producere, quod patet repugnare potentiæ terminatæ termino magnitudinis intrinseco. Itaque discrimen inter vtrumq; terminum, ac potentiam, non consistit in solo indiuisibili, sed in latitudine intensionis per eum completa cum tali modo, vt sic eam producere possit potentia, vt non plus possit, quod constat conuenire potentiæ postulanti intrinsecum terminum magnitudinis, & omnino repugnare ei, quæ extrinsecum tantum postulat. Dari vero potentiam vtrumq; postulantem, contradictionem implicat, sicut contradictio reperitur in ipsis terminis, quia tantum posse, & non plus, quod est terminari, maximo quod sic, & tantum non posse, sed quodcunque minus, quod est terminari minimo quod non, manifestam continet repugnantiam, vt consideranti facile patebit.

DV-

DVBIVM.

An necesse sit corpus naturale ad suum centrum naturaliter motum velocius semper moueri, quo magis ad ipsum appropinquat.

AD secundum argumentum supra propositum respondent Patres Conimbricenses 1. lib. de cœlo, cap. 11. quæst. 1. art 3. concedendo corpus naturale motum ad suum centrum velocius moueri, quo magis ad ipsum accedit ob augmentum grauitatis, vel leuitatis, non tamen ideo (aiunt) cresc. t velocitas in infinitum infinite protracta distantia centri, sicut nec grauitas ista, vel leuitas, qua peruenientente ad certum gradum intensionis sibi intrinsecum cessabit intensio, & de cætero motus eadem prorsus vniformi celeritate procedet, quod augmentum grauitatis vocant, grauitatem accidentalem 2. lib. cap. 6. quæst 1. art. 2. id est, impulsum emanantem a corpore graui, ratione naturalis grauitatis, dum ad proprium centrum mouetur. Alij vero dicunt, corpus media propria grauitate, & motu, hanc grauitatem accidentalem sibi imprimere, & alij media hac grauitate accidentali docent, ingenitam, & propriam grauitatem confortari, verum relati solum inter se differunt in modo loquendi.

Sed vtrumque assertum nobis displicet, primum quidem, quia sine aliquo fundamento rationis dicitur a grauitate naturali emanare accidentalem, seu aduentitiam, cum a nulla alia qualitate, seu potentia naturali emanet alia similis accidentalis, seu aduentitia, non a calore, nec frigore, nec ab alia secunda qualitate (vt euidenti inductione cuicumque potest constare) ergo nec a grauitate, & leuitate emanare potest, cum nulla assignetur specialis ratio ex parte earum talis emanationis, & solum videatur conficta ad reddendam rationem, ob quam motus naturalis sit velocior in fine, quã in principio, & medio

... non est vrgeri hoc argumentum, quia grauitas hæc accidentalis non est ponderosa, sicut naturalis, cum constet lapidem non habere plus ponderis, dum eam habet, quã dum est sine illa, si ad trutinam examinetur: solum igitur potest esse impulsus, quem sibi imprimit per motum, sed omnes impulsus a quocumq; & qñomodocumq; impressi sunt eiusdem speciei, quia omnes possunt mouere corpus versus quamlibet differentiam loci, iuxta directionem imprimentis: ergo sequitur impulsus esse eiusdem speciei cum cæteris. Vt cum eo, quem aliquid imprimeret lapidi, dum mouetur deorsum, vnde sequitur non posse emanare ab ipso lapide, sed extrinsece impressus esse debet a se, vel alio: ab alio vero constat non imprimi sed nec a se, vt mox probabitur, ergo falsa est prædicta sententia.

Præterea, impossibilis probatur talis emanatio grauitatis accidentalis, eo præsupposito, quod ab auctoribus huius sententiæ dicitur, nempe grauitatem accidentalem non emanare a naturali secundum se, nec dum corpus quiescit, sed solum dum mouetur, ex quo euidenter sequitur, medio motu, vt minimum, tanquam causã, sine qua non, vel conditione emanare, quare necesse est, motum se tenere ex parte agentis, nempe grauitatis naturalis, esseq; vt minimum natura priorem impulsu, vel grauitate accidentali, eo medio emanante, & aliquo modo causam, aut causationem eius. Quemadmodum approximatio agentis ad passum prior natura est effectu producendo, quare repugnat eundem motum esse effectum eiusdem impulsus, aut grauitatis accidentalis, & natura posteriorem ea in eodem ordine efficientis causæ: sed id sequitur necessario ex tali doctrina, ergo plane falsa censeri debet. Probatur vero, quia euidens est, motum procedere a grauitate naturali, tanquã a causa effectiua: ergo euidens est, velociorem motum procedere a tali grauitate accidentali (si datur) se tenẽte ex parte eiusdem grauitatis naturalis, & ideo cum ea concurrente suo modo effectiue ad eundem motum celeriorem, & ex consequenti esse natura priorem eo, & tandem non est minus euidens, eundem motum se tenere ex parte grauitatis naturalis ad causandam grauitatem accidentalem, quæ non nisi per motum, vel medio motu emenat ab ea iuxta hanc senten-

ten-

tentiam. Ergo euidens eſt eundem motum eſſe cauſam, ſeu cauſationem eiuſdem grauitatis accidentalis, & proinde natura priorem ea: habet ergo ratione cauſæ, & effectus reſpectu eius, & eſt prior natura, atque etiam poſterior ea in eodem genere efficientis cauſæ, quod manifeſtam continet repugnantiam.

Argumentum hoc efficaciſſimum ſolum hac via eludi poſſet, ſi diceretur, non eandem partem motus eſſe cauſam, & effectus grauitatis accidentalis, quia hoc plane repugnat, ſed diuerſam, ita vt media priori parte motus velocioris emanet pars eiuſdem grauitatis, non quidem concurrens effectiue ad eandem partem motus, nec prior natura ea, ſed poſterior tamquam effectus eius concurrens vero effectiue ad partem motus ſequentem, quæ ab ea procedit tanquam effectus, & natura poſterior. Cæterum euaſio hæc non minus euidenter falſa oſtenditur. Primo quidem, quia accidentalis grauitas producitur medio motu, tanquam cauſa, ſine qua non, vel cauſatione, aut conditione: ergo eodem modo quo incipit motus, incipit productio grauitatis, videlicet per vltimum non eſſe.

Quemadmodum ergo verum eſt dicere, nunc non eſt motus, & immediate poſt erit, ita verum eſſet dicere, nunc non eſt productio grauitatis, & ex conſequenti grauitas ipſa, & immediate poſt erit. Præterea, ſicut verum eſt, in toto tempore immediato eſſe motum, ita debet neceſſario eſſe verum in toto tempore immediato eſſe grauitatem ita vt nulla poſſit dari motus pars, immediate poſt, cui non reſpondeat aliqua pars grauitatis ea media emanans: ſed ita naturaliter, & neceſſario procedit velocior motus a grauitate accidentali, & ſingulæ partes eius correſpondent ſingulis partibus grauitatis accidẽtalis: ergo omninò neceſſarium eſt, totum motum futurum immediate poſt, & omnes eius partes procedere a tota grauitate, & omnibus eius partibus, & eodem modò totam grauitatem, & omnes eius partes procedere a toto motu, & omnibus eius partibus, & id quidem in eodem genere efficientis cauſæ, ex quo neceſſario etiam ſequitur, totum motum futurum, & omnes eius partes eſſe cauſam totius grauitatis, & omnium partium eius, atq; etiam effectum eſſe priorem natura, ac poſteriorem in eodem ordine efficientis.

Secundò vero falſa oſtenditur euaſio, quia ſi grauitas accidentalis emanat a naturali medio motu, & ideo emanatio eſt ſucceſſiua: ergo neceſſe eſt, partem grauitatis accidentalis in eadem duratione exiſtere cum eadem parte motus præcedente, qua media emanat.

Probatur conſequentia, quia quilibet effectus debet coexiſtere in eadẽ duratione ſuæ cauſæ, vel cauſatione, aut conditione actu eam cauſante, in eadem quidem duratione inſtantanea, ſi in inſtanti operetur cauſa, vel ſucceſſiua, ſi operetur ſucceſſiuè. Verum igitur eſt, ac neceſſarium, lapidem eodem tempore partis motus præcedentis habere maiorem grauitatem, quam petit eadem pars motus: ergo neceſſe eſt, tunc velocius moueri, quia ex maiori grauitate ſequitur, naturaliter motus velocior, ſed eo tempore habet lapis maiorem grauitatem: ergo eodem tempore neceſſario debet habere motum velociorem. Et vrgeri poteſt idem argumentum, ac declarari ſimul hoc modo: ſi motus fieret in inſtanti, & eo medio emanaret velocitas, in eodem inſtanti, in quo eſſet motus, emanaret: ita vt verum foret in primo inſtanti in quo eſſet motus, dari etiam primam grauitatem accidentalem, ſed in eodem inſtanti, in quo eſt cauſa naturalis, producit ſuum effectum in inſtanti producibilem, ergo in eodem inſtanti ſequeretur accidentalis grauitas cauſata medio motu, quem neceſſario ipſa producit, & ita motus eademq; grauitas erit prior natura, atq; poſterior, atq; etiam cauſa, & effectus in eodem ordine efficientis.

Poſtremum vero, quod aſſerit eadem ſententia, nempe dilatato ſpatio in infinitum, inter terminos motus grauis, aut leuis corporis per virtutem diuinam, non moueri ſemper velocius, quo magis appropinquaret ad centrum, ſed ſolum vſque ad certam diſtantiam: reliquum vero viæ vſque ad centrum eadem velocitate conficere, falſum nobis etiam videtur, & omnino neceſſarium, quod celerius ſemper moueretur, quod ſic probo: cauſa naturalis grauitatis accidentalis eſt grauitas naturalis, a qua emanas medio motu, & medio motu velociori emanat intenſior grauitas accidentalis, quod conſtat ex toto motu lapidis a concauo lunæ vſque ad centrum terræ: ſed dum lapis

ſuo

suo motu tendit in centrum, adest eadem naturalis causa intensioris grauitatis, nempe eadem grauitas naturalis, & intensior grauitas accidentalis cum velociori motu: ergo naturaliter procedet ab ea intensior effectus, qui est intensior grauitas accidentalis, & eadem est ratio de cęteris partibus motus vsq; ad centrum, quare semper erit necessarium, celerius moueri lapidem, quo magis ad centrum appropinquat.

Et si respondeant, eandem esse causam naturalem intensioris grauitatis accidentalis, a qua intensior procederet, nisi haberet ex propria natura intrinsecum terminum suæ intensionis, qui vocatur maximum quod sic, & quem excedere non potest naturaliter: in primis solutio hæc manifestam continet petitionem principij, tum quia pro ratione reddit illud, de quo est controuersia, nempe, an potentiæ, & qualitates habeant terminum intrinsecum suæ intensionis versus maximum, tum etiam, quia præsupponit id, quod probandum est: nam licet de potentijs, & qualitatibus naturalibus, quæ sequuntur naturas rerum, secundum se consideratas, probatum sit terminum magnitudinis intrinsecum suæ intensionis habere, de cæteris vero, quæ eas sequuntur, media aliqua causa extrinseca, neque probatum est, neque probari potest, vt statim ostendemus, & tandem neque in his, neque in illis possibile est naturaliter, quod ex vna parte postulent talem terminum, & ex altera detur naturalis causa, a qua vltra illum intendi possint, quia si effectus est naturaliter impossibilis, impossibilis quoque censenda est naturaliter causa, vt patet in viuentibus, quod eo ipso, quod postulant terminum intrinsecum magnitudinis, postquam illum pertingunt, nulla potest dari naturalis causa maioris augmenti, sed potentia nutritiua, & augmentatiua, quarum virtute peruenerunt ad terminum, non possunt iam plus substantiæ conuertere, quam deperdetur: imò limitatio harum potentiarum, vel cuiuscumq; alterius causæ potentissima ratio est eis concedendi intrinsecum terminum.

Vnde sequitur, quod si qualitatibus concederetur talis terminus intensionis intrinsecus concedi non posset, quod postquā eum pertingunt, possit dari causa naturalis maioris intensionis earum, & eo ipso, quod dari possit, nequit eis talis terminus concedi.

Vera igitur solutio illius argumenti hac distinctione explicanda est. Potentiæ, & qualitates actiuæ duplices sunt: quædam namq; ex propria natura rebus conueniunt vt igni calor, & frigus aquæ, vera grauitas, & leuitas elementis, ac mixtis. Aliæ non quidem ex propria natura eis conueniunt, sed ab extrinseco eis imprimuntur, vt impulsu proiectis, & intensio conuenit illis ex propria natura, a qua procedunt, & propterea limitata esse debet, atque definita per terminum magnitudinis intrinsecum, sicut ipsa natura: cæteræ vero qualitates (vtpote propriam naturam rerum non consequentes, sed ab extrinseco impressæ) non postulant talem terminum intrinsecum, sed extrinsecum tantum, ita vt licet actu infinitam intensionem habere non possint, bene tamen quamlibet finitam, quantumcunque magnam, quia in rebus, quibus ab extrinseco imprimunt, solum postulant potentiam obedientialem passiuam, seu receptiuam, non petentem intrinsecos terminos, & cum impulsus corporibus impressus ad motum huius sit conditionis, caret termino intensionis intrinseco.

Vnde sequitur, quod si imprimatur lapidi deorsum moto, poterit semper de nouo imprimi intensior, per quem celerius semper moueatur, quo magis appropinquat ad centrum, quod verum erit, ac necessarium, quantumcumq; centrum diuina virtute separetur a loco, a quo moueri cępit, ita vt numquam contingat, imò neque possit contingere, motum eius centro propinquiorem ęqua celeritate fieri, ac magis ab eo distantem, ex quo nullum incommodum sequi, facile poterit cuique constare.

QVAESTIO II.

An potentijs actiuis concedendus sit terminus intrinsecus quoad extensionem suorum effectuum.

Sensus quæstionis est, an potentiæ actiuæ ad quamlibet distantiam spatij effundere possint proprios effectus, vt ignis producere calorem in aquam, quantumlibet a se distantem, vel ad tam magnam, vt non ad maiorem.

Et de termino paruitatis, res est certa apud omnes nullum postulare, quia euidens est, agens non solum posse effectum proprium effundere in passum, vel circa spatium sibi propinquius, sed perfectius eum effundere, vt ignis fortius calefacit aquam, aut lignum, quo sibi propinquius est: ergo impossibile est ad tantam distantiam extendere effectum, quin possit ad minorem, ac minorem in infinitum, imò quin possit quo minor est, perfectius illum extendere, quod est nullum terminum paruitatis admittere.

Sed aduersus hanc veritatem opponi possunt potentiæ sensitiuæ, de quibus euidens est obiectum ita proximum organo sensus posse percipere, vt si proximius accedat, non percipiatur, & multo minus, si supra organum ipsum, vel potentiam ponatur, quod de sensibus saltem medium externum postulantibus, vt de visu, & auditu, atque odoratu docet experientia. Istæ ergo potentiæ postulabunt necessario terminum paruitatis intrinsecum, quo ad extensionem suorum effectuum, vel operationum.

Probatur consequentia ex definitione intrinseci termini paruitatis, qui est tanta distantia ad quam potest produci effectus, ita vt ad minorem non possit, quod expresse videtur asseruisse Aristoteles lib. de sensu, & sensibili, cap. vlt. ad finem hisce verbis: *Est itaque aliquid vltimum distantia, vnde non videtur, & primum vnde videtur, hoc itaque necesse in diuisibili esse, vltra quodque non contingit sentire existens, circa autem necesse sentire.*

Pro solutione adnotare oportet in sensationibus duo reperiri, primum est immutatio potentiæ sensitiuæ ab obiecto, quæ est impressio speciei, & receptio eius in eadem potentia.

Secundum operatio ipsa vitalis, quam elicit potentia informata specie, nempe visio, vel auditio, & impressio quidem speciei nō est actio, aut operatio potentiæ, sed obiecti in ipsam: ex parte vero eiusdem potentiæ sola receptio, aut passio: operatio vero est ab ipsa potentia simul, & obiecto media specie concurrente cum illa, tanquam ab vno principio, per quam operationem non agit potentia in obiectum, neq; in aliquid aliud quia non est actio transiens, sed intra se producit per illam speciem expressam, in qua consistit sensatio, seu perceptio obiecti sensibilis.

Et ex his soluitur argumentum oppositum concesso antecedente, quod detur determinata distantia, a qua, & non a minori possit potentia sentire obiectum: negando tamen ex hoc sequi, quod potentia actiua ad tantam distantiam extendat suum effectum, & non ad minorem, quia sensatio non est effusio, seu extensio effectus per spatium, cum constet sensationem, vel speciem expressam non produci, vel extendi circa spatium, vel vsque ad obiectum, sed intra potentiam ipsam remanere: postulat vero ad hanc operationem intra se eliciendam certam distantiam obiecti a se tanquam conditionem necessariam, quod constat non esse terminati quo ad extensionem sui effectus, sed neque sequitur actionem obiecti in potentiam (quæ vere est effusio, seu extensio sui effectus ad medium, & potentiam terminari versus paruitatem: nam licet potentia non percipiat obiectum, nisi ad aliquam distantiam, cæterum, a quocumque, & quantumcumque minima imprimit ei obiectum, propriam speciem, quia distantia obiecti conditio potentiæ est ad percipiendum obiectum, non conditio obiecti, ad agendum, circa potētiam, & extendendum proprium effectum per medium circa illam. Vnde constat, potentiam actiuam obiecti, ad extendendum proprium effectum, nullum paruitatis terminum postulare: neq; id probare testimonium Aristo. etiam vt verba eius sonant intellectum.

Quia ex eo, quod detur certa distantia, à qua primum videri color, & audiri sonus pos-

posse, non tamen datur ex hoc terminus extensionis alicuius effectus actiuæ potentiæ aut virtutis obiecti, versus minimum, vt ostensum est.

Solum igitur potest quæstio procedere de termino intrinseco magnitudinis, an videlicet ad tantam distantiam possit extendere proprium effectum potentia, seu qualitas actiua, vt non ad maiorem. Cui hac distinctione respondendum censent Patres Conimbricenses 1. lib. de cœlo, c. 11. q. 3. art. 1. distantia spatij, ad quam potentia actiua proprium effectum potest extendere, dupliciter consideranda est, aut includendo vltimum indiuisibile, quo clauditur, aut terminatur, vel illud excludendo, & priori modo potentiæ actiuæ non habent terminum intrinsecum, quo ad distantiam, seu extensionem spatij, sed tantum extrinsecum, è contrario autem posteriori modo.

Probant primo hoc argumento, constituto, quod luminosum possit ad tria stadia spatij, nempe, aeris, effundere lumen, & vlterius non possit, & tunc ita arguunt.

Lumen effusum per totum illum aerem non potest attingere vltimam superficiem claudentem eandem extensionem aeris, sed solum se extendere ad totam latitudinem diuisibilem eius eadem superficie clausam, ita vt in ea recipiatur: ergo verum erit ad totam latitudinem aeris se extendere lumen & vlterius non se extendere, sed hoc est intrinsece terminari per illam versus magnitudinem, vt ex definitione intrinseci termini magnitudinis constat: ergo hunc postulat actiua potentia, quo ad extensionem sui effectus.

Minorem ita probat: vel lumen in ea superficie receptum est alicuius intensionis diuisibilis, vel indiuisibilis: sed indiuisibilem intensionem dari repugnat: ergo necesse tale lumen habet intensionem diuisibilem, præsertim cum minorem habeat, quam cætera indiuisibilia præcedentia spatij agenti proximiora.

Eam igitur intensionem necesse erit ad partem sibi proximiorem effundere, eam illuminando. Probatur consequentia, quia nullum accidens productiuum sibi similis, ad tam remissum gradum peruenire potest, quin remissiorem possit producere in passo sibi approximato, sese porrigendo vsq; ad non gradum.

Quare falsum erit, quod supponitur, illam superficiem pertinere ad terminum intrinsecum extensionis luminis, aliquid eius in se recipiendo, & totam extensionem eius intrinsecè claudendo, ita vt vlterius non se extendat.

Et consequenter erit etiam falsum, dari terminum intrinsecum luminis, vel alterius actiuæ qualitatis versus magnitudinem, quo ad extensionem. Postremo vero facile ostendunt, quia si effectus non extenditur ad superficiem claudentem, seu terminantem totum spatium, illa erit terminus, ad quem non se extendit effectus agentis, bene tamen extenditur ad totam latitudinem per eam terminatam: ergo est terminus extrinsecus.

Hæc tamen sententia videtur mihi plane falsa, quantum ad vtrumque, quod probo, primo argumento ad hominem hoc modo. Ideo asserit lumen, vel quamlibet aliam qualitatem actiuam proprium effectum extendere per totum spatium trium stadiorum, vsque ad superficiem ipsum terminantem, non quidem inclusiue, ita vt in ipsamet superficie recipiatur, sed exclusiue tantum, ita vt in tota, ac sola latitudine spatij, ipsa vero superficies non illuminetur. Hoc itaque sic necessario fieri (aiunt) quia si superficies aliquid luminis reciperet, necessarium foret, vt in parte sequenti illud produceret, quia agens approximatum passo, naturaliter, & necessario in ipsum agit, quare nō posset superficies esse terminus intrinsecus extensionis effectus, cum vltra illam se extenderet.

Sed hoc quidem sequitur de tota latitudine spatij, superficie clausa: ergo non poterit hæc (vt aiunt) esse terminus intrinsecus, nec superficies extrinsecus. Antecedens sic ostendo. Lumen recipitur in tota latitudine: ergo necessario debet produci in superficie eam terminante, & in ea recipi. Probatur consequentia eodem argumento eorum: quia si lumen receptum in superficie, necesse est, quod in parte sequenti producatur, quia agens naturale necessario extendit suum effectum ad passum sibi approximatum: ergo lumen receptum in tota latitudine spatij, superficie terminata, necessario producit, atque extendit suum effectum ad eamdem superficiem.

Probatur euidenter consequentia, quia non

non est ipsa minus approximata parti spatij illuminati, quam terminat, quam pars sequens sit approximata sibi: ergo nec minus recipit lumen ab illa, quam producat in hãc quare nec potest esse terminus intrinsecus tota latitudo spatij excludens superficiem: nec potest eadem superficies excludi a receptione effectus, vt sit terminus extrinsecus extensionis eius.

Eodem igitur argumento eorum aduersus propriam sententiam retorto, probatur falsa.

Sed rursus eam impugno duplici argumento.

Primo, quia si ab effectu producto per totam latitudinem spatij excludatur superficies ipsum includens, sequitur non dari vllum terminum magnitudinis intrinsecum earundem potentiarum, aut qualitatum, quo ad extensionem effectus, quem tamen opposita sententia eis concedit. Probatur consequentia, quia talis terminus vel est superficies, vel latitudo ab ea clausa: non primum (vt concedunt ipsi) & probat euidenter ratio: cum ad eam non perueniat effectus, nec in eadem recipiatur, quod ad rationem intrinseci termini a primo necessarium est. Sed nec tota ipsa latitudo, in qua lumen recipitur, intrinsecus terminus esse potest.

Probatur minor: nam terminus extensionis intrinsecus magnitudinis debet esse quid certum, ac determinatum, ad quod effectus perueniat, & vlterius non se extendat: sed latitudo totius spatij, exclusa superficie eam claudente, non est quid determinatum, cum non habeat vltimam partem, sed qualibet signata habeat vlteriorem aliam in infinitum: ergo repugnat esse terminum intrinsecum extensionis effectus.

Et si dicas, esse determinatam, quia clauditur superficie: probo aperte id non sufficere, vt sit intrinsecus terminus, quia terminus intrinsecus talis esse debet, vt ad illum perueniat effectus, sed constat non peruenire ad superficiem: ergo impossibile est, superficiem terminare latitudinem, vt recipientem effectum, sed quantum ad receptionem effectus. ita se habet latitudo, spatij, ac si per illam non terminaretur, nec vllum prorsus haberet terminum. Quare eius ratione non potest vllo modo latitudo spatij recipiens lumen esse terminus intrinsecus extensionis eius, sed extrinsecus tantum. Itaque latitudo spatij materialiter tantum accepta, vt est extensio spatij, intrinsece terminatur tali superficie, cæterum, vt est passum, ad quod, & per quod extenditur lumen repugnat eam terminari, nisi ratione prorsus extrinseca: quia quod lumen non recipit, nec potest intrinsece pertinere ad spatium, per quod aliquid extenditur, vt constat euidenter in motu locali facto per spatium, ad quem motum non potest pertinere vltimum indiuisibile, claudens idem met spatium, nisi ad illud perueniat mobile, habens in eo præsentiam indiuisibilem terminantem intrinsece motum.

Pari ergo ratione vltimum indiuisibile spatij, per quod se extendit lumen, nequit pertinere ad terminum intrinsecum talis extensionis, nisi ad ipsum perueniat lumen, in eoq; recipiatur.

Secundo probatur, quia si latitudo spatij, in qua lumen producitur, posset esse terminus intrinsecus extensionis eius, non recepto lumine in superficie eam terminante, euidenter sequitur, terminum magnitudinis extrinsecum, qui vocatur minimum quod non, esse intrinsecum, qui vocatur maximum quod sic, & ideo res omnes cuiusq; generis, & ordinis habere intrinsecum terminum magnitudinis.

Probatur consequentia; quia in minimo quod non, verum est, ac necessarium effectum non peruenire ad certum aliquod quod constat habere modum, vel rationem indiuisibilis, cum sit vltimum quid, quo clauditur tota latitudo, ad quam peruenit idem effectus, bene tamen peruenire ad totam ipsam latitudinem tali indiuisibili clausam: sed hoc sufficit in extensione luminis, vel alterius effectus (iuxta hanc sententiam) vt latitudo ipsa sit terminus intrinsecus magnitudinis potentiæ quo ad extensionem, qui est maximum quod sic: ergo quilibet terminus magnitudinis extrinsecus cuiuslibet rei, qui est minimum quod non, erit intrinsecus, qui ex maximum quod sic, quod patet esse falsum.

Nostra ergo sententia est, potentias actiuas, actiuasq; qualitates, quoad extensionem postulare intrinsecum terminum magnitudinis proprio indiuisibili clausum, ita vt vsque ad illud inclusiue possint extendere proprium effectum eum in toto spatio, atque etiam in eodem indiuisibili effundendo, &

non

non alterius. Quam in primis colligo euidenter ex D Thomæ doctrina 1.2. quæst.5. art.6.ad 2. vbi sic loquitur. *Nec etiam omnia, quæ sunt illuminata, aut calefacta, possunt alia calefacere: aut illuminare, sic enim illuminatio, aut calefactio essent vsque ad in infinitum*, Sentit igitur sphæram actiuitatis cuiuslibet agentis extendi vsque ad aliquid determinatum, quod quidem calefieri, aut illuminari possit ab eo, sed non posse aliud iuxta se positum calefacere, vel illuminare: ergo hoc est vltimum ad quod potest agens extendere actionem. & vltra illud non potest, quod est extensionem sui effectus procedere vsq; ad vltimum inclusiue, hoc est circa quod producatur, & vltra illud non transeat.

Probatur deinde ratione: primo, quia impossibile est, potentiam, seu actiuam virtutem, posse extendere proprium effectum per aliquam latitudinem spatij, & non posse eam communicare vltimo indiuisibili, seu superficiei terminanti, atq; claudenti eam, vt asserit opposita sententia: ergo necessarium est, terminum propriæ extensionis idē indiuisibile claudere, & ex consequenti talem potentiam postulare intrinsecum terminū proprio indiuisibili clausum, ad quod idem effectus se extendat. Antecedens probo, quia agens potest producere suum effectum, circa totam latitudinem spatij, tali superficie clausum: ergo potest eum producere circa eandem superficiem claudentem, & ex consequenti actu producet, cum operetur naturaliter, & secundum vltimum potentię.

Probatur consequentia quia indiuisibile terminans latitudinem spatij, non efficit eam maiorem, & ex alia parte capax est eiusdem effectus, & non impeditum ad illum recipiendum: ergo non postulat maiorem virtutem in agente, vt ad se extendat effectum, quam vt eum extēdat circa totam latitudinem a se terminatam: ideo necesse est, indiuisibile eff ctus in tali superficie produci eo ipso, quod circa latitudinem spatij producitur, vt sit terminus extrinsecus talis effectus proprio indiuisibili completus, sicut latitudo ipsa spatij, in qua producitur, proprio indiuisibili terminata est.

Secundo probatur, quia terminus intrinsecus magnitudinis eiusdem rationis est in qualitate, quoad intensionem effectus, & quoad extensionem, cum eodem modo definiatur in omnibus, sed in quantitate importat tantam, ad quam potest peruenire corpus, & non ad maiorem, & pariter in intensione, & eiusmodi tanta, ad quā potest peruenire, claudit necessario indiuisibile terminans, pari ergo ratione terminus intrinsecus extensionis effectus importare debet. Probatur minor, quia quantitas non est tanta, nisi ratione indiuisibilis eā terminantis: nec qualitas secundum intensionem est tanta, nisi indiuisibili eiusdem intensionis compleatur, vt calor non est tantus, hoc est vt vnum, aut dimidium, nisi compleatur indiuisibili eiusdem intensionis: ergo nec potest esse, aut dici tantus quoad extensionem, nisi indiuisibile extensionis includat Vnde sequitur, totam latitudinem spatij non esse tantam, nisi includat superficiem eam terminantem, nec tantum esse calorem, aut lumen, nisi includat indiuisibile luminis, aut caloris producti in eadem superficie indiuisibili terminante extensionem eiusdem effectus.

Ad argumentum respondetur negando, quod lumen intensum receptum in superficie spatij possit vlterius illuminare, & idem contra Doctores primæ sententiæ inferri potest de lumine intenso producto in latitudine spatij comparatione superficiei terminantis spatium. Quare miror hanc sententiam negantem ex vna parte lumen in latitudine ipsa spatij receptum illuminare superficiem se terminantem, & colligentē ex altera, quod si recipiatur in superficie debeat illuminare, seu lumen producere in parte sequenti. Deinde vero ostendo non esse bonam consequentiam, quia vt bene adnotauit D.Th. verbis illius testimonij superius relatis, neque omne calidum potest calefacere passum sibi proximum, neque omne illuminatum illud illuminare, quia cumeuidens sit, longe maioris perfectionis esse, se communicare alteri, per aliquam formam agendo in illud, quam habere esse, vtcumq; per talem formam, euidens quoque erit, maiorem virtutem requiri ad primum, quam ad secundum, vt copiose ostendimus 1.lib.de generatione, cap 9.q.4.ad sensum, probantes, adeo minimam posse esse virtutem, vt non possit agere in aliud. Quod non minus probauit euidenter eisdem verbis D.Th Si omne calidū posset calefacere aliud, in infinitū procederet calefactio, quoad extensionē effectus, & non haberet limitatā sphęram agendi, sed infinitam, cum tamen necesse sit ha-

bere determinatam, & termino quidem intrinseco magnitudinis, quem attingere possit, & vlterius non procedere: quemadmodum virtus ipsa agendi intrinsece limitata est. Et hæc doctrina non minus vera est in formis accidentalibus, quam in substantialibus, nam rationes æque de vtrisque probant, vt per se patet, & de accidentalibus loquitur D.Th. vt verba eius ostendunt.

QVAESTIO III.

An potentiæ actiuæ quoad resistentiam terminentur, & quibusnam modis.

Contraria duplicia sunt, alia actiua, vt primæ qualitates, & plures ex secundis alia non actiua (actione quidem naturali) vt albedo, nigredo, & cæteri colores, & pluresaliæ qualitates: nam actione intentionali, effundendo proprias species intentionales: circa medium, & potentiam, omnes ferme qualitates actiuæ vocari possent. Sed actiuæ actione naturali adhuc diuiduntur in eas, quæ circa idem subiectum sibi contrarias expellunt: quales sunt primæ qualitates, & in alias, quæ non agunt expellendo opposita, sed agit mouendo subiectum ad locum, vt grauitas, leuitas, & impulsus omnes, aut modo alio producendo effectum. Quare illis dumtaxat conuenit proprijssima contrarietas communi illa diffinitione explicata, contraria sunt, quæ sub eodem genere posita maxime distant, & ab eodem subiecto mutuo se expellunt: quamuis minus propria contrarietas (vera tamen) multis alijs conueniat, vt albedini, & nigredini, grauitati, & leuitati, & omnibus alijs similibus, & eodem modo propria resistentia eisdē dumtaxat proprijssimis contrarijs conceditur, vt primis qualitatibus, cęteris vero minus propria, aut nulla. Propria tandem resistentia diuiditur in actiuam, & formalem, & actiua non est aliud, quam actio ipsa, prout impedimentum præstat contrario, ne in eodem subiecto introducatur, vt ignis per eandem calefactionem, per quam calefacit aquam, præstat ei impedimentum, ne eidem igni frigus imprimat, & propriè dicitur ab ea se defendere.

Resistentia vero passiua, est inhæsio formæ in proprio subiecto, per quam impedit receptionem formæ contrariæ, & vocatur etiam formalis (vt lib. 1. de generatione docuimus) quia fit per inhæsionem formæ in subiecto, & non per actionem, vel aliud extrinsecum.

De vtraque igitur petit quæstionis titulus: An potentię, seu qualitates actiuæ terminos magnitudinis, & paruitatis postulent, & quonam modo.

Et prima opinio asserit, non postulate terminum magnitudinis intrinsecum, sed extrinsecum tantum, qui vocatut minimum quod non, & nullum terminum paruitatis esse illis concedendum. Ita sentiunt Patres Conimbricenses 1. lib. de cœlo, cap. 11. q. 2. art. 1.

Probant primum, quia actio non est nisi a vincente, atq; adeo a proportione maioris inæqualitatis ex parte agentis.

Nequit igitur potentia actiua agere in resistentiam æqualem suæ virtuti actiuæ, poterit vero agere in quamcumque minorem: æqualis igitur resistentia erit terminus extrinsecus, & minimum quod non, cum sit tanta, in quam agere non potest virtutis actiua, bene tamen in quamcumq; minorem.

Secundo, si daretur maxima resistentia, in quam potentia actiua posset agere, eiusmodi resistentia excederetur a potentia actiua, quia vbi nullus est excessus, sed tanta est resistentia passi, quanta actiuitas agentis, non sequitur actio: ergo excederetur excessu diuisibili, quia indiuisibile non reddit maius. Quare si resistentia decresceret, ad dimidium talis excessus, adhuc nihilominus sequeretur actio, maneret enim adhuc proportio maioris inęqualitatis ex parte potentiæ actiuæ. Vnde sequeretur, resistentiam priorem non fuisse maximam, quam potentia posset vincere: cum adhuc maiorem vincat. Secunda pars infra probabitur.

Tribus assertionibus explicamus propriam sententiam. Prima talis est, tam resistentia actiua, quam passiua, seu formalis, secundum propriam rationem considerata postulat terminum magnitudinis intrinsecum qui dicitur maximum quod sic, probatur hoc discursu. Quælibet potentia, aut qualitas actiua per eandem virtutem, per quā potest age-

agens in passum, potest resistere agenti contrario, tam resistentia actiua, quam passiua, aut formali. Eadem est igitur secundum entitatem virtus actiua, & resistentia, quamuis diuerso modo considerata, hoc est respectu diuersorum, seu diuersi effectus: nam actiua vocatur in quantum potest per actionem agere in contrarium, & ei se communicare: resistiua vero in quantum per eandem actionem potest præstare impedimentum contrario, ne circa ipsum operetur, eam expellendo per impressionem propriæ, vel certe per inhæsionem in proprio subiecto formaliter impedire inhæsionem formæ contrariæ: hæc enim vocatur passiua, seu formalis resistentia: sed eadem ipsa virtus, vt actiua postulat intrinsecum terminum magnitudinis vt superius probatum est, & admissum a sententia opposita: ergo eundem terminum postulat, in quantum est resistiua, actiua quidem resistentia; aut formali, quæ non est aliud, quam natura ipsius formæ, aut actiuæ qualitatis, vt inhærentis in subiecto. Probatur consequentia, quia cum sit eadem virtus, & per respectum, vel comparationem ad propriam actionem, vel impedimentum præstandum oppositæ, non varietur, eundem terminum postulare necesse est & vrgeo argumentum hoc modo.

Eadem qualitas in quantum est virtus actiua, ideo postulat terminum magnitudinis intrinsecum, quia naturaliter agit, & quantum potest, & quia tantæ perfectionis est, ita vt non maioris, ideo tantæ actiuitatis est, tantumque potest agere, & non plus, quod est, terminum intrinsecum postulare: sed eodem modo, vt est virtus resistiua, actiua quidem, aut formalis, naturaliter, & quantum potest resistit agenti, seque ab eo defendit, ne a propria sede expellatur, per actionem quidem impedimentum præstando agenti c[illegible]rario, aut per inhæsionem in subiecto impediendo inhæsionem, aut receptionem formæ oppositæ (quo pacto vocatur resi[illegible]tia formalis) ergo postulat eundem terminum intrinsecum magnitudinis.

Secundo probatur, quia virtus actiua ign[illegible]s, & cuiuslibet alterius agentis, secundum se considerata, tantum potest agere, & non plus, & propterea, vt actiua postulat terminum magnitudinis, intrinsecum, quo ad effectum, tam secundum intensionem, quam secundum extensionem: sed hoc idem habet, vt virtus resistiua, secundum se considerata, siue vt actiua, siue vt passiua, aut formalis, vt tantum possit resistere agenti contrario, quod non possit ei plus resistere, quia per propriam virtutem, vel inhæsionem formalem in subiecto naturaliter, & in quantum potest, resistit vtroq; modo.

Ergo sicut datur maxima virtus actiua, quæ non possit esse maior, ita dabitur virtus resistiua maxima, hoc est, quæ maior esse non possit, quod est, terminum magnitudinis intrinsecum postulare.

Quod docuit expresse Aristoteles, primo libro de cœlo, capite vndecimo sequentibus his verbis: *Si igitur quippiam per decem millia passuum moueri potest, aut pondus leuare id, quod maximum potest, dicere semper solemus, veluti centum leuare libras, aut per decem millia passuum ambulare, quamque, & partes, quæ circa sunt, [illegible]test, si excessum potest. Quo patet ad finem, atque excessum definiri potentiam oportere. Id igitur quod potest tot per excessum, & ea, quæ sunt citra necesse est.* Quibus egregiam, atque efficacem satis rationem non obscure insinuauit, videlicet dari maximum, siue summum, vel vltimum, quod potest actiua virtus, seu potentia, ita vt vlterius nihil possit, & propterea talem terminum vocari intrinsecum magnitudinis, & maximum quod sic, per quem ideo definiendam esse affirmat, quia continet, quidquid minus est, & propterea totum id, quod potest potentia, & est veluti adæquatum eius obiectum, a quo speciem sumit, & quod adæquatam eius rationem continet, adæquatè, atque completè explicat essentiam per ordinem ad idemmet obiectum adæquatum desumptam, cui si adiungamus illud, nempe resistiuam potentiam re ipsa eandem esse cum actiua, vel cum entitate eius, & sola ratione diuersam, per comparationem ad agens, vel effectum. Videbimus non minori efficacitate probari, ex mente Aristotelis esse, quod potentia actiua, quoad resistentiam secundum se considerata, postulet intrinsecum terminum magnitudinis, quam eandem potentiam, vt actiuam.

Neq; satisfacit solutio Patrum Conimbricensium, asserentium Aristotelem locutum vulgari modo, non stricto, & mathematico, quia nec talis modus prodesset illi,

ad explicandas naturas potentiarum, quod ipse intendebat, nec decebat philosophum tantum iuxta vulgarem modum loqui, nec huius est fundamentum in Aristotele, & iuxta proprietatem, & strictam acceptionem, termini intellexerunt illum omnes expositores, inde colligentes terminum intrinsecum potentiarum, qui sit maximum quod sic & alias posset dici terminari per illum, & per extrinsecum minimum quod non, quod est absurdum: de resistentia vero in ordine ad victoriam agentis, aliter loquutus est Aristoteles, & iam iam dicemus.

Secunda conclusio: considerata resistentia, tam actiua, quam formalis, vel passiua in ordine ad victoriam agentis, hoc est, vt in eam agens agere potest, non habet terminum intrinsecum, sed extrinsecum tantum, qui est minimum quod non. Hanc admisit opposita sententia, & hoc probant argumenta illius, & nihil aliud, & ideo non indigent solutione: quod ex prima nostra assertione efficaciter colligitur hoc modo.

Euidens est dari maximam resistentiam æqualem virtuti actiuæ agentis, in quam proinde non potest agens agere, & euidens etiam est, per se agere in quamlibet minorem, quia cum minori quacunque efficitur proportio maioris inæqualitatis ex parte agentis, a qua potest actio procedere: ergo æqualis resistentia erit prima, ac minima, quam non potest vincere agens, & ideo in quam non potest agere, sed bene in quacunque minorem: habet ergo resistentia in ordine ad victoriam agentis considerata, extrinsecum terminum magnitudinis, qui est minimum quod non, & non intrinsecum, qui est maximum quod sic.

Tertia conclusio: Resistentia siue actiua, siue formalis, nullum terminum intrinsecum, vel extrinsecum paruitatis postulat. Hæc est per se manifesta, quia quo minor est resistentia vtraque, eo facilius vincitur ab agente: ergo cum possit in infinitum decrescere, impossibile est, dari minimam, in quam agens possit agere, ita vt non possit facilius agere in minorem: quare impossibile est, naturaliter resistentiam habere terminum intrinsecum paruitatis, qui sit minimum quod sic: nec est minus impossibile, dari tam exiguam resistentiam, quam non possit vincere agens: possit autem vincere quamcumque maiorem: ergo nec admittere potest terminum paruitatis extrinsecum, qui est maximum quod non.

Contra hoc tamen videtur esse euidens experientia fulminis, quod cum minorem resistentiam inueniat in vagina, quam in ense, illam tamen patum, vel nihil lædit, ensem vero liquat, fortius absque dubio agens in maiorem resistentiam, quam in minorem, quantumlibet minus a se distantem: cuius nõ videtur posse rationem aliam designari, nisi terminum paruitatis, quem resistentia postulet, ita vt tam exigua detur, in quam non valeat agens agere. Nihilominus mirabilis iste effectus absque dubio prouenit ex alia causa, & non ex minori resistentia, quam in vagina reperiri latemur.

Causa vero est, quia vagina rarior est, & longe minus dura, quam ensis, plures etiam poros habet, quorum omnium ratione facilem præbet exitum fulmini: ideo citissime ipsam peruadens, breuissimeque transiens, nihil fere eam lædit, & eadem est ratio de veste: ensis vero ob nimiam densitatem, ac duritiem difficile cædit, plus detinet ac retardat fulmen a celerrimo suo motu.

Cum ergo virtus eius ad agendum sit intensissima, & in densa materia intensissimum, celerrimumque effectum longiori tempore producit.

Rationem hanc desumpsimus ex Aristotele tertio libro Meteororum, capite primo, non longe a fine, cuius verba hæc sunt: *Clypei tam æramentum quidem liquefactum fuit, lignum verò nihil passum fuit: propter enim raritatem transuenit spiritus penetrare, & pertransire, & per vestimenta similiter non combussit, sed velut attritionem fecit.*

✠

QVÆ-

QVAESTIO IV.

An potentiæ passiuæ postulent terminos magnitudinis, & paruitatis, quantum ad intensionem suorum effectuum.

Prior quæstionis pars de potentia passiua naturali.

IN primis passiua potentia, qualis est materia, dupliciter considerari potest. Primo in ordine ad formam substantialem recipiendam medijs qualitatibus, vel dispositionibus, sub qua consideratione infra agemus de illa. Secundò consideratur ista potentia, abstrahendo illam ab ordine ad formam substantialem, & ita de ea nunc disserimus. Sed adhuc hoc modo sumpta duplicem aliam considerationem habere potest, priorem quidem, eam abstrahendo ab ordine ad agens: posteriorem verò in ordine ad agens, vel ad actiuam potentiam, a qua reducitur ad actum recipiendi formam substantialem, vel accidentalem, sed tandem considerata in ordine ad agens, duobus alijs modis cõcipi potest, vel in ordine ad agens naturale, hoc est, proportionatum naturæ eiusdem materiæ, quæ potentia passiua naturalis vocatur, vel in ordine ad agens non sibi commensuratum, sed cui aliquo modo subijci potest in ordine ad aliquem actum ab eo recipiendum ordinis naturalis, seu supernaturalis ordinis, saltem quo ad modum recipiendi, & idem est de subiecto quocumque recipiente formas accidentales, quare indifferenter de potentia passiua præsens quæstio procedit, vt subiecto cuicunq; conuenire potest, & hæc vocatur potentia obedientialis, quæ quasi per obedientiam agenti subijcitur, & non per naturam propriam talis est potentia ligni in ordine ad artificiatam formam: talis potentia passiua subiecti in ordine ad Deũ supernaturali modo ei imprimentẽ formã, vt cęco visum: talis deniq; potẽtia ignis ad motum circularẽ recipiendum a prima sphæra, & cuiuscunq; corporis grauis, aut leuis ad recipiendum impetum, seu impulsum ab agente extrinseco in ordine ad motum, versus quãcumq; differẽtiam loci. Quare sub potentia obedientiali comprehẽditur omnis alia a naturali Et ex hoc infero minus bene ab Scot. & alijs recentiorib. qui eum sequuntur, præter potentiã passiuam naturalẽ, & obedientiã addi tertiã, quã vocant neutram, vel quia non est vna nec altera, hoc est, nec naturalis, nec obedientialis, vel quia nec dicit determinatũ ordinem ad aliquem actum, nec eum excludit. Minus autem bene, hanc potẽriam addi affirmo, quia absq; dubio sub obedientiali comprehenditur: nam passiua potentia non potest recipere actum, vel formam ab agente ordinis naturalis, non tamen sibi naturaliter commensurato, nisi quia ei potest subijci ad eam recipiendam: ei autem posse subijci idem est, ac ei posse obedire: ergo potentia passiua eius in ordine ad tale agens, & ad talem formã, obedientialis vocari debet. Et qui huic rationi nõ acquiescit, sed adhuc vult potentiã neutrã non solum esse verã, sed ab obedientiali separare controuersiã, prorsus de noĩe sibi assumit, & cũ eo non oportet disputare.

His necessario prælibatis, primo nobis loquendum est de potentia passiua naturali, quæ scilicet respicit agens naturale, & ab eo nata est teduci in actum, de qua tenet prior sententia, nullum terminum magnitudinis, nec paruitatis intrinsecum, vel extrinsecum admittere, quoad intensionem effectus. Pro hac sententia referunt Patres Conimbric. Gabr. in 3 d. 13. quæst. vnica, art. 2. & Almainum ibidem, quæst. etiam vnica. Et probari potest, primò, quia pati in eo solum consistit, quod est subijci agenti, ad recipiendum actum, vel formam, sed nec subijci alteri, nec ab eo recipere actum, dicit esse vllam limitationem, quin potius totum, & tantũ potest subiectum recipere, quantum potest ei imprimi ab agẽte, ita vt si ab hoc possit plus in infinitum imprimi, plus in infinitum possit a subiecto recipi. Vnde manifeste sequitur, potentiã passiuã, vt talẽ, ex propria sua ratione nullum prorsus terminũ postulare, nec intrinsecũ, nec extrinsecũ Secundo, quia potentia actiua idcirco postulat terminum magnitudinis intrinsecum, quoad intensionem effectus, quia agere dicit perfectionẽ, & cũ limitata sit perfectio potẽtię, sicut limitata est perfectio rei, a qua emanat, ita debet esse limitatus effectus, quẽ potest producere quoad perfectionẽ intensiuam: sed pati, vel re-

recipere in se accidentia nihil perfectionis importat, sed maximam, vel summam imperfectionem : ergo nec vllum postulabit terminum intrinsecum, vel extrinsecum.

Posterior sententia tribuit potentiæ passiuæ secundum se consideratæ terminum intrinsecum magnitudinis, quoad intensionem effectus, ita vt possit recipere formam accidentalem tantæ intensionis, & non maioris, paruitatis vero nec intrinsecum, nec extrinsecum, quam sequuntur Patres Conimbricenses 1. libro de cœlo c. 11. asserentes esse communem Scholasticorum.

Vnde plures ex antiquioribus pro ea referunt, vt Bonauenturam, Richardum, Henricum, Maironem, Ægidium, Maiorem, Durandum, Argentinam, Basolem, Marsilium, partim in 1. partim in 3. lib. sententiarum atque etiam Diuum Thomam quæst. 29. de veritate art. 3 ad tertium, & 3. part quæst. 7. art. 11. & Henric. quodlib. 5. quæst. 22. sed neque id asserunt (vt eos consulenti facile constabit) quia non loquuntur de potentia passiua naturali, qualis est materia, vel subiectum, in quo recipiuntur accidentia ordinis naturalis, sed expresse de potentia passiua, seu capacitate animæ ad recipiendam gratiam, de qua constat, non esse naturalem, sed obedientalem. Et adhuc de ista solum vniuerse affirmant esse finitam, nullum alium terminum magnitudinis intrinsecum, nec extrinsecum in particulari ei præscribentes

Quare nec pro hac sententia afferri possunt, quæ solum de potentia passiua naturali loquuntur (sicut neque Gabriel, nec Almainus pro opposita) quia eodem modo loquuntur de sola potentia obedientiali : sed nec ex recentioribus quisquam pro ea parte potest citari, quia nemo de terminis specialibus eius differit: nihilominus vt probabiliorem eam amplectimur.

Et quantum ad priorem partem de termino magnitudinis intrinseco potentiæ passiuæ naturalis, secundum se consideratæ probamus primo.

Quia potentia passiua materiæ, vel subiecti, per quam accidentales formas recipit, realis est, & positiua, vt genus causæ materialis, quod recipiendo exercet, etiam est reale, eadem quoque potentia pertinet ad eius essentiam realem, & positiuam, est eadem eius entitas realis: sed quæcumq; realis entitas creaturæ, quæcumq; essentia creata determinatam habet perfectionem, hoc est, tantam, & non maiorem, quod est, termino magnitudinis intrinseco esse diffinitam: ergo potentia passiua in eadem essentia clausa erit etiam determinatæ perfectionis, ita vt tantę intensionis formā possit recipere, & non maioris, quod est intrinsecum terminum magnitudinis postulare.

Secundo, quia materia, vel subiectum per propriam causalitatem materialem, quam exercet circa formas accidentales in se receptas, tribuit eis suo modo esse, ita vt ex ea educantur ab agente, & ex consequenti in eadem contineri dicātur, prius quam fiant; sed constat, vim causandi cuiuscumque causæ non excedere perfectionem propriæ naturæ, sed per eam mensurari: ergo vis causandi materiæ, mensuratur ex perfectione eius, quæ cum termino intrinseco magnitudinis gaudeat, eodem quoq; potētiam eius gaudere necesse est.

Ad primum argumentum maiori concessa, neganda est minor, quod nec subijci alteri, neque ab eo recipere actum, vel formam postulet ex se vllam limitationem, quia cum hoc proueniat ex intrinseca perfectione subiecti, termino magnitudinis intrinseco limitata, eodē modo limitatum esse debet: & quod additur, totum, & tantum posse subiectum recipere, quantum potest ei ab agente imprimi, distinguendum est : nam si de agente sibi naturaliter commensurato, ac proportionato intelligatur, verum est, sed quod ab hoc potest imprimi, limitatum est termino intrinseco, vt constat ex dictis, ac proinde, & potentia passiua naturalis: si vero de agente in tota sui latitudine plane falsum est, quia virtuti eius valde vniuersali non potest commensurari potentia passiua naturalis, ex propria conditione magis limitata.

Ad secundum neganda est etiam minor : nam conferre suo modo esse accidentibus, ea sustentare, imò in suo genere materialis causæ conseruare, aliquid perfectionis importat, quamuis multis imperfectionibus permixtum, & hoc sufficit, vt terminum magnitudinis intrinsecum postulet.

Posterior vero pars negans eidem potentiæ passiuæ naturali vtrumq; terminum paruitatis intrinsecum, & extrinsecum, adeo manifesta est, vt nemo ab ea dissentire possit,

est, quia euidens est, effectum minoris intensionis in infinitum posse subiectum recipere ab agente, quia minor intensio in infinitum nullum potest præstare impedimentum ei, quin facilius recipiatur, sicut nullum potest præstare impedimentem agenti, vt ab eo imprimatur eidem subiecto: & quod diximus de potentia passiua naturali secundum se, intelligendum est etiam de illa, vt respicit actiuam agentis sibi commensuratam: eadem enim quoad hoc est vtriusque considerationis ratio, & si aliquo modo distinguatur formaliter.

Posterior pars de terminis potentiæ passiuæ obedientialis.

SVperest, agamus de potentia passiua obedientiali, quæ scilicet recipit actiuam agentis sibi non commensuratam, a qua etiam si non sit ex se nata perfici, potest tamen virtute extrinseca naturalis, aut supernaturalis ordinis, illi subijci, & illius effectum recipere. Et quantum ad terminos paruitatis, omnes videntur tanquam certum statuere, quod nullum habeat, & ita absque dubio tenendum est, quia manifesta ratio id conuincit: nam sicut formæ omnes accidentales, quibus actuari potest, nullum terminum paruitatis admittunt, sed quo remissiores in infinitum, eo facilius imprimi possent subiecto ab agente: ita subiectum ipsum, vel materia semper potest remissiorem gradum in infinitum recipere, quod est, nullum terminum paruitatis postulare obedientialem potentiam, quoad intensionem effectus.

De solo igitur termino magnitudinis intrinseco, vel extrinseco controuersia potest produci, circa quam videtur esse prima opinio, tribuens ei terminum intrinsecum (qui maximum quod sic) ita videntur sentire omnes illi scholastici, quos q. præcedenti citasse diximus Conimbricenses pro sententia de termino magnitudinis intrinseco potentiæ passiuæ naturalis: non enim loquuntur de potentia passiua naturali subiecti, sed de obedientiali: nempe de potentia animæ ad recipiendam gratiam, & cætera dona supernaturalia. De hac vero loquentes affirmant finitam esse, & proinde aliquem terminum magnitudinis habere: sed specialius loqui videntur, Scot. in 3. disp. 3 quæst. 4. §. ad primam quæstionem dico: Durand. ibidem quæst. 1 & Caiet. 3. p. quæst. 7 art. 11. & 12. asserentes, gratiam animæ Christi esse summam secundum intensionem, ita vt repugnet, dari aliam intensiorem, etiam per potentiam Dei absolutam: ex quo plane sequitur, non dari in subiecto, nempe in anima potentiam passiuam obedientialem ad recipiendam intensiorem, cum non detur potentia respectu effectus impossibilis. Per tantam igitur intensionem, quam habet gratiæ animæ Christi, terminabitur potentia obedientialis animæ, tanquam per terminum magnitudinis intrinsecum, & consequenter potentia cuiuscumque alterius subiecti, cum eadem sit ratio de omnibus: quod efficaciter videtur probari hoc argumento.

Potentia passiua obedientialis est eadem entitas materiæ, vel subiecti, ac potentia naturalis, cum constet per eandem suam entitatem recipere omnes formas, & quamuis poneretur, potentiam passiuam naturalem, esse qualitatem naturalem superadditam essentiæ materiæ, vel subiecti, necessario fatendum esset per eandem illam potentiam recipere omnes formas accidentales, a quolibet agente impressas ei, quia non est intelligibile, addi nouam aliam potentiam realem subiecto, ex eo quod superiori agenti subijciatur pro forma, vel actu ab eo recipiendo: sed potentia naturalis postulat terminum magnitudinis intrinsecum (vt superius probauimus) ergo eundem postulabit necessario potentia obedientialis.

Secunda opinio non cedit potentiæ obedientiali terminum intrinsecum magnitudinis quoad intensionem effectus, sed extrinsecum tantum. Ita sentiunt Patres Conimbricenses 1. libro de cœlo cap. 11. quæst. 4. art. 2. & videtur mihi nõ solum probabilior sed vera.

Quam efficaciter probo, quantum ad terminum intrinsecum magnitudinis hac ratione.

Omnis potentia passiua correspondet alicui potentiæ actiuæ, ita vt effectum tantæ intensionis possit recipere, quantæ intensionis potest produci a potentia sibi correspondente,

dente, & ideo de potentia naturali diximus terminari intrinsece quoad magnitudinem effectus, quia actiua naturalis terminatur hoc termino: sed potentia actiua, cui correspondet obedientialis, non admittit intrin secum terminum magnitudinis, quoad intensionem effectus, sed dato quocumq; effectu cuiuscumque intensionis, potest intensiorem in infinitum producere: ergo nec potentia obedientialis subiecti eum admittere poterit, sed recepto quocumque effectu cuiuscumq; intensionis poterit intensiorem recipere ab eodem agente, cui subijcitur, gratia exempli: quamuis in aqua non detur potentia naturalis nisi ad recipiendum calorem, vt octo, quem potest naturaliter ei imprimere ignis, nihilominus a potentia infinita, & absoluta Dei, respectu cuius non dicitur naturalis, sed obedientialis, intensiorem potest in infinitum recipere, sicut Deus ipse potest dato quocumq; calore intensiorem in infinitum producere.

Quantum ad secundum de termino extrinseco magnitudinis obedientialis potentiæ, satis est per se manifestum dari; quia licet nullum gradum determinatum, seu finitum possimus assignare, quem non possit attingere potentia obedientialis, non tamen potest esse actu infinita, neque effectum actu infinitum, quoad intensionem recipere, supposito, quod nec per potentiam Dei absolutam produci potest vllum infinitum, vt 3. lib. physicorum ostendimus. Habebit ergo, vt minimum pro extrinseco termino infinitum actu, ita vt verum sit dicere, subiectum in ratione subiecti, & per potentiam obedientialem, nec esse actu infinitum, nec posse recipere formam, vel qualitatem actu infinitam quoad intensionem, bene tamen quamlibet finitam.

APPENDIX Dubium.

An potentia passiua obedientialis aliquid addat supra naturalem.

Argumentum pro priori sententia oppositum excitat propositum dubium: An potentia passiua obedientialis subiecti aliquid addat supra naturalem, & quid illud sit. Cur respondent Patres Conimb. ibidem, nullam quidem rem addere, sed modum quemdam accidentalem, respectu formarum accidentalium recipiendarum. Hunc autem modum non esse aliud, quam id, per quod propriam causalitatem materialem exercet dum tales formas recipit. Itaq; obedientialis potentia est naturalis ipsa (hoc est entitas subiecti) pro vt stat sub tali modo per quem exercet causalitatem propriam, circa formas, quas recipit ab agente superiori. Ex quo infelunt (vt clarius tem explicent) quod cum Deus efficit, vt subiectum vltra naturalem suam potentiam aliquod accidens recipiat, ampliet capacitatem, seu potentiam eius per talem modum.

Modus tamen iste videtur mihi non necessarius, sed impossibilis. Ostendo primo, quia in potentia passiua naturali subiecti, vel materiæ nihil inuenimus præter naturalem capacitatem eius, & respectum ad potẽtiam actiuam agentis naturalis, quibus solis præsuppositis, sufficienter potest idẽ agens naturale educere formã ex eadem potentia, atq; etiã subiectũ recipere actionẽ eius eductiuam, & per eam præstare proprium concursum materialem ad eandem eductionem atq; impressionẽ formæ, nec vllus vnquam (præter hęc) aliquẽ nouum modum ab agente productum circa idẽ subiectum excogitauit: ergo sufficiet ad potentiã obedientialem subiecti, vel materię, capacitas naturalis eius cum respectu ad superius agens, cui per eandem capacitatem subditur. Quibus solis præsuppositis sufficienter potest recipere actionem eiusdem agentis, & per eã sic receptam

præ-

præstare proprium concursum materialem, ad eductionem, & receptionem formæ per eandem actionem ab eodem agente producendam: Quare sufficiunt hæc ad potentiam obedientialem, & superuacaneus erit quicunque alius modus superadditus eidem subiecto; quod constat in infusione gratiæ habitualis paruulorum per baptismum, & quam Deus infundere potest adultis dormientibus, ad quam nullus cum fundamento requisiuit modum aliquem superadditum præter actionem Dei producentis, & capacitatem naturalem animæ respicientem actionem supernaturalem Dei.

Probatur secundum, quod talis modus sit impossibilis: primo; quia concursus agentis, atque eius actio, per quam perducit formam in subiecto, vel eam educit de potentia eius, præsupponit potentiam actiuam eius omnino completam, ita vt nullo alio indigeat; vt sit principium eiusdem actionis, ac effectus producendi circa subiectum: ergo præsupponit etiam potentiam passiuam subiecti naturalem, vel obedientialem, iuxta exigentiam eiusdem actionis, ac formæ producendæ ab agente medio concursu passiuo eiusdem subiecti. Ergo impossibile est, modum aliquem produci in subiecto necessarium ex parte eius ad potentiam obedientialem, & ideo frustra superadditur.

Confirmatur, quia omnes causæ concurrentes ad actionem, & effectum, sufficienter constitutæ in actu primo, sunt priores natura, actione, atque effectu: ergo impossibile est, per eandem actionem produci aliquid necessarium ad constituendum sufficienter in actu primo aliquam ex prædictis causis, inter quas constat enumerari materialem: sed nec talis modus potest produci per aliā actionem præuiam, natura, aut tempore priorem; nam talis modus, cum non creetur, fit dependenter à subiecto; ergo præstante subiecto proprium concursum materialem, & exercente propriam causalitatem materialem cum cæteris causis: ergo præsupponuntur omnes prius natura sufficienter constitutæ in actu primo respectu eiusdem actionis, ac modi per eas producti; & consequenter, subiectum ipsum sufficienter in potentia obedientiali, per quam constituitur causa materialis in actu primo, respectu talis actionis, atque effectus: nam ad productionem talis modi, cum non foret naturalis, sed superioris ordinis, non potest concurrere idem subiectum per solam potentiam passiuam naturalem. Quare repugnat, talem modum constituere potentiam obedientialem, vel necessarium esse ad illam constituendam: alias ad hunc modum recipiendum, præréquireretur alius in materia, vel subiecto, & ad illum alter in infinitum, vnde fit, ampliationem illam potentiæ per modum superadditum, & fictitium, & impossibilem esse, cum sufficienter constituatur potentia obedientialis per capacitatem naturalem subiecti, cum ordine ad agēs superioris ordinis, quæ nec contrahi, nec ampliari potest.

Nostra igitur sententia est potentiam obedientialem, nec modum aliquē, nec quidquam aliud addere, præter entitatem subiecti, vel materiæ, aut præter potentiam passiuam naturalem eius, nisi solum respectum ad superiorem potentiam actiuam agentis superioris, cui subijcitur. Quam probo ex impugnatione prioris sententiæ, quia nihil aliud excogitari posset, quod potentia obedientiales adderet, præter illum modum, quem efficaciter probauimus superfluum, atque impossibilem: ergo fatendum est, nihil omnino addere, in eodem subiecto productum.

Probatur antecedens, quia euidens est, non addere entitatem aliam, cum in eadem, & per eandem entitatem subiecti recipiantur omnes formæ: solum ergo superesse potest respectus ad superius agens, à quo constituatur in ratione potentiæ obedientialis. Probatur secundo, quia potentiæ omnes distinguuntur per proprios actus, vt Aristot. docet 2. lib. de anima cap. 3. ergo potentia passiua sumit speciem ab actu, quem potest recipere ab agente, qui si sit ei naturaliter commensuratus, aut proportionatus, erit ei naturalis, & comparatione eius dicitur naturalis potentia; si verò non sit ei proportionatus, sed ordinis superioris, quem ideo non naturaliter respicit, sed in quantum subijci potest eidem agenti superiori, dicetur potentia obedientialis, & ita præter entitatem propriam, & naturalem solum addit potentia obedientialis respectum ad talem actum, talemque virtutem agentem, cui subijci potest. Et ecce tibi eandem entitatem subiecti, vel materiæ in duplicem

poten-

potentiam specie distinctam, per diuersum respectum ad agens sibi commensuratum, seu proportionatum, vel superius, cui subijci potest, à quibus reduci potest in actum, & sub priori respectu naturalis vocatur; sub posteriori verò obedientialis, neque aliquid aliud superadditum fingere oportet ad constituendam potentiam obedientialem.

QVAESTIO V.

An qualitates secundum propriam rationem postulent terminos intensionis, & extensionis.

DE qualitatum terminis, vt sunt actiuæ potentiæ hucusque differuimus, superest verò de eisdem agere secundum propriã rationem qualitatum, quæ quidem vniuersalior est ratione potentiarum: nam plures dantur qualitates non actiuæ actione naturali, & physica, vt sunt albedo, & nigredo, &c. ex qualitatibus verò aliæ sunt corporeæ aliæ spirituales, naturales aliquæ, & aliquæ supernaturales, penes ordinem ad agens naturale, vel supernaturale.

De his igitur omnibus qualitatibus, & secundum omnes considerationes, atque etiam in ordine ad omnes potentias suo ordine differemus.

De terminis qualitatum corporearum secundum intensionem in ordine ad potentiam naturalium agentium.

DVplicem terminum harum qualitatum considerare possumus, videlicet, magnitudinis, & paruitatis. Et circa terminum paruitatis, tenet prima opinio, intrinsecum concedendum esse qualitatibus naturalibus corporeis, via generationis, ita vt detur primus gradus intensionis aut prima pars gradualis per alterationem producta, sub minori verò intensione produci non possit in subiecto naturaliter: sic sentiunt commentator octo librorum Physicorum, commentario 23. Scot. in 2. dist. 2. q. 9 in solutione argumentorum, Greg in 1. dist. 17. qu. 1. art. 3. Capreolus, 16. q. 2. art 2 & in 2. distin. 12. q. vnica, art. 1. Soncin. 8. lib. Metaphysicæ, q. 23 vbi pro eadem sententia refert D. Thomã, Ægidium, 1. libro de ortu, & interitu, q 25. Iandunum, 6. lib Physicorum, q. 15. Hanc tãdem sequitur Pater Toletus, 1. lib. de generatione, q. 6. sic eam explicans, vt successiuam alterationem, per quam qualitates intendũtur, præcedat semper, & necessario quædam alia instantanea, primum gradum producẽs, à quo successiua (quæ proprie motus est) incipiens continuam eiusdem qualitatis intensionem prosequitur. Soncinas verò alia via eam defendens concedit, motum alterationis habere primum esse, & qualitatem per eum acquisitam primum gradum remissum, primo productum, à quo eius intensio successiua post primum acquisitũ esse incipiat, probatque ex Arist. 8 Physicorum, textu 69. vbi vniuerse docet cuiuslibet rei permanẽtis dari primum esse in instanti productum, sed qualitates sunt res permanentes; ergo habent primum esse suæ productionis in subiecto, atque adeo primam partem, seu primum gradum, qui sit minimum quod sic intensionis, quia sub minori intensione nequit produci naturaliter qualitas.

Probat etiam ratione primo, quia dum corpus mouetur à calore summo ad frigiditatem, vt si ignis frigefiat ab aqua, illud caloris, quod incipit expelli ab eodem igne, desinit per primum non esse, cum notum sit, nihil diuisibile posse desinere per vltimum esse; sed primum non esse expulsionis caloris, est primum esse introductionis frigoris, quia generatio vnius contrarij, & corruptio alterius, simul omnino fiunt. Verum igitur erit, nunc primo non esse calorem, & ex consequenti nunc primo esse frigus, à quo expellitur; & immediatè non fuisse, quare necesse erit, quod frigus habeat primum esse in subiecto, quod est, habere primum gradum productum.

Secundò, quia si non datur primus gradus caloris in subiecto productus, qui sit calor remississimus, ita vt non sit dabilis remissior, sequitur quemlibet designatum quantumlibet remissum, posse in infinitum remitti.

Pro-

Probatur consequentia, quia remissio successiua est, & continua, vel ergo remittitur [illegible] per partes æquales, aut per proportionales non per æquales, quia daretur vltima; nam æquales sicut habent primam, ita habēt vltimam. Talis ergo vltima esset remississima, cum vltra aliam remissio non procedat, quare sicut datur ex parte finis in alteratione vltima pars remississima, sic daretur necessario prima ex parte principij, quod est intentum eiusdem sententiæ. Fit igitur remissio per partes proportionales, & istæ sunt actu infinitæ, non habentes vltimam: ergo remissio procedit in infinitum, nullum habens terminum, quod patet esse absurdum.

Secunda opinio communis inter recentiores Philosophos (nam antiqui nec verbum fermè de hac re protulerunt) opposita est, negans omnino, his qualitatibus terminū paruitatis intrinsecum, qui sit primus gradus productus, ita vt sub minori intensione produci nequeant, & solum eis concedens omnino extrinsecum, qui est opposita qualitas in summo gradu intensionis in subiecto, cum qua in nullo gradu simul esse possunt, bene tamen, cum qualibet minori intēsione eius. Et hæc videtur mihi non solum in doctrina Aristotelis necessaria, sed omnino vera; & in primis aduersus oppositam tam modo priori à Toleto explicatam, quàm modo posteriori à Soncinate probauimus, 6. libro Physicorum, principijs Aristotelis, & veræ Philosophiæ aduersari, quod detur primum indiuisibile motus, quod sit mutatio instantanea, per quam producatur primum indiuisibile termini, nempè prima præsentia adæquata, vel primum indiuisibile qualitatis; cōstat verò longè impossibilius esse, dari primam partem productam eiusdem termini, siue per mutationem instantaneam (vt ponit Toletus) siue per primam partem motus (vt ponit Soncinas) ergo efficaciter satis probatum erit, ex illo non dari primam partem intensionis qualitatis productam aduersus vtramque sententiam.

Quia euidens est in principijs Aristotelis eodem libro expressis, non posse dari in motu primum momentum, hoc est, primam partem proportionalem, cum sit motus omni ex parte diuisibilis in infinitum, sicut cætera continua, sed nec primam partem aliquotam, in instanti factam, propter intrinsecam successionem motus, & ex consequēti, nec primam partem aliquotam termini in instanti productam, vt Soncinas posuit. Et si poneretur producta in tempore, non foret minus impossibile, quia cum motus commensuretur tempori, & terminus, (dum fit) commensuretur vtrique, repugnaret plane dari partem aliquotam motus, & termini in tempore, ac successiue productam, quin immediate temporis priori daretur medietas partis motus, & medietas partis terminis per eam producta: ex quo euidenter deduceretur, primum illum gradum remissum, quem Soncinas ponit pro minimo, non esse minimum, quod sic, nec partem illam motus primam, cum detur pars alia aliquota, vtriusque minor, ac prius producta.

Sed probatur ratione nostra sententia aduersus vtramque, quia euidens est, quemlibet gradum caloris esse diuisibilem, secundum partes intensionis, euidens est etiam, habere contrarium eodem modo diuisibile, & tandem euidens est, contrarium diuisibile non posse naturaliter simul expelli secundum suas partes, sed successiue, & in tempore, propter resistentiam contrarij, quam naturaliter repugnat, simul vincere contrarium limitatæ virtutis.

Sed etiam est euidens, omnes partes motus, & omnes gradus caloris esse eiusdem rationis, & ideo esse diuisibiles, & habere contrarium in eodem subiecto; ergo sicut est euidens de cæteris, præter primum, non posse simul produci naturaliter; sed necessario successiuè, hoc est, partem post partem, non minus erit euidens de parte prima, seu primo gradu termini (quem ponit Pater Toletus, simul produci per mutationem instantaneam) atque etiam de prima parte, aut gradu termini, (quem ponit Soncinas primo productum, tanquam minimum intensionis per primam partem motus) repugnare, quod simul producatur, quam de cæteris gradibus, vel partibus eiusdem caloris. Quare ita erit falsum, ponere aliquem gradum primo productum simul, vel in instanti, ac esset falsum eundem ponere in medio, vel fine motus: non ergo potest, his qualitatibus concedi terminus intrinsecus intensionis, versus paruitatem, qui sit minimum quod sic.

Secundo idem probatur contra Soncinatem. Prima pars, seu primus gradus caloris

est

est eiusdem rationis cum cæteris: ergo est entitas diuisibilis in partes integrantes, sicut illi. Quod conuincitur etiam ex eo, quod recipitur in subiecto diuisibili, habenteque partes. Ex quo in primis euidenter colligo, non posse produci sine extensione, & ex consequenti non habere generationem, quæ non fit simul extensio.

Secundo, non minus euidenter elicio, eandem primam partem, vel gradum, non posse produci sine intensione, quia sicut entitas eius, partes subiecti distinctas informans, est diuisibilis, ita entitas eiusdem informans eandem partem subiecti diuisibilis est, quemadmodum entitas cuiuscunque alterius gradus informans eandem partem subiecti. Præterea eadem pars subiecti perfectius actuatur per entitatem totius gradus, qui simul produceretur, quam per solam medietatem eius: ergo posterior medietas magis perficit eandem partem, in qua vtraque recipitur, quam sola prior: sed maior perfectio caloris, circa eandem partem subiecti, est intēsio eiusdem caloris; ergo impossibile est produci primum gradum sine intensionē, sicut impossibile est, probatum est produci sine extensione.

Circa terminum verò magnitudinis, quoad intensionem, ex dictis de termino intrinseco actiuarum potentiarum, aperte colligitur, has qualitates eundem terminum postulare, nempè tantam intensionem, vt naturaliter non possint habere maiorem, vt calor, frigus, humor, & siccitas octo gradus, & pariter de cæteris, secundum proportionem, & exigentiam suæ naturæ: nam omnes ferme qualitates, præter primas, oriuntur ex varijs earum permixtionibus: merito ergo sequuntur naturam earum, in modo, quo terminari postulant. Sed probatur hac ratione. Non possunt qualitates istæ naturaliter aliquam habere intensionem, præter eam, quam accipiunt, vel accipere possunt, ab agentibus naturalibus, in quorum virtutibus continentur, & à quibus natæ sunt produci in subiectis, sed virtutes actiuæ, seu potentiæ eorundem agentium, postulant terminum magnitudinis intrinsecum, quoad intensionem suorum effectuum, vt diximus; ergo modo simili terminari postulant qualitates, qui sunt effectus.

De terminis tandem extensionis harum qualitatum, tam magnitudinis, quam paruitatis, constat ex dictis, de terminis extensionis potentiarum actiuarum, scilicet, intrinsecum terminum magnitudinis postulare, paruitatis vero nullum. Hinc enim plane colligitur, qualitates omnes corporeas (nam omnes producuntur per actiuas potentias) eundem terminum magnitudinis postulare, nullumque postulare paruitatis; quia euidens est, non plus se extendere, immo nec maiorē habere posse extensionem naturaliter ea, quam ab agentibus naturalibus, eorumque virtutibus possunt suscipere. Quod verò attinet ad potentiam Dei absolutam mox attingemus.

Quos nam terminos postulent qualitates, quoad intensionem, & extensionem, vt sint dispositiones formæ substantialis.

Dispositiones formarum duplices sunt, quædam præcedentes, aliæ comitantes, vel consequentes formam iam introductam. De vtrisque verò nullum reperire potui disputantem, ideo diuersas opiniones non refero, sed propriam tribus assertionibus profero, quantum ad intensionem: quarum prior sit de termino magnitudinis priorum dispositionum. Qualitas, vt est dispositio præcedens introductionem formæ, præparans materiam pro expulsione formę pręcedentis, & introductione sequentis, non habet intrinsecum terminum, versus maximū, sed extrinsecum dumtaxar.

Probatur prior pars de termino intrinseco hoc argumento: Vt generetur ignis ex ligno, vel ex qualibet alia materia, euidens est, non requiri ad expulsionem formæ præcedentis calorem in summo gradu intensionis, nempè vt octo, sed in minori gradu sufficere: quia præcedens forma nequit esse in materia cum tali dispositione, vt per se est manifestum. Vnde sequitur, nec talem dispositionem summæ intensionis esse necessariā, ad introductionem formæ sequentis, cum introductio naturaliter fiat simul cum expulsione, alioqui permaneret materia sine vlla forma, vel subiectum sine vtroque acciden-

[illegible] ratio; sed dispositio sufficiens ad expulsionem non habet terminum intrinsecū, sed extrinsecum tātum: ergo nec dispositio sufficiens ad introductionem intrinsecum terminum habebit.

Probatur minor, quia sufficiens dispositio pro expulsione, vel recipitur in ligno, tanquam in proprio subiecto, vel in materia eius habente adhuc formam ligni: non enim potest præparare materiam nudam omni forma, cum hæc non possit naturaliter dari, nec potest actum disponere ad expulsionem formæ, iam non existentis; sed iam expulsæ.

Vnde sequitur eum calorem, qui est cum forma ignis in materia, in instanti, vel tempore suæ introductionis non esse dispositionem expellentem, neque introducentem, sed eam, quæ reperitur in ligno, tempore immediate præcedenti: hæc enim expellit formam ligni, hæc præparat materiam pro introductione formæ ignis, quæ non potest esse determinata, termino intrinseco; sed sicut tempus immediatum indeterminatum est, ita calor in eo productus indeterminatus est, quia non habet determinatum gradum, sed solum potest determinari termino extrinseco, ita vt verum sit, non pertingere illum gradum intensionis, quem habet, iam existens cum forma ignis in prima sui introductione, sed bene quemlibet minorem. Talis igitur gradus erit extrinsecus terminus sufficientis dispositionis ad expulsionem formæ præcedentis, & introductionem sequentis, & intrinseco carebit. Et argumentum hoc efficacius procedit præsupposita opinione de subiecto adæquato accidentium (quam sequimur) nempè quod sit compositum, & non materia, nam compositum præsertim in viuentibus desinit per primum non esse, & consequenter vltima dispositio pro expulsione formę, ita vt sicut est verum dicere, nunc non est compositum, & immediate prius fuit, ita sit verum dicere, nunc non est vltima dispositio expellens, & immediatè prius fuit, sed tempus immediatè præcedens est indeterminatum, ergo dispositio in eodem tempore existens indeterminata esse debet, cum in eo producatur. Quare verum erit non habuisse gradum determinatum, sed illum non attigisse, bene tamen quamlibet intensionem eo minorem.

Ex hac assertione infertur secunda pars, nempè vltimam dispositionem pro introductione formæ habere terminum extrinsecum, nempè illum gradum, quem forma præcedens non compatitur secum, sed iam est in eadem materia habente formam sequentem.

Assertio secunda de termino magnitudinis dispositionum comitantium, aut subsequentium formam, affirmat, intrinsecum esse eis concedendum necessario, quam sic probo. Dispositiones istæ consequuntur naturam formarum substantialium, tanquam eis debitæ, vt calor summæ intensionis naturalis, nempè vt octo, respectu ignis: ergo sicut natura formarum substantialium est tantæ perfectionis, & non maioris, sic postulat dispositionem tantæ perfectionis, vel intensionis, & non maioris, quod est eam postulare intrinsece terminatam termino magnitudinis.

De termino verò paruitatis earundem qualitatum est tertia assertio; nullo termino paruitatis definiri, præcedentes dispositiones, sed quolibet gradu intensionis designato prius sub minori in infinitum produci potuisse talem qualitatem.

Probatur hoc argumento: Qualitates istę secundum propriam naturam consideratæ nullum terminum paruitatis postulant, vt superius probatum est; sed qualibet intensione designata sub minori etiam quacunque disponere possunt: ergo non petunt intrinsecum terminum paruitatis.

Probatur minor, quia data quacunque forma postulante dispositionem tantæ intensionis potest dari alia, & alia in infinitum, postulante dispositiones minoris, ac minoris intensionis: ergo non potest habere terminum intrinsecum paruitatis.

De terminis earundem qualitatum, quoad extensionem.

SVperest terminos extensionis præscribere eisdem qualitatibus, vt dispositionib. quoad extensionem.

Et quantum ad terminum paruitatis pertinet, tenet prima opinio, intrinsecum postulare, qui est minimum quod sic, ita vt dispositiones, quas quæque forma ad sui intro ductionem petit, non possint suscipi in quãtumcunque parua quantitate subiecti, sed determinata ac certa. Pro qua opinione referunt Patres Canimbricenses Capreolum, & Soncinatem, cum cæteris nuper citatis: Sed talis sententia apud eos (quamuis diligenter consultos) reperire non potui, loquuntur enim de solis terminis intensionis: cæterum à quocunque teneatur, hoc argumento probari potest. Ex ordine ad finem accipitur modus intensionis, atque extensionis formarum sed qualitatum finis est substantia, ad cuius generationem disponunt materiam; ergo, quantam substantialis forma postulauerit magnitudinem in materia, pro sui introductione, tantam postulabunt qualitates dispo nentes pto extensione: vbi enim forma introduci non potest, nec dispositiones recipi poterunt, sed substantia petit minimam ma gnitudinem, ad primam generationem, ita vt sub minori nequeat generari: ergo eodem termino definietur extensio qualitatum, qui sit minimum quod sic.

Vera tamen sententia est, qualitates, vt sunt dispositiones formarum substãtialium non petere intrinsecum terminum magnitudinis, nec paruitatis, quoad extensionem. Probatur simul vtraque pars hoc argumento: Signata qualibet magnitudine, ad quam informandam potest se extendere quæcunque forma substantialis, vel quam postulet pro minimo quod sic suæ introductionis potest designari maior in infinitum, ad quam possit se extendere alia forma substantialis, atque etiam signata minori, cum qua possit introduci in materia, potest designari alia minor in infinitum, cum qua possit introduci alia forma substantialis, sed potest vtrum que medijs dispositionibus, quia sine illis nõ valet informare materiam, nec in ea introduci naturaliter (vt per se est manifestum) ergo dispositiones non petunt intrinsecum terminum magnitudinis, nec paruitatis suæ extensionis.

Probatur minor exemplo ignis, cuius for ma potest informare quamcunq; materiam, quantumlibet magnam in infinitum (vt ex Aristotele attulimus 1. libro Physicorum, agentes de terminis magnitudinis, & paruitatis) potest etiam introduci sub qualibet minori in infinitum (vt ibidem ostendimus) ergo calor, siccitas, raritas eius, cæteræque qualitates, quas pro dispositionibus postulat, in materia, nec petunt terminum magnitudinis, nec paruitatis suæ extensionis in trinsecum.

Argumentum verò oppositum nobis facit, dispositiones enim ad formas ordinantur, ex quibus constat, terminari aliquas termino intrinseco, alias verò nullum terminũ intrinsecum petere, sed extrinsecum dumtaxar, videlicet infinitum pro maximo, & indiuisibile pro minimo, & ideo censendũ est, nullum terminum intrinsecum extensionis petere dispositiones, quia pro vtrisque indif ferenter disponere possunt, ita vt eædem, quæ disponunt pro forma postulante intrin secum, possint etiam disponere pro non postulante, nisi extrinseco.

De terminis qualitatum naturalium, secundum potentiam Dei absolutam.

SCotus in 1. dist. 4. §. ad primam quæstionem dico, sentire videtur qualitates naturales ita postulare intrinsecum terminum magnitudinis, vt nec per potentiam Dei absolutam, eum superare valeant Quod hac ratione probari potest. Summum vocatur illud, in quolibet rerum genere, cui nihil in eo addi potest: sed calor vt octo, quem habet ignis, summum esse sentiunt omnes, & pariter summam intensionem aliarum qualitatum, sentiunt esse octo gradus: ergo nec per potentiam Dei absolutam dari potest maior.

Probatur consequentia, quia eo ipso, quod

quod maior dabilis foret, hęc non esset summa.

Veritas nihilominus huius rei est, respectu potentiæ Dei absolutæ, non esse præscribendum terminum intrinsecum magnitudinis, nec paruitatis secundum intensionem, vel extensionem qualitatibus naturalibus. Quam in primis de termino magnitudinis elicio, ex D. Thom. 2. 2. quæst 24. art. 7. vbi de charitate, cæterisque qualitatibus supernaturalibus decernit, nullo intensionis termino definiri; sed in infinitum crescere posse: ergo longe melius id sentiet de qualitatibus naturalibus: nam cum supernaturales sint participationes immediatæ diuini esse supernaturalis, difficilius existimaret Doctor sanctus, quod in infinitum abire posset earū perfectio intensiua, vt mox videbimus. Sed probatur ratione, primo, quia intensio non pertinet ad essentiam qualitatis, neque ab ea emanat tanquam passio, vel proprietas, sed ab extrinseco agente ei prouenit: ergo licet essentia eiusdem qualitatis limitatam perfectionem habeat, & ex consequenti terminatam, non proinde necessarium est, determinatam postulare intensionem, vltra quam procedere non possit, sed tantam potest suscipere, quanta potest ei communicari ab agente, sed agens infinitum, qualis est Deus, potest data quacunque maiorem ei communicare: ergo quacunque suscepta, poterit ipsa maiorem in infinitum suscipere, ac proinde non postulabit terminum aliquem magnitudinis respectu potentiæ Dei absolutæ. Secundo, ita plane se habet intensio respectu qualitatis, sicut extensio respectu quantitatis: sed nemo vnquam præscripsit quantitati respectu potentiæ Dei absolutæ extensionem determinatam: ergo modo simili, qualitas nullam ex se postulabit determinatam intensionem, respectu eiusdem potentiæ absolutæ, sed in infinitum crescere poterit.

Quod verò ad terminum extrinsecū pertinet, qui putant, dari posse actu infinitum, per potentiam Dei absolutam, illum concedunt qualitatibus, quoad intensionē, & quoad extensionem, sicut & quantitati. Nos verò, qui 3. lib. Physicorum tenuimus, atque efficaciter probauimus, in nullo genere rerum posse dari actu infinitum, consequenter asseueramus, qualitatem non posse esse actu infinitam, quoad intensionem, vel extensionem, ex quo necessario infertur, habere aliquo modo terminum extrinsecum, quem non potest attingere, bene tamen quodcunque minus, & talem terminum (si sic loqui licet) esse intensionem, & extensionem actu infinitam.

Ad argumentum verò in fauorem Scoti propositum, respondeo hac dist. octo gradus intensionis, qui attribui solent qualitatibus primis elementorum, & suo modo cæteris ex commixtione ortis, non esse summam intensionum simpliciter, & absolute, sed summam, quam secundum ordinem naturalem causarum suscipere possunt, neque à propria natura, neque à naturali aliqua causa, seu virtute possunt plus intendi: sed naturæ earum, absolute loquendo, non repugnat habere maiorem in infinitum, & propterea quācumque aliam (præter infinitam actu) possunt suscipere à Deo potentiam obedientialem superius explicatam.

Quonam modo præscribendi sint termini qualitatibus supernaturalibus.

SVpernaturales qualitates sunt, quas Deus ipse, non vt naturale agens, vel medijs causis naturalibus, sed sua virtute totam naturam superante, infundit; tales sunt habitus gratiæ, & charitatis, &c. De quibus dubitamus an, & quomodo terminentur, & quidē cum sint qualitates spirituales, sicut subiectum, cui inhærent, extensione quantitatiua carent, & consequēter carent terminis, quoad extensionem; sed habent veram intensionem gradualem in suo genere spirituali, & propterea controuersia de terminis, quoad intēsionem gradualem, locum in eis habet. Duplex est autem consideratio harum qualitatum: prior quidem, in ordine ad finem gloriæ, cuius gratia, vel in ordine ad quem infunduntur à Deo, vt videlicet per eas fiant homines Deo grati, & ad ipsum per operationem tendant: posterior est qualitatum secundum se. Et iuxta priorem considerationem conueniunt omnes cum D. Thom. 3. p. q. 7. ar 12. præscribendum eis esse terminū magnitudis intrinsecum, ita vt detur maxima gratia, qua maior dari non possit vllo

modo,

modo, vel per vllam potentiam, & talem esse gratiam sanctissimæ animę Christi Domini, cuius egregiam assignauit rationem D.Thom. ibidem: quia finis gratiæ est vnio creaturæ rationalis ad Deum, sed neque esse, neque intelligi potest maior vnio creaturæ rationalis ad Deum, ea, quam habet humanitas Christi, & consequenter eius anima, cum sit vnio personalis cum diuino Verbo, ad quam ordinatur habitualis gratia eius; quare in ordine ad finem repugnat dari maiorem gratiam, & ex consequenti erit maximum quod sio, sub hac consideratione. Controuersia igitur ad posteriorem considerationem reuocatur, & sensus eius est: an cō siderata gratia secundum se, hoc est, abstrahendo à fine habeat terminum, quoad intēsionem, & quidem secundum legem à Deo constitutam, & ordinatam in rebus supernaturalibus, conuenit etiam inter omnes, dari gratiam tam intensam, qua non possit intēsior dari secundum communem legem: ita D.Thom ibid. art. 3. & cum eo omnes interpretes, immo omnes scholastici.

Quæstio igitur solum potest procedere de gratia secundum se, & secundum potentiam Dei absolutam, in quo sensu ei ac cæteris qualitatibus supernaturalibus, intrinsecum præscribunt terminum magnitudinis, quoad intensionem.

Scotus in 3. dist. 13. q 4 §. ad primam quęstionem dico; Durandus ibid. q. 1. Caiet. 3. p. q 7 artic. 11. & 12. asserunt, gratiam animæ Christi, & consequenter cætera eius dona, esse summam, quoad intensionem, ita vt repugnet amplius intendi, aut fieri aliam intensiorem, etiam per potentiam Dei absolutam.

Probat Scotus duplici argumento: primo si designetur infima gratia secundum intensionem, & hæc intendatur, quantum possibile est, tunc quæritur, an aliquem statum habitura sit eius intensio, vel nullum, sed in infinitum processura: si statum admiseris, erit iam summa eius intensio, iuxta eundem statum, cum non possit vltra procedere, & per illum gradum, quem attigerit, terminabitur, tanquam per maximum quod sic: si verò statum habituram esse negaueris, sequitur peruenturam esse ad perfectionem actu infinitam creaturæ repugnantem. Probatur consecutio, quia quo plus intenditur, plus perficitur, si ergo ad intensionem actu infinitam peruenire potest, ergo ad perfectionē actu infinitam.

Secundo, quia in rebus permanentibus, quantum est de virtute, seu potētia, tantum est de actu, vt docet planè Aristot. 3. lib. tex. 69. si ergo per potentiam actiuam Dei, & passiuam subiecti, qualitates istæ in infinitū perfici possunt per viam intensionis, poterunt talem perfectionem ab agente suscipere, & in subiecto habere. Probatur consequētia, quia si Deus potest animam in infinitum perficere per successiuam intensionem, poterit gratiam infinite perfectam vnico actu creare, eidemque animæ infundere, sed gratiam esse actu infinitam inuoluit contradictionem: ergo falsum est, quod eius intensio possit procedere in infinitum, per potētiam Dei absolutam. Et vrgeri potest argumentū hoc modo: forma, quæ imprimitur subiecto, vel ei infunditur, non potest perfici, vel intendi, nisi secundum capacitatem subiecti, quæ si limitata probetur, conclusū erit, quod terminum intensionis intrinsecum habeat ipsamet forma: sed capacitas, seu potentia animæ, in qua recipiūtur supernaturales qualitates non est infinita, sed ad certum gradū perfectionis limitata, sicut essentia eiusdem animæ, à qua oritur, vel cui identificatur, ergo intensio earūdem qualitatum terminum habebit intrinsecum, quem excedere non valebit.

Tertio arguit Durand & Caietan. si gratia non haberet terminum magnitudinis, seu intensionis intrinsecum, sed qualibet designata gratia, quantumcumque intensa intensior alia effici posset, sequeretur, gratiam animæ Christi non esse summam sed alterā intensiorem esse possibilem, & ex consequēti possibile etiam foret, quod aliquid maius, aut melius fieret, quam sit talis gratia. Et cū formalis effectus eiusdem gratiæ sit efficere animam gratam Deo, sequitur tandem aliquid fore Deo gratius anima Christi, quod planè impossibile est.

Posteriorem sententiam huic oppositam tenet expresse D.Thom. 3. p. q. 7. art. 12. atq; etiam 2. 2. q. 24. art. 4.

Quam sententiam amplectitur Sotus 1. libro Physicorum, q. 4. & cæteri omnes recentiores (nam antiquiores scholastici, nec verbum de hac re scripsere) & videtur mihi non solum probabilis, sed vera, quam D.Th. probauit in posteriori loco citato hac ratio-

ne à sefficaci. Intensio alicuius formæ ex triplici capite potest determinari, nempè à parte eiusdem formæ determinatā mensuram habentis, ad quam cum peruenerit, non poterit vlterius progredi, quin in alteram speciem conuertatur: aut ex parte agentis, cuius virtus limitata est ad intendendam formam in subiecto; vel demum ex parte eiusdem subiecti, quod maioris perfectionis, aut intensionis capax non est. Sed nullū ex his capitibus terminū ponit intensionis, supernaturalium qualitatum: ergo data qualibet intensione earum, plus in infinitum intendi possunt, quod est non habere terminū intrinsecum suæ intensionis versus maximū. Probatur minor, quia gratia, & charitas ex propria natura, & ratione sunt participationes quædam infiniti amoris diuini supernaturalis, qui est Spiritus Sanctus. Sed participatio hæc nullum terminū admittit, quia data quacūq; potest plus participari à creatura rationali, vt per se constat; ergo ex hoc capite, termino magnitudinis intrinseco caret earum intensio, vel perfectio. Virtus etiā diuina supernaturalis eas infundens in anima infinita est, & ideo dato quocunque gradu gratiæ, quem animę tribuit, potest tribuere alterum perfectiorem infinitum. Capacitas deniq; animæ, respiciens eandem virtutem diuinam supernaturalem (quo pacto potentia passiua obedientialis vocatur) nō potest habere terminum vltra quem non possit procedere, nisi quem habet eadem potentia actiua infundentis gratiam, sed tantā gratiam potest ab ea recipere, quantam potest ipsa producere (cum non recipiat per naturam, sed per obedientiā, nec per potentiam naturalem, sed obedientialem) quæ potētia cū termino intrinseco magnitudinis careat, & data quacumque possit intensiorem in infinitum producere, sequitur, nullum terminum designari posse, quem non possit intensio gratiæ excedere. Et potest hoc argumentum vrgeri hoc modo: potentia passiua naturalis subiecti mensuratur per actiuam naturalis agentis, ita vt tam perfectam, aut intensam possit subiectum recipere naturaliter, quam perfectā, aut intensam potest producere agens naturale: ergo potentia obedientialis subiecti, respiciens actiuam, superioris agentis, tam perfectam, vel intensam formam potest ab eo recipere, quàm perfectam, vel intensam potest ipsummet agens producere. Quare eundem terminum postulant tria hæc, nempè potentia actiua superioris agentis, potentia obedientialis subiecti, & latitudo intensionis formæ. Sed de potentia actiua constat, non habere terminum intrinsecum; per locum, igitur ab intrinseco sequitur, neque obedientialem potentiā subiecti, neq; latitudinem formæ ab illo producendam, & à subiecto recipiendam, intrinsecum terminum habere.

Neq; argumenta pro parte Scoti magnū negotium exhibent, nam ad primum negandum est, intensionem qualitatis respectu potentiæ absolutæ Dei, vllum habere statum, vltra quem non possit procedere. Negādum insuper est, quod Scotus intulit, nempè infinitam actu futuram esse intensionem, neque sequitur, quod si aliquid magis, ac magis in infinitum perficiatur, ad perfectionem actu infinitam aliquando peruenturum sit, immo nec peruenire posse, sed hoc solum inferri ex eo potest, quod perfectio quam assequi valet, non definiatur termino intrinseco, vt constat de diuisionibus continui.

Neque secundum argumentum probat intentum, quia licet admittamus, tantum posse subiectum recipere ab agente, quantum potest agens producere, non sequitur, recepturum aliquando effectum actu infinitum, quia neque produci potest ab agente; totum enim, quod potest producere, ad extra agēs infinitæ virtutis, non potest simul vllo modo procedere, ita vt nihil supersit ab eo producendum, quia totum, quod potest, nón est determinatum, sed indeterminatum, vt in diuisionibus continui videmus, ex eo enim, quod non sunt determinatæ omnes diuisiones continui, quas Deus efficere potest, euidenter sequitur, quod nec simul, nec successiue, possit efficere omnes possibiles, sed quibuscunque factis, semper supererunt infinitæ efficiendæ, quia quod efficiendum est, determinatum esse debet: falsum igitur est, quod Scotus intulit, videlicet posse Deum simul infundere omnem gratiam à se producibilem animæ, quia intensio possibilis indeterminata est, & propterea impossibile est, totam simul produci, vel aliquando fore productam. Producibile ergo à Deo sub esse permanente solum est infinitum in potentia.

Argumentum denique Durandi, & Caietani,

tani, hac dict à D. Thoma insinuata, 3 p. q. 7. art. 12. soluitur. Gratia habitualis Christi dupliciter considerando est, primo, in ordine ad effectus, & officia gratiæ, quæ habet in illa persona, & sic vocatur à D. Thoma infinita, & merito, quia habet virtutem ad omnes effectus gratiæ possibiles præstandos: secundo in quantum est qualitas quædam, & habitus supernaturalis eiusdem rationis cum quolibet alio habitu gratiæ cuiusque hominis, habensque latitudinem gradualem intensionis, sicut habent cæteri habitus gratiæ, & effectum formalem similem, nempè efficere animam illam sanctissimam Deo gratam, sicut quæcumque alia gratia cuiuscumque hominis, & hoc modo considerata gratia Christi finita est, sicut cæteræ, & finito modo efficit animam eius Deo gratam, & augeri potest, vel intendi in infinitum, sicut illæ, immo possibile est per potentiam Dei absolutam fieri aliam gratiam, atque alias intensiores, & in hoc genere perfectiores, & si fierent, daretur absque dubio aliquid maius, & melius (sub eadem consideratione particulari) quam sit gratia habitualis Christi, quod (absque dubio) non est reformidandum concedere, quia illud expresse concedit Diuus Thomas loco proximè citato ad secundum, hisce verbis: Dicendum, quod virtus diuina, licet possit facere aliquid maius, & melius, quam sit habitualis gratia Christi, non tamen posset facere, quod ordinaretur ad aliquid maius, & melius, quam sit vnio personalis ad Filium vnigenitum à Patre: Est ergo gratia summa in priori consideratione, non in posteriori comparatione absolutæ potentiæ Dei.

∴

APPENDIX Dubium.

An potentia obedientialis animæ ad recipiendam gratiam, & dona supernaturalia sit infinita.

QVamuis de potentia obedientiali animæ in particulari sciscitetur dubium, de potentia etiam obedientiali cuiuscumq; subiecti intelligi debet, quia eadem est ratio de omnibus; cum possit quodlibet subiectum formam magis, ac magis intensam in infinitum ab agente superiori recipere: nec solum quærit, an sit infinita in potētia, quia hoc videtur apertum ex dictis, sed an sit actu infinita.

Et partem affirmantē, esse actu infinitam sic ostendo: posse recipere formam, vel actū, est perfectio aliqua in subiecto, cum sit concurrere ad esse eius, atque etiam ad conseruationem: ergo posse recipere formam perfectiorem, aut intēsiorem in infinitum, erit perfectio infinita, & actualis quidem, quia eam habet in se subiectam à principio, cum receptione formæ non augeatur capacitas subiecti, vt supra ostendimus: ergo est perfectio actu infinita. Et vrgeo argumentum hoc modo. Recipere formam alicuius intensionis est aliqua perfectio in subiecto: ergo recipere formam magis intensam, est maior perfectio, sed intensio, quam potest actu recipere caret termino intrinseco: ergo actualis perfectio eius eodem termino caret, eritque proinde actu infinita.

Secundo, quia posse producere effectum, maioris, ac maioris perfectionis in infinitū arguit in agente perfectionem actu infinitam: nam ex hoc solo deducimus, Deum esse infinitæ perfectionis, quod dato quocunque effectu cuiuscunque perfectionis, potest perfectiorem in infinitum producere, quamuis putemus infinitum actu efficere non posse: hoc vero idē reperitur in subiecto, quod recepto quocunque effectu ab agente superiori, potest intensiorem, ac perfectiorem reci-

re[...]pere in infinitu n: ergo par e[...]t ratio.

Er vrgeo præterea, quia potentia actiua, & passiua reciprocam habent correspondentiam: ergo tanta & non minor debet esse passiua obedientialis, quanta est actiua superioris agentis, cui correspondet.

Probatur consequentia, quia quantum potest superius agens producere per potentiã actiuam, tantum potest recipere subiectum per passiuam obedientialem; si igitur potentia actiua Dei actu infinita est, erit etiam actu infinita potentia passiua obedientialis subiecti, potens recipere omnem formam cuiuscunque intensionis, quam Deus potest extra producere.

His tamen non obstantibus, tenendum est, potentiam obedientialem animæ ad recipiendam gratiam, & cuiuscunque alterius subiecti, vel materiæ, ad recipiendã formam superioris ordinis, siue secundum substantiam, siue secundum modum, finitam esse simpliciter, & solum per quandam denominationem extrinsecam, vocari posse infinitam secundum quid. Quod sic probo: subiecto per receptionem formæ superioris non additur noua potentia passiua, sed solum informatio, seu inhæsio eius, nec per receptionem perfectioris, aut intensioris formę intenditur eadem potentia, nec additur ei nisi perfectior, seu intensior actuatio eiusdem potentiæ: ergo ex eo, quod possit recipere intensiorem formam in infinitum, non sequitur, quod potentia sit infinita actu, sed solum quod perfectius in infinitum actuare possit. Constat verò actuationem semper esse finitam, & actu infinitam esse non posse: ergo nec potentia obedientialis, ex parte actuationis actus, quem recipit, infinita est simpliciter, sed solum dici potest infinita, secundũ quid, & syncategorematicè, in quantum [...] quacunque intensione formæ, potest maiorem in infinitum recipere; eodem fere modo, quo diuisio continui infinita vocatur in potentia.

Secundo probatur quid per receptionem perfectioris, aut intensioris actus, non additur subiecto, vel materiæ vlla alia potentia obedientialis, neque vllus gradus eius, per quem augeatur; ergo in ratione potentiæ non fit maior, vel intensior, quare neque in ratione potentiæ potest esse vllo modo infinita. Antecedens probo, quia potentia obedientialis est eadem entitas realis cum naturali, & sola ratione formali ab ea distincta per ordinem ad diuersas potentias actiuas, vel diuersa agentia; sed potentia naturalis est eadem entitas materiæ, vel subiecti, eademque eius substantia, quæ per receptionẽ formæ accidentalis, aut alicuius modi crescere non potest, aut maior fieri: ergo repugnat esse vllo modo infinita in ratione potentiæ, sed solum ex parte actuationis potest habere aliquam rationem infinitam in potentia, & secũdum quid, vt est expositum in prima ratione.

Et ex his patet ad argumenta: nam ad primum distinguendum est antecedens, quod posse recipere formam superioris ordinis, sit aliqua perfectio; est enim eadem ipsa perfectio, quam importat materia vel subiectũ in sua entitate cum respectu ad potentiam actiuam superioris agentis, non est tamen perfectio alia superaddita; & cum additur esse maiorem perfectionem posse recipere perfectiorem, aut intensiorem formam ab eodem agente, iterum distinguendum est, nam si per maiorem perfectionem intelligatur maior potentia, vel aliquid potentiæ ei superadditum, negandum est, quia per receptionem actus, vel perfectiores actus, nõ fit potentia capacior, nec maior (vt probauimus) sed perfectius actuatur, & ideo ex parte actus, vel actionis additur ei nouum aliud magis perfectum, sed hoc semper est finitũ, & infinitum esse repugnat. Et propterea neque ex hac parte potentia obedientialis infinita est, nisi in quantum eadem prorsus, ac sine augmento permanens finita potest recipere à superiori agente perfectiorem formam ordinis superioris in infinitum, quod est esse infinitum secundum quid, & quasi in potentia ex parte actus, vel actuationis, sicut diuisio continui.

Ad secundum, concessa maiori de infinito agente, neganda est minor, quod eadem sit ratio de materia, quia valdè diuersa ratio est vtriusque causæ; nam virtus actiua continet in proprio esse, tanquam actus perfectissimus, formam cum tota eius intensione, ac perfectione, & propterea si data quacunque forma intensiore, potest eam plus in infinitum intendere, vel intensiorem aliam in infinitum producere, necesse est totam hanc perfectionem infinitam possibilem in proprio esse tanquam actum primum perfectissimum ac modo perfectissimo conti-

 nere

nere formaliter vel eminenter, & ideo actu. Quod non valet in potẽtia passiua, quæ non influit aliter quàm recipiendo. Quare non est opus hanc formam aut perfectionem eius aliter quàm vt explicatum est in potentia passiua contineri: quod solum est materiam posse concurrere passiuè ad eductionem earum, sua causalitate passiua, à qua quodammodo pendent in eodem genere materialis causæ, in esse & fieri. Patet ergo ex hoc modo continendi, & concurrendi, non sequi potentiam obedientialem esse infinitam, nisi secundum quid, modo explicato.

Ad aliud verò, quod tandem additur de correspondentia passiuæ potentiæ obedientialis cum actiua superioris agentis, concedendum est antecedens, quod sit reciproca. Sed neganda est consequentia, quod sicut actiua est infinita simpliciter, ita & passiua, cuius discriminis ratio ex perfectione potentiæ actiuæ, & maxima imperfectione passiuæ desumenda est, vt explicuimus. Potentia ergo actiua actu & simpliciter secundum proprium esse infinita est, passiua verò nihil actu infinitum habere potest, sed solum in potentia: quia plus potest in infinitum recipere, & semper finitum est, quod actu recipit.

IN

IN SECVNDVM LIBRVM Aristotelis de Cœlo, & Mundo.

BREVE PROOEMIVM.

Natura, & ratione totius mundi exposita, cuius expositio confusam quandam notitiam partium eius continet, doctrinæ ordo postulabat distinctam singularium partium explicationem, ex qua distincta etiam huius mundi cognitio resultat. At inter omnes mundi partes principem locum obtinere cælestia corpora, in aperto est; quare necesse fuit ea prius, quam cæteras partes explicare. quorum notitia ex tribus dependet, nimirum ex cognitione totius, quam magna ex parte ex motu eius, atque ex his, quæ motum concernunt, inuestigare voluit Aristoteles; nam res natura constantes per motum cognoscit Philosophus. Deinde ex notitia partium: partes vero cæli præcipuæ stellæ sunt, de quibus propterea disputationem instituit Aristot. tria de eis docens; nempe, quæ sit earum natura, quis motus, quæ figura: & tandem cum motus circularis per centrum, circa quod versatur, cognoscendus sit, de terra, quasi de centro, circa quod voluuntur cælestia corpora, differendum fuit: & ecce tibi tripartitam huius secundi libri diuisionem.

ARISTOTELIS STAGIRITÆ, de Cœlo, & Mundo.

LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

Textus Aristotelis.

Quod igitur neque factum sit vniuersum cælum, &c.

Breuis expositio textus.

INtendit Aristoteles in hoc capite, docere, quomodo moueatur cœlum, sine vlla scilicet vi in oppositum renitente, & ideo sine vllo labore sit perpetuus. Diuiditur in tres partes: in prima colligit ex dictis in præcedenti libro vniuersalem conclusionem; in secunda probat motum cœli esse quasi finem omnium motuum sublunarium corporum, & sine vllo labore, aut difficultate perpetuum, & in tertia parte refert, & reijcit tres sententias priscorum Philosophorum, circa modū, quo idem motus cœlorum fiat.

Principio igitur hanc conclusionem colligit ex præcedenti lib. cœlum esse ingenitum, incorruptibile, immortale, ac sempiternum, principij ac finis expers: per quam non tam intendere videtur quod absque initio durationis sit (vt bene adnotat D. Thom. in Commentarijs) sed quod neque per generationem potuerit incipere, neque per corruptionem desinere, vt plures ex antiquiorib. opinati sunt, & de sublunaribus corporibus communiter conceditur.

Asserit in secunda parte capitis, motum cœli esse quasi finem cæterorum omnium motuum sublunarium corporum, probatque hoc argumento: Quidquid continet aliud, habet rationem finis respectu eius: nam contentum ex propria ratione terminatur ad continens, quod est, ordinari ad illud, tanquam ad finem, sed motus circularis cœli continet omnes motus rectos elementorum, ac cæterorum corporum: ergo est finis eorum. Minorem probat, quia perfectum cuiuslibet generis continet imperfecta omnia eiusdem generis: sed omnes motus recti, in genere motuum, imperfecti sunt, cum habeant principium, & finem, & propterea perpetuos esse repugnet, solus verò motus circularis (vtpotè principio, & fine carens) ex propria ratione possit esse perpetuus: ergo vere eos continet, & quasi finis eorum est. Talis autem motus debebatur naturaliter corpori ex propria natura ingenito, atque incorruptibili, contrarioque carenti, & ideo naturaliter perpetuo, quale est cœlum, quod ex eadem radice habet, vt idem motus eius contrario careat, & ex consequenti, quod sine vlla violentia fiat: nam violentia ex resistentia contrarij prouenit; ex quo etiam fit, vt moueatur cœleste corpus sine vllo

vllo labore, vel fatigatione sui motus.

Ex dictis reijcit Aristoteles in posteriore parte capitis tres sententias priscorum Philosophorum, quarum prima fuit poetica quædam fictio excogitantium, Atlantem cœlum humeris sustentare, ne suo pondere ruat, quam Poetarum princeps 6. Æneid. illo carmine tetigit de Atlante sic loquens:

Axem humero torquet, stellis fulgentibus aptum.

Quam alij in alium sensum accepisse eandem Atlantis fictionem, referat Dionysius Sicul lib.4 vt existimauerint, Atlantem fuisse Astrologiæ peritissimum, & hac de causa visus sit cœlum suis humeris sustinere: sed de hoc, vtpotè per metaphoram asserit, non est habenda ratio. Illud verò falsum esse ex dictis in 1. lib. constat, vbi probatum est ab Arist. & à nobis confirmatum, quod cęlestia corpora grauitate, & leuitate, atque etiam omni pondere careant, quare nec fulciente, nec sustentante indigent. Et eadem ferme ratione probatur falsa sententia Empedoclis, qui cœlum naturalem habere grauitatē sentiens, aiebar, tanta celeritate circumuolui, vt ab eadē sustentetur, ne deorsum ruat. Eodem modo, quo hydria aqua plena, dum nimia velocitate in circulo voluitur, aquā, licet grauem, nō effundit. Sed præter quam quod falsum ostensum est, cœlo tribuere grauitatem, gratis, ac sine pondere rationis præsupponit positio hæc, solam motus velocitatem potuisse tot sæculorum ætatibus tam ingens pondus grauitatis deorsum intentis vincere. Quod non probat possibile exemplo hydriæ. vt consideranti facile patebit.

Tertia sententia fuit Platonis, qui in Timæo docuit, cœlestes orbes animatos esse, & propria animarum vi contra inclinationem grauitatis detineri, ne deorsum ruant. Quam ex eo confutat Aristoteles, quia motus cœlorum, resistente propria grauitate maximo cum labore ac defatigatione animarum fieret, quæ ideo non possent esse beatæ, vt cœlestes mentes deceat, sed miserabiliores cunctis animantibus, in quibus nullum est, quod non interdum somno, aut laborum intermissione quiescat, foretque ta lis anima cœli Ixioni similis, quem fingunt Poetæ apud inferos ea pœna cruciari, vt rotam perpetuo cum labore euoluat.

Quæ omnia cum absurda sint, colligit Aristoteles, magis esse rationi naturali consentanea, propriam sententiam, æternitatem cœlo, ac motui eius sine violentia tribuentem.

QVAESTIO I.

An cœlestia corpora sint animata.

PRo parte affirmante placet in primis referre id quod de toto mundo senserunt Philosophi omnes, tam Græci, quàm Ægyptij, Platone antiquiores, videlicet, anima præditum esse, & ideo velut magnum quoddam animal esse, & appellari debere: Eius positionis meminit, immo expresse sequutus fuit Plato in Cratylo Epimenide, sed quantum ad partes diuerso modo sensisse inueniuntur, ita vt quidam eorum, eadem anima totum, & partes constare crediderint. Alij verò singulis corporibus cœlestibus animas singulas applicatas esse censebant. Alij vnicuique stellæ propriam atque distinctam. Alij demum ex eis intelligētem duntaxat animam cœlestibus corporibus attribuebant. Alij vegetatricem simul cum ea, dicentes, sydera humoribus ali. Ita Cleantes, teste Cicerone 2. lib. dę Natura Deorū, & Plinius 2. lib. Historiæ, cap.8. & tandem Seneca 2. lib. naturalium quæstionum, ca.5. cæterique Stoici Communis autem hæc sententia de anima mūdi firmiter adeo horum Philosophorum animis adhæsit, vt Anaxagoram impietatis damnauerint, quod Solē ignitum lapidem, non verò animal, neque Deum esse protulerit, vt Laertius affirmat in vita eius, & Diuus Augustinus libro 18. de Ciuit. Dei, cap.14. Orbes deinde animatos fecerunt: ex Hebræis Philo Iudæus, & Rabi Moyses: Arabes etiam multi, vt Auicena, Algacellus, Alpharabius, & Albumasar: ex Astrologis vero Ptolomæus, & complures alij. Quam etiam sententiam approbauit Origen. 7. lib. Periarch. & tomo 1. cōmentariorum in Ioannem. D. autem Augustin. 2. lib. super Genesim ad litteram, hanc eandem quęstionem disputans, inter vtramque eius partem hæsisse videtur: in posterio-

ri loco asserens incertum sibi esse, an stellæ ad societatem beatorum pertineat, sed nec illud certum apud se habere, an ad eandem societatem pertineant Sol, & Luna, cunctaque sydera, quamuis nonnullis (inquit) lucida tantum corpora sine sensu, & intelligentia videantur.

Pro confirmatione autem eius non parũ videntur facere complura, atque expressa testimonia Aristotelis, præsertim duo illa, quæ habentur 2. lib. de cœlo, cap. 13. vbi asserit, cœlum esse animatum, & habere in se principium motus, ac positionum differentias viuentium proprias, vt sursum, deorsum, dextrum, sinistrum, ante, & retro: libr. etiam Metaphysicæ 12. cap. 7. affirmat, primum mouens orbes cœlestes, hoc est, Deum mouere, vt id quod cognoscitur, & appetitur ab eisdem videlicet orbibus motis; censet igitur, eos habere intellectum, & appetitum, quibus eum cognoscant, ac diligant, & ex consequenti intelligentem animam, cuius sunt potentiæ: & hanc fuisse eius mentem, magno est argumento, quod D. Thom. 2. lib. contra gentes, cap. 7. id testatur. Deinde sacrarum literarum verba, illa præsertim ex Psalm. 135. *Qui fecit cœlos in intellectu*, id est, intellectu præditos, atque etiam illa ex Ecclesiaste 1. *In circuitu pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur.* Quæ non possunt de spiritu solum assistente, ac mouente intelligi, cum non pergat cum cœlo ipso moto, atque cum eo circumuoluatur, sed in parte determinata cœli, quam mouet fixus perseueret: ergo necesse est de spiritu informante loqui, qui est anima. Quem sensum eis tribuit D Hieronym. in eorum Commẽtarijs, hæc verba scribens: Siue ipsum Solem spiritum nominauit, quod animet, spiret, & vigeat, & annuos orbis cursus expleat, siue quod Lunæ lucentem globum, Titaniaque astra intus alit, totamque infusa per artus mens agitat molem, &c. Quibus toti mũdo, & singulis non solum cœlestibus corporib, sed alijs videtur animam concedere. Atque etiam Boetius 3 lib. de consolatione philosophica, metro 9. inquiens, Deum per animam mundi motus cœlestium corporum administrare.

Sed probari etiam potest ratione: primo, quia herbæ plures, atque virgulta generantur, sine semine aliquo, immo & complura animalia (licet imperfecta) ex sola putri materia, sed vtriusque vitæ horum, nempè vegetatiuæ, herbarum, & sensitiuæ, animalium, nulla potest assignari efficiens causa, à qua procedat, præter cœlestia corpora, à quibus procedere nequit vita (si ea carent) vt per se est manifestum; ergo necesse est eis, vel mundo ipsi vitam concedere, & ex consequenti animam. Secundo repugnat, totum esse deterioris cõditionis, quàm partes eius: sed constat, plures partes mundi viuere, & diuersis animarum generibus præditas esse, nempè vegetatrice, sensitiua, & rationali: viuunt namq; plantæ, viuunt animalia, viuunt homines: ergo necesse est toti mũdo vitam, animamque concedere, vel deteriorem proprijs partibus esse.

Vera autem sententia tenet, nec mundũ, nec cœlestia corpora, habere animam à qua informentur: Quam sequuntur in primis ex Sanctis Patribus multi, D. Cyrillus 2. libro contra Iulianum, Ambrosius 2. lib. Exameron cap. 4. Basilius homilia 3. Exameron, & super Psalmum 48. Lactantius, Hieronym. explicans verba illa Deuteronomij 32. *Audite cœli, quæ loquor*, & super cap. 1. & 45. Isaiæ, & in Epistola ad Pammachium, & Auitum. Augustinus in libro de duobus animabus capit. 4. vbi ait, muscam propterea quod viuit, esse nobiliorem Sole, & libro 1. Retractationum capit. 7. vbi quæ de mundi animatione in libro de immortalitate scripserat, temere scripta fuisse affirmat, libro etiam 2. Retractationum cap. 7. quæ de cœlestium corporum vita asseruerat, per tropum, & figuram posse accipi docet, ducta videlicet translatione, à re animata ad inanimatam. Damascen. 2. lib. fidei cap. 6. deinde Scholastici fere omnes, D. Thom. tribus præsertim locis, in quibus hanc eandem quæstionem ex professo disputat, nempe, in quæstione de spiritualibus creaturis, art. 6. & 2. contra gentes, cap. 73. 1. par. quæst. 70. art. 3. Alensis 2. par. q. 87. membr 3. art. 4. Albertus Magnus, tract. de 4. coæuis q. 4. art. 25. Bonauent. in 2. dist. 14 q. 2. in priori parte, distin. Durand. ibidem quæst. 2. dist. 9. quæst. vnica, artic. 1. Gabriel distinct. 14. quæstio. vnica, Okam quæst 12. Ægydius quæst. 3. Argentina quæst. 1. art. 1. Henricus artic. 2. Abulensis in cap. 3. Exod. quæst. 47. Nicolaus de Lira in cap. 10. Ieremiæ, Eugubinus in Psalm. 18. alijque complures, quibus addi potest ex antiquioribus Philosophis Anaxagoras supra

rela-

[illegible], & omnes interpretes Aristotelis, præsertim recentiores: quare communis est in vtraq; Schola Philosophica, ac Theologica.

Et eam tenuisse Aristotelem colligitur plane ex tribus principijs ab eo expressis: primum habetur 12. libro Metaphysicæ, text. 16. vbi hoc discrimen inter causam efficientem, & formalem designat, quod efficiens præexistit rei factæ, formalis vero præexistere nequit, sed naturaliter simul est cum re facta, vel constituta, sicut sanitas simul esse debet cum sano, & cum corpore animato anima. Cuius euidens ratio est, quia illud constituit tanquam forma dans ei esse, & ex alia parte in eodem libro, tex. 43 docet intelligentiam mouentem cœlum esse eo priorem: ex quibus sequitur non posse apud Aristotelem vniri cœlo tanquam formam, seu formalem causam, & ex cōsequenti cęlum non esse animarum, ex mente eius. Secundum principium sumitur ex 8. lib. physicorum, text. 43. quod motor orbis cœlestis vnitur toto orbi: per contactum virtutis, sed vnio formæ cum materia, vel animæ cū corpore nō est per contactū virtutis, sed per veram informationem, per quam anima tribuit esse corpori: ergo sentit Aristoteles intelligentiam motricem non esse veram formam cœli. Et vrgeri potest ex alio, quod docet text. 84. eiusdem libri, videlicet motorem cœli in ea circumferentiæ parte existere, quæ rapidissimo motu circumuoluitur sed forma, vel anima debet esse in toto corpore, & singulis eius partibus: ergo putat Aristoteles, non esse intelligentiam veram formam cęli. Et certe si intelligentia simul moueret cœlum, & illud informaret, euidenter sequeretur moueri cum illo, vt patet de anima mota cum corpore humano, quod informat. Ex hoc vero sequeretur in motibus cœlorum non esse deueniendum ad motorem immobilem, vt 8. lib. physicorum concludit Arist. Tertium principium posuit 2. lib. physic. tex. 22. asserens eiusdē scientiæ esse, per se considerare materiam, & formā, ex quibus constat compositum, sed constat materiam cęlorum per se considerari a philosophia naturali, quæ tamen nō considerat per se intelligentias, quia formæ separabiles a materia, & quæ mouent & nō mouentur, non sunt physicæ sed metaphy. considerationis vt idem met, atq; eodem lib. tex. 26. 71. & 73. expresse docet: ergo sentit, easdem intelligentias, quæ immotæ mouent orbes cęlestes non esse formas informantes eorum.

Sed probatur primo ex definitione animæ. Anima est actus corporis physici organici potentia vitam habentis, vt docet Aristoteles 2. lib. de anima c. 1. tex. 7. Ergo omne corpus animatum est organicum, sed in corpore cęlesti nulla sunt organa, neque vlla talis varietas partium in eo cernitur, per quas diuersitas vitalium operationum exerceatur, vt actus videndi, audiendi, cum ceteris sensationibus, nisi quis velit Solem, & Lunam pro oculis deseruire cœlo, ita vt per hæc astra videre dicatur, quod constat ridiculum esse: ergo euidens est, corpus cœleste non esse organicum, nec proinde animatū: quod ex infimis operationibus vitalibus vrgeri potest, nempe augmentatione, & nutritione: neq; enim cęleste corpus alimentum sumit aut conuertit in propriam substantiam, cum ex qualitatibus contrarijs constare debeat, & per illas alimentum alterari, atq; corrumpi, in eiusq; substantiam conuerti Quibus qualitatibus, & alterationibus incapax est cęlum, & longe clarius est, nullum suscipere augmentum, neque decrementum: ergo euidens est etiam, non viuere, neq; animatum esse.

Secundo anima non est propter corpus, seu materiā, cuius gratia facta est, sed ex opposita materia vel corpus propter animam, vt docuit expresse Aristoteles 2. lib. de anima, tex. 16 & 17 cum hæc sit longe nobilior & proinde gratia sui facta. Vnitur ergo corpori, vt bonum aliquod sibi ex tali vnione consequatur, videlicet exercitium suarū operationum, in quo perfectio eius posita est: sed nullam operationem vitalem exercere potest anima per corpus cęleste, ergo neque aptum est, vt ei vniatur. Minor probata est de operationibus vegetatiuis, quia nec cœlum simile sibi generare potest, nec nutriri, vel augeri, vt docuit Aristoteles 2. libro de cœlo, cap. 3. probata est etiam de sensitiuis, & rursus conuincitur ex eo, quod operationes sensitiuę ex propria conditione presupponunt vegetatiuas, per quas nutriuntur, & conseruantur organa sensuum, & omnes sensus fundantur in tactu, vt docuit, & probauit Aristot. 3. lib. de anima cap. 12. Tactus vero necessario petit temperamentum primarum qualitatum in proprio organo,

no, quarum non est capax corpus cœleste: nec vnitur anima corpori cœlesti propter operationem intellectiuam, quia hanc natu raliter non potest exercere in corpore, nisi ministerio sensuum species a rebus sibi desu mat, vt patet de anima nostra rationali.

Cum ergo non sit cœlum sensuum capax, nec erit capax animæ rationalis. Quod vrgeri potest ex his, quæ a nobis constituta, & ostensa sunt 2. libro de anima Videlicet implicare contradictionem, quod anima ra tionalis posset esse forma corporis, nisi simul foret sensitiua, gradumque sentiendi tribueret eidem corpori: ergo repugnat per locum ab intrinseco, cœlum informari anima rationali, quin talis anima simul sit sensitiua.

Cum ergo cœlum sit incapax sensitiuæ, vt probatum est, sequitur incapax quoq; esse animæ rationalis.

Neque tandem vnitur cœlo anima propter motum localem, quo mouetur, quia talis motus nec indiget anima: sed ab extrinseco motore procedere potest, per solum contactum virtutis, vel impressionem impulsus, vt de quocumque alio motu circulari constat: nec vitalis est, sicut progressiuus animalium, quem constat fieri medijs sensibus, & appetitu, quibus caret cœleste corpus. Ex quibus efficaciter probatum constat, non dari animam mundi, a qua totus ipse mundus informetur, quia Deus non potest esse talis anima eum informans, vt Philosophi quidam delirantes dicebant, nam intrinseca ra tio formæ dicit imperfectionem partis, & informationis, seu inhæsionis in corpore, a qua Deus ob suam infinitam perfectionem alienus est: sed nec intelligentia, vel intelle-ctualis forma, ob suam limitatam virtutem potest corpus tantæ molis ac est cœleste cor pus, informare, quanto minus tam vastum, & tot, ac tam ingentibus, ac discontinuis partibus constantem mundum: quare ingens etiam delirium est, mundo, vel cœlestibus corporibus animam rationalem concedere: nam inde virtutes, merita, peccata, & pecca torum pœnas eisdem corporibus deberent adscribere, quod plane falsum est, intelligentia igitur mouens cœlum non potest esse vera forma illius, tribuens cęlo proprium esse per informationem, nec est pars substantialis ipsum componens cum materia, sed completa, & totalis substantia omnino distincta ab eo; dicitur tamen laxè forma cœli assistens, quia ei vnitur, in ordine ad motum, & constituit cum eo vnum principium eiusdem motus, aut medio impulsu, vt volunt plures, vel se illo, vt placet alijs.

Et prior sententia concedens cœlo, vel mundo animam, & animatum esse docens, vt vera sit, nec de vera anima, nec per veram informationem loquitur, nec ideo vere & proprie animatum esse censet, sed per quandam similitudinem, & ideo in propria & quasi æquiuoca locutione, quo pacto loquuti sunt absq; dubio omnes fere sancti Pa tres pro ea citati.

Posterior vero sententia, animatum esse negans, de vera, ac propria anima veraque animatione per informationem intelligit: quare dissidium inter vtramq; in solo modo loquendi diuerso magna ex parte consistere videtur, vt D.Th.1.p.q.70.art.3. in fine corporis his verbis docet: *Vnde interponentes ea esse animata, & ponentes ea inanimata, parua vel nulla differentia inuenitur in re, sed in voce tantũ.* Sed magna ex parte conciliari posse præfatas sententias dicimus, & non omnino, quia licet quod ad sanctos Patres attinet, de anima solum assistente intel ligantur eorum verba: nonnulli tamen antiquiores philosophi, veram animam informantem vegetatiuam, & sensitiuam eis concesserunt, quorum sententiam falsam esse probauimus.

Sed superest explicandum an notam aliquam vel censuram mereatur sententia, affirmans, cœlum, vel mundum esse animatum anima informante. Et D.Thom. 2. lib. contra gentes cap.70. in fine expresse negat, aliquid fidei contrarium continere hisce verbis: *Hec autem, quod dictum est de animatione cœli, non diximus quasi asserendo secundum fidei doctrinam, ad quam nihil pertinet, siue sic, siue aliter dicatur.* Quod confirmat ex D.Augustino lib.3. Enchiridion, ca. 58. vbi fatetur, non esse certum, an sit, vel non sit animatum cœlum. Caietanus etiam 1 part.q.3.art.1. asserit corpus cœleste forte secundum veritatem esse animatum, & Petrus Martinez c. præsenti, non solum vtramque partem quæstionis problematicè defendit, sed in affirmantem, quod cœlum sit animatum, magis propendet.

Sed ex alia parte a multis iudicatur erronea, vel saltem parum fidei consona. Et in pri-

primis D. Hieron. in Epistola ad Pammachium, & Auitum, inter propositiones alias Origenis, quas sancta Synodus generalis sub anathemate explosit, hac enumerauit, quod Cœlos, Lunam, Solem, astra animata dicat, D. etiam Epiphanius lib. 11. Panarij, & D. Irenæus lib. 1. contra hæreses eandem referunt inter Marcosiorum dogmata: & in Concilio Constantinopolitano, quod est quintum generale sub anathemate damnatur hisce verbis, relatis a Louerio in summa Conciliorum, tom. 2. *Si quis dixerit, cœlum, solem, & lunam, stellas, & aquas, quæ supra cœlos sunt, animantes quasdam esse, & materiales virtutes, anathema sit*: ac tandem damnata dicitur in quodam articulo Parisiensis facultatis.

Propterea non bene de illa sentiunt, ex scholasticis nonnulli in 2. d. 14. vt Bonauen. & Gabr. q. vnica, & Capr. d. 9. quæst vnica, art. 1.

Nostra tamen sententia hac distinctione explicanda est, ponere cœlos animatos anima vegetatiua, vel sensitiua tantum, solum est error philosophicus; illos autem ponere animatos anima rationali, non solum est error philosophicus, sed etiam error contrarius diuinæ fidei.

Priorem partem sic probo, quia ex hoc, quod tribuatur eis anima sensitiua, aut vegetatiua, solum deduci potest, quod sint animalia quædam rationis expertia, vel vitam quandam vegetatricem participent: ex quo vtroque nihil potest contra fidem deduci, quia neque in Scriptura, neque in alijs principijs fidei denegatur eis talis vita: sed neque aliquid asseritur, ex quo eis esse denegandam colligi possit.

Cuius ratio a priori assignari potest, quia hæc non pertinent vllo modo ad materiam fidei, sed prorsus philosophica sunt: ergo circa ea non potest error contra fidem proferri, sed ad summum contra principia philosophiæ.

Quod vero error sit eis contrarius, efficaciter probari potest a posteriori ex operationibus, ac vnitionibus vtriusque vitæ proprijs, quas si haberent, repugnaret a nobis non percipi, quemadmodum percipiuntur vitales operationes animarum, atq; plantarum.

Quamuis enim magis distent a nobis, eorum tamen ingens magnitudine distantia co... pensaretur, & ita posset a nobis eorum augmentum percipi, & euidenti ratione constat, nullum extare alimentum, ex quo ali, aut nutriri possint, nec vllis veris organis prędita esse, per quę possint operationes aliquot sensitiuæ animæ exercere: & plura possent alia in confirmationem huius asserti afferri, quę breuitatis gratia prętermittenda censemus.

Assertum vero posterius, efficaciter posset probari ex verbis S. Synodi generalis supra relatis, si certo constaret, talem definitionem fuisse ab eo Concilio editam, nihilominus hoc discursu potest ostendi: quia cœlestia corpora essent substantialiter composita ex corpore, & anima rationali, eo ipso, quod dicerentur vere animata anima rationali, & vita rationali prædita: sed non est excogitabile compositum substantiale ex anima rationali, & corpore tanquam ex vera forma, & materia, quod non sit homo, cum hæc sit essentialis compositio hominis. Et tamen certum est ex sacra pagina, nullum dari hominem, qui non sit propagatus ex primo, nempe, ex Adamo in principio temporis cum toto mundo condito, & cum cœteris omnibus a Christo redempto.

Constat etiam ex principio Genesis, cœlestia corpora tanquam quid diuersum ab homine, esse creata, nec ab eodem homine processisse; ergo euidenter deducitur ex fide, non habere animam rationalem pro vera forma, nec proinde animata esse tali anima, aut vita rationali prædita: solum posset responderi, constare quidem anima rationali diuersæ speciei ab ea, quę constituit hominem, & ideo licet sint animata anima rationali, non esse homines, sed rationalia quædam composita diuersæ speciei.

Cæterum solutio hæc facile confutari potest: primo, quia non est intelligibilis anima rationalis, quæ non sit forma, & pars, cum sit ei intrinsecum, esse incompletam substantiam: nec est intelligibile, quod sit pars, & vera forma, verusque actus quin sit vnibilis alteri parti, aut potentiæ, vel materiæ, aut corpori: nec est excogitabile, quod sit vnibilis corpori, nisi vt secundum esse proprium propriamq; operationem ab eo emanantem perficiatur (nam propter bonum corporis longe inferius, ac imperfectius vniri repugnat) sed propria eius operatio est intelligere: ergo vt hanc assequatur, tanquam

pars

pars informando corpus vnitur ei, sed intelligere medio corpore nō est al iud, quam intelligere per sensus: ergo necesse est, quamlibet aliam excogitabilem animam habere eundem modum operandi cum nostra, & per locum ab intrinseco eundem modum essendi, esseque eiusdem speciei.

Et si dicatur intra ambitum modi operandi, sine dependentia a sensibus, ac sine discursu dari intellectiones diuersæ speciei in Angelis, & proinde substantias specie diuersas, quæ sint principia earum, ac proinde non esse impossibile, dari intellectiones specie diuersas, intra ambitum modi operandi cum dependentia a sensibus, atq; cum discursu, & ex consequenti animas rationales diuersæ speciei.

Respondeo, quod licet hoc foret possibile (quod non credo) quia impossibile reputo, dari intellectionis diuersi modi specifici, sub modo operandi cum discursu, vel cum dependentia a sensu, cum sit imperfectissimus, atque infimus, quare non est excogitabile sub eo vnde, vel a quo sumi possit talis differentia specifica, sicut intra modum longe perfectiorem operandi sine discursu, propter maiorem extensionem ex maiori perfectione desumptam, & maiorem limitationem infimi gradus operandi cum discursu, adhuc foret euidens omnes esse homines propter conuenientiam genericam in natura rationali, sicut est euidens, hominem, & leonem, etiam si specie distinguantur, esse animalia propter conuenientiam genericam in natura sensitiua: quare aperte falsum esset ponere ex vna parte corpora cęlestia esse animata anima rationali, & ex alia non esse homines.

Et cum manifeste deducatur ex fide, homines non esse, error est fidei contrarius, ponere ea animata anima rationali: non est tamen hæresis, quia non est per se immediate contra fidem.

Quod vero error sit etiam philosophicus, manifestum est, quia repugnat esse substantias cum discursu, ac dependentia à corpore sine sensibus: non est enim excogitabilis alius modus intelligendi cum dependentia a corpore, nisi accipiendo species a rebus corporeis, nec est intelligibilis alius modus accipiendi species à rebus corporeis, nisi eas sentiendo, ita vt medijs sensationibus imprimantur intellectui ab eis species propriæ, per quas ab eo cognoscantur. Sic iuxta nostram duplicem conclusionem intelliguntur, & in concordiam reuocantur duæ relatæ sententiæ, ita vt prior in sensu prioris nostræ assertionis, posterior in sensu posterioris accipiatur, & sic vtraque vera sit.

Supersunt argumenta prioris sententiæ in principio facta diluenda, & in primis testimonia Aristotelis iuxta legitimum sensum eius explicanda sunt distinctione illa allata a D.Thom.1.p.q.70.art.3.ad 5.corpus enim cęleste secundum se, hoc est, non considerata intelligentia ei vnita, vt principio motus non dicitur se mouere, sicut mouentur viuentia, nec habere in se principium actiuum sui motus, sed passiuum tantum: si tamen accipiatur cœlum simul cum intelligentia per contactum virtutis ei vnita, vt principio actiuo motus eius, ita vt ex vtroque constituatur vnum aliquod a se ipso motum, tanquam a principio actiuo efficiente, viuens appellari potest, quasi per analogiam & similitudinem ad viuentia, & eadem ratione habere differentias positionum, quo pacto viuens ipsum vocauit. easque illi concessit Arist.cap.sequenti, non tamen verum, & proprium viuens per veram, ac informantem animam.

Et in eodem sensu docuit 12. lib. Metaphysicæ, c.7. moueri cœlestia corpora a primo motore, tanquam ab eo, quod cognoscunt, & appetunt: nam licet intelligentia mouens cęlum non moueatur a Deo eodem motu, cum immota in hoc sensu moueat ipsum.

Dicitur tamen Deus totum ex cœlo, atq; intelligentia constitutum mouere, in quantum præstat suum concursum, vt moueri valeat cęlum ab intelligentia, atque etiam intelligentia mouere ipsum ratione cuius (hoc est) vt eam includentis moueri dicitur a se per quandam analogiam, & similitudinem ad viuentia corpora, in quo sensu intelligi debent Scripturæ, & Patrum loca.

Ad primam rationem D.Tho. in eodem articulo, ad tertium, respondet, viuentia illa produci a corpore cœlesti non virtute propria, sed virtute intelligentiæ a qua mouetur, ita vt tanquam instrumentum eius tales effectus se superiores possit attingere: sed difficile est, hos effectus Angelo mouenti, tanquam præcipuæ causæ per se tribuere,

re, etiam in doctrina Diui Thomæ qui (vt inferius ostendetur) sentit plane, Angelos non posse vllam formam adhuc accidentalem per propriam virtutem per se influentem imprimere materiæ, aut corporibus: sed solum hæc posse, tanquam applicando actiua passiuis, quod solum est, esse conditiones, vel ad summum, causas per accidens: ergo longe minus poterunt substantiam viuentem, vt causam per se producere.

Propterea dicendum est, corpus cœleste non nudum, sed cum suo motu ab intelligentia effectiue ducto, & proinde simul cum eadem intelligentia acceptum esse instrumentum Dei ab eo eleuatum, ad producendam substantiam viuentem, & hoc sensu loquitur D.Thom.

Itaque ex corpore cœlesti moto ab intelligentia, atque ex intelligentia ipsa mouente, resultat vnicum, atque completum instrumentum, quod a Deo eleuatur, vt possit attingere productionem harum substantiarum, quia non potest excogitari vlla alia causa principalis, & proxima per se influens, perseque eas producens præter Deum, tali instrumento vtentem.

Ad secundum, concessa maiori, ac minori, neganda est consequutio: satis est enim vniuersum vitam, & animam suarum partium, includere, vt nulla eius pars, quantumlibet perfecta sit eo perfectior, cum omnem eius perfectionem, simul cum perfectione aliarum partium includat, vt pote totum quoddam quasi artificiale ex omnibus gradibus essendi ordine quodam conflatum.

QVAESTIO II.

An cœlestia corpora dignitate præstent cunctis rebus sublunaribus.

QVæstio procedit de cœlo, non vt claudit intelligentiam, sed secundum se, anima etiam assistente, destituto, & sic certum est, alijs corporibus sublunaribus vitæ expertibus perfectione præstare, vtpote simplicius, & incorruptibile: & minus perfectū esse simpliciter hominibus, cuius ratio est, quia species humana constituitur per animam rationalem, spiritualem, spiritualem quidem, independentem a corpore in suo esse intelligentem, ac volentem, & ideo gratiæ, virtutum, ac beatitudinis capacem: quibus omnibus perfectionibus caret forma cęlestis, & cęlum per eam constitutum: ergo longe est eo perfectior homo: solum ergo controuersia procedit de animalibus, & plantis, an perfectione superentur a corporibus cęlestibus, vel digniora eis sint.

Et prior sententia affirmat, digniora esse cęlestia corpora cunctis animantibus homine inferioribus quam sequitur Marsilius 1. q.1.art.2.q.6.& 7.& eandem tenere videntur Zumel, 1.part.quæst 3.art.1.& Pater Pererius lib.2. suæ philosophiæ cap.6. probabilioremq; esse docet Bannez 1. p. quæst. 3. art.1.& eam tenuisse Victoriam, & Canum aliosq; discipulos D. Thomæ doctissimos, quam hac tempestate sequuntur recentiores quidam cum limitatione ad sola animalia imperfecta, quæ non ex semine, sed ex putri materia generantur, atq; etiam ad plantas. Alij vero ad solas plantas limitanda censent. Probatur testimonijs Aristotelis, qui 6.lib. Ethic.c.7. non solum animalibus cęteris, sed homine ipso præstantiora esse corpora cęlestia, hisce verbis docet: *Neque vero quidquam ad rem attinet, quod homo reliquorum animalium quiddam sit quam optimum, sunt enim, & alia homine multo diuiniora, vt ea, quæ omnibus sunt maxime in conspectu ex quibus hic mundus coagmentatus est.* Per quæ constat, cęlestia corpora intelligere, & lib.1. de cęlo tex.13. docet præter inferiora corpora

ra d... aliud longe nobilissimum: *Manifestum est, esse aliam substantiā prater eas, qua hic sunt priorem, ac diuiniorem his omnibus*, & text. 16. *Quapropter ex omnibus his aliquis ratiocinando crediderit, quod est aliquod, prater corpora, qua hic, & circa nos sunt, alterum separatum tanto nobiliorem habens naturam, quan to plus distat ab his, qua hic sunt*. Ac tandem 5 lib. de partibus animalium, c 5. non longe a principio, res naturales æternas, asserit, tantum præstare cęteris rebus inferioribus, vt cognitio illarum, etiā minima ac tenuissima, multo prestantior, ac nobilior sit, quam harum rerum absolutissima scientia.

Probatur deinde ratione, quia partes ex quibus cœlestia corpora constant, nempe, materia, & forma perfectiores materia, & forma rerum inferiorum sunt: ergo corpora ipsa cœlestia digniora erunt. Antecedens probo ex parte formæ, cuius perfectio sumitur ex modo informandi: sed modus informandi cęlestis formæ nobilior est, cum inamissibili modo informet materiam, & indissolubili modo vnionis eis copuletur, ex quo habet, vt corpus incorruptibile cum ea constituat, quælibet autem forma sublunaris (etiam si sit anima) amissibili modo informat materiam, & modo vnionis dissolubili ei vnitur, ex quo habet, vt corruptibile corpus constituat.

Probatur deinde ex parte materiæ, quia materia cœlorum dignior est sublunari; vt superiori libro ostendimus, vnde etiam sequitur, nobiliorem quoque debere esse formam.

Probatur consecutio, quia species materiæ, & dignitas eius ex ordine ad formam accipitur: ergo maior dignitas materiæ ex digniori forma.

Secundo, corpora cęlestia, simpliciora sunt sublunaribus, incorruptibilia, figuram, ac motum, circularem perfectissimum habent: locum item digniorem, & (quod caput est) virtute eorum generantur alia, atq; conseruantur animalia omnia: ergo longe sunt eis perfectiora.

Probatur consequentia, quia superiores istæ dignitates substantiam quoq; superioris ordinis plane indicant. Quam rationem recentiores vrgent pro animalibus imperfectis ex putri materia genitis, quorum non potest alia causa præcipua designari, præter cœlestia corpora, in cuius proinde virtute eminenter contineri debent, cum non contineantur formaliter, eminenter autem cōtineri repugnat, nisi perfectiora sint eis. Vrgent etiam pro plantis, tum, quia forma plantæ ideo tantum vita est, quia principium est nutritionis, & augmentationis, per quam attracto alimento vires acquirit, & conseruat debitam quantitatem, vt conseruet proprium indiuiduum: sed hæc perfectio longe minor est incorruptibilitate cęli, per quam cęlum perpetuum est, sine indigentia talis operationis.

Tum etiam, quia nutritio, & augmentatio plantæ secundum substantiam non est operatio vitalis, cum constet, ignem quoq; nutriri, & augeri, sed solum quoad modum quia per intus sumptionem, & distributo alimento per omnes partes in earumq; substantiam conuersio, ignis vero per solam iuxta positionem lignorum in vna, vel alia parte: habere autem operationem ex solo modo vitalem minor est perfectio, quam esse incorruptibile: ergo cęlum simpliciter perfectius est plantis.

Nihilominus sententia posterior negat, cœlestia corpora dignitate præstare vlli corpori viuenti siue ex semine, siue ex putri materia producto, sed formicam, aut muscam esse essentialiter perfectiorem cœlo quocumque. Ita pronunciat D. Aug. in lib. de vera religione cap. 29. cuius hæc sunt verba: *Non enim qualiscumq; moles, quanquam ista visibili luci prafulgeat, si vita careat, magni æstimanda est, qualibet namque viua substantia cuilibet non viua substantia, natura lege praponitur*. Quam naturæ legem confirmat 11. lib. de Ciuitate Dei, cap. 16. & ex ea colligit in lib. de duabus animabus, cap. 14. muscam Soli præferendam esse. Eandem sententiam sequuntur D. Th. 1. p. q. 3. art. 1. ad 2. q 70. art. 3. ad 2. atq; in primo loco Caiet. & Bannes 1 etiam libro contra Gentes, c. 20 & ibidem Ferrariensis, Capreolus in 2. dist. 10. q. 2 Soncinas 12. Metaphysicæ, quæst. 12. ad secundum, Richardus in 2. disput. 14. q. 4. circa principale, ibidem Argentina, quæst. vnica, art. 1. Bassolis quæst. 2. §. ad dicta, & Okam quæst 23. Gabriel super Canon, lect. 41. & omnes ferè, qui cœlum inanimatum faciunt. Vnde Auerroes 2. libro de cœlo, commentario 61. asseruit, defendi non posse, cœlum esse perfectius, aliquo viuente, nisi anima præditū esse asseratur. Ita demum

om-

omnes recentiores, & nobis videtur omnino vera sententia.

Cuius ratio sit, essentialis perfectio rerum corporearum ex perfectione formæ substantialis accipitur: sed anima quæcumq; est forma perfectior cæleſti; ergo viuens quodcumque est perfectius cęlo.

Minorem sic probo. Anima quęcumq; est actus corporis physici organici, potentia vitam habētis: ergo anima quæcumq; est principium vitæ postulans organicum corpus, hoc est, diuersis organis, ac membris præditum, pro diuersitate operationum exercendarum, & habens differentias positionum sibi intrinsecas, nempe, sursum, deorsum, dextrum, sinistrum, ante, & retro, vel aliquot earum, sed forma cœlestis, nec est principium vitæ, nec postulat corpus organicum diuersorum membrorum, ad exercendas varias operationes (quod constat perfectissimum esse in ratione corporis) sed solum postulat corpus quoddam homogeneum, habens partes eiusdem rationis, sicut corpus aquæum, vel aereum (quod patet esse imperfectissimum, varietate membrorum carens) ergo anima quæcumq; perfectior est forma cęlesti.

Quod vero aliqui dicunt, formam cœli constituere ipsum incorruptibile, atq; perpetuum, & incorruptibilitatem esse maiorem perfectionem, quam vitam saltem imperfectam animalium, vel plantarum, falsum est.

Quia incorruptibilitas non excedit perfectionem formæ non viuentis, sed ei conuenit, intra gradum talis naturæ infimum, propter modum informandi perfectiorem quia explet, ac satiat appetitum materiæ, vt egregie docuit D.Thom. 1. p. q. 2 art 3. ad 2. quod constat non habere formam perfectissimam, qualis est anima rationalis: ergo incorruptibilitas non potest adæquare perfectionem gradus superioris vitę, nec propter illam potest forma cęlestis attingere perfectionem vllius animæ, nec cęlum perfectio nem vllius viuentis.

Secundo, quia potentiæ cuiuslibet rei, ex quibus actus, & propriæ operationes procedunt, emanant ab eius substantia, vel essentia: ergo ea substantia perfectior est, quæ habet potentias, & operationes maiores, & perfectiores, sed viuens quodcumq; habet potentias, & operationes perfectiores operationibus cęlorum, ergo dignior, atque perfectior substantia.

Minorem probo, quia potentiæ, & operationes prodeuntes a substantia viuente, sunt vitales: quæ a termino, & principio duplicem perfectionem habent, a principio quidem quod necesse est esse intrinsecum, & ab extrinseco principio (modo saltem naturali) procedere nequeunt, a termino vero, qui fere semper vitalis est, vt patet in cognitione, & amore, non solum partis rationalis, sed etiam sensitiuæ, atque etiam in nutritione viuentis propria, cuius proprius terminus per eam productus est partialis substantia viuens.

Cœlum vero nullam habet vitalem potentiam, nec operationem, sed quascumque habet, infimæ sortis sunt, eiusdem videlicet conditionis, ac operationes ignis, & cuiuslibet alterius rei non viuentis, quas constat, procedere posse ab extrinseco principio, vt illuminationem, & circularem motum: nec per eas potest produci proprius, ac proximus terminus vitalis: ergo constat operationes vitales cuilibet viuenti proprias digniores esse operationibus cęli non vitalibus, ergo plane sequitur, quamlibet substantiam viuentem dignitate præstare omnibus cęlestibus corporibus.

Confirmatur, quia animalia omnia, quantumlibet imperfecta attingēt cognitionem, & amorem, de quibus dubitari nullo modo potest, digniores esse operationes quibuscumq; cęlestibus: ergo nec dubitari potest, quin eadem animalia a quibus procedunt, digniora sint corporibus cęlestibus cognitionis, & amoris prorsus incapacibus.

Et vrgeri potest ex modo operandi omnium viuentium, non enim operantur mota ab alio mouente extrinseco, sed virtutem habent intrinsecam, per quam se mouent, nempe animam, corpora vero cęlestia carent virtute se mouendi, quia carent anima, quare sic a mouente extrinseco moueutur, vt eo cessante, cesset omnino eorum motus: ergo digniora sunt corporibus cęlestibus, non solum omnia animalia, sed etiam plantæ, vt docet communis sententia: quam sic explicuit D Thomas 1. parte, quæst. 70. artic. 3. ad 2. vt quælibet anima, & viuens quodcumq; simpliciter, & absolute dignius sit corporibus cęlestibus: sed forma cęlestis formaliter dignior sit secundum quid quacumq;

cumque anima (etiam rationali) propter digniorem modum informandi materiam, explendo capacitatem eius, qui modus informandi radix est incorruptibilitatis cœlorum: nam ex eo prouenit, vt materia cœlorum aliam formam nec appetat, nec habere possit, sed modo vnionis naturaliter indissolubili vniatur formę, & ideo compositum naturaliter indissolubile, atq; perpetuum cum ea constituat, quod nulla forma (etiam rationalis) habet, quamuis maiorem dignitatem, & perfectius esse simpliciter conferant.

Testimonia vero Aristotelis, vt ex verbis eorum, atque ex antecedentibus, & consequentibus colligitur, de corporibus cœlestibus intelliguntur, non nude consideratis, sed simul cum motricibus intelligentijs, vt adnotauit Diuus Thomas 6. libro ethicorum lectione sexta, quo pacto verum est, in hæc inferiora agere, ea multiplicare, ac conseruare: hoc autem modo sumpta, longe perfectiora sunt cunctis viuentibus, si vero nude considerentur, superantur simpliciter ab eis.

Ad primum argumentum distinguendum est antecedens: nam licet perfectior sit materia, quia minus habet de potentia passiua, & perfectiorem modum informandi respicit seu formam meliori modo informantem, modo scilicet inamissibili, non ideo postulat perfectiorem formam, secundum speciem, cum constet non postulare, imò nec habere posse animam rationalem omnibus perfectissimam.

Quare solum probat argumentum, quod forma cœlestis sit perfectior non simpliciter, hoc est, non ex propria specie, sed solum ex modo informandi, & ideo non nisi secundum quid, & alias probaret argumentum, cœlum esse perfectius homine, quod nec contendunt, nec admittunt aduersarij.

Sic respondet Diuus Thomas prima parte, quæstione septuagesima, articulo tertio. Corpora ergo cœlestia, perfectiori materia prædita sunt quibuscumque speciebus viuentium, atque etiam perfectiori forma, sub communi ratione informandi materiam cum specialibus dispositionibus non habentibus contrarium: quare perfectior species corporis ex eis constituitur, vtpote incorruptibilis, cum tamen viuentia corpora sint species corporis corruptibilis longe imperfectioris.

At genus corruptibilis corporis, licet sub gradu corporis imperfectius sit, atque etiam omnes eius species, vt talem gradum participant, vlterius tamen contrahitur per differentias vitam attingentes, & per eas descendit ad species vitæ vsque ad perfectissimam, & cum gradus vitæ longe perfectior sit gradu vitæ experte: sequitur plane omnes species huius generis, vtpote gradum vitæ participantes, perfectiores esse omnibus speciebus incorruptibilis corporis, quarum nulla attingit gradum vitæ, sed intra gradum substantiæ vitæ expertis manent.

Neque illud quod additur, ad corroborandum idem argumentum, de causalitate cœlorum respectu imperfectiorum animalium quidquam efficit, quia corpus cœleste, secundum se non producit ea, sed motum ab intelligentia, & adhuc ita sumptum, non tanquam præcipua causa, sed tanquam instrumentum Dei, vt superius ostendimus: non est ergo necessarium, quod secundum se sumptum dignitate præstet eisdem animalibus.

Eodem modo soluitur secundum argumentum, nam etsi vera sint illa omnia, quæ assumit, solum ex eis probatur, cœlum præstantius esse corpus his sublunaribus intra latitudinem corporis, quo pacto ei conueniunt exceditur tamen à viuente, ac sentiente quocumque in gradu vitæ, & naturæ sensitiuæ, cui dignitas cognitionis conuenit, qua caret cęlum.

✠

CA-

CAPVT II.

Textus Ariſtotelis.

Quoniam autem quidam ſunt, qui dicunt, eſſe quidpiam cœli dextrum, & ſiniſtrum, &c

Breuis expoſitio textus.

Explicata natura totius cœleſtis corporis, proſequitur Ariſtoteles explicare diuerſitatem partium eius, ſecundum ſitum & poſitionem, quam habent in ipſo, quo pacto differentiæ poſitionum vocari ſolent, nempe, ſurſum, & deorſum, ante, & retro, dexterum, & ſiniſtrum. Diuiditur vero caput in duas partes, in quarum prima, expoſitis his differentijs, per principia, ex quibus accipiuntur, refert & reijcit ſententiam Pytagoreorum: in poſtrema ſtatuit propriam, quibuſdam aduerſus eam obiectis, ac ſolutis.

Pytagorei igitur quidam (ait Ariſtoteles) duas poſitionum differentias in cœlo poſuere: quorum ſententiam, vt oſtendat falſam, exponit, quidnam per has differentias intelligi debeat, & vnde ſumantur. Sunt namque differentiæ iſtæ quaſi diuerſorum motuum principia, vel vnde incipere ſolent.

A dextro enim pede, vel manu incipit motus localis animali conueniens: motus vero augmentationis initium habet ab ea parte, per quam ſumitur alimentum, vt a capite, vel ore in animalibus: a radice vero in plantis, vnde caput in illis pars, quæ ſurſum eſt, vocatur: pedes vero dicuntur pars deorſum: ex oppoſito verò in plantis: motus denique alterationis ſenſibilis, aut ſenſitiuæ animalibus propriæ a cerebro incipit, & in facie oſtenditur: nam in his partibus vigent ſenſus, & eorum operationes exercentur: & propterea anteriores vocantur: partes vero eiſdem oppoſitæ dicuntur poſteriores.

Quibus expoſitis docet, quod animalia perfecta ſex omnes differentias habeant: imperfectis verò, quibus denegauit naturam progreſſionem, quatuor dumtaxat conueniunt, videlicet, ſurſum, deorſum, ante, & retro: plantis verò, quibus ſolum augmentatio conuenit, duæ tantum conceduntur, nempe ſurſum, & deorſum. Docet præterea, quod ſola viuentia differentias poſitionis propriè habeant, quia his dumtaxat conuenit, habere diuerſitatem partium, ac membrorum pro eiſdem motibus vitalibus, ac ſenſitiuis exercendis accommodatam, reliqua verò eadem partium diuerſitate carent, & ex conſequenti eiſdem motibus per eas exercendis, ideo has differentias poſitionum non habent. Vnde quoties eaſdem poſitionum differentias corporibus vitæ ex partibus attribuimus per ſolum extrinſecum ordinem, ad viuentia eis conuenire cenſemus, vt ſurſum ei, quod verſus caput noſtrum eſt, deorſum, quod circa pedes, dextrum, quod verſus pedem, aut manum dextram, & pariter ſiniſtrum, quod verſus ſiniſtram, & tandem ante eſſe dicimus, lapidem, qui verſus anteriorem partem noſtram reſidet, retro verò, qui verſus partem oppoſitam.

Iam vero Pytagoreorum poſitionem falſam eſſe oſtendit primo, quia varietas partium oſtendit perfectionem corporis, ſed maiorem varietatem continent aliæ differentiæ ab eis omiſſæ: ergo corpori cæleſti (vtpote perfectiſſimo) omnes tribuere debuerunt. Minorem oſtendit, quia dextrum, & ſiniſtrum ſola virtute differunt, non figura: nam eiuſdem ſunt figuræ dextra, atq; ſiniſtra manus, & pars ſurſum, atq; deorſum: anterior, atq; poſterior non ſola virtute ſed figura diuerſæ ſunt, eas igitur debuerunt cęlo tribuere.

Secunda ratio: impoſſibile eſt, alicui corpori conuenire motum progreſſiuum, & alterationem, quin ei conueniat motus augmenti, & ex cõſequenti erit impoſſibile, cõuenire cęlo differentias poſitionum, deſumptas a motu progreſſiuo, nempe dextrum, & ſiniſtrũ, quin ei cõueniant ſurſum, & deorſum deſumpta ex augmẽto: ꝙ præſertim neceſſariũ eſſe probat Ariſt. quia cũ differẽtiæ oẽs conueniant perfectis animantibus, & cęlũ animarũ ſit perfectiſſimum, neceſſe eſt, ei tribuere omnes: licet enim cœlum non habeat partes diuerſę figuræ, ſatis ad hoc eſt habere partes diuerſæ virtutis, dicitur pars orientis dextera, quia ab ea inciperet motus,

tus, si initium haberet: sursum autem, & deorsum sumuntur secundum maximam distantiam inter polos repertam, ita vt arcticus sit deorsum, & sursum antarcticus, qui nobis non apparet, & ideo concludit hemisphęrium nostrum esse inferiorem, oppositum vero superiorem: contra quod dicebant Pytagorici: quod probat Aristoteles, ex dextro cœli, quod est oriens, a quo si motus inciperet, & ad sinistrum circumferretur (vt par est) necessarium foret, polum, qui non videtur, superum esse, nostrum vero deorsum: vt in motu conuersionis humani corporis a dextra manu ad sinistram necessario ostenditur.

QVAESTIO VNICA.

An sex positionum differentiæ conueniant cœlo ab intrinsico, an solum per ordinem ad animalia.

ARistot. lib. de animalium incessu, cap 4. a principio, ex professo agit de his differentijs positionum singulas explicans ex tribus viuentium, atq; animalium motibus hisce verbis: *Quoniam autem dimensiones numero quidem sunt sex. ex quibus determinari datum est animal, summum videlicet, & imum: ante, & retro, præterea dextrum, & sinistrum, summum certe, & imum, omnia habent viuentia, quoniam non solum in animalibus est summum, & imum, sed etiam in stirpibus. Distermi nantur autem opere, & non solum positura, qua ad terram sit, aut ad cœlum. Vnde enim alimenti singulis est distributio, & incrementi accessus summum id sane est, quo autem isthuc vltime pergit, id est, imum:* Et paucis interpositis: *Quæcumq; autem non solum viuunt, sed animalia etiam sunt, huiusmodi omnibus ante, & retro insunt: sensum enim isthac omnia habent, per ante autem, & retro desterminantur, in quo enim natum est esse sensibus, & vnde est singulis, anteriora huiusce modi existunt, his autem opposita posteriora. Quæcumq; vero animalia nõ solum sensu sunt prædita, sed mouere etiam possunt sese ea, quæ per locum est, mutatione, in his ad ea quæ dicta sunt sinistrum, & dextrum disterminantur, simili modo vt illa, quæ dicta sunt prius Vnde enim mutationis per locum, corporis naturaliter est initium, id vnicuiq; dextrum est, oppositum vero, & quod hoc consequi natum est sinistrum.* Quibus tria de eis docet: primum, quod quælibet sit determinata pars quantitatiua viuentis, vel animalis, in qua virtus vitalis, quæ principium alicuius motus vitalis ex tribus illis sit, præcipue residet, vt virtus, quæ est principium motus localis, præcipuè resid.t in brachio, vel manu altera, quã propterea appellamus dextrum, & ab eo incipere motum progressiuum videmus.

Secundò docet, quod differentiæ istæ positionis sint extrema trium dimensionum, quas habere dicitur corpus extensum, videlicet, longitudinem, latitudinem, & profunditatem: ita vt sursum, & deorsum sint extrema longitudinis corporis: dextrum, & sinistrum extrema latitudinis; ante, & retro, extrema profunditatis.

Tertio, omnes has differentias reperiri in omnibus, & solis animalibus perfectis, quæ non solum sentiunt, sed mouentur motu locali progressiuo: in imperfectis, quibus talis motus non conceditur, reperiuntur quatuor: dextro vero, & sinistro carent, & tandem plantis solum conueniunt sursum, & deorsum. Ex quibus colligitur integra ratio cuiuslibet harum differentiarum, in his tribus posita, videlicet, quod sit determinata pars viuentis, vel animalis, non quæcumq; sed quæ sit extremum alicuius dimensionis, habeatq; in se virtutem vitalem, a qua tanquam a principio, quasi effectiuo, & non tanquam a termino, a quo, motus incipiat.

Sed illud est obseruandum circa omnes quod D. Thomas in expositione textus retigit, nempe dupliciter distingui posse, videlicet, per ordinem ad diuersos motus locales, quorum sunt principia: nam sursum est principium, a quo incipit augmentatio, extremumq; longitudinis corporis, cum videamus, alimentum primo recipi in ore, vbi disponi incipit pro conuersione efficienda in substantiam aliti, & pars huic opposita deorsum est. Illa vero pars, a qua incipit motus localis animalis, & est extremum latitudinis, dextrum vocatur, opposita vero pars sinistra dicitur. Et ea tandem, a qua sensitiua alteratio initium sumit, vel certe in qua viget, dicitur ante, seu anterior pars: opposita vero retro. Deinde possunt distingui penes eundem motum localem, ita vt pars

sur-

ſenſum ea appelletur, a qua apprehenſio, ſiue cognitio, ad motum localem primo requiſita heri incipit: nam in capite vigent ſenſus. pars vero, a qua incipit, quoad exercitium, vel executionem, idem motus dicitur dextera: huic vero oppoſita ſiniſtra, & tandem ante dicitur illud verſus quod mouetur animal, vt facies, vel pectus, & oppoſita pars dicitur retro.

His expoſitis, prima ſententia circa propoſitam quæſtionem negat in cęlo reperiri vllam differentiam poſitionis ab intrinſeco, vel ex natura rei, & ſolum ei tribuit eas per quandam denominationem extrinſecã ad animalia ſeu viuentia, quo pacto dexter vocatur lapis, dum ad dextrum animalis poſitus eſt, & ſiniſter dum ad ſiniſtrum eiuſdem. ſic pars cœli dextra vocari poteſt, dum verſus dextrum animalis eſt, & ſiniſtra dum verſus ſiniſtrum eiuſdem conſiſtit. Ita ſentiunt Picus Mirandulan. lib 6. de examine vanitatis ca. 9. Scaliger exercitatione 67. contra Cardanum, & cum his recentiores non pauci.

Et probatur ex verbis Ariſt. in principio relatis, quibus docuiſſe vidimus, tria habere has differentias poſitionum, videlicet vt ſint partes corporis determinatæ, atq; extrema dimenſionum eiuſdem corporis, & inſuper vt ſint principia alicuius motus vitalis, ſed tales partes non reperiuntur in cœlo: ergo nec tales differentiæ poſitionum. Probatur, minor quia in cœlo non reperiuntur veræ dimenſiones longitudinis, latitudinis, nec profunditatis, potius quam in alio corpore rotundo vitæ experte, vt in globo lapideo, vel ligneo, quibus propterea veræ differentiæ poſitionum non conceduntur, niſi per extrinſecam denominationem a viuentibus ſed nec dantur virtutes, quæ ſint principia augmentationis, alterationis, vel motus localis progreſſiui, cum motus iſti cœlo non conueniant, nec tandem habet cœlum virtutem aliquam effectiuam intrinſecam ſui motus circularis, ſed a motore extrinſeco, nempe intelligentia, mouetur; alienum eſt ergo ex propria natura ab his differentijs poſitionum.

Secundò, differentiæ poſitionum ſolum conueniunt ex natura rei viuentibus, ac ſentientibus corporibus, quorum ſunt proprietates, vt idem met Ariſt. eiſdem verbis relatis docet. Sed cęlum non eſt corpus viuens, ſed totius vitæ expers, vt ſupra diximus: ergo ex natura rei eas non habet. Nec ſufficiunt ad hoc virtutes, per quas cęli influunt in hæc inferiora, quia tales virtutes nec ſunt principia alicuius motus, nec partes, in quibus reperiuntur, ſunt heterogeneæ, ſed eiuſdem rationis atque eiuſdem figuræ, immo nec ſunt partes determinatę, ſed quæ modo eſt in oriente, poſtmodum eſt in meridie, & tandem in occidente, cui ſuccedit alia, & alia diuerſa: quare nec virtus aliqua determinata poteſt eſſe in eis, ratione cuius dicantur ſurſum, vel deorſum, dextrum, atq; ſiniſtrum: vel ſi determinata foret tranſiret plane de ſubiecto in ſubiectum, hoc eſt, de vna parte in alteram, quod patet eſſe impoſſibile.

Secundam opinionem tenet Villalpandus, 2. lib. de cœlo cap. 2. quæſt. 3 quam dicit eſſe Auerrois propriam: eam vero ſic explicat. Intelligentia mouens cœlum, vt eſt intellectualis ſubſtantia, non vnitur cœlo, neo vitam ei tribuit, ſed ſolum habet per ſe eſſe ac per ſe intelligere: ſed vt forma eius tribuit ei vitam, & ita neceſſario ei vnitur, vt non poſſit naturaliter ſeparari, cęlumq; ipſum ad vnionem cum ea naturalem habet propenſionem, & ex tali vnione vitam, motum, ac differẽtias poſitionum ex natura rei ſuſcipit, quod exponit exemplo animæ rationalis ſecundum ſe, & vt eſt forma corporis. Pro hac ſententia ſolum affert auctor iſte Ariſtotelem, qui diuerſis ſuæ doctrinæ locis ſuperius a nobis allatis teſtatur, cœlum eſſe animatum, & c. præcedenti aduerſus Pythagoricos docet non ſolum dextrum, & ſiniſtrum habere, ſed ſex omnes differentias poſitionum, tanquam corpus animatum, atq; perfectum poſitum hiſce verbis: *Cum autem a nobis ſit antea definitum tales potentias his ineſſe, quæ principium motus habent, & cœlum ſit animatum, atque principium habeat motus, patet ipſi ſuperum, inferumq; & dextrum, atque læuum ineſſe.*

Tertia opinio duo aſſerit, primum cœlo non conuenire vllam differentiam poſitionis veram, & propriam ex natura rei aduerſus ſecundam opinionem, ſecundum quod nõ ſolum ei conueniat, per extrinſecam denominationem ad corpora viuentia, ſicut rebus omninò inanimatis, ſed per analogiam, quam habet ad illa ab intrinſeco. Et hæc noſtra ſententia valde conſona eſt

sensui, ac modo loquendi Aristotelis, quam sequuntur Patres Conimbricenses 2. lib. de cœlo, c. 2. quæst. 1. ar. 2. Et quidem quantum ad primum assertum efficaciter satis probatur argumentis primæ opinionis. Quibus tamen duo libet addere, aduersus Villalpandum: sit autem primum aduersus id, quod asserit, differentias positionis conuenire quidem cœlo ex natura rei. Veræ atq; propriæ differentiæ positionum sunt proprietates rei viuentis, & non possunt ex natura rei vitæ expertibus conuenire, vt concedit iste auctor, sed repugnat, cœlum habere vitam etiam incorruptibilem, cum non sit intelligibilis vita, quæ non proueniat a forma informante: assistens enim sicut non potest conferre esse corpori, sic nec vitam, si quidem viuere viuentibus est esse, teste Aristotele: aliam vero animam informantem, nec Villalpandus concedit. Quod autem asserit, intelligentiam mouentem cœlum, licet non possit ei concedere veras differentias positionum, vt est intellectualis substantia, tribuere tamen vt formam eius conferentem ei vitam, sic reuincitur. Si intelligentia vt forma, vnitur cęlo, vel vnitur per modum vnionis substantialis, quem constat esse veram informationem substantialem, vel solum vnitur ei vnione virtuali, per quam imprimit ei impulsum, vel alio modo applicat ei suā virtutem ad motum: prior modus vnionis repugnat substantiæ completæ, per modum vero posteriorem repugnat tribuere cœlo esse substantiale, & ex consequenti tribuere ei vitam: nam vita esse substantiale importat, non ergo potest ei tribuere veras, ac proprias differentias positionum, vitam corruptibilem, aut incorruptibilem consequētes.

Probatur deinde secundū assertum, quod non conueniant cœlo differentiæ positionum per solam denominationem extrinsecam, sed per analogiam, quam habet ab intrinseco cum corporibus viuentibus. Primo expressis testimonijs Aristotelis, quibus affirmat cœlum esse animatum, quod, vt minimum, de anima ei assistente ad motum necessario debet intelligi, a qua moueri ex propria inclinatione natum est, & propterea motum eius naturalem esse docuit in huius libri principio, quod constat, nulli corpori vitæ experto conuenire posse. Vnde infero alio modo longe diuerso se habere cœlum in ordine ad motum, quo se habent illa, & ex consequenti alio modo nobiliori conuenire ei differentias positionum ex mente Arist. ac conueniunt cæteris rebus vita carentibus.

Quod capite præsenti expressius docuit, nam cum dixisset ad medium ferme eiusdem, rebus vitæ expertibus non conuenire differentias positionis, vel solum per extrinsecam denominationem a viuentibus, quia vel non mouentur, vel si mouentur, omni ex parte simili modo, veluti ignis semper sursum, & terra semper deorsum. Cœlo vero tribuendas fore tanquam corpori animato, atque perfecto docuit: euidens est ergo, eum sentire, quod non per solam denominationem extrinsecam, sicut rebus vitæ expertibus, ei conueniant, sed alio modo perfectiori.

Probatur deinde ratione, quia constat cęlestia corpora habere virtutes influendi in inferiora; constat etiam non posse eas ordinate exercere (hoc est, vt generationibus, & corruptionibus, vicissitudinibusq; earum congruit) nisi ab Oriente in Occidentem moueantur: ergo ex propria natura postulant ita moueri, vt ab ea parte motus incipiat: quod constat corporibus vitæ expertibus non conuenire: nam talibus virtutibus carent, nec postulant ab vna parte potius, quā ab alijs motum incipere, & hoc intellexit plane Aristoteles, dum asseruit modo omnino simili moueri: nihil ergo habent quod dextrum vocari possit, aut sinistrum, potius quā aliud ex propria natura, sed per solam denominationem extrinsecam a viuentibus: quod cum habeat cęlum, sequitur alio modo longe digniori conuenire ei positionum differentias.

Quod vero conueniant cœlo per similitudinem, aut metaphoram ad viuentia corpora probatur, atque explicatur simul: quia sicut pars animalis dicitur dextra, in qua viget virtus motiua totius corporis, hoc est, efficacior in ea, quam in cęteris partibus reperitur, ob meliorem illius partis temperiem, naturamque firmiorem, ad exercitium talis potentiæ: eadem similitudine pars illa cęli, in cuius situ imaginario intelligentia resider, & cui primo applicat suā virtutem, imprimēdo ei impulsum, quo totum corpus moueatur, dicitur dextra, quia virtutem habet inchoandi motum, & ei opposita dicitur sinistra, & illa, quæ recipit vir-

virtutem, vt super eam fiat motus, vocatur s[ursum], & huius opposita deorsum, anterior tandem ea, quæ recipit virtutem impulsiuam, continuandi motum, eique opposita posterior.

Quod vt intelligatur scire oportet, intelligentiam mouentem cœlum non esse in toto cęlo præsentem, imò nec posse, quia limitata est secundum substantiam, & virtutem operandi, cum sit certum, non posse simul esse præsentem, & in cœlo, & in terra. Deinde non sic mouet cęlum, vt ad motum eius moueatur cum eo, quia nec id necessarium est ad mouendum cœlum, neque consonum perfectioni eius: nam ideo anima mouens corpus mouetur per accidens cum eo, quia vt pote forma informans, & pars eius, ipsi affixa est. Sic igitur mouet totum cęlum, vt vni tantum parti impulsum imprimat, & media hac parte impulsa, totum ipsum corpus impellat, ac moueat.

Denique statuendum est, hanc partem, cui primo impulsum imprimit intelligentia, non esse vnam aliquam determinatam, ac permanentem semper, sicut est in animalibus, immo semper variari, & vnam alteri succedere, ita vt, quæ nunc est in Oriente, postea sit in Occidente, sed semper potest dici vna, ac permanens per æquiualentiam, & in hoc consistit similitudo inter dextrum cœli, & animalium. Atque ex hoc habetur, quod illud dicatur per metaphoram

Ad hoc solum ergo est verum, quod intelligentia sit in parte determinata spacij imaginarij, cui correspondent successiue partes, primum recipientes impulsum ab ea, quibus medijs mouetur totum cœlum, & hanc partem intelligimus Orientis nomine: quam, satis probabile est, includere partem aliquam etiam spatij imaginarij, cui correspondeat linea cęli æquinoctialis diuidens cęlum medium, cum æquali distantia ab vtroq; polo: quia hæc linea distantissima est ab vtroque polo: quo fit, vt partes cęli ei proximiores velocius moueantur cæteris omnibus, quia in eodem, aut æquali tēpore maius longe spatium percurrunt. Est autem verosimile, ibi assistere per se præsentem intelligentiam, vbi perfectiorem causat effectum, similitudine agentis naturalis fortius agentis in partes sibi proximiores quam in remotiores. Et ex dictis satis intelligitur modus, quo mouetur ab intelligentia cęlum, atque etiam vbi sit dextera pars eius eo modo, quo ei conceditur habere dextrum, & consequenter cæteras differentias positionis, iam exposito.

Argumenta autem primæ opinionis solum probant, quod cœlo non conueniunt differentiæ positionum ex natura rei eo modo, quo conueniunt animalibus, hoc est verè & propriè: nō tamen, quod per solam extrinsecam denominationem à viuentibus: nam præter extrema hæc datur medium nostræ sententiæ, nempe similitudo, vel metaphora a differentijs viuentium desumpta, cuius fundamentum ex natura rei cœlo conuenit & ex consequenti habere differentias positionum secundum eandem metaphoram conuenit ei ex natura rei, non tamen corporibus vitę expertibus, in quorum natura nullum est tale fundamentum, & propterea per solam, & puram denominationem extrinsecam eis conceduntur.

Doctrinam vero secundæ sententiæ efficaciter ostendimus falsam: testimonium autem allatum intelligitur plane ab Aristotele, non de animatione vera per veram informationem, quam repugnare probauimus intelligentiæ, & cęlo, quia vtrumq; est completa substantia.

Hæc omnia, quæ de differentijs positionum attulit Aristoteles in hoc capite præsenti, & a nobis superius iam allata sunt, respectu primi mobilis sunt accipienda: nam in inferioribus sphæris, si proprio motu ab Occidente in Orientem mouentur, opposito modo se habebunt, secus si etiam ferantur in occasum proprio motu, de quo inferius.

CAPVT III.

Textus Aristotelis.

Quoniam autem non est contrarius circularis motus circulari, &c.

Breuis expositio textus.

INtendit Aristoteles capite præsenti ostendere, quod cœlestia corpora non vnum dumtaxat motum habeant, sed plures. Diuiditur autem in duas partes, in quarum prima duo præsupponit: in secunda quatuor ex eis colligit.

Principio igitur asserit, quod si motus cęlestis haberet cõtrarium, necessarium foret, ostendere multiplicem esse, cum euidens sit duo vt minimum esse: nam idem non est sibi contrarium.

Sed cum contrario careat cœlestis motus, non potest ex contrarietate ostendi, multiplicem esse, sed aliam esse rationem quærendam, eamque difficile inueniri, ob maximam distantiam cœlorum, atque ob paucissima eorum accidentia nobis nota. Vt igitur aliam rationem inueniat, præsupponit primo, cœlo deberi motum circularem, quod probat, quia ex motibus corpori debitis perfectissimus est circularis, quia initio caret, & fine, & solus potest esse perpetuus, vt octauo lib. physic. probauit, sed perfectissimo corpori, quale est cœlum, perfectissima quoq; operatio debetur, cum esse sit propter operari: ergo motus cęlo debitus circularis esse debet, & non alter.

Secundò præsupponit, motum circularem conuenire non posse toti mundo, sed necessarium fore, vt aliquod corpus ex inferioribus quiescat, & circa illud motus circularis fiat, quia sicut motus rectus est de vno in alterum locum, pariter circularis debet circa aliquem locum versari, & consequenter circa corpus, quod quidem sit quasi centrum, circa quod versetur idemmet circularis motus: hoc autem corpus quietum non potest esse eiusdem naturæ cum cœlesti: nam si de natura cœli foret, violenter quiesceret in loco inferiori, quia ex propria perfectione postulat sedem supra cætera corpora: deinde si in loco inferiori quiesceret naturaliter, ad eundem naturaliter moueretur, siquidem corpus quodcumque naturale eam petit sedem per motum, in qua quiescere congruit propriæ naturæ: sed non potest ad inferiorem locum naturaliter moueri, cum naturale ei sit, moueri circulariter, & vni corpori vnus dumtaxat motus naturalis conuenire potest: ergo necessario fatendum est, non naturaliter ibi, sed violenter quiescere. Vnde sequeretur, talem eius quietem non esse sempiternam, ac proinde, nec motum circularem cœli, cum non possit nisi circa tale corpus quiescens in medio mundi fieri: efficaciter ergo probatur, corpus in medio mundi quiescens, circa quod cœlum moueri debet, alterius naturæ esse a cęlesti, ab eoque distinctum, & corpus hoc immobile permanens, & medium mundi vocatum est terra, circa quam mouetur cœlum, & ecce tibi probatum, ex vi motus circularis cęlestis præter cęlum, dari in mundo terram.

Ex quo tria colligit Aristoteles, primo, quod si datur terra, necesse sit dari ignem, quia contrarius illi est, dato autem vno contrariorum in natura rerum, necesse est dari alterum, quod certe non puto necessarium, nisi spectata perfectione vniuersi, quæ eiusmodi contraria postulat, non solum tanquam partes proprias, sed in ordine ad finem, cuius gratia conditum est. Secundo colligit expositione terræ, & ignis dari necessario aquã, & aerem, quia extremis elementis positis, eadem perfectio vniuersi exigit, dari elementa media, quæ vtriq; extremo contraria sunt: nam aqua contraria est igni & aer terræ, Corollarium tertium est, quod si dantur quatuor elementa inter sese cõtraria, necesse sit, dari generationes, & corruptiones, & quidem perpetuas. Probat, quia contraria pugnãt inter sese: ergo necesse est inuicem se destruere: ex mutuo vero eorum congressu, ac destructione consequitur mixtorum generatio, vt primo libro de ortu, & interitu vidimus: ergo necesse est, generationes, & corruptiones dari. Quod vero sint perpetuæ, ex mundi perpetuitate a se asserta octauo libro physicorum sequitur, quia

quia generationes, & corruptiones necessarias esse constat ad conseruationem mundi.

Vltimo colligit, intentum totius capitis, nempe corporibus cœlestibus plures motus conuenire; quod sic probat. In agentibus naturalibus idem, in quantum idem, & eodem modo se habens, non potest varios effectus edere, si igitur vnus tantum daretur cœlorum motus, eodem modo se haberet semper quantum ad productionem effectuũ eosdemque producerent semper, sed experimur maximam varietatem in effectibus singulis annis: nam vno tempore generationes vigent, neque vlla fere res corrumpitur, alio vero paucissimæ generantur, & corrumpuntur quamplures: quam vicissitudinem non possent afferre cœlestia corpora, nisi per accessum, & recessum planetarum, præsertim Solis: ergo necesse est præter motum diurnum proprios concedi planetis, vt huius vicissitudinis congrua ratio reddatur.

TRACTATVS Primus.

De cælestium corporum influxu in inferiorem mundum.

EX vicissitudine generationum, & corruptionum sublunarium corporum, probauit Aristoteles capite præsenti, non vnum tantum habere motum cœlestia corpora, sed multiplicem: quod (absque dubio) nullius momenti foret, si cœlestia corpora nullum in inferiorem mundum influxum haberent, nullam enim vicissitudinem in effectus inducere possent, si effectrices eorum causæ medio motu non essent. Occasionem igitur præbuit sententia huius capitis disserendi de influxu eorum in inferiora corpora, & propterea tractatum de eo primum instituimus, in quo quatuor præcipue examinanda proponimus, videlicet, an verum influxum, seu efficientiam habeant corpora cœlestia circa inferiores effectus: quænam sit eis ratio, seu virtus, per quam talem influxum habent, & an motus talem eis virtutem agendi præbeat, vel solum sit conditio agendi per virtutem aliam ab eo distinctam, & quasi ei præsuppositam, & tandem si conditio sit motus, an omnino necessaria, ita vt sine eo nihil in inferiorem mundum agere valeant.

QVAESTIO I.

An cælestia corpora verum, & realem influxum habeant circa effectus in inferiori mundo editos.

VEtus fuit error Astrologorum, cuius meminit D. Thomas in 2. dist. 15 quæst. 1. art. 2. existimantium, nullam dari penitus substantiam spiritualem, sed solam corpoream, & cum ex alia parte sibi persuasum haberent, in primis Deum esse perfectissimam substantiam, deinde omnium substantiarum corporearum nobilissimas esse cęlestes, pro Dijs eas habuerunt, ad quem errorem allusisse videtur Aristoteles, initio præsentis capitis, cœlum Deum vocans, & cœlestia corpora diuina, atque etiam Plato eadem Deos appellare solitus est, vt adnotauit D. Thomas in huius capitis expositione. Posuit enim in Epymonide quosdam minores Deos, in quibus sphæras cœlestes enumerauit.

Propterea consequenter loquuti, primum influxum eis tribuebant, independentem a quocumque alio, vnde non solum putabant inferiora corpora ab eis dependere in suis actionibus, effectibusq; producendis, sed in suo esse ab eisdem condito. Sed error iste euidentibus rationibus confutatur alijs locis, in quibus probatur, præter corpora dari spirituales substantias, quarum prima, a qua omnes accipiunt esse, virtutem operandi, & primum influxum omnium operationum, vocatur Deus.

Pro alio extremo refert D. Tho. quosdam alios omnem influxum, & effectum a corporibus cœlestibus circa inferiora auferentes. Quod videtur sentire D. Damascenus 1. lib. Orthodoxæ fidei, cap 6. vbi de corporibus

cœlestibus sic loquitur: Nos autem dicimus, quod ipsa corpora non sunt causa generationum eorum, quæ generantur, neque corruptionis eorum, quæ corrumpuntur: sed generatio, & corruptio ad corporalia pertinent. Et ratione probari potest, quia nullum agens operatur, nisi in passum sibi approximatum, & vt illud sibi simile reddat, & iuxta propriam naturam, & conditionem, sed nihil horum reperitur in corporibus cęlestibus respectu horum inferiorum: ergo in ea non agunt. Minor probatur, quia non sunt approximata per se, cum maxime distent, nec per suam virtutem: hæc enim nequit ad inferiora peruenire, nisi per media corpora cęlestia, cum tamen ista non sint capacia caloris, frigiditatis, &c.

Deinde nequeunt cęlestia corpora assimilare sibi inferiora in substantia, aut accidentibus, cum illa incorruptibilis sit, hæc contrarijs careant, quorum oppositum inferioribus congruit. Denique natura, & motus cęlorum constantes, & æquabiles omnino sunt: ergo ab eis nullus effectus contingens nullo casu eueniet, id verò in inferioribus sæpe accidit: ergo corpora cœlestia non influunt in ea.

Veritas nihilominus certissima huius rei est, quod cęlestia corpora verum, & realem influxum habeant circa inferiora, pluresq; veros, ac reales effectus eis imprimant, quod euidentibus experientijs, omnibusq; manifestis conuincitur: nam omnes imprimis experimur, Solem sua luce inferiora corpora calefacere, dealbare ceram, exsiccare lutum, pluresq; alios effectus producere, quos non potest nisi stolidus negare, nec alijs causis tribuere. Videmus etiam Solis motum quadripartitam anni distinctionem afferre, quę duo æquinoctia vere, & autumno, ac totidem Solstitia, æstate, & hyeme complectitur, ac per vicissitudinem calorum, ac frigorum, rerum generationes, ac corruptiones efficere. Astra item suo congressu, ortuque, atque occasu sub certo quodam aspectu, sterilitatem, vel vbertatem terræ, tranquillitatemq; maris, aut tempestatem causare, & ad morbos inducendos, vel sanandos multum conferre, & ideo plurium a medicis in eorum curatione obseruari, vt apertè docet Galen 3. lib. de diebus criticis docet. Et tandem experientia docet, polum suo aspectu in magnetem influere eam attrahendo specialemq; influxum circa acum nauticum habere, eaq; absq; dubio sufficiunt, certissimum efficere influxum cęlestium corporum in inferiora. Quem vt certissimum tenuerunt semper sancti Patres, præsertim, D. Dionys. cap. 4. de diuinis nominibus, D. August. 13. de Trinit. c. 4. D. Basilius hom 6. Hexameron, & D. Thomas in 2. dist, 15. q. 1. art. 2. & cum eo cæteri Doctores Scholastici eadem dist. vniuersiq; Theologiæ professores, nemine excepto, & tandem tota ferme philosophorum, antiquitas, præsertim Mercurius Trismegistus in Asclepio, Plato in Theocrito, Philo Iudæus in lib. de mundi opificio, & passim Aristoteles in lib. de ortu, & interitu c. 10. tex 15. & 16 lib. 4 de gen. animal. c. vlt. 2 lib. physic. c. 2. tex. 26. & 12. Metaphys. c. 6. tex. 33 & 34.

Testimonium D. Damasc. pro opposita sententia adductum, exposuit bene D. Tho art. illo citato ad 2 dicens, solum voluisse auferre a corporibus cęlestibus primum influxum independentem ab alio, quem ille error eis tribuebat: quod vero tanquam creaturę quibus cum esse cōcessit Deus virtutem influendi, & agendi in inferiorem mundum a se dependentem, verè influant, & plures circa corpora inferiora effectus producant, non intendebat negare.

Ad argument. respondetur, licet corpora cęlestia per se distantia sint à corporibus inferioribus, nihilominus per suam virtutem, quam per totum inferiorem mundum extendunt, dicuntur præsentia: vt tamen virtus eorum ad inferiora corpora deferatur, non est necessarium in intermedijs produci qualitates, quæ producuntur in inferioribus, sed sufficit produci aliam, cuius capacia sunt qua transeunte ad inferiora producetur per eam illa alia, cuius eadem intermedia capacia non sunt bene tamen inferiora.

Ad illud de assimilatione agentis concedendum est, finem agentis esse assimilare sibi passum, sed aut secundum formam substantialem, si sit agens vniuocum, aut secundum virtutem, aut aliquē effectum in virtute eius eminenter contentum, & licet priorē modum assimilationis non intendat, nec cōsequatur agens æquiuocum, intendit, & consequitur posteriorem, quem absque dubio consequuntur cęlestia corpora per influxum & actionem in inferiorem mundum. Deniq; licet nihil cōtingens, vel casuale reperiatur

in

in corporibus cœlestibus, nec in modo agendi eorum per se considerato, sequuntur omnino casuales effectus circa hæc inferiora ratione causarum particularium, à quibus modificantur, & sæpe impediuntur influxus per se cœlorum.

QVAESTIO II.

An cœlestia corpora influant in inferiorem mundum per solam lucem, vel etiam per aliam virtutem.

NVllus, quem viderim, negat, quod per lucem, tanquam per agēdi rationem influant corpora cœlestia circa hæc inferiora, quam sententiam, vt communem omnium statuit D.Thom.1. p.q. 67. art.3. ostendens, lucem non minus esse actiuam qualitatem, quam calorem, & ideo per eam agere cœlestia corpora in inferiora, quod euidens experientia conuincit: nam videmus lucem à Sole per medium effusam, non solum illuminare illud ac reliqua corpora, sed calefacere, & sæpè intensum calorem circa ea producere. Et propterea titulus quæst. hoc præsupposito, quærit, an solum per lucem, vel etiam per aliam virtutem operentur, in quo non est leuis difficultas: nam plures Philosophi per solam lucem agere sentiunt, cuius virtute effectus omnes eis attributos operantur, vt Picus Miran. lib. 3 contra Astrologos c 5 & 6. Medina 1 lib. suæ Parænesis, ca.1. Georgius Agricola lib 4. & 5. de causis subterraneorum, & quidam alij, inter quos enumerandus videtur Pater Pereira, qui to mo 1 in Genes. lib 2. disp. aduersus Astrologos c.3. ratio. 4 quasi irridens alias qualitates occultas, quas in cœlo ponunt, asserit nouitium inuentum, & ignorantiæ asylum esse. Sed diuerso modo hanc sententiam explicant prædicti Doctores, vt infra referam.

Probari potest testimonio Aristotelis, qui nullam aliam qualitatem, vel rationem agendi præter lucem concessit corporibus cœlestibus in tota sua Philosophia, ergo præter mentem eius est, aliam ponere.

Probatur consequentia, quia si eam dari sentiret, aliquo verbo eam insinuaret. Probatur etiam ratione, quia nemo agnouit talem qualitatem, nec ex effectu aliquo necessario colligitur, sed pro omnibus effectibus lux sufficit, non est ergo multiplicanda alia qualitas sine vrgenti necessitate. Antecedens probatur, quia cum lux, & calor cœlestis sint qualitates superioris ordinis cæteras omnes qualitates inferioris mundi sua virtute, & eminentia continebunt, & ex consequenti eas producere poterunt, quare non est alia pro eis producendis multiplicanda.

Secunda sententia præter lucem ponit in corporibus cœlestibus alias qualitates, tanquam rationes agendi, per quas effectus alios, sine qualitates à calore distinctas producunt, quas influentias vocare solent. Hæc est communis iam in schola, & fuit Platoni propria, vt D. Damascenus testatur in libro de consolatione medicin. quam tenuerunt antiquiores, & grauiores scholastici, Diuus Thom. 2 libro de cœlo, lectione 10. & in 2. dist 15. quæst. 1. ar 2. ad 5. Albertus Magnus, quæst. 1. Bonau dist 14. penultima, Richard. ibidem, circa tertium principale, quæstio. 5. ad 5 ibidem etiam maior quæstio. 5. Ferrariensis 3. contra gentes ad caput 84. Abulensis in 3. lib. Regum, cap. 17. quæst. 9. Pater Toletus 2. lib. de generatione, quæst 2. conclusione 4. & Patres Conimbricenses, 2. libro de cœlo, cap. 3 qu. 3. cum cœteris omnibus recentioribus, & hæc nobis tanquam vera placet. Probatur primo, quia corpora cœlestia generant in vltimis terræ visceribus (quæ non potest lux permeare, nec cœlestis motus omnino attingere) aurum, & argentum, & cætera metalla, ergo necesse est eis aliam virtutem, aut influentiam concedere, per quam talem effectum producere valeāt. Antecedens probo, quia in visceribus terræ nulla potest dari, nec excogitari qualitas, vel virtus sufficiens ad hos effectus producendos longè perfectiores ipsamet terra, & alijs qualitatibus constantes, quibus eadē terra prorsus caret, ergo neque ab ea produci possunt, sed neque alia causa inferior excogitabilis est, à qua producantur (vt per se est manifestum) ergo à solis corporibus cœlestib. generari possunt. Quod vero nō possit eos attingere lux, nec motus probatur, quia impossibile est, tā ingentē terræ crassitatem

tatem peruadere, aut penetrare lucis radios. Quod verò à quibusdam dicitur lucem quidem non penetrare densitatem illam magnam, bene tamen calorem ab eadem cum Sole multiplicatum, per terræ meatus, friuolum est, quia lux producta in superficie terræ, vel extensa ad aliquam eius profunditatem, valdè limitatam habet sphæram actiuitatis, ad quam possit extendere effectum caloris, & calor, quem intra hanc sphæram producit, non habet tantam intensionem, vt possit tam vastam molem penetrare, præsertim cum maximo sit ei impedimento intensa frigiditas terræ in densissimo corpore residens, & hæc omnia manifesta sunt experientia explorata, ergo insufficiens causa horum effectum redditur, nisi ad cœlestem influentiam à lumine, & motu & distinctam confugiamus.

Secundo probatur duplici experientia, priori quidem, quia notum est, acum attritu magnetis confricatam trahi à cœli partibus polo vicinis, quam attractionem à luce non fieri manifestum est, quia nemo concessit luci vim attrahendi. Præterea talis attractio fit planè densa caligine, & acu ipsa in tenebroso loco posita, vt euidens negantium experientia docet. Ex quo plane colligitur, nō solum à luce non fieri, sed nec fieri necessario ex interueniente, aut deferéte talem virtutem, & proinde necessario ponendam esse aliam à luce distinctam in astris. Experiētia posterior est fluxus, & refluxus Occeani ex communi consensu Philosophorum à Luna procedentes, qui effectus, vt docet experientia, duobus temporibus fit, quibus à luce eius procedere repugnat, videlicet in interlunio, quando eiusdem Lunæ facies, quæ mare respicit, lumine destituta est, & Luna etiam in altero hemisphærio existente, nec propterea talis motus aquæ his temporibus remittitur: signum igitur est, non à luce, sed ab alia eius virtute, aut influentia à luce distincta fieri.

Probatur tandem, quia receptū est etiam ab autoribus, oppositæ sententiæ, corpora cœlestia, atque influxus astrorum producere, in inferioribus corporibus, non solum calorem, sed frigiditatem, & cæteras qualitates primas, cum mixta, quæ eis constant, per se ab eis generentur, sed per solam lucem non possint eas producere: ergo alia est necessario excogitanda qualitas, quæ sit eis ratio eas producendi. Huic efficaci argumento tribus modis respondent aduersarij: nam Picus Mirandulanus per lucem solum calorem produci asserit, hunc verò calorē, quia cœlestem, cæteras omnes qualitates primas eminenter continere, & ideo eas producere. Itaque lumen remotam causam earum esse censet.

Hęc tamen solutio falsa probatur primo, quia euidens est, lucem à qua procedit calor, maioris esse virtutis, quam calorē, cum eum producat tanquam causa æquiuoca, à qua alij etiam effectus à calore diuersi procedunt, sed lux non potest producere omnes qualitates primas, sed solum calorem, neq; eas proinde eminenter continet, ergo sine fundamento dicitur, calorem eas continere, ac producere posse.

Secundò calor elementaris est eiusdē speciei cum calore producto à luce, sed nec ille continet, nec producere potest cæteras qualitates primas: ergo neque iste. Euidens est consequentia, & antecedens probatur, quia calor elementaris intenditur à calore Solis (vt probat experientia) in aere calefacto à Sole, ergo sunt eiusdem speciei; nam quod specie differt ab alio, non potest ab eo intēdi, cum sit diuersæ naturæ, & conditionis. Et vrgeri potest argumentum, quia qualitates istæ sunt limitatæ perfectionis: ergo nulla earum potest producere effectus contrarios, soli enim Deo, tanquam vniuersalissimæ causæ, in qua omnia continentur, id concedi potest.

Propterea alio modo respondet Agricola, videlicet, solam lucem, in quantum est virtus vnius Planetæ, vt Solis, causare calorem, & in quantum virtus alterius, frigiditatem; & pariter cæteras, vt est virtus aliorū. Sed non est minus falsa hæc solutio.

Primo, quia de auro, & argento probauimus non posse à luce produci vllo modo in terræ visceribus, quia naturaliter est impossibile, lucem peruadere profunditatem terræ densissimam; quibus argumentis eodem modo conuincitur, id nō posse efficere, siue accipiatur pro vt est virtus vnius, vel alterius astri, cum eadem sit repugnantia, vt per se est manifestum.

Secundo, quia nullum est fundamentum, ad distinguendum specie lumē diuersorum astrorum, etiam si nec totum, nec partem eius à Sole emendicent, vt ex alijs effectibus

eius-

eiusdem rationis à lumine omnium causatis constat. Ergo falsum erit eidem lumini tribuere effectus specie diuersos, prout virtus diuersorum astrorum. Accedit testimonium Aristotelis 4 lib. de partibus animalium, ca. 5. in medio asserentis, plenilunij noctes calidiores esse propter pleniorem lucem. Quod verum esse non potest nisi talis excessus caloris à luce Lunæ, aliorum ve astrorum producatur; quare falsum est, quod lux tantum sit productiua caloris, vt est virtus Solis aliarumve qualitatum, vt est virtus aliorum astrorum.

Nec tandem minus est falsa solutio commentatoris 2. lib. de cœlo, commento 42. & aliorum, qui eum sequuntur: nempè, cœlestia corpora per se tantum producere calorem; frigiditatem vero, & cæteras tantū per absentiam lucis, quod est per accidens eas producere. Probatur vero falsa.

Primo, quia non minus per se pertinet ad vniuersalem causam rerum corporearum, cæteras qualitates primas producere, quam calorem, cum omnes sint dispositiones per se ordinatæ à natura ad introductionē formarum materialium, & compositorum generationem: ergo absurdum est, dicere, hūc tantum per influxum, illas verò per absentiam producere, aut per accidens.

Secūdo, quia communis est omnium Philosophorum sententia, cęlestia corpora sua virtute, atque eminentia elementa continere, ergo continent primas omnes qualitates eorum: quare per se possunt omnes producere, & cum non possint per solam lucem (vt probauimus) necesse est, aliam virtutem a luce eis concedere, per quam operentur.

Ad testimonium Aristotelis respondeo, quod licet expresse non fecerit mentionem alterius qualitatis à luce, ex his tamen, quæ de influxu cœlestium corporum docuit, colligitur, eam tanquam necessariam posuisse, vt ex testimonio super à nobis allato cōstat.

Ad argumentum concedimus luci excellentiam super cæteras qualitates: sed non tantam, vt sua virtute contineat omnes qualitates primas, hoc enim repugnat accidenti alicui determinato, quare repugnat etiam eas producere: immo cuicunque alteri qualitati necessario ponendæ in astris repugnat continere omnes, sed plures ponendæ sunt in diuersis astris, pro his, cæterisque effectibus diuersis producendis in mundo inferiori, quas concedimus nobis esse occultas, & solum per effectus cognosci à posteriori, sicut virtutem magnetis, & alias horum inferiorum corporū cognoscemus per effectus, & modus iste cognoscendi sufficientissimus est, ad eas ponendas, eoque conuicti potuerunt eas omnes fere Philosophi.

Quæ omnia sic intelligenda sunt, vt pro effectibus accidentalibus producendis lux, aliæque influentiæ occultæ ponantur, à quibus, tanquam à præcipuis causis, atque proximis procedant; nam substantiales effectus, quos cœlestia corpora in mundo inferiori producunt, solum ab his qualitatibus, tanquam ab instrumentis eorum producuntur; substantijs verò eorum, tanquam à causis præcipuis, medijs formis substantialibus, tanquam rationibus, aut virtutibus agendi.

QVAESTIO III.

An motus circularis cœli sit ei ratio agendi in inferiorem mundum, vel solum conditio.

Ostendimus lucem, & alias occultas qualitates (quas influentias vocant) esse cœlo rationes agendi, sed an sint rationes agendi sufficientes per se, & ideo completæ, vel compleantur, & sufficientes fiant per motum, & ita motus sit quasi partialis virtus, seu ratio agendi, aut solum sit conditio applicans easdem rationes agendi per se sufficientes ad corpora, circa quæ operaturæ sunt, non est certum, & propterea vertitur in quæstionem.

Prior igitur sententia tenet, esse quidem motum rationem, seu virtutem agendi cœlo, saltem partialem, ita vt ex ea, & luce, siue alia occulta virtute, vel influentia, fiat vna ratio, aut virtus agendi totalis, & non esse solam conditionem, sic Bañes 2. libro de generatione ca. 1 o. q. 1 conclus. 4. & videtur idem sentire D. Thom. & complures alij ex eius discipulis, quæstione sequenti referendi.

Probatur testimonio Aristotelis multis locis

cia, præsertim 8. lib. Physicorum text 53. docentis, omnes motus inferiores reducendos esse ad motum cœli, tanquam ad primum, qui est cœterorum causa: esse autem causam plus dicit, quam esse conditionem, & idem est, ac esse rationem, seu virtutem agendi: ergo censet ita se haberi respectu cœli: sed specialius, & expressius 2. lib. de cœlo, cap. 7. text. 42. vbi hæc verba legimus: Calor autem ab ipsis, & lumen generatur attrito aere ab illorum latione, nam natura aptus est motus ignire & ligna, & lapides, & ferrum; quibus aperte docet, motum cœli aliquando ignire lapidem, & ferrum, dum per aerẽ mouentur, vel in eo atteruntur: quod nõ potest esse verum, nisi sit ratio, aut virtus agendi cœlo: nam ignire, vel calefacere, solum dicitur illud, quod ignem, vel calorem producit, & solum producere dicitur, quod causa ignis geniti, vel caloris est, non quod est sola conditio. Sentit ergo Aristoteles, motum cœli non esse solam conditionem, sed causam, vel causandi rationem. Et probatur ratione satis efficaci ex eisdem verbis Aristotelis elicita, hoc modo: motus est causa caloris in corporibus calidis, quæ eo ipso, ac mouentur, incalescunt (vt euidens experientia docet) sed non potest excogitari alia causa, vel virtus agendi, à qua producatur talis calor præter motum; ergo non potest negari, quod sit ratio agendi non solum cęlo, sed alijs corporibus inferioribus.

Probatur minor, nam dũ per aerem quantumlibet frigidum, sagitta proijcitur, vel nos ambulamus, illa, & nos incalescimus, & causa noui caloris producti non potest esse calor aeris, cum præsupponatur nimis frigidus, sed nec calor proprij corporis moti potest nouum calorem in se causare, quia calor non potest se ipsum intendere virtute propria, alioquin operaretur vltra propriam perfectionem se perficiendo. Relinquitur ergo, non dari aliam causam noui caloris producti præter motum, quare necesse est, fateri esse rationem seu virtutem agẽdi, & non solam conditionem. Et vrgeo argumentum, quia cœlum est quasi instrumentum intelligentiæ: instrumentum verò non operatur, nisi per motum, quo mouetur à præcipuo agente, & sæpè locali, vt patet de serra, & alijs instrumentis artis: ergo non habent aliã rationem agendi præter motum, quæ erit ratio agendi cœlo.

Et certè si motui cœli denegetur esse rationem causandi, nec potest esse maioris virtutis, nec possunt inferiora corpora magis dependere ab ipso, quam à motu aliorum corporum inferiorum, quod absurdum est.

Nihilominus probabilior longè sententia negat, motum cœli esse ei rationem agendi totalem, vel partialem, & solum concedit, esse conditionem applicantem virtutem actiuam cœlorum ad diuersa loca, & corpora horum inferiorum. Ita Vallesius de sacra Philosophia, cap 31. pagina 263. & libro 4. controuersiarum med. ca. 3. Toletus 2. lib. de generatione, q. 12. fundamento 1. & omnes recentiores fere.

Probatur primo, quia cœlum, etiam si non moueatur, est ens completum, habens virtutes operatiuas, sicut habent cætera corpora completa inferiora, vt ignis, vel aqua, immo longè efficaciores, sed inferiora corpora non indigent motu, pro ratione, seu virtute agendi etiam partiali, sed sine illo possunt agere in quodlibet subiectum capax intra propriam Sphæram actiuitatis existens, vt experimento constat; ergo nec cœlum indigebit.

Secundo, quia motus localis, quicumque ille sit, solum habet esse viam ad acquirendam localem præsentiam, vel modum eius, sed constat, localem præsentiam actiuam non esse, sicut extensio localis, vel quantitas actiua non est, nec ideo posse effectum aliquem producere; ergo nec motus localis, qui est quasi fieri eius, vllam potest virtutem habere producendi effectum aliquem circa corpora. Et vrgeri potest argumentum, quia effectus debet contineri aliquo modo in virtute causæ: sed qualitates, aut effectus alios productos per lumen, aut cæteras influentias non potest continere motus localis, cum sit res imperfectissima; ergo nec esse rationem, seu virtutem eos producendi. Probatur tandem, quia certum est, Solem quiescẽtem in bello Iosue, atque etiam post diem iudicij, illuminasse, & illuminaturum inferiora corpora, & consequenter, tunc eadem calefecisse, & calefacturum: ergo non habet motum pro ratione agendi totali, vel partiali: nam si haberet, non posset sine illo effectum aliquem producere. Accedit, probabilem esse & D. Thomæ expressam sententiam (vt mox videbimus) afferentem, cœ-

lum

sum Empyreum influere in inferiora corpora, aliquem effectum in ea producẽdo, quod tamen immobile esse ab omnibus ipsum ponentibus asseritur: ergo motus non est ei ratio agendi, nec proinde cæteris corporibus cœlestibus.

Vltimo argumento respondere oportet, (nam pro soluendis cæteris infra ad c 7. specialis controuersia erit agitanda) & primo negandum est, cœlum esse instrumentũ proprium intelligentiæ, quia quidquid cœleste corpus in hæc inferiora producit, siue vt præcipua causa, siue solum disponendo subiectũ, ad recipiendum effectum ab altera, propriæ virtuti eius, vt luci, vel alteri influentiæ proportionatum est, vt de calore, quem media luce, & alijs qualitatibus, quas medijs alijs astrorum virtutibus causat, manifestum est, quia in eisdem virtutibus continentur, quare nec eas excedunt, neque ideo respectu earum, instrumentum intelligẽtiæ esse potest cœlum, aut motus illius. Deinde etiam si esset instrumentum, non deseruiret ei motus, ab intelligentia causatus, pro ratione agendi, sicut forte contingit in instrumentis artis, sed solum pro conditione applicante, cum ex se habeat cœlum sufficientem virtutem ad eos effectus. Vnde non est maioris virtutis motus cœlestis, quam aliorum corporum inferiorum, nec habent maiorem dependentiã inferiora corpora ab eo, quam à motu cæterorum, tanquam à virtute, seu ratione agendi, quia neuter est ratio agendi, tanquam a conditione verò multo magis dependent, quia maiores, ac illustriores virtutes affert, & à quibus magis dependent, & hac ratione maioris virtutis censetur.

QVAESTIO IV.

An cessante motu cœlesti, cessare debeant motus omnes, actionesque inferiorum corporum.

Certum est, actiones intentionales, & quæ non ordinantur ad generationem substantiarum, vt illuminationem, & productionem specierum intentionalium, non necessario cessare, cessante motu cœli, sed permanere posse, ac permansuras esse post diem iudicij, cœlo quiescente. Ita Diu. Thom. expresse, de potẽtia q 5. ar 8. & cum eo cæteri omnes statim referendi, cuius egregiam rationem reddit, quia actiones istæ minus materiales sunt, & propter esse diminutum, & intentionale spiritualibus similes, nec ad materiales generationes substantiarum ordinatæ: ergo licet à cœlo mundum illuminante dependeant, non tamen ab eius motu, sine quo illuminare posse constat; quare eodem cœlo quiescente perseuerare possunt in mundo inferiori. Solum ergo habet locum præsens controuersia de actionibus, ac motibus corporum inferiorum pertinentibus ad motus eorum, & ordinatis ad generationem, & corruptionem substantiarum, an omnino cessarent, motu cœli cessante.

De quibus apud omnes etiam constitutũ reperio, necessarium esse motum cœli, vt actiones, & motus isti exerceantur à corporibus inferioribus, prout oportet ad conseruationem, & propagationem totius inferioris mundi. Cuius ea est ratio, quia nisi moueretur cœlum, eodem semper modo illuminaret, eodem semper modo influeret, caloremque, aut frigus, aliasque qualitates, aut fecundum excessum, vel defectum produceret semper, nec posset influxus eius, secundũ distributionem accommodatam, communicari corporibus, illuminante verò eodẽ modo semper Sole, vel excessum caloris eis imprimeret, quo comburerentur, vel ita remissum, cum quo neque sibi similes effectus edere possent, per quos conseruarentur species, nec proprium eorum temperamentum dici

dici posset consistere: necessaria igitur est alterna vicissitudo illuminandi, calefaciendi, atque influendi, quam constat sine motu non posse à cœlo præstari; sine qua etiam vicissitudo generationum, & corruptionũ, omniumque corporearum actionum,& motuum,quam singulis annis conspicimus,cessaret: nam cum plantarum geminatio, fructuum, segetumque productio, potissimum dependeat ex caloris, aliarumq; qualitatum incremento, quod non potest prouenire à Sole, & alijs cœlestibus virtutibus, nisi per motum approximatis, fit pro hac vicissitudine,& varietate generationum, corruptionum, & motuum, tantopere necessaria ad bonum statum consistentiæ,atque conseruationem inferioris mundi, necessarium esse motum cœlorum, & ex consequenti cessare eo cessante.

In eo igitur sensu dumtaxat locum habet quæstio præsens, nempè, an tanta sit naturalis depédentia corporum inferioris mundi à motu cœlorum, vt eo cessante nullum motum corporeum habere possint, neque vlla possit substantiarum generatio, aut corruptio, vel qualitatum corporearum productio ad eam ordinata contingere.

Et prior sententia asserit, omnes penitus cessare, cessaturosque post diem iudicij, cœlo quiescente. Ita Simplicius, quem refert D.Thom.2.lib.de cœlo,lectione 4.ad finem Capreolus in 2.distin.14.Soncinas 12 Metaphysicæ,q.11.Ferrariensis 4.contra gentes, c.vltimo,Sotus in 4 dist.48. q 2. art.2. (nisi ego fallor) D.Thom 2. lib. de cœlo lect.4. in fine,de potentia q 5 art.8. de malo, qu.3. art.2 in 2.dist.11.q 2.art.6.ad 3.in 4. distin. 48.q.2.art.2 & 4 lib.contra gentes c.vltimo. Probant ex duplici vniuersali principio Aristotelis: primo quidem 2. lib. Metaphysicæ c.2.tex.4. hisce verbis: Nescimus autem verum absque causa, vnumquodque vero id ipsum maximè aliorum est, secundum quod alijs vniuocatio inest, vt puta ignis calidissimum, etenim cæteris hic est caliditatis causa. Quare verissimum est etiam id, quod posterioribus, vt vera sint, causa est. Quod communiter circumfertur sic: *Primum in vnoquoque genere est causa seu mensura cæterorum* Posteriori vera 2.lib. Physicorum ca.8.text.75. Quod autem, inquit lationum circulatio prima sit, manifestum est. Ex quibus colligunt, motu cœli cessante, nullum prorsus cæterorum permanere, quia cessante causa præsertim vniuersali, cessat necessario effectus. Deinde ratione: Primo, quia causæ essentialiter subordinatæ ita se habent, vt inferior agere non possit sine concursu superioris, cum essentialiter ab ea dependeat in agẽdo. Quod etiam docuit Aristot. 2. Metaphysicæ cap. 2. tex.6 in hæc verba: *Quare si primum nihil est, omnino nulla causa est.*

Sed inferiora corpora essentialiter subordinantur cœlestibus, quod vsque adeo verum est, vt sæpe affirmet D Thom. esse quasi eorum instrumenta, quæ proinde non operantur, nisi mota ab eis: ita enim se habet in mundo magno motus cœli respectu aliorũ, sicut in paruo (qui est homo) se habet motus cordis respectu aliorum membrorum: ergo non possunt quidquam agere, nisi mota à cœlo, & ideo cessabunt motus omnes, actionesque inferiorum corporum motu cœli cessante, quemadmodum cessante motu cordis, cessant motus omnes aliorum membrorum Quod expendens, atque confirmans Aristot.8 lib Physicorum, c.1.text.1. asseruit motum cœlestem esse quasi vitam cæteris corporibus in natura existentibus, & 1. lib. Meteorum, ca.2. *Oportere inferiorem mundum continguum, seu coniunctum esse superioribus lationibus, vt inde vis eius vniuersa regatur.* Et Plato in Theæteto, *Nihil aliud, inquit, per catenam, quàm Solem Homerus intelligit, quia quousque Solis circuitus præseruat, omnia tam deorum, quam hominum sunt, atque seruantur.* Alludens ad auream catenam, per quam Homerus 8. Iliados, harum omnium causarum nexum explicabat.

Secũdo probat Iauellus, quia necessarium est, omnem motum reduci in aliquod principium immobile; ergo necessarium quoque erit, omnem actionem generabilium corporum reduci ad aliam causam ingenerabilẽ: sed non est alia præter corpus cœleste: ergo ad illud tanquam ad vniuersalem causam reduci debet, ex cuius motu dependere necessarium est. Minorem probat, quia talis causa ingenerabilis non est intelligentia creata, quia hæc non potest immediate trãsmutare materiam ad formam, neque etiam prima omnium causa, nempè Deus, quia prima causa non agit per se immediate in hæc inferiora, sed per causas medias; ergo erit cœlum; tum quia non extat alia; tũ etiam, quia cœlo dedit virtutem, & motum, quibus medijs

dijs in mundo inferiori operetur, cum particularibus causis concurrens ad productionem suorum effectuum: motu igitur,& concursu eius cessante, necesse est subito cessare omnem actionem inferiorum agentium.

Tertio, quia mouere aut agere in motum proprium ex primi agentis, & propterea cæteris repugnat, vt Aristoteles 8. lib. physicorum sæpe repetit,& D.Th. docet 1. p. q. 3. art. 1. ergo inferiora corpora mouere, aut agere nequeunt, nisi mota a primo corpore, nō moto ab alio corpore, sed a solo spiritu: sed primū corpus mouet inferiora, per proprium motū ab intelligētia causatum: ergo nequeunt habere motum vllum eo cessante.

Et vrgeri potest argumentum, quia post diem iudicij, nec motus, nec generationes erunt in inferiori mundo; cuius nulla potest alia ratio conueniens assignari præter cessationem motus cęlestis.

Posterior sententia negat, motus omnes, actiones, & generationes cessare mixto cęlo; quam sequuntur Alexander, vt refert D. Thom. 2. lib. de cœlo lect. 4. ad finem, Scot. in 2. dist. 14. quæst. 3. Richardus dist. 2. circa tertium principale quæst. 3. Durandus dist. 15. quæst. vltim. Argentina dist. 14. art 2. Iuxta quam sit prima assertio: corpora sublunaria in suis actionibus, & effectibus producendis, non dependent per se, & intrinsece a cęlestibus, nec sunt causæ eis essentialiter subordinatæ.

Hæc est ex mente omnium, quos pro sententia posteriori retulimus. Tenet noster Suarez tom 5 Metaphys. disp 2. sect. 1 n 1c. & placet omnibus fere recentioribus, quamuis contrarium teneant Iauellus 12 Metaphysicæ, quæst. 13. Soto 2. lib. physicorum, quæst. 4. conclus. 1. & in 4. dist. 48. quæst. 2. artic 2. neque ab ea dissentit Ferrariensis 4. contra Gentes cap. 97. § Aduertendum tertio.

Probatur primo, quia vel inferiores causæ sunt sufficientes, atque completæ in suo ordine particulari, & proximo, vel insufficientes, quarum defectus a cœlo suppleatur: si hoc postremū detur, plane sequitur quod licet a cœlo dependeant, sicut vna causa partialis ab altera, non tamen ei subordinentur: causæ enim essentialiter subordinatæ, quælibet est sufficiens in suo genere, licet inferior dependeat a superiori.

Probatur consequentia, quia à natura totaliter, sed partialiter dependebit; si vero dicatur primum, sequitur non indigere auxilio, vel concursu cęlorum, ad producendos proprios effectus, & ideo non subordinari eis essentialiter: probatur consequentia, quia non est excogitabile, quid eis præstare valeant quo indigeant.

Et si dixeris, sufficientes quidem esse in suo ordine, in hoc sensu, quod sufficientem adhibent concursum, particularem, & proximū, sed eum adhibere non valent nisi cœlo cum eis concurrente: neque erit absolute loquendo sufficiens concursus particularis earum, quamuis in ratione particularis sit sufficiens, nisi vniuersalis cœlorum accedat. Contra hoc sic arguo, quia si concursus particularis sufficiens est vt particularis, vel dependet a concursu cęlesti in esse, & conseruari, vel non: depēdere est impossibile, quia si particularis causa sufficiens est ad eum præstandum: ergo erit sufficiens ad esse eius, & ex consequenti ad conseruationem, supposito concursu primæ causæ, a qua certum est vtroque modo dependere: quare non apparet vlla necessitas dependendi ab influxu cœlesti, vel ei essentialiter subordinari.

Secundò, quia ideo inferiores causæ subordinantur primæ essentialiter, quia non solum dependent in suo esse ab ea, sed accipiunt omnem virtutem operandi, & omnem concursum, vt virtus earum actiones, & concursus fiant, & consequenter a Deo, sine cuius influxu nec fieri, nec conseruari possunt. Sed euidens est, non sic dependere a cęlo, quia per solum concursum diuinum, & proprium ab eo simul factum, & conseruatum consistere potest virtus operandi earum, actio, & concursus sufficiens in suo ordine ad productionem effectus: ergo denegandum omnino est, quod essentialiter subordinentur.

Et vrgeri potest argumentum hoc modo: si particulares causæ non acciperent esse, virtutem operandi, operationes ipsas, atque concursus a Deo, & denique conseruationem horum omnium, sicut possent sine illo esse, & conseruari, sic possent sine eo concursum proprium præstare, & ex consequenti effectum producere, qui ab eis solum posset sufficienter dependere, & propterea non essent tales causæ essentialiter Deo subordinatæ: sed euidens est, non accipere a

cor-

corpore cœlesti proprium esse, & virtutem operandi, & euidentius non fieri à cœlo proprium concursum, & actionem earum, sed à solo Deo accipere esse, & virtutem operandi, & ab eodem concurrente cum proprijs virtutibus præstari sufficienter, atque conseruari proprium concursum, propriamque actionem ex se sufficientem ad talem effectum: ergo nec dependent essentialiter in proprio esse, proprijsque operationibus à cœlo, nec sunt causæ essentialiter ei subordinatæ.

Secunda assertio est cessante motu cœli, non cessarent eo ipso motus inferiorum corporum, nec omnino generationes viuentiũ quorumcunque, quia eandem prorsus virtutem operandi habent corpora cœlestia sine motu, & cum illo, & per motum solum acquirunt maiorem approximationem diuersarum suarum partium, ad hæc, vel illa corpora inferiora: ergo cessatio motus non potest tollere, quin per virtutem agendi in eis permanentem operentur, circa corpora omnia intra sphæram actiuitatis eiusdem virtutis contenta, & iuxta mensuram eius imprimere eisdem proprios effectus. Antecedens probo, quia nihil virtutis effectiuæ in inferiora accipit cœlum ab intelligentia mouente: hæc enim, iuxta communem sententiam D. Thomæ 1 p. q. 1 o. art. 2. & 3. nihil potest corporibus imprimere præter motum localem, aut etiam impulsum ad illum: per motum autem localem, solum potest acquiri præsentia, vel nouus præsentiæ modus: ergo eadem semper perseuerat virtus intrinseca effectiua corporum cœlestium, maximè cum hęc, vtpotè naturalis potentia conueniat corporibus ex propria forma, vt in alijs constat. Quod multis exemplis ostendi potest: nam cœlo quiescente non tolleretur, quin Sol illuminaret inferiorem mundum, eumque calefaceret, atque etiam quin Luna humectaret, & moueret mare, & pari ratione per alias virtutes occultas alios effectus produceret, per quos eadem inferiora corpora alteraret.

Secundo probatur, quia magnes etiam localiter immotus ferrum attrahit, & ignis intra sphæram suæ actiuitatis calefacit contēta corpora, ad quos effectus, & motus edendos, cœlesti non indigent, per quem nec augentur virtutes eorum, nec approximantur ad alia corpora, nec videtur excogitabile, quid aliud à motu cœli percipiant, sine quo eosdem effectus, ac motus edere non possint. Et pari ratione de cæteris virtutibus, etiam vitalibus fatendum est: per quas quædam corpora sibi similia generant, in eisdem generationibus causandi perseueraturas, cœlo quiescente, cum ex se sint sufficientes ad tales effectus producendos, nec aliquid per motum cœlestem accipiant, à corporibus cœlestib. quod sine motu accipere nequeat. Vrgerique potest argumentum ex his, quæ in bello Iosue, Iudicum 1o. cessante motu cœli contigerunt: mouebantur enim homines, & animalia, sicut prius, & id quidem sine nouo miraculo, nec ex virtute prioris, siquidem huius nulla est necessitas, nec fundamentum; ergo necessarium non est, motus, & actiones Physicas cessare, cœlo quiescente.

Probantur tandem, quia inferiora corpora non sunt essentialiter subordinata cœlestibus, vt probauimus, sed prorsus accidentaliter, quam tum ad aliquem modum extēdi has, vel illas operationes cum tali vicissitudine, aut varietate, aut etiam, quantum ad diuturnam perseuerantiam in eis; ergo non dependent in eis exercendis simpliciter ab eis: vel eorum motu.

Et vrgeri potest: nam operationes minus materiales, vt illuminationes, sensationes internæ, atque externæ, operationesque obiectorum externorum, per quas immutantur sensus speciesque in eis producuntur, hisque similes perseuerare possunt, ac de nouo procedere à suis causis proximis, motu cœli cessante iuxta Diuum Thomam, & omnes opinantes: ergo non subordinantur ei essentialiter corpora, à quibus procedunt. Ex quibus efficaciter satis probatur, nec in cæteris motibus essentialiter ei subordinari, cum essentialis subordinatio communis sit omnib. vt patet de subordinatione respectu primæ causæ. Quod enim minus sint materiales istæ, nihil refert, siquidem intra genus Physicum, & materiale continentur, & solum dicuntur intentionales motus, & res minus materiales, quia intra genus materialiũ rerum magis diminutum esse habent quod impossibile est tollere dependentiam, vel subordinationem, si semel ponatur essentialis, non est igitur talis censenda, & propterea non est censendum, cessaturos motus, vel actiones sublunarium corporum, cœlo quiescente.

Asser-

Assertio vltima; cessante omni influxu cœlesti, adhuc non cessarent motus omnes, nec generationes rerum, sed cessarent omnes generationes viuentium, & aliorum, quorum vel non datur causa particularis inferior per se, vel non omnis sufficiens. Prior pars sequitur efficaciter ex prima assertione, quia si inferiores causæ non subordinantur essentialiter cœlo, sequitur, quod sufficientes sint ad producendos proprios effectus, neque aliquid eis in proprio ordine causandi deficiat, ac proinde, non indigebunt aliquo cœlesti concursu, sed cum solo concursu primæ (cui essentialiter subordinantur) poterunt eos naturaliter producere.

Sed adhuc eam probo sic: Plures sunt causæ inferiores, habentes proportionatam, ac sufficientem virtutem ad proprios effectus producendos. Vt ignis sufficiens est combustionis, & alterius ignis causa: ergo præter generalem concursum Dei, non indiget alio, ad talem actionem, & effectum producendum.

Probatur consequentia, quia ex concursu primæ, ac proximæ causæ sufficientis resultat vnum integrum concursum, atque completum, & perfectum, cui nihil deesse potest ad producendum effectum sibi similem in specie, neque est intelligibile, quid ei præstare possit corpus cœleste: quare etiam si concursus eius omnino cessaret, non cessarent tales causæ à generatione, vel productione suorum effectuum.

Probatur deinde posterior pars; quia generatio viuentium indiget calore Solis, quia si non foueatur seminalis virtus, non valebit materiam disponere, neque organizare, & ex consequẽti nec vnionem animæ cum eo attingere; & propterea de humana generatione loquens Arist 2. li. Physicorum c. 2. tex. 26 verba illa protulit: *Sol, & homo generant hominem*, quasi dicat, non posse solum hominem perficere generationis opus, nisi à Sole adiuuetur, eiusque calore foueatur. Par est ratio de cęteris generationibus viuentium, immo argumentum à maiori satis efficax ex humana generatione desumitur; probans de eis, quia si animal perfectissimum, quale est homo, habens perfectiorem longè animam, & iuxta perfectionem eius generatiuam potentiam valdè perfectiorem, non potest sine concursu cœlesti hominem sibi similem generare, longè minus poterunt imperfecta animalia generare sibi similia, in propria specie: eo igitur cessante, cessabunt omnes generationes viuentium, eorum præsertim, quæ non habent causam particularem, à qua disponatur materia, & organizetur corpus pro introductione animæ, qualia sunt, quæ ex putri materia generantur, ad quarum generationem necesse est, cœlestia corpora concurrere, materiam disponendo loco particularis causæ, atque etiam Angelos applicando actiua passiuis. An verò introductionem animę, & vnionem eius cum corpore, ac proinde generationem substantialem attingant cœlestia corpora; inferius definietur.

De pluribus etiam alijs generationibus non viuentium eadem ratione conuincitur, cœlo non influente, non posse naturaliter permanere, vt de generationibus metallorũ, in visceribus terræ, quæ cum non habeant aliam causam particularem per se, vel certè non sufficientem, per lucem, & calorẽ Solis, aliasque cęlestes influentias producũtur per se.

Quare necesse est, his influentijs penitus cessantibus, cessare.

Addendum tamen est, cessante motu cœli, omnique cœlorum influxu, paulatim, ac post breue tempus, cessarent quæcumque actiones, generationes, & motus inferiorum corporum, quia omnia corpora mixta corrumperentur, & esse desinerent, maximaque ex parte in elementa abirent: nam si Sol, dum mouetur, tam intensum producit calorem in mundo inferiori, quanto magis intensum produceret, in eadem dispositione perseuerans, cessante motu; quare temperamentum mixtorum destrueret, ipsaque dissiparet, & maxima ex parte in ignem conuerteret: ex opposito verò, partes inferioris mundi, quas sine motu non posset attingere, conuenienti calore destituerentur, & pręnimio frigore, & humore deficerent à proprio, ac naturali temperamento, & ita destruerentur, & in aquam, vel terram abirent; & propter hæc merito vocatur motus cœli quasi horum inferiorum vita, & conseruatio, quia ad temperandos cœlestes influxus, dispertiendosque, pro cuiusque corporis inferioris natura, atque indigentia, vt ita possint singula, atque etiam collectio omnium, ex quibus integratur suo modo vniuersum, consistere, & in sua naturali

dispositione conseruari, necessarius est, vt in principio huius controuersiæ, ex communi omnium Philosophorum consensu statuimus.

Ad testimonia Aristotelis, adducta pro priori sententia, respondemus, motum cœli esse primum omnium, illud verò, quod dicitur primum in vnoquoque genere esse cæterorum causam, verum est, si sit primum in aliquo genere causalitatis, tunc enim necesse est, cæterorum omnium illius generis esse causam; quod si solum sit perfectione primum, non est causa cæterorum, sed mensura, ita vt quod magis alia illius generis ad ipsum accedunt, maioris sint perfectionis. Motus autem cœli non est primus in aliquo genere causalitatis, immo nec alterius motus causa est, neque efficiens, neque finalis, nec exemplaris, sed solum est perfectione primus sicut homo in genere animalis: quare non sequitur esse aliorum motuum causam, sicut neque hominem aliorum animalium, & propterea non sequitur, quod eo cessante, cessarent necessario cæteri motus.

Ad primam rationem, concessa maiori, neganda est minor absolute, quod inferiora corpora subordinentur necessario cœlestibus: quadam tamen ratione, & modo limitato, & à nobis exposito, ad certas quasdam generationes, & motus, ac vicissitudinem earum subordinantur naturaliter cœlo, & ideo hac sola ratione, & modo ab eo dependent, & ex consequenti, motu eius cessante, cessabunt, naturaliter, non simpliciter & absolute loquendo. Testimonium vero Aristotelis in eodem argumento oppositum solum intelligitur de causis essentialiter sub ordinatis, quales sunt omnes secundæ respectu primæ, cuius concursu cessante, cessabunt necessario motus omnes, & actiones earum.

Quod verò additur de motu cordis non est omnino simile; nec enim tam stricta est dependentia operationum aliquorum inferiorum à motu cœli; ac motuum aliorum membrorum à motu cordis, licet quoad aliquas, & omnium vicissitudinem, par est ratio, vt explicatum est in assertionibus.

Ad secundum argumentum Iauelli, concesso toto primo enthymemate, neganda est minor, quod nō sit alia causa ingenerabilis, ad quam reduci debeant actiones generationum, præter corpus cœleste: est enim prima, nempè Deus, & cum addit, primam causam non agere per se immediatè cū primis proximis particularibus, & mediatis, sed medio corpore cœlesti, negandum est, sed ab ea, & particularibus sufficienter producitur effectus, absque vlla necessitate cœlestis influxus, si proximæ causæ sint sufficientes: quod si aliquid eis deficiat in suo ordine, indigent planè cœlesti concursu id supplente, ex quo nulla subordinatio essentialis colligitur, sed solum, quod per modum partialis causæ proximæ in his casibus concurrant, cum particularibus, & proximis, vt satis explicatū iam est à nobis.

Ad tertium distinguendum est antecedēs, quod mouere in motum sit proprium primi agentis: nam mouere in motum actu, & potentia, hoc est, ita vt nec ab alio moueatur, nec moueri possit, soli primo agenti conuenit, cæteris verò solū potest conuenire, quod moueat non mota actu, eodem genere motus, quo pacto conuenit intelligentiæ mouenti cœlum, & cœlo alteranti per influentias inferiora corpora, & multis luminosis illuminare alia; quare non sequitur ex illo principio, quod nullū corpus inferioris mundi moueri, vel mouere possit nisi motum à cœlo, & ex consequenti, neq; talem motum actiuum, neque passiuum, cessare necessario, cœlo quiescente.

Quod verò additur de dispositione inferioris mundi, post diem iudicij nihil probat, quia licet vissitudo generationum cessatura sit, & cætera, de quibus à motu cœli; ac naturaliter pendere admisimus; multa verò alia, quæ ab eo dependere negauimus, cessabunt quidem, non propter cessationem cęlestis motus, sed per suspensionem diuini concursus.

∴

TRACTATVS Secundus.

De effectibus cœlestis influxus.

VArij sunt effectus, quos cœlestes influentias in inferiori mundo experimur edere: eos verò breuitatis studio ad quatuor genera referre placet, ac de singulis propriam controuersiam proponere, atque discutere.

Primum effectum (ab imperfectioribus rem inchoando) constituunt corpora vitæ expertia, vt metalla, & pleraque alia, & ex accidentibus calor, cum cæteris primis qualitatibus, & ex secundis nonnullæ; secundum, viuentia corpora infimæ sortis, vtpotè, quæ non ex semine, sed ex putri materia generantur, vt mures: tertium, perfectiora viuentia ex semine producta, qualia sunt, perfectiò organorum apparatu distincta, vt equus, vel leo: quartum, ea, quæ nullam habentes particularem causam per se casu produci censentur, & ad hæc quatuor genera aliquo modo cœlestia corpora concurrere dicuntur. Præter hæc superest quintum, atque postremum, idque cæteris excellentius, quem liberum vocamus, quia à solo libero arbitrio, seu libera voluntate tanquam à propria proximaque causa elicitur, de quo duo à nobis sunt maxima breuitate disputanda, videlicet, an illud sua causalitate, attingant corpora cœlestia; præterea, an ex syderum obseruatione possit certo ab his, qui astrorum scientia pollent, prænunciari futurum. His igitur sex controuersijs eodem ordine discutiendis perficietur tractatus præsens.

✱

QVAESTIO I.

An cœlestia corpora suo influxu producant metalla, & cætera corpora vitæ expertia, quæ non habent aliam causam particularem, ac sufficientem.

INter eos, qui de metallorum generatione disserunt, præcipui sunt Plat. in Timæo, Aristot. 3. lib. Metheororum, cap. vlt. Plin. libro 33. & 34. naturalis historiæ. Georgius Aricola in libro de ortu, & causa subterraneorum. Albertus Magnus in suo opere de mineralibus.

Et de locis quidem, in quibus generantur, subscribunt omnes Aristoteli ibidem docenti, in sinu terræ produci, quod tanquam in loco præcipuo debet intelligi. Nam in aquis, atque etiam in aere aliquando produci constat, non solum cætera mixta vitæ expertia, sed etiam metalla.

Ex qua verò materia proxima examinandum est; Agricola putat ex aqua terrę admixta tanquam ex proxima materia generari, tum quia duo hæc in metallorum matricib. apparent, tum etiam, quia metalli pondus indicat planè naturam terream, liquatio verò, ac fluxus naturam aqueam. Aristoteles verò eodem capite citato putat, metallorum materiam proximam esse vaporem humidum intra terræ viscera lapidibus potissimum inclusum, & ob terræ, lapidumque siccitatem, ac frigus coagulatum: ita vt sicut ros, & pruina ex vaporibus eleuatis à terra, & aeris circunstantis frigiditate condensatis fiunt: modo simili metalla ex vapore nondum à terra eleuato, sed adhuc in sinu eius degente, & frigiditate, idem docet Albertus supra. Quod in primis rationi consentaneum est, vt eadem sit materia eorum, quæ per eleuationem à terra fiunt, & quæ intra ipsam adhuc retenta generantur. Deinde, quia experientia cònstat, ex vaporibus, atque exhalationibus, à terra ascendentibus, ferrum, & æs aliquando generari:

quod in Persyde contigisse referunt viri graviffimi,& in Valentia Hispaniarum Regno decidisse aliquando è nubibus massam lapideam metallicis venis infectam. Hos igitur vapores metallorum materiam fore existimandum est,ficut aliorum mixtorum imperfectorum in aere productorum.Si igitur vapor, & exhalatio sic possunt in aere addensari, vt in metallum transeat, facilius multo id poterit in sinu terræ fieri:nam in aere solus motus,per quem feruntur,sufficit ea dissipare,efficereque, vt nec addensentur, nec solidentur, quod apprimè necessarium foret, vt in metallū verterentur. Albertus probat, quia dum liquefiunt metalla,in similem vaporem resoluuntur.

Hæc autem sententia ita attemperanda est,vt non intelligatur Aristoteles constituere, vaporem solum materiam metallorum, sed quasi fumum aliquem,vel halitum ex vapore, & exhalatione constantem, in quo prædominetur humiditas vaporis, ideoque eodem illo capite metheororum citato asserit,metalla partim esse aquā,& partim non aquam; aquam quidem prout coalescunt ex vapore, qui est aqueæ naturæ; non aquam verò, prout exhalatione terrea siccæ naturæ constant. Huius autem permixtionis vaporis, & exhalationis ad proximam metallorum materiam constituendam à posteriori probatur, ex eo quod metalla igniuntur, & liquescunt: igniuntur enim propter siccam exhalationem, liquescunt verò propter vaporem humidum, qui cum aqueus sit, sicut exhalatio terrea, participant metalla naturam vtriusque elementi aquæ, & terræ, ex quo accipiunt grauitatem,& nō ex eo,quod ex vtroque elemento, tanquam ex proxima materia generentur,quamuis aqua, & terra in venis metallicis reperiantur,à quibus vapor, & exhalatio procedunt, quæ proxima materia eorum intelliguntur, remota verò elementa ipsa, & in hoc sensu vera est sententia Agricolæ in alio verò falsa.

Circa causam verò efficientem metallorum,sunt qui negent, metalla de nouo fieri, putantes nullam dari sufficientem causam eorum in tota natura rerum, nec esse necessariam,quia non fiūt de nouo,sed à Deo fuerunt condita in prima creatione mūdi:quod videtur rationi consonum,quia sicut terram Deus condidit, in qua verisimile est, condidisse lapides,pari ratione metalla,quę velut lapides quidam sunt in terra reperti, & id quidem ad maximam perfectionem terræ, & inferioris mundi pertinebat, quod eum quasi prædiuitem, & opulentum conderet, metallorum ornatum egregium in sua conditione ei tribuens, sicut tribuisse constat terræ, ac toti mundo herbarum, arborumque pulchritudinem, & aquæ piscium varietatem: veritas nihilominus huius rei virumque profitetur, videlicet, magnam metallorum copiam in terræ sinu conditam esse à Deo, & progressu temporis augeri accessione aliorum, quæ de nouo gignuntur. Cuius hæc est satis pulchra ratio, quia sicut Deus primas arborum, animaliumque species, à principio condidit, tribuens eis virtutem alias sibi similes producendi: ita fuit conueniens, vt à principio conderet ipse metalla, non tamen omnia, sed naturalibus causis vim conferret gignendi alia eisdem similia, qua virtute nobilitarentur, & quasi illustriores fierent. Quod experientia conuinci potest, quia constat metalla in principio condita tempore procedenti augeri in mineralibus,immo in nubibus,& aere de nouo fieri,vt superius ostendimus. Constat etiam, margaritas, & pretiosos alios lapides in mari, ac terræ gremio paulatim efformari,& in dies vsque ad statum perfectum concrescere: causam igitur effectricem metallorum de nouo productorū quęrere oportet.

Quam non esse corpora cœlestia, his argumentis ostendo: primo, quia causa (præsertim principalis) alicuius effectus debet eum continere formaliter(si vniuoca sit) vel eminenter (si sit æquiuoca) sed corpora cœlestia neque vno, neque alio modo continēt metalla,vel alia mixta eiusdem conditionis, ergo non possunt ea producere. Euidens est minor de continentia formali,quia corpora cœlestia alterius sunt conditionis,& speciei à metallis,causa verò vniuoca eiusdē speciei esse debet cū effectu;sed probatur,quod nec eminenter ea contineant,nam quod eminēter continet aliud,debet habere gradum essendi superioris ordinis, vt anima rationalis non contineret sensitiuam,& vegetatiuā: nisi haberet esse alterius ordinis, nempè spiritiale independens à materia, sed cœlestia corpora habent eūdem gradum,ac modum essendi cum metallis, & alijs mixtis corporibus, cum sint materialia, & quorum formæ eductæ fuerunt de potentia materiæ,

à qua

à qua dependent in esse, in fieri, & in conseruari; non secus ac formæ metallorum, vt in nostris commentarijs physicis ostendimus: ergo nequeunt ea continere eminenter, nec producere tanquam causa æquiuoca.

Secundo, quia metalla, vt plurimum gignantur in terræ sinu, quo non potest influxus cœlestis pertingere; ergo nec potest ea generare. Antecedens probo, quia vel cœlum attingit subterraneum locum per se, vel per propriam virtutem, siuo (quod aiũt) immediatione virtutis, vel suppositi; non modo priori, cum constet per proprium suppositum illuc non peruenire, nec naturaliter posse; sed nec per virtutem propriã, quia celum præcipuè agit per lucem, quam constat non posse tam magnam molem terræ, & corpus adeo opacum permeare, vt illuc possit pertingere, quod si lux non potest, multo minus poterit quæcunque alia virtus, seu influentia astrorum, cum sit illa harum omnium perfectissima, & cum materiales sint omnes, non est minus impossibile, cæteras penetrare totam terræ molem, quam lucem. Quod hoc modo vrgeri potest; non potest naturale agens circa extremum corpus à se remotum agere, nisi agendo in medium (vt 2. lib. physicorum ostendimus) sed nulla virtus cęlestis potest agere in totam molem terræ intermediam: ergo nec in partes subterraneas, ac centro vicinas, circa quas gignuntur metalla. Probo iterũ minorem, quia si in totum mediũ ageret, aliquem effectum produceret, quod patet esse impossibile, cum constet non producere eundem effectum, quia non gignuntur metalla in toto medio terræ, nec est excogitabilis effectus alter, quem per totum medium imprimat, ergo sine fundamento adscriberetur cœlo effectus metallorum in subterraneis locis productus.

His tamen non obstantibus, teneo cum communi, sententia Scholæ, corpora cœlestia esse causam effectricem metallorum, & aliorum mixtorum metheorologicorum, quæ in sinu terræ, atque etiam in nubibus, & aere generantur. Sic in primis sentiunt antiquiores à principio huius controuersiæ citati: sic tandem recentiores omnes, præser tim Patres Conimbricenses tractatu 13. ca. 2. in lib. Metheororum: quam sententiam ego intelligo de causa particulari, principali, & per se proxima, & totali: & sic probo primo, quia corpora cœlestia habent virtutem producendi omnes primas qualitates nempe, calorem, & siccitatem, quas à Sole produci præcipuè videmus per lucem, immo etiam ab alijs astris, à quibus producuntur etiam humiditas, & frigiditas, nam Lunam experimur humectare inferiora corpora: ergo possunt per has qualitates disponere materiam, quam sua etiam virtute extrahunt ab elementis, vt humidos, & frigidos vapores, & exhalationes siccas à terra, & aqua, quibus medijs qualitatibus eandem materiam extractam addensare possunt, & ita eam disponendo formam metallorum, & aliorum mixtorum educere de potentia eius, eamque in eadem materia sic disposita inducere, integrumque substantiale compositum mixtum generare. Probatur tota hæc consecutio, quia cœlestia corpora iuxta communem sententiam Scholę, longè perfectiora sunt cunctis inferioribus vitæ expertibus, vt excellentiores effectus ab eis emanantes ostendunt: ergo sicut omnes primas qualitates, atque etiam secundas, pro dispositione materiæ necessarias ac sufficientes continent, sic necesse est, substantiales formas, ad quas educendas, atque inducendas in eadem materia ordinantur, & quæ tales dispositiones naturaliter consequuntur, sua eminenti virtute contineri, easque tanquam præcipuas causas, & immediatas inducere, & composita, quæ ex eis coalescunt; vnde sequitur sine vllo fundamento denegare eis talem causalitatem.

Secundo, quia nullum elementum, neque omnia simul sumpta habent virtutem producendi metalla, & alia mixta, de quibus agimus, neque vlla alia corpora: ergo necesse est, aliquam aliam causam per se, ac particularem, & immediatam eorum designare.

Probatur consequentia, quia in his, quæ secundum ordinem naturalium rerum quotidie producuntur de nouo, non est recurrendum ad primam causam, sed intelligendum plane, ad prouidentiam infinitam eius pertinuisse, particulares causas naturales ordinasse ad eorum productionem, sicut ordinauit ad productionem aliorum effectuum, secundum communem naturæ cursum producendorum. Antecedens probatur, quia mixta hæc longè perfectiora sunt

sunt elementis, vt ex formis, & proprietatibus, accidentibus eorum fit manifestum. Et vrgeo argumentum hoc modo: Quodlibet elementum, dum congreditur cum cæteris, vel cum aliquo eorum, solum potest per se intendere, illud in se conuertere: nam qualitates, per quas operatur, solum intendunt per se, immò solum possunt per se inducere in elementum contrarium alias sibi similes prò sola forma substantiali eiusdem elementi disponentes materiam: ergo si ex tali congressu elementorum, vel vnius cum altero sequatur productio alicuius mixti (vt solet) per accidens, ac præter eorum intentum sequitur, solum igitur possunt tanquam causæ per accidens attingere productionem eius, & propterea necesse est, adhuc in casu isto aliam causam particularem per se designare, & cum nulla alia reperiatur in mundo inferiori, & ex alia parte virtus cœlestium corporum sufficiens sit ad ea producenda, necesse est concedere, quod ab eis, tanquam à causa particulari; & proxima, vel modum particularis, & proximæ habente producatur. Et si dixeris produci quidem ab eis, non tamen vt causa per se, sed per accidens, sicut ab elementis produci admittimus: nam sic videtur sequi productio horum mixtorum per accidens, respectu cœlorum, sicut respectu elementorum, cum præter intentionem eorum sequantur, sicut sequi dicimus, præter intentionem elementorum.

Respondeo, disparem esse rationem, & ratio discriminis egregia satis est, quia natura elementorum, ac substantiales formæ eorum particulares sunt, & quæ solum possunt sibi similes producere, vt vniuoca causa, vt ignis ignem, aqua aquam; quare solum possunt tales effectus per se intendere, & quidquid aliud resultat ex eorum actionibus præter intentionem eorum, sequitur, cuius propterea non possunt esse causa per se, sed per accidens, & horum ratio à posteriori est, quia formæ eorum substantiales, præter alias sibi similes, nihil aliud continent, nec ideo per se intendere, vel per se producere valent. At cœlestia corpora eminentiora sunt ratione formarum substantialium, & inferiora hæc corpora vitæ expertia eminenter continent, quare ad productionem eorum per se ordinantur à natura, possunt igitur per se intendere productionem eorum, per se disponere materiam pro inductione formarum, per se eas à materia educere, & composita per se generare: falsum igitur est, quod assumitur, videlicet, præter intentionem, & per accidens, sequi metallorum, & aliorum mixtorum generationem respectu corporum cœlestium, sicut præter intentionem, & per accidens sequitur respectu elementorum.

Argumenta verò in fauorem oppositæ sententiæ præfacta sic dissoluenda sunt.

Primum quidem, concessa maiori, & minori negata, videlicet cœlestia corpora non continere eminenter metallorum, & aliorum mixtorum formas substantiales: & cum dicitur non posse vnum continere aliud eminenter nisi habeat gradum essendi superioris ordinis distinguendum est: nam si per hunc gradum intelligatur extra idem genus, vel prædicamentum eius, falsum est; nam lux continet eminenter calorem, & non habet gradum essendi extra genus, vel prædicamentum eius, sed in eodem prædicamento qualitatis collocatur, & fortasse intra idem genus eiusdem prædicamenti. Si verò per gradum essendi superioris ordinis intelligatur, specificus saltem maioris, vel superioris perfectionis essentialis (absque dubio) est necessarium, atque sufficiens, vt in eodem exemplo lucis ostenditur, atque etiā in anima sensitiua cuiuslibet speciei animalis continente vegetatiuam, quamuis sub eodē genere viuentis cum ea constituatur. Et satis est ratione consentaneum, vt id, quod habet superiorem gradum, maioris, ac distinctę perfectionis essentialis respectu alterius sua virtute contineat perfectionem eius, tanquam inferioris, in quo si concurrant requisita omnia ad veram causalitatem eiusdem inferioris, poterit illud producere; cum ergo cœlestia corpora respectu inferiorum habeant altiorem gradum essendi, specie distinctum sub genere corporis, vtpotè ex propria natura incorruptibilia, & ex alia parte requisita omnia ad veram causalitatem, & productionem eorum, vt probabimus, non est eis deneganda dignitas propriæ ac principalis causæ respectu eorum.

Ad secundum negandum est antecedens, quod nō possit virtus corporum cœlestium pertingere ad subterranea loca, in quibus metalla generantur, nam lux Solis ad aliquam distantiam pertingere potest, & ab il-

la

sa extendere propriam actionem per totam sphæram actiuitatis suæ, quæ satis est magna, cum sit ipsa magnæ actiuitatis Per hāc igitur actionem producit calorem in tota sphera, per quem vapores, atque exhalationes extrahit à terra, & aqua(nam & aquam totam penetrare potest, propter eius transparentiam) & medijs eorum qualitatibus, nempè, frigore, & humiditate, ac siccitate addenfare eos potest, & in metalla conuerte re, quam conuersionem non parum iuuant Luna, cæteraque astra, in primis per lucem, sed præcipuè per occultas vitutes (quas influentias vocant) & quas habere ad effectus satis mirabiles, superius probauimus. Has autem influentias minus sensibiles esse, minusque materiales quàm lux, in aperto est, cum non percipiantur per sensus, quare nec determinantur ad corpora diaphana, tanquā ad obiecta propria, sicut lux(quæ ideo opaca non potest permeare) sed opaca etiam persuadere possunt: ita quidem, vt in toto medio aliquem etiam occultum effectum producant (si eorum per quos generationem metallorum attingunt, capacia non sunt) si verò capacitate polleant, eundem. Quamuis autem effectus isti occulti sint, sicut virtutes ipsæ, per quas causantur, satis tamen efficaciter probantur tam ipsi quam virtutes, per alios effectus non minus certos, quam occultos, sicut virtus magnetis, & effectus eius, atque etiam virtutes, & effectus aliorum lapidum.

Et ecce tibi modum, quo cœlestia corpora per virtutes proprias attingere possunt generationem metallorum, quantumuis in profundissimis terræ finibus, vel aquæ locis generentur; sic solutum est argumentum, atque confirmatio eius. Non enim probatur impossibilis diuersitas effectuum, in diuersis corporibus extremis, & intermedijs, iuxta diuersam naturam, & capacitatem eorum, quamuis non omnes subijciantur sensibus, neque eos proinde sensibili modo percipiamus; satis est enim, alios sensibiles percipere ex quibus illos produci colligitur efficaci ratione: nam licet corpora cœlestia intermedia, inter Solem, & aerem non videamus, experimur tamen aerem illuminare per lucem, & media luce eum calefacere: & quamuis intelligamus in corporibus intermedijs non producere aliquem, censemus producere necessario lucem, ea ratione ducti, quia agens naturale non potest agere in passum remotum, quin eūdem effectum, vel alterum sua virtute producat in medium, nam si nihil in medium produceret, non posset virtus eius peruenire ad extremum, nec proinde circa illud agere, præcipuumq; effectum ei imprimere.

QVAESTIO II.

An cœlum sit causa imperfectorum animalium quæ generantur ex putri materia.

PRæsupponitur quæstio, quædam esse animalia imperfecta, quæ ex semine aliorum generantur, alia verò intra eandem speciem, sine semine ex sola putri materia: quod euidens experientia non solum in terra, sed etiam in mari contingere docet, testaturque expresse Aristot. 6. lib. de historia animalium c. 16. & Plin. lib. 10 naturalis historiæ c 68. Hoc igitur tanquam certo præsupposito, de solis imperfectis animalibus, ex putri materia factis suscitatur, an producantur virtute cœlorum. Et prima opinio docet non à cœlo, sed ab intelligentia quadam infima, inferioris mundi gubernatrice produci. Ita sentit Auicena in sua Metaphysica tractatu 9. c. 4. & 1. sufficientiæ c. 10. & cum eo Themistius, & Alpharabius, quos Patres Conimbricenses referunt 2. libro de cœlo, c. 3. q. 6. art. 2. Sed hanc merito excludit D Thom 3. contra gentes ca 69. & 103. 1. par. q. 11 c art. 2. hac ratione: Omne agens contendit, effectum sibi similem producere, ergo, quod compositum producit, compositum esse debet ex materia, & forma, aut formaliter, quemadmodum id quod producitur, compositum est ex eisdem, vel eminenter, quia causa efficiens vno ex his modis debet effectum continere; sed constat, intelligentiam non continere formaliter materiam, & compositum, cui toti competit produci, sicut esse, nec etiam eminenter, sicut non continet vtramque eius partem, nempe, materiam, & formam, sed à solo Deo continentur, ergo nullum agens spirituale præter Deum, potest producere materiale compo-

fitum, quare repugnat ab vlla intelligentia produci. Et eadem ratione probatur, nullam formam substantialem, vel accidentalem posse intelligentiam in corpore aliquo producere; nisi per accidens, applicando vnum corpus alteri, à quo produci possit; sed per se loquendo solum potest intelligentia mouere corpora motu locali, & in ordine ad hunc motum impulsum ei imprimere, quod tenet communis Scholæ consensus.

Secunda opinio affirmat, animalia hæc imperfecta produci à cœlo, tanquam à causa particulari, & proxima. Ita sentiunt omnes illi, qui supra tenuerunt, corpora cœlestia nobiliora esse his. Quo supposito difficultate caret, quod ab eis producantur, sed fundamentum eorum refutauimus ibidem: quod verò imperfectius est, nequit propria virtute producere se perfectiora, tanquam præcipua causa: ergo repugnat, hæc animalia à cœlo, vt à causa præcipua, & proxima produci.

Propterea asserit tertia sententia, à cœlo quidem produci, non tamen vt à præcipua causa, sed tanquam ab instrumento intelligentiæ. Ita sentire videtur D.Thom 1.par. q.70.art 3 ad tertium, hisce verbis: Corpus cœleste, cum sit mouens motum, habet rationem instrumenti, quod agit in virtute principalis agentis, & ideo ex virtute sui motoris, qui est substantia viuens, potest causare vitam. Quamuis duobus alijs locis eiusdē primæ partis videatur sentire, quod propria virtute, & tanquam præcipua causa ea producant, nempe, q.45.artic.8 ad tertium, sic inquiens: Ad generationem animalium imperfectorum sufficit agens vniuersale, quod est virtus cœlestis, cui assimilantur, non secundum speciem, sed secundum analogiam quandam. Neque oportet dicere, quod eorum formæ creantur ab agente separato: ad generationem vero animalium perfectorum, non sufficit agens vniuersale, sed requiritur agens proprium, quod est generans vniuocum. Et tandem q.91.art.2. ad secundam, ita ait: *Animalia perfecta, quæ generantur ex semine, non possunt generari, vt Auicenna fingit*: Et paucis interpositis: Sufficit autē virtus cœlestium corporum ad generandum quædam animalia imperfectiora ex materia disposita: manifestum est enim, quod plura requiruntur ad productionem rei perfectæ. Propriam tamen mentem D. Thomæ esse existimo, quod cœlestia corpora, nō propria virtute, nec tanquam præcipua causa, sed tanquam instrumentum intelligentiæ, producant eiusmodi animalia imperfecta, vt perspicue docet in primo loco: nam ita sentiunt omnes discipuli eius communiter, præsertim Capreol.in 2.dist 9.q. vnica Ferrar. 3 contra Gentes c.69.& Soncinas 7. lib. Metaphysicæ, q.14.

Hæc etiam sententia difficilis est, propter duo hæc argumenta. Primum, quia intelligentia etiam apud Diuum Thomam, non habet virtutem producendi hæc animalia, immo neque vllum compositum materiale, sed nec formam aliquam potest imprimere corporibus: ergo nec medio cœlesti corpore, tanquam instrumento potest aliquid horum præstare. Probatur consequentia, quia instrumētum non potest attingere effectum se præstantiorem, nisi eleuetur à præcipua causa, vel virtus eius sit ei concessa à natura, in ordine ad talem effectum producendum: sed neutro modo potest cœlum esse instrumentum intelligentiæ ad generandum hæc animalia: ergo non possunt ab eo, vt tali instrumento produci. Maiorem sic probo: causa præcipua ideo potest eleuare instrumentum ad productionem alicuius effectus, quia eum continet formaliter, aut eminenter; nā si aliquo ex his modis eum non cōtinet, non habebit virtutem eum producendi: quare neque poterit eam communicare instrumento, neque proinde illud pro tali effectu producendo eleuare: minorem verò, quod neutro illorum modorum possit intelligentia eleuare cœlum ad producenda illa animalia, ostendo, quia non continet ea formaliter, cū sit alterius ordinis, atque speciei, nempè substantia spiritualis, atque incorporea, non cōposita ex materia, & forma, sed nec eminenter, quia non continet materiam, & formā, ex quibus corporea substantia componitur, nec proinde compositam ipsam substātiam ex vtraque: non est igitur substantia hæc vllo modo similis intelligentiæ, & propterea non potest ab ea produci, quia agens sibi simile aliquo modo producere debet.

Secundo probatur, quia intelligentia non potest vllam virtutem conferre corporibus cœlestibus, præter motum localem, & impulsum, vt ex communi Scholæ sententia supra

ſupra attulimus, atque probauimus: ſed per impulſum, & motum localem, nequit attingere productionem horum animalium, cum non ſit eis motus virtus, ſeu ratio agendi, ſed ſolum applicatio ad paſſum (vt etiam ſuperius probauimus) ex eo igitur, quod cœlum moueatur ab intelligentia, nullam virtutem conſequitur inſtrumentalem, per quam poſſit eſſe inſtrumentum eius ad producenda hæc animalia.

Quod ſic vrgeri poteſt: omnes virtutes cœleſtis corporis præſupponuntur motui locali eius, & ante motum intelliguntur præhaberi ab eo per naturalem emanationem, vel alio modo, ſicut à cæteris corporibus; ergo per localem motum ab intelligentia nihil noui habet, vt poſſit eſſe inſtrumentū eius, quod ante illum non habuerit: quare ex motu non habet inſtrumentalem concurſum ad hos effectus, ſed ſolum applicationem ad corpora, circa quæ acturum eſt. Conſtat verò ante motum, nihil prorſus ab intelligentia recipere, nec poſſe eſſe inſtrumentum eius ad hos effectus ſe perfectiores producendos: ergo nec per motum erit inſtrumentū intelligentiæ, & ideo nullo prorſus modo.

Vltima igitur ſententia aſſerit, cœlum producere eiuſmodi animalia, tanquam inſtrumentum primæ cauſæ, nempè Dei, quia non eſt excogitabilis alia cauſa, cuius inſtrumentum eſſe poſſit, ſed quam virtutem inſtrumentariam habeat, vel à Deo accipiat, aut quonam modo ab eo eleuetur, ſic explicat: Cum cœlum ſit primum alterans, ac nobiliſſima pars mundi corporei, & nihilominus expers vitæ, conueniens fuit, hanc illi ſecundiratis prærogatiuam ab authore naturæ dari, talemque virtutem ei communicari, vt ad omnium corporum viuentium generationem concurreret, & ad quorundam generationem, tāquam peculiare ipſius Dei inſtrumentum adhiberetur. Eiuſmodi autem virtutem contulit ei Deus à ſua primæua origine, aut creatione Et intelligitur eſſe ſimilis virtuti ſeminali, ita vt quemadmodum ſemini communicatur à viuente, à quo productum, atque deciſum eſt, virtus quædam, per quam attingit generationem alterius viuentis ſimilis in ſpecie, tanquam inſtrumentum generantis (quamuis ſemen ipſum non viuat, ſed inferioris ſpeciei, aut generis ſit) eadem ſimilitudine communicata eſt corpori cœleſti cum ſuo eſſe virtus, per quam attingere poſſit generationem viuentis (quātuis vitæ expers ſit) tanquam inſtrumentum ipſiuſmet Dei à quo immediate eam accipit per creationem. Hæc eſt ſententia Durandi in 2. diſt. 15. p. 2. diſtinctionis, quæſt. 2. quam præfato modo explicant, & ſequuntur Patres Conimbricenſes 2. lib. de cœlo, cap. 3. quæſt. 6. artic. 2. & nonnulli etiam recentiores cum eis hanc ſententiam amplectuntur.

Cæterum his præmiſſis hæc virtus ſine fundamento tribuitur cœlo, & ad effectum concurſus inſtrumentalis in ordine ad generationem horum animalium imperfectorum, non eſt ei neceſſaria.

Probatur manifeſtè primum, quia cum foret virtus naturalis (ſi daretur) difficile creditu eſt, eam Ariſtotelem ignoraſſe, qui tam perfectas habuit cœleſtes virtutes, ſed in tota eius doctrina neque veſtigium eius reperitur, vt quilibet in ea verſatus facile iudicare poteſt: ergo alienum eſt ab eius mente, eam tribuere cœlo, neque extat ratio alicuius momenti, compellens nos talem virtutem multiplicare, ſed ea ſola neceſſitate excogitatur ab his authoribus, quia ſine illa non occurrit eis ratio aliqua tribuendi cœleſti corpori inſtrumentarium concurſum ad generationem horum animalium. Vnde eadem facilitate, qua ab eis ponitur, negari poteſt, vel denegando ei talem concurſum, & ex conſequenti talem virtutem, vel negando, quod ſine illa non poſſit eſſe inſtrumentum Dei; vel deniq; negando, quod per inſtrumentum aliquod concurrat Deus ad tales generationes, quia ſicut pleroſque effectus alios per ſe immediatè producit, ſupplens defectus particularium cauſarum, ſic poteſt quiſpiam aſſerere, has generationes per ſe immediatè efficere, cum deſint particulares cauſæ a quibus producantur. Itaque cum non ſint multiplicandæ virtutes ſine vrgenti neceſſitate, vel ratione, nec debet multiplicari talis virtus ſeminalis in cœlo non compellente ratione, præſertim cum ſit nobis prorſus incognita, de qua proinde non poſſumus niſi diuinando loqui. Quod verò non ſit neceſſaria probatur, quia certum eſt apud Ariſtotelem, & omnes cœlum concurrere ad generationem animalium perfecto-

fectorum, per virtutes alias, quas in eo agno uimus, videlicet, per lucem, calorem, & alias astrorum influentias: pro quo concursu præstando, nemo huculque talem virtutem seminalem incognitam addidit, præter alias, quas in eo agnouimus, vel quas omnes fere in eo admittunt, ex effectibus conuicti, ergo multo minus debet necessaria existimari ad generationes animalium imperfectorum, sed sufficienter concurrere ad eas posse, existimādum est per easdem, per quas concurrit ad generationem animalium perfectorum, quod ex nostræ sententiæ explicatione clarius constabit.

Nostra igitur sententia solum admittit, cęlum concurrere ad generationem imperfectorum animalium, quæ ex putri materia generantur, tanquam instrumentum Dei, cui attribuuntur tales generationes, tanquā causæ præcipuæ particulari, & proximæ. Vt autem instrumentum Dei sit ad eiusmodi effectus, non indiget virtute illa superaddita luci, & influentijs, sed per eas potest eleuari à Deo, & instrumentalem concursum præstare in ordine ad tales effectus vitales. Hæc nostra sententia sufficienter probata est, ex aliarum refutatione, quod vero cœlum possit eleuari, vt instrumentum Dei, ad hos effectus per virtutes has ordinarias sic explico. Certum est apud Aristotelem, & omnes, cęlum per virtutem naturalem, Solis præcipuè concurrere ad omnes generationes animalium, etiam perfectorum, quem concursum explicuit Aristoteles 2 lib. physicor. text. 26. illis verbis: *Sol & homo generant hominem*. Quem concursum specialiter confert per lucem, & calorem à luce productum, calefaciendo, ac fouendo semen, iuuandoq; seminalem eius virtutem, vt disponat, & organizet materiam, quod præstare non posset tali consortio, auxilioq; destitutum. Calor autem Solis, quamuis eiusdem sit speciei cum elementari, cæterum quia virtus est superioris, atque eminentioris causæ longe perfectior est, secundum rationem indiuidualem, ratione cuius excellentiores habet effectus, quos non potest attingere elementaris, vt ostendit frugum, ac fructuum omnium procreatio, ad quam deseruire non potest calor elementaris.

Cuius perpulchrum, ac simillimum mihi sumo exemplum in calore naturali viuentium corporum, de quo etiam tenet probabilior sententia, eiusdem esse speciei cum elementari, per solam vero indiuidualem differentiam, quam habet ex eo, quod animæ, atque corporis viuentis virtus est, vt ad vitales effectus edendos instrumentum esse possit vitalis potentiæ generatiuæ, aut nutritiuę, quos non potest attingere calor elementaris, vt secundo libro de anima probauimus.

Pari ergo ratione de calore Solis necessario fatendum est, comparatione elementaris, quamuis non omnino attingat effectus caloris vitalis, potest tamen, & vere concurrit cum eo, eumq; fouet ad eos præstandos. Et hæc quidem consideranda sunt ex parte cęlestis virtutis; aliud vero ex parte animalium, quæ ex putri materia fiunt, quæ adeo sunt imperfecta, atq; infimę sortis in ordine vitalium corporum, vt eorum animæ dispositiones longe inferiores, atq; imperfectiores, postulent in materia pro sui eductione ex potentia eius, & inductione in ea, & pręcipue minorem longe, ac fere nullius momēti organizationem in corpore, vs; adeo vt minimam postulet diuersitatem partium & quasi homogeneum sit in pluribus eorū, vt constat in quibusdam imperfectissimis reptilis generis.

Quo fit, vt calor Solis, & aliæ eius virtutes, quę multum iuuant seminalem virtutem perfectorum animalium ad disponendam, & organizandam materiam, sufficere possint ad inducendas imperfectissimas dispositiones, & organizationes in materia pro inductione, & introductione imperfectissimæ animæ, & ita possint esse instrumenta Dei, ab eoque eleuari, ad talem animam educendam, atq; introducendam in materia, & consequenter ad eorumdem animalium generationem, quod sensit plane D. Thomas 1. par. quæst. 71. art. vnico ad 1. hisce verbis. *In naturali generatione animalium principium actiuum, & virtus formatiua quæ est in semine in his, quæ ex semine generantur, loco cuius virtutis in his, quæ ex putrefactione generantur, est virtus cœlestis*. Atque etiam Scotus, & Bonauentura locis quęstione sequenti citandis: sic autem explicatam conclusionem, probo hac ratione; Agens quodcumq; potest inducere in subiectum, vel materiam omnes dispositiones requisitas, & sufficientes pro aliqua forma substantiali, potest eam educere dē potentia eius, vel eam vnire eidem ma-

turiæ, aut tamquam causa præcipua eius, si non excedat perfectionem propriæ speciei, aut tamquam instrumentum agentis perfectioris: sed corpora cælestia suis virtutibus possunt inducere omnes dispositiones requisitas, & sufficientes pro formis imperfectorum animalium, quę ex putri materia fiunt: ergo possunt eas ex potentia talis materiæ educere, atque in ea introducere, compositaque generare, licet non tanquam propria, aut præcipua causa, quia perfectionem propriæ speciei superant, saltem vt instrumenta Dei.

Maiorem probo, quia forma substantialis naturali sequela consequitur, sufficientes dispositiones in materia, nam in hunc finem a natura ordinantur: ergo agens, quod eas potest inducere poterit eandem formam educere, & compositum producere, tanquam præcipua, vel saltem instrumentalis causa.

Minor vero sic probatur, corpora cęlestia suis virtutibus continent omnes primas qualitates, atque etiam secundas, ex earum permixtione ortas, quas omnes passim producunt in corporibus inferioribus, possunt etiam iuuare virtutem vitalem, ac seminalem, ad organizandam materiam, pro eductione, & introductione animarum, etiam animalium perfectorum, vt nuper ostendimus: ergo possunt eandem disponere, & organizare imperfectissima illa organizatione sufficienti pro animabus imperfectissimis educendis, atque inducendis in materia, & proinde composita generare, tanquam instrumenta Dei: nam ad talem actionem instrumentalem non requiritur vita, quemadmodum in semine non requiritur vita, neque virtus seminalis, & vitalis, & si daretur illa virtus quasi seminalis, quam vltima sententia ponit in cœlo, vt per illam posset esse instrumentum Dei: ad generationem imperfectorum animalium, non esset vitalis, neque vt vitalem eam ponit, & nihilominus ratione vtriusq; concurrunt semen, & cælestia corpora, iuxta eandem sententiam, vt instrumenta ad generationem animalium: ergo lux, & calor cælestis cum reliquis virtutibus cęlorum, concurrere possunt ad generationem imperfectorum animalium, tanquam instrumenta Dei, etiam si vitales non sint.

Ad generationem vero animalium perfectorum, licet aliquo modo concurrant, non sunt tamen sufficientia instrumenta, quia perfectiores longe dispositiones, & organizationem postulat materia pro introductione animarum perfectarum, quæ sine semine nequit induci naturaliter.

QVAESTIO III.

An animalia ex putri materia genita sint eiusdem speciei cum animalibus eiusdem nominis ex semine productis.

PRo vtraque quæstionis parte extant non solum testimonia Aristotelis, sed rationes magni momenti, & propterea grauissimi auctores patrocinium vtriusq; susceperunt.

Pro parte quidem negante, quod non possint esse eiusdem speciei, est testimonium Aristot. 5 lib. de historia animalium, cap. 1. circa finem sic loquentis: *Quæ autem per se, vel in animali, vel in terra, vel in stirpe, vel etiam in eorum ipsorum partibus creantur, eademq; maris, ac fœminæ, sexu distincta sunt, his coeuntibus gignitur quidem aliquid, sed ex quo nihil amplius gigni possit, v. g. coitu pediculorum lendes dicta procreantur, muscarum vermiculi pulicum, genus vermiculorum cui speciem referens ex quibus nec ea, quæ generarunt, proueniunt, nec aliud vllum animal, sed id, quod sunt sordes tantum persistunt*: Ex quo testimonio colligitur animalia hæc ex putri materia genita virtutem habere generandi sibi similia ex semine, sic vero ab eis genita, carere tali virtute.

Ex quo ego infero specie, differre, & illationem probo: quia potentia generandi vitalis est, & ex virtute animæ sensitiuæ emanat, per modum proprietatis, & generatio viuentis est actus vitalis.

Illa ergo anima, ex cuius virtute emanat, essentialiter est perfectior anima aliorum animalium carentium tali virtute, & operatione, quia ex perfectiori potentia, & operatione, perfectior essentia colligitur: sed anima essentialiter perfectior constituit animatum corpus essentialiter perfectius, & proinde diuersæ speciei, ergo animalia ex pu-

purri materia genita ſpecie differunt ab his quæ ex ſemine generantur, ex mente Ariſt. efficaci ratione comprobata.

Secundò, quia pro effectibus determinatę ſpeciei deſignauit natura determinatas cauſas, per quas producerentur, ita vt non niſi per virtutem earum produci poſſint, quod eſt intrinſecam connexionem habere cum eis, vt conſtat ex cæteris ſpeciebus animalium, quæ non niſi à determinatis cauſis, ac determinato modo operantibus producuntur: ergo impoſſibile eſt, eandem ſpeciem animalium indifferenter produci ab his, vel illis cauſis, aut hoc, vel illo modo operantibus: quare non erunt eiuſdem ſpeciei ea, quę fiunt ab alijs animalibus, ex ſemine cum his, quæ non producuntur ab alijs animalibus, ſed ab alijs cauſis diuerſis, nec ex ſemine, ſed ex putri materia, imò cum vno ex his modis produci valeant, ſuperfluit alter, natura vero nihil admittit ſuperfluum. Quare hanc partem ſequuntur Auerroes 8. lib. phyſicor. commento 46. Iandu. 7. Metaphyſicæ, q. 15. Ægidius 2. libro in Hexameron. ca. 28. Flandienſis, 7 Metaphyſicæ, quæſt. 13. ar. 4. Achillinus quæſtionibus de phyſiognomia, & videtur etiam eandem tenere D.Th. pluribus ſuæ doctrinæ locis: ſed præſertim in prima diſt 10. ar. 1. in corpore his verbis: *Non enim idem in ſpecie eſt a natura, & ab arte, nec per putrefactionem, & ſeminationem, &c.* & de potentia, quæſt. 3 art. 11. ad 1. vbi ſic ait: *Nec oportet eorum, quæ ſunt in genere, ſi ſpecie differant, eſſe eundem modum procedendi in eſſe, vt patet per animalia generata ex ſemine, & ex putrefactione, quæ in genere conueniunt, & ſpecie differunt.* Et tandem 1. parte, quæſt. 71. art. vnico ad primum, ſic inquiens: *Illa, quę naturaliter generantur ex ſemine, non poſſunt naturaliter ſine ſemine generari.*

Oppoſita vero pars, quod ſint eiuſdem ſpeciei, expreſſa videtur in doctrina Ariſt. duobus præſertim locis 7. Metaphyſicæ, textu 23. vbi habet hæc verba: *Harum autem, quædam etiam a caſu ſiunt, & a fortuna perinde, atque in his, quæ a natura ſiunt, quædam enim ex illis eadem, & ex ſemine, & abſq; ſemine ſiunt, &c.* & ſect. 11. problematum, q. 64. *Quam ob cauſam, inquit, animantium alia non ſolum coitu, ſed etiam ſponte natura procreantur, alia coitu dumtaxat proueniunt, vt homo, & equus.*

Et probatur hac ratione ſatis efficaci, quia ex accidentibus eiuſdem omnino rationis, efficaciter colligitur, ſubſtantias eſſe eiuſdem rationis, & eſſentiæ: ſed animalia ex ſemine, ac ex putri materia genita habent accidentia omnia eiuſdem cōditionis, eandem figuram, eundem calorem, eandem membrorum diſtinctionem, & magnitudinem, motum ac cęteras operationes, modumq; operandi eundem: ergo pertinent ad eandem ſpeciem, & ita ſentit D.Tho. 7. lib. Metaphyſicæ, lect. 6. poſt medium; vbi ex profeſſo diſputans præſens dubium, affert ſentētiam Auerrois omnino negantis, quod idem ſecundum ſpeciem poſſit naturaliter produci ex ſemine, aut ex putri materia. Deinde affert ſententiam Auicenæ oppoſitam, nempe, quod omnia animalia, tam perfecta, quam imperfecta, vtroque modo poſſint naturaliter produci, & aliquando producantur. Vtramq; vero reijcit, & medium ſequitur, tanquam Ariſtotelis propriam, quod perfecta non poſſint, niſi ex ſemine produci, imperfecta vero (quæ ſunt vicina plantis) vtroque modo produci poſſint, intra eandem ſpeciem, ita vt ſicut accidit plantam produci ſine ſemine virtute Solis, & illa eadem ſic producta ſemen emittit cuius virtute producitur altera intra eandem ſpeciem, pari ratione producuntur aliquando imperfecta animalia ex putri materia virtute Solis, & diſtincta quidem in marem, & fœminam, quæ per ſeminalem propagationem producunt animal eiuſdem ſpeciei. Eandem tenet, & probat Scotus, vtraque reiecta, in prima diſtinctione ſecunda, quæſtione ſeptima, circa medium § Ad primum argumentum principale dico, quod Auicena: aſſeritque eſſe expreſſam D. Auguſtini, tertio libro de Trinitate, cap. 4 & 10. & D. Ambroſij de incarnatione Verbi ad finem. Richardi in 2. diſt. 17. q. 2. circa ſecundum principale, Okam in 2. quæſt. 23. Theophraſti 1. lib. de plantis ca 1. & eſt communis in Schola, & vera, quam efficaciter probat ratio dubitandi in fauorem eius poſita, atque deſumpta ex Scoto, vbi ſupra.

Ad teſtimonium Ariſtotelis pro parte negante reſpondeo, non ſequi ex eo, quod quædam animalia imperfecta ex ſemine producta nequeant per ſeminationem generare ſibi ſimilia, eſſe diuerſæ ſpeciei ab his, quæ generantur ex putri materia ſub eodem nomine: nam ex accidenti aliquo proueni-

re

se potest, quod operatio generatiuæ potentiæ impediatur, vel ex imperfectione seminis, ex quo fiunt, quod potentia generatiua careat, sicut videmus in hominibus, & alijs animalibus imperfectis, de quibus constat, non generare alia; nec tamen propterea negamus, esse eiusdem speciei cum cæteris sibi similia generantibus.

Ad primam rationem concedimus, effectibus determinatis naturam designasse determinatas causas, magis quidem, vel minus determinatas, iuxta maiorem, vel minorem perfectionem eorum, & ideo animalibus perfectis solas causas suæ speciei designauit, & determinatum, atque perfectum modum producendi ab eis, quæ ideo nec ab alijs causis, neque alio modo, quam per seminalem propagationem multiplicare possunt. imperfectis vero, quæ non postulant causas adeo perfectas, nec modum producendi adeo perfectum, vno, vel altero modo fieri permisit, nempe ex semine, vel ex putri materia: neque tamen alter modus eorum superfluit, sicut non superfluit, quod ignis generetur ab alio igne, atq; etiam aliquando per concursum radiorum Solis, vel per attritionem aeris.

D. Thom. autem illis locis intelligitur de animalibus, quæ ex natura sua adeo sunt imperfecta, vt non habeant virtutem producendi sibi similia, sed naturaliter exigunt, produci ex putri materia, vt minutissimi quidam vermiculi, quę quidem animalia specie distinguuntur ab alijs.

Præter hæc autem sunt alia, quæ propter suam perfectionem postulant ex natura sua produci ab alijs viuentibus similibus, vt contra Auicenam 2. lib suæ Metaphysicę, quæst. 42. merito docet Sanctus Thomas 7. Metaphys. lectione 16. & prima parte, quæst. 45. articulo 8. & quæstione 91. articulo 2. atq; etiam 3. contra Gentes, cap 69. & Scot. in 2. d 8. q 1. & D. Bonauentura ibid. nu. 20. ex communi consensu: quo enim aliqua perfectiora sunt, eo plura ad sui productionem postulant.

Denique sunt alia media, & ab vtroque extremo specie saltem distincta, vtroq; modo producibilia, vt mures, vespę, & similia, inter [illegible] tamen eiusdem speciei: quæ tria genera etiam reperiuntur in plantis, & non [illegible] eidem conuenire, & iuxta hanc distin. optime intelligitur D. Thom. cum alijs: ne ulli sit contrarius.

Sed aduersus hanc doctrinam duo possunt opponi, quæ videntur probare, etiam perfecta animalia posse vtroque modo produci in eadem specie, nempe ex semine sibi similium, atque etiam ex materia putri, vel ex terrea. Primum est, quia sicut corpora cęlestia sua virtute possunt disponere materiam pro introductione animæ imperfectorum animalium, & ex consequenti eam producere, atque vnire materiæ, tanquam instrumenta Dei, pari ratione possunt eandem disponere, & organizare, pro introductione animæ perfectorum animalium, eamque educere de potentia materiæ, vel creatam à Deo vnire corpori tanquam instrumenta Dei: ergo possunt hoc modo perfecta animalia produci, & non solum per virtutem seminis ab alio simili. Probatur paritas rationis, quia dispositio materiæ pro vtraque anima consistit in certa temperie primarum qualitatum, quibusdam secundis additis ex eadem temperie primarum procedentibus: quarum productio non excedit perfectionem cęlestis virtutis: ergo quemadmodum imperfecta animalia potest producere ex putri, vel ex terrea materia, pari ratione poterit perfecta.

Secundum, ex quibusdam experientijs, in quibusdam enim insulis, a continenti distantissimis, visa sunt perfecta animalia, quæ tamen neque ab his, quæ initio mundi creata sunt, propagare potuerunt, cum omnia hoc (paucissimis exceptis) diluuio perierint, sed nec post diluuium potuerunt natādo eo peruenisse, propter vastissimum maris interiectum, nec tandem nauibus inuehi, quia complura eorum efferata sunt, vt leones, lupi, atque pantheræ: quare negari non potest quod cęlesti virtute producta sint.

Secunda, quia vt ab eodem tnet Auicena, in lib. de diluuio, memoriæ proditum est, aliquando contigit, vitulum in nubibus genitum excidisse inter imbres.

Et a Plinio 8. lib. naturalis historiæ, c. 42. & à Solino in pol. histo c. 46. refertur, equas in Lusitania animalem spiritum Fauonio flante concipere, & animal quoddam gignere, quod triennium vitæ non excedit, quod in Cappadocia contigisse refert Solinus, in descriptione Cappadociæ, & D. Aug. lib. 20 de ciu. Dei, c. 5. ac tandem fertur. Phœnix vnica in mundo auis suæ speciei, non ex ouo,

aut

aut semine parentis, sed ex cineribus proprijs renasci, quod scriptores non pauci testantur, & non nisi cœlesti virtute effici posse fatendum est, & cum numeretur inter perfecta animalia, negari non potest, hæc etiam sicut imperfecta vtroq; modo gigni, quamuis non ita frequenter.

Nihilominus propter hæc, non est a communi, & vera Scholæ sententia recedendum, sed ad primum neganda est paritas rationis, in antecedenti desumpta, & ratio eam negandi est, diuersa vtrorumq; animalium perfectio, nam per se est euidens in generatione quarumlibet rerum naturalium, & materialium, quod forma essentialiter perfectior postulat perfectiores dispositiones in materia, cum istæ debeant esse illi proportionatæ: sed constat animam perfectorum animalium esse longe perfectiorem anima imperfectorum: ergo tanto perfectiores dispositiones postulat in materia, quanto perfectior est, videlicet longe maiorem diuersitatem partium, organizationem earum figuram, & virtutem, ac potentiam ad exercendas operationes specie, & numero, ac varietate distinctas: eiusmodi autem dispositiones adeo perfectas, nec possunt per cœlestem virtutem induci naturaliter in materia putri, etiam si virtutem cœlestem, tanquam instrumentum Dei accipias, sed virtutem instrumentalem longe perfectiorem requirunt, a qua producantur, vt videre etiam est in artefice.

Constat etiam, primas qualitates, quas potest inducere forma cœlestis, non sufficere pro eisdem perfectis dispositionibus inducendis, sed altiorem requiri materiam, hoc est, magis accommodatam, ac proportionatam (qualis est materia seminis) a viuenti perfecto decisam, & altiorem virtutem eiusdem seminis formatricem perfecti corporis, ab eadem perfecta anima deriuatam, & tanquam instrumentum proprium ei a natura pro tali opere perfecto præstando collatum: ergo naturaliter est impossibile, quod perfecta animalia sine semine producantur a virtute cœlesti, etiam, vt instrumento Dei, & ex putri, vel extranea materia, alias id sæpe contingeret.

Ex quibus satisfieri potest experientijs allatis.

Ad illam de vitulo in nubibus genito, quam Auicena attulit, negamus talem generationem in nubibus factam, censemusque fabulosam esse, sed intelligi potest, aut ventorum vi fuisse delatam, vel arte dæmonum, vt in rebus alijs fieri solet: sed neque equas Lusitanas, aut Cappadoces vento concipi, aut gignere potuerunt, quamuis a Solino, aut D. Augustin. aliove graui historiographo referatur, quia id solum referunt contigisse relatu aliorum sæpe vulgari

De Phœnice vero duo sentio.

Primum quidem, si datur (vt satis probabile est dari) quia a multis visum esse refertur, non esse vnicum in toto mundo, quia etiam refertur ab eisdem, pluribus in locis, atque disiunctissimis visum fuisse, & aliquando in vno, vel altero eorum interijsse, neq; ibidem ex cineribus eius, alioue modo genitum pro eo alterum. Quare si vera sunt, quæ de eo referuntur, vnicum esse non potest.

Secundo assero, neque ex cineribus eundem reuiuiscere, qui igne assumptus, neque alteram sibi similem, neque possibile esse aliter, quam ex semine generari naturaliter, sed forte, quia pauca admodum indiuidua in hac specie producuntur, vulgare cæptum est, vnicum dari simul in tota natura. Quare dum sancti Patres vtuntur Phœnicis exemplo, ad suadendum corporum resurrectionem, id non asseuerant, neque ex propria sententia pronunciant, sed ex aliorum scriptis referunt, quasi dicere velint: si homines sibi persuadent virtute naturali posse contingere, vt Phœnis ex proprijs cineribus reuiuiscat, cur non credant, posse eadem humana corpora etiam in cineres redacta, per virtutem diuinam supernaturalem, iterum ad vitam reuocari. Nihil ergo ex sanctis Patribus probatur, quod ad talem modum generationis perfecti alicuius animalis ex putri, vel extranea materia geniti pertineat.

QVÆ-

QVAESTIO IV.

An cælestia corpora aliquem influxum habeant circa futuros euentus casuales, ex concursu naturalium causarum euenientes.

DE solis casualibus effectibus ex concursu naturalium causarum superiorum, vel inferiorum euenientibus quæstionem aliquam propouimus, an circa eos aliquem influxum habeant cœlestia corpora, vel nullum, sed penitus casuales sint, & tam præter intentionem eorum proueniant, quam respectu causarum inferiorum, v. g. astrum, vocatum Aquarium, in certo aspectu inclinat ad generationem imbrium, cui opponitur sydus aliud eo fortius, impediendo ne eleuentur vapores a terra vel aqua, quibus pluuia generetur, & ex hoc impedimento sequitur segetes non crescere, sed ariditate perire, & terram eo anno sterilem euadere.

Quod in dubium reuocamus, est, an extinctio segetum, & terræ sterilitas (quos casuales effectus vocamus) a cœlo, vel astris proueniant, vel circa eos aliquo modo influant, vel nullo: ideoque eis non sint ascribendi.

Et prior opinio affirmat, hos omnes effectus solum vocari casuales, respectu causarum inferiorum, quæ proinde nullum habent circa eos influxum: a cœlo vero, vel astris per se procedere, nec eorum influxum effugere posse. Sic affirmat Auicena 10. Metaph. cap. 1. Ocham quodlibero 1 quæst. 17 quorum vnicum est fundamentum: quia licet astro priori non tribuatur segetum ariditas, vel extinctio, neque sterilitas terræ ex ea subsequuta, tribuitur posteriori per se, quia per se causat siccitatem, ex qua sequitur.

Quare respectu cœli, cuius tale astrum pars est, & a quo, & in quo mouetur, non est casualis effectus, sed per se productus, quod videtur plane sentire D. Thom. 1. par. quæst. 19 art. 6. his verbis: *Potest enim impediri, quod aliqua stella non inducat suum effectum, sed tamen quicumque effectus ex causa corporea impediente in rebus corporalibus consequatur, oportet quod reducatur per aliquas causas medias in vniuersalem virtutem primi cœli.* Hoc autem exemplum affert ad probandum, quod diuina voluntas sit causa per se cuiuscumq; effectus (quantumlibet casualis, respectu cuiuslibet alterius causæ) quia cum Deus sit causa vniuersalis, non potest causa impediens alteram effugere concursum eius quare necesse est, effectum, qui ex tali impedimento sequitur, (licet causalem comparatione eius, quia præter intentionem eius sequitur, & ideo absque eius concursu) per se cadere sub influxum causæ vniuersalis, sub qua continetur, ex cuius; concursu operatur causa impediens, & ideo comparatione eius casualem non esse, sed per se, & sic rem se habere (ait) in causis corporeis respectu effectus; qui ex concursu vnius alteram impedientis sequitur: nam licet respectu causæ impeditæ casualis sit, non respectu impedientis, ex cuius effectu per se producto, quo alteram impediuit, sequitur, & cum causa hæc contineatur sub primo cœlo, ad quod tanquam ad vniuersalem causam reduci debent omnes effectus causæ corporeæ suo ordine militantes sub eis; necesse est talem effectum ad eam reduci, tanquam ad causam vniuersalem, sub qua continentur omnes, & ex cuius influxu per se procedunt quicumque earum effectus, vt qui ex eis sequuntur.

Si vero in causis corporeis verum hoc non sit, sed aliquis effectus datur casualis, in quem non influat cœlum, & ideo qui præter intentionem eius fiat, sequitur etiam dari aliquem effectum casualem, qui sequatur ex causa particulari impediente aliam, & præter intentionem Dei, & respectu eius sit casualis, in quem nullum influxum habeat, & ideo circa cuius consecutionem voluntas Dei non versetur, nec proinde impleatur, & tandem sequitur, friuolam esse rationem D. Thom. & conclusionem, quam probare intendit, planè falsam, quod est absurdum.

Nostra vero sententia est, talem effectum casualem esse, etiam respectu cœli, in quem neque in vllum alium casualem effectum, aliquem influxum habet. Ita D. Tho 3. lib. contra gent. cap. 86. & 49. & ibidem Ferrar. Alex. 1. par. q. 16. membro 3. art. 2. Caiet. 1. p. quæst.

quæst.15.art.6. atque etiam Patres Conimbricenses 2.lib.de cœlo,cap.3 q.5

Et probatur primo, cęlum est causa naturalis, agens ex determinatione ad vnum: ergo solum potest influere in effectum, ad quem producendum naturaliter inclinatur, vel ex eo naturaliter, & necessario sequitur: sed in effectum casualem non inclinatur naturaliter, nec ex eo in quem inclinatur naturaliter, sequitur necessario: ergo non habet vllum influxum circa illum.

Minorem probo, quia effectus casualis sequitur, præter intentionem agentis per se: ergo præter influxum eius: probatur consequentia, quia agens naturale sicut non agit, nisi ex intentione, seu inclinatione propriæ naturæ, ita non influit nisi in effectum, in quem propria eius inclinatio, vel intentio naturalis tendit. Exempli gratia lapis descendens solum intendit, centrum assequi, quia in ipsum tendit naturalis inclinatio grauitatis eius, quod vero hominem, vel aliud animal sibi obuiam factum percutiat, præter intentionem eius omnino est, quia præter inclinationem naturalem.

Quare nullum potest habere influxum circa illum, & pari ratione nec planeta naturaliter producens siccitatem, potest influere in extinctionem messium, & sterilitatem terræ, quia nec eas potest intendere, sed præter intentionem eius sequuntur, & ideo præter influxum.

Secundo probatur, quia casualis effectus sequitur per accidens ex concursu duarum causarum, sed neutra intendit per se concurrere cum alia, neque totum cœlum intendit talem concursum: ergo neque influit in talem effectum, sed omnino sequitur præter concursum, & causalitatem eius, sicut præter concursum, & causalitatem inferiorum causarum.

Maior experientia nota est, cum videamus messium conflagrationem sequi ex emissione fulminis, & concursu siccitatis ab alia causa cęlesti inductæ, & pariter ex concursu plurium causarum efficientium, vel efficientis, & materialis, sequuntur alij casuales effectus inferiores.

Minor vero, quod neutra intendat concursum ipsum, non est minus euidens in causis sese impedientibus: nam euidens est planetam intendentē generationem imbrium, non intendere concursum cum planeta alio impediente effectum eius, alioqui agens intenderet, quod effectus eius impediatur, & hoc absurdum esse constat, sed neque planeta impediens intendit cōcursum, quia agens solum intendit producere effectum proprium, ad quem producendum ex propria natura inclinatur, quod ergo incurrat in agens aliud, cuius effectum impediat, præter inclinationem eius est, ergo præter intentionem, quia solum intendit id, ad quod natura ipsum inclinat, & cum sit etiam præter eam, quod planeta alter eo agente occurrat, repugnat ex intentione, & inclinatione eius, esse occursum eius, & ex consequenti, concursum vtriusque, quem proinde repugnabit intendere.

Et tandem, quod talis concursus non sit à toto cœlo intentus, probatur, quia totum cęlum non agit, neque concurrit ad effectus inferiores nisi per aliquam sui partem, si ergo a nulla parte agente potest intendi: ergo neque a toto cœlo, & si concursum intendi repugnat, ex consequenti repugnabit, intendi effectum, quod ex eodem concursu præcise sequitur, & aliam causam non habet. Quod efficaciter satis colligi potest ex doctrina Aristotelis in libro de diuinat. per somnium, vbi fatetur, cęlestia corpora impediri aliquādo a suis effectibus, & ideo, quod ex impedimento sequitur non esse effectum illorum, quia vniuersaliter verum esse arbitratur, non produci a causa per se operante illud, quod per accidens sequitur ex effectu per se eius, vt hisce verbis testatur, 6.lib. Metaph.tex.4. *Neque enim qui facit domum, facit simul, quæ accidunt domui facta.*

Et si dicatur per accidens saltem produci, ideo causam per accidens habere aliquem concursum, circa effectum per accidens subsequutum ex effectu, quem producit per se, sed casualem illum vocari, quia non est per se intentus, nec per se productus a tali causa, neque ab alia causa per se.

Vnde sequitur, negari non posse, quod cęlestia corpora habeant concursum aliquem, circa effectus per accidens subsequutos, ex concursu, & effectu, quem per se intendunt, ac per se producunt; alioqui dabitur effectus extra causas, vel non productus ab aliqua causa, quod patet esse absurdum.

Consequentia vero probatur, quia causa, nihil producit, nisi per concursum: si ergo nulla causa concurrit ad casuales effect[illegible], & nul-

nulla causa producentur, vel si ab aliqua, sine concursu producentur, quod exemplo declaratur. Impedit planeta vnus per effectum siccitatis effectum alterius planetæ, & ex tali impedimento sequitur per accidens, & casu effectus alter, vt extinctio messium, & sterilitas terræ, cuius erit causa per accidens idemmet planeta influens siccitatem, ad cuius productionem per accidens sequitur: habebit igitur respectu talis effectus per accidens secutum concursum saltem per accidens.

Respondeo, nec dari influxum per accidens, neque causam per accidens vllo modo influere in effectum per accidens, quia sicut sequitur, præter inclinationem, & intentionem causæ per se, ita sequitur præter operationem, & consequenter præter eius influxum, quia influxus agentis non est aliud, quam ipsamet operatio, pro vt a se procedens. Operatio vero non potest nisi ex inclinatione agentis, atq; ex intentione eius procedere. Quare sicut casualis effectus non potest per operationem procedere, qua producitur effectus per se, ita nec ex influxu per se, pręter quem nõ datur alter influxus eius, sicut nec datur alia operatio, sed sine operatione, & influxu agentis per se, subsequitur effectus per accidens. A quo vero agente, vel per quam operationem, & influxum producatur. Respondeo non posse produci ab vllo agente, naturali, particulari, vel vniuersali, nec per concursum eius, quia omne agens naturale operatur ex determinatione ad vnum, hoc est, ad eum dumtaxat effectũ, in quem ordinatur natura, & inclinatio eius, & cum neque ordinetur ad concursum cum alia causa, neque ad impedimentum actiuum, vel passiuum eius, hoc est, nec ad eam impediendam, nec vt ab ea impediatur, sed vtrumque sit præter inclinationem, & intentionem eius, non potest concursus, vel impedimentum per operationem, seu actualem concursum eius fieri, & ex consequenti neq; effectus per accidens, vel casualis, qui ex tali cõcursu eius cum altero sequitur: necesse est, dari aliquam causam liberam & vniuersalissimam, a qua per se fiat: liberam quidem, vt possit per se illum intendere, cum probatum sit, non posse intendi à causa naturali, propter intrinsecum modum operandi, ex determinatione ad vnũ: vniuersalissimam vero, hoc est, primam, a qua intrinsecam dependentiam habeant effectus omnes, concursus omnes, & omnium causarum operationes, & proinde cuius concursum nullus effectus, nullus concursus, nulla operatio aliarum causarum effugere possit, neque esse vllo modo in rerum natura nisi per concursum eius fiat, & conseruetur.

Ab hac igitur sola causa intenduntur, & fiunt per se effectus, concursus, omnesve occursus aliarum, & impedimenta omnia, quæ vicissim sibi pręstant, & effectus omnes per accidens, atque casuales, quæ sine concursu vllius alterius causæ vniuersalis, vel particularis sequuntur, sed per solum concursum primæ, respectu cuius nihil per accidens, casuale nihil, nihil fortuitum vocari debet, nec potest, sed omnia dependent per se, & fiunt per se ab ea, & solum vocantur aliqui effectus casuales, vel per accidens, aut fortuiti: respectu aliarum causarum, a quibus sicut intendi non possunt, sic nec fieri, vel produci. Ex quo infero, quod si hæc prima causa, nempe, Deus optimus, & maximus, non foret libera, sed naturalis, ex determinatione ad vnum agens, repugnaret prorsus, per concursum eius sequi effectus per accidens, vel casuales, & ideo nihil casuale, aut per accidens daretur, nec dari posset in natura rerum, quia non posset per concursum alicuius causæ fieri, sine vllo vero concursu sequi, non est intelligibile.

Vt autem clarius, ac facilius expediatur fundamentum oppositæ sententiæ, adnotanda est distinctio inter causas naturaliter operantes, & liberas, quod illæ operantur, ex determinatione ad vnum, & propterea eos dumtaxat effectus intendere, edere possunt, in quos virtus eius naturaliter inclinatur, & non alios, & ad eos tantum influxum pręstare possunt: liberæ vero indeterminatæ, atq; indifferentes sunt ad plures effectus, & quẽlibet eorum intendere valent.

Vnde circa eum quoque effectum, qui ex concursu duarum causarum sese impedientium sequitur, versari per se possunt, & si subsint potestati earum, per se intendere, & per se producere, & cum omnia subsint potestati diuinæ voluntatis, omnes effectus per se aliarum causarum, vel per accidens eos consequentes, potest intendere per se, & vere omnes per se intendit, & per se producit, neque vllus est, qui influxum

eius effugere valeat, quantumlibet præter intentionem causarum naturalium, vniuersalium, & particularium, atque etiam liberarum sequatur, & casualis, aut per accidens, respectu earum iure vocetur.

Ex hoc discrimine sequitur aliud, inter causam primam ex vna parte, & cœlestia corpora ex altera, quantum ad concursum causarum sese impedientium. Quod cœleste corpus solum potest esse causa per se effectus vnius planetæ impedientis alterum, in effectum vero subsequentum ex impedimento per talem effectum præstito, nullum influxum habere potest, quia præter intentionem totius cœli, & omnium partium eius sequitur.

Constat enim, nec totum cælum, nec aliquam eius partem intendere concursum planetarum sese impedientium, nec extinctionem messium, nec terræ sterilitatem subsecutam, ex impedimento pluuiæ futuræ intentæ ab vno planeta, & impeditæ per concursum alterius.

Causa autem prima, eiusque efficax voluntas non solum intendit, & concurrit ad effectum causæ impedientis, & ad impedimentum per eam præstitum, sed concursum vtriusq; per se vult, per se intendit, per se efficit, atque etiam effectum ex tali impedimento per accidens, & casu subsecutum, vult per se, intendit per se, producit per se.

Cæterum D. Thom. de solo effectu vnius planetæ, per quem impeditur alter eum co concurrens loquitur, & in eo solum similitudinem cœlestis, corporis cum diuina voluntate assignare intendit, non in cęteris, de quibus ingenue fatetur alio loco a nobis citato, præter intentionem cęli esse, & ideo etiam comparatione eius casualis esse, & vocari.

*

QVAESTIO V.

An, & quonam modo cælestia corpora in intellectum, & voluntatem nostram influant.

Circa naturam intellectus humani errauerunt Empedocles, Democritus atque Homerus, putantes, materiale quid esse, aut corporeum, sicut sensum, vt testatur, Aristoteles 2. lib. de anima cap. 3. textu 150. Ex quo errore in alterum incidisse necessarium fuit, videlicet, non minus intellectum, eiusque operationes, quam sensum subijci influentijs cælestibus, ita vt sicut directe circa sensuum opera imprimere valent, pariter circa intellectum, & operationes eius, & consequenter circa voluntatem, quia eiusdem ordinis sunt potentiæ istæ. Ex qua sententia processit proloquium illud Homeri relatum ibidem ab Aristotele: *Talis enim mens est terrestrium hominum, qualem indies inducit pater hominumque, deorumque*: hoc est, Iupiter: quem summum Deum appellabant, per eum intelligentes totum cœlum, vt docet August. 4. lib. de ciuitate. Et hinc etiam processit Stoicorum error, qui putabant, cogitationem nostri intellectus causari ex hoc, quod sensibiles corporum imagines ei imprimuntur, sicut literæ imprimuntur papyro, etiam si nihil efficiat, vt Boetius refert 5. lib. de consolatione, & ex ipso D. Tho. 3. lib. contra Gentes c. 84 & propterea, cum subditus sit influentijs cælestibus, tanquam vniuersali agenti circa eum operanti, ex earum impressionibus fiunt in nobis eædem operationes intellectus, & ex consequenti operationes voluntatis, circa quas influxum habebunt cęlestia corpora.

Quod probari potest ex duobus, ex priori quidem quia non videtur, aliam causam designari posse acrioris ingenij vnius hominis, & hebetioris alterius, nisi quia ille sub melioribus, magisq; propitijs astris conceptus sit: quod Ptolomæus in Centiloquio significabat, dicens, cum Mercurius in alicuius natiuitate fuerit in aliqua domorum Saturni, & ipse fortis in suo esse, dat bonitatem intelligentiæ medullitus in rebus: ergo

ergo bona ingenij qualitas, operationesque eius ex cælesti influentia dependet, & ex eius impressione procedit, & ex consequenti bona operatio voluntatis ab intellectu motæ.

Ex posteriori vero, quia constat, dęmones qui puri spirituales sunt, allici, & fugari, qui busdam herbis, ac lapidibus, quæ idcirco ad magicæ artis vsum conferunt, nec possunt effectus isti intelligi absq; impressione aliqua ab eisdem corporibus, virtute stellarum sub quarum constellatione applicantur, facta circa eosdem dęmones. Quod confirmat Psellus in libro de dęmon. asserens, nihil fere nasci sub Luna, quod non ad alliciendos dæmones valeat.

Duplici tamen assertione soluenda est quæstio proposita: & prior sit, corpora cælestia non possunt agere in voluntatem, aut operationes eius directe, & per se, aut immediate, nec etiam circa intellectum, aliquid in eis immediate imprimendo, & oppositum est error in fide. Assertionem hanc tenet communis Scholasticorum consensus, in 2. distin. 15. D. Thomas 3. contra gentes, cap 84. & 85. 1. parte, quæst. 115. art. 5. & 12. quæst. 19. art 5 ex quibus locis duplicem rationem satis efficacem deducere possumus: prior talis est: corpus propria virtute non potest agere per se, & directe, in spiritum, sed cœlum est corpus, & anima rationalis, eiusq; potentiæ intellectus, & voluntatis, atque etiam harum operationes spirituales sunt, ergo non potest circa illas operare: vel influere cęlum propria virtute per se, & directe: maior est euidens, quia corpus propria virtute nullum potest effectum producere, nisi corporeum, cum debeant proportionari effectus, & causa, & si spiritualem produceret, foret effectus sua causa principali perfectior, sed spirituale subiectum incapax est effectus corporei in se recipiendi, cum sit ordinis superioris: ergo non potest illum recipere a corpore, nec proinde hoc in illud agere, minor vero non est minus euidens ex parte cœli, quod corporeum sit, & concessa ab aduersarijs, ex parte vero animæ, quod sit spiritualis, probata est a nobis in nostris libris de anima, ergo vera erit assertio nostra.

Secunda ratio sumitur, ex D. Damasc. lib. orthodoxæ fidei, c. 7 vbi tenet, & probat assertionem nostram hoc modo: corpora cęlestia operantur naturaliter, hoc est, ex determinatione ad vnum, & absq; electione, vel libertate, si ergo in voluntatem nostram per se, & directe eam mouendo, ad propriam operationem agerent, naturalis quoque, ac determinata, ad vnum foret operatio eius, non ergo libera, nec ex electione, quod non solum fidei contrarium est, sed euidenti experientiæ: quare plane falsum est, quod cælestia corpora, per se immediate, seu directe agant, in voluntatem nostram, vel operationes eius. Quod vero contrarium asserere, sit error in fide Catholica, probari potest, ex multis locis sacræ paginæ, ex quibus plane deducitur, scientiam, sapientiam, atq; intelligentiam, non a cęlo, vel astris accipere hominem, sed a Deo mouente intellectum eius ac dirigente operationes eiusdem, & voluntatem non solum ex eodem excitari, moueri, ac dirigi, in suis actibus, sed tanquam causam liberam eorum, ita vt non modo naturali moueatur, vel ex instinctu naturæ, sicut bruta, atq; cętera inani nata mouentur, sed ingenua excitatione, ac motione, quam recipere, vel respicere, operari, vel operationem suspendere in eius sit potestate situm. Iob enim 25. *Vbi est Deus, qui fecit me, qui dedit carmina in nocte, qui docet nos super iumenta terræ, & super volucres cęli erudit nos.* Et Psal. 93. de Deo etiam dicitur: *Qui doces hominem scientiam.* Genesis 4 *Subter te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius*, quibus additur Ierem. 10 *Iuxta vias gentium nolite discere, & a signis cęli nolite metuere, quæ timent gentes.* Et sancti Patres vbicumque de influxu cœli circa humanam voluntatem loquuntur, constanter tenent eandem veritatem, quam definiuit Ecclesia in Conc. Brachar 1. c. 9. & 10 aduersus Priscillianistas hæreticos.

Assertio posterior communis etiam scholasticorum, quam tenet, & explicat D. Thomas, eisdem locis citatis: indirectè, & quasi remote, & per accidens influunt corpora cęlestia in intellectum, & voluntatem, actusq; harum potentiarum, qui cum dependeant à sensibus, & eorum operationibus, sub genere rerum materialium constitutis, per quandam redundantiam attinguntur ab influxu cœlorum, quatenus per hunc aliquid imprimitur circa organa sensuum, ex qua impressione variatur modus operandi illorum, & appetitus sensitiui, vnde redundare solet non parua variatio circa intelle-

 ctum,

ctum, & voluntatem. Ita tamen hoc est intelligendum, vt per talem influxum cœli circa organa sensuum, & eorum operationes non possit etiam indirecte cogi, vel necessitari voluntas, sed quocumque eius influxu præsupposito, (organum suum non sic lædente, vt ordinatam eius operationem tollat) in potestate voluntatis positum esse, agere, vel non agere, & integram, atque illæsam permanere voluntatem eius. Vbi illud aduertere necesse est, quod egregie adnotauit D. Tho. 1. p. q. 115. art 5. videlicet in hoc versari maximum discrimen, inter Angelos & animam nostram, quod licet omnes sint spirituales substantiæ, diuersa tamen ratione, quia Angeli sunt spirituales substantiæ completæ, atque perfectæ, non dependentes a corpore, nec potentes illud informare, quare nec a cœlo possunt, etiam indirecte, & per accidens dependere. Anima vero rationalis, etsi secundum entitatem, & substantiam sit spiritualis, incompleta tamen, & partialis, quæ essentialiter potest informare corpus, & dum actu ipsum informat, dependet ab eo in suis operationibus aliquo modo, atque ex consequenti voluntas, quamquam magis remote: vnde sequitur, circa Angelos nihil agere posse cœlum directe, nec per se, aut etiam per accidens aliquid eis imprimere, quare neque in suis operationibus vllo prorsus modo, ab eo dependent, anima vero, propter dependentiam, quam habet a corpore, dum illum informat, indirecte, remote, & per accidens, ab eo dependet in operationibus intellectus, & voluntatis.

Ad primam partem argumenti propositi aduersus nostram sententiam respondeo, maius ingenij acumen ex ipsa natura vnius & alterius animæ præcipue prouenire, quæ licet eiusdem speciei sint, ex differentijs tamen indiuidualibus quædam sunt perfectiores alijs, quamuis non ita necessario, quin reperiti possint aliquæ eiusdem perfectionis, etiam indiuidualis, vt copiose ostendimus in nostris commentarijs super secundum librum de anima. Iuuant tamen maxime meliora organa, ad dispositiones sensuum, & hac parte iuuant etiam maxime influentiæ cælestes, & signa, in quibus concipiuntur diuersi homines, atq; etiam bonum temperamentum progenitorum, ex quibus solum infertur modus indirecte, atq; remote agendi cœlorum in intellectum, & voluntatem concessum, & explicatum in nostra secunda assertione.

Ad secundam partem negamus, quod dæmones alliciantur herbis, & lapidibus, quia hæc aliquid in eos imprimant, sed solum in quãtum signa quædam sunt ex maleficorum pacto tacito, vel expresso cum eis inito, cuius virtute accedere, vel recedere suis temporibus dicuntur pro effectibus edendis. Quod vero Psellus ex hoc intulit, de rebus suis Lunæ aspectu ortis, plane falsum est.

QVAESTIO VI.

Possint ne Astrologi ex syderum obseruatione futura certo præcognoscere, ac prænunciare.

ASTrologi, diuinatores, & iudiciarij multa se iactant certo prædicere, priusquã eueniant, non solum naturaliter, & necessario euentura, sed casu, atque fortuito, immò & quæ ex humana libertate dependent: posse autem se illa certo præcognoscere, aiunt, in aspectibus quarundam stellarum, quas fatales vocant, non quia stellæ istæ, vel earum facies, aut aspectus tales effectus futuros efficiant, sed quia eos, quamuis ab alijs causis efficiendos, quasi denotant, vel significant instar literarum: ipsi vero iudiciarij, aut diuinatores easdẽ in aspicientes, quasi se in eis aspectis legere arbitrantur futuros euentus, eosq; certo prædicere; vt vero alicuius hominis mores, fortunam, successus, ac exitus eorum, certo possint eidem prænunciare certis quibusdam instrumentis, aut rebus vtuntur, sub aspectu determinatæ cuiusdã stellæ, aut planetæ, in puncto natiuitatis eius regnantis, seu prędominantis, aut talem aliquem situm habentis, vt certam stellam in tali distantia Solis, vel dispositione inspicientis, attemperatis, seu iuxta positis, & iuxta significationem huius, vel harum stellarum, censent sibi iudicandum de inclinationibus, aut propensionibus naturalibus talis hominis: ex quibus colligunt, tales esse futuros motes eius, & vitam, successusque in ea interuenientes, & hinc affirmare audent, in Principem, vel Regem eli-

eligendum, aut etiam summum Ecclesiæ pastorem, vel successus contrarios aduersæ fortunæ habiturum, quos constat, ex libera, seu liberis hominum voluntatibus dependere. Hanc autem suam positionem videntur fundasse in illis verbis sacræ paginæ Gen. I. *Fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem, & noctem, & sint in signa, & tempora, & dies, & annos*, & paucis interpositis, *Fecitque Deus duo luminaria magna, luminare maius, vt præesset diei, & luminare minus, vt præesset nocti, & stellas*: Quas ideo colligunt factas esse a Deo, vt sint in signa futurorum euentuum: habentque pro se Origenem, ita exponentes, vt testatur Eusebius Cæsariensis lib.6. de præparatione Euangelica, cap.9. Esse autem signa non possunt nisi eorum, quę in mundo inferiori efficienda sunt, quos ad futuros euentus vocamus: hi ergo per easdem stellas, vel earum aspectus, tanquam per signa significantur nobis, & ex consequenti ducunt nos in cognitionem eorum, & eis inspectis poterunt ab Astrologis cognosci, ac prænunciari.

Quod proculdubio satis erat congruum, vt vniuersalibus corporibus tanto inferioribus perfectioribus, quanto ab eis remotioribus, insignis hæc prerogatiua concederetur, vt quasi speculum nobis forent in quo effecta omnia ab eisdem inferioribus procedentia inspicere, ac veluti præcognoscere possemus, priusquam extra suas causas procederent, sicut constat in essentia diuina, eiusque ideas perfectius longe præcognosci a Deo, antequam fiant.

Vt autem plane, ac distincte ostendamus: quidnam huic positioni, & vsui eius concedendum sit. & quid in vtroque non solum damnandum, & execrandum, sed euidenter falsum ostendendum, ex principijs veræ philosophiæ has assertiones statuere, ac probare decreuimus. Prima sit, & quasi fundamentum cæterarum: impossibile est per virtutes, vel aspectus stellarum, liberum aliquem effectum, seu euentum, vel aliquo modo ex libertate nostra dependentem, certo cognoscere, & ex cõsequenti certo prænunciare euenturum sine euidenti periculo errandi, vel mentiendi, immò sine frequenti errore, vel mendacio.

Hanc probo primo ratione, magna ex parte deducta ex doctrina D Th. 2.2.q.95.ar.5. & hic procedenti: vel stellæ significant futuros euentus liberos, tanquã signa eorum naturalia, vel supernaturalia, vtrumq; est falsum: ergo falsum quoq; est, quod sint signa eorum: probatur minor, quia signum quodcùmq; naturale, & corporeum, vel est effectus rei, quam significat, vel procedit ab eadẽ causa cum eo. Exemplum prioris præbet fumus significans ignem, a quo tanquam effectus procedit: posterioris vero Iris in nubibus formatus, qui serenitatem quandoq; significat, & a causa eiusdem serenitatis simul vt effectus procedit, ita vt eadem sit causa serenitatis, & Iridis eam significantis vtrique communis: sed neutro ex his modis possunt stellæ, vel motus, aut dispositio earum, esse signa futurorum euentuum liberorum, aut ex libertate dependẽtium: ergo nec possunt naturaliter significare: minorẽ probo, quia impossibile est stellas, vel aspectus, seu dispositiones earum esse effectus rerum, vel euentuum inferiorum, cum isti nihil in cœlestia corpora, vel stellas imprimere possint vel immutationem aliquam in eis facere, vt per sese est manifestum: sed nec possunt habere aliquam causam cum eis communem, cuius sint communes effectus, quia prorsus omnis motus, aspectus, ac dispositio stellarum procedit a sola causa superiori, effectus vero liberi, aut ex libertate depẽdentes, procedunt per se, & proprie, ac proxime a causa inferiori: quare nullam causam possunt habere communem, præter diuinam prouidentiam, a qua constat, longe diuerso modo dependere; nam aspectus, ac dispositio stellarum disponuntur tanquam naturales causæ ad vnum determinatæ, & absque vlla libertate, & necessario operantes. Liberi vero euentus, vel ex libertate dependentes disponuntur futuri per causas liberas, non necessario, nec ex determinatione ad vnum operantes, sed ex indifferentia ad vtrumlibet a quibus proinde non eodem modo proueniunt, semper, sed varijs, ac diuersis modis. & cum frequenti mutabilitate: impossibile est ergo esse causas naturales eorum, vel naturalia signa. Probatur consequentia, quia causa, vel signum eodem modo se habent semper, & quod ex determinatione ad vnum operatur, vel significat, id causare, vel significare non potest, quod varijs modis, & cum frequenti mutabilitate, ex propria conditione prouenire aptum est, & ita semper prouenit. Quod vero non sint super-

naturalia eorum signa euidentius est: nam si supernaturalia forent, repugnat plane, lumine naturali, aut per naturalem scientiam, vel notitiam ab astrologis cognosci, vt ipsi iactant se eos cognoscere, sed per solam reuelationem, vel supernaturale lumen deberent cognosci: quod satis magnum absurdum est, putare eis talem notitiam communicari, cum ex sacris literis cōstet, Deum sibi reseruasse eorum præcognitionem. Temerarium igitur foret putare, vel præsumere sibi fuisse communicatam.

Ex quo secundum argumentum desumi potest, non minus efficax, quia Angeli iuxta communem totius scholæ consensum, per species sibi a Deo inditas a principio suæ conditionis cognoscunt, imò perfectè comprehendunt cęlum, stellas, aspectus, ac dispositiones, & motus earum, & quæcumq; naturalia corpora in toto mundo facta à Deo: atque etiam virtutes, & significationes naturales eorum, cum sint superiores substantiæ, quibus debita est talis cognitio: sed constat ex sacris literis, non esse Angelis communicatam talem notitiam futurorum euentuum liberorum, aut ex litterate dependentium, vt mox ostendemus: ergo nec in stellis, aut eorum aspectibus, vel dispositionibus, seu motibus, tanquam in signis eorum naturalibus continentur, nec eorum inspectionibus, aut vllo alio modo possunt per eas ab Astrologis cognosci. Ac tandem vrgeri possunt rationes istæ, quia impossibile est, signa falsitatis, aut mendacij a Deo effici, vel institui, sed euidenti experientia constat, Astrologos futura prænunciantes ex harum stellarum fatalium significatione, aspectu, vel dispositione sæpe decipi, & sæpe euadere falsas eorum prædictiones, vel ergo fatendum est, per eas non significari, vel certe falsa, ac deceptoria signa Deum condidisse, aut instituisse, nisi forte ignorantiæ eorundem Astrologorum adscribatur frequens earum deceptio, quod ipsi concedere renuunt. Probatur minor, quod decipiantur sæpe: nam si puer sub tali aspectu, vel dispositione, situ, ac motu talium planetarum, talem vitam, mores, tales successus, vel fortunam talem habiturus est, qualem ipsi certo prænunciant, euidens est, sub eisdem stellarum aspectibus, ac dispositionibus in eodem puncto plures alios concipi, aut oriri, quos necesse foret, easdem prorsus conditiones habituros: exprimitur tamen habere valde diuersas: ergo fallacia plane sunt signa, & in earum inspectiones, ac prædictiones euentuum, vbi constat, locum non habere natiuitatis moram, quam prætendunt, quia in eadem prorsus duratione, & in eodem puncto contingunt multæ.

Probatur deinde ex sacris literis. Isaię 41 *Annunciate, quæ ventura sunt, & sciemus, quia dij estis vos*, & c 46. *Non est vltra Deus, nec est similis mei, annuncians ab exordio nouissimum, & ab initio, quæ necdum facta sunt*. Et expressius adhuc cap. 47. vbi Deus Babylonios, & Chaldæos, hisce verbis reprehendit: *Defecisti in multitudine consiliorum meorum, stent & saluent te augures cœli, qui contemplabantur sydera, vt ex eis annunciarent vētura tibi.* Quam reprehensionem iustissime possumus his applicare, qui astrologis futura ex eisdem causis prænuntiantibus fidem adhibent. Ex quibus locis ecclesia aduersus eosdem Astrologos sæpe diffiniuit falsas, & commentitias esse tales eorum prædictiones futurorum euentuum, damnans, atq; anathematizans iudiciariam facultatem, & eius vsum, vt constat ex 2. pat. decretorum cap. 26. per primas quinque quæstiones, & in Conc. Brachar. 1. cap. 9. & Toletano 1. in assertione fidei aduersus Priscilianum, & Alexandro III. vt habetur capite ex tuarum, de sacrilegijs Sacerdotum, vbi Sacerdorem: qui imprudentia magis, quam impietate per astrolabium eo animo constellationem obseruauit, vt auctorem cuiusdam furti reprehenderet, hac pœna mulctauit, vt per annum integrum non celebraret, monens illud factum cum grauissimo scelere fuisse coniunctum. Denique Sixtus V. celebrem constitutionem edidit anno millesimo quingentesimo octuagesimo sexto, nonis Ianuarij, & sui Pontificatus primo, quæ incipit: *Cœli, & terræ creator Deus*, & cuius titulus sic habet: *Contra exercentes Astrologiæ iudiciariæ artem, & alia quæcumq; diuinationum genera, librosq; de his legentes, ac tenentes*, per quam grauissimis verbis prohibet omnem diuinationem, prædictionem, ac prænunciationem futurorum euentuum liberorum, aut ex libertate dependentium, sapientissimis rationib ostendens, non solum eas, sed artes quaslibet, a quibus emanant, vanas esse, commentitias, perniciosas, & a primo mendaciorum omnium parente ortum habentes; quidquid astrologi, mathe-

thematici, genethliaci, & planetarij eas profitentes, contendant se ex varijs stellarum signis, & aspectibus eas haurire.

Merito ergo sancti Patres plura aduersus eosdem scripsere, ostendentes, sine fundamento prorsus in suis prædictionibus futurorum loqui, immo falsa confingere fundamenta, stellarum, ac virtutum cœlestium, vt miseros homines fidem eis adhibentes decipiant, D. Clemens Papa lib. 9. recognitionum. D. Aug. lib. 7. confessionum, cap 6. D. Greg. Hom. 10. in Euang. Epiph. & plures alios citat Pererius, noster Rub. quoq; lib. 2. de diuinatione.

Ex hac autem assertione infertur primo, nec posse hos planetarios futuros effectus, etiam ex hominum libertate nõ dependentes, sed casu euenientes certo præcognoscere ex syderum dispositione, & inspectione, vt quod a lapide cadente interficiatur homo, vel animali aliquo terram effodiente manifestetur thesaurus. Probatur hac ratione, effectus isti casuales non habent præter primam vllam causam certam per se, nec naturalem, & ex determinatione ad vnum operantem: nam ideo dicuntur per accidens, vel casu euenire: ergo nec possunt contineri, nec naturaliter significari per stellas, vel alias causas naturales inferiores, vel superiores: quare nec excogitari potest illud principium, in quo vel ex quo possint certo cognosci, vel deduci aut prænunciari antequam fiant, vel eueniant: vnde sequitur temeritate, & vanitate plenas esse eorum prædictiones, vanosque, & temerarios esse eos certo prænunciantes.

Secundo infertur, non posse planetarios certi alicuius hominis, regni ciuitatis, casus, aut fortunam, aliasve circunstantias humanarum rerum, vel negotiorum certo cognoscere, nec prænunciare. Probatur ex duobus, ex priori quidem, quia horum plura dependent ex libera voluntate vnius, vel plurium hominum, sed cœlestia corpora non influunt per se in humanam libertatem, vt superiori quæstione ostendimus: ergo nec possunt effectus ex ea dependentes certo cognosci, ac prænunciari ab homine, imò nec ab Angelo, seclusa diuina reuelatione: ex posteriori vero, quia ex ea parte, qua non dependent ab humana libertate, nullam habẽt causam naturalem per se, nec certam, aut determinatam, nec ex determinatione ad vnum operantem, in qua possint certo præcognosci.

Infertur tertio, non posse eos, qui physionomicam aut chiromantiæ artem profitentur, ex vultu hominis: nec ex lineis manuũ, certo cognoscere, aut prænunciare futuros hominis mores, fortunã, aut successus alios, quod sic ostendo. Quamuis lineæ istæ, vultus, aut aliqua alia corporis dispositio, aliquomodo indicare possit inclinationem hominis ad hæc, vel alia vitia, vel ad hanc, vel illam virtutem, aut manifestare aliquam aliam passionem, semper tamen relinquuntur particulares actus virtutum, aut vitiorum in potestate voluntatis eius, ex quibus cum dependeant mores, exitus vitæ, aut successus eius, præcognosci repugnat certo, aut prænunciari, quæ vero ad bonam, vel malam fortunam (vt aiunt) pertinent, partim ex eadem libertate dependent, partim casualia sunt, & ex vtroque repugnat certo præcognosci.

Quarto infero, non posse planetarios ex aspectu, vel dispositione syderum, aut planetarum, certo cognoscere, aut prænunciare cuiuscunque hominis temperamentum, aut innatam propensionem, aut inclinationem: quod efficaciter probari potest, quia licet sydera influxum habeant circa hæc, quia corpora per se sunt, non sunt tamen integra eorum causa, sed plura alia ad ea concurrunt, videlicet dispositiones materiæ, virtus formatrix, & aliæ causæ particulares, a quibus maleficatur concursus cælestis, sed non possunt omnes has causas, & dispositiones (quia magna ex parte occultæ sunt) exploratas habere: ergo nec possunt qualitatem affectus certo cognoscere, & his explicata sunt omnia, quorum cognitio eis denegatur, & quorum certa prænunciatio damnatur. Supersunt igitur explicanda, quę certo, vel magna saltem probabilitate præcognoscere, ac prænuntiare possunt.

Sit igitur assertio secunda: syderum, planetarumque omnium ortus, & occasus, aspectus, & ecclypses, & id genus alia ad statum cœli pertinentia, certo possunt præcognoscere astrologi, ac prænunciare, multo etiam tempore, ante quam euen ant, sicuti expressit Sixtus Papa V in eadem constitutione citata non longe a principio, hisce verbis: *Futuris euentibus ex naturalibus causis necessario, vel frequenter prouenientibus, quæ ad*

dominationem non pertinent dumtaxat exceptis. Et ratione probatur: quia isthæc omnia nō ex libero arbitrio, nec ex inferioribus causis modificantibus, sed ex sola dispositione, ordine, ac motu cœlorum, stellarumq; dependent, in quibus suas habent determinatas, certas ac naturales causas, quas absque dubio possunt exploratas habere per scientiam ipsam astrologiæ, & multo tempore antequam fiant: ergo possunt ea certo cognoscere, ac prædicere, sine vlla temeritate, aut errandi periculo, certitudine quidem physica, vel naturali: nam cum possit Deus immutare leges, & motus, ac dispositiones astrorum pro suo beneplacito, sicut fecisse constat in bello Iosue, in horologio Achaz, & in sanctissima morte Saluatoris nostri, potest etiā deficere, quod per astrologiam cognoscunt, principijs eius in eodem ordine, motu, ac dispositione cœlorum innitentibus, per supernaturalem potentiam Dei.

Assertio vltima, morbos, frigora, tempestates, sterilitatem terræ, pluuias, siccitates, ac terræ motus vniuersales, possunt sæpe præcognoscere astrologi, ac prænuntiare certa quidem cognitione, ea certitudine, quam habere possunt, naturales causæ, ac naturales scientiæ, non quidem nunquam deficiente, sed raro, vt plurimum vero euenien te. Hæc etiam absque dubio continetur, & colligitur, euidenter ex illis verbis Sixti V. *Futuris euentibus ex naturalibus causis necessario, vel frequenter euenientibus*: nam per effectus euenientes necessario intelligit effectus cælestes, & de his locuta est assertio nostra præcedens, & naturaliter deficere repugnat, non dependentes ex vllis causis inferioribus sed solum ex naturali, ac necessaria dispositione, & motu cęlorum, non impedibili naturaliter, quare talis euentus naturali deficere repugnat, per effectus vero frequēter euenientes ex causis naturalibus, non eosdem effectus, qui in solis, cęlis, atq; stellis fiunt, nam isti non solum frequenter eueniunt, sed semper, & ideo non possunt naturaliter, sed per miraculum duntaxat impediri, aut deficere: sed eos, qui ex naturalibus causis inferioribus, aut sublunaribus proueniunt, de quibus constat aliquando (licet raro) deficere, vt constat de hyemali frigore, & pluuia, de verna serenitate, & calore, ac de procreatione fructuum, quę nihilominus certitudinem naturalem habere dicuntur, quamuis infimam sufficientem tamen ad generandam naturalem scientiam. Hos igitur effectus, & per hanc certitudinem posse sane præcognoscere, & prænunciare astrologos, aio, quia causas habent certas, & determinatas, atque ex determinatione ad vnum operantes, quas (vti proportionatas) possent exploratas habere: sed addidi in vniuersali, quia effectus isti dupliciter sumi possunt, nempe in ordine ad totam terram, vel saltem ad regionē aliquam magnam eius, vt ad Europam, vel aliam eiusdem extensionis, aut similis, atque etiam in ordine ad magnum temporis spatium, vt ad annum, aut quid simile, aut in ordine ad vnam vel alteram prouinciam peculiarem, aut ciuitatem, & ad paruum, magisq; determinatum tempus, nempe vnius diei, vel vnius Lunæ quadrantis: & modo priori vniuersaliter dicuntur cōsiderari magis, vel minus, pro maiori, vel minori extensione: morbos igitur, tempestates, sterilitatem terræ, aut terræmotus, iuxta priorem considerationem certo possunt præcognoscere, aut prænunciare: iuxta posteriorem vero, non certo, etiam certitudine naturali effectuum raro deficientium, sed sola probabilitate, etiam frequēter deficiente Rationem vero huius differētiæ assigno, quia licet easdem habeant causas effectus isti, vtroq; modo considerati: sed non eodem impedibiles, nam in ordine ad totam terram, vel maximam partem eius, & ad magnum temporis spatium raro impediuntur, frequenter vero ex toto, vel maxima ex parte, si in ordine ad vnam, vel alteram ciuitatem, ac terminos eius, vel etiā in ordine ad paruum, magisq; determinatum tempus accipiantur. Quod efficaciter potest a posteriori probari: nam experimur, rarissime contingere sterilitatem totius terrę, vel partis eius maximę, vt quod fructus nullibi prorsus procreentur, aut in tota Europa, quod per totam terram, aut Europam totam, pestis grassetur, vel pluuiæ deficiant, in Bethica vero, aut Castellana prouincia, vel intra terminos huius, vel illius ciuitatis, ac pro paruo tēpore quadrantis Lunæ, vel vnius diei, non raro, sed frequenter aliquid horum euenit: ergo naturales causæ facilius impediri possunt, & impediuntur modo posteriori consideratæ, modo vero priori raro, quare certo possunt effectus, vel priuatio eorum præcognosci, & prænunciari in causis naturalibus modo

prio-

priori, modo verò posteriori, probabili tantum cognitione sæpe deficiente: & hinc est, quod Astrologi hos euentus prænunciantes in vniuersali raro falluntur, & fere semper eueniunt, vt ab ipsis prænuntiantur (si peritissimi in sua sint facultate, & maxima diligentia adhibita decernant) prænunciantes verò eosdem in particulari sæpè decipiuntur, quia frequenter experimur, aliter euenire, ac ab ipsis prænunciantur. Et ratio huius deceptionis est, quia vniuersales causæ modificantur à particularibus, & proximis, à quibus productio effectuum maximè depēdet, & ideo ex earum mutatione impediri potest: sed constat, particulares causas non posse ab eis exploratas, in particulari; vt ventum nubis dissipantem, aut congregantem in hoc vel illo particulati terræ situ, tali tēpore regnaturum, quod à nemine potest certo præcognosci, propter occultissimam eius causam, iuxta illud Christi, Ioannis. *Spiritus ubi vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis vnde veniat, aut quo vadat*: ergo non possunt isti effectus in particulari certo præcognosci: ex quo dependet, vt pluuiæ tali tempore generētur, vel generari debeant, ex quo absque dubio contingit, prædictiones horum futurorum falsas reddi magna ex parte, & ideo certas non esse, etiam certitudine naturali, in quo assentior Patribus Conimbricensibus. Sed dissentio ab eisdē in alio, quod absque vlla distinctione negant, hos effectus præcognosci, aut prænūciari posse ab Astrologis certo iudicio, certitudine naturali, sed probabili dumtaxat, quod tamen negandum est, si sub tradita distinctione, quia iuxta primum membrum eius efficaciter probauimus posse certo prænunciari, quamquam sub alio non certo, sed probabili iudicio possit.

Superest Astrologorum fundamentum explicare, & rationem reddere, ob quam eorum prædictiones sæpè sint eisdem futuris euentibus consentaneæ, ita vt magna ex parte sic contingat, sicut ab eis prænuntiantur, & verba quidem Geneseos ab eis opposita, quibus stellæ dicuntur à Deo conditæ, vt sint in signa temporum, in duplici sensu intelliguntur à sacris expositoribus in eorundem commentarijs. In priori quidem ita vt signa dicantur, imbrium, siccitatum, ventorum, tempestatum, ac morborum, & aliorum similium, quas in nauigando nautæ, in serendo agricolæ, ac in medendo medici obseruare possint, & ex eorum obseruatione præcognoscere, ac prænunciare futuros euentus eiusdem conditionis, de quibus in vltima nostra assertione loquuti sumus, dantes eis, quod in vniuersali possint eos certo cognoscere certitudine naturali, vt plurimum eueniente, aut raro deficiente; in particulari verò, solum iudicio ac prædictione probabili, non raro deficiente, ita exponunt D. Chrysostomus, Theodor. t.s, Apolinarius, & Hugo. Posterior sensus non minus literæ consonat, videlicet, vt dicantur, stellæ à Deo conditæ, vt signa forent, quibus ordo, ac diuisio temporum notaretur, hoc est, vnde meridies, ac diei, noctisque horæ signarentur: quia prius quam Stellæ, Sol, & Luna fierent, nullum tale signum extabat in cœlo; quem sensum eisdem verbis tribuunt Beda, Iunolius, Eucherius, & D. Thom. 1. p. quæst. 70 art. 1.

Circa secundum triplicem causam reddere possumus, ob quam non raro consonant astrologorum prædictiones euentibus futurorum, quamuis maiori ex parte mendaces, atque vanæ sint, sit autem prima, quam tradit Augustinus, 4. lib. confessionum, c. 3. quia Deus aliquando certas hominum mentes sic excitat, quasi instinctu quodam sibi incognito, vt nescientes proferant, quæ consulentes in ordine ad alios fines à Deo præstitutos audire oporteat. Quo fortassis modo sortes, quibus ethnici vti solebant, aliquando exhibebant futurorum significationem, sed casuale vtrumque reputandum est.

Secundam causam affert etiam D. August. 5. libro de Ciuitate, cap. 7. hisce verbis: *Non immerito traditur, cum Astrologi mirabiliter multa vera respondent, occulto instinctu fieri dæmonum, non bonorum, quorum cura est, has falsas, & noxias opiniones de astralibus fatis inserere humanis mentibus, atque firmare, non horoscopi notati, & inspecti arte, quæ nulla est.* Dœmones verò nec stellarum intui, nec aliunde futura contingentia, certo præcognoscere possunt, vt egregie D. Thom. 1. parte, quæst. 75. articul 2. ex communi scholasticorum consensu docet, & probat: nec proinde planetarij ex eorum suggestione, & ideo eiusmodi prædictiones eis suggerunt, æquiuoca oratione, & quæ in diuersas partes interpretari potest, vtuntur, ita si res in oppositum euenerit, non ipsorum falsitati,

aut

aut ignorantiæ adſcribatur, ſed interpretum inſcitiæ, tale fuit oraculum illud, quod Æaci reddiderunt: *Aio te, Æacida, Romanos vincere poſſe.* Poſtrema cauſa, & forte non minus vera, eſt, quia ex multis prænunciatis, impoſſibile eſt, quin vnum, aut alterum caſu eueniat: planetarij vero nimis multa quotidie prædicunt, (ex quibus licet caſu, reſpectu prænunciationum eorum) plura tamen coincidunt cum his, quæ ex alijs cauſis eueniũt; bene igitur ſtare poteſt, quod fallaces ſint eorum prædictiones, & nihilominus plura ex his, quæ prænunciant caſu, & per accidens, coincidant, cum euentibus per ſe intentis, & per ſe productis à proprijs cauſis.

CAPVT IV.

Textus Ariſtotelis.

Figuram autem ſphæricam neceſſe eſt habere cælum.

Breuis expoſitio textus.

INtendit Ariſtoteles capite præſenti docere, cuiuſnam ſit figuræ cœleſte corpus, nec eget diuiſione, quia in eo ſolum ſtatuit vnicam concluſionem, eamq; probat tribus argumentis. Concluſio talis eſt: Cœlum habet ſphæricam, ſeu rotũdam figuram; quam probat primo hac ratione; prima figura debetur primo corpori, ſed cœlum eſt primum corpus, cum ſit omnium nobiliſſimum, ergo debetur ei prima figura: at ſphærica figura eſt prima, hoc eſt perfectiſſima omniũ figurarum, tam earum, quæ in planis, quam quæ in ſolidis corporibus cernuntur, cum ſimplicior ſit vtpotè vna tantum linea, aut vnica ſuperficie conſtans, cui nihil addi poteſt, cum tamen aliæ figuræ pluribus continentur lineis, aut ſuperficiebus, vt patet: ergo hæc debetur cœleſti corpori.

Secunda ratio procedit ex communi conſenſu Aſtrologorum, qui duplici via procedunt, in conſtituendis figuris, nam quidam corpora diuidunt in ſuperficies, ex quibus componi cenſent, & hi ſolam figuram ſphæricam, inter ſolidas, non reſoluunt in plures ſuperficies, cæteras vero in multas reſoluũt, vt pyramidem in quatuor triangulares: alij verò ordinem figurarum aſſignant, ſecundũ ſpecies numerorum, accommodando figuras numeris, iuxta quorum ſententiam circulus, tanquam ſimpliciſſima figurarũ, accommodatur vnitati etiam ſimpliciſſimæ in genere numerorum; iuxta vtramque igitur ſententiam, ſphærica figura cenſetur ſimpliciſſima, ideoque prima, primoque corpori (quod eſt cœleſte) debita, colligit Ariſtoteles ex rotunditate primi cœli cæteras cœleſtes ſphæras ſub eo contentas, atque etiam elementaria corpora, eadem rotunda figura prædita eſſe, quia illud, quod rotundo adæquatur, eique contiguum eſt, & omni ex parte ab eo continetur, eiuſdem figuræ debet eſſe: ſed conſtat ſic ſe habere ſphæras omnes cœleſtes, reſpectu Lunaris ſphæræ; omnes ergo habent figuram ſphæricam.

Tertia ratio procedit ex motu hoc modo, corpus cœleſte mouetur motu circulari, ita vt vna eius pars ſuccedat in ſpatio alterius; ſi igitur nõ haberet figurã circularẽ, ſed aliquam ex rectis lineis, habenteſq; angulos inter ſeſe diſtantes, fieret, vt in ſpatio vnius anguli alter ſuccederet, & ideo ſpatiũ hoc nũc eſſet corpore plenum, nempè dũ ipſum occupat angulus, & poſtmodum vacuum, cum iam non occupetur ab angulo, ſed ſoli interuallo interiecto inter angulos correſpõdeat: quare ſequitur ſupra cœlum dari locũ, dari vacuum, dari ſpatium corporeũ, in quo extendi poſſit corpus, quod conſtat eſſe falſum, quia cum cœlum ſit vltimum, ac ſupremum corpus, nihil horum ſupra, aut extra ipſum dari poteſt, & eadem abſurda ſequi aſſerit, ſiue cœlum dicatur habere oualem, ſiue pyramidalem, vel quamlibet aliam figuram ab ſphærica diuerſam. Vrget deinde argumentum primo, quia euidens eſt, motum cœli eſſe omnium motuum velociſſimum, quia minus tempus, quàm cæteri conſumit: neceſſe eſt ergo talem motum breuiſſimum fieri per breuiſſimam lineam, qualis eſt circularis, ex ijs ſcilicet, quæ percurri poſſunt ab eodem puncto incipiendo, & ad idem redeundo; ergo cœlum, quod ex propria natura in circulo velociſſime fertur circularẽ figuram habere oportet. Vrget ſecundo, quia licet elementa non ſint inter ſeſe continua,

nihil

nihil vacuum inter ea reperitur, sed omni ex parte se contingunt, atque correspondent, aqua complectitur terram, aquā aer, aerem ignis, & concauum Lunæ omnia; sed constat de aqua, & terra, esse corpora rotunda; de terra quidem experientia inferius ostendenda; de aqua vero probat, quia ad humiliorem semper locum confluit, neq; vnquā quiescit, donec æque a centro mundi distet, & par debet esse ratio de aere, & igne, propter immediatam continentiam, necesse est ergo, cœlum Lunæ omnia complectentem globosam habere figuram, & pariter superiores sphæras, ex quibus infert totum mundum sphæricum esse.

CAPVT V.

Textus Aristotelis.

Quoniam autem est dupliciter in circulo moueri, &c.

Breuis expositio textus.

INtendit Aristoteles capite præsenti, causam reddere, ob quam motus cœli fiat versus anteriorem partem, hoc est, versus hemisphærium nostrum, hoc igitur inquirit, & soluit, quia in sempiternis, quale est cœlum, ac motus eius, cum semper eodem modo se habeant, nihil casu fit, sed ex instituto naturæ omnia, aliquam igitur in eadē habere debent causam, cū nihil fit, quod cau sam non habeat, præter primam, à qua depē dent omnia, quod igitur cœlum sic moueatur, versus anteriorem partem, & non alio modo, causam aliquam habere necesse est, & eam merito inquirit. Sed videri posset alicui, reprehensione dignum, talem causam adeo difficilē inuestigare velle: nam stultitiȩ signum est, possibile existimare causas omnium, etiam difficilium inuenire, vel certè arrogātis animi, qui se omnia explicaturum confidit.

Respondet nihilominus non statim incusandos esse qui difficiles quæstiones excitāt, sed inspiciēdum, quo animo id faciant; nam si animo ostentandi ingenium, famamque inaniter occupandi, reprehensione digni erunt, si verò inueniendæ veritatis desiderio ducantur, maxima est habenda eis gratia, si quid ingenio, ac labore reperiant, quod aut verum sit, aut saltem verò simile videatur. Respondet igitur dubio proposito, asserens naturam semper intendere id, quod optimū est, primaria scilicet intentione: nam contingit à primaria impediri, & tunc cum optima non possit, quasi secundaria intentione deteriora intendit, & facit, vt contingit in monstri productione, melius autem, ac præstantius reputatur, quod cœlum versus anteriorem partem, nostrumque hemisphærium, à dextro in sinistrum moueatur, quam modo opposito: nam dextrum digniorem partem denotat, à digniori verò motum incipere, in idemque peruenire, præstantius est, & hæc est integra huius capitis sententia.

Sed aduersus eandem rationem dubitat D. Thom. quia videtur in ea Aristoteles vitioso circulo vti; docuerat autem in superioribus, dextrum cœli in nostro Oriente esse, quia inde incipit motus eius, nunc verò probat, cœlum moueri à nostro Oriente, quia ibi est dextrum, & respōdet, distinctionem partium cœli, in ordine ad motum, causam esse, ob quam ab vna potius, quam ab altera incipiat motus; quam distinctionem efficit intelligentia, prius applicans virtutem vni, quam alteri, quod verò motus ab illa potius, quam ab alia incipiat, nō causa, sed signum distinctionis earundem partium est, absque vitioso autē circulo fieri potest, vt id, quod prius à signo probatum est, rursus probetur per causam, quia probatio prior à posteriori procedit, posterior verò à priori, & hoc modo processit in præsentiarum Aristoteles, cum in superioribus à signo, vel effectu, & ideo à posteriori processerit.

TRACTATVS de figura, numero, ordine, & motibus corporum cælestium.

QVAESTIO I.

An cæleste corpus sphærica, seu rotunda figura præditum sit.

MAgna fuit inter veteres Philosophos dissensio circa figuram cœli, vt Theodoretus in libro de materia, & mundo, atq; etiam Plutarchus 2. lib. de placitis Philosophorum testantur: nam quidam figuram, quasi oualem ei tribuebant, alij testudini similem, alij denique diuersas ab his, immo apud Sanctos Patres non fuit concors sententia; sed placet, varios omnes modos sentiendi ad duas extremas classes referre breuitatis gratia. Prior igitur sententia denegat cœlo rotundam figuram, eique tribuit figuram potius cuiusdam tentorij, quam hemicycli vocant, aut fornicis, ita sensit expresse D. Chrysostom. homil. 14 & 17. epistolæ ad Hebr. quibus locis reprehendit eos, qui rotundam ei concedunt ex illis verbis: *Tabernaculi verò, quod fixit Dominus*, sic loquens; *Vbi sunt, qui dicunt, moueri cœlum, & qui pronunciant sphæricum esse, vtraque enim hæc sunt sublata per verbum, fixit*: In eadem fere sententia fuit D. Basil. Homilia prima Hexameron post medium, vbi sic de cœlo loquitur: De figura quoque satis sunt ea, quæ idem ille dixit, Dei gloriam enarrando, qui constituit, inquit, cœlum vt fornicem. Quorum sententiam sequuntur alij sacrarum literarum expositores, quos retulit D. Damascen. 2. lib. Orthodoxæ fidei cap. 6 atq; etiã Lactant. lib. 3 diuinarum institutionum, ca. 24. vbi deridet eos, qui cœlum omni ex parte rotundum posuere: In quos acrius inuehitur Procopius Gazeus in Commentarijs super Genesim, c. 1. & 17. exponens prima illa verba Genesis: *In principio creauit Deus cælũ, & terram*. Asserensque eorum sententiam alienam esse à fide Catholica, ideo aduersus eam in primis vtuntur varijs sacræ paginæ testimonijs. Chrysostomus quidem obijcit verba illa, ex cap. 8. epistolæ ad Hebr. Alij verò alia expressiora ex Psalmo 103. *Extendens cœlum sicut pellem*: Vbi pellis nomine idem, quod tentorium designatur: quibus expressiora adhuc sunt alia ex c. 40 Isaiæ: *Expandit cœlos sicut tabernaculum ad habitãdum.* Arguit deinde ratione Lactantius, quia si talis figuræ cœlum foret, eandem haberet terra, quam constat, vndequaque ab eo contineri, & quasi circunscribi, & propterea eiusdem est figuræ: quod ideo absurdum est, quia ex eo fieret corpora omnia, quæ apud nos sunt, seu opposita omnia pendere.

Secundo potest probari ex stellis fixis, de quibus experientia docet, non semper æque distare à terra, sed diuersis temporibus diuersam habere distantiam, quia dum propè Orizontem versantur, maiores apparent, cuius non potest alia ratio designari, nisi quia tunc propinquiores cernũtur: Sol præterea, & Luna nostris oculis non sub sphærica figura; sed sub plana apparent, puro etiam, ac sereno aere: ergo non sunt rotunda corpora, sed alterius figuræ ex planis, & ex consequẽti cœlum, cuius partes sunt, vel cui affixa, vel saltem cui accommodata. Ac tandem si cœlo tribuenda est rotunda figura, maximè propter rationem Aristotelis, quia sequeretur ex motu eius, extra cœlum dari locum, & vacuum, sed nihil horum sequeretur, si oualem haberet figuram, vel instar Cylindri esset; nihil ergo obstat, quin aliquam ex his figuram habeat, potius quam sphæricam. Probatur minor, quia si in figura oui, aut Cylindri designetur, axis ab vno apice ad alterum traductus, ita vt cœlum circa vtrumque apicem, tanquam circa polos voluatur, nunquam dabitur locus, vel spatium, sine corpore, & ideo nec vacuum, vt consideranti patebit.

Vrgerique potest argumentum, quia capacissima figura debetur cœlo, cum sub se complectatur totum inferiorem mundum, sed figura sphærica secundum hanc extensionem, aut capacitatem est omnium minima, vt docet Archimedes in libro de Isoperemetris: ergo alia potius, quam sphærica figura cœlo tribuenda est, & fortè quadrata

erit

erit congruentior, ob maiorem capacitatem, ac firmitatem, quorum ratione eam plures cœlo concedunt Empyreo, vt in calce huiusce quæstionis videbitur. Et propter hæc fortaſſe dubius hæſit Diuus Auguſtinus libro ſecundo de Geneſi ad literam, capite nono.

Poſterior ſententia aſſerit, cœlum rotundam, ſeu ſphæricam habere figuram omni ex parte perfectam: quã ante tempora Ariſtoteles in Italiam inuexiſſe referunt Pythagoram, & in Ioniam Thalem Mileſium, & hos ſecutos fuiſſe Babylonios, Chaldæos, & Ægyptios: Ptolomæum 3. ca. lib. 1. editionis magnæ, Alphraganum differentia 2. atque etiam Platonem in Timæo. Poſtea verò Ariſtoteles in ſua Schola Peripatetica eam ex profeſſo docuit, atque probauit c. 4. huius libri, à qua in noſtram Theologicam ita emanauit, vt nemine diſſentiente, eam amplectantur Scholaſtici omnes, tam antiqui, quam recentiores. Sed prius eam ſequutus fuit Cicero 2. lib. de natura Deorum, & poſt ipſum D Hieronym. in commentarijs ca. 5. epiſtol. ad Epheſios, vbi grauiter eos reprehendit, qui cœlum non omni ex parte rotundum faciunt, ſed fornicis inſtar curuatum.

Quam ſententiam non ſolum vt probabiliorem, ſed tanquam veram amplectimur, nec ſolum cenſemus, ſacris literis non aduerſari, ſed efficaciter colligi ex illis verbis Eccleſ. 1. *Sol oritur, & in locum ſuum reuertitur, ibique renaſcens gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem, luſtrans vniuerſa, in circuitu pergit ſpiritus, & in circulos ſuos reuertitur.* Quæ omnia præſtare nequaquam poſſet, niſi ſphęricam figuram haberet. Valdè etiam his ſimilia ſunt illa verba Eccleſiaſtici 24. vbi diuina ſapientia loquens ait: *Gyrum cęli circuiui ſola.*

Præter rationes vero Ariſtot cap. 4 à nobis elucidatas, efficaciter probari poteſt ex aſtrorum motibus, hoc modo: euidens experientia docet ſtellas fixas circundare terram, ſeruantes ſemper eandem diſtantiam inter ſeſe, & eas, quæ prope polum ſunt, moueri in circulum reſpectu eius, intra noſtrum Orizontem, ſeruantes ſemper eandem diſtantiam ab ſtellis longius diſtantibus ab eodem polo, non ſecus ac mouentur claui affixi corpori ſphærico apud nos; ergo motus eorum verè circularis eſt, & ex conſequenti ipſæ circularem figuram habent, & cœlum, cui affiguntur, & Sol, & Luna mouentur, tam reſpectu terræ, quam maris, paulatim aſcendentes ab Orizonte vſque ad medium cœlum, deinde ad Occaſum perueniunt, paulatim deſcendentes, à quo iterum ad ortum circulari motu redeunt; quod fieri repugnaret, niſi cœli quibus affiguntur perfectè rotundi forent, & vndique elementa complecterentur; quod euidenter oſtenditur ex incrementis, ac decrementis Lunæ, ſiue enim corniculata ſit, ſiue plena, ſiue ad plenilunium tendat, per incrementum lucis, ſiue ab eo deficiat per decrementa, ſemper creſcit, atque decreſcit circulariter illuminata à Sole, quod conſtat eſſe impoſſibile, niſi ſit corpus circularis figuræ.

Propterea in exemplum demonſtrationis; quia à poſteriori procedentis hanc demonſtrationem attulit Ariſtoteles 1. libro de poſteriori reſolutione, cap. 10. Omne illud, quod in orbem augetur per illuſtrationem eſt corpus ſphæricum, ſed Luna hoc modo augetur per illuſtrationem à Sole; ergo eſt corpus ſphæricum, neceſſe eſt ergo, cœlum, cui affixa eſt, corpus ſphæricum eſſe. Et tandem experientia conſtat, diuerſis motibus, & quodammodo oppoſitis moueri planetas, vt inferius explicabimus, & iſti motus diuerſi neceſſario fieri debent ſupra polos, vel partes eorundem cœlorum diuerſas à polis, ſuper quos mouetur cœlum ſydereum.

Quod non poſſe fieri ſine eorundem cœlorum penetratione, vel ſciſſione, ſi figuræ ouales forent, vel inſtar Cylindri, facilè à quocunque intelligi poteſt, & ſolum poſſe ſaluari tales motus per circularem figuram ſphæricam. Hanc igitur habere neceſſarium eſt.

Neque ea, quæ ſententia oppoſita attulit, aliquid aduerſus noſtram efficiunt, & in primis non ſignificatur tabernaculi, vel fornicis, aut pellis nomine in ſcriptura figura cœli, ſed officium; quaſi dicatur, ſicut tentorium tabernaculum, vel camera obtegit ingredientes omnes, eos intra ſe recipiens, eodem pacto, cœlum eſt quaſi operimentum rerum omnium ſub ſe degentium; & ideo veluti tabernaculum, ſiue tentorium, pellis, vel fornix. Nec etiam, cum dicitur Deum extendiſſe cœlum, ſicut pellē,

de-

designatur figura eius, sed facilitas condendi illud, & ideo sensus horum verborum est, quem D. August. eadem verba exponens lib. de Genesi 2 ad literam affert, tam facilè Deo fuisse cœlum condere, quam facilè nobis est, complicatam pellem, quam manu tenemus extendere.

Quem etiam sensum iudicauit planè Isai. c.41. hisce verbis: *Qui extendit veluti nihilum cœlos*. Sed nec ratio Lactantij aliquid probat: nam omnia corpora grauia in nostro, vel opposito Hemisphærio degētia, suo pondere, & grauitate ad centrū mundi tendunt, à quo non nisi ascendendo contra eandem eorum inclinationem deuelli possunt, quare non magis pendent, quæ in terra consistunt apud antipodas, quam quæ apud nos, & re vera nihil reperitur pendens in vtroque Hemisphærio.

Ad secundum, negandum est, stellas in Orizonte minus à nobis distare, vel propinquiores esse, quam dum in medio cœlo versantur, quin potius, vt ex astronomica proportione ostenditur, plus distant in Orizonte. Quod verò maiores nobis appareant, cōcedimus, negamus tamen, rationem huius esse maiorem propinquitatem earum: sed densitas medij ex vaporum, atque exhalationem congerie causata, maiorem illam apparentiam afficit Vt enim docet Aristoteles 3. lib. Metheororum c.4 atque etiam Seneca lib. naturalium quæstionum cap.7. quo medium densius est, maiora, atque propinquiora videntur corpora omnia, quod docet experientia in his quæ per aquam cernuntur. Quod adeo verum est, vt etiam dum sunt in medio cœlo, aliquando maiores, & post modum minores nobis videantur iuxta maiorem, vel minorem vaporum copiam medio permixtam; quare maiores apparent hyemali, quam verno tempore, & flante austro, quam borea, quia plures ventus ille vapores excitat; Sol autem, & Luna plana quidem nobis apparent corpora, ob nimiam distantiam, propterquam facile visus decipitur circa figuram, quemadmodum circa magnitudinem: nam de vtroque isto fidere iudicat, minoris longè magnitudinis esse, quam terram, immo quam turrim, vel aliud corpus apud nos degens

Ad tertium dicimus, non posse vllo modo habere cœlum figuram oualem, vel esse quasi cylindrium, quia repugnaret sub primo mobili, proprium motum conficere inferiores sphæras, cum super diuersos Polos à Polis primi mobilis moueri debeant; quin aut se perstringerent, aut mutuo se peruaderent, si talem figuram haberent. Et præterea talem figuram habere debet cœlum in ordine ad motum, vt vbicumque, & quomodocumque construantur Poli, non sequatur ex motu eius vacuum, quod patet non habere oualem, aut quamlibet aliam figuram præter rotundam. Quod verò additur, figuram sphæricam minimam esse inter omnes, distinguendum est, nam quoad loci occupationem, quam vocare possumus extrinsecam, siue externam capacitatem, verum est: quoad cauitatem verò, quæ vocari potest interna capacitas, potius est omnium capacissima, & talem debuit habere capacitatem cœlum potius, quam priorem in ordine ad finem, & effectus, propter quos conditum fuit à Deo.

QVAESTIO II.

De numero cœlestium sphærarum.

PRæsupponendum est, ne in quæstione de nomine hæreamus, nomen cœlum, quasi æquiuocum esse, plures, ac diuersas habens significationes: nam primo accipitur pro superiore parte aeris, iuxta illud Psalm. *Volucres cœli.*

Secundo accipitur pro globo includendo omnes cœlos, si plures sunt, idque frequenter in Scriptura vtente nomine singulari, vt dum dicitur Matthæi 6 *Cœlum, & terra transibunt.*

Tertio ex multorum sententia accipitur pro corpore cœlesti supremo, ac perfectissimo (quod Empyreum vocant) vt cum dicitur D. Paulus assumptus ad tertium cœlum 1 Cor 15. Vltimo sumitur pro quolibet orbe, seu sphæra cœlesti mobili, vt Psal. 148. *Laudate eum cœli cœlorum:* & iuxta hanc vltimam acceptionem procedit præsens controuersia de numero cœlorum. Circa quam duo sunt hoc ordine discutienda; primū, an sphæræ cœlestes sint plures, vel vna tantum; postremum supposito quod sint plures, quo numero definiantur.

Et circa primum tenet prior sententia, vnicam esse sphæram cœlestem, cui affixæ sint stellæ, & cum quibus mouetur de Oriéte ad Occidens: habet verò in profunditate cauitates quasdam, canalibus similes, in quibus inclusæ sunt planetæ, & per quas mouétur, motu quidem proprio ab Occidente ad Orientem: ad motum verò totius cœli ab Oriéte ad Occidens, & motus prior est, quasi piscium, in mari. Ita sentit D. Chrysostom. homil. 4. in Genesin, vbi ait, eos, qui multos cœlos dicere audent diuinæ Scripturæ auctoritati contradicere, cum Moyses vnum tátum cœlum esse docuerit, ita scribens. *In principio creauit Deus cælum, & terram*. Cuius sententiæ adhęret Acatius in 1. c. Genesis, & Andræas Cæsalpinus libro 3 Peripateticarum quæstionum, q. 4. & adhuc ex recentioribus non desunt, quibus placeat, fundamentum huius sententiæ Præter verba Scripturæ, videtur esse, quia varij motus cœlestes, variæque influentiæ in hæc inferiora saluari possunt, cum vnico orbe cœlesti modo explicato se habente; ergo non debent plures admitti; nam res, præsertim grauissimæ, præcipuæque vniuersi partes, non debent sine grauissima, vrgentique necessitate multiplicari.

Communis tamen sententia scholæ tenet, plures esse orbes cœlestes: ita senserunt omnes ferme antiquiores philosophi, Ægyptij, Chaldæi, Locrensis Pytagoricus, Plato 10. lib. de Republica, Aristot. 12. Metaphysicæ c. 8. text. 47 & ex sanctis Patribus omnes ferme, qui de hac re loquuntur. Aug. lib. 1 c. de Genesi, ca. 29. & in Psalm. 32. Ambrosius lib. 2. Hexameron, c. 2. Basil. homil. 3. Hexameron, Damascen. 2 lib. Orthodoxæ fidei, c. 6. & 7. D. Thom. 1 p. q. 68 art. 4. Theodor. q. 11. in Genes. & omnes quotquot cęlum Empyreum ponunt, cum euidens sit, præter illud dari cœlum stellatum, & id videntur Astronomi tanquam certum præsupponere. Quam sententiam imprimis colligo ex sacra Pagina, quæ multis in locis in plurali numero de cœlo loquitur Psalmo 148. *Laudate eum cæli cælorum, & omnia, quæ super cælos sunt*: Ecclesiast. 24. *Ego feci quod in cælis oriretur lumen indeficiens*: Ad Ephesios 4 *Ascendit super cælos cælorum*. Sed ratione probatur ex motu Stellarum, & planetarum, nam planetæ in suo motu nec vllum inter sese, neque cum stellis ordinem seruant. Et ex priori sequitur non esse in eodem orbe, sed in diuersis modo motis, ex posteriori vero non esse in eodem orbe cum stellis, & ex vtroque plures esse orbes cœlestes. At dicunt oppositæ sententiæ Patroni in eodem quidem orbe moueri stellas, atque planetas proprijs motibus, atque etiam motu totius cœli, non ita vt ei sint affixa: sed sicut pisces in mari aquã penetrando, seu peruadendo, nec enim ad vnum, nec alterum motum necesse est, esse cœlo affixas, nam pisces in aqua vtrumque motum habent, etiamsi non affigantur, sed discontinui sint, propriam quidem peruadẽdo, ac diuidendo aquam: & præterea mota aqua versus quamlibet differentiam loci eos secum rapit: ita ergo de stellis, ac planetis intelligi potest. Sed argumentum secundum probat, hoc esse falsum, & impossibile: nam vel stellæ mouentur diuidendo cœlum, vel per quosdam circulos, & quasi canales, quos à natura habet, sed vtrumque est falsum.

Primum quidem, quia ex eo sequitur, cœlum esse corruptibile, nam per diuisionẽ tandem corrumpitur corpus diuisum in minutissimas partes, præsertim si non sit fluidum, & facilè dissipabile. Quod non habere cœlum docent verba illa Iob. c. 37. quibus dicitur, cœlum esse quasi aere fusum, quod est esse solidissimum corpus. Si verò mouentur non diuidendo cœlum, sed quasi per canales, quos à natura habet, hinc quæram, an cauitates illæ, siue canales sint vacui omni corpore, vel aliquo pleni. Si primum, dabitur vacuum in natura rerum, contra totam Scholam Philosophicam, & efficacissimas rationes, quas suo loco attulimus Si verò sint pleni corpore aliquo, aut tale corpus est eiusdẽ naturæ cum cœlo, vel diuersæ, si eiusdem, falsum est, quod semper diuidatur per motum, quia sequitur esse corruptibile, si verò sit naturæ diuersæ, sequitur violenter ibi detineri.

Dabitur ergo aliquid violentum à natura, atque etiam in eo statu perpetuo permãsurum, & vtrumque est falsum. Impugnatur tandem, quia stellę in suo motu retinent eãdem distantiam inter sese, sicut claui affixi moti in corpore sphærico: ergo necessario fatẽdum est, cœlo affixas esse. Diuum autem Chrysostomum conatur exponere, & conciliare cum communi sententia D. Thom. 1. p. q. 68. art. 4. aiens, nomine vnius cœli intelligere vnum corpus, quod est supra terram, & aquam,

& aquam, plures sphæras particulares, at; distinctas continens, quas communis senten tia aliorum Patrum in plurali numero plures cœlos vocat. Sacræ literæ iuxta proprietatem Hebraicæ linguæ, in qua magis consuetum est, coelum in numero plurali significari, quam in singulari, passim loquuntur in eodem plurali numero, cœlos cœlorum, ad diuinas laudes excitandas, quo pacto eas intelligit idem Chrysostomus.

Præsupposito ergo, quod plures sint sphæræ cœlestes, quærimus secundo, quo numero definiantur, (de qua te se dubitasse asseruit Augustin) Et quidem duas tantum posuisse reperio. In qua sententia fuit D. Theodoret. q.11. in Genesim, vbi hęc verba scripsit: Qui non credit secundum cęlum esse rectam semitam, transgreditur; qui verò plures nominare conatur, adhęret fabulis, postposita Diuini spiritus doctrina. nam Moyses duos tantum cœlos numerat, alterum factum ante lucem, alterum factum post lucem ex natura aquarum Atque etiam D. Damascen. 2. libro Orthodoxæ fidei, c.6. vbi aere excepto, duos tantum cœlos assignauit. Alij verò tres posuere, vt D. Ambros. 2 lib. Hexameron, cap. etiam 2. vbi tertium cœlum negare se non posse ait, plures verò non addit: quod videtur valdè consentaneum doctrinæ D. Pauli 2. ad Cor. 12. sic de se loquentis: *Scio hominē raptum vsque ad tertium cœlum*: Præsertim, si per tertium cœlum intelligatur Empyreum vt D. Thom. cum alijs intelligit 22. q. 175. artic. 3. hisce verbis: *Et sic tertium cœlum dicitur tertium respectu cœli aerei, & cœli syderei, vel potius respectu cęli syderei, & respectu cęli aquei siue Crystallini, &c.* Consonat etiam rationi desumptæ ex illo, quod docet Aristo. lib. 12. Metaphysicæ, c.8. textu 48. videlicet, motum cœli esse propter motum astri ei affixi. Ex quo argui sic potest, supra cœlum Empyreū nullum est astrum, cum cęlum hoc sit supremum: ergo nulla est sphæra cœlestis, nisi absque fine aliquo, & fundamento velit quis eā ponere: ergo si Empyreum omnino est tertium, vltra quod non est aliud, tres dumtaxat numerari possunt spheræ cœlestes, vt sentit D. Ambrosius.

Alij tandem, sphæras octo numerandas censent: septem quidem; quibus septem planetæ affixæ sunt, videlicet, primam Lunæ, secundam Mercurij, Veneris tertiam, quartam Solis, Martis quintam, Iouis sextam Saturni septimam, octauam verò pro stellis, quas fixas vocant, quia in hac octaua sphæra firmiter insident, & motu eius mouentur, & propterea firmamentum vocatur. Quare de eis constat, distare plus à terra, quam planetas, hunc numerum sphærarum cœlestiū posuere omnes ferme Ægyptij, & Chaldęi, Timæus Locrensis Pythagoricus, Plato 1 libro de Republica, & tandem Aristot 12. libro Metaphysicæ c 8. textu 47. & sic omnes intellexerunt, cœlū sydereum, sicut est octauum, ita esse vltimum, aut etiam primum. & cum censuerint, moueri omnes, cœlum hoc vocarunt mobile primum, quod suo motu rapit cæteros, illosque motus complere facit viginti quatuor horarum spatio, quamuis proprios motus tardiores habeant. Fundamentum huius sententiæ potissimum est, diuersi motus planetarum, qui continua obseruatione cognoscuntur: nam septem planetæ aliquando inter se se separari conspiciuntur, atque etiam aliquando sibi viciniores fieri, vt in Sole, & Luna cunctis est manifestum, necesse est ergo, vel esse orbes distinctos, vel diuersis orbibus affixos esse, in quibus moueantur, quia repugnat in eodem motu eiusdem sphæræ hanc diuersitatem, immo oppositionem inter partes reperiri, & numerus iste cęlestium orbiū diu receptus fuit in Schola, sed progressu tēporis Astronomi plures, vt Ptolomæus Alexandrinus, Alphraganus, & alij diuturna obseruatione se cognouisse testati sunt, cœlum sydereum, seu firmamentum nonnihil retrogredi versus partem Occidentalem centum annis vno gradu, vnde collexerunt, non esse primum mobile, sed hoc motu se mouere ab Occidente in Orientem, sex millibus annorum perficiendo totalem motum sibi proprium: motum verò diuturnum ab alio corpore cęlesti superiori habere, quia repugnat, motus adeo oppositos posse conuenire eidem corpori, nisi alter conueniat ei ex propria natura; alter verò quia rapitur à corpore superiori, & propterea necessario addendum esse aliud cœlum, quod sit primum mobile secum rapiens stellatum, & alios inferiores planetarum, eosque compellens ad compellendum suum motum spatio viginti quatuor horarum, quamuis proprios tardiores habeant. Post verò Astronomi posteriores, vt Thebitius, Alphonsus Hispaniarum Rex, Georgius Purbachius, & Ioannes Monte

Re-

Regius, præter hos duos motus in eodem firmamento cognitos, tertium animaduerterunt, quem vocarunt accessus, & recessus, aut motum trepidationis, quia stellæ visæ sunt, quasi in vnam partem aliquando inclinare, videlicet versus vnum polum, quandoque versus alterum, qui motus non potest conuenire eidem cœlo stellato (cui affixæ sunt stellæ) ex propria natura, cum habeat alterum ab Occidente in Orientem, quem absoluit triginta, & sex millibus annis; necesse est ergo, supra ipsum ponere aliud cœlum nonum, quod naturaliter moueatur motu trepidationis, & secum rapiat per talem motum cœlum stellatū, quasi faciens ipsum trepidare & supra nonum cœlum trepidationis decimum, quod sit primum mobile perficiens motum proprium spatio viginti quatuor horarum, secumque rapiat inferiores orbes, eos faciens motu diurno moueri eodem modo.

Præter hos verò decem orbes restat cœlum Empyreum immobile, quo completur numerus vndecimus à multis iam in Schola receptus.

Sed aduersus duos illos cœlos superadditos, nonum videlicet, ac decimum obijciunt recentiores quidam hoc modo: etiamsi obseruationes Astronomorum de motu retrogrado cœli syderei, ac de quorundam astrorum trepidatione in eo veræ sint, non compellunt duos cœlos addere. Sed potest quispiam excogitare, cœlum hoc moueri à sua intelligentia vno quidem, atque eodem motu, sed ex illa parte retrogrado, atque etiam ex parte quarundam stellarum, quasi trepidante. & ita non erit necessarium, alios motus multiplicare distinctos, & minus necessarium, multiplicare duo alia corpora cœlestia. Nihilominus obiectio hæc non habet difficilem solutionem, hoc modo à posteriori ex effectibus explicandam: nam communis sententia ponens sphæras septem pro totidem planetis, & octauum cœlum, cui affixæ sunt stellæ (quod vocat primum mobile) asserit, primum mobile suo motu rapere cœlos omnes inferiores planetarum, efficereque vt motu diurno secum moueantur. Qua suppositione necessarium erit, omnes conditiones eius participare motus orbium inferiorum, in quibus planetæ insident, si igitur cum retrogradatione illa, & trepidatione mouetur primum mobile, necesse est eadem participare motum diurnum Solis, & Lunæ, aliorumque planetarum, qui cum sint terræ proximiores (præferri in Luna) conspiceremus in motu eius tales defectus, quos nemo Astronomiæ peritus adnotauit. Signum igitur est, non dari in eodem motu cœli syderei, sed in motu alterius corporis superioris, & ideo si veræ sint obseruationes, ex eis deducetur nonum, ac decimum cœlum, multiplicandum supra octo, quæ Aristoteles, & alij antiquiores Philosophi posuerunt.

Nihilominus nostra sententia est, valdè probabile esse, nouem duntaxat sphæras cœlestes ponendas esse, videlicet septem pro septem planetis, ita vt singuli in proprio, & cum proprio cœlo moueantur: octauam sphæram, in qua stellæ fixæ sint; & firmamentum, ac primum mobile vocetur, secum rapiens cęlos planetarum, vt posuerunt Aristoteles, & cæteri antiquiores Philosophi; & tandem supra omnes cœlum Empyreum, tanquam beatorum sedem, de quo nonnulla dicemus quæstione sequenti. Ratio autem, quæ me mouet, ad non multiplicandum duas illas sphæras, est; primo, quia iuxta vniuersale illud principium, non sunt multiplicādæ entitates reales, maximè completæ sine vrgenti necessitate. Sed non affertur vrgens argumentum, quo probetur duo illa cœlestia corpora addenda esse, præter nouem enumerata: ergo non sunt multiplicanda.

Minorem probo, quia solū multiplicata sunt propter Astronomorum testimonium asserentium, duos illos motus se obseruasse, nempè retrogradum firmamēti ab Occidente in Orientem, adeoq; tardissi nū, vt vnam circulationem non minus, quam sex millib. annorum spatio absoluat, deinde motum trepidationis, quem stellæ nunc accedendo, nunc verò recedendo à polis ostendunt; quos motus constat non posse naturaliter conuenire eidem firmamento, neque simul cum motu diurno ab Oriente in Occidentem, & propterea necessarium esse multiplicandum aliud cœlum, cui vnus motus eorum conueniat naturaliter, & proinde aliud, quod sit primum mobile, & idemmet firmamentum cum cæteris omnibus sphæris inferioribus secum rapiat ab Oriente in Occidentem, complens circulationē absoluere spatio viginti quatuor horarum;

firmamentum verò, seu stellatum cœlum; solum moueri naturaliter motu illo tardissimo.

Sed obseruatio vtraque cum primis lubrica est, & valdè incerta, & parum probabilis, neque tanti momenti, vt compellat, duo cœlestia corpora multiplicare: ergo non sunt propter eam multiplicanda.

Probatur minor, quod incerta sit; quia motus est sensibile commune, circa quod passim sensus decipiuntur, præsertim ad maximam, & prope infinitam distantiam, qualis est ea, quæ versatur inter nos, & octauum cœlum; ergo facile est visum in obseruationibus illis decipi, ita vt talibus motibus moueri stellas indicet, aut cœlum ipsum, cum verè non moueantur: & hanc probationem minoris vrgeo ex duobus, ex priori quidem, quia longè minus à nobis distat Sol, quam stellatum cœlum; & tamen circa magnitudinem eius decipimur, iudicantes longè minorem esse, quia magnitudo commune sensibile est, & longè distans; ergo facilius decipi possunt Astrologi, circa motus illos particulares firmamenti, ac stellarum eius, iudicantes dari, cum non dentur. Et secundo vero, quia motus, qui tribuitur firmamento, tanquam proprius tardissimus est, cum vnam circulationem non compleat minus, quam sex millium annorum spatio; ergo est imperceptibilis per sensum, præsertim ad tam magnam, & pene infinitam distantiam; quare repugnat, per sensum iudicare, quod moueatur tali motu, & proinde quod eius ratione multiplicandum sit aliud cœleste corpus, quod sit primum mobile, ad cuius motum diurnum moueatur.

Et argumentum hoc fortius conuincit, de accessu, & recessu stellarum, quæ cum sint corpora in infinitum pene minora eodem firmamento, cui affixæ sunt, & motus earum non velocior, longè minus perceptibile erit per sensum

Sed audio duplicem solutionem huius argumenti, quam pro Astrologis excogitare quis poterit: priorem quidem, quod licet tardissimus motus firmamenti, ac stellarum eius, non sit perceptibilis sensu, dum fit, aut statim, ac facta est aliqua eius pars, tamen post longum temporis interuallum percipit quod aliquem (licet minimum) motum absoluerit, quemadmodum constat nobis, arbusta crescere, quorum incrementum sensu non percipimus, dum fit, nihilominus elapso aliquo tempore creuisse cognoscimus, & iuxta philosophiæ principia, motu continuo, quamuis sensu imperceptibili Sic ergo motum proprium firmamenti tardissimum non percipimus fieri, elapso tamen tempore aliquo, sensu percipere possumus, motum fuisse, & nouam præsentiam, vel nouum eius modum comparasse. Ex quo cognoscimus motum eius, & hoc modo potuit continua Astrologorum obseruatione colligi proprius firmamenti motus, quantumlibet tardissimus, atque ex eo non moueri motu diuino tanquam sibi proprio, sed raptum ab alia superiori sphæra, necessario multiplicanda Posterior solutio excogitari posset, quod licet visus per se non posset immediatè percipere talem motum, potest tamen per instrumenta quædam arte fabricata: quibus medijs experientia constat, ad longè maiorem distantiam idem corpus, aut motum eius percipi: tam perfecta ergo elaborari potuerunt similia instrumenta, vt eundem motum firmamenti (quantumlibet distantem) percipere eis medijs quispiam possit.

Nihilominus neutra harum solutionum vim argumenti diminuit; non prior, quia si vna circuitio firmamenti eget sex millibus annis, impossibile est tempori viginti annorum, aut triginta correspondere partem ita notabilem eiusdem circulationis, quæ sensu percipi posset ab eodem homine ad tam magnam distantiam; constat verò ab eodem non posse longiorem, magisque continuam obseruationem adhiberi, propter vitæ eius breuitatem, ab ea ætate mensurandam, à qua potest obseruationem inchoare, in eamque terminandam, in qua visus debilitari solet: ergo impossibile censendum est, similem motum tardissimum per se, vel aliquam sui partem continua obseruatione percipi sensu.

Quod argumentum vrgentius probat de stellarum trepidatione, propter minorem longè earum magnitudinem, atque etiã propter motum illius stellæ (quam polum vocamus) respectu cuius desumitur accessus, & recessus earum: nam polus non est immobilis stella, cum moueatur ad motum cœli, cui affixa est; sed immobilis vocari solet, quia suo motu breue spatium percurrit, quod sufficit,

scit, vt fallax possit reputari obseruatio Astrologi putantis accessum, vel recessum ap-parentem stellarum ad polū, ex parte earum contingere, cum propter motum poli eisdem stellis adscribi possit. Posterior verò solutio longè debilior est, quia etsi ad limitatam aliquam distantiam multum iuuent talia instrumenta, & planè efficiant, vt corpus aliquod visu percipiatur, quod sine eorum adminiculo percipi non posset, cæterum ad tam magnam inter nos, & octauum cœlum intercedentem, planè est impossibile, aliquid adminiculi præstare, vt consideranti facilè patebit, & hæc omnia non parum corroborare videtur motus eiusdem firmamenti rapti à superiori corpore, quod illi addendum putant; nam per ipsum lubricus valdè redditur proprius, magisque confunditur, fitq; ex consequenti minus perceptibilis ad tam magnā, & pene infinitam distantiam, cum sit tardissimus.

Secundum vero, quod in eadem minori argumenti dicitur, nempè obseruationem astronomicam tardissimi motus firmamenti, & trepidationis stellarum, non esse tanti momenti, vt propter eam probabilis efficiatur multiplicatio duarum sphærarum, ex eo probanda est, quia motus cœlestium corporum ex propria natura ordinatur ad influendum in sublunaria corpora. Sed ad talem influxum parum, aut nihil prodesse potest tardissimus ille motus firmamentis, & multo minus quarundam stellarum, nonnulla trepidatio ex paruo accessu, ac recessu ad polum causata, quare incredibile videtur, ob tam leues causas auctorem naturæ duo cœlestia corpora multiplicasse, cum per firmamentum, & cæteros orbes planetarum facilè potuerit eosdem influxus præstare.

Denique etiam si demus illas tres motus differentias in cœlo re vera deprehendi nō ideo cogimur, ad multiplicanda alia duo corpora cœlestia: primo, quia forte tempore Platonis, & Aristotel. hæ differentiæ fuerunt notatæ, quod negari nequit firmo fundamento, sine arrogantia astronomorum huius temporis, & tamen octonario cœlorum numero contēti fuere; non est ergo, cur nos compellat prædicta obseruatio (si datur) ad multiplicanda cęlestia corpora, contra prædictos Philosophos.

Secundo, omnes illæ differentiæ rectè possunt conuenire eidem corpori ratione vnius tantum motus; ergo propter illas non sunt multiplicanda duo alia corpora cœlestia. Antecedens probatur, quia solum tribuitur cœlo stellato motus ab Occasu in ortum ex eo, quod stellæ illi affixæ spatio viginti quatuor horarum non describunt circulum perfectum ad idem punctum deueniendo, sed quasi à tergo aliquantulum manent, ex quo loco rapiuntur alio die motu diurno, idemque quouis die contingit; sed hoc in vno tantum motu respectu vnius corporis tantum potest optimè saluari, ex eo solum, quod per illum non perueniat corpus in spatio viginti quatuor horarum, ad idem punctum, absoluendo perfectè circulationem illa duratione, siue quia sic à natura statutum est, siue quia à corporibus inferioribus, quæ secum rapit primum mobile, aliquantulum retardatur motus illius, per impressionem impulsus, quasi contrarij, mediante illorum proprio motu contrario. Et similiter dicendum est de motu accessus, & recessus, seu de ista differentia motus (si datur) potest enim consistere in eodem motu primi mobilis facto per lineam gyratiuam, ita vt ponamus in octaua sphæra, vel in cœlo Empyreo superiori circulum Zodiacum tot gradus continentem, quot stellæ fixæ declinare videntur, tum ad Austrum, tum ad Septentrionem, quem circulum Zodiacum peragrare poterunt stellæ fixæ per lineam gyratiuam, spatio septem millium annorum, sicut Sol ex communi sententia, dum per lineam gyratiuam vnico motu fertur, spatium vnius anni totum Zodiacum suum perlustrat, declinando interdum ad Austrum, interdum ad Septentrionem: nullum autem est fundamentum afferendi, octauum cœlum moueri natura sua per lineam perfectè circularem, quæ ab eodem in idem omnino punctum redeat; siquidem nunquam id de facto contingit: neque Aristoteles vnquam id contendit, vt legenti constabit.

Mitto quod alij hic indicant, videlicet, principium illud Aristotelis, vnum corpus vnico sibi proprio motu debere cieri, intelligendum esse de corpore moto à principio actiuo intrinseco: à natura enim corporis maximè simplicis nequit, nisi vna facultas motiua ad vnum naturalem locum dimanare, non verò de motu ab extrinseco illato, præsertim, si hi motus non sint sibi contra-

rij,& vtiles sint ad influendum in hæc inferiora, in quem finem cœlum natura sua inclinatur.

QVAESTIO III.

Quidnam sit de cœlo Empyreo sentiendum.

QVinque sunt de cœlo Empyreo breuissime expediéda, videlicet, an sit, quod sit, cuius rei gratia factum sit à Deo, hoc est, in quem finem ordinatum, an sua natura sit mobile, vereque moueatur, & cuius tandem figuræ: Circa primum dicimus, non esse certum, tale corpus cœleste dari, quia superiores substantias, quales sunt sphæræ cœlestes, non possumus à priori cognoscere, cum sint naturæ superioris, nimisque à nobis distantes, & alterius longè conditionis à sublunaribus, sed solum à posteriori per motum, vel effectum: motum verè huius corporis nullum vidimus, immo neque vllum effectum sumus experti: nulla ergo ratione à priori, nec à posteriori conuincere possumus, quod in natura rerum sit, sed sola auctoritate asseuerare possumus, non quidem sacræ paginæ, aut traditionis Ecclesiæ, vel Conciliorum definitionis, quia nihil tale extat, ex quo firmum duci possit argumentum: nam si ex verbo aliquo sacrarum literarum ab aliquo earum interprete deducitur per solam accommodationem, vel similitudinem, aut metaphoram sit, non ex sensu literali, quod satis est, vt infirmum censeatur argumentum. Auctoritas verò, quæ fidem huius rei cœpit facere, fuit Strabonis, vt refertur in Glossa ordinaria, Genesis primo, ad prima illa verba eius: *In principio creauit Deus cœlum, & terram.*

Et eiusdem Glossæ subscribentis, atque etiam venerabilis, ac grauissimi Patris Bedæ c. 2. Commentariorum in Genesim: à quibus id desumpserunt Magister in 2. distin. 2. vbi præfata verba interpretatur de cœlo Empyreo, & cæteri Scholastici expositores eius, ibidem D. Thom. etiam 1. par quæstio. 61. art 4. & quæst 66. art. 3 Alensis 2. parte, quæst. 51. memb. 1. Magnus Albertus in tractatu de quatuor coæuis, quæstio 4. art 3 & 2. parte sui tractatus 3. quæst. 12. Gulielmus 1. part de vniuerso Ægidius lib 2. Hexameron cap. 36. quos secuti sunt recentiores vniuersi, & Imola tit. de opere sex dierum, disputatione tertia, id probat ex Scriptura, & Patribus; quare communis facta est sententia, cœlum Empyreum ponens in Schola Theologica (nam Philosophica non huiusmodi cœleste corpus assequitur) propterea temerarium iam iudicaretur illud negare, & hac censura notari debet Caietan. qui illud negauerit in illa verba 2. ad Cor. 12 *Raptum huiuscemodi hominem vsque ad tertium cœlum.*

Neque omnino latuit cęlum Empyreum sanctis Patribus, quia licet adeo expressis verbis, aut proprio nomine de eo non fuerint loquuti, non obscurè videntur illud insinuare, Clemens Papa primo, & secundo libro recognitionum, Basilius homil 2. & 3. Hexameron, Damasc. 2. 1. Orthodoxæ fidei, c. 6 Hilarius in illud Psalmi 122. *Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis.* Theodoretus q. 11. in Genesim Athanas. Chrysostom. Theophil. in illa verba octaui capitis Epistolæ ad Hebræos: *Minister sanctorum, & tabernaculi veri, quod fixit Dominus*: videntur de cœlo Empyreo accipere. Rupertus tandem lib. 1. in Genesim c. 6.

Circa quidditatem, vel essentiam cœli Empyrei conueniunt omnes, esse compositam ex materia, & forma, cum sit certum (præsupposito quod sit) habere quantitaté, esse accommodatam sedem corporum beatorum Materia verò, & forma eius longè diuersæ rationis est à materia, & forma aliorum corporum cœlestium, ac maioris longè perfectionis. Quod ex tribus efficaciter colligitur, nempè ex fine, in quem inferius dicetur factum esse à Deo, nempè; vt sit quasi domus Dei, hoc est, beatorum domicilium, in quo Deus per claram visionem eis se ostendit, cui additur in eo etiam conditos fuisse Angelos, vt communis sententia scholasticorum omnium tenet. Neque desunt qui affirment, propterea Angelos vocatos fuisse à Deo astra matutina huius perfectissimi cœli Iob. 38. illis verbis, quibus eum interrogat: *Vbi eras, cum me laudarent Astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei?* & ita sua præsentia illum illustrare.

Colligitur secundo, ex supremo loco non

nisi

nisi perfectissimo omnium corpori natura-li debito, atque etiam ex perfectissima luce, qua pollet, alterius quidem conditionis, ac superioris ordinis, respectu lucis Solaris, & aliorum corporum, valdè simili luce beatorum corporum, cum sit eorum accommodatissima sedes, quæ proprietas eius est, perfectissimam naturam illius indicans, & ab hac proprietate vocatum est Empyreum, hoc est igneum, non à calore nimio, sed ab eximia luce: & tandem ex immobilitate, nam adhuc ea inclinatione, quam cætera corpora cœlestia habent ad motum, carere docent omnes. Constat verò, magnam perfectionem esse à motu penitus absolui, & esse quasi omnino à mutatione liberum, sicut status beatorum, quibus sedem præstat, immutabilis, atque æternus est ex propria conditione, sed si adeo magna, atque eximia luce ex propria natura splendet, quomodo fieri potest, vt ipsum oculis non inspiciamus: & ideo euidens nobis sit, quod sit in rerum natura.

Respondet Richard. in 2.dist.2. q.2.ad 3. principalem causam esse, quod lux eius, quia perfectissima, excedit vim nostræ potentiæ visiuæ, & cum solis oculis gloriosi corporis proportionem habet, vel quia cœlum crystallinum sua densitate impedit, ne videatur à nobis, propter nimiam distantiam, ac tandem, quia subtrahitur à Deo concursus generalis, ne à nobis videatur. Alij verò dicunt rationem esse, quia solum ex parte interna diaphanum est, ex parte vero externa nos respiciente nimis densum: & hanc densitatem impedire, ne ad nos lucem effundat. Sed rationes istæ ex parte miraculosæ sunt, ex parte non consonant naturæ huius corporis, atque ex parte sunt insufficientes: quare melius respondet D.Thom. 1.p.q.66. art. 3 ad 4. his verbis. Potest aliter dici, quod habeat cœlum Empyreum lucem non condensatam, vt radios emittat, sicut corpus Solis, sed magis subtilem, vel habet claritatem gloriæ, quæ non est conformis cum claritate naturali.

Circa finem, in quem fuerit à Deo conditum cœlum Empyreum, cœpimus iam ostendere, cuius rei gratia factum fuerit ad supremum hoc cœleste corpus, videlicet, vt quasi Theatrum sit ad recipienda beata corpora in suis distinctis sedibus, & veluti beatorum curia, & hunc esse præcipuum finem, propter quem creatum sit à Deo, certum est apud nos. Sed an simul, vel ex consequenti fuerit ordinatum ad præstandum influxum aliquem circa reliqua corpora, vel nullum prorsus habeat, quæstionem habet, & prior sententia denegat omnem influxum, primo, quia ex fine, in quem condita est res à Deo, colligi debet operatio eius, sed cœlum hoc non est conditum propter inferiora corpora, sed in gratiam rerum superioris, ac super naturalis ordinis, nempè, Angelorum & hominum beatorum, vt quasi condigna sit sedes eorum: ergo nullam operationem, vel influxum habet circa inferiora corpora: nam si aliquem haberet, ex hac parte diceretur in eorum obsequium conditum, atque vt eis deseruiret, quod videtur dignitati eius derogare.

Secundo, quia corpora cœlestia nec mouent, nec omnino agunt, nisi ab alio mota, cum motus, vt minimum, sit eis conditio agendi, vt superius à nobis statutum est, & ex se principio motus actiuo careant: sed cœlum Empyreum, ex propria natura est immobile, vt omnes statuunt: ergo nullum potest influxũ habere circa alia corpora. Nec potest excogitari, qualisnam sit hic influxus aut operatio, nisi prorsus diuinando. Et hãc sententiam tenuit D.Thom.in 2.dist.q.2. ad tertium, Alexander 2.p. quæst.47. & plures alij ex recentioribus eam sequuntur. Et ipse etiam Diuus Thomas 1. parte quæstione 66.art 3 ad 3. testatur, eam esse satis probabilem.

Posterior sententia, influxum aliquem circa alia corpora ei concedit, quam probabiliorem censet D. Thom. loco proximè citato, atque etiam quodlibeto 6 art. 19. eamque sequitur Magnus Albertus in tract. de quatuor coæuis, q.4 art.14. Macrouius, in 2. dist.14. Durandus, dist.2.q.2. Et Richardus, quæst.3. circa tertium principale. & quidam alij, quos refert ipse: atque etiam Bonau. in 2.distin.2.p.2. art.1. & q.2. num.43. à quibus diuerso modo explicatur influxus iste; nam illi, quos Richardus retulit, Empyreo tribuunt diuersitatem quorundam effectuum, qui in diuersis terræ partibus æqualiter ab vtroque polo distantibus cernuntur, quia non possunt tales effectus astris, vel cœlis mobilibus adscribi: nam si ex horum influxu procederent, necesse foret, in toto illo climate contingere. Illi, verò, quorũ Bonauen-

erit pro his effectibus necessarius influxus empyrei Quod verò D.Thom.docet, empyreum influere in cœlum sibi proximum aliquid fixum, & stabile, vt virtutem continendi, & causandi, vel aliquid huiusmodi, ad illuminationem à nobis explicatam referri debet; per quam forte augetur virtus eiusdẽ cœli, ita vt influxum aliquem habeat in inferiora corpora, quem non haberet, vel non ita perfectè, nisi per lumen ab empyreo receptum. Vnde fit, nostram sententiam, esse vallè contentaneam D. Thomæ, & argumentis ab eo adductis eam planè confirmari, vt consideranti facilè constabit Argumẽtis verò aliarum opinionum negauimus effectuum illorum varietatem Empyreo tribuendam.

Restat nunc, argumenta primæ opinionis denegantis Empyreo omnem influxum, soluere, & antecẽdẽs prioris, quod Empyreum non sit factum propter inferiora corpora, distinguendum est, nam propter illam, tanquam propter præcipuum finem, verum est, quia finis præcipuus, cuius gratia Deus illud condidit potius fuit, vt congrua sedes, eon dignumque domicilium omnium beatorum foret, & quasi curia, aut ciuitas Regia; consequenter vero, quia pars vniuersi est, cæteris partibus aliquomodo vniri debuit, quod non nisi media aliqua operatione transeunti circa reliquas partes, vel aliquam illarum fieri potest, ex qua non potest dici, in obsequium earum factum, cum per illam potius ab eo perficiantur, quam ipsum ab eis. Si verò in obsequium totius vniuersi factum fuisse velit quis concedere, nihil ex eo imperfectionis contrahet: tum quia totum vniuersum Empyreo perfectius iudicatur, sicut totum qualibet eius parte, vtpotè eam cum cæteris omnibus includens; tũ etiam, quia beati omnes tam homines, quam Angeli ad vniuersum, tanquam partes eius pertinere est in aperto: cum ergo conditum fuerit Empyreũ in obsequium eorum, mirum non est, immo necessarium in obsequium vniuersi conditum fuisse, neutrum namque dignitati eius derogat.

Maior verò posterioris argumenti, quod corpora cœlestia nihil omnino agant, nisi mota ab alio, planè falsa est, cum certo teneamus, illuminatorum Sol[illegible] omnino [illegible] motum lo aliter post diem [illegible] & [illegible] ostenderimus, cœlestia corpora [illegible] medio motu locali agere in inferiora corpora, sed cessante omnino motu eorum. Quod verò vulgo dici, solet nullum corpus mouere non motum, interpretantur Patres Conimbricenses 2. libro de cœlo cap. 3. quæst. 2. artic. 2. asserentes, necessarium non esse, quod actu moueatur, vt aliud moueat; sed quod moueri possit. Empireum vero, licet non moueatur, potest tamen moueri, sed id sufficere, vt aliquo modo in inferiora influat; verum non est necessarium per locum ab intrinseco, vt vnum corpus moueat aliud quod ipsum met mouens possit moueri: hoc est, vt aliquam habeat naturalem inclinationem actiuam, aut passiuam ad motum quia mouens, vt mouens, vel agens, vt agẽs, non mouetur, vt docet expresse Aristoteles, 3 lib. Physicorum, inde probans, quod actio non sit in agente, sed in passo, ex quo sequitur, non esse necessarium, per locum ab intrinseco mouens moueri posse, quia aliud mouere nihil ponit intrinsecum in mouente, hoc est, nullum actum, nec vllam potentiam; ergo nec dicit necessariam connexionem, cum motione passiua, neque potentia eius.

Quod etiam conuincitur exemplo Dei, & Angelorum; nam Deus proprijssimè dicitur mouere omnia; & in ea agere, & tamen nec mouetur ipse, nec moueri potest: Angeli etiam mouent corpora cœlestia, & nec mouentur ipsi, nec habẽt vllam inclinationem ad motum huiusmodi: ex quib. infero, quod etiamsi per impossibile excogitemus, vnum corpus nullo modo posse moueri à se, nec ab alio per se, nec per accidẽs, nihilominus posset aliud mouere: vniuersalis ergo illa propositio falsa probatur, & propterea non repugnat empyreum omnino immotum in inferiora agere.

Præterea assero, cœlum empyreum nullam prorsus inclinationem habere ad motum localem, sed immobile esse localiter, ex propria natura, & solum præter naturam moueri posse: quia cum creatura sit, potentiam obedientialem habet respectu Dei, vt ab eo moueatur; Angelum vero arbitror nõ posse eum mouere per virtutem naturalem, quia cum sit ex propria natura omnium beatorum sedes: non subditur virtuti naturali Angelorum, quantum ad motum localem; nam vniuersale bonum totius curiæ cœlestis, qualis est immobilitas & quietum om-

nium beatorum domicilium, superioris ordinis est, respectu naturalis virtutis Angelorum, valdeque eam excedit; sicut extrahere integrum elementum, aut cœleste corpus à propria sede, naturales vires vnius Angeli, immo, & omniū, superat, eo modo, quo lib. 4 Physicorum ostendimus, easdem superare, quod vacuum efficiat.

Circa figuram cœli empyrei non conueniunt recentiores pauci, qui de ea loquuntur, sed quidam asserunt, non esse rotundum, sicut cœlestia corpora, quæ mouentur, quod videntur colligere ex illo Apocalypsis 21. *Ciuitas in quadro posita est.* Nomine enim ciuitatis cœlum videtur intelligendum, cui additur magis esse accommodatam pro beatorum sede quadratam figuram, quam circularem maiorisque capacitatis ad continendum tam magnam corporum multitudinem.

Et hanc partem sequuntur Patres Conimbricenses, 2. lib. de cœlo, cap. 5. quæstione 1. art. 2. Alij verò non putant, argumenta hæc probare, diuersam figuram tribuendam esse huic cœlo à circulari, qua prædita sunt alia, sed omnia esse debere eiusdem circularis figuræ, cum sint quasi vnus globus, & præterea, quia supposito, quod empyreum aliquo modo influit in inferiora, quamuis non medio motu accommodatior est figura circularis, ad influendum, quia cætera, circa quæ influit, æqualiter, aut saltem secundum proportionem, eius influxum recipere poterunt; constat verò non posse, si quadratam figuram habeat. Ego verò vtramque partem valdè incertam iudico, & argumenta earum valdè infirma, quæ ideo cuique facile soluenda relinquo, & liberam electionem vtriusque partis.

QVAESTIO IV.

An quo situ eleuatiora sunt corpora cœlestia, eo sint naturæ perfectiora.

PRæsupponit præsens controuersia ordinem cœlorum, secundum situm, quem licet varium, & diuersum posuerunt antiquiores Philosophi, Astrologi ac Mathematici, inualuit iam in schola, & tanquam communis sententia in explicatione sphæræ recepta est ea, quæ talem ordinem situs in eis statuit, vt infimum sit cœlum Lunæ, secundum Mercurij, tertium Veneris, quartum Solis, quintum Martis, sextum Iouis, septimum Saturni, octauum firmamentum, ita vocatum, quia stellas firmiter inhærentes, seu fixas, quæ proprium motum non habent, contineat, & propterea à Græcis, Aplanes, id est, errans appellatur: nonum verò, ac decimū, quæ ab alijs adduntur, aqueum cœlum, siue crystallinum communi nomine nuncupantur, eo quod translucidi admodum, ac perspicui sint, vt aquarum, aut crystalli (quod quasi congelata aqua cēsetur) similitudinem referant, & vim refrigerandi habere censeantur, super quos Empyreum collocant, sicut apud nos supra firmamentum (nam in quacunque opinione supremum locum ei concedi debet.)

Secundò præsupponit Auerroes, hoc lib. comment. par. 9. Iand. q. 12. & Durand. in 2. dist 14. orbes cœlestes inter se esse specie diuersos, id quod docet Albert Magn. tract. de 4 coæuis, q 4 art 4 & hoc lib. tract. 3. cap. 4. D. Thom. 2. contra gent. c. 92. ibid. Ferrar. & Caiet. 1. p. q. 66. ad art. 1, probat ex Arist. 2. de anim. tex 34. & 35. asserēte, singularia in eadem specie multiplicari propter speciei conseruationem, at corporis cęlestis species in vno indiuiduo conseruari potest, cum illud sit incorruptibile; ergo non sunt plures orbes cęlestes eiusdem speciei ex mente Aristotel. Ratione etiam probatur primo, quia sublunari mundo corpora, quæ naturæ ordine diuersa exigunt loca specie diuersa sunt, vt inductione constat in 4. elementis,

sed

sed singuli orbes cœlestes ... natura exigunt diuersa loca: ergo specie inter se differunt. Secundo materiæ cælestium sphærarum inter se specie differunt, vt probauimus ad cap 2. lib 1. quæst 8. Ergo formæ a quibus illæ speciem sumunt potiori iure dissidebūt specie inter se, ac proinde composita ex illis coalescentia, & alia cœlestia corpora essent corruptioni obnoxia, vt ibi inferebamus. Tertio id ipsum roboratur, ex diuersitate accidentium: maxime motuum singulorum orbium, quæ quoties alicui corpori præ alijs, ex natura rei conueniunt perspicue denotant, distinctionem saltem specificam principij substantialis, & hæc fuit vnica via Philosophiæ agnoscendi substantiarum distinctionis, ortum, & interitum, quæ omnia æque probant, specificam diuersitatem inter orbes minores, & quasi partiales, de quibus infra, ac inter maiorem, & veluti totales sphæras, vt expendenti constabit. His igitur præsuppositis, quærimus, an quo eleuatiores sint, eo sint nobiliores, seu an idem sit ordo situs inter cœlestes orbes, & ordo perfectionis, vel nobilitatis.

Et prima sententia tenet, non esse vniuersaliter verum, quod idem sit ordo situs, & dignitatis, inter sphæras cælestes, quæ mouentur: sed in eis dumtaxat, præter orbem Solis: nam constat ex multitudine, varietate, ac nobilitate effectuum: quos producere videmus, nobiliorem planetarum omnium Solem esse, & ex consequenti ipsius orbem perfectiorem omnium corporum cœlestium, quæ mouentur: nam globi cælestes (vt testatur Aristoteles 12. Metaphysicæ cap. 8 t. textu 48. propter sydera, quæ suo motu secum deferunt, facta sunt, & tamen ex communi sententia, Sol, & Cœlum, cui affigitur, quartum tenet locum: ergo non potest vniuerse verum esse, quod idem sit ordo dignitatis, & situs. Ita sentit Richardus in 2. distinctione 15. quæstion. 5. circa secundum principale, non paucos Astrologos sequutus. Quorum sententiam amplectuntur etiam Patres Conimbricenses, 2. lib. de cœlo, cap. 5. quæst. 2. art. 2.

Addunt tamen æqua forte probabilitate dici posse, inter omnes sphæras eundem esse ordinem dignitatis, ac perfectionis, non includendo planetas, quia valde probabile est, Solem non esse continuum ei orbi, cum quo mouetur, sed cont... diu max..., nec esse eiusdem speciei, sed diuersæ, & nobilioris longe naturæ, & propterea Sol, quamuis perfectior sit cunctis orbibus mobilibus, atque etiam cunctis planetis, quæ in eis, & cum eis mouentur: orbis tamen solaris eundem cum cæteris situs, & dignitatis seruat ordinem.

Secunda sententia absolute docet, inter orbes cœlestes, & planetas eundem esse ordinem perfectionis, ac situs.

Hanc amplecti videtur D. Thomas 12. libro Metaphysicæ ad tex 44. & cum eo alij: quam in primis colligunt ex doctrina Diui Dionysij 6 capite cælestis Hierarchiæ, & ex Aristotele 4. lib physicorum, text 49. hoc modo: Idem ordo, qui reperitur inter ea, ex quibus constat superior mundus, nempe, Angelicus, & inferior, nempe, elementaris, reperiri debet inter ea, ex quibus constat mundus medius, nempe cælestis, sed inter ea, ex quibus componitur mundus Angelicus, & inter ea, ex quibus componitur elementaris, idem est ordo situs, & perfectionis: ergo idem etiam esse debet inter corpora cælestia: probatur minor, quia suprema Hierarchia in ordine est etiam perfectione suprema, & eodem modo media, & infima apud D. Dionysium, & apud Aristotelem idem est ordo situs, & dignitatis inter elementa: nam ignis situ excellens est omnium perfectissimus, & sicut terra obtinet infimum locum, sic etiā est omnium imperfectissima.

Aristoteles duodecima Metaphysicæ capitulo octauo, textu 44. docet expresse ordinem intelligentiarum mouentium cælestes sphæras, esse secundum ordinem motuum, & mobilium, ita vt pro cuiusque sphæræ natura suus respondeat motor, nempe inferiori, ac imperfectiori inferior, ac imperfectior, superiori vero, ac perfectiori superior, ac perfectior motor: sentit igitur aperte eundem esse ordinem situs, & dignitatis inter omnes sphæras cælestes: nam valde incongruum foret, & Angelorum dignitati dissonum, quod perfectior moueret imperfectiorem, atque inferiorem sphæram & imperfectior superiorem, ac perfectiorem.

Probatur ratione: primo ex effectu: nam eo dignior est causa, quo digniores producit effectus, cum in eius virtute contineri beant: sed quo planetæ eleuatiorem situm

situm habent, eo nobiliores edunt effectus, & pariter sphæræ, quibus insident (si istæ habent distinctum influxum a planetis:) ergo idem prorsus est ordo dignitatis, & situs inter eos.

Probatur minor, quia astrologi tribuunt Saturno vim conseruandi res fixas, & permanentes,& inclinandi ad altissimarum rerum contemplationem, iuxta propriam capacitatem: Marti vero fortibus viris præsidere, quos nobilissimos effectus esse, per se constat.

Secundo, corpus, quod continet aliud, comparatur ad illud, sicut forma ad materiam, & ex consequenti, tanquam dignius indigniori, vt testis est Aristoteles 4.lib.physicorum,cap.5.textu 49 ex quo colligit, elementum, quo superius est, eo est nobilioris naturæ, quia inferius continet: sed sphæra superior, atque etiam planeta continet, ac circundat inferiorem non secus atque elementum superius: ergo necesse est nobiliorem esse, & proinde eundem esse ordinem situs,& nobilitatis inter omnes.

Vrgeo argumentum ex firmamento, seu stellata sphæra, varijs stellis prædita, effectu,visuq; insignibus atque etiam ex Zodiaco circulo duodecim signis splendente,sub qua planetæ omnes incedunt,& vnde conseruatio omnium rerumcorruptibilium,omnium temporum vicissitudines, totiusterræ fructus,animantium omnium procreatio,ac denique totus hic mundus inferior dependet, quod proinde nobilius multo esse debet cæteris omnibus sphæris inferioribus, atque etiam planetis omnibus in eis, & cum eis motis.

Cuius etiam supremam dignitatem colligere licet ex dignitate suprema motus, per quem cæteras omnes sphæras, ac planetas secum rapit,& motum diurnum explere facit.

Eodemq; argumento probatur de reliquis iuxta ordinem situs, qui idem proinde erit,ac dignitatis inter omnes,nulla sphæra nulloq; planeta excepto.

Nostra sententia afferit, eundem esse situs,ac dignitatis ordinem,inter omnes sphęras cęlestes, secus vero inter astra: ita autem nobis sentiendum esse iudicamus, quia efficaciora nobis videntur argumenta posterioris sententiæ, quantum pertinet ad ordinem sphærarum, quarum superiores continent, atque comprehēdunt inferiores,quod non videtur stare posse, nisi nobiliores sint, cum naturalis comprehensio maiorem perfectionem importet, vt in elementis est manifestum.

Excogitare vero,quod Deus fecerit sphęram Solis quantitate minorem, dignitate vero,aut perfectione superiorem, fundamēto rationis caret, quia si maior capacitas superiorum postulat maiorem perfectionem, aut maior perfectio maiorem capacitatem, & sphæra Solis perfectior est superioribus, ex propria natura postulabat capacitatem maiorem: quare necesse est fateri, non esse factam a Deo cum ea quantitate, quam natura eius postulabat, quod sine miraculo non potuit contingere: miracula vero in naturali rerum conditione ponere, alienum est a recta philosophia.

Cæteris quoq; argumentis non bene potest satisfieri,quantum ad ordinem sphærarum pertinet, vt ea percurrenti facile constabit,& propterea iudicamus, quantum ad hanc partem, discedendum esse a priori sententia.

A posteriori vero sententia discedendum duxi, quantum ad planetas: inter quos non videtur nobis necessarium, eundem esse ordinem situs,& perfectionis: nam de singulis stellis fixis certum mihi videtur, & a nemine in dubium reuocatum, nobilitate vinci a quocumq; planeta, vt ostendunt nobiliores,atque euidentiores effectus, quos planetæ edunt, & quos nemo concedit stellis singulis firmamenti, neq; alios tantæ perfectionis, & tamen istæ situ excellunt omnes planetas.

Et tandem cum Sole nemo audebit comparare quamlibet stellam firmamenti, quam tamen secundum ordinem situs eo superiorem nouit: non est ergo necessarium, eundem esse ordinem situs, & dignitatis inter planetas Cui addo,nec inter eos vnum continere alterum, eumve comprehendere, vt propterea iudicandum sit, eum nobilitate vincere,sicut inter sphæras contingit. Bene ergo potuit perfectior planeta in loco inferiori collocari,absq; præiudicio suæ nobilitatis:quia partes ex propria natura ordinantur ad perfectionem,& bonum totius, cuius gratia fiunt, & fiunt quidem propter operationem propriam, iuxta proloquium Aristotelis,vt per eam totum ipsum perficiant.Talis

lis ergo situs debetur cuique planetæ in vniuerso, qui illis congruit ex ratione propriæ operationis, & ille est conueniens propriæ perfectioni, multitudo itaque, varietas, & excellentia operationum solarium, quam medium locum postulat in vniuerso: nam si superiorem haberet, nec illuminare, neque suo calore fouere posset sublunaria corpora, sed remisse quidem, propter nimiam distantiam: quare frigescerent omnia, & caloris defectu perirent, neque possent vitales operationes fieri, nec ideo species viuentium corporum conseruari, neque homines lucis defectu proprias exercere operationes: ergo sicut ille naturalis est ei, quemadmodum naturale est sua virtute vniuersale bonum totius vniuersi respicere, & quantum potest iuuare, ac perficere, & ex consequenti bonum singularum partium, quibus constat.

Et hæc multitudo, varietas, atque excellentia operationum, & effectuum plane conuincit nobilitatem naturæ Solaris præ cæteris astris, & sphæris. Quod est enim corpus cæleste? quod astrum? quis planeta? quem sua operatione, atque effectu Sol non perficiat? nullum profecto: cælestes omnes sphæras, planetas omnes, omniaque astra, suo lumine perfundit, atque collustrat, vsque adeo, vt non pauci arbitrentur, nec micam luminis a se habere, sed quidquid habent, a Sole mendicare.

Quod est etiam sublunare corpus, quod ab initio suæ generationis non incipiat iuuari, foueri, & perfici a Sole? Immo, quod Sole deficiente, produci possit in natura rerum? Atque etiam iam productum conseruari? nullum profecto. De homine ipso creaturarum omnium corporearum perfectissimo protulit Aristoteles 2. lib. Physicorum, non a solo parente, sed a Sole simul progigni, ita vt quasi alterum eius parentem eum vocare possimus. Audiamus sacram Paginam Solis excellentiam his verbis egregie extollentem Ecclesiast. 43 *Sol in aspectu annuncians in exitu, vas admirabile. opus excelsi, in meridiano exurit terram, & in conspectu ardoris eius quis poterit sustinere?* & paucis interpositis: *Magnus Dominus, qui fecit illum*. Audiamus etiam D. Dionysium, eximium philosophum, atque præclarum Theologum, 4 cap. de diuinis nominibus, non longe a principio, eiusdem Solis encomia, sic prosequentem: *Ita, & diuina bonitatis manifesta imago, magnus iste, & totus splendens, & superlucens Sol, secundum multam resonantiam boni, & omnia quæcumque participare ipso possunt, illuminat, & superextensum habet lumen ad omnem extendens visibilem, & sursum prop torum radiorum splendores:* & post pauca addit. *Sed & generationem visibilium corporum confert, ad vitam mouet, & nutrit, & auget, & perficit, & mundat, & renouat.* Quibus ad Solis naturam commendandam, & super astra omnia, cælestia que corpora efferendam, nihil elegantius, nihil sapientius proferri potuit. Quos omnes effectus non sola fide sapientium hominum, sed euidenti experientia nouimus: de cæteris vero astris, planetis, atque corporibus cęlestibus, nec tot nec tam varios, neque tantæ nobilitatis experti sumus: neque tantorum virorum testimonio comprobare possumus. Cum ergo ex effectuum nobilitate mensurari debeat nobilitas causæ, sequitur, astrum Solis, a quo emanant, primum nobilitatis locum obtinere inter astra omnia, planetas omnes, omniaque cælestia corpora: sed constat non habere supremum situm, ergo dicamus necesse est, non esse eundem ordinem nobilitatis, & situs inter planetas, nec inter planetas, stellas, & sphæras cælestes, quamuis facta comparatione inter solas sphęras idem sit.

Neque argumenta aliarum opinionum aliquid efficiunt: prioris quidem probant tantum de Sole, non eodem modo ordinari cum cæteris planetis, aut sphæris cælestibus secundum situm, ac secundum nobilitatem: de sphæra tamen eius comparatione aliarum non probant esse nobiliorem, quia neque est certum Solem esse partem eius, neque ei continuum, sed nec eiusdem speciei, quæ probare oportebat, vt probaretur, non esse eundem ordinem situs, & perfectionis inter sphæras cælestes.

Quod intelligo, etiamsi quartum cælum tribus orbibus constet, vt asserit hęc sententia, de quibus omnibus mox erit statuendum.

Argumenta etiam posterioris sententiæ maiori ex parte solum probant facta comparatione inter solas sphæras.

Quæ vero de peculiaribus, atque excellentioribus effectibus aliorum planetarum assumunt astrologi ad probandum, nobiliores esse Sole, commentitia plane sunt, (vt bene adnotarunt Patres Conimbricenses

ses

ſes ſecundo libro de cœlo, capitulo quinto, quæſtione ſecunda, articulo tertio, & licet vera forent, falſum tamen, quod nobiliores effectibus a Sole emanantibus: nam vniuerſaliores ſunt iſti, cum non ſolum ad inferiorem mundum, ſed ad ſuperiorem quoq; extendantur, & modo longe nobiliori eos producit Sol, quam firmamentum cum ſuis ſtellis producat alios.

Quod etiam de ſignis Zodiaci affertur confirmat potius maiorem nobilitatem Solis ſupra firmamentum, & ſtellas eius, cum effecta illa, quæ ex eis ſequuntur, Soli potius nobiliori modo adſcribi debeant, quam firmamento, atque ſtellis eius.

Ac tandem, quod de perfectione continentis, aut comprehendentis corpus ſupra contentum, vel comprehenſum affertur, probat quidem, ſed de ſolis ſphæris, inter quas continentia, ac circumſcriptio locum habet, non tamen de planetis, quæ neque ſe continent, nec circumſcribunt (vt ſatis per ſe eſt manifeſtum) ſed nec eſt certum, ſed valde dubium, quod continui ſint cum ſphæris, & ideo tanquam partes earum ſe habeant, vt propterea ſequatur ſuperiorem ſphæram eo ipſo, quod inferiorem continet planetam ei continuum, ac eius partem contineat: ſed probabilius forte eſt oppoſitum: quare neq; ex hac parte probatur, eundem eſſe ordinem ſitus, & nobilitatis, facta comparatione planetarum cum ſphæris, ſed de his plenius, & planius mox loquemur. Et de diſtinctione ſpecifica orbium, & aſtrorum dicemus paulo inferius.

QVAESTIO V.

An quodlibet cæleſte corpus ſub primo mobili contentum duplici motu moueatur.

Communis eſt ſententia Aſtrologorum, & Philoſophorum, cœleſtes ſphæras præter primam duplici agitari latione, altera, qua a primi mobili rapiuntur; altera, per impetum a propria intelligentia impreſſunt.

Manifeſto enim experimento compertum eſt, Solem, Lunam, & cæteros planetas ab Oriente in Occidens motu diurno cieri: ad ſenſum enim conſtat, tam ſtellas fixas, quam errantes ab ortu ſupra noſtrum Orizontem aſcendere, pergere deinde in Occaſum, & iterum in Oriente, naſci.

Sed non minus exploratum eſt, diſſimili quodam gradu retromeare, & non ſemper ab eodem Orientis puncto aſcendere per noſtrum Orizontem, ſed modo ab vno poſtea tardius ab alio mutata inter ſe, & cum ſtellis diſtantia, quod quidem nequit contingere, niſi præter motum raptus primi mobilis alijs proprijs, & diſtinctis inæqualiter planetarum orbes pergant. Hæc tamen communis ſententia non eodem modo ab omnibus intelligitur.

Quidam enim vulgari trutina rem expendentes exiſtimarunt, inferiores orbes duplici motu diſtincto, & quaſi modo oppoſito ſimul in orbem cieri: ita vt proprio motu, a propria intelligentia in Orientem tendant, ac ſimul ab intelligentia primi mobilis motrice in contrariam partem verſus Occidentem rapiantur. Ita ex recentioribus multi, quos ſequi videntur Patres Conimbricenſes hic cap. 5. quæſt. 4. art. 1. qui omnes ſibi habuerunt perſuaſum, hunc eſſe ſenſum communis ſententiæ S.Tho. Doctorumq; omnium mentem.

Quorum fundamentum eſt, quia aliter non apparet, qua ratione ſtare poſſint ea, quæ in cœlis perſpicue deprehendi diximus

Alij tamen proprius ad veritatem accedentes ita communem ſententiam intelligunt, vt quilibet orbis inferior in rigore, & pro-

proprietate physica vnico duntaxat motu moueatur, qui tamen a duplici virtute motrice opposita: seu a duplici intelligentia è contrario impellente procedat, propria altera Orientem versus imprimente impetum, altera primi mobilis in contrarium rapiente. Et prior pars statim probabitur. Secundam vero ita sua fere conantur, quia nisi hoc detur, intelligi nequit communis sententia adstruens singulam inferiorum sphęram duplici motu rotari, quam tradit expresse Aristoteles hoc 2. lib. c. 2. tex 16. & c. 6 text. 35 & cap 12 textu 60. D. Thom. ibidem, lectione 17. & 18. & omnes Philosophi, & Astrologi plane supponunt, quos citant Patres Conimbricenses supra, & Pater Clauius in c. 1. sphæræ a pagina 51. immo nec alia via constare possunt diuersi stellarum aspectus, coitus, & distantiæ.

Si enim motu tantum raptus ferrentur, æquabiliter semper, motuque, & distantia vniformi procederent. Cum tamen Astrologi certissime obseruauerint, planetas non semper in eodem puncto Orizontis oriri, sed nunc iuxta lineam æquinoctialem, nunc vltra, citraue, nec semper eodem temporis momento, sed tardius semper, ac denique inæqualiter inter se, & cum Stellis fixis distantia id quod stare nequit, nisi præter impetum primi mobilis alius a proprijs intelligentijs versus ortum inæquabiliter inferioribus sphæris imprimatur.

Nostra in hac re sententia duplici assertione explicanda est: Prima sit, inferiores sphæræ propriè non mouentur simul duplici motu physico. Hæc conclusio est Doctorū secundæ sententiæ contra primam: quæ hac ratione efficaciter probatur: Motus localis est acquisitio localis præsentiæ, aut diuersi modi præsentiæ. sed inferior orbis non acquirit plures præsentias simul, aut plures positiones partium in loco, sed vnicam tantum versus Occidens, igitur non nisi vnico motu mouetur. Perspicua est consecutio: quia nequit simul ab eodem corpore eadem præsentia acquiri duplici motu opposito, aut quasi opposito, nec id intelligi potest. Minor probatur: ex cō enim omnium sententia non potest idem corpus naturæ viribus habere simul duas præsentias locales, aut duas diuersas positiones in eadem præsentia, siue nec duo loca, igitur neque potest simul eas acquirere, quod namque haberi repugnat, ita & acquiri. Nequit igitur hoc contingere, nisi cessante aliquo motu eo tempore, quo per alium quasi oppositum orbis tendat in partem oppositam. Hoc vero nullus dixit, dicetur: sine vllo fundamento contra experientiam, qua constat: semper orbem in occasum moueri, & contra rationem, cum semper eadem proportione impellantur orbes, ac proinde eadem ratione æquabiliter debeant semper moueri: Confirmatur quia inferior orbis numquam reperitur simul præsens duobus spatijs totalibus aut partialibus, sed in vno tantum spatio, eademque positione, vt perspicue obseruant astrologi, ergo neque adquirit simul duas præsentias, seu duos præsentiarum modos, duove loca: si enim duo simul adquireret, duo simul habere aliquando deprehenderetur. Ergo non mouetur simul duplici motu distincto.

Assertio secunda: idem motus inferiorum orbium prouenit a propria intelligentia, & ab intelligentia motrice primi mobilis, ita tamen, vt intelligentia propria non versus ortum, sed in occasum impellat. Prior conclusionis pars est auctorum secundæ sententiæ, & valde communis contra Vallesium 3. physicorum cap. 5. & nonnullos recentiores. Probatur, quia non possunt non inferiores sphæræ rapi motu primi mobilis, cum illud concitatissime moueatur, & inferiores orbes perfecte comprehendat, qui vt pote primo proximi, & contigui, solidæque naturæ apprime capaces sunt impetus recipiendi, vt cum illo circumuoluantur: Mouentur: ergo inferiores orbes ab intelligentia primi, id quod in ore omnium Philosophorum, & Mathematicorum frequentissime est, & hac de causa octaua, seu decima sphæra primum mobile nuncupatur. At inferior sphæra etiam circumuoluitur a propria intelligentia, igitur illius motus ab vtraque intelligentia procedit. Minor inconfessa est apud omnes constituentes tot motrices virtutes, quot sunt orbes cælestes: & ex eo constat, quia, vt infra dicemus, nequeunt ab vna eademque intelligentia tot orbes tam vastæ molis simul diuersimode rotare. Et vlterius demonstratur, quia si inferiores sphæræ solo primi mobilis raptu veherentur æquabili, aut proportionata celeritate inter se, & cū illo rotari necessariū foret, cū eodē modo semper raperentur, ac proinde semper

per

per planetæ inferioribus sphæris affixi ab eodem Orizontis puncto ascenderent, & eorum quilibet eandem semper seruaret cũ alijs distantiam, quoad punctum natiuitatis & lineam, per quã pergit, cuius oppositum euidentibus obseruationibus Mathematici experiuntur.

Fateamur ergo necesse est, inferiorum sphæratum motus non a solo motore primi mobilis, nec a solo proprio, sed ab vtroque prouenire.

Posterior pars nostræ assertionis, quam Vallesius supra cum alijs recentiotibus contra plures alios tradidit, hac efficaci ratione a nobis probatur: Non est necessarius impetus a propria intelligentia impressus inferiori orbi versus ortum, sed sat est impulsus eiusdem in Occidentalem plagam impellens, & hic est naturæ cœli magis consentaneus, igitur hic, & non ille ponendus est.

Antecedens, quoad priorem partem, probatur, & explicatur, quia ideo impulsus ille ponitur a suis auctoribus, quia inferior orbis retrotrahi deprehenditur comparatione primi mobilis, seu (quod in idem recidit) planeta illi insidens relatè ad inerrantem stellam: sed hoc stare potest ex eo solum, quod impetus illi impressus a primo mobili, & propria intelligentia non adeo efficax sit ad illum circumuoluendum, ac impetus illatus ipsi primo mobili ad huius volutionem, vt per se patet: igitur impulsus ille versus ortum necessarius non est; vterq; tamen ille impetus efficit motum in occasum non per eandem lineam, & in eisdem polis, ac primum mobile: quamuis enim ad id inclinet rapientis impetus: attemperatur tamen impetu propriæ intelligentiæ illius sphæræ inferioris, per lineam gyratiuam mouere conantis, quæ etiam omnino id non assequitur, sed ex vtroque impetu quasi attemperato per lineam aliquam gyratiuam mediam inter lineam primi mobilis, & propriam particularis sphæræ hæc fertur, non eadem qua primum mobile, velocitate: quæ attemperatio specialis diuersaque est pro qualibet inferiori sphæra, quia quælibet speciali impetu, specialiq; via a propria intelligentia impellitur, & ideo quælibet sphæra proprijs polis, & per propriam lineam, propriaque velocitate in orbem fertur: quæ omnia pro influxuum diuersitate congruenter attemperata sunt.

Secunda illius antecedentis pars de congruitate huius impulsus probatur primo, quia impetus ille versus ortum impressus aliquo modo esset contrarius impulsui a primo mobili impresso versus occasum, vtpote in contrariam partem inclinans, quæ contrarietas, & pugna parum consentanea est corpori incorruptibili, qualibet alia contrarietate experti. Deinde ille impetus perpetuo fraudaretur suo effectu per se, cum nunquam cælestis sphæra moueatur proprie versus Orientem, siquidem semper voluitur in occasum, & nequit simul in duas partes, præsertim oppositas ferri, vt prima assertione ostendimus.

Denique si intelligentiæ inferiorum orbium illos impellerent in Orientem, non possent non multum retardare primum mobile, cum illi contigui sint, (ob quod ab ipso rapiuntur) ingentis magnitudinis, & vehementer in contrariam partem impendentes: quod quidem non deprehenditur, parum enim detinetur, ne absoluat perfecte circulationem spatio viginti quatuor horarum: id quod prouenit ex eo, quod inferiores orbes nonnihil obsistunt per impetus sibi impressos, ne a propria linea gyratiua, per quã moueri exigunt ad lineam primi mobilis extrahantur, cuius ratione media pergunt via, vt diximus.

Et sane incredibile est, & sine vrgenti necessitate nequaquam adstruendum: intelligentiam primi mobilis motricem non solũ rotare ingentem illam magnitudinem sui orbis, & simul rapere vastam reliquam molem inferiorum omnium sphærarum, sed etiam id præstare contra oppositos impetus ab alijs motricibus intelligentijs impressos. Est enim magna nimis perfectio limitatæ creaturæ cancellos prætergrediens.

Ex dictis ad argumenta in contrarium adducta satis constat, iam enim demonstrauimus qua ratione diuersas planetarum distantias, & coitu inter se, & cum stellis fixis, motuum etiam inæqualitatem constare possint, & reduci optimè in duplicem illum impetum cuilibet inferiori orbi a duplici intelligentia versus occasum impressum, ob cuius diuersitatem dispari celeritate in diuersisq, Polis, quælibet inferior sphæra intra superioris ambitum, & cauitatem in Orientalem plagam pergit, & hac ratione intel-

[..]cili[..]endi sunt antiqui Doctores, præsertim Aristoteles, & D. Thom. qui in vniuersum asseruerunt, inferiores sphæras duplici motu moueri, quia scilicet a duplici virtute motrice, propria, & rapientis orbis, partim per lineam huius, partim per propriam, hoc est, per mediam inter vtramque ob vtriusque impetus attemperationem cientur, est enim diuersus motus, & per diuersam lineam, ac esset, si a sola propria intelligentia, aut solo primi mobilis raptu rotaretur, quod videtur expressisse Aristoteles textu illo 35. relato pro secunda sententia hisce verbis: *In his enim, quæ sunt sub illo (id est, primo cœlo) plures lationes in vnam iam conuenire.* Ac si diceret, est vnus motus inferioris sphęræ a virtute tamen composita ex duabus diuersum motum seorsum postulantibus,

Nonnunquam etiam Aristoteles, & Diuus Thomas tum citatis locis, tum alibi plures motus attribuunt cuilibet inferiori orbi totali scilicet, qui componitur ex pluribus partialibus, quorum cuilibet suus proprius motus conuenit, & ideo omnes simul totali orbi dicuntur conuenire.

Et similiter cum docent, has sphæras in Orientem etiam ferri propriæ intelligentię impetu, ex eo id affirmant, quia licet hæc in occasum impellat, segniori tamen impetu, & per specialem lineam gyratiuam, quapropter minori velocitate orbis circumfertur, ac proinde comparatione primi mobilis celerius pergentis, è contrario moueri, & retromeare dicitur eo modo, quo debilis potentia positiua relate ad perfectam potentiam impotentia nuncupatur, & aliquo modo contraria. Nec aliquid vnquam dictis aduersum in his Doctoribus per otium consultis inuenire potui.

✠

QVAESTIO VI.

An planetæ, seu errantes stellæ, sint partes continuæ, componentes orbes, quibus insident, & ad motum eorum moueantur.

Rationem dubitandi præbuerunt planetæ, propter difformitatem quandam in proprijs eorum motibus ostensam, quam non ostendunt firmamenti astra: ratione cuius difformitatis, nunc propinquiores terræ, nunc vero remotiores ab ea apparent, & ex consequenti, nunc maiores, nunc vero minores.

Vt igitur Phænomenas has, seu apparitiones saluare possint astronomi, singulis planetis concesserunt peculiares orbes, ac discontinuos inter sese, & a principali, eoque minores, ex quibusque idem præcipuus quodammodo componatur: ac tandem, qui proprijs motibus ac distinctis a motu eius moueantur, non tamen ecentricos, sed concentricos, hoc est, habentes eundem centrum aliorum orbium, qui est centrum totius mundi.

Pro hac sententia citantur Eudoxius, Calleppus, Ciuillus, Thiletus in libris de cœlo: Fracastorius, in libro de homocentricis, Auerroes sæpe, & immo, & Aristoteles 12. lib. Metaphysicæ, text. 45. & 46. Astrologorum sententias recitauit, & hæc est prima sententia.

Alij vero putantes Phænomenas omnes, seu varias apparitiones non posse saluari per solos orbes proprios, ac discontinuos concentricos, posuerunt eos ecentricos, hoc est, diuersum centrum habentes inter sese, & a communi totius mundi, addideruntq; ita husce minores orbes se habere respectu planetæ, vt vnus eorum sit ei proprius, cui insit.

Iste minor orbis vocatur quasi sphærula, aut epicyclus, in quo mouetur planeta, ab Oriente in Occidentem habens motum eius tanquam proprium. Et hæc est 2. sententia.

Alij

Alij tandem,& non pauci, Phænomena omnes,seu varias planetarum apparitiones veras esse negant, sed apparentes tantum esse censent ex varijs modis, quibus vapores inter planetam, & visum intercedunt, quorum ratione decepti, videntur sibi propinquiores interdum, & maiores, interdum vero remotiores,& minores, ac propterea non esse propter illas multiplicandos orbes planetarum,aut ponendos plures, quasi partiales,ex quibus singuli eorum orbes componantur,quia non sunt multiplicanda corpora(præsertim incorruptibilia,& adeo perfecta)sine vrgenti necessitate,quæ non probatur ad esse in re præsenti.

Vt autem veram in re difficili sententiam statuamus,explicare oportet quonam modo excogitari possit compositio hæc eiusdem totalis orbis ex multis partialibus motui planetæ ita accommodata, vt per eam saluari possint vniuersæ apparitiones, circa eum contingentes, ita ergo excogitatur ab omnibus ferme Astronomiæ peritis,vt quilibet orbis cuiuscumque planetæ compositus sit ex tribus saltem minoribus orbibus, quasi partialibus, discontinuis, & inæqualibus inter sese,quia prius continetur quodammodo ab altero, & necesse est, contentum minorem esse continente.

Ex his autem tribus orbibus vnus dicitur ecentricus simpliciter,quia vtraque eius superficies, tam concaua quam connexa: habet centrum diuersum a centro sui orbis totalis,ac totius mundi, habetq; iste idem orbis eandem profunditatem, seu grossitiem omni ex parte,atq; immensus est intra profunditatem, atque grossitiem sui orbis totalis,vocaturq; deferens planetam,vel cui planeta proxime insidet.

Hunc orbem simpliciter ecentricum circundant duo alij orbes,etiam partiales, vnum versus connexum eius, & alter versus concauum, sed diuersæ profunditatis, aut grossitiei ambo: nam superior necessario est valde tenuis ex ea parte, qua ecentricus orbis quem circundat,maximè a cętro mundi distat, maximam vero profunditatem habet ex parte opposita: E contrario vero inferior orbis, & quasi concauus, & internus,&ita fit,vt connexa superficies superioris orbis, & concaua inferioris: idem centrum habeant, quod totalis orbis planetæ, centrum videlicet totius mundi:concaua vero superioris, & connexa inferioris, idem habent cętrum,quod orbis simpliciter ecentricus, quem circũdant,ratione cuius hi duo extremi orbes ecentricum circunscribentes dici solent ecentrici secundum quid, quia secundum vnam tantum superficiem diuersum centrum habent a centro mundi, hi etiam duo orbes non mouentur motu eiusdem ecentrici, aut planetæ ab eo delati, sed motu alio diuerso.

Et tandem in eodem ecentrico planetam deferente datur rotunda quædam pars omnino solida,ac rotunda, quasi paruulus quidam orbiculus, quem epicyclum vocant, & in quo planeta reuoluitur ab Oriente in Occidentem: eiusmodi autem epicyclos attribuendos esse censent astronomi, omnibus planetis, propter Solem, cui sufficere arbitrantur orbes proprij,quorum ratione sufficienter saluantur omnes apparitiones eius. Lunæ vero ac Mercurio tribuũt motus alios de quibus curandum non est.

Hanc vero compositionem orbium planetarum recentiores tertiæ sententiæ existimant,non esse necessariam pro motibus eorundem planetarum: alij tamen omnino impossibilem: probatur hoc primo: nam positis duobus his orbiculis ecentricis,& inæqualis grossitiei, sequitur ex motu eorum penetratio, vel scissio vtriusque, vel certe admittendum esse vacuum,probatur consequentia,quia cum vtrumque moueatur, necesse est,partes grossiores aliquando coniungi, & aliquando etiam partes delicatiores, & aliquando etiã vtrasque separari, sed non possunt coniungi nisi ex parte se penetrando: cum non detur spatium sufficiens in quo simul extendantur,sed eandem saltem partem idem spatium occupare, necessarium sit,quod est ex parte se penetrare: dum vero coniungantur tenuiores partes, minus spatium, quam grossiores occupabunt, immo quam grossiores vnius, & tenuiores alterius in alia parte motus coniunctæ: ex quo constat sequi, aliquam partem spatij occupatam in concursu grossiorum vtriusque, vel grossiorum vnius; & tenuiorum alterius: permanere vacuam in concursu tenuiorum vtriusque.

Secundo,ex eisdem orbibus ex parte saltim ecentrici sequitur,moueri cœlestia corpora motu recto, qui vocatur ad medium, ad-

aduersus expressam sententiam Aristotelis , lib. de cœlo c. 2. asserentis, motum ad medium , & a medio conuenire solis corporibus sublunaribus, motum vero circa medium soli corpori cœlesti. Probatur consequentia, quia his ecentricis positis, necesse est planetam per motum aliquando esse terræ proximum , aliquando remotum , remotum quidem fuerit in puncto superiori illius orbis, qui conuexum ecentrici circumscribit: proximum vero terræ planeta erit: dum in puncto inferiori opposito fuerit, mouebitur ergo a puncto distanti a centro ad punctum proximum, quod est moueri ab vno in alterum locum, seu spatium respectu centri, & moueri ad medium, seu motu recto.

Et potest vrgeri argumentum, quia si Luna , gratia exempli , circumuoluitur in suo epicyclo motu sibi proprio sequitur , non semper nobis ostendere eandem partem , seu eandem faciem , sed vnam , dum est in parte superiori eius , & alteram, dum est in inferiori , aduersus experientiam manifestam: nam eandem partem maculatam eius videmus semper , & in hanc sententiam inclinare videtur D.Th. 12. Metaphysicæ, lectione 10. quamuis probabile videatur censere, dari ecentricos, & epicyclos 2. de libro de cœlo. Lect. 17. & parte 1. quæst. 32. art. 1. ad 2.

Alijs vero illam compositionem orbium hoc argumento probant , non esse necessariam: non enim alia de causa necessaria existimatur, nisi pro saluandis apparentijs planetarum, qui vno tempore proximiores apparent, & ideo maiores, altero vero remotiores , & ex consequenti minores, quod non posset saluari , si proprijs orbibus insiderent , sicut stellæ firmamenti , & ad motum eorum mouerentur, cum constet, stellas has eandem semper distantiam a terra habere, & eiusdem semper magnitudinis apparere . Sed apparentiæ istæ etiamsi veræ forent , sufficienter saluarentur, aut cum solis orbibus ecentricis , aut cum solis epicyclis, quia cum his, vel illis solis, eo ipso, quod motu distincto a totali orbe mouentur, necesse erit , ad partes eorum remotiores a terra aliquando peruenire, atque etiam aliquando ad proximiores ; cum constet , remotiores esse partes eorum superiores , inferiores vero proximiores , & necessarium sit , planetam omnes percurrere per circulationem : ergo saltem non erit necessarium orbes ecentricos ponere simul , atque epicyclos, sed sufficient hi soli, vel soli orbes concentrici.

Probabilius tamen nobis videtur, totam compositionem explicatam non esse solum possibilem, sed necessario ponendam in orbibus planetarum : nam vtrumq; in primis docent omnes Astronomi , & experientijs ita efficacibus probant, vt fidem facere mereantur. Vnde non solum non recedit ab eis Aristoteles, sed in multis eorum sententiam amplectendam esse a Philosophis arbitratur 2. libro de cœlo capite 8. textu 60. & 61 & vniuersaliter 12. Metaph. monet, Astronomos in Astronomicis rebus esse consulendos, & primum quidem, quod possibilis sit, ex eo solo conuincitur , quod nihil in eo repugnans naturæ cœlorum, aut motui eorum reperiatur, vt singula a nobis exposita percurrenti facile constabit, & solutiones argumentorum in oppositum a nobis mox adhibendæ ostendunt.

Quod vero necessario ponenda sit , non solum secundum orbes concentricos , sed etiam secundum epicyclos , probant Astronomi manifestis experientijs , nam Sol , & Luna , vt sæpe obseruatum a se esse testantur, atque etiam cæteri planetæ, nunc remotiores a terra, nunc vero propinquiores visuntur, & consequenter, nunc maiores, nunc minores, eorumque motus nunc velociores, nunc tardiores: cum certum sit eo maius apparere corpus, quoad minorem distantiam cernitur, & eo minus, quoad maiorem, eiusque motus tardior videtur ad maiorem distantiam, & ad minorem velocior, sed impossibile id foret, si solo motu sui orbis mouerentur : nam tunc eodem semper modo distarent a terra, & semper sub eadem magnitudinis specie cernerentur , vt ostendunt stellæ fixæ , quarum nulla magis, aut minus distans a terra apparet, & ideo, nec vno tempore maior quam alio: necesse est ergo proprio motu moueri planetas, & circa diuersum centrum a centro totius mundi , quod nisi ponantur orbes ecentrici, patet esse impossibile. Maior vero probatur, nam Sol existens Capricornio, aut in alijs signis australibus maior apparet, quã cum in Cancro, vel in alijs signis Aquilonarib. existit: hæc vero inæqualitas paulatim tollitur, pro vt a prædictis signis recedit, ergo magis distat a terra, dum

dum in his signis versatur, dum vero in illis propinquior est.

Sed respondent aduersarij, has apparentias non prouenire ex maiori, vel minori distantia planetarum a terra, sed quia vapores, qui inter Solem, & visum nostrum interponuntur, disgregant radijs visuales, vt contingit diebus æstatis, cum Sol in ortu apparet maior, quam in meridie. Contra hoc tamen est, quia apparentiæ istæ contingunt sereníssimo cęlo, ac medio a vaporibus emundato, ac tandem planeta eandem eleuationem habente supra Orizontem, ac propterea æstiuo tempore semper contingit caliginosum esse cęlum, & medium magis turbatum, ac permixtum vaporibus, quam hyema li: ergo maior deberet apparere Sol in Cancro, quam in Capricornio, quod constat esse falsum: Necessario ergo fatendum est, hanc inæqualitatem magnitudinis, sub qua apparet Sol, prouenire ex eo, quod dum minor apparet, existat in parte orbis ecentrici, quæ circumscribit partem grossiorem orbis contenti inferioris: quando vero maior in parte continente oppositam, & minus crassam partem eiusdem orbis.

Secunda experientia est, quia Sol plures dies insumit, dum percurrit signa borealia ab æquinoctio verno vsque ad autumnale, a die videlicet vigesimo Martij, vsq; ad vigesimum quartum Septembris, quam dum percurrit Australia, tempore hyemali Nam in prioribus signis insumit centum octuaginta septem dies, in posterioribus vero centum septuaginta octo, quod non potest esse, nisi moueatur in aliquo orbe ecentrico circa terram, ita vt maior pars illius respondeat maiori parti terræ, quam oppositæ, ergo necesse est, orbes ecentricos admittere. Quod vero Soli orbes ecentrici nō sufficiant ad saluandas omnes Phęnomenas, seu apparitiones varias planetarum, sed necessarium sit præter illos, addere sphærulas, seu epicyclos, probatur tertio experientia, quia cęteri planetæ (præter Solem) existentes in puncto auxis ecentrici, hoc est in puncto a terra remotissimo, non semper eodem modo se habent ad terram, sed modo subliniores, modo vero humiliores visuntur, & ex consequenti, nunc diametri eorum maiores, nunc vero minores, & pariter ipsimet planetæ, ac præterea motus eorum velociores, aut minoris velocitatis. Sed tanta hæc varietas non potest ratione solius ecentrici saluari, quia cum aux ecentrici semper sit in eadem distantia a terra, planeta in eo existens semper eodem modo appareret, quoad supradicta omnia, & planeta idem in auxe existens deberet esse a terra remotissimus, & auxis opposito propinquissimus: Cum ergo aliquando remotior, aliquando propinquior in auxe ecentrici appareat, necesse est, sphærulam, seu epicyclum ponere immersum intra profunditatem, seu crassitiem ecentrici, ad cuius motum planeta reuoluatur, & ita possit tam varijs modis nobis apparere iuxta diuersitatem partium motus eiusdem epicycli sibi proprij.

Tertia experientia pro confirmandis epicyclis sumitur ex duplici ecclypsi lunari, quę contigisse referunt Astronomi, Sole, & Luna in eodem situ manentibus, ita vt in vtraque Sol eandem distantiam habuerit a terra, atque adeo eandem vtrobiq; terra vmbram protexerit. Obseruarunt autem vnam eclypsim maiorem fuisse, & plusquam alteram durasse. Ex quibus hoc argumentum satis efficax deducitur: maior, vel minor duratio ecclypsis prouenit ab ingressu Lunę in maiorem, vel minorem vmbram terræ; sed in vtraq; ecclypsi eadem fuit vmbra terræ, cū ponatur Sol æqualiter a terra remotus, necesse ergo fuit, Lunam in vna ecclypsi minus fuisse a terra remotam, in altera verò lōgius a terra distasse: cuius ea est perspicua ratio, quia cum vmbra terræ fiat ad modum pyramidis, necesse est, eo ampliorem relinqui, quo propinquior terra sit, & eo angustiorem quo remotior: quo fit, vt quo propinquior terræ fuerit Luna, eo maiorem pertranseat vmbram, minorem vero, quo longius a terra recedit: & hinc procedit inæqualitas ecclypsium, quoad magnitudinem, & durationem, sed constat Lunam (vt in Theorica planetarum declaratur) ex Sola ratione sui ecentrici, non posse eiusmodi inęqualitates ecclypsium pati, quia ratione illius in omni ecclypsi eandem habet distantiam a terra, cum semper tam in coniunctione eius cum Sole (in qua fit ecclypsis Solis) quam in oppositione (in qua fit ecclypsis Lunæ in auxe sui ecentrici existat: necessarium est ergo, præter ecentricum epicyclum ponere, vt ratione peculiaris motus, quem in eo habet planeta, saluetur diuersa distantia eius a terra etiam si in eodem ecentrici auxe permaneat,

neat,

neat, & ex hac diuersa distantia amplior, vel angustior vmbra, ac tandem maior, atque prolixior ecclypsis, aut minor, & breuior.

Quod potest corroborari ex his, quæ refert Clauius noster in sua sphæra, a fol 443. vsq, ad 449. se vidisse duas ecclypses: priorem in Ciuitate Conimbrica Anno millesimo quingentesimo quinquagesimo nono circa meridiem, in qua directè interponebatur Luna inter visum, & Solem, ita vt Solem integrum non per minimum tempus contegeret, fueruntque tenebræ quodammodo maiores, quam nocturnæ, neque vbi quis pedem poneret, videre poterat, & clarissimè apparebant stellæ in cœlo; & quod mirabilius erat, aues ex aere in terram præ horrore ex tanta terræ obscuritate incusso decidebant. Alia fuit Romæ anno 1567. etiam circa meridiem, in qua etsi Luna inter Solem, & visum interponeretur, non tamen ita vt totum Solem obscuraret, sed (quod nunquam fortasse alias euenit) relinquebatur in Sole circulus quidam, vndique totam Lunam ambiens. Ex quibus colligitur primo, Lunam, & Solem in his ecclypsibus non habuisse eandem distantiam a terra, nec inter sese, alioqui eodem modo in vtraque ecclypsi obscurarentur, vt a perspectiuis clare demonstratur. Secundo, colligitur nec moueri eisdem motibus suorum orbium totalium, tanquam proprijs, sed minores alios (vt sic loquamur) habere, & circa diuersum centrum a communi totius mundi, quod non est possibile, nisi præter totales orbes eis proprios, ponamus ecentricum simpliciter, & duos alios minores orbes, ex parte etiam, ac secundum quid ecentricos iam a nobis expositos. Tertio tandem colligitur præter hos tres orbes ecentricos, ponendam esse in medio orbe simpliciter ecentrico sphærulam quandam in profunditate, seu grossitie eius immersam, quæ proprio motu moueatur ab Oriente in Occidentem, & in qua planeta insideat, & cum qua circumuoluatur. Quibus positis phænomenæ omnes, seu appaririones variç planetarum non solum in suis motibus ostensæ, sed etiam ecclypses, & varij modi earum saluantur. Ex his autem partialibus orbibus componi quodammodo dicuntur orbes totales planetarum, propter ordinem, quē cum eis seruant, & quia in profunditate, seu grossitie eorum vniuersi ponuntur, & a motu eius suo modo dependent. Quod quidem, vt a nobis explicatum, licet euidens non sit, est ta nen valde probabile, & in cōtinua obseruatione Astronomorum fundatum, quæ circa effectus a nobis perceptibiles per sensus versatur, & ideo fidem meretur efficere, id quod ex solutione argumentorum magis constabit.

Ad primum igitur negandum est, ex ecentricorum motu sequi penetrationem, aut scissionem eorum secundum aliquas partes, aut etiam ex parte dari vacuum: & huius ratio est, quia non ita mouentur, vt aliquando debeant coniungi in eadē parte spatij grossiores partes vtriusque aut grossiores vnius cum delicatioribus alterius, sed proportionaliter ita simul mouentur orbes isti, quasi partiales ad motum totalis, vt partes grossiores vnius semper subsint delicatioribus alterius, atque etiam è conuerso, cum regularissimus sit, & vniformis earum motus, eisq; iuxta propriam naturam conuenit. Ex tali autem motu facile quisque intelligat, nullum ex illatis incommodis in argumento sequi.

Ad secundum neganda est consequentia, quod ex ecentricis sequatur moueri cælestia corpora motu recto, nam ad motum rectum non satis est, corpus motum habere, vel acquirere diuersam distantiam a terra, vel ab alio corpore extrinseco, sed requiritur, quod per lineam rectam eam consequatur, cum notum sit ex eadem Aristotele, atq; eodem loco in argumento citato, motum rectum esse, qui per lineam rectam fit. Orbes vero ecentrici non mouentur per lineam rectam sed per circularem, non tamen circa centrum mundi, sed circa proprium. Et prætera habent partes quasdam grossiores, tenuiores vero altas, & ratione vtriusq; acquirunt per motum circularem diuersam distantiam, non quidem a proprio centro, circa quod mouentur, nam hoc pugnaret cum motu circulari, sed a terra, vel a centro eius quibus non commēsuratur circularis eorum motus. Negandum est igitur, moueri ab vno loco, seu spatio in aliud, sed mouentur ab eodem in idem, vt postulat motus circularis, sic autem moti acquirere possunt diuersam distantiam a terra.

Ad aliud vero, quo idem argumentum vrgetur, respondeo, non posse Lunam in circulo motam in proprio epicyclo nunc vnam,

nunc vero alteram faciem nobis ostendero, sed semper, & necessario eandem: nam cum voluatur in circulo circa proprium cētrum proprio motui proportionatum, necesse est instabili quodam liberamento permanere semper: D. autem Th. pro hac sententia relatus nihil asserendo docet, sed referendo Astrologorum sententiam loquitur semper, & nunquam eam refitando, vt ex eisdem locis in argumento citatis facile constare cuique poterit.

Argumento tandem aliorum: respondetur, varijs obseruationibus astronomis compertum esse, Lunam aliquando existentem in eodem puncto a terra remotissimo, non eandem ab illo habuisse distantiam, nec eiusdem magnitudinis apparuisse, & pariter in eodē puncto epicycli terrę propinquissimo, quæ etiam in alijs planetis obseruata sunt, atque reperta, Immò Clauius noster in sua sphæra, fol 444. testatur se vidisse paucis annis elapsis Martem sub tanta magnitudine, vt duplo maior tunc cęlo serenissimo appareret, quam alio tempore, ita vt multi mirarentur, existimantes, nouum in cœlo sydus effulsisse, quæ nec in solis ecentricis, nec in solis epicyclis referri potest, sed necesse est, in vtroq; referri, vt probauimus.

QVAESTIO VII.

An omnes cœlestes orbes sint inter se contigui, nullo alio corpore interiacente.

QVamuis controuersia hæc ad interpretes sacræ Scripturæ spectare videatur, quatenus ex diuersis scripturæ locis ortum ducit: nō tamen est a philosophis aliena, quorum partes sunt, naturam, & situm cœli inuestigare. In qua controuersia duæ sunt præcipuæ sententiæ extremè oppositæ.

Prima negat contiguitatem omnium orbium cęlestium admittens veras ac elementares aquas inter omnes orbes mobiles, & cęlum Empyreum, quas dicitur diuidere ab aquis permeantibus terram, totius globus cęlestis mobilis. Ita sentit Pater Mol. 1. p. disp. 10 de opere sex dierum, & videtur manifesta sententia multorum Patrum: sic Iustinus Martyr, in responsione ad quæstionem 49 Orthodoxorum, Basilius homilia 3. Hexameron, Theodoretus, quæst. 11. in Genesim, Ambrosius, 2. libro Hexameron, cap. 3. Chrysostomus, homil. 4. in Genesim, Hilarius in illa verba Psalm. 135. Qui fecit cęlos in intellectu, Gennadius, & Siueria relati a Lypomano in illa verba, Genesis 1 *Fiat firmamentum in medio aquarum, &c.* ac tandem Augustinus 2. super Genesim ad literam, his verbi: *Quomodo autem, & quales aquæ ibi sint, esse eas ibi minime dubitamus: maior est quippe huius Scripturæ autoritas, quam omnis humani ingenij capacitas.* Fundamentum huius sententiæ sunt expressa sacræ paginæ testimonia, quæ supra cęlos aquas constituunt, & cū supra Empyreum consistere non valeant, fit consequens, vt inter ipsum, & alium cœlestem globum mobilem eas intercipi fateamur Danielis 3. *Benedicite aquæ omnes, quæ super cælum sunt, Dominum*: Psalmo 148. *Laudate eum cæli cœlorum, & aquæ, quæ super cœlos sunt.* Et Psal 103. *Extendens cælum, sicut pellem, qui tegis aquis superiora eius.* Præterea firmamenti nomine in Scriptura intelligitur cęlum stellatum, vt constat ex c. 1. Genesis: *Vocauit Deus firmamentum cælum.* Et rursus: *Fiant luminaria in firmamento cęli* Ac tandem: *Fecitq; Deus luminaria magna; luminare maius, vt praeesset diei, & luminare minus, vt praeesset nocti, & Stellas, & posuit eas in firmamento cœli, vt lucerent super terram.* At firmamentum mediat inter aquas, eadem Scriptura ibidem testante, illis verbis: *Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis.* Igitur inter empyreū cęlum, & octauā sphæram, veræ intercipiuntur aquæ. Quod vrget P. Mol. supra ex eo, quod si in citatis verbis nō intelligantur veræ aquæ elementares, nō stabit veritas, proprietas, & sinceritas Scripturæ, sed violentia illi inferretur, siquidem vox *aqua* ex propria impositione significans elementares, ac veras aquas, a propria significatione extrahitur ad tropum, figuram, & metaphoricum sensum: quod si liceret, nihil stabile permanebit in Scriptura: nec vllum ex illo dogma poterit firmo argumēto probari. Quæ doctrina pręsertim vim habet in præsenti, cum oīa relata testimonia possint sine vllo incōmodo de veris aquis intelligi: licet. n. aquæ elemētares, & corruptibiles inter cęlos ponantur, & ideo alterentur, nō ideo consequens necessario fit, vt

cor-

corruptioni subdantur, siue propter ipsarum resistentiam, ratione multitudinis materię, siue ob qualitatem a Deo impressam, vel denique denegante Deo suum concursum ad actionem corruptiuam ex aliquo occulto fine. Neque etiam sequitur, ibi esse violentas: solum enim tendunt in locum firmamenti: nullum namq; elementum grauitat, aut leuitat, nisi infra orbem Lunæ constitutum: Nihil igitur obstat, quo minus loca Scripturæ in sensu huius sententiæ intelligantur, ac proinde sic intelligi debent.

Quæ sententia intelligitur a suis patronis, de aquis elemétaribus initio supra octauam sphæram, a Deo constitutis, non quasi ex continuam vaporum eleuatione ibi in dies generentur, vt improbabilis quædam opinio adstruxit: quam tetigit Augustinus 2. super Genesim ad literam ca. 4. & D. Tho. 1. p. quæst. 68 art 2. ad finem breuissime retulit, & sufficienter refutauit his verbis: *Dicere enim quod aqua vaporaliter resoluta eleuentur supra cœlum Sydereum, vt quidam dixerunt, quorum opinionem tangit August. 2. super Genesim ad literam, est omnino impossibile, tum propter soliditatem cœli, tum propter regionem ignis mediam, qua huiusmodi vapores cõsumeret, tum quia locus, quo feruntur leuia, & rara, est infra concauum orbis Lunæ, tum etiam, quia sensibiliter apparet, vapores non eleuari vsque ad cacumina quorumdam montium: quod etiam dicunt isti de rarefactione corporum in infinitum propter hoc, quod corpus est in infinitum diuisibile, (vt ideo vapores ad summam raritatem producti supra cœlos eleuari possint) vanum est: non enim corpus naturale in infinitum diuiditur, aut rarefit, vsque ad certum terminum.*

Probabilior tamen, & communis sententia tenet, supra cælestia corpora, aut inter vnum, & aliud, nec aquam, nec corpus aliud extraneum reperiri, sed immediate esse contigua. Sic scholastici communiter in 2. dist. 14 D. Thom. quæst. 1. art. 1. Bonauent art. 1. Durand. q. 1. Alber. Mag art. 1. & plures alij ibidem Ægidius 2. lib. Hexameron, c. 14. Lyranus, Abulensis, Caietanus, & Catherinus in c. 1. Genesis, & idem D. Thom 1. p. q. 68. ar. 1. cum alijs. Probatur ex ordine, ac dispositione vniuersi, iuxta quam corruptibilia omnia, & elementaria corpora infra orbem Lunæ collocata sunt, vnde sublunaria dicta Pugnat igitur cum hac dispositione, eorum aliquod intra vnum, & alterum cęlum fuisse interiectũ, incorruptibile vero corpus, præter cęlum nullus agnouit. Præterea, si aquæ vere inter cęlos continerentur, elementares forent: cum nemo alias præter elementares a Deo fuisse conditas excogitauerit, neq; ad id extet fundamentum aliquod, sed hoc pugnat naturę earum, ortus & interitus capaci quæ proinde calore cęlesti alteraretur, ac sol ueretur, nec non ex earum materia aliud generaretur corpus, aut ipsa omni forma orba ta maneret, quod natura rerum, & ordo non patitur. Nec prodest subterfugiũ nostri Mol. Nã si sua natura relinquantur aquæ, nõ possunt non nimio calore dissolui ex parte saltem, ac proinde ibi essent generationes, & corruptiones. Multitudo vero materiæ prodesse poterit solum, ne tantum diminuantur, vel etiam, vt continua reactione in contrarium partes deperditas restaurent. Asserere vero: Deum qualitatem aliquam restitiuam aquis illis tribuisse, vel continuo proprium cõcursum ad aquarum alterationem cęlo subtrahere, & liberum est, & parum philosophicum, cum miraculum in prima rerum naturalium conditione admittat cõtra omnes: & præterea nulla ratione necessarium, vt infra videbimus, ac proinde hoc solo titulo refellendum. Deniq; id ipsum confirmatur, quia aquæ supra cælum nõ possent non violenter, & contra propriam naturam detineri, vt pote extra centrum, in quod natura sua propendunt, sicut aliæ aquæ elementares, cum eiusdem omnino naturæ sine dubio essent: perpetuam vero, aut diuturnam valde violentiam rebus naturalibus concedere, alienum est a ratione. Nec satisfacit solutio pater Mol. scilicet, hoc solum conuenire corporibus elementaribus sub cœlo Lunæ constitutis, quia vbicumque corpora collocentur, eiusdem remanent naturæ, & conditionis naturalis, sed esse sub alijs corporibus exigunt natura sua corpora grauiora, sicut leuiora constitui super grauia, vel minus leuia: igitur aquæ elementares ex natura sua postulant collocari sub elementis ignis, & aëris, & dum extra hunc situm detinentur patiuntur violentiam contra internum impetum, & tendentiam in proprium locum; quod concedendum nequaquam est, maxime cũ nulla appareat vtilitas, nullus eluceat finis, in quem huiusmodi aquæ, a proprijs locis extractæ, supra cœlum fuerint relegatæ. Nam, quod nonnulli excogitarunt, relati à Beda

Beda in lib. de natura rerum, vt testis est P. Pereira 1. cōmentariorum in Genes. vers 6. quibus accessit grauis quidam Doctor, referente Abule. in c. 7 Genesis, videlicet, Deum intra cęlum referuasse aquas pro inundatione terræ efficienda, tempore diluuij, figmentum profecto est. Nam in primis, cum iam tempus diluuij præteriet, dilapsæ essent huiusmodi aquæ, ac proinde modo non essent intra cęlum, vt prima opinio asseuerat, & ideo inepte, immò falso, nunc ad diuinas laudes in Scriptura inuitarentur aquæ, quæ super cęlos sunt: deinde earum aquarum locus perpetuo vacuus persisteret, cum aquæ diluuij causa illum relinquerent, & non sit aliud corpus potens eum replere præter cęlum, quod nequit hoc præstare, nisi aut dere lictione proprij loci, aut per rarefactionem quorum neutrum naturaliter cęlo conuenire potest, vt ex supradictis constat. Præterea ad inundationem terræ, hoc non est necessarium, cum hæc optime potuerit accidere ex effluxione aquarum maris, fontium & fluminum supra terræ superficiem, & etiam per ingentem, & assiduam pluuiam è media aeris regione continuo aquis dilapsis. Vlterius, si tanta aquarum copia è cęlo descendisset, non posset non subito extingui tota sphæra ignis in itinere obuiam facta. Denique non possent aquæ in terram di fluere ad efficiendum diluuium, nisi disrumpendo cęlum, vel ipsum penetrando, cum alias nullus illis posset aditus patere: vtrumq; vero naturaliter est impossibile, ac proinde placitum hoc plane improbabile.

Nec minus probandum est, quod venerali Bedæ supra magis placuit, nempe, aquas supra orbem stellarum sitas fuisse, ad temperandum ardorem stellarum: sine fundamento enim, & contra rationem est, syderibus ardorem tribuere, alias incorruptibiles non essent ex propria natura, cum istæ qualitates ad corruptionem disponant subiectum, vt in superioribus diximus: solum ergo continetur in stellis eminenter, secus etiam Saturno insideret summa frigiditas formaliter, pro qua temperanda præparari debuisset inter eosdem cœlos elementaris ignis, & idem est de alijs planetis. Esset igitur in cęlis continua actio, & reactio contraria, ac proinde substātialis trāsmutatio, & frequēs vicissitudo generationum, & corruptionum contra experientiam, & cōmunem sensum.

Superest, vt arg. 1. sententiæ diluamus, & simul aperiamus perspicue verū sensum locorum Scripturæ, quæ in varias sententias auctores adhuc nostrę opinionis distraxerunt. Nam Bonauent Durand. Alb. & plures alij ex supracitatis, ita explicant, vt aquæ, vel aquarum nomine intelligatur in Scriptura locis cit & similibus cęlum crystallinum, situm supra octauam sphæram, quæ vocatur firmamentum, siue ipsum solum, siue etiam cum alijs planetarum orbibus, & hoc firmamentum dicitur, diuidere aquas ab aquis, id est, veras aquas elementares, & sublunares a cęlo illo crystallino, quod aqueum, siue aqua appellatur ęquiuocè, propter similitudinem cum veris aquis, eo quod perfluidum, & diaphanum sit omni ex parte, secus quam alij inferiores orbes Stellis, & planetis distincti.

Sed tamen hic sensus nobis non placet, quippe, qui multa continet difficilia. Et in primis falso innititur fundamento, supponēs supra Stellatum cęlum esse corpora alia cęlestia præter empyreum, quod in superioribus falsitatis conuicimus Imò, & si admitteremus, dari huiusmodi cęleste corpus supra octauam sphæram, saltem hoc non est certum, sed valde dubium, & non solum rudi illi populo, cui alloquebatur Moyses, verū maiori, ac meliori Philosophorum parti, & antiquitati omni prorsus ignotum Quo ergo pacto credi potest certissimam rem per eam, de qua valde dubium est, vel ignotum omnino, an fuerit a Deo condita, enarratam & explicatam fuisse a sacro scriptore? Præterea hac explicatione obscurissimus redditur contextus sacer, creationem describens, in eo enim tripliciter variaretur significatio vocis aquæ: nam cum primo dicitur: *Spiritus Domini ferebatur super aquas*: aquarum nomine intelligunt Doctores isti materiam primam, seu corpulētam quandam massam: & cum dicitur: *Fiat firmamentum in medio aquarum*: eodem nomine agnoscunt nonum cœlum: cum autem subiungitur: *Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt, in locum vnum*, planè est sermo de elemento aquæ, quod quidem in re tam graui, ac rudi populo enarrata, ab Scriptore canonico, admittendum non est.

Denique similitudo illa adducta inter nonam sphæram, & elementarem aquam parui momenti est, cum ea omnia, in quibus similitudo consistere dicitur, in alijs etiam octo inferioribus orbibus reperiatur: cum om-

nes

ner sint lucidiores, & magis diaphani, quam aqua, eiusdem etiam rationis, & apparentiæ secundum omnes suas partes, & saltem eadē prorsus ratio erat de decima sphæra iuxta eorundem opinionem, imò, & de cęlo empyreo, vt constat, nulla ergo specialis similitudinis ratio est in nona, ac in alijs sphæris cælestibus.

Item secundo argumento adducto refutatur sententia Orig. Hom. in Genes. nō longe a principio, intelligentis nomine aquarum existentium super cęlos substantias Angelicas. eo quod ad diuinas laudes excitentur, quarum materiales aquæ capaces non sunt: *quæ* sententia ab omnibus reijcitur. Epiph Epist. ad Ioan. Hierosolym. & Hieronym. Epist. ad Pammachium, eam, vt errorem, referunt, Aug. cum id docuerit 13. confessionum c. 15. tanquam inconsideratè dictum, retractat 2. lib. retractationum c. 6. & D. Basilius homil. 3. in Gen. tacito auctoris nomine, eam quasi somnium, anilemq; fabulam refellit, infert enim verbis manifestam vim, trahens ea ad sensum, non modo non intentum, sed neque vlla ratione cum antecedentibus, & consequentibus cohærentem, vt legenti constabit. Et manifeste reuincitur ex cantico trium puerorum, vbi postquam inuitantur Angeli ad laudandum Deum, deinde memorantur aquarum. *Quæ super cœlos sunt*, cum alijs creaturis, quæ etiam si rationis expertes, dicuntur laudare Deum, quatenus sua perfectione, varietate, & pulchritudine, Deum auctorem commendant, & ad ipsius laudes creaturas ratione pollentes prouocant, quod ex mente Damasceni egregie docet D. Thom. de spiritual creat. art. 6. ad 14. his verbis.

Ad decimum quartum dicendum, quod secundum Damascenum (scilicet lib. 2 ca. 6. in fine) cęli dicuntur enarrare gloriam Dei, laudare, & exultare materialiter, in quantum sunt hominibus materia laudandi, vel enarrandi, vel exultandi Simili a inueniuntur in Scripturis de montibus, & collibus, & alijs inanimatis creaturis, & iuxta placitum Origenis, nomine roris, glaciei, & reliquorum non viuentium, & expertium rationis, quæ ad laudes Dei inuitantur, deberemus intelligere alias creaturas rationales, quæ solę laudandi Deum propriè capaces sunt, quod est absurdum.

Consequens ergo fit, vt cum pluribus doctoribus nomine aquarum in Scriptura, veras ac elementares aquas intelligamus, vt nomen ipsum præ sese fert, quod non est cur a propria significatione in alienos, atq; etiam extortos significatus extrahatur, vt bene admonet Pater Molina supra, siquidem cum omni proprietate accipi potest, ac proinde vt sonat, sumi debet iuxta regulam Augustini interpretibus Scripturę satis familiarem. Quapropter veræ, ac elementares aquæ sunt quæ dicuntur esse super cœlos, & a terrestribus aquis: per firmamentum diuidi Pro cuius intelligentia scire oportet, *firmamentum* in sacra pagina proprie accipi nunc pro aggregato ex omnibus orbibus cælestibus mobilibus cum elemento ignis, & aeris, nunc vero pro aliqua parte huius aggregati: qua etiam ratione non semel vsurpatur cęlum, quod tradit D. Thom. 1 p. q 68. art. 1. adducens verba Augustini ex 2. super Genesim ad litteram, commendantia hanc positionem hoc modo: *Hanc considerationem laude dignissimam iudico*, & expressius in solutione ad primum. Idem expressit D. Hieronymus Epist. 85. ad Occeanum his verbis: *Inter cœlum, & terram medium extruitur firmamentum, &c.* Rupertus 1. libro de Trinitate cap. 22. sic inquiens: *Firmamentum non solidum quid, aut durum, vt vulgo putatur, sed aer est extensus, &c.* Et statim: *Scriptura illud firmamentum nuncupauit, videlicet, eo quod diuidat aquas ab aquis*: Beda in Genesim asserit, pro toto prædicto spatio accipi firmamentum in historia creationis. Sequitur Durandus in 2. dist. 24 Eugub. in cosmopoeia. Caietanus in 1 caput Genesis, ex nostris Pater Pereira lib 1. in Genesim. Et Pater Suarez 1. tomo Metaphysicæ disputatione 13 sect. 22. & vox firmamentum in Hebręo, vt apud peritos linguæ constat, significat extensionem & quasi expansionem, explanationem, & explicationem eius, quod complicatum erat: id quod egregie explicuit Regius Psaltes, Psalmo 13. *Extendens cœlum sicut pellem*, hoc est, *sicut tabernaculum*, quam vocis significationem expresserunt septuaginta interpretes, quod toti illi quasi aggregato, & cuilibet parti cōpetit. Quæ eadem vox Hebręa, teste Lypom. Catena in c. 1. Gen. Interdum etiam significat stabilitatem, seu firmamentum: quo sensu Psal. 103. dicitur, *Terminum posuisti (scilicet aquis maris) quem non transgredientur*. Et ideo Septuaginta trāstulerunt

illud verbum Hebræum per Græcum significans, dans firmitatem, & vulgatus vertit *firmans*. Vtrumq; egregie complectitur Augustinus 2. super Genesim ad literam c. 10. his verbis: *Nec nomen firmamenti cogit, vt stare cœlum putemus: firmamentum enim non propter stationem, sed propter firmitatem, aut propter intransgressibilem terminum superiorum, & inferiorum aquarum intelligere licet: quæ iuxta statim dicenda accipienda sunt*. Ratio igitur firmamenti proprie conuenit secundum vtranque significationem toti huic globo inter cœlum Empyreum, & terram intercepto, vt illum consideranti per se constabit. Et propriè etiam conuenit infimæ regioni aeris nebulosæ dictæ, ob ingentem vaporem, & exhalationum admixtionem in ea errantem. Est enim expansio, seu extensio maxima, in qua aues, homines, & bruta, quasi in quodam tentorio degunt. Est præterea immobilis intercapedo, & situs, seu fixus, & stabilis terminus, non immobilitate partium, sed quasi æquiualentia, & positione totius sphæræ partialis aeris, inter aquas terrestres & aereas, hoc est inter aquas tegentes terrã, vel aliquam illius partem, & eas quæ in media aeris regione ex continua vaporum eleuatione indesinenter generantur. De hac itaque regione aeris propriè dicitur firmamentum, & hoc est firmamentum, secundo die factum, in medio aquarum, diuidens aquas ab aquis, immediate vtrasque attingendo, propriissime, & in rigorosa significatione. Idem firmamentum vocauit Deus cœlum, ibi enim nequit intelligi de aliquo orbe cælesti, cum secundum probabiliorem sententiam, iam omnes præsupponerentur facti primo die. Dicitur vero cœlum (cuius sunt aues) per accommodationem, signanter, tamen, vt egregie D. Thom. 1. parte, quæst. 68. art. 1. ad 1. hisce verbis: *Per firmamentum vero secunda die factum intelligitur spatium aeris in quo nubes condensantur, quod etiam cœlum æquiuoce dicitur, & ideo ad æquiuocationem designandam, signanter dicitur, vocauit Deus firmamentum cœlum, &c.* Nomine igitur firmamenti vtitur sacer Textus pro diuersis eius partibus, ita vt ex antecedentibus, & consequentibus semper possit intelligi, pro qua parte accipiatur, & ita tollatur æquiuocatio vt dum dr, Deus stellas in firmamẽto posuisse, sumatur duntaxat pro cęlo stellato: dum dicitur Solem, & Lunam collocasse in firmamento, accipiatur pro primo, & quarto orbe: cum autem asseritur, factum fuisse firmamentum in medio aquarum, aut diuidere aquas ab aquis, intelligenda venit infima pars aeris, & idem dicendum est de cęlo, vt scilicet nunc pro vno, nũc pro alio sumatur corpore, ex determinatione antecedentium & consequentium, sublata ęquiuocatione, vt dum dicitur, Deus principio condidisse cœlum, pro omnibus corporibus incorruptibilibus simul, pro aliquo vero eorum specialim, cum illius proprietas exprimitur: vt cęlum Lunæ, Solis, stellarum, cęli cęlorum pro Empyreo, aut omnibus incorruptibilibus: cũ autem firmamentum secunda die factum, & diuidens aquas ab aquis, nuncupatur cœlum, & supra cęlos dicuntur esse aquæ, & in cœlo aues degere, manifestum est, non pro æthereo cœlo, sed pro aereo vsurpari, cum æthereum cœlum aues non pertingant, & aquæ non possint supra cęlos locari. Ponitur autem aliquando nomen cœlum in plurali, etiamsi vnum tantum corpus significet, iuxta Hebraicam Phrasim, quia hoc nomen in lingua Hebręa singulari caret Diciturq; hoc firmamentum, & cœlum, eodem secundo die, quo factum est, aquas diuisisse, vel quia simul aquæ, seu nubes in media regione aeris, a Deo collocatæ sunt, pro similibus generandis, vel quia statim eleuati sunt aliqui vapores, & in nubes condensati, non enim sufficit, ad veritatem Scripturæ asserentis, firmamentum diuidere aquas ab aquis (vt putauit Pater Pereira supra) futuras esse postea aquas in regione aerea, quas firmamentum diuideret a terrestribus.

Ex quibus iam constat ad argumenta prioris sententiæ, & in primis Patres ibi relati, iuxta ea, quæ diximus, cum pluribus Patribus, & Doctoribus, de acceptionibus firmamenti, & cęli explicari optime possunt, vt legenti constabit. Ex eisdem etiã perspicue constat, verus, & germanus sensus locorum sacræ Scripturæ, in quibus cœlum, & firmamentum manifestè accipiunt ur aliquãdo pro incorruptibili sphæra, vna, vel pluribus, nonnumquam vero pro sphæra, aut regione aeris, præsertim infima, vt in superioribus ostendimus. Fatemur ergo, in Scriptura aquarum nomine veras, & elementares aquas intelligi: inficiamur tamen eas esse supra cœlum æthereum, sed supra aerem tantum, supra infimam scilicet aeris re-

rationem, vt explicatum est. Quæ vero adduxit doctissimus Pater Molina, & falsa sunt, & supra à nobis refutata.

QVAESTIO VIII.

An cœlestia corpora moueantur à propria forma substantiali, vel ab intelligentia.

PRæsupponit quæstio moueri cœlestia corpora motu circulari, quod manifestum est, ex motu stellarum, quæ eis insident, quas moueri videmus, seruata semper eadem distantia inter sese, quod constat, non posse fieri, nisi corpus ipsum cœleste, cui affixæ sunt motu circulari, euolueretur. Quod enim immoto cœlo non moueantur, vt quidam decepti crediderunt, hac ratione conuincitur, si stella mouetur immoto orbe, vel mouetur intra proprium orbem, aut superficiē eius, sed ex vtroque sequitur apertè dari vacuum: ergo.

Probatur minor, quia si intra proprium orbem mouetur, necesse est, vnum locū relinquere, & ad alterum se transferre per motū. Constat verò, non dari corpus aliud, à quo relictus locus repleatur, permanebit igitur vacuus: Et pariter, si moueatur per superficiē proprij orbis: nam inter illam, & superficiē alterius orbis immediati permanebit vacuū spatium, per quod mouetur, cum nec detur corpus, à quo repleatur.

Quo præsupposito, in dubium reuocat, an moueatur cœlum virtute formæ substantialis propriæ, tanquam principij efficientis intrinseci, vel solum ab intelligētiis, tanquam à principio externo, & quod priori modo moueantur, sicut viuentia effectiuè à propria anima mouentur. Docuerunt nonnulli, quos D. Bonauen in 2. dist. 14 art. 3. q. 2 retulit, & sequutus est Albertus Saxoniæ 8 libro Physicorum, quæst. vltima cui principio intrinseco alij ex antiquioribus Phylosophis a Conimbricensibus citati 2. lib. de cœlo c. 5 q. 5 art 2. atque etiam Vallesius controuersia 11. ad tyrones post medium, addiderūt intelligentiam, ita vt, vel motus idē, partim ab interno principio effectiuo, partim ab externo procederet, vel certè motus vnus à dextra ad læuam ab intelligentia, alter verò à læua ad dexteram à propria forma, vt asseruerunt alij.

Probatur primo, quia si forma cœlestis non præstat efficientiam ad motum; ergo nullum cōcursum præstare potest, & sic erit otiosa, & ex consequenti frustra eidem corpori concessa: Probatur sequela prior, quia præter actiuum concursum, solum potest præstare passiuum; nam ad motum, nec finalem, nec formalem, præstare manifestū est: Sed passiuum concursum sola materia præstat, cum sit materialis causæ proprius, ergo nullum præstabit forma.

Probat Vallesius secundo, quia corpora grauia, & leuiā ignobiliora sunt cœlestibus; sed valdè probabile est, moueri à proprijs formis, tanquam à principijs efficientibus internis: ergo probabilius erit, hoc idem orbibus cœlestibus esse concedendum præsertim apud Aristotelem, qui intelligentias veras eorum formas esse videtur docuisse.

Opposita sententia, quod cœlestia corpora non moueantur a principio interno effectiuo, sed ab externo, dumtaxat, quod est Angelus, seu intelligentia, communis est in vtraque Schola, Theologica, ac Philosophica; quantum ad vtramque partem, vt optimè adnotauit Pereira noster, lib. 1. suæ Philosophiæ ca. 1 & lib 2. in Genesim, q. 6. asserens, quasi per manus traditam fuisse inter antiquos Philosophos, & postea à Theologis acceptam, quod certè magnum est veritatis argumentum, præsertim eius rei, quæ non potest euidenti argumento conuinci. Eam enim tenuit in primis D. Thom. quæst. 6 de potentia art. 3 & 1. par. quæst. 70. art. 3. D. Bonauent. in 2. dist. in 14 art. 3 q. 2. Scotus ibidem quæst. 1 Durandus, quæst. 2. Ægidius q. 5. Albertus Magnus art 6 & 12. Metaphysicæ tractatu 2. c. 10. Capicolus in 2. disputatione 9. quæst. 1 art. 3. Ferrariensis 3. contra Gentes, cap. 46. Sotus 2. libro Physicorum quæst. 11. ibidem, Pater Toletus, & Patres Conimbricenses 2. libro de cœlo, c. 5 quæst. 5. Pater Suar tomo 1. Metaphysicæ dispur. 18. Sectione 3. num 36. Iuxta quam duo asserimus.

Primum est, non esse possibilem naturaliter potentiam, aut formam intrinsecā, à qua cœlum effectiuè se moueat, quod probauit D. Thom.

D.Thomas 3. contra Gentes cap. 23. ratione 4. hoc argumento. Motus localis non potest emanare à forma, tanquam à principio efficiente, nisi terminus, per talem motum per se comparatus, sit debitus formæ eius, vel certè eidem corpori, ratione talis formæ, vt euidenti inductione probari potest, per singulos motus locales elementorum, & aliorum corporum discurrente, & ratio id ostendit; quia inclinatio actiua in motum, & speciem capit à termino naturaliter debito, tanquam à proprio actu, per quem perficitur, sed constat, nullam præsentiam, vel modum eius, quem potest cœlum acquirere per motum, esse ei debitum ratione suæ formæ satis perfectè per eam, quam habet supra omnia alia corpora, & ideo nullam aliam desiderantem, cũ omnes sint eiusdem omnino rationis, ergo non potest esse motus cœlo naturalis, ratione suæ formæ, tanquam principio efficiente eius: sed non potest naturaliter dari potentia intrinseca ad motum, si is non sit naturaliter debitus mobili, ergo non est possibilis naturaliter talis potentia intrinseca cœlo.

Neque sit satis argumento si dicatur, non esse cœlo motum debitum ratione termini, sed vt eo medio fiat proximum inferiorib. corporibus, vt ita approximatum possit influxum habere circa illa, & ea perficere, atque etiam se ipsum, in quãtum virtutes eius per exercitium suorum act. um perficiũtur. Hoc inquam, non satisfacit, quia potẽtia motiua localis solũ potest respicere per se præsentiam in loco, vel spatio loci, & solũ per eam perfici, quemadmodum potentia calefactiua solum calorem, & ideo solum ordinatur per se ad calefactionem: cæteri verò motus, vel actiones, & earum termini extra rationem eius sunt, & per accidens ad illam se habent: ergo cum non possit esse debita cœlo alia præsentia localis, erit impossibile dari potentiam ad illam cœlo intrinsecã; cum hæc nihil præter præsentiam localem secundum se respiciat. Nam quod corpus localiter motum fiat præsens his, aut illis temporibus, & quod præsens possit alterare, corrumpere, vel generare, per accidens omnino est, respectu eiusdem localis motus, aut motiuæ potentiæ, quæ ex hoc nihil prorsus variatur, & per se solum ordinatur ad perficiẽdum proprium corpus, cui concessa, & debita est. Est enim motus ex Arist. 3. lib. Physicorum textu 17. actus mobilis, prout mobile existit, id est, qui solum per se ordinatur ad perficiendum corpus, in ordine ad propriũ terminum. Ergo idem est, non esse talem terminum per se potentiæ debitum, aut corpori, & non esse possibilem talem motum, aut potentiam motiuam ad eum adquirendum.

Probatur tandem idem assertum, quia impossibile est, corpus esse violẽter in loco sibi naturaliter debito, cum sit naturæ eius consentaneus: sed id sequitur in cœlo, si ei concedatur virtus à qua effectiuè moueatur: ergo contradictionem implicat dari, vel ab ea moueri.

Probatur minor, quia cum talis virtus, & motus, ab ea eliciendus sit naturalis; eo ipso, quod ab ea cessauerit, permanebit in eodem loco violenter, cum permaneat contra impetum propriæ inclinationis: erit ergo in statu violento, quamdiu in eodem loco, aut in eadem præsentia sibi debita, aut modo illius permanserit: siquidem qualibet præsentia, aut modo illius dato ab interno impetu, aliã præsentiam, vel modum adipisci conatur: & ideo contra internum impetum ea caret, ac proinde cum violentia. Et vrgeo argumentum hoc modo: Repugnat dari naturalem inclinationem ad actum, vel motum, nisi respectu alicuius formæ determinatæ, vel termini per eum comparandi: cũ motus ex propria essentia sit fieri alicuius termini; sed motus circularis cœli non tendit in aliquem determinatum terminũ, vel præsentiam, quia cęlum in nullam determinatam inclinatur, nec in vlla quiescit, sed solum postulat supremam, respectu omnium corporũ, quam constat habere, etiamsi non moueatur, & quam habuit in primo instanti, in quo conditum est à Deo, in quo non mouebatur: ergo repugnat dari naturalem inclinationem effectiuam in cœlo ad motum.

Secundum assertum; orbes cœlestes à forma extrinseca mouentur, nempè ab intelligentijs: sic vnanimiter omnes citati supra, ex quibus D.Thom. opusculo 10 artic. 3. & opusculo 11. art. 2. docet esse omnino certã sententiam, & Physicis rationibus demonstratam; & de potentia, q. 6 art. 3 inquit: fidei sententiam esse, quod substantiæ separatæ, siue Angeli, moueant corpora cœlestia. Bonau. supra vocat sententiam fidei consentaneam, illam statuit Arist 8. Physicorum, c. 6 textu 52. & lib. 12. Metaphysicę c. 8. tex. 43

Plato

Plato 1. de legib. cum reliquis fermè omnibus vtriusque Scholæ, qui eam confirmarũt, ex ordine inter res creatas constituto, qui in eo maximè positus est, quod inferiora per superiora in proprijs functionibus regantur, & corporalis creatura coniungatur cum spiritali, atque adeo, sicut in paruo mundo, homine videlicet, corpus per spiritum gubernatur, simili modo in maiori mundo contingat. Quæ ratio probata est sacris etiam Doctoribus ex quibus ea vtuntur D.Dionys. c.5. cœlestis Hierarchiæ, & de diuinis nominib. c.8. D.Gregorius 4. Dialogorum, c 4. D. August. 3. de Trinitate cap. 4. cum alijs. Idem etiam Philosophi sibi habuerũt persuasum. Quia cum cœlestium orbium motus, mira æquabilitate, & constantia, perfici obseruarent, non nisi ab intelligentijs à materiæ cõcretione semotis, circumuolui corpora cœlestia, consulto iudicarunt: immo hinc illi aditum ad intelligentiarum notitiam inuenere, qui ferè omni ex parte præclusus illis esset, solis principijs Philosophicis ducti, si nullam haberent efficientiam, circa motus cœlestium orbium, cum nec ex causa, vel alijs effectibus; in Angelorum notitiam possent ritè peruenire, nec alia constaret connexio rerum sensibilium, seu intelligibilium, seu mundi corporei, & incorporei, quam fateri necesse est.

Quod etiam confirmatur ex illo Iob 9. capite: *Sub quo curuantur, qui portant orbem.* Iuxta quorundam interpretationem, qui id de Angelis intelligunt suo motu cœlestem mũdum continuo circunuoluentibus. Et de eisdẽ non incongruè intelligi potest illud eiusdem Iob c. 26. *Columnæ cœli contremiscunt, & pauent ad nutum eius* Et aliud ex ca. 38. *Cum me laudarent astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei.* Hi denique videntur esse virtutes cœlorum, quæ in die iudicij mouebũtur iuxta Matth. 24. subiungo vltimam, & efficacem rationem hoc modo: Corpora cœlestia motu circulari perpetuo euoluuntur, vt in principio quæstionis ex communi consensu, & manifesta experientia stabilitum reliquimus, sed non mouentur à principio sibi intrinseco, vt etiam in primo assetto efficacibus rationibus probatum manet Igitur euidens est, moueri à principio extrinseco, seu assistente forma; siquidem nullum est mediũ inter principium intrinsecum, & extrinsecum. At hoc principium extrinsecum motus cœli nullum aliud congruenter potest esse, nisi Angelus. Ergo ipse est principium efficiens cœlestis motus Hæc vltima minor, in qua est difficultas, probatur; quia hoc principium nequit esse corporeum, cum nullum eiusmodi naturaliter sit supra cœlum, neque in ipso cœlo esse queat, sine penetratione viribus naturæ impossibili, siquidem tam ipsum, quàm cœlum proprijs quantitatis dimensionibus præditum foret. A corpore verò aliquo sublunari cœlum localiter moueri, & merum figmentum à nullo vnquam excogitatum, & planè absurdum esse, quis non videat? Superest ergo, vt à substantia aliqua perfecta à materia, & corpore immuni cœlum circumagatur. Hæc autem non est Deus ipse se solo, quandoquidem hoc per Angelos præstare optimè potest, sicut innumera alia munia, & officia per suas creaturas, ipso cum illis concurrente, & administrat. Quod naturis rerũ, ordini, & connexioni vniuersi valdè cõgruit: per Angelos ergo id præstat, cum non supersit alia substantia spiritualis completa ad id munus exequendum. Angelos verò posse propria virtute mouere localiter cœlos in confesso apud omnes est. Sunt enim insignis virtutis, & efficacitatis, & quibus, vtpotè longè perfectioribus, subduntur omnia corpora, saltem quo ad motum localem. Concludamus igitur, cœlestes orbes à formis extrinsecè assistentibus, seu ab intelligentijs localiter moueri.

Superest, vt argumenta prioris sententiæ diluamus;

Ad primum negamus, formam cœli esse frustra, etiam non sit principium efficiens localis motus, plura enim alia munera habet in genere causæ formalis, & efficientis etiam. Constituit namque simul cum materia compositum cœleste, & est principium efficiens saltem instrumentale naturalium, passionum, & proprietatum cœli, nec non medijs proprijs potentijs, & qualitatib actiuis effectiuè concurrit ad plures effectus, qui cœlo attribuuntur.

Ad secundum, concesso antecedenti, negãda est consequentia Non enim negamus corporibus cœlestibus potentiam internam effectiuam motus localis, propter eorum imperfectionem, sed quia naturaliter non possunt non esse in proprio loco; neque ab illo extrahi queunt. Virtus autem motiua maximè in non viuentibus, solum potest esse ad

ad-

adquirendum proprium locum, & alias nun quam esset cęlum in statu naturali, sed in vio lēto, vt supra probauimus, necesse ergo est, vt cœlestia corpora tantum moueantur ab intelligentijs, quas formas solum extrinsecas, & cœlo assistentes posuit Arist. vt legenti constabit. Cum quo tamen stat, quod naturaliter moueantur, quia vt partes vniuersi naturaliter habent propensionem, vt à potētia naturali perfectioris ordinis in bonum inferiorem circumuoluantur. Quam inferiorum gubernationem, & exteriorem exequutionem, sphæris cœlestibus Deus commisit, ipso cum ipsis concurrente, semper tamen internam earundem directionem sibi reseruauit. Quo sensu intelligitur illud Iob 33. *Quem constituit alium super terram, at quem posuit super orbem, quem fabricatus est, &c.* Et in eodem sensu loquitur D. Gregorius ibi, & Boetius lib. 4. de consolatione Philosoph. prosa 4.

QVAESTIO IX.

An quilibet orbis cœlestis à propria intelligentia moueatur.

QVamuis præcedenti quæstione stabilitum sit, orbes cœlestes ab intelligentijs moueri, adhuc sciscitandum relinquitur, an ab vna omnes, vel singuli singulis cieantur, quod in præsenti examinandum proponimus.

Sed antequam in hac re varias proponamus sentētias, nonnulla tanquam certa iam apud omnes præmittenda sunt, vt clarius postea, & inoffenso pede curramus.

Primum statuendum est, Deū se solo non mouere aliquod cœleste corpus, quod vt certum supponunt omnes Doctor communiter cum Bonau in 2. dist. 14. art. 4. q. 1. & D Thoma opusculo 17. c 12. in vniuersum afferente, nullum corpus moueri immediatè à solo Deo, quoad motus, qui facultati naturæ subduntur. Cuius ratio sumitur ex ordine diuinæ sapientiæ, & prouidentiæ, quem supra ex patribus Greg. Dionys. August. & alijs ratum, & firmum esse diximus, vt scilicet ima à medijs, id est, corpora sublunaria à cœlestibus, & media à summis, hoc est, cœlestia ab Angelis moueantur. Sine fundamento autem ab hoc ordine primum mobile, aliudve corpus cœleste, exciperetur; maximè cum altioris ordinis munera, qualia sunt, quę ad intellectum illustrandum, & excitandum voluntatem spectant, ipsis Angelis, immo, & hominibus Deus sæpè commiserit. Cum igitur possit Deus per Angelum primum mobile rotare, sicut Angelorum opera cæteras sphæras circumuoluit, si quidem hoc non excedit virtutem Angelicam, vt supra ex communi cōsensu diximus, sine vllo prorsus fundamento, immo planè contra rationem inficiabitur quis, motum primi mobilis ab Angelo prouenire.

Quapropter in hoc planè errauit Aristot. existimans motorem primi mobilis specialem, & immediatum esse Deum. Vt testatur Pletho c. 2 lib. de ijs, quibus Aristot. à Platone dissidet. Alexand. & Simplic. 8. Physicorum, D Thom. 12 Metaphysicæ ad textum 36, & alij, quos citant, & sequuntur Patres Conimbricenses in 2. de cœlo c. 5. q 6. art. 2. & constat ex 8. Physicorum, cap. vltimo, vbi docet; Deum in parte supremi globi, quæ velocius agitatur, insidere; quia scilicet eiusmodi motus ab eo efficitur. Præterea apud Aristotelem, primus motor est omnis mutationis expers, quod soli Deo conuenit, deinde 8 Physicorum ex motu primi orbis, primum, sempiternumque motorem intulit, & 12. Metaphysicæ cap. 8. textu 45. inter intelligentias mouentes cœlum, Deum recensuit.

Non me latet, Auicenam, Bonauēturam, Aureolum, Scotum, Hetuæum, & Ferrariensem, relatos à Conimbricensibus, maiori pietate, quam probabilitate ductos asseruisse, Aristotelem motum primæ sphæræ Deo adscribere, non vt efficienti immediato, sed tanquam fini, eo quod 12. Metaphysicæ c. 7. textu 38. dixerit, Deum mouere primum orbem, vt id, quod amatur. Verum loca à nobis allata adeo expressa sunt, vt interpretationē non patiantur. Citatus verò ab his Doctoribus adstruit, Deum appeti, vt rerū omnium finem: quæ ratio communis est, respectu omnium motuum, & non excludit motionem causæ effectricis.

Secundo animaduertendum est, fuisse sententiam Abulensis ad caput 23. Exodi, q. 5. existimantis, fieri nequaquam posse, vt Deus

cor-

corpus aliquod ſe ſolo moueat; ducebatur autem in eam ſententiam, quia cum motus localis ſit quidpiam imperfectũ, vtpote actus entis in potentia, ſi immediate à Deo ſolu procederet, aliqua actio diuina imperfecta eſſet, quod eſt planè abſurdum, & impium. Et confirmari poteſt, quia infinita virtus in vno puncto temporis, teſte Ariſto. 8. Phyſicorum c. 10 textu 78. cum infinita proportione exſuperet quamlibet vim motricem creatam, at motus localis ex ſua natura tempus exigit: implicationem ergo inuoluit, fieri à Deo, ſed tamen hanc ſententiam erroris nomine coarguit D. Thom. 1. p. q. 105. art. 2. & nulla prorſus ratione ſuſtineri valet. Nequit enim ſine errore negari poſſe Deum per ſe immediatè efficere omnes determinatos effectus naturales, quos ſecundæ cauſæ naturales efficienter edunt: cum ipſe earum omnium virtutem, & efficacitatem in ſe excellentiori modo contineat. Etſi rationes Abulenſis aliquid conuincerent, probarent ſanè de omnibus quibuſcumque mutationibus, cum omnibus ſit intrinſeca imperfectio viæ & tendentiæ in terminum; ac proinde nihil prorſus Deus extra ſe vnquam produxiſſet, cum nequeat intelligi aliquid produci ſine aliqua actione, ſeu mutatione, ſaltem laxe ſumpta.

Ac proinde prædictæ rationes nullius momenti ſunt. Licet enim motus ſit quid imperfectum, quia eſt via, & ſubiectum conſtituit in potentia, tamen in ſuo genere perfectum eſt, habens ſcilicet perfectionem, ſuæ naturæ congruentem, & ideo nullam dicit imperfectionem in agente, ſed in mobili, vt per ſe patet. Ariſtoteles item ſolum ibi loquitur de virtute infinita ex neceſſitate mouente, ac proinde tota neceſſario applicata: non de libera exhibente concurſum, iuxta exigentiam effectus producendi.

His præmiſſis fuit quorundam opinio, teſte Fracaſtorio ſuis homocentricis c. 4 ſect. 1 exiſtimantium, vniuerſam cœlorum machinam ab eadẽ intelligentia circumuolui; quæ his argumentis poteſt confirmari.

Primo, quia intelligentia mouẽs cœlum, præſtantioris longè naturæ eſt, vtpotè totalis & completa ſubſtantia, quam rationalis anima incompleta, & partialis, at vna, & eadem anima rationalis ſimul adminiſtrationes magis diuerſas, quam ſint motus cœleſtium orbium: ergo faciliori negotio, hos omnes pariter præſtare poterit eadem intelligentia. Minor probatur, quia ipſamet anima rationalis ſecundum gradum vegetandi, coquit cibum in ventriculo, recoquit in iecore, & venis, & tandem in ſubſtantiam viuentis conuertit. Præterea eadem, ſecundum gradum ſentiendi, ſenſuum operationes elicit, & corpus localiter mouet, ac denique ſecundum intelligendi gradum ſpirituales operationes appetendi, & intelligendi habet; quæ omnia diuerſæ ſpeciei, & generis ſunt. Cum tamen omnes motus locales cœlorum eandem ſortiantur rationem, & ſpeciẽ ab eadem præſentia eodem circulari modo adquiſita, emendicatam. Igitur, ſi illa, quæ magis diuerſa, & magis etiam perfecta ſunt, anima rationalis valet attingere: non eſt cur intelligentiam perfectiorem valdè ea, quæ minoris perfectionis, & diſcriminis inter ſe ſunt, exequi poſſe inficiemur. Quod ſi intelligentia vna id, valet efficere, plures vtpotè ſuperfluæ non ſunt, ad id munus deſignatæ.

Secundo, cœlum nulla ratione reſiſtit intelligentiæ mouenti; ac proinde non plus vna, quam plures ſphæræ conatui Angeli obſiſtunt: ergo qualibet vis motiua ſat erit ad cœlorum omnium conuerſionem efficiẽdam, vbi enim nulla adeſt repugnantia, à qualibet virtute etiam minima procedit actio. Antecedens probatur, quia non apparet, qua ratione poſſit corpus reſiſtere, niſi per grauitatem, vel leuitatem, aut etiam per impulſum contrarium, ſibi impreſſum, corpora autem cœleſtia non ſunt grauitate, aut leuitate prædita, vt in ſuperioribus diximus, neque impulſum aliunde habent, quam ab intelligentia; ergo ex ſe non habent, quo reſiſtant virtuti impellenti Angeli, alias defatigaretur intelligentia mouens, quæ proínde non potiretur beatitudine, quæ ſecretis malis omnibus, bonorum omnium complexio eſt. Quod planè eſt abſurdum: concludamus ergo, omnia cœleſtia corpora ab vna eademque intelligentia in orbem cieri.

Oppoſita tamen ſententia vera eſt, & expreſſa ab Ariſtot. 12. Metaphyſicæ ca. 8. à textu 47. vbi tot enumerat intelligentias motrices, quot orbes cœleſtes. Eandem ſententiam ſupponunt ſemper Theologi, & ſequuntur etiam omnes philoſophi.

Ra-

Ratio efficax illius est, quia Angelus habet determinatã sphæram spatij, in qua potest esse præsens, maiorem, vel minorem, iuxta propriæ naturæ perfectionem, vt docent Theologi, in 1. dist. 37. & 1. p. q. 52. vnde ex eorum, & multorum Patrum sententia nequit Angelus in cœlo simul, & terra esse, ergo non potest idem Angelus simul omnibus cœlestibus orbibus, adesse, sed non potest eos impellere, & mouere, nisi eis adsit, vt per se patet.

Quamuis enim necessarium non sit Angelum impellentem coniunctum, & immediatũ esse, immediatione suppositi, vt aiunt, omnibus partibus mobilis, sed sufficiat ei cõiungi incerto situ, & inde impetũ toti sphæræ communicare, tamen nec fieri, nec intelligi potest, vt ab eodem situ omnes orbes simul diuerso modo, & pro diuersis motibus compellat, cum stare non possit, quod impetus, seu impulsus corpori distanti imprimatur, quin corpori medio capaci etiam communicetur, ac proinde illud eodem motu ac aliud distans moueatur, & ideo primum mobile cui intelligẽtia insidere diceretur, simul cum proprio motu, omnium aliarum sphærarum motibus agitaretur, quod & inauditum est, & experimento manifesto contrarium.

Quod si quis dicat, Angelum, licet eadem præsentia non possit adesse omnibus cœlestibus sphæris, ac proinde nec eadem existẽte omnes ad motum impellere, posse tamen eundem, multiplicatis præsentijs, cuilibet orbi, & omnibus simul saltem secundum aliquam partem determinatam assistere, & impetum inferre. Si hoc, inquam, dixerit non nemo, facilè poterit explodi, quia etiam si aliqui existiment, posse Angelum simul esse in duobus locis, in adæquatis per contactũ virtutis, vt ipsi loquuntur, hoc est, ita vt moueat corpora in duabus vltimis, & oppositis partibus spatij, cui adest, sine eo quod in medio illius spatij virtutem applicet, & moueat; tamen nullus ferè hucusq; asseruit, nec sustinere licet, posse eundem Angelum naturaliter simul adesse pluribus spatijs adæquatis suæ virtuti, & in eis corpus agitare, & alias nullum illorum esset adæquatum, quandoquidem vltra illud ad aliud se extenderet virtus Angelica; & ideo plures Sancti Patres existimarunt, non posse esse simul Angelum præsentem terræ, & cœlo, quod de vna, & pluribus præsentijs intellexerunt, secus si pluribus præsentijs adæquatis id posset contingere naturaliter, non benè inferrent Patres ex eo, quod Angeli in terra nonnunquam appareant, localiter intelligentiam moueri, quod ipsi intendebant: immo etsi præsentię distinctæ inadæquatæ essent, extra spatium tamen adæquatum, quia inde etiam sequeretur, per illas posse Angelum simul esse in cœlo, & in terra contra Patres, & licet præsentiæ inadæquatæ distinctæ in eodem spatio adæquato continerentur, non posset vnus Angelus naturaliter illis affici simul, sicut nec id habere potest naturæ viribus idẽ corpus ex omnium sententia, vni enim rei vna tantum præsentia naturaliter debetur. Ad supernaturalem autem virtutem confugere in naturalium rerum dispositione, & administratione, nec licet, nec decet Philosophũ. Confirmatur præterea, quia virtus Angeli, finita est, & limitata, vtpotè ortum ducens à limitata, & finita natura, & quæ non valet quemlibet effectum attingere. Cum igitur tam insignis, & multiplex sit omnium cœlestium sphærarum motus, non est, cur eidem virtuti adscribatur: maximẽ, quia licet daremus omnes, vel plures cœlestes orbes ab eadem intelligentia simul moueri posse, congruentius tamen naturæ est, plures effectus totales, & perfectos, pluribus causis attribuere: & ideo magis consonat naturis rerum, vt Deus cuilibet orbi cœlesti suum Angelum motorem designauerit, quandoquidem cuilibet homini suum constituit Deus Angelum Custodem, cum tamen illud vniuersalius bonum sit, vtpotè ad plura se extendens, quæ est ratio D. Thomæ de spiritualibus creaturis art. 6 ad 2. Deniq; scripturę loca, quæ adstruere videntur intelligentias motrices cœlorum, eadem similiter adstruunt ipsarum pluralitatem. Concludamus igitur, tot esse intelligentias mouentes cœlos, quot sunt sphæræ mobiles.

Hoc verò duobus modis intelligi potest, aut ita, vt non plures constituantur Angeli, cœlorum motores, quàm constituuntur orbes, quasi completi, & totales, octo videlicet iuxta nostram sententiam; seu decem, vel vndecim, secundum aliorum placitum; aut potius ita, vt tot adstruantur intelligentiæ mouentes, quot designantur orbes quasi partiales; ecentrici, scilicet, concentrici, & deferẽtes.

Et [illegible]iorem partem id confirmat, quod [illegible] in corpore completo vna videtur ſufficere virtus motiua, maximè perfectioris, & altioris longè ordinis, ſicut ad motum localem totius animalis, etiam ſecundum diuerſas ſui partes, ſatis ſuperque eſt vna, & eadem vis motrix ipſius. Denique argumenta ſupra allata, quæ intelligentiarũ motricium multitudinem ſuadent, non plures, quam totales orbes conuincunt. Verisimilius nihilominus mihi apparet, placitum Ariſtotel. 12. Metaphyſicæ ca. 8. & aliorum ferè omnium Philoſophorum, conſtituentium ſingulas intelligentias motrices pro ſingulis ſphæris minoribus, ſeu minus præcipuis conſtantib. maiores, & principales orbes. Huius aſſerti fundamentum, præter philoſophorum, & Aſtronomorum immo, & Theologorum auctoritatem, illud debet eſſe, quia ex eo ſphæræ iſtæ minores, & quaſi partiales diſtinguũtur, quia diuerſæ percipiuntur ſitus poſitiones, aſpectus, & diſtantię Aſtrorum inter ſe, & quoad nos.

Hæc verò omnia nequeunt niſi in diuerſis orbibus conſtare: ſed hoc idem cõuincit, has ſphæras minus præcipuas diuerſis motibus per ſe moueri, ſiquidẽ per proprios motus diuerſos hunc aſtrorum aſpectum diuerſum efficiunt. Conſequens ergo neceſſario fit has omnes minores ſphæras proprijs motibus, & inter ſe diuerſis cieri; ſed non poſſunt hi motus, & diuerſi orbium quaſi partialium ab eadem intelligẽtia cauſari, à qua orbis totalis circumuoluitur: ergo tot ponendæ ſunt intelligentiæ motrices, quot ſphæræ minores conſtituuntur. Subſumptio hæc vltima, in qua tantum poteſt eſſe difficultas, efficaciter probatur eadem ferè ratione, qua ſupra ſtabilitum relinquimus, admittendas eſſe plures intelligẽtias cœlorum motrices. Quia ſcilicet huiuſmodi effectus diſtincti diſtinctas etiam cauſas per ſe exigunt, maximè cum virtus Angeli mouentis ſuis ſic circumſcripta cancellis, quæ proinde effectus adeo diuerſos non valet attingere. Præterea nequit idem Angelus, naturæ viribus ſimul eſſe præſens omnibus minoribus ſphæris cõſtantibus eundem, totalem & maiorem orbem, neque eadem præſentia, cum per hanc tam vaſto ſpatio reſpondere, & tam ingenti moli adæquari non poſſit: alias ſimul vna præſentia cœlo, & terræ adeſſet, contra cõmunem ſenſum Patrum, neq; diſtinctis præſentijs, cum has ſimul eidem rei nullus commune naturæ lege concedat. Sed non poteſt Angelus has ſphæras ſimul impellere, niſi cuilibet ſecundum aliquam ſaltem partem aſſiſtat. Si enim vni mediante alia impetum imprimeret, non poſſet non ſphærę illi mediæ eundem impetum, & motum communicare, ſiquidem illius capax eſt: ac proinde illa cieretur ſimul omnibus motibus, quibus aguntur aliæ ſphæræ, quæ ab illa media intelligentia impelluntur, quod inauditum eſt, & planè falſum. Fateamur igitur neceſſe eſt, tot eſſe intelligentias motrices orbium, quot ſunt minores ſphæræ inter ſe diſtinctæ, quarum numerum aſſignandum aſtronomis relinquamus, ex quibus alij quadraginta ſeptẽ, alij quinquaginta quinque, alij aliter enumerant, dummodo nobiſcum tantum agnoſcãt octo maiores orbes, qui circulariter ferantur.

Quæ verò pro oppoſito modo philoſophandi adduximus parum vrgent. Propter diuerſitatem enim, & diſtantiam harũ ſphærarum neceſſario exigũt, diſtinctas virtutes motrices pro diuerſis motibus, vt probauimus: nec in hoc diſſimilis eſt ratio de maioribus, & minoribus ſphæris, de virtute autẽ motrice animalis alia eſt ratio, eo quod cuilibet parti mobilis debitè eſt approximata, quod virtuti motrici cœlorum non contingit, vt ſatis oſtendimus.

Hic tamen animaduertendum duxi, Chriſtiano Philoſopho non ſufficere eas tantum intelligentias agnoſcere, quæ cœleſtib. ſphæris circumuoluendis aſſiſtunt, quarum numero contentus fuit Ariſtoteles 12. Metaphyſicæ, text 47. & 48. in quo etſi lapſus venia tamen dignus eſt, cum ex ſolis principijs naturalibus, quibus ipſe ducebatur, vix aliud colligi poſſit. Nobis verò Scholaſticorũ, & Sanctorum Patrum conſenſus, & ipſa fidei veritas contrarium ſuadet. Quod apertè ſumitur ex Iob. 25 *Nunquid eſt numerus militum eius?* Apoc. 5. vbi dicitur Angelorum numerus eſſe *millia millium*, & idem oſtenditur ex cuſtodia Angelorum, ſingulis enim hominib. ſinguli Angeli Cuſtodes deputantur, vt conſtat ex Matt. 8. *Angeli eorum ſemper vident faciem Patris mei*, adiuncta Sanctorum Patrum expoſitione, & traditione Eccleſiæ. Et ratio id ipſum comprobat. Natura enim rerũ ſuo iure exigere videtur, ne ſubſtantiæ ſpirituales completæ tam paruo numero claudantur, ſi-

qui-

quidem eadem met in rebus materialib perfectione valdè dissimilibus, maiorem pluralitatem & numerum assequitur. Sed hoc vberius confirmare cœlestis disciplinę ratio non postulat, & ideo Theologis missum facimus, qui cum D. Thom. 1. p. q. 50. art. 5. & alijs locis id ex instituto versant. Illud autē silentio prætereundem non est, videlicet, Angelos cœlestium orbium motores esse ex ordine virtutum. Distinguuntur enim Angeli ex sententia Theologorum, & Sanctorū Patrum iuxta doctrinam D. Dionysij c. 6. & 7. cœlestis Ierarchiæ, in tres Ierarchias, quarū primæ proprium est illuminari, & doceri à Deo, ipsique intimius adhærere cognitione, & amore, partiturq; in tres ordines, seu Choros, in Seraphinos scilicet, Cherubinos, & Thronos. Tertiæ autem proprium est, homines custodire, & instituere, quæ etiam complectitur alios tres ordines, videlicet, Principatus, Archangelos, & Angelos. Secunda denique est, quæ immediatè illuminatur à prima de vniuersalibus rebus, quæ ad hominū gubernationem pertinent, & potestatem habet in Angelos tertiæ Ierarchiæ illis iniungens, quę ab ipsis executioni mādanda sunt, quæ similiter amplectitur tres Angelorum ordines. Dominationes nempè, quæ nullum immediatè ministerium exequuntur, sed dominium, & potestatem exercent circa duos alios ordines eiusdē Ierarchiæ, & circa omnes tertiæ. Tertius ordo est, Potestatum, quæ gubernandi potentiam habent, tantum circa Angelos tertiæ Ierarchiæ: secundus verò Angelorum ordo, & medius huius Ierarchię est eorum Angelorum, qui ea exequuntur munera, quæ ad totius vniuersi ordinem, & communem omnium causarum dispositionem pertinent, ad quæ magna virtus requiritur, & ideo hi Angeli virtutes appellātur: ex hoc igitur ordine dicimus, esse intelligētias rotantes cœlos, vt probabile visum est D. Thomæ 3. contra Gent. c. 80. & opusc. 10. art. 17. & sumitur ex Dionysio supra c. 8. dicente: Virtutum nomen diuinam quandam, & incōcussam vim ad cœlestes operationes obeundas præ se ferre: & ratio est, quia motus orbium cœlestium maximè pertinent ad communem mundi ordinem, & gubernationem, quæ Angelis huius ordinis à Deo commissa dicitur. Idem colligitur ex illo Præfatij, *Cæli cœlorumque virtutes*, & ex 24. Matt. *Virtutes cœlorum mouebuntur*, quo loco virtutum nomine Angelos cœlorum motores significari dicit D. Thom. ibi.

Argumenta autem adducta pro sententia negante pluralitatem intelligentiarum mouentium cœlestes orbes, facilem habent solutionem.

Ad primum fatemur ingenue intelligentias cœlorum motrices perfectioris longè naturæ esse, quàm animam rationalem, & hanc etiam functiones perfectiores, & magis inter se dissidentes, quam sint cœlorum motus habere. Inficiamur tamen eandem intelligentiam posse simul rotare omnes cœlestes sphæras, non est enim eadem proportio Angeli ad cęlestia corpora, & animæ rationalis ad suum corpus: nam anima rationalis eadem indiuisibilis immediatè informat totum corpus, & singulas eius partes, vnde rectè, & absq; vlla confusione potest in diuersis partibus, & per diuersas potentias, omnia illa munera quantumuis diuersa præstare. Angelus vero nequit esse pręsens secundum substantiam omnibus cęlestibus sphæris, sed in situ quodam determinato, ex quo si diuerso modo ad diuersos motus cœlos impelleret, non motus, sed tumultus potius cœlestiū orbium sequeretur.

Ad secundum distinguendum est antecedens, iuxta doctrinam S. Thomæ de potentia q. 3. art. 4 ad 16. quia etsi cœlum non resistat virtuti mouēti per aliquam qualitatem in contrarium impellentem, sicut lapis resistit proijcienti sursum: obsistit tamen quadā resistentia, quæ in improportione consistit, quia scilicet corpus, aut corpora pro sua magnitudine, & distantia maiorem impetum, & maiorem approximationem virtutis impellentis exigunt, & hac ratione concedendum est, omnes cęlestes orbes simul vni Angelo resistere, si omnes simul rotare tentaret. Ex hac tamen resistentia nulla sequeretur defatigatio intelligentiæ, cum sit omnino corporis expers, defatigatio enim, aut lassitudo prouenit ex resolutione membrorum, & spirituum, quorum ministerio motus exercetur. Plura hic supererant explicanda, quæ quæstionibus sequentibus examinanda veniant.

QVÆ-

QVAESTIO X.

Qua facultate cœlestes orbes ab intelligentijs moueantur.

EXplicuimus in superioribus, quænam, & quot virtutes cœlorum motrices sint, explicandum superest, qua ratione, id est, qua facultate, seu virtute hoc munus exequantur, id quod in præsentiarum enodare conabimur.

Et in præsenti controuersia prima sententia adstruit, potentiam, qua Angelus localiter mouet cœlum, aut aliud corpus esse idem cum intellectu, & voluntate ipsius, quatenus ad motum referuntur. Hanc amplectitur Auerroes 12. Metaphysicæ commentario 36. Argentina dist. 8. q. 1. art. 1. Bassol. dispu-tatione 14. q. 2. Capreolus dist. 7. q. 2. art. 1, Heruæus distinct. 14 q. 1. art. 4. Soncinas 12. Metaphysicæ quæst. 35. & hanc sententiam valdè probabilem iudicant Patres Conimbricens. s 2. de cœlo cap. 5 quæst. 7. art. 2 & tutatur Pater Vazquez 1. par dispu. 102. cap. 3. & 4. & disputatione 218. cap 3. in fine, & Zumel 1. par. Fauet Pater Molina 1 par. qu. 54. in art. 5. fauent alij, qui cum Scoto, Ferrara, & Canar. existimāt in Deo potentiam non distingui ab intellectu, & voluntate, quos refert, & sequitur Pater Vazquez primo loco citato. Fauet denique D. Thom. locis infra citandis, cum aliquibus recentioribus.

Quæ sententia suaderi potest his rationibus primo, quia iuxta commune proloquiū, ea, quæ in inferioribus dispersa sunt, colliguntur in superioribus, cum hoc ad perfectionem pertineat, vt constat in sensibus externis comparatione interni, & in his omnibus comparatione vnius intellectus Igitur vis motiua, quæ in nobis distincta est ab intellectu, & voluntate in Angelis vtpotè superioribus. & perfectioribus cum intellectu, & voluntate coincidet, maximè, cum non videatur assignabilis alia potentia naturalis operatiua in rebus spiritualibus præter intellectum, & voluntatem, & ideo Aristoteles 2. Ethicorum has duas tantum potencias intellectuales constituit, per intellectuales idem intelligens, ac spirituales, & hæ certè sufficere videntur ad motum, si enim intellectus imperet, & voluntas exequatur illius imperium, planè sequitur effectus: frustra ergo quæritur alia facultas motrix præter istas.

Præterea arguit Pater Vazquez, disput. 102. cap. 3. quia in separatis à materia frustra ponitur alia potentia motiua præter eam, quæ est in corpore mobili: ergo tantum illis superest intellectus, & voluntas. Antecedens probatur ex Arist. 3. de anima, vbi definiens, quæ sit potentia secundum locum in anima, sic ait; *Hæc igitur ambo, intellectus, & appetitus mouendi, motu dicto principia sunt*, & statim ad vnum hęc duo reducens subiungit: *vnum igitur est id, quod mouet, ipsum, inquam, appetitum*: Et circa finem capitis addit: Id verò, quod mouet, atq; mouetur, quia ipsum principium appetendi, id autem, quod mouetur, est animal ipsum, at, quo mouet, appetitus, vt instrumento id iam corpori tribuitur. Ex mente ergo Arist. in separatis à materia nō est aliud principium motus pręter appetitū, & voluntatem, licet quando corpori adiunguntur, exigant in ipso corpore instrumentum aliquod motus. Rursus facultas exequēs ab intellectu, & appetitu, distincta ideo ponitur, vt illis pareat, & non nisi ad nutum appetitus operetur, sed hæc subiectio nequit intelligi in simplicissima substantia, qualis est Angelus, quamuis incomposita, vt homine, bene intelligatur: ergo non est ponenda talis potentia distincta. Deniq; in Deo non est talis potentia distincta formalitet ab intellectu, & voluntate, sed his præcisè coalescit omnipotentia, vt cum multis docet Pater Vazquez supra: ergo non est necessatio ponenda hæc distinctio realis potentiarum in Angelo. Antecedens præter dicta probatur, quia talis distinctio omnipotentiæ à voluntate imperfectionem Deo affert. Fit enim inde concipi voluntatem diuinam à nobis sine virtute perfecta, cum alia facultas nostro modo concipiendi superaddatur, qua vt instrumento operetur, & sanè perfectior conciperetur voluntas Dei, ita vt quidquid velit facere, per se ipsa assequatur: ergo non est ponenda alia facultas in Deo, ac proinde, nec in Angelo, eadem namque videtur ratio. Et huic sententiæ videtur fauere Diuus Thomas, quatenus 1. parte,

quæst.25. art.1. ad 4. post quam etiamsi oppositum primo docuerit, statim subiungit: *Vel dicendum scientiam, vel voluntatem diuinam, secundum quod est principium effectiuum, habere rationem potentiæ.* Et q 54. art 5. sic, *vnde de viribus animæ non possunt eis (id est, Angelis) competere, nisi intellectus, & voluntas*, & q.79. artic 1. ad 3. *Dicendum, quod in Angelis non est alia vis, quàm natura intellectiua, & voluntas, quæ ad intellectum consequitur.*
Et clarius q 16. de malo, art 1. ad 14. his verbis: *Ad decimumquartum dicendum, quod in Angelo, aut Dæmone non est alia potentia: neque operatio, nisi intellectus, & voluntas*, & statim: *Vnde nulla virtus, seu potentia in Angelo potest esse, nisi pertinens ad apprehensionem, vel appetitum intellectualem: non autem est inconueniens, quod Angeli aliqua corpora solo imperio voluntatis moueant motu dumtaxat locali. Videmus enim quod anima humana solo intellectu, & voluntate mouet corpus sibi vnitum.* Denique de spiritualibus creationibus art. 6. ad 8. sic habet: *Probabiliter dicitur, quod imperio voluntatis substantialis mouet corpus cæleste.* Et statim. *Quod ei obedire ad nutum possit secundum transmutationem localem, & in nobis apparet, in quibus statim ad imperium voluntatis sequitur motus corporalium membrorum.*

Quamuis relata sententia, mihi satis probabilis videatur, probabilior tamen apparet opposita, quæ potentiam motiuam Angeli ab intellectu, & voluntate ipsius realiter distinctam agnoscit. Vt certum diximus tractatu de anima separata quæstione octaua. Eam sustinent Henricus Quodlibeto 13. q.6 Aureolus apud Capreolum in 2. distin 7. q.2 artic.1 Macrou in 1. dist.43. q.5 Godophredus Quodlibeto 1. q.4. Pater Suarez tomo 2. Metaphysicæ, disputat 35. Sectione 6. nume.22. Patres Conimbricenses 2. de cœlo, cap.5. q.7. art.2. cum Caietano 1. parte, q.54. art.5. illam veriorem, & probabiliorem censet, etsi Caietanus iudicauerit, potentiam in Deo non differre formaliter ab intellectu, & voluntate diuina.

Quam sentiam facilius amplectuntur plures, qui cum Durando in 1. dist.38 quæst.1. & Patre Suarez supra disputatione 30. Sectione 17. num. 45, constituit in Deo potentiam formaliter, aut ex natura rei ab intellectu, & voluntate diuersam; quibus multum fauet D. Thom.1. par. q.19. artic.4. ad 4. & expressius q.25. art.1. ad 4. vbi sic scribit. *Potentia non ponitur in Deo, vt aliquid differens à scientia, & voluntate, secundum rem, sed solum secundum rationem, in quantum potentia importat rationem principij exequentis id, quod voluntas imperat, & ad quod scientia dirigit.*

Et idem repetit ibidem articul.5. ad 1. si enim in Deo potentia distinguitur ab intellectu, & voluntate, quia licet hæc sit infinitas efficacitatis, non intelligitur operari ad extra eo ipso, quod vult, nisi nostro modo concipiendi applicet potentiam quasi executricem, potiori iure denegandum erit voluntati creatæ Angeli posse per suum velle immutare res alias, & expresse docet nostram sententiam, q.6. de potentia, art 7 ad 12. quod argumentum contendebat, Angelum solo suæ imperio voluntatis posse corpus mouere.

Et D. Tho. respondet his verbis: Ad duodecimum dicendum, quod imperium Angeli requirit executionem virtutis, Vnde oportet, quod sit quidam tactus spiritualis ad corpus, quod mouet. Idem habet quodlibeto 9. art.10. ad 2. Dicendum, quod Angelus agit in hæc corpora, mouendo ea localiter per imperium: sed imperium non dicitur hic sine virtute actiua.

Probatur efficaciter nostra sententia ratione.

Primò, quia nulla potentia valet naturaliter, immo neque lege absoluta Dei, vagari extra suum proprium obiectum, & modum proprium versandi, & attingendi illud: sed motus localis non continetur intra obiectum intellectus, & voluntatis Angeli, nec intra modos operandi harum potentiarum: ergo nequit vlla ratione fieri ab his facultatibus, sed alia distincta necessatio constituenda est. Maior syllogismi per se est manifesta, & recepta ab omnibus; vnica enim ratio constituendi, & distinguendi potentias emendicatur ex diuerso modo attingendi obiectum, seu quod idem est, ex distincto obiecto formali: hoc siquidem dat speciem, & distinctionem, quamlibet vero rem perfectione propriæ speciei circunscribi necesse est Vnd nec visus sonum, neque auditus colorem vllatenus percipere valent: Minor verò nonminus perspicue demonstratur. Quia ratio motus in nobis constituit, & dat speciem potentiæ motricis essentialiter,

ter, & genere diversæ ab intellectu, & voluntate. Et ideo non continetur, nec contineri potest intra limites obiecti intellectus nostri, & voluntatis vt omnes pleno ore fatentur. At intellectus, & voluntas intelligentiæ sunt eiusdem rationis specificæ, aut saltem genericæ cum nostris, quandoquidem eandem veritatem, & bonitatem eodem modo saltem generico respiciunt. Igitur intelligi nequit, motum contineri intra cancellos harum facultatum Angeli, ac proinde ab illis procedere

Neque eluditur vis argumenti, si quis dixerit, motum localem habere in se rationem veri, & boni, sub quibus possit contineri sub obiectis intellectus, & voluntatis, & ab his facultatibus attingi: quia si hoc sufficeret, idem intellectus posset elicere omnes operationes voluntatis sensuum, & aliarum omnium facultatum, siquidem omnes, & earum obiecta ab intellectu attingi possint, sub ratione veri, & idem contingeret in voluntate, quod figmentum nullus vnquam excogitauit. Inutilis ergo est illa identitas realis, sed attendi debet specialis ratio obiecti, aut effectus, sub qua nullo modo localis motus ad obiectum intellectus, & voluntatis spectat.

Secundo, diuersitas actionum, & modi operandi distinctionem facultatum, à quibus proueniunt, constituunt, aut certè denotant perspicuè, sed ea est diuersitas intellectionis, & volitionis à motu locali, quæ sufficiat assignare principia omnino distincta: hæc igitur in Angelo necessario admittenda sunt. Minor, in qua est difficultas elucidatur facilè, & in primis in nobis eadem operationum diuersitas sat est, ad plures facultates distinctas constituendas: ergo & vbicumque. Cum iuxta tritum illud proloquium idem, in quantum idem est, semper sit natum facere idem.

Deinde, motio localis est actio transiens, constituens suum obiectum in rerum natura, volitio verò, & intellectio neutrum habent, & certè non minus distinctæ actiones sunt mouere, & velle, quàm velle, & intelligere. Immo illæ maiorem inter se distinctio nem vendicant propter duo nuper dicta Si ergo diuersitas volitionis, & intellectionis requirit duas potētias diuersas, potiori iure id exiget illarum, & motionis dissentio Et alias anima rationalis per suum velle sine vlla facultate motiua proprium corpus sibi coniunctum mouebit, quia licet minoris virtutis sit, quam Angelus, maius tamen habet dominium in illud & maiorem cū illo proportionem, ac proinde sine fundamento id negaret, quod omnes communiter merito inficiantur. Vt diximus 3. de anima in caput. 10. q. 2.

Tertio probatur, quia intelligētia nequit efficere motum orbis cœlestis per suum velle, tanquam per actionem, quia neq ipsum velle potest esse motio ipsa localis, cum essentialiter distinguantur, sicut termini ipsi, præsentia scilicet, & amor, & diuersis inhæreant subiectis, nempè voluntati, & mobili, neque minus potest esse productio motus localis, cum hic sit actio, cuius non datur alia actio, & terminus essentialis volutionis sit amor. Et idem argumentum potest confici de intellectione intellectus. Sed neque potest Angelus causare motum localem, per ipsam potentiam voluntatis, & intellectus, quia hæ nequaquam valent elicere, nisi volitionem, & intellectionem permanētes, neo aliud intelligi potest, cum tota essentia voluntatis, & intellectus, per quam ab alijs facultatibus distinguuntur, sita sit in eo præcisè, quod possint velle, & intelligere, quę quidem magis distant à motione locali, quàm inter se, cum illa sit transiens, factiua termini, tendēs non in obiectum, sed in effectum, & per se non vitalis, secus volitio, & intellectio, quæ etiam magis inter se connectuntur, & subordinantur, quàm latio, & volitio: igitur si velle, & intelligere duo principia exigunt, potiori iure suum principium distinctum motus localis, seu impulsus ad illum exiget. Et saltem non potest idem motus localis ab vtraque ista potentia elici, vt censet opposita sententia, quia cum motus sit vna, & eadem actio, quæ est egressus effectus ab agente, nullatenus naturaliter potest à duplici causa totali pendere; dicere autem à qualibet istarum facultatum procedere potentialem actionem, & idem totalem coalescere, nullius est momenti, quia intelligibile non est, quomodo ab intellectu, & voluntate, essentialiter diuersis, proueniant partiales actiones eiusdem prorsus naturæ, & rationis, constituentes entitatem aliquam totalem, homogeneam, qualis est motus localis cœli, aut alterius corporis mobilis.

Quarto denique nostra sententia stabilitur ab absurdo, quia si Angelus cœlum circumuolueret per intellectum, & volũtatem præcisè, fieret inde, vt ex qualibet distantia illud mouere posset; per has enim facultates æqualiter se habet intelligentia ad res distantes, & propinquas, vt per se patet: consequens verò nullus admittet, omnes enim requirũt determinatam, & proportionatam distantiam, vt posset Angelus orbem rotare, & ideo vocant intelligentiam formam assistentem, seu adhærentem, quod frustra contingeretur, si ex qualibet distantia id posset exequi. Ex eo igitur præcisè, quod Angelus velit efficaciter mouere sphæram, nisi addatur vis motrix distincta, nulla ratione mouebit, sicut ex eo quod efficaciter velit intelligere, id non consequitur, nisi per superadditam, & distinctam facultatem intellectricem. Et quod diximus de virtute motrice Angeli comparatione cœli, aut alterius corporis, dicendum similiter videtur, respectu motus localis, ipsiusmet intelligentiæ, vt plaraque ex supradictis manifestè conuincere videntur.

Argumenta verò prioris sẽtẽtiæ parum negotij nobis fac. ssunt.

Ad primum respondeo, illud principium non esse in vniuersum verum, alioquin intellectus, & voluntas, quæ in hoc distinguuntur, subirent in Angelo vnius potentiæ rationem, quod nullus admittet. Collectio ergo illa, & vnio solum accidit frequenter, & cum eam rerum natura parirur, quod in præsenti non contingit, vt ex dictis constat. Ad confirmationem verò iam assignauimus, potentiam motiuam ab intellectu, & voluntate ex obiecto, actu, & modo operandi distinctam, & eam esse necessariam, manifestis rationibus conuicimus: Aristoteles autem tantum meminit intellectus, & voluntatis, cum potentias spirituales, seu intellectuales recensuit, quia hæ tantum propriæ sunt substantiæ spiritualis, cum tamen vis motrix etiam corpori insideat, & non solum spiritui.

Ad secundum negamus antecedens, & ad illius confirmationem dicimus, Aristotelem vocare appetitum principium motus animalis imperans, & dirigens non proximum, & exequens, vt ex verbis illius patet, id quod nos, vt verissimum amplectimus.

Ad aliud etiam inficiamur, non posse intelligi subiectionem potentiæ motiuæ ad intellectum, & voluntatem in simplici substantia, quin potius optimè intelligitur, sicut in eadem substantia agnoscitur subiectio, & subordinatio intellectus ad voluntatem.

Ad vltimum posset aliquis respondere, concesso antecedenti, negando consequentiam; est enim diuersa ratio in Deo, & creaturis propter summam Dei perfectionem, & simplicitatem; etenim huiusmodi argumentandi genus à diuinis ad creata, parui momenti esse solet. Et ideo Caietanus primum concessit, explosítque secundum, vt supra retulimus. Nos autem cum Durando, Patre Lud, & alijs, immo & cum S. Thoma supra, non admittimus antecedens: & ea, quibus stabilitã relinquimus distinctionem realem facultatis motricis Angeli ab intellectu, & appetitu ipsius, suadent efficaciter, distinctionem formalem per nostrum intellectum, inter omnipotentiam Dei, & intellectum, ac voluntatem eiusdem, vt consideranti constabit. Ad cõfirmationem autem negamus, ex nostra distinctione inferri, voluntatem diuinam non esse, aut non concipi omnino perfectam; quinimmo perfectissima est & concipitur in ratione voluntatis, cum realiter, & identice claudat omnem perfectionem diuinam, & formaliter concipiatur; potens attingere perfectissimo modo quamlibet rationem obiecti voluntatis, in quo summa eius perfectio sita est, non in eo, quod vltra obiectũ volũtatis diuagetur, & per suum met cõceptum intelligatur exequi quicquid efficaciter vult. Alioquin perfectio voluntatis diuinæ, vt per se ipsam formaliter intelligeret, cum intelligere efficaciter vult, & non per intellectum, quod planè est falsum: & tamen non minus distat obiectum actus, & modus operandi potentiæ executricis ab obiecto, actu, & modo operandi voluntatis, quam ab his differt obiectum actus, & modus operandi intellectus, vt ex dictis manifesto liquet. Non est ergo de perfectione formali voluntatis diuinæ, posse se ipsa formaliter, & proximè res executioni mandare, cum hoc sit extra suum obiectum formalem, & proprium modum operandi. Ac proinde in Angelo hoc non pertinet ad eandem facultatem voluntatis, sed ad aliam distinctam.

Te-

Testimonia denique S. Thomæ non suffragantur priori sententiæ, & in illa solutio ne 4. nobis fauet, vt fatetur Pater Vazquez. In primis enim loquitur de Deo, de quo nō est eadem omnino ratio ac de Angelo, vt ex Caietano, diximus; deinde primo loco, vt vidimus, nostram doctrinam disertis verbis tradit, tanquam veriorem scilicet, & postea aliam solutionem iuxta oppositam sententiam, probabilem adducit, vt sæpè fieri solet. Denique illa verba intelligi possunt, ita vt sensus sit intellectum, & voluntatem diuinam, habere rationem potentiæ non formaliter, sed realiter, ideo enim dicis, eas facultates habere rationem potentiæ, secundum quod sunt principium effectiuum, id est, non vt tales potentiæ sunt, sed sub alia ratione formali, quo tantummodo facultates, & attributa in Deo distinguuntur, in doctrina D. Thomæ, vel potius intendit, eas facultates formaliter habere suum potentiæ, & causalitatis executricis modum, non proximè, & immediatè exequendo, sed quasi mediatè imperando, & dirigendo. Et hic videtur germanus sensus illorum verborum.

Ad secundum respondetur, sensum esse de viribus animæ tantum, Angelo competere intellectum, & voluntatem, id est, ea ratione, qua sunt in anima, in qua illæ solum spiritales sunt, aliæ autem materiales, quæ Angelo non conueniunt, ac si diceret, Angelo solum conueniunt facultates spiritales; at ex his duæ tantum sunt in anima, ergo ex facultatibus animę duæ solum Angelo competunt.

Tertium minoris momenti est, solum enim contendit D. Thom. non esse in Angelis vires sensitiuas & nutritiuas, sicut habet anima rationalis in corpore, sed tantum intellectiuas, hoc est, spiritales, quapropter Angelus appellari potest mens, & intellectus, secus quam anima. Duo postrema loca D. Thomæ magis vrgere videntur, verum cum in alijs adductis pro nostra sententia, illi expresse subscripserit, conandum nobis est, ea in bonum sensum interpretari, nè admittamus, Doctorem Angelicum adhuc iuniorem contrarium sibi extitisse, & ideo ad illud ex solutione ad 14. respondemus, ibi solum negasse Diuum Thomam, Angelis facultatem naturalem, quæ scilicet non feratur ductu rationis, & imperio voluntatis, atque a[illegible] omnis facultas, & operatio Angeli reducitur à D. Thoma, ad intellectum, & voluntatem elicitiuè, seu imperatiuè, & propterea in sequentibus verbis solum dicit, nullam vim esse in Angelo, quæ non pertineat ad apprehensionem, & appetitum, hoc est, quæ horum directionem fugiat: qua ratione dicitur Angelus, mouere solo suo imperio, quia scilicet, vult applicare potentiam executricem motus, sibi omninò subiectam, & hunc esse sensum huius loci ex eo mihi habeo persuasum, quod illum confirmat, quia anima humana solo intellectu, & voluntate mouet corpus sibi vnitum, cum tamen ex communi omnium sententia anima moueat localiter corpus, per virtutem motricem superadditam. In vltimo autem loco tantum docet D. Thom. probabiliter illud dici, quod nos fatemur, & eadem prorsus ratione, qua præcedens exponi potest: nam illud etiā confirmat ex eo, quod in nobis ad imperium voluntatis sequitur statim motus membrorum, quod sine motrice facultate ab intellectu, & volūtate distinctā non euenit.

QVAESTIO XI.

Quomodo sphæræ cælestes ab intelligentijs rotentur.

IN hac quæstione nonnulla venient discutienda, quæ ad doctrinæ traditæ perfectionem desiderari videbantur, ne in aliquo studiosis nostris deficiamus, ex quibus vnū, vel alterum verbū à Doctoribus obiter prolatum reperies.

Primum, & præcipuum examinandum nobis erit; quo impetu intelligentia cœlum circumuoluat, deinde quo operandi modo naturali scilicet, an libero. Tertium denique qua applicatione, & præsentia id exequatur.

Circa priorem quæstionis partem est prima opinio asserentium, intelligentiam efficere motum localem, per impulsum mobili impressum. Ita docet Pater Ludouicus Molina 1. par. q. 54. art. 5. & obi[illegible] indicant Patres Conimbricenses 2. de cœlo, capite 5.

quæst. 5. art. 4. in fin. sequuntur aliqui recentiores.

Quam sententiam probabilem iudicat Pater Suarez, tomo 2. Metaphysicæ disp. 35. sectione 6. num. 24. & eam P. Molin. intelligit tam de motu ipsiusmet Angeli, quam rei externæ. Alij sine distinctione loquuntur.

Hæc sententia probari potest ex S. Thoma de spiritualibus creaturis, art. 6. ad 12. vbi sic habet: *Dicendum, quod corpus cæleste, in quantum mouetur à substantia spirituali: est instrumentum eius sicut serra artis, &c.* At instrumenta artis mouentur per impulsum impressum ab artifice: ergo ex mente D. Thomę cœlum mouetur à sua intelligentia per impulsum, & idem potest colligi ex corpore articuli quatenus dicitur, Angelos vniri cœlis per modum, quo motor vnitur mobili, scilicet, in motoribus inferioribus, qui certè per impulsum corpora mouent. Ratione etiam confirmari potest, quia proprius modus mouendi localiter extrinseco, est impulsum, vt in nobis patet.

Sed intelligentia est motor cœli extrinsecus, igitur per impulsum cœlum impellit, maximè cum cœlum non minus sit impulsus capax, quam aliud corpus inferius, & non appareat, qua alia ratione possit à motore impelli.

Secunda sententia est, Angelum mobili assistentem non imprimere illi impulsum, sed motum ipsum immediate. Hanc amplectitur Pater Suarez loco citato num. 25. & videtur sententia D. Thomę, supra, ar. illo 6. ad 9. vbi hęc habet verba: *Substātia spiritualis quæ mouet cœlestia corpora vnitur eis secundum moueri tantum.* Si autem intelligentia impulsum sphęrę imprimeret, non secundum moueri tantum ei vniretur, sed in actu primo etiam, & per modum potentię, per impulsum diceretur vnita contra D. Thomam. Fūdamentum huius sententię, est, quia impulsus solum adstruitur, vt instrumentum mouentis separati à mobili: at Angelus sphęrę mouendæ adest, igitur necessarius non est impulsus, ac proinde inficiandus. Et hac ratione melius defenditur communis sententia scholasticorum cum D. Thoma affirmās, corpora Angelis non subdi, nisi quoad motum localem.

Nostra in hac re sententia media incedit via, iuxta quam duę extremę relatę verum habere, & in concordiam redigi possunt. Quę duplici assertione explicanda est, quarum prima sit: Intelligentia sufficienter coniuncta, & approximata mobili, non imprimit illi necessario impulsum, sed proximè motum, hoc assertum congruit secundæ sententiæ, & alijs fundamēti roboratur. Et confirmari potest, quia motrix facultas immediatè, & per se est productiua motus, sed in Angelis est vis motiua secundum locum, ergo ab illa poterit immediatè, & sine medio impulsu motus procedere. Illustratur maior.

Primo, quia in animalibus ex communi sensu à virtute motrice præcise sæpè prouenit motus, & in omnibus corporibus sublunaribus grauitas, & leuitas, quæ sunt virtutes loco motiuæ, sufficiūt verò corpora sine impulsu, etsi illum per accidens producant, iuxta aliquorum sententiam. Deinde potentia motrix ex propria ratione generica, & specifica proximè, & essentialiter respicit motum, & vbi, tanquam propriam causalitatem, & effectum, à quibus speciē desumit, sicut calefactiua facultas calefactionem, & calorem, & reliquę similiter. Igitur sicut à cęteris virtutib. immediatè procedit actio, & effectus, tribuentes speciē, ita à facultate motrice intelligentiæ, quam esse necessario adstruendam ostendimus quæstione præcedenti, ex quo liquet consequentia prioris syllogismi, videlicet, à facultate motiua Angeli posse immediate, & proximè oriri motum localem, ac proinde quoties mobile debite approximatū est, sine interiacente impulsu, motus eueniet. Quod videtur conuincere saltem de motu ipsiusmet intelligentiæ, cōtra Patrem Molinam, cum ibi nil omnino obstare possit, & adsit sufficiens virtus, & applicatio: sed minus efficaciter procedit ratio, de motu cœlestis sphæræ, aut alterius rei spiritualis, vel corporeæ, Angelo immediatè cōiunctæ, licet enim non sit tam stricta cōiunctio, & proportio, ac in priori casu, sufficiēs proculdubio existit ad hunc effectum, quia cum motus localis non sit actio immanens, sed transiens, sicut calefactio, effectrix illius vix sola subiecti contiguitate, nimis coniūcta est. Quemadmodum non plures exigit calor, & aliç facultates, actione transeunti operatrices, non igitur est necessarius impulsus, cum approximatum est mobile sufficienter intelligentiæ motrici, ac proinde nec ponendus, tum quia superuacaneus, tum quia ex com-

communi sensu nil Angelus corporibus imprimit præter lationem, vel vt plurimum, id, quod ad motum necessario exigitur. Diximus inclusiue intelligẽtiam sufficienter coniunctam, quia si desit sufficiens, & debita applicatio, aut ratione separationis, aut magnitudinis corporis, alia est ratio, vt iam aperiemus.

Secunda conclusio: quoties intelligentia à mobili diuulsa illud agitat, id præstat per impulsus impressionem. Quæ assertio cõtra Patrem Suarez supra, in fine, congruit primæ sententiæ, illiusque fundamẽtis fulcitur, & vlterius corroboratur. Quia motor corporum per impulsum agitat corpus à se distans, vt cum cõmuni scholæ sensu diximus, 8. Physicorum, ergo sine fundamento id intelligentiæ detrahemus, cum altioris, & efficacioris virtutis sit, præsertim ad mouẽdum localiter. Denique implicat aliquid moueri, quin omnibus partibus, secundum quas mouetur, motus inhæreat, sicut repugnat, cõstitui album sine albedine: sed intelligentia ad tam magnam distantiam localiter mouet, ad quam non possit motus ab ipsa immediatè fluens pertingere: igitur in illis partibus remotioribus alia virtus ponenda est, à qua motus illarum proueniat. Minor, in qua difficultas sita est, illustratur, quia intelligentia motrix primi mobilis, verbi gratia, ex aliqua illius parte, cui tantum adhæret, vt statim dicemus, integrum illud mobile circumuoluit, immo & eodem motu inferiores sphæras rapit, sed nequit intelligi eadem actio procedens à potentia, existente in illo loco, per se ipsam attingere extremas partes valdè inter se, & à potentia dissidentes: & saltim implicat illa eadem actione, & motu cieri inferiores orbes, quia nec potest motus transilire de subiecto in subiectum, nec producere aliam actionem, vel motum in alio subiecto, siquidem actionis non.

Et hæc, & terminus eidem semper inhærens subiecto, igitur in his partibus, seu mobilibus extra sphæram immediatè processionis motus à potentia Angeli existentibus, necessario ab ipso producitur impulsus, quo vt instrumento vtatur ad lationem peragendam.

Quanta verò sit sphæra facultatis motricis intelligentiæ, in qua per se ipsam immediatè sine consortio instrumenti motum eliciat, nequit à nobis certo definiri. Illud tamẽ nobis statutum videtur, scilicet, intra illam sphæram integrum cœlestem orbem non claudi, esset enim limitatæ virtutis nimia perfectio: in reliquis verò partibus, impulsum intelligentia imprimit, media facultate motrice, tanquam ratione producendi in ordine ad motum, ad quem ordinatur mediate, vel immediate, aut tanquam conditione præ requisita, qui impulsus producitur, medio alio producto, in proximioribus partibus, licet in his non esset omnino necessarius, vt probauimus: ille tamen, & virtus motiua, cum voluntati Angeli subdantur, ita producuntur, & attemperantur mobili, vt ex eis constans, vt æquabilis oriatur motus cœli iuxta ipsius voluntatis imperium.

Et iuxta dicta intelligitur ex proprio, & germano sensu D.Thom. citatus pro prima sententia, vere enim erigit impulsum intelligentiæ pro motu sphæræ cœlestis, sed quatenus deest debita mobilis approximatio, non secus, & idem contingit in motu inferiorum, vt patet. Ad rationem respondeo, Angelum ita esse motorem extrinsecum, vt debite sit applicatus per suam virtutem motricem, & sibi ipsi, dum mouetur, & sphæræ cœlesti secundum aliquas partes, & ideo sine impulsu motum in eis eliciet, pro distantioribus verò, defectu applicationis indiget impulsu, cuius fatemur esse capax cœlum, inficiamur tamen non posse aliter moueri.

Ad fundamenta secundæ sententiæ, quatenus nostræ aduersantur, facilè est respondere. Et primo D.Thom. solum negat intelligentiæ vnionem, quæ non sit per motum, aut in ordine ad motum, sine informatione propria, quod duplici modo relato contingere potest. Ad rationem dicimus, impulsum requiri ad motum mobilis separati, aut non debito modo applicati, qua ratione exigitur in cœlo, vt explicuimus. Doctores autem communiter negant, corpora subdi intelligentijs quoad aliquam formam, quæ non sit motus, aut principium, seu terminus motus, quibus nos libenter subscribimus.

In calce huius quæstionis aduertendum est; nonnullos carpere Aristotelem teste Diuo Thoma, q. 16 art. 10. quasi dixerit intelligentiam rotare suam sphæram, non secun-

dum intellectus regulam, sed necessitate naturæ impetum impertiendo; cuius fundamentum potuit esse, quia 12. Metaphysicæ c.8. asseruit Philosophus, intelligentiā quoad virtutem motiuam ita suo orbi commensuratam esse, vt alium superiorem mouere non possit.

Quod confirmari posset ex nostra doctrina, iuxta quam cum intelligētia moueat per potentiam à voluntate distinctam, & etiam per impulsum, ... um non est, si naturali impetu, & determinatione impellat, ac proinde quantū potest, ita vt intelligentia motrix inferioris orbis non possit superiorē agitare. Verum etsi fundamentum Aristot. nobis non probetur, inde tamen non necessario infertur, intelligentias necessario mouere, aut id Philosophum existimasse. Fundamentū autem falsum est, quia sine fundamēto, & contra communem sensum; licet enim Deus ita efficere potuerit, vt scilicet vnaquæque intelligentia tantum valeat propriam sphæram impellere, nulla prorsus extat ratio, vt factū putemus, immo oppositum naturis rerum magis congruit.

Verum cum id cōtingere potuerit, etiam si intelligentiæ liberæ mouerent cęlos, vt patet, non benè infertur ex eo, quod Arist. dixerit, intelligentiæ virtutem ita suo orbi commensurari, vt nil vltra possit agitare, eum sensisse, intelligentias necessario impellere, sed cuiusuis fuerit hoc placitum, falsitatis conuincitur. Quia vt q.30. retulimus D. Thom. cum omnibus scholasticis perspicuè docent, Angelum mouere corpora imperio voluntatis, seu per intellectum, & voluntatem, quod intelligendum est, aut de potentia proxima motiua, vt plures ibi citati volunt, vel saltem de facultate dirigente, & imperante, vt nos stabiliuimus. Neque aliud potest cum fundamento dici, neque apparet à quo talis determinatio oriatur, nisi substantia omnino intellectuali, cum etiam in nobis, immo & in brutis applicatio virtutis motricis, & impressio impulsus imperio appetitus subdantur, & hoc ad perfectionem spectat, ac proinde naturæ Angelicæ perfectiori iniustè detrahetur. Neque ideo verendum est, Angelos à motu cęlorum cessaturos pro sua libertate ante diem iudicij, vrget enim lex illis à Deo imposita de permanentia, & æquabilitate motus, id rerum natura, & ordine enixe exigente.

Vltimo scire oportet id, quod in superioribus obiter attigimus, intelligentiam circumuoluentem orbem, non toti orbi, sed determinatæ tantum illius parti assidere, non quia eidem parti continuo adhærens cum ipsa in gyrum feratur, sed ita vt ex eadem determinata parte spatij impellat partes illac successiue transeuntes, & quasi fluentes, & his medijs orbem integrum modo supra explicato.

Hic videtur communis sensus, & vtramque partem expressit S. Thom. de spiritualibus creaturis art 6. ad 6 ex mente Aristo. his verbis: *Ad sextum dicendum, quod secundum Philosophum in 4. Physicorum, motor cœli est in aliqua parte eius, & non in toto, & sic non circuit gyrum cœli*. Quæ lectore indigent, non expositore. Ratio prioris est, quia intelligentia sicut est determinatæ naturæ, ita etiā virtutis limitatæ, in ordine ad præsentiam localem, quam virtutē planè excedit vbi in toto orbe, vt per se patet, & alias posset simul Angelus naturæ viribus cęlo, & terræ adesse, cū plus inter se dissideant partes eiusdē orbis, quam earum aliqua & terra. Sequelam verò & falsam esse, & contra sanctos Patres, & Scholasticos, supra ostendimus. Secunda autē pars ex eo constat, quia nec decet naturam intelligentiæ beatę, vt tam celeri, & rapido motu, cum sua sphæra cōtinuo agitetur, nec id est vlla ratione necessarium, siquidem eo modo quo diximus potest impellere, & indesinenter orbem mouere, cum nulli parti sit physicè vnita, sed non propterea inficiamur, posse intelligētiam motricem mutare spatium, sed tantum id esse necessarium ad exequendum motum.

Quantum verò ad spatium, & præsentiam motoris Angeli nihil potest certo definiri: communiter dici solet esse in aliqua parte superficiei connexæ sui orbis, quia inde optimè videtur posse impellere, & ideo nuncupatur forma assistens, quasi exterius coniuncta. Posset etiam non incongruè affirmari intelligentiam existere, in aliqua parte profunditatis propriæ sphæræ, quia ex illa facilius in omnes sphæræ partes, vtpotè sibi propinquiores impetum transijceret, maximè cum intelligentia spiritalis omnes cœli partes sine impedimento possit transmeare. Forma vero assistens dicitur, non quia extra cœlum sit, sed quia illud non informat tanquam proprium subiectum

ctum, & materia; finito autem rotationis tempore ad communem beatorum sedem motrices mêtes, sicut & custodes, hominum perfecto munere se recipient.

CAPVT VI.

Textus Aristotelis.

Post hæc motum ipsius vniformem, & non difformem esse, demonstre mus oportet, &c.

Breuis expositio textus.

INtentum Aristotelis est in præsenti capite probare motum primi mobilis, & aliarum sphærarum quatenus ab ipso rapiuntur (de hoc enim loquitur) esse vniformem, & æquabilis semper velocitatis. Quod probat aliquibus argumentis. Et hæc est summa totius capitis, quod ideo diuisione non indiget.

Prima ratio Aristotelis est motus inæqualis habet intensionem velocitatis, statum, & decrementum eiusdem, qui status est, aut in principio motus, aut in medio, vel fine, vt in diuersis motibus videre est At motus cœli vtpote circularis, & æternus, principio, fine, ac medio caret: ergo, & inæquabilitate.

Præterea inæquabilitas motus prouenit a mouente, vel a mobili, a neutro tamen potest prouenire in cœlo, cum hoc incorruptibile sit; ac proinde semper eodem modo, & motor eadem semper virtute moueat.

Tertio, non est motus cœli inæquabilis secundum totam sphæram, quia talis remissio ab imbecillitate proueniret, nec quoad partes, alias stellæ octauæ sphæræ non semper eandem inter se distantiam seruarent. Tandem, motus cœlestis non posset infinito tempore augeri, & infinito diminui, alioqui esset infinitus, & indeterminatus, & nec haberet certos terminos, nec tempus præfixum, sed nec augeri, & remitti potest quadam vicissitudine, quia nulla huius vicissitudinis ratio afferri potest, & sensu ab omnibus perciperetur.

Doctrina huius capitis satis persp[icu]a est solum est animaduertendum, motum cœli esse vniformem, & æquabilem, secundum omnes partes non æqualitate spatij, quod decurritur, quandoquidem tempore æquali partes polis viciniores minus spatium peragrant, maius vero distantiores, sed æqualitate temporis, quod consumitur in tali spatio peragrando.

In quo sensu Aristoteles, & reliqui Philosophi loquuntur, id quod experimento constat, alioqui non possent Astrologi certo prænunciare, quo die, & hora futuræ essent Solis, & Lunæ ecclypses, & syderum coniunctiones, quod viam sensibus affert. Id autem ex eo euenit, quod Angelus pro sua libertate ita suam virtutem motricem, & impetum attemperat per continuam impressionem, vt rerum natura, & indefectibilis æquabilitas motus cœlestis exigit, quoties autem insoliti planetarum coitus, & aspectus stellarum, stationesq; cęlorum deprehensæ sunt, id præter statutam rerum legem, & supernaturali creatoris vi contingit.

CAPVT VII.

Textus Aristotelis.

De his autem, quæ stellæ vocantur, deinceps dicendum esse videtur, &c.

Breuis expositio textus.

AGgreditur iam Philosophus disputationem de partibus cœli, nempe de stellis. Et diuiditur caput in duas partes: in prima explicat naturam, figuram, & motum astrorum: in secũda quandam dubitationem mouet, & soluit. Et quod ad primam attinet breuiter dicit, rationi consentaneum esse, vt stellæ eandem cum cœlo naturam sortiantur, & idem intelligit de figura, & motu earum. Quod veterum philosophorum testimonio comprobat Qui licet falso existimauerint, stellas esse igneæ naturæ, consequenter

ter tamen, cum cœlum ipsum igneum posuerint.

In secunda parte capitis obijcit hac ratione, nullum corpus emittit, quod in se non habet, at stellæ ignem emittunt, sunt igitur igneæ.

Respondet, stellas non emittere a se ignẽ: sed earum motu excitari, sicut contingit in corporibus sublunaribus, licet hęc calefiant, non stellæ, quia distantes, & ignis incapaces. Nec ex hoc sequitur, inquit, quod sicut cęlestium sphærarum motus æquabilis semper est, ita aer æquabiliter semper incalescat, quia caloris incrementum prouenit etiam ex maiori solis accessu, & radiorum reflexione, quæ non semper eadem contingit. Vnde non intendit Aristoteles, vt adnotat D.Thom. hic lectione 10. Vnicam causam caloris cęlestis inferioris esse aeris motum, & attritionem ortam a motu cœlestium sphærarum, sed etiam ad id concurrere radiorum luminis reflexionem.

QVAESTIO I.

An Astrorum naturæ sint eiusdem rationis cum suis orbibus, & inter se.

QVæstio hæc procedit tam de stellis fixis, seu inerrantibus, quam de errantibus, & planetis.

Et emissa opinione (cuius meminit Aristoteles hoc cap 7.) Philosophorum ipso antiquiorum, asserentium cœlos, & astra eiusdẽ substantiæ cum sublunari mundo esse, quos, & ipsorum inter se dissensiones, referunt Patres Conimbricenses 2 de cœlo c 7. q. 1. art. 1. hanc tamen opinionem satis refutauimus 1. lib. cap. 2 q. 6 & 7. inter eos qui asserunt, tam astra, quam cęlestes sphæras, ex quinta Peripatetica substantia constare dissidium est.

Num stellæ in eadem infima specie cum suis orbibus conueniant. Et affirmatiuam partem in vniuersum tenent Massalachus, lib. de sphæra mota, Auerroes commentario 79. huius libri. Albertus Magnus tract. 3. c. 4. Maior quæst. 8. & idem videtur existimare Ricard. in 2. dist. 14. art. 3. q. 6. cum alijs non nullis.

Quæ sententia probari potest primo ex Aristotele in hoc cap. 7. dicente, stellas eandem cum suis orbibus naturam sortiri, quod de identitate specifica videtur intelligendum: identitatem enim genericam etiam habent cum sublunaribus, siquidem in genere corporis cum illis conueniunt. Ratio præcipua, immo, & vnica huius sententiæ esse videtur, quia nullum est sufficiens fundamentum eiusmodi distinctionis specificæ inter stellas, & proprios orbes, igitur non est adstruenda, cum sint partes eorundem corporum simplicium, sicut aqua est pars aquæ, & aer aeris.

Antecedens probatur, quia si aliquod esset diuersitatis principium, seu signum a posteriori, maxime maior astrorum densitas, intensior lux, & perspicua effectuum diuersitas adde diuersum planetarum motum: sed horum nihil ad hoc cogit, ac proinde non est, cur hanc specificam distinctionem admittamus.

Elucidatur minor: nam in primis illa omnia accidentia dumtaxat sunt, & ideo non valent essentialem diuersitatem per se inducere.

Deinde neque illam distinctionem constitutam præmittunt, quia in diuersis partibus homogeneis aquæ, v.g. contingere solet, eadem accidentium dissensio, cum possit vna rarefieri, illuminari, aut localiter cieri, & per has qualitates diuersos edere effectus: altera existente densa, tenebrosa, immota, & similes effectus non producente. Igitur, hæc omnia in astris, & eorum orbibus, cum specifica vnitate stare possunt.

Secunda sententia asserit, Planetas (Sole excepto) siue discontinuentur a suo epicylo, vt Luna, siue non, vt reliqui, specie nequaquam distingui ab illo, nec a differentę, bene tamen a cęteris orbibus: stellas vero fixas ab octaua sphæra non differre. Ita docent Patres Conimbricenses 2. de cœlo cap. 7. q. 1. ar. 2. de Sole vero dixerant c. 5. q. 2. æque probabile esse a suo orbe discerni, & specie distingui.

Primum probant, quia cęli, sicut i elementa, specie distinguuntur pro ratione situum, & locorum. At planetæ, epicycli, ac sphæræ differentes, eundem situm inter se habent, idemq; percurrunt spatium, secus inferiores, aut

aut superiores orbes, igitur illa inter se eandem habent speciem, ab his vero diuersam.

Secundum, & eadem ratione, & argumentis primae sententiae fulcitur: quod tamen fatentur hi Doctores esse contra D. Thomam.

Verior tamen nobis semper visa est sententia D.Thomae, 2. de coelo, lect. 10. dub. 2. Soncinatis 1. Metaphysicae, quaest. 10. Fonsecae, tom. 2. Metaphysicae, quaest. 1. ad 3. Patris Molinae, 1. parte, tractatu de operibus dierum, disputatione 15. & aliorum, adstruens specificam distinctionem inter quodlibet astrum, seu planetam, & suum orbem totalem, aut partialem.

Quae sententia infertur, & probatur efficaciter ex his, quae diximus cum pluribus Doctoribus, lib. 1. cap. 2. quaest. 8. videlicet, materias caelorum inter se specie differre ex diuersa ratione formali respiciendi proprias formas, & alias coelos fore corruptioni obnoxios, quod eodem prorsus modo sequitur, si aliqua sphaerae discontinuae, seu astra eiusdem speciei constituerentur, vt legenti ibi dicta constabit: esset enim materia huius sphaerae capax formae alterius incompassibilis cum priori in eadem materia, ac proinde ex natura sua haec sphaera esset corruptibilis.

Quod si materiae quorumlibet orbium coelestium, & astrorum specie differunt, priori iure diffidebunt formae, & composita, quae a formis speciem desumunt. Hic etiam vim habent, quae quaest. 4. praecedentis tractatus adduximus, ad probandum sphaeras caelestes specie inter se differre. Et confirmatur primo, de sphaerulis, & planetis discontinuis, quia ideo haec corpora inter se, & à suis orbibus realiter discernuntur, quia diuersis motibus cientur, quibus diuersas exhibent apparitiones: sed inde etiam infertur, diuersitas specifica corporum mobilium: ergo haec adstruenda est inter illa.

Minor probatur, quia eidem corpori simplici secundum speciem solum potest naturaliter conuenire vna acquisitio termini, & vnus modus acquirendi, & existendi in illo, vt constat in elementis, & eorum partibus, quarum quaelibet separata, sicut, & coniuncta, ad idem vbi, & per eandem lineam, ac eodem modo semper nata est tendere. At sphaerae caelestes, orbiculi, & planetae, per diuersam lineam ex natura sua agitari exigunt, & diuersam termini acquisitionem, seu diuersum acquirendi modum perpetuo habent, ac alia corpora caelestia, a quibus realiter distinguuntur: igitur ab eisdem differunt specie, siue enim motus ipsi specie inter se dissideant, vt fatentur Patres Conimbricenses, siue secus, sufficienter indicant specificam mobilium corporum maxime simplicium, distinctionem. Et certe potior distinctionis ratio petitur a diuersitate motus quam a situum, & locorum discrimine vnde eam inter orbes decerpunt Conimbricenses ipsi.

Secundo in vniuersum confirmatur, quia vnicum principium discernendi a posteriori diuersas rerum naturas, & essentias semper extitit propriorum accidentium, & effectuum diuersitas, quod maxime vim habet in corporibus simplicibus: sed quilibet planeta, & astrum habet accidentia propria, & inseparabilia densitatis, & luminis, ac orbis, cui insidet, & diuersus effectus, & proprius illi attribuitur, necessario ergo infertur astra quaelibet a proprijs orbibus essentialiter differre, & consequenter realiter discontinuari, & idem infertur de astris ipsis inter se, maxime de planetis, quibus diuersi effectus, & situs conueniunt: & idem dicendum est de stellis fixis, ob priores praesertim rationes, licet P. Mol. super hoc non indicauerit in vniuersum necessariam, quod amplius constabit ex solutione argumentorum aliarum opinionum.

Ad testimonium Aristotelis in fauorem prioris sententiae adductum respondetur, ipsum plane loqui de idẽtitate generica stellarum cum suis orbibus, solum enim contendit, eas non esse sublunaris naturae, sed alterius quintae substantiae, sicut coelum ipsum, cui sunt affixae.

Ad rationem pro eadem sententia negamus antecedens primi enthymematis, & minorem syllogismi in antecedentis confirmationem adducti.

Ad illius vero minoris elucidationem nõ defuerunt aliqui relati a D. Thoma, q. 67. art. 3. qui futilibus quibusdam argumentis ducti, existimarunt, lucem esse formam substantialem, substantialeve corpus, apud quos facile distinguerentur astra ab sphaeris coelestibus per lucem, verum hac via non est soluendum argumentum, verissime enim

Pe-

Peripatetica schola cum Aristo. 2. de anima c.7. contra Academicam tenet, lucem esse accidentariam formam, & qualitatem, cũ sub aspectum cadat, remissionem, & intensionẽ patiatur, & cũ alia forma substantiali aeris, v.g. in eadem materia existat, quorum nullũ substantiali formę conuenire potest: lux pręterea transmeat perspicua corpora, & in instanti per totũ spatium porrigitur, quæ corpori plane repugnant. Alij vero fatentur argumento ex diuersitate luminis non posse colligi distinctionem astrorum (Sole excepto) a proprijs orbibus: existimant enim, quidquid luminis singulæ stellæ habent, id totum a Sole haurire, quod alij ad Lunam restringunt. Horum tamen sententia falsa est. Quamuis enim contra Auic. & Macrob. verum iudicemus, omnes stellas tam fixas, quã planetas lumen a Sole mutuari, id quod de Luna fatentur omnes, & luce clarius est, cum pro vario ad Solem aspectu varie illustretur, diuersasq; induat figuras, vnde idem infertur de reliquis astris. Et confirmatur, quia planetę, quo magis Soli propinquiores sunt, eo cæteris paribus magis lucent, vt in Marte, & Venere cõpertum est. Quapropter in medio planetarum Sol videtur collocatus, vt inde tam illis, quam fixis astris lumen commodè diffundant. Quamuis, inquã hoc verum sit, non minus verum puto, cũ D. Th. hic sect. 10. post medium, tam stellas fixas, quam planetas aliquid ex se lucis possidere. Si enim alicui astro ignoto lux esset denegãda, maxime Lunæ, & ideo illi præsertim eã detraxerunt auctores citati, Anaximan. Antiph. & Cleomed. at Lunæ nequit denegari, ergo multo minus reliquis astris. Minor ex eo liquet, quod dum ecclypsim Luna patitur non nihil in ea lucis deprehenditur, cũ tunc etiam rubeat, & tamen a Sole tunc temporis non illuminatur. Interdum vero pars Lunæ a Sole non illuminata nobis non apparet, quia licet aliquid habeat lucis, nimio Solis splendore obscuratur, sicuti interdiu obscurantur reliquæ stellæ, in quibus non deprehenditur defectus lucis, quia illustrationi Solis nec terra, nec aliquid aliud impedimento esse potest, & ideo omnino semper ab ipso irradiantur: & si in Venere, & Mercurio aliquis discessus lucis Solis contingit, non deprehenditur, & quia valde exiguus, & quia eorum natura lux vberior est, quam Lunæ: in qua etiam, maxime in plenilunio, secundum partes aliquas lucis defectus seu macula deprehenditur, quia illius partes inęqualis sunt densitatis, & densiores plus luminis reflectunt, minus autem rariores, cũ facilioram traiectum radijs solarijs præbeant.

Nos igitur ad prædictam minorem faremur, densitatem, & propriam astrorum lucẽ accidentia esse, ac proinde non constituere diuersitatem specificam illorum inter se, & a proprijs orbibus, nec illam effectuum dissimilitudo causat, contendimus tamen eam distinctionem supponi, & ex his a posteriori deduci, nõ quia lux, & densitas vnius astri non sit eiusdem speciei cum densitate, & luce alterius, aut ipsius orbis, imò, & cum sublunaribus, vt bene D Th. cum alijs, in 4. d. 44 q. 2. art. 4, nullum enim extat specifici discriminis fundamentum, cum eiusdem prorsus rationis in se formaliter omnia lumina appareant. Imò contrarium conuincitur ex eo, quod lumen reliquorum astrorum, & inferiorum etiam corporum intenditur a lumine Solis, quæ vero se intendunt, in eandem coeunt entitatem, & rationem, vt per se patet. Illam ergo distinctionem astrorum inter se, & cum orbibus colligimus ex eo, quod astra singula ex natura sua specialia exigunt accidentia, seu specialem accidentium intensionem, & modum, & speciales effectus diuersæ etiam speciei, quæ illorum orbibus nõ conueniunt ex natura sua, quod sufficientissimũ signum distinctionis est (etsi alia supradicta nõ extarent) præsertim in corporibus simplicibus, quale est cęlum. Hoc enim solo fundamento diuersitatis accidentium, aut intensionis illorum naturalis, ab omnib. distinguuntur specie elementa, licet aliter forte contingat, in partibus corporis mixti. Quod vero additur de diuersis accidentibus & effectibus aquæ, friuolum est, quia illa diuersitas non prouenit aquæ a natura, & propria forma, sed ab extrinseco, secus quam in præsenti. Ex quibus constat: ad secundam partem secundæ opinionis. Ad fundamentum pimæ respondetur, diuersitatem illam situum esse signum distinctionis, pręcipuam tamen esse a nobis assignatam, desumptam ex accidentibus, & effectibus proprijs.

QVÆ-

QVAESTIO II.

Vtrum calor a luce, vel motu ortum ducat.

AD enodandam mentem Aristotelis in hoc cap. hanc difficultatem versant illius interpretes hoc loco. Ex cuius solutione constabit ad argumentum pro priori sententia factum q. 3. prioris tractatus in cap. 3. lib. 2.

Et circa priorem quæstionis partem, Durand. in 2. dist. 14. quæst. 1. singulariter existimauit, lucem sua vi non posse calorem producere. Cuius placitum hoc modo firmari potest, quia calor est prima qualitas, igitur ortum non ducit ab alia qualitate maxime cum non appareat, quomodo in virtute lucis contineatur, & alias omnia corpora luci da calefacerent, cuius oppositum constat in aliquibus astris, quibus virtus infrigidandi tribuitur, & in aliquibus corporibus sublunaribus, vt Geminis, & similibus.

Opposita tamen sententia in schola recepta communi calculo Doctorum cum Arist. 1. Meteororum cap. 3. & sæpe alibi, & D. Thoma hic, & alijs locis, & quotidianis experimentis euidenter suadetur. Nullus enim non est expertus, inferiora corpora Solis luce calefieri, & ideo illius accessu, & recessu, æstatem & hyemem contingere Reflexione item radiorum Solarium magis incalescit hæc infima aeris regio, & alia corpora opaca, quæ vt impediunt radiorum transiectionem, sic eos supra seip sos retorquendo, occasionem intensioris caloris præbent, vsque adeo, vt aliquando ex radiorum coitu ignis euadat, quod tunc præsertim euenit, cum per lineas magis rectas radij retorquentur, magisq; vniuntur.

Et eadem caloris productio in alijs luminosis experimento cõstat, vt videre est in lumine iaculato a Luna. Propter quod Arist. 4. de partibus animalium, c. 5. asseruit, noctes plenilunij tepidiores esse, eo quod Luna tūc vberiorem ex se lucem refundit. Et 4 de gen. c. 2 dixit, sicut Sol per annum accessu, & discessu, æstatem, hyememq; facit, ita Luna per mensem incremento, & decremẽto luminis inde. intensiori, & minus intẽso calore producto. Quod equidẽ naturæ valde consentaneum. fuit vt præstantissima qualitas primi corporis, hoc est cęli, vim haberet producendi qualitatẽ nobilissimã inter sensibiles corporibus alterabilibus propriam. Nullum. n. est inconueniens, quod prima qualitas corruptibilium corporum, a qua aliæ secundæ oriuntur, ab alia qualitate propria corporis perfectissimi, & incorruptibilis ortum ducat & in eius virtute eminenter contineatur, & per hoc constat ad argumentum pro Durando factum. Ad illud vero, quod tanquam absurdum infertur, fatemur ingenue, omnia, quæ lucem obtinent, habere, quantum ex se est, vim aliquid caloris imprimendi in ea corpora, ad quæ lumen transmittunt: verum id sæpe non deprehenditur, aut præ sua tenuitate, quia lumen etiam perexiguum est, aut quia simul per alias virtutes frigus, seu humorem in eisdem corporibus producunt vt de corporibus cęlestibus asserit perspicue D. Th. hic lect. 1. versus finem, his verbis: *Dicendum est ergo, quod omnia corpora cælestia secundum communem virtutem luminis habent calefacere, sed secundum alias proprias virtutes singulis corporibus attributas, habent non solum calefacere, & infrigidare, sed etiam omnes alios effectus corporales efficere in istis inferioribus.*

Maior difficultas est in secunda quæstionis parte definienda, quamuis enim constitutum sit, & sensu exploratum, corpora motu locali incalescere, huius tamen nodum enodare, & rationem reddere adeo est difficile, vt in duodecim sententias philosophorum agmen distraxerit. Itaq; rem ipsam tradit Academica schola cum Plat in thæteto, peripatetica cum Arist. hoc c. 7. tex. 42. 1. Meteororum, c 3 sect. 3. problematum q. 13. & D. Tho. lect. 10. cum communi scholasticorum assensu, id quod quotidianis experimentis notum est. Videmus enim tritu duorum lapidum, & ferri, ac silicis conflictu, ignem elici. Item globos plumbeos è tormentis explosos per aerem incalescere, & interdum liquefieri, sagittas, molas farinarias, curruum axes, equorum soleas, & aerem celeri raptu percussum, calefieri, splendere, & igniri. Denique ipsa aqua maris sua pte natura frigida crebro ventorum flatu agitata intepescit, & animalium membra latione mota, calorem concipiunt.

Si quando vero per motum localem

frigus conciliamus. Id ex accidenti eueniet, aut quia calidi extrinseci præsentiam, seu re flexionẽ radiorum hac via vitamus, aut quia aer ambiens a nobis calefactus discutitur, alio frigidiori succedenti, vt in respiratione v.g. aut deniq; quia motione vapor calidus exhalatur, & dissipatur, & natiua frigiditas, aut ambientis corporis inualescit. Sẽper igitur ex se motus localis est aliquo modo causa caloris, licet formaliter non sit calefactio cum formaliter tendat ad præsentiam, & inde speciem sumat; ac proinde specie distinguuntur, sicut termini ipsi calor, & præsentia.

Quod constat ex Aristo. in Antepredicamentis, & 5. physic. c.1. & 2. & ex omnibus alijs ibidem, qui omnes statuunt, lationẽ non esse per se causam caloris, quia vtpote entitas imperfectissima, nequit continere illum formaliter, aut eminenter in se, neq; in proprio termino, qui etiam est entitas modalis imperfecta, & nullius rei efficienter actiua.

Circa rationem vero assignandam huius manifesti experimenti, missis pluribus sententijs, quæ longe ab scopo veritatis aberrant, & eas percurrere operosum nimis, & inutile esset, & prima earum, quæ magis ad veritatem accedunt, asserit, calorem motu editum oriri a calore virtuali, inhęrente corporibus, quę fricantur. Ita philosophatur Durand. in 2. d.15. q.3. cum alijs quibusdam maxime è recentioribus. Verum hæc sententia non est vniuersim vera. Quamuis enim aliqua sublunaria corpora huiusmodi calorem virtualem contineant, quæ motu quasi excitata calefiant, in omnibus tamen corporibus sub Lunę orbe contentis, illum calorẽ constituere, fundamento rationis caret, imò ratio ni aduersatur, cum aliqua sint corpora solida, aquea, vel terrea, ac proinde eximie frigida, ex quorum attritu calor oritur. Oportebat etiam ostendere, quomodo calor ille latens, & virtualis per lationẽ excitetur, vel augeatur, quod Durandus non explicat, & ideo quæsiti rationem non assequutus. Quã vt inueniat Tho. Garb. 2. lib. suæ sum. tract. 2. q.6. in quolibet mixto partes dissimiles agnoscit, alias quidem subtiliores, & calidiores, igneas scilicet, & aereas, & alias vero magis densas, ac frigidas, plus terræ, & aquæ retinentes.

Hoc autem posito existimat, mutua corporum collisione partes illas igneas, & aereas, a centro ad circunferentiam corporis euocari, & per distractionem, & rarefactionem quasi diuelli a partibus frigidis, & sic ipsas calidiores apparere, & alia corpora contigua calorem fundere. Sed nec hæc positio placere omnino potest, quia insufficienter rem explicat, & falsa quędam assumit. Nam in primis nequit cum fundamento assignari in quibuslibet mixtis, vt in crystallo, & similibus, ea partium dissimilitudo, quæ ad hoc sufficiat.

Libere enim omnino, & cõtra rationem supponitur, omnia mixta plus caloris habere in partibus abditioribus, quã in extimis. Et quidem Garbius videtur sentire, formas elementorum actu latere in mixto contra Arist. & communem sententiam a nobis corroboratam in libris de generatione. Deniq; licet admitteremus in qualibet re mixta partes illas dissimilares ab hac sententia excogitatas, & ex eis abditiores esse calidiores, nequit intelligi, qua ratione internæ partes solidorum corporum non viuentium (de fluidis namq; & viuentibus alia est ratio) exteriorum attritu, è centro ad circumferentiã euoluantur, cum alijs extimis continuæ sint, & eas non possint penetrare: neque sicut fluidæ propriam in corpore positionem cum alijs mutare: adhuc ergo superest, adæquatam huius effectus causam assignare.

Alb Mag. I. Meteororum tract. 1. c.15, & Zimara in suis Theorematibus proposit. 45. eiusdem rei causam inuestigantes, eam reddidere, quia scilicet partes corporum, quæ colliduntur, rarefiunt, & media rarefactione excitatur calor, ad quem præuia dispositio est raritas. Verum neq; hi Doctores quæsiti causam attigerunt, non enim apparet qua ratione inducatur raritas per motum localem in corporibus solidis, nec minori hoc indiget explicatione, quam id, quod inuestigamus, & saltem non introducitur tanta raritas, quæ ad hoc sufficiat cum sensu non deprehendatur in his corporibus statim post collisionem. Et ideo Patres Conimbr. in hoc c.7. q.6. art.2. cum alijs, quos ipsi citant, quibus sententia Alberti arridet, addiderunt, per motum non solum raritatem induci in corporibus solidis se percutientibus, sed etiã & maximè, in aere intercepto, & allifo, quã raritatem calor consequitur. Sed tamen hoc modo, licet assignetur maior raritas, nõdum osten-

oſtenditur ſufficiens cauſa illius, neque calo ris excitati per lationem, quam quærimus, quia adhuc difficile, & inexplicatum relinquitur, quæ nam ſit cauſa raritatis. Præterea, licet raritas aſſecla ſit caloris, tamen non ipſam calor, ſed calorem ipſa conſequitur iuxta communem ſenſum, vt pote qualitas ſecunda ex permixtione caloris, & aliarum primarum qualitatum ortum ducens, quę vt pote qualitas ſecunda ſpecie diſtincta a calore, ex eo longe imperfectior, nequit illum producere, nec formaliter, aut eminenter continere, vt conſtat ex Ariſt. 4 phyſ tex. 87 Etſi dicatur cum patribus Conimb. nõ ſequi calorem ex raritate, vt ex cauſa, ſed vt ex comite: igitur adhuc eſt ſuperaſſignanda cauſa caloris, quæ tamen ab his non aſſignatur. Et vlterius calor non ſolum eſt comes raritatis ſed illius cauſa, vel potius habens ſe ex parte cauſæ, vt diſpoſitio pręuia, igitur non poteſt eſſe effectus raritas, aut comes præuius, alia ergo cauſa inueſtiganda ſupereſt.

Deniq; D. Th. hoc loco lect. 10. aſſerit, ideo motum localem tam habere prærogatiuam vt calorem efficiat, quia eſt omnium motuũ primus, & auctore Ariſt. 10 Metaph. c. 4. primum in vnoquoq; genere eſt cauſa reliquorum. Hæc tamen Angelici Doctoris coniectura, ſeu congruẽtia veriſſima eſt, etſi Theorema illud Ariſt. vt alibi diximus, intelligi debeat de primo in aliquo genere cauſalitatis, ſupereſt tamen explicandum, qua ratione id contingat, & ideo alia verba inferius ſubiunxit D. Th. quæ in veriori huius rei explicatione expendemus. In qua facilius ſane eſt, quid alij dixerint impugnare, & quæ nõ ſit adæquata ratio oſtẽdere, quam proprium ſenſum, & perſpicuam huius rei rationem demonſtrare. Vt autem vtrumque, quantum fieri poteſt, delucide aſſequamur, aliquot ſunt concluſiones ſubijciendæ.

Prima concluſio: motus localis in animalibus, peculiari ratione, eſt cauſa caloris, quatenus occaſione lationis, maior ſpirituum vitalium, & animalium copia, ad externas animantium partes aduenıat. Id quod duplici de cauſa videtur contingere: primo, quia facultas motrix huiuſmodi ſpirituum miniſterio vtitur ad motionẽ exequendam, & ideo vberiorem ſpirituum copiam tunc temporis attrahit. Secundo mediante motu locali, animantium pori protrahuntur, & liberiorem ſpiritibus aditum relinquunt: ex quo fit, vt pro maxiori motu animalia defatigentur, ob ſpirituum ſcilicet diſpendium. Cum igitur huiuſmodi ſpiritus calidiſſimi ſint, hinc prouenit, vt eorum interuentu partes animalis incaleſcant. Accedit, quod etiam ad has partes, dum mouentur, plus ſanguinis, & ſpirituum vitaliũ in ſe recepit, quæ vt in ſe multum caloris habent, in partes ſibi proximas tranſmittunt.

Secunda concluſio: ex mutua corporũ ſublunarium colliſione, tanquam ex conditione raritas ortum ducit. Hanc concluſionem ſupponunt communiter Doctores, vt vidimus, referentes varias ſententias, & probat experimentum ipſum. Conſtat enim corporum partes aeris præſertim, mutua attritione, nonnihil inter ſe diſtrahi, & maius occupare locum, quod aliter, quam per rarefactionem contingere nequit, cum id eueniat ſine additione quantitatis: id quod ex ſequenti aſſertione amplius intelligetur, & roborabitur: Dixi, tanquam ex conditione, quia ſicut non poteſt latio eſſe cauſa, ſeu cauſatio propria caloris, ſic neque raritatis, cum per ſe ſolum tendat ad vbi, tanquam ad propriũ terminum qui ſpecie, vel genere a raritate diſſidet. Quia igitur motu locali varie agitantur partes mobilis, & maxime corporis medij, ratione cuius agitationis diuerſimode diſponuntur in ordine ad primas qualitates ex quibus raritas pullulat, hinc fit, vt medio motu locali, tanquam conditione conſurgat raritas: ex quo fit, priorem eſſe productionem caloris, quam raritatis, vt diximus, tantum abeſt, vt raritas ſit cauſa, aut præuia cõditio ad effectionem caloris.

Tertia concluſio: motus localis dicitur cauſa caloris, eo quod medio motu partes minus calidæ, & ſiccæ diſtrahuntur, relictis calidioribus, & ſiccioribus, in quibus proinde intenſior calor deprehenditur, & producitur, & per quas in corpus contiguum tranſmittitur. Quæ concluſio prius explicãda eſt, deinde probanda. Pro cuius elucidatione in memoriam reuocandum eſt id, quod 2 lib. de generatione, diximus aerem elementarẽ eſſe calidum, fere in ſummo gradu, & valde rarum, quamuis continua vaporum, exhalationumq; terreſtrium permixtione, frigiditatis, & dẽſitatis multum imbibat. Præterea, cum ex occurſu duorum corporum calor, ſeu ignis conſurgit, aer intercipitur, & attenuatur, quod verum eſt, ſiue corpora ſint diſtin-

stincta ab aere, siue sint partes eiusdem aeris solidiores, quę medijs tenuioribus se per motum offendunt. In corporibus item solidis communiter sunt duo genera partium, aliæ crassiores, in quibus viget frigiditas terrea, aliæ minus crassæ, & magis dissocatę, in quibus calor, & siccitas, illius affecla pollent. Licet hoc non eodē modo in omnibus corporibus mixtis reperiatur, & ideo aliqua corpora dicūtur terrea, vel aquea, alia ignea vel aerea: non quia in illis elementorum formæ maneant, vt aliqui decepti putarunt: sed quia alicuius elementi qualitates propriæ in aliquibus mixtis, aut in quibusdam eorum partibus magis relucent, in alijs vero proprietates elementi alterius.

His igitur prælibatis nostra conclusio probatur hac ratione: motus localis est causa caloris; at hoc nō potest haberi vllo ex his modis, quo id explicant relate sententiæ, bene tamen in sensu nostræ conclusionis. igitur iuxta illam solum verum habere potest propositio illa ab omnibus recepta. Minor quo ad priorem partem liquido constat, ex refutatione aliorum modorum explicandi prædictum axioma. Quoad posteriorem vero probatur primo, quia nulla alia probabilis via superest, hoc explicandi, deinde roboratur, ex ipsa rei natura, quia quoties duo corpora solida sibi inuicem occurrunt media latione, quo magis approximantur, magis atteritur aer interceptus (in hoc enim contingit, motum esse causam caloris, vel in hoc maxime) hoc est, magis segregantur, & expelluntur partes illius crassiores, & aduentitiæ, terreæ scilicet, & aqueæ, & peregrinæ impressiones, quæ omnes vt pote magis densæ, magis impediunt occursum illorum corporum, & fortius ab illis impelluntur, & detruduntur, relictis interim prioribus, & defecatioribus partibus aeris, sed in his partibus aeris viget calor prope summus, natura sua, & si aliquid caloris ab extrinsecis impressionibus sublatum fuerit, illis remotis in statum pristinum a propria forma per naturalem emanationem se reducunt: igitur ablatis impedimētis, intense percipietur calor in his partibus purioribus: ac in corporibus ipsis localiter motis similis calor in paulo minori intensione ab aere producetur, & idem est de siccitate calori congenea, & affecla raritate: quibus medijs accedente contriorum remotione forma ignis nonnumquam introducitur in ipsa præsertim materia aeris, qui frequenti exhalationum siccarum appulsu, & commixtione, ab ingenita summa humiditate, qua igni posset resistere, detruditur, & sic in flammam nonnumquam conuertitur, quæ frequentius verus ignis non est, sed particulæ aeris nimis raræ, & siccæ.

Quæ quasi segregatio, & euolutio partium optime potest in aere contingere, cum fluidus sit fluxui, & refluxui obnoxius, cui aliquę partes præsertim extraneis infectæ, habitibus facile resiliunt, & a corporibus solidis discedunt In alijs autem corporibus non ita facile id euenit, vt cuique videre: est contingit autem facilius caloris immo, & flammæ generatio ex persecutione aliquorum corporum, vt chalybis, & silicis v. g. quia ea aptiora sunt ob ingenitam duritiem, & angulorum distinctionem, ad prædictam aeris persecutionem, & attritionem, seu attenuationem in puriores, & minores partes Accedit quod aliquando ipsa corpora non parum caloris habent in partibus minus crassis, licet immixtum cum nimia densitate, & frigiditate in partibus crassioribus: attritu autem alterius corporis hæ partes hebetiores ex parte diuiduntur, cum in illas vt quæ magis illi cōtrarientur, fortius agat corpus durum occurrens, manētibus alijs, quæ, & in se sunt calidiores, & ad calorem suscipiendum magis aptæ; quæ distractio, & diuisio partium laxiori, & in propria significatione videtur appellari nonnunquam a Doctoribus raritas seu rarefactio.

In quo sensu possunt benigne interpretari aliqui ex Doctoribus relatis supra, & hac viam exponendi commune illud axioma manifeste videntur ingressi Arist. & D. Th. ille in hoc cap. 7 illis verbis: *Caliditas ab ipsis (id est, Stellis) lumenq; adeo fit, quia aer ab illarum motione fricatur, seu attrito aere ab eorum latione.* D. vero Tho. ibidem dicit, hoc contingere per contritionem, compressionem, siue confricationem aeris, non ita vt calefactio sagittarum v. g. sit causa calefactionis aeris, sed è contrario, vt Alexander exposuit Aristotelem, cuius rationem reddit sanctus Doctor, quia scilicet aer est propinquior naturæ ignis: igitur ex eo apertè putant motum esse causam caloris in aere, quia per illum magis relinquitur aer suæ naturæ viciniori igni, quod non potest aliter eue-

cum...e, nisi modo a nobis explicato, & satis indicato a D.Th.& Arist.

Et quod non proueniat calor ex præcedenti aliqua raritate tradit S.Th.eadem lectione his verbis: *Alteratio autem secundum omnes alias qualitates causatur ex alteratione primarum quatuor qualitatum, inter quas duæ actiuæ scilicet, calidum, & frigidum, sunt priores.* Motus igitur localis est causa caloris vniuersaliter, per accidens, & vt applicans causam per se, quoties per ipsum partes aeris medij attenuantur, & magis ab extraneis, & crassioribus purgantur intimius applicatis, vt explicuimus, & medio calore in causa est raritatis: in animalibus vero alia præterea est via concipiendi calorem, vt explicuimus: & hanc rationem explicandi communem doctrinam de calore orto ex motu locali subodorati sunt aliqui Doctores ex relatis, ...ti nullus id, quod mente concepit, plane expresserit.

CAPVT VIII.

Textus Aristotelis.

Cum autem & stellæ transferre videantur, & totum cælum, &c.

Breuis expositio textus.

IN hoc capite agitat Aristoteles alteram quæstionem ad stellas pertinentem, & statuit, eas nō moueri per se, sed motu suorum orbium circumuehi, id quod tribus rationibus concludit. Et hæc est totius capitis summa.

Prima ratio est, stellæ, & cęlum circumuoluuntur perpetua conuersione, sed hoc nequit contingere, stella, & orbe quiescentibus cum id aduersetur manifestæ experientiæ: neq; vtroq; motum subeunte, quia alias stella, æqua velocitate moueretur cum orbe cui cōiuncta est, quod probat esse absurdū, quia in naturalibus, quo vnumquodq; maius est, eo velocius motu proprio mouetur, vt in pergrandi saxo cōparatione lapilli constat. Deinde hæc æqualitas nequit prouenire necessitate naturæ, quia si stella minoris orbis in maiori ponatur, velocior erit, & è contratio: neq; euenire potest fortuito, quia sic non in omnibus circulis eodem modo se res haberet, & quæ casu eueniunt, sunt præter naturæ ordinem. Neq; deniq; rationi congruit, vt orbes quiescant, & moueantur stellæ, quod ex eisdem absurdis probat, & quia cęlum dissecarent: consequens ergo fit, stellas non cieri proprio motu, sed in fixas suis orbibus ab eis circunduci.

Secunda ratio sic procedit: si stellæ proprio motu cierentur, cum sint rotundæ, & globosæ figuræ, vt aspectu ipso apparet, & omnes concedunt, aut is motus esset conuersio, hoc est, in eadem parte, in eodemq; loco; seu volutatio, id est, in orbem cum mutatione situs totius mobilis, & alternata facie, at neutet est, quia per conuersionem nunquā alio transferentur contra experientiam, per volutationem non semper eadem facies appareret, cum tamen aliter contingat. Quæ ratio solum contendit, non moueri stellas orbibus totalibus immotis, non tamen obstat, quominus in suis epicyclis motu distincto a totali orbe deferantur. Deniq; non mouentur astra motu progressiuo, cum eis ad eum motum organa necessaria non tribuerit natura, cum tamen in necessarijs non deficiat, & ad eundem inutilis sit figura globosa, qua præditæ sunt stellæ. Superest ergo, vt stellæ suo orbi sint continuæ, & motu illius ferantur.

CAPVT IX.

Textus Aristotelis.

Ex his autem patet id, quod dictum est à quibusdam, &c.

Breuis expositio textus.

OStendit Aristoteles in hoc capite astrō rum latione concentum aliquem non effici. Diuiditur caput in duas partes: in priori Pythagoreorum dogma cum suis fundamentis refert: in posteriori illud confutat. Placuit itaq; Pythagoreis astrorū motu so-

num temperamentum, & concentum quendam effici: quia apud nos is sonus euenit ex corporibus motis, & eo maior, quo plura sunt corpora grandiora, & celerius mota: igitur id eueniet in orbibus cęlestibus, licet huiusmodi concentus a nobis non percipiatur, ob assuetudinem, illi enim ab ipso ortu assuefacti sumus: sicuti accidit artificibus æris sonum malleorum non distinguentibus. Verum inquit Aristoteles, hoc concinnè,& musicè dictum est, non tamen verè,& Philosophicè, quia prȩterquam quod absurdum est asserere, non eiusmodi sonum non percepturos, non posset non hæc inferiora vehementer lædere: siquidem minor sonus tonitrui non solum animantia, sed & durissima saxa interdum frangit. Secundo id ipsum coarguit, quia quod in alio fertur, & per se non mouetur, sonum non facit, vt patet in partibus nauigij, firmiter cohærentibus: at astra feruntur in sphæris cælestibus illis affixa, vt superius ostensum est, non ergo efficiunt sonum, quem certè efficerent, si aerem, vel ignem suo motu rumperent. Ad naturæ tamen prouidentiam spectat, ne detur talis strepitus, qui non posset non omnia apud nos turbare.

CAPVT X.

Textus Aristotelis.

De ordine verò ipsarum, quomodo quæq; disposita est, &c.

Breuis expositio textus.

ACturus Aristoteles de stellarum, planetarum præsertim, ordine, situ,& distantia, ad Astrologos horum considerationem remittit, quorum partes sunt, non Philosophi, magnitudines, portiones,& distantiam scrutari. Subiungit breuiter id, quod ad Philosophum spectat, scilicet, quanto Planeta altior est, & primæ sphæræ propinquior, tanto proprium ipsius motum tardiorem esse, minus verò, quo magis distat, inuerso tamen ordine contingit in motu, quo a prima sphæra rapiuntur.

CAPVT XI.

Textus Aristotelis.

At, qui figuram vniuscuiusque stellarum rotundam, &c.

Breuis expositio textus.

INtendit Aristoteles hoc capite probare, singulorum sydèrum figuram esse rotundam, id quod ex dictis satis liquebat, cum eadem syderum, & sphærarum sit natura, ac proinde eadem affectio, & figura. Id vero probatur duplici ratione. Prima, natura nihil frustra facit: igitur cum stellæ haud aptę sint moueri per se, eam illis figuram tribuit, quę minus apta sit ad motum progressiuum hæc autem est rotunda cum nulla organa admittat, in quo non committit circulum vitiosum Aristotelis, quia vt aduertit D Th. hic, antea non probauit Aristoteles, stellas non moueri pręcise, ex eo, quod habeant rotundam figuram, sed alijs etiam rationibus. Secunda ratio: eadem est figuræ ratio in Luna, & in reliquis astris, atqui Luna est rotunda, quia cum crescit, & decrescit arcus similitudinem refert, & cum Sol Lunæ interpositione obscuratur, concauus apparet, igitur omnia astra rotunda sunt.

CAPVT XII.

Textus Aristotelis.

Cum autem duæ sint dubitationes, de quibus quiuis, &c.

Expositio textus.

IN præsenti capite duas proponit Aristoteles quæstiones discutiẽdas, quod in duas præcipuas partes diuiditur. In priori temeritatis, & arrogantiæ deprecata suspicione pro-

proponit dubitationes, difficilesq; reddit, in posteriori easdem dissoluit. Ad primam igitur accedendo partem, quærit Aristoteles, quare errantes stellæ non eo pluribus motibus cientur, quo magis a primo orbe distant cum hoc videatur rationi cõsonum, vt cum prima sphæra vna tantum motione feratur proxima inferior rapiatur duplici motu, & alia triplici, ac ita reliquæ deinceps: & non potius aliqui inferiores orbes paucioribus agitentur motionibus, quam superiores nõnulli, vt Sol v.g. tribus tantum motibus feratur, & tamẽ alij situ superiores planetæ quatuor cientur motibus. Deinde rursus quæritur philosophus, cur supremo orbi tam infignis, & a nobis incomprehensibilis astrorũ multitudo insideat, inferiorum vero singulis singula tantum, non seruata in hoc proportione debita, in secunda parte capitis, quæstionibus iam satisfacit. & prius priori, cuius responsio, multis obscurè satis prælibatis sic breuiter formari potest. Corpora cęlestia, vt pote vniuersales rerum omnium causæ, in eum finem agitantur, vt sublunaris mundi effectus in lucem edant, & tueantur: igitur ex hoc fine & non ex situs ordine, plures, pauciores ve motus sortiri debent: ac proinde loci dignitate non obstante vnusquisq; globus ijs motibus exigit circumagi, quos influendi efflagitat ratio, qui pro singulis sphęris ab astronomis numerantur. Posterioris quæsiti triplicem rationem assignat Aristoteles: prima desumitur ab excellentia primi orbis proueniente a perfectiori intelligentia motrice, & a causalitate in inferiora vniuersaliori. secunda est, quia voluit natura stellarum multitudine compensare motuum multiplicitatem, quam inferioribus sphæris præ omnium prima contulit. Tertia deniq; quia si in orbibus inferioribus essent plures stellæ, non esset proportionata virtus, & impulsus primi motoris communi lege primo mobili impressus, pro tam perfectis orbibus secum rapiendis.

QVAESTIO I.

Quomodo astra moueantur.

EX ijs, quæ Aristoteles, his quinq; proximis capitibus tractat, aliqua adeo perspicua sunt, vt altiori discussione nõ indigeant: alia ex superius dictis liquido constat, non pauca ad Astronomos spectant, ipso Aristotele testante. Reliqua autem vnica hac quæstione quantum satis fuerit, perstringemus, prius examinantes, an stellæ moueantur, deinde de ijs, quę motui astrorum accidunt, disseremus.

Et circa priorem partem, non defuerunt, qui existimauerint, omnia astra in orbem peragi immoto cęlo. Constat enim vel ipsis oculis astra moueri, secus de orbe ipso, quod contingere potest, sicut immota aqua euenit motus piscium in mari. Dicẽdum tamen est primo, orbes cęlestes simul cum astris moueri. Hic est cõmunis sensus Doctorum vtriusq; scholæ, Philosophicæ, & Astronomicæ, & ideo nullum in speciali referre oportet. Cuius asserti efficacissimum fundamentum est, quia si stellæ immoto orbe illum per lationem peragrarent plane sequeretur, cęlum esse corruptioni obnoxium aduersus supra dicta ex communi sensu: ergo non ita cõtingit. Illustratur sequela, quia stellæ nequeunt orbem permeare per penetrationem, cum vtrumq; sit corpus quantum, cuius naturalis affectio est impenetrabilitas: igitur facta ipsius orbis diuisione, & desecatione, vt infert Arist c.8. quæ plane incorruptibilitati repugnat, cui non minus aduersatur, nunc orbem cęlestẽ rarescere, nunc densari: vtrumq; enim in sola corpora corruptioni obnoxia conuenit, & quantumuis rarefiat, non potest astro aditus, seu transitus patere, sine penetratione, aut scissione partium, vt per se cõstat. At confinget non nemo, in cęlo quosdam quasi canales, quibus illabantur astra. Verum hoc figmentum facile falsitatis conuincitur, nam & sine vllo fundamento hanc cęli peregrinam constructionem mẽte architectaretur, cum altiori alia cœlum constet, & contra rationem: nam vel canales illi essent oppleti aliquo corpore, vel secus: si hoc detur,

dabitur, & vacuum naturaliter contra naturæ ordinem, & communem sensum: si aliud aut illud corpus esset sublunaris naturæ, aut cœlestis, non primum, quia iam esset in cœlo corruptibile aliquid, & violentum, quod proinde non posset ibi perpetuo cōseruari, spatium relinqueret: non posterius, quia cum illud corpus esset eiusdem naturæ cælestis, cum orbibus, qui solidi sunt, vt supra probauimus, solidæ etiam naturæ erit, ac proinde inutile ad spatium per fluxum replendum. Accedit, quod cum astra non semper eadem incedant via, sed diuersa valde, vt astrologi admonent, totum orbem infinitis pene riuulis intercidi necesse foret, quod soliditatem, ac per consequens incorruptibilitatem cœli de medio tollit. Ex quibus fundamentum partis oppositæ solo manet æquatum.

Dicendum est secundo, astra firmamenti non alio, quam motu proprij orbis moueri, & idem est de planetis, respectu orbium partialium, quibus insident. Hoc assertum quoad primam partem probauit Aristoteles ex instituto c.8 præcedenti. Et confirmant Astronomi ex eo, quod stellæ firmamenti eundem omnino inter se seruant situm, quod certe non contingeret, si proprijs motibus agitarentur, & non essent orbi infixæ, vt nodi tabulæ. Et certe huius rei argumentum efficacissimum est, quod nullum extet priuati motus fundamentum, siquidem nihil in stellis apparet, quod in motū propriæ sphæræ reduci non possit, aut etiam in conditionem, seu diuersitatem medij, per quod vifuntur, quæ etiam probant de motu errantium syderum, relato ad peculiares orbes ea differentes, qui eccentrici nuncupantur, vt consideranti patebit. Nec vllum est argumentum distinctionis motuum, cum eo præcisæ hæ sphærulæ eccentricæ distinctæ constituantur, vt diuersæ, a spectus planetarum, & distantiæ inter se, & a terra, cum motu suorum orbium stare possint: (loquor de motibus circularibus planetarum, an vero eorum aliqui vlterius cieantur cum suo epicyclo, Astronomis discutiendum relinquimus) Hoc tamen discriminis versatur, inter astra firmamenti, & errantia sydera, quod illa eodem, quo totalis orbis circumagunt motu. Planetę vero, licet latione partialis sphęræ circumferantur, diuersa tamen a latione orbis totalis: propter quam nunc magis, nunc minus a fixis stellis, & terra distant, & errantia nuncupantur.

Hic tamen animaduertendum est, cum Aristoteles capite 8. citato, etsi vnquam alibi asseruit, stellas esse orbibus proprijs continuas, non loqui de continuitate stricte sumpta, quæ reperitur inter ea, quorum vltima sunt vnum, sed laxe pro coniunctione, & simultate inseparabili, etiam sine vnione.

Colligit enim illam ex eo, quod non mouentur stellæ motu distincto a suis orbibus, ad quod proculdubio sufficit inseparabilis coniunctio sine vnione propria, nec alia inde infertur, & supra probauimus omnia astra a suis sphæris distingui specie, ac proinde non continuari.

Ex dictis constat Pythagoræ, & ipsius auditorum dogma, de sono, seu concentu astrorum, figmentum esse, & vt ait Basilius homilia 1. Hexameron, imposturam, veteratoriam, & ruinosa carie perflaccidam: nam præterquam quod incredibile prorsus est, tam aerem astrorum sonum a nobis non audiri, vt argumentatur Aristoteles, c.9. corpus, quod non per se, sed omnino infixum alteri mouetur, qualiter astra moueri probauimus, implicat edere sonum, vt ipse prosequitur Aristoteles, cuius doctrina verissima est, non solum de motu astrorum, sed etiam ipsorum orbium, quæ præter primam rationem probatur a priori, quia vt ex Aristotele diximus, 2. de anima in c 8. quæst. 2. productio soni exigit tria corpora realiter distincta, & si non semper discontinua, quorum duo se percutiant, resiliente altero, fit enim tantummodo sonus vel violenta percussione, vel diuisione violenta, vt omnes fatentur, & inter cælestes sphæras, non est tertium corpus, quod resiliat. Nec contingere potest diuisio, seu percussio violenta, cum inter se sint omnino contiguæ, leues, & bene cohærentes: igitur fictitius omnino est huiusmodi concentus cælestis, licet alium concentum cœlo non inficiemur. De quo Iob capite 38. dixit: *Concentum cœli, quis dormire faciet?* hoc est, vt Hieronymus ibi interpretatur, harmoniam, & pulchritudinem cœlorum, qua Angeli, hominesq; inuitantur, & alliciuntur ad Dei factoris laudē, nemo obscurare, impedireve potest, qui concentus nuncupatur a Boetio, lib. 1. musicæ cap. 3. musica mundana, quæ scilicet, in ne-

nexu, consensu, ordine, ac proportione rerum inter se sita est.

Circa posteriorem quæsiti partem plura tradunt astrologi, quorum hæc proueniat, nonnihil tamen, pro vt instituti nostri ratio postulat, quam maxima breuitate ex ipsis trademus. Et primo perspicue ostendunt, primum mobile suam explere circuitionem ab ortu ad occasum spatio vigintiquatuor horarum, quo motu incredibilis celeritatis secum rapit omnes inferiores globos, etsi non pari celeritate cum ipso, & inter se. Saturnus vero (& quod de planetis dicimus, de suis differentibus sphæris dictum puta) proprium perficit motum ab occasu in ortum retrocedendo eo modo, quo supra explicuimus, annis fere triginta. Iupiter ite n annis fere duodecim. Mars annis fere duobus, Sol diebus tercentis sexaginta quinq; horis quin que, minutis circiter quadraginta nouem, quod spatium annus solaris nuncupatur: Venus, & Mercurius eodem fere tempore, quo Sol suum circulum peragunt. Luna denique suum conficit motum diebus viginti septem, horis fere octo. Vbi animaduertendum duxi prædictum cęlestium orbium ordinem, & situm, manifestis Astrologorum obseruationibus ratum esse, ita vt in dubium vocari nequeat: quamuis Aristoteles, vt ex c.12. liquet, Solem & Lunam infimo planetarum loco collocauerit, sicuti alia etiam nonnulla eodem capite asseruntur ab Aristotele, quæ longa Astrologorum obseruatione aliter se habere reperta sunt. Præterea, ex sententia Aristotelis, vt vidimus, c.10 quo propinquiores sunt orbes planetarum primo mobili, eo velocius diurno motu rapiuntur, propriam vero circuitionem tardiorem habent, quod iuxta nuper dicta accipiendum est, vt verum habeat. Cuius rationem reddit D Thom. hic lect. 15. quia scilicet motus ab Oriente in Occidentem est causa sempiternæ durationis rerum, & ideo perfectius competere debet cęlestibus sphæris, quo magis accedunt ad substantias spirituales compotes immortalitatis: alius vero motus recessus ab occasu in ortum generationis, & corruptionis patens est, teste Arist. lib. 2. de ortu, & interitu, c.10. tex 56. & ideo naturæ rerum consonat, vt velocior reperiatur in eis sphæris, quæ ad res corruptioni obnoxias magis approximantur. Et de inæqualitate motus rapti confirmari potest, quia cum inferiores sphæræ a prima diurno motu rapiantur, mirum non est, quinimmo valde congruum, vt minus magis distantes impellat: minus, inquam, quo ad consummationem circulationis, spatio vigintiquatuor horarum, non quoad agitationem partium: nam cum superiores vastioris molis sint, longe maius spatium eodem tempore percurrunt. De inæqualitate etiam motus proprij ea potest esse congruens ratio, quia cum sphæræ, quo inferiores sunt situ, eo sunt minoris magnitudinis, facilius possunt æquali impetu velocius agitari, quam maiores infra primum mobile, de hoc enim alia est ratio, propter constantem, & ratam diurnam astrorum reuolutionem.

De numero vero stellarum incurrentium non fuit eadem sententia. Alij enim plures, & pene innumerabiles, alij pauciores agnouerunt. Astrologi tamen nostri temporis pugnacissimè tradunt, & se perspicue obseruasse testantur in firmamento duas de viginti supra mille duntaxat stellas, quod verum ego existimo, si intelligatur, vt illorum aliqui intelligunt, de stellis, quæ facile, & quouis anni tempore notari possunt: de alijs enim, quę haud facile designari queunt vere docent cum alijs Patres Conimbricenses 2. de cœlo c.12. q.1. art.1. multo plures inueniri.

Dixit enim Arist. hoc c.12. esse penè innumerabiles, quod de numero illo stellarū ab astronomis assignato verificari non potest, & lib.1. Meteororum c.8. asserit, aliqua esse astra, quæ certo situ deprehendi nō possint. Et idem tradit Aug. 16. de ciu. Dei, c.23. hisce verbis: *Quanto quisq; acutius stellas intuetur, tanto plures videt: Vnde, & acerrime cernentibus aliquas occultas esse merito æstimatur, exceptis ijs syderibus, quæ in alia parte orbis a nobis remotissima, oriri, & occidere prohibentur.* Denique vrgentius ex sacris litteris inferri videtur innumerabilis stellarum multitudo. Genes. 15. dixit Deus Abrahamo: *Suspice cœlum, & numera stellas, si potes*. Et cap.22. *Benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum, sicut stellas cœli, & velut arenam, quæ est in littore maris*, & Psalmo 146. tanquam ingens Dei præconium, & specialis excellentia dicitur, *qui numeras multitudinem stellarum*; Quæ quidem omnia maiorem proculdubio astrorum numerum conuincunt. Et astronomorum in hac re auctoritatem exhi-

beret contemnendam, vt testatur Aug. statim post verba supra relata hac ratione: *Postremo quicumque vniuersum stellarum numerum cōprehendisse, & conscripsisse iactantur, sicut Aratus, vel Eudoxus, vel si qui alij sunt, eos libri huius, id est Geneseos, contemnit auctoritas.* Quæ Aug. verba refert, & approbat S. Th. in c. 15 Gen. si eius est illud opus. Astronomi autem stellas firmamenti a se perspectas diuidunt in quadraginta octo constellationes, seu imagines, vt sic facilius stellæ per partes distinctæ possint designari, in quibus præcipua sunt duodecim signa cęlestia splendentia in Zodiaco: est vero constellatio certus stellarum numerus, effigiem animalis, alteriusve rei repræsentans, de quibus imaginibus quam plura Astronomi, & iudiciarij sicut de stellarum magnitudine plura plures pronunciarunt: quas in sex ordines magnitudine discretos artificiosa notatione distinxere, quæ omnia libenter omitto, ne philosophiæ cancellos transgrediamur.

CAPVT XIII.

Textus Aristotelis.

Restat autem de terra dicere, vbinam iaceat, &c.

Breuis expositio textus.

Disputat Aristoteles in hoc capite, & sequenti de elemento terræ varias philosophorum sententias, de terræ situ, quiete, & figura in præsenti commemorans, & explodens, vt in alio propriam de hac referat sententiam, & corroboret. Præsens vero caput in tres diuiditur partes, in quarum prima proponit varia auctorum placita circa situ terræ, & quid momenti habeant, expendit. In secunda, quid alij senserint de figura terræ proponit, & discutit. In tertia deniq; circa motum, & quietem terræ id ipsum præstat, examinans præsertim plures rationes, quæ ab alijs afferuntur ad quietem terræ stabiliendam. Ad primam igitur accedens partem, prima opinio fuit, inquit Arist. constituentium mundum finitum, qui terram in medio illius collocarunt. Hi fuerunt Anaximander, Anaxagoras, Democritus, Empedocles, & Plato. Quod asserere non potuerunt infiniti molis assertores, cū infiniti medium non sit. Secunda opinio fuit pythagoreorum existimantium, ignem in medio mundi situm esse, vt pote perfectiorem, cui proinde perfectior locus, qualis est medius, & aptior ad conseruationem, debetur. Terram vero dicebant circa medium mundi in gyrum moueri, cui aliam oppositam terram circa hac in orbem motam adiungebant. Fundamento vero relatæ sententiæ respondet Aristoteles, non semper medium magnitudinis esse perfectius, licet medium naturæ, id est, in quo conseruatrix virtus totius continetur, perfectius sit.

Quoad secundam partem capitis, quidam ex antiquis arbitrati sunt terram esse globosæ figuræ: alij latæ potius, quasi tympani, ex eo, quod Sol, quando oritur, aut occidit, secundum rectam lineam secatur a terra: si vero terra globosa esset, secaretur proculdubio sectione circulari, vt constat in Solis Ecclypsi. Cui respondet Arist. hoc ita apparere ob nimiam distātiam licet aliter eueniat. Secundo, ipsum confirmant, quia lata figura maxime idonea est ad quietem, quę terræ conuenit: sphærica vero ad motum, quæ etiam ratio ex dicendis corruit.

Tandem circa tertiam partem prima sententia est iam relata pythagoreorum, qui ex prædicto terræ motu existimabant, prouenire, vt plures sint Lunæ ecclypses, quam Solis neq; huic positioni obstare aiunt, quod Orizon videatur secare semper cęlestem sphæram in duas partes æquales, hoc enim visus deceptione euenit. Verum licet huiusmodi deceptio contingere possit, si terra parum distet a medio, secus tamen si ab eo longo spatio seiuncta sit, vt Pythagorei constituunt. Aliorum extitit sententia constituentium terram in medio vniuersi, ita tamen, vt in eodem semper circumuoluatur. Alij complures in id conspirarunt, vt terræ quietem concederent, diuersis ducti rationibus. Xenophanes causam quietis terræ esse dixit, infinitam eius profunditatem, radicibus in inferius spatium immensum diffusis: quam sententiam derisit Empedocles. Thales Milesius fertur sensisse, terram quiescere, quia ab aqua sustinetur, sicut lignum aquæ innatans. Quæ sententia confutatur primo, quia aqua ele-

eleuata descendit sicut terra: ergo oportet, alii uteri aliud, quod aquam sustineat, deinde grauiora naturaliter subsident leuioribus terra vero grauior est quam aqua. Tertio eadem est natura totius, ac partis: terræ autem pars, vt experimento constat, subsidet aquis ergo & tota. Alij referente Anaximene, quietem terræ in eius latitudinem contulerunt, propter quam nequit aerem subiectum discare, sed eum premit, qui loco fugæ non reperto, impositam terram sustinet Quod refutat Arist. primo, quia supponitur terra figuræ non rotundæ: item quia prædictæ sustentationis non tam videtur causa latitudo terræ, quam magnitudo, quod idem eueniret, si terra esset globosa: tertio, si qua in medio mundi est terræ violentia, motus ad medium non erit ei naturalis, sed violentus, quod est absurdum.

Empedocles asseruit, & ideo terram quiescere, quia cœlum rapidissima sua conuersione eius motum non patitur. Quod ex eo refellitur, quia si hoc ita esset, cœli motu cessante, terra aliquo itura foret: quo igitur? Non sursum, nec deorsum, vt patet, & ipso Empedocle consentiente, terra quiescebat, antequam cœli mouerentur. Et contra rationem est, terræ propriam quietem non concedere, sicut igni in propria sphæra, & hoc probat motus partium terræ deorsum, sicut motus partis ignis sursum. Deniq; alij ideo terram immotam consistere aiunt, quod æqualiter distet ab extremis, & ad neutrum magis inclinet. Sed neque hæc ratio satisfacit, quia idem posset dici de igne, si in medio constitueretur. Præterea, partes terræ ad medium tendunt, cum tamen sit eadem natura totius, & partis, ac proinde non tantum quiescit in medio ob illam perplexitatem. Tandem illud locum non habet in alijs elementis, & tamen similis deberet esse in omnibus quiescendi ratio: Videtur sophistica ratio, quæ in alijs perplexitatibus fieri solet & insufficiens, cum non ostendat, quomodo corpora moueantur ad diuersa loca, & idem de igne in medio posito dici posset, qui tamen absq; dubio mouebitur, perplexitate contempta.

CAPVT XIV.

Textus Aristotelis.

Nos autem primo dicamus, vtrum habeat motum, an maneat, &c.

Expositio textus.

IN præsenti capite iam ex propria sententia definit Aristoteles quæstiones in præcedenti positas de quiete, situ, & figura terræ. Quod caput in tres partitur partes, in quarum prima statuit terram non moueri circulariter, sed in proprio loco quiescere, in secunda docet, proprium terræ locum esse centrum mundi: & in tertia, figuram illius esse globosam. In priori igitur parte, primum probat, quia nihil violentum perpetuum esse potest. At motus ille circularis violentus foret terræ, alias terræ partibus naturaliter conueniret, quod falsum esse constat. Fieret præterea, vt terra non vno, sed pluribus cieretur motibus: quidquid enim in orbem fertur, prima sphæra excepta, plures subit motus. Fieret deinde contra experientiam, vt non semper in eisdem terræ locis, ijsdemq; punctis Orizontis stellæ inerrantes nobis orirentur, & occiderent. Tertio, pars terræ medium mundi, quoad fieri potest, sortita, quiescit: igitur tota in medio cõsistens, quietem habet, mouentur autem grauia ad medium mundi per se, & per accidens ad medium terræ, quia hoc cum illo coniungitur. Vnde si terra alio in loco esset, adhuc grauia ad medium mundi tenderent. Quod vero grauia ad medium tendant, ex eo constat, quod inde violenter extracta non lineis, parallelis, seu æquè ab se distantibus, sed ad pares angulos, ita vt ablato impedimento, sibi in centro occurrerent, moueantur. Quiescit igitur terra in medio mundi, cũ nihil moueatur in loco, ad quem naturaliter tendit.

Ex quibus pro 2. p. capitis colligit, locum terræ esse centrum mundi, siquidem in illud suapte natura fertur, & quiescit terra, & ab illo per violentiam auellitur, & alias nõ ita se haberent, quæ ab Astrologis circa ortus,

occasus magnitudinem, & distantiam stellarum obseruata sunt.

In tertia denique capitis parte probat Aristoteles, terram esse globosæ figuræ, primò, quia quælibet terræ pars suo pondere in medium nititur, & conglobatur, & omnes vndecumq; motę vergunt ad angulos rectos & sibi paulatim appropinquant. Omnibus igitur partibus compressis vndiq; versus centrum globosa figura euadet, quod si ex aliqua parte ingentis magnitudinis pondera accrescant, adhuc terra in globosam ibi figuram, quia maius pondus versus aliam partem impellit, donec ad æqualitatem omnes partes circa medium coeant. Affectat enim terra, vt ipsius medium, vniuersi medium sit. Confirmatur Astronomicis rationibus, quia Luna, cū deficit, per circularem sectionem secatur, ex eo scilicet, quod terra, cuius interiectu obscuratur, rotunda est, cum hoc semper eueniat, & numquam aliàs. Præterea, si terra globosa non esset, Australibus incolis, & Aquilonaribus idem omnino esset Orizon, earundemq; stellarum aspectus, quod experimento manifesto repugnat. Ex quibus euidenter colligitur, non solum terram esse figuræ sphæricæ, sed etiam non eximiæ magnitudinis, alioqui in tam parua distantia locorum, non tam diuersus accideret stellarum aspectus, ambitus autem terræ, iuxta Mathematicos temporis Aristotelis, continere dicebatur quadraginta stadiorum millia, quæ moles ad quantitatē stellarum relata nequaquam magna est.

Multa Aristoteles in his duobus capitibus, quæ longam hic videbantur discußionem suo iure exigere, verum quia in tertio, & quarto huius operis libro non pauca de elementis cum ipso Aristotele nobis sunt agitanda, placuit disputationem de elemento terræ in eum locum remittere, vt doctrinam de elementis eadem disputationis serie complectamur, ne forte iterum de elementis ex instituto acturi, eadem referre ad fastidium cogamur, & ideo hæc pro secundo libro dicta sufficiant.

ARI-

ARISTOTELIS STAGIRITÆ, de Cœlo, & Mundo.

LIBER TERTIVS.

Ostquam Aristoteles, 1. libro de vniuerso, & eius attributis disseruit; & in secundo de cœli, & sydērum figura, motibus, alijsque affectionibus egit, aggreditur iam his duobus libris disputationem de reliquis corporibus simplicibus, quatuor scilicet elementis, quatenus grauia, & leuia sunt, motusque habent ad loca sibi iuxta vniuersi ordinem congruētia, nec non de alijs simplicium corporum affectionibus, est enim huius operis scopus, vt initio diximus, vniuersum, vt ex simplicibus coagmentatum corporibus, & hæc simplicia, quatenus partes vniuersi sunt: horum igitur disputationem nos quoque aggrediamur oportet. Verum, quia mens Aristotelis in his libris perspicua satis est, textuum expositionem pressius, & illorum doctrinam breuius deinceps perstringemus, nisi ad amussim expendere velimus, plus æquo opus excrescat.

✠

CAPVT I.

Textus Aristotelis.

De primo igitur cælo, ac partibus, & de stellis, quæ in ipso feruntur, &c.

Perbreuis expositio textus.

Ræmissa quædam præfatiuncula refert Aristoteles præsenti capite opinionem aliquorum Philosophorum negantium, generationem, nec non alias sententias aliorum, variè de rerum ortu, & interitu sentiētium. Præsertim recenset Platonis placitum, existimantis, omnia corpora ex figuris planis componi, & iterum in easdem dissolui, & interire, in cuius refutatione, alijs interim omissis, totus est Aristoteles, probans non posse corpus ex superficiebus fieri, sicut nec superficies ex lineis, nec istæ ex punctis: & quia partes componentes corpus graue, aut leue, prædiræ esse debent grauitate, & leuitate; superficies verò, lineæ, & puncta his vacant, hæ enim elementorũ affectiones sunt, qui-

quibus corpora recta mouentur, quæ fusius persequitur Aristoteles.

CAPVT II.

Textus Aristotelis.

Esse autem necessarium corporibus simplicibus natura motum aliquem vniuersis competere, &c.

Expositio textus.

INtentum Aristotelis in hoc capite est, probare omne corpus physicum vendicare sibi aliquem motum naturalem. Quod probat ex eo, quod sensu constat, corpora simplicia moueri; mouentur ergo naturaliter; vel si violentus est motus ideo est, quia est contrarius motui naturali, qui vnus erit specie ab vna natura, quæ principium est motus, & quietis. Deinde probatur ex quiete, nam vel corpus quiescit naturaliter, vel per vim: si naturaliter, motus ad eum locum naturalis erit, si violenter, naturalis erit motus ad locum, in quem conatur. Deinde aliorum placita inter se comparat, & carpit, ex probatoque asserto colligit, omnia corpora, quæ recto motu feruntur, gaudere grauitate, aut leuitate, vt principijs motus naturalis, cum ad medium, vel à medio moueantur, & quibus motui violento resistunt; ad vtrumque autem aer conducit.

Denique infert Aristoteles ex dictis, motum esse, & generationem, licet aliqua sint, quæ generari non possunt, ex quibus est mundus; quod inefficaciter probatur ex eo, quod alias antequam mundus generaretur, existeret in natura vacuum.

CAPVT III.

Textus Aristotelis.

Restat autem dicere, quorum est corporum generatio, & quam ob causam est, &c.

Expositio Textus.

IN hoc capite, vt generationis principium inuestiget Aristotel. explicat naturam elementi, & quotuplex sit, ac in rerum natura dari ostendit. Elementum, inquit, est id, in quod cætera corpora diuiduntur, in quibus potentia, aut actu inest, ipsum verò in specie diuersa est indiuisibile.

Dicitur: *Potentia, aut actu*, quia neutrum horum determinatur, & non diuidi in specie diuersa, sicut heterogenea, quia homogeneum est. Ex qua diffinitione infert Aristotel. dari quatuor elementa, ignem, aerem, aquam, & terram, cum illis conueniat diffinitio.

Denique opinioni Thalis, dicentis, vnum tantum dari elementum, & Anaxagoræ admittentis alia, vt carnem, & ossa, præfert sententiam Empedoclis statuentis, quatuor vulgata elementa esse principia cæterorum, quod confirmat ex motibus simplicibus à medio, vel ad medium, qui proprij sint elementorum: hæc igitur ponenda sunt in rerum natura.

CA-

CAPVT IV.

Textus Aristotelis.

Consequens autem est vtrum sint finita, an infinita, &c.

Expositio textus.

INtentum Aristotelis in præsenti capite est, probare elementa non esse infinita: quod primo probat contra Anaxagoram, deinde contra alios Philosophos: nam partes similares mixtorum sunt compositę, cum resoluantur in terram aerem, aquam, & ignem, elementum verò compositum non est, sed simplex. Præterea licet partes eiusdẽ rationis elementa essent, non ideo hæc infinita forent, cum non omnia, ex similibus partibus constent. Vlterius elementorum differentiæ certo numero continentur, sunt enim calidum, & frigidum, siccum, & humidum, ergo finita sunt elementa ex illis constituta.

Reprehendit deinde Leucippum, & Democritum, confingentes principia, seu simplicia corpora infinita, quorum concursu omnia procrearentur, quia omnia ex numeris componebant, & finita principia sufficiunt: determinatæque sunt principiorum differentiæ, vt diximus. Conuincuntur præterea negare multa, quæ sensibus conspicua sunt, & alia admittere experientiæ contraria, vt quod detur corpus, quod diuidi nequeat.

Et vlterius, quod illa corpora magnitudine, & paruitate inter se differant, nec non infinita esse, & tamen figuris distingui. Denique motus simplicius, qui proprij sunt elementorum, certo numero comprehenduntur, nempe à medio, vel ad medium, loca etiam, quæ his motibus comparantur, igitur & elementa.

CAPVT V.

Textus Aristotelis.

Quoniam autem finita esse necesse est, considerare restat, &c.

Expositio textus.

DIscutit iam Aristoteles in hoc capite, vtrum elementum vnum sit, vel plura, & refert prius aliorum placita: deinde ea refellendo, quid res habeat exponit. Plures Philosophi ex antiquis vnum tantum esse elementum arbitrati sunt, alij medium quid inter aerem, & aquam sufficiens generationis principium per raritatem, & densitatem quos triplici ratione refutat Aristoteles. Alij vnicum elementum posuerunt, ignem, diuersimodè tamen, quos etiam multipliciter refellit philosophus. Omnes verò vnius elementi assertores, hac vniuersali ratione redarguit: quia si omnia naturalia corpora ex eodem principio coalescerent, eiusdem essent naturæ, eodemque naturali motu cierentur, ad eundemque locum: quod palam à veritate abhorret: plura igitur sunt elementa enumerata.

CAPVT VI.

Textus Aristotelis.

Considerandum est autem primo, vtrum sempiterna sint, an generentur, & corrumpantur.

Breuis expositio textus.

VT Elementorum numerus, & vniuscuiusque affectiones certo constent, inquirit Aristoteles, hoc capite, num elementa generationem, & interitum subeant, & respondet

det non esse æterna, sed reciprocis mutationibus secundum partes dissolui, quæ dissolutio infinita esse nequit, quia alias infinita esset duratione elementi constructio, nec finem habere potest, id est, vsque ad vltimam partem, quia hæc non est indiuidua secus elementum conflatum ex indiuisibilibus, indiuiduum esset. Generantur autem elemēta, non ex non corpore, neque ex alio corpore antiquiore, neutrum enim stare potest, sed mutuo ex se ipso, id est, vnum ex materia alterius, & è contrario.

CAPVT VII.

Textus Aristotelis.

Rursus igitur considerandum est, quis nam sit mutuæ generationis ipsorum modus, &c.

Breuis expositio textus.

PErgit Aristoteles ad inuestigandum generationis elemētaris modum, & prius aliorum placita recenset, & notat, expositurus deinde, quid verius sit. Empedocles, & Democritus putarunt, elementa, etsi sempiterna, alterum ex altero persecutionem ab alio generari Hi tamen sucatam tantum generationem agnouere, cum non educant formas ex materia præuijs alterationibus disposita, sed maiorem duntaxat raritatem. Restat igitur, vt vnum elementum per transmutationem ex alio fiat. Verum in hoc duplex est sententia falsa, altera asserentium, transmutationem fieri secundum figuras, altera constituentium in diuisione per plana: priores enim coguntur asserere, prima corpora non esse diuisibilia, neque partes sortiri naturam totius, cum figuræ hoc non habeant, posteriores sensibus repugnant, & aliqua absurda concedere tenentur.

CAPVT VIII.

Textus Aristotelis.

Omnino autem enti simplicibus corporibus figuras tribuere, metas egreditur rationis, &c.

Breuis expositio textus.

TOtus est Aristoteles præsenti capite in refellenda Platonicorum opinione, varias elemētis figuras attribuente: id quod varijs rationibus exequitur.

Prima prolixa satis sumitur ex figuris mathematicis, quæ si iuxta Platonicum placitum elementis accommodentur, planè sequeretur inter elementa vacuum dari, cum illis nequeant vndequaque esse contigua. Et quod elementa nullam præfixam vendicent figuram, ex eo constat, quòd eorum quodlibet vndique contingit extremitatem rei, cui iungitur, sese ad illius figuram accommodans: quod maximè elementis congruit, cum sint quasi materia mixtorum, & receptaculum, & alias non possent elementa venire in compositionem mixtorum, neque in vnum continuum coalescere, si indelebiles ex se figuras haberent.

Præterea non rectè Platonici figuras elementis aptant, ad earum potestates, & motus exprimendos, quia igni tribuunt sphæricam, vel pyramidalē, quæ motui recto ignis non congruit: terræ cubicam, quæ etiam motui terræ non deseruit, etsi quidditas elementi in ea consistat figura, cum generet sibi simile, figura figuram generabit, quod absurdum est, & si vna figura est propria vnius elementi, alterius contrarij contraria erit figura, cum tamen figuræ nihil possit esse contrarium. Denique contradictionis Platonicos arguit Aristoteles.

TRACTATVS de natura, numero, situ, & motu elementorum.

Plura in hoc 3. lib. de elementis edisserit Arist. de quibus per otium diximus, cum eodem lib. 2. de ortu, & interitu, qualia sunt quæ ad generationem & corruptionem, & ad qualitates eorum actiuas spectāt. Et ideo illuc spectantibus omissis, solum in hoc tractatu agitabimus, quæ huius loci sunt propria, quæ videlicet spectant ad elementa, vt sunt partes vniuersi, quod, vt non semel monuimus, huius operis scopus, & adæquatum obiectum est.

QVAESTIO I.

An sint elementa, quot, & qualia.

VT ea, quæ titulus quæst. inquirit, diluci dè enodemus, operæ pretium erit omnium firmum fundamentum iacere, quo firmius esse nequit, quasi ipsamet elemēti definitio. Hæc igitur prius elucidanda est, vt inde cætera ad elementa spectantia facilius enucleemus.

Aristoteles 3. c. huius libri, sic definit: *Elementum corporum mixtorum est id, in quod cætera corpora diuiduntur, in quibus potentia inest ipsum verò in specie diuersa est indiuisibile.* Asserit Aristoteles se definire elementum corporum, quia elementum multipliciter sumitur, & ideo laxiori significatione illud definiuit 5. Metaphysicæ, cap. 3. prout etiam conuenit elementis scientiarum demonstrationum, elementis literarum, & similibus. Dicitur verò elementum, in quod cætera corpora diuiduntur, quia corpora mixta resoluuntur in elemēta, si quidem ex illis componuntur, & vnumquodque in ea diuidi, & resolui potest, ex quibus componitur. Dicuntur præterea elementa manere potentia in mixtis, id est, virtualiter, vt explicuimus l. b. 2. de generatione, vbi animaduertendum est Aristotelem dixisse, in potentia, vel actu, quia nondum stabilierat, elementa solum manere virtualiter in mixtis, quod præstitit postea in libris de generatione. Additur denique in definitione, indiuisibile in specie diuersa, quia licet elementum diuidi possit, non tamen in alias partes specie diuersas, sicut animal diuiditur in caput, pedes, &c. quia omnes elementi partes eiusdem sunt speciei.

Ex iacto tamen fundamento posset inferri, nullum esse in rerum natura elementum, quia nullum est sublunare corpus, quod non sit diuisibile in specie diuersa; nullum igitur erit elementum, quod in specie diuersa indiuisibile diximus. Antecedens probatur, quia quodlibet ex quatuor corporibus simplicibus sublunaribus, quibus si cuipiam elementi ratio congrueret, diuidi potest in materiam & formam, quæ inter se specie dissident: insuper etiam in alia corpora completi, vt aer v.g. in ignem, & aquam, siquidem ex aliqua illius parte ignis, ex altera verò aqua produci potest.

Ex eodem etiam fundamento videtur elici, non esse elementa quatuor, sed plura, vel pauciora, vt plures antiqui relati ab Arist. præcedentibus capitibus 3. 4. & 5. arbitrati sunt. Plura quidem, quia partes homogeneæ, vt caro, & os, plures, quam quatuor sunt, & tamen elementi rationem sortiuntur, cum in eas heterogeneæ partes diuidantur, & ipsæ in specie diuersa indiuisibiles sint. Præterea arguere possent, Eleucippus, & Democritus, hoc modo, corpora mixta coalescunt ex infinitorum simplicium concursu, & in ea diuiduntur: cum tamen simplicia ipsa, seu atomi indiuisibiles sint: igitur infinita erunt elementa. Ratione non dissimili posset arguere Plato, pro sua figurarum multitudine, ex quibus, vt elementis, corpora conflari existimauit. Quod pauciora sint elementa; quàm quattuor, probare possunt, qui vnum tantum agnouerunt ex eo, quod vni primo tantum definitio allata cōpetere possit, & sufficit nec plura simpliciter prima concedere oportet, id, quod quilibet suo elemento pro libito accommodauit. Alij verò medio cuidam inter aerem, & aquam,

aquam, & saltem quod non detur elementũ ignis ad lunæ concauum, vt nonnullis placuit, ac proinde nullibi, hac via probare possumus: quia ex eo probat Aristoteles 1. Metaphysicæ cap. 3. cœlestia corpora non esse ignea, quia iam pridem reliqua contenta corpora incendio conflagrassent. Ast idem sequeretur, si ignis propè Lunæ globum resideret, cum inferiora omnia suo ambitu cõprehenderet, quæ, maximè propinquior aer valdè calidus, partium admodum summæ ignis voracitati resisterent.

Præterea, ignis nequit sine combustibili conseruari, vt experimento constat, at supra aeris spheram hoc pabulum non extat, igitur nec ignis: maximè, quia si sphæra ignis esset prope Lunam, omnes inferiores ignes eo tenderent, cum vnumquodque elemẽtum in propriam sedem feratur, quod tamen aliter contingit. Denique hæc videtur mens Aristotelis 1. Meteororum ca. 4. dicentis supra aquam esse aerem, & id, quod quamuis ignem consueuimus appellare, ignis tamen non est, quod quidem consonat sacris literis, quæ dum initio Genesis primam rerum molitionem accurate tradant, nullam ignis mentionem faciunt. Ex quibus inferri videtur, nullum prorsus esse elementarẽ ignem, siquidem is, qui apud nos extat elementaris esse non potest, nec minus contineri valet in terræ centro, vt existimarunt Pythagorici, teste Aristot. 2. de cęlo c. 13. propter ignis leuitatem.

His tamen non obstantibus, dicẽdum est primo, cum Arist. cap. 3. citato, & communi iam Philosophorum omnium consensu, esse aliqua elementa in rerum natura, id quod ex ipsa elementi definitione manifestè infertur, quia aliqua sunt in vniuerso corpora, quibus omnes conditiones in definitione elemẽti positæ apprime quadrant. Igitur aliqua necessario concedenda sunt elementa. Roboratur antecedens, nam in carne, aliove mixto, insunt in potentia terra, aqua, & alia, cũ ibi horum qualitates reluceant, & in ea prędicta mixta diuiduntur: abeunt enim, dum intereunt, in puluerem, humorem, spiritum, & in partes igneas, quæ quidem elementis respondent, cum tamen hæc in corpora specie diuersa nequeant diuidi, siquidem partes elementorum eiusdem sunt rationis, & in nullo naturaliter continentur qualitates, & dispositiones alterius corporis mixti, aut ẽt elemẽtaris, ratione quarum dici possit in eo aliud potentia contineri, & hoc in illud resolui posse. Confirmatur, quia elementum in vniuersum ex Arist. 5 Metaphysicæ ca. 3. est id, ex quo primo insito, & in aliam speciem indiuisibili, aliquid componitur. Sed mixtum componitur ex terra, aqua, aere, & igne, tanquam ex primis corporibus, quatenus actu continet quatuor primas qualitates illorum proprias: illa verò ex alijs corporibus non componuntur, cum nullius propriæ qualitates illis insideant, igitur sunt propriè elementa, id quod ex solutione argumentorum clarius elucebit.

Dicendum est secundo cum eodem Aristotele ibidem, & sequentibus, quem omnes iam comitantur Philosophi, elementa corporum quatuor esse, nec plura, nec pauciora. Quæ etiam conclusio infertur ex definitione elementi, & ex dictis in priori conclusione: corpora enim simplicia, quæ potentia in mixtis corporibus insunt, & in quæ mixta resoluuntur, cum tamen ipsa in alia corpora diuersa specie non diuidantur, tantum sunt, ignis, aer, aqua, & terra; nec aliud est excogitabile, cui prædicta conueniant. His verò quatuor apprime quadrant, vt per se patet.

Probatur secũdo, quia negari non potest, terram esse, cum experiment o cõstet, ipsam quiescere in medio mundi, & idem experiẽtia conuincit de aqua, aere, & igne. Et ex eo, quod ponatur terra, quam ponendam esse infert Aristot. lib 2. cap. 3. ex eo, quod cum cœlum circulariter agitetur, eget centro immobili, quod nequit esse nisi terra; ex hoc, inquam, alia tria admittenda esse elicit ipse hac ratione, quia dato altero contrario in rerum natura, necessarium est dari, & alterum (quod saltem verum est, & necessarium secundum naturam, & perfectionem vniuersi) sed ignis ratione sui caloris naturalis, & leuitatis, contrariatur terræ valdè frigidæ, & graui: igitur posita terra, astruendus necessario est ignis: igni autem, & terræ cõtrariantur aqua, & aer, per frigiditatem, & humiditatem, & media loca inter illa extrema vendicant: alia igitur duo simplicia corpora ponenda sunt, quæ omnia elementi naturam sortiuntur.

Tertio arguit Aristot supra 2. lib. c. 5. quia motus localis rectus proprius est simpliciũ corporum sublunarium; sed quatuor tantum

sunt

tum motus recti simplices, bini ad locum superum, & bini ad interum: ergo quatuor tantummodo sunt eleméta. Quamuis enim non omnes isti motus locales sint essentialiter diuersi inter se, sicut nec summa leuitas, & leuitas ex parte, aut maior grauitas, indicant tamen diuersitatem essentialem corporum, quibus ex se conueniunt; cum consequantur specialem rationem formæ substantialis. Et aliàs, si corpus, quod sursum tendit, non esset essentialiter diuersum ab eo, quod mouetur deorsum, illud etiam naturaliter deorsum properaret: quaterna igitur differentia motus recti, facultatis motiuæ, & loci naturalis quaternarium elementorum numerum planè adstruit. Idem probatur quarto, ex quaternario numero primarum qualitatum, & quadripartita illarum inter se commixtione, quæ propriæ sunt primorum, & simplicium corporum sublunarium: ex quarum inter se commixtione emergunt alia corpora mixta. Id ipsum confirmat quaternarius humorum, & temperamentorum numerus, quæ omnia quatuor elementis iuxta diuersam attemperationem respondent, id quod 2. de generatione fusius elucidatur.

Ex dictis manifestum relinquitur, dari elementum ignis ad Lunæ concauum, & in specie cõfirmatur, quia summus calor alicui corpori simplici debetur: prima enim qualitas corruptibilis primo corruptibilium corporum conueniat necesse est: at non conuenit aeri, qui humiditatem summam cum aliquo calore vendicat, nec aquæ summè frigidæ, & aliquantulum humidæ, nec denique terræ cum aliqua frigiditate summa siccitate præditæ: ergo igni. Cum igitur ex summo calore, & siccitate, summa pullulet leuitas, quæ est principium motus sursum, fit, elemẽtum ignis supernum locũ in sublunari mundo sibi vendicare.

Quod confirmatur ex conatu flãmæ ignis apud nos excitati supra aerem confestim ascendentis, qui nequaquam constaret, nisi proprius elementaris ignis locus supra aerem esset.

Infertur etiam ex superioribus, ignẽ, præ cæteris elementis altiorem naturæ gradum habere, id quod cum D. Thoma 1 par q. 69. ar 2 ad primum reliqui docent Philosophi. Quamuis enim terram multum commendet illius erga nos beneficentia, mira cum animalibus similitudo, & quasi affinitas, & opratæ [illegible] in proprio loco possessio: aquam etiam prædicet perutilis, & valdè necessarius illius vsus; & in animalibus procreãdis incredibilis fœcunditas: aerem denique plurimum extollat indispensabilis eius ad vitam tuendam continua reciprocatione necessitas: & quod ipse solus, vel ipse maximè fere omnium animalium domicilium, volatilis naturæ luminis, & vocis vehiculum sit. Quàmuis, inquam; hæc ita sint, ex his tamẽ maior horum elementorum prę igne intrinseca dignitas nequaquam concluditur, ea enim oratorium dumtaxat calorem maiori ex parte præ se ferunt, cum tamen ignis in ipsamet intrinseca, & substantiali perfectione cæteris elementis absque dubio præcellat: quia calor inter primas corruptibilium corporum qualitates præcipuum obtinet locum, cum actuosior sit, & ad res efficiendas vniuersalior; sed is debetur natura sua igni in summo gradu, singulis autem alijs elementis singulæ ex primis qualitatibus calore imperfectiores: igitur forma substantialis ignis à qua exigitur calor, perfectior est, ac per cõsequens ignis ipse. Confirmatur, quia rectus naturæ ordo exigit, vt quo mobiliora sunt corpora, maximè simplicia, & quæ pręcipuę vniuersi partes sunt, eo altiorem locum obtineant, præstantioremque facultatem motiuam ad illum obtinendum; at ignis eminentiorem habet locum inter cætera elementa, nobilissimamque qualitatum motuum leuitatem: igitur dignitate superat cætera elemẽta. Id quod etiam probare videtur de cæteris elementis, in quibus etiam vim habere potest prior ratio, si assumatur non vna tantum qualitas, sed coniugatio duarum vniuscuiusque elementi propria. Et confirmatur ex continentia inferioris elemẽti à superiori, quæ quidem planè denotat maiorem perfectionem continentis, vt diximus lib. 2. c. 5. q 4. de orbibus cœlestibus. Absolutè igitur inter elementa idem assignari debet ordo situs, & dignitas.

Vbi animaduertẽdum est, licet quodlibet elementum contineat, & quasi comprehendat inferius sibi cohærens, non tamen semper illud magnitudine profunditatis vincere, vt nonnulli putarunt. Nam iuxta probabiliorem Mathematicorum sententiam, teste Patre Clauio ad c. 1. sphæræ, terræ profunditas amplius 6070. milliaria continet, & tamen diameter aquæ (quæ loco superior est,

vt

vt in sequentibus dicemus) vix ad duo, vel tria milliaria pertingit, vt à nautis compertum est: à nemine tamen est certo exploratū an maior, vel minor terræ pars sub aquis lateat, detecta ve sit aeris etiam profunditas, eisdem Mathematicis testantibus, circiter quinquaginta duo milliaribus continetur, vt ex ascensu exhalationum magna cum probabilitate ab ipsis colligitur. Qui tādem igni attribuunt profunditatem milliarium circiter centum viginti mille quingentarum septuaginta octo.

Tādem in fine huius quæstionis nonnihil dicendum est de figura elementorum, quam varijs modis sibi finxerunt Plato, & alij antiqui Philosophi. Nostri tamen Philosophi, & Mathematici vno ore elementis globosā tribuunt figuram, aliqua scilicet ex parte, nō omnino perfectè, & simpliciter, hoc est, nō ad normam Mathematici globi.

Primum vniuersaliter probatur, quia totum vniuersum globosum est, & æthereus mundus: ergo idem de partibus illius primarijs sub cœlis contentis, cuiusmodi sunt elementa, fateri necesse est. Et de igne ex parte connexa constat, cum proximè cohæreat superficiei concauæ lunaris sphæræ quæ speciem globi habet, ex parte tamen concauæ superficiei bene aliqui existimant, non esse ignem perfectè sphæricum: quia in partibus Soli propinquioribus, & quæ velocius rapiūtur cœlesti motu, vt sub æquinoctiali, plus aeris in ignem conuertitur, & è cōtrario, in remotioribus, & tardius circumactis, plus ignis in aerem commutatur, ac proinde profundior est ignis regio sub æquinoctiali, quā sub polis, e conuerso verò aer, vnde neutrum ex hac parte, superficiei scilicet concauæ ignis, & conuexæ aeris, sphæricam habet figuram, sed oualem potius. De terra verò, & aqua probatur esse figuræ circularis, ex eo, quod orientales prius surgentia sydera vident, quam qui ad occasum habitant, & illis prius dies illucescit, & nox ingruit, quàm his: si verò terra, & aqua plana essent, omnibus simul proculdubio astra orirentur: & similis successio reperitur in Lunæ, & Solis ecclypsibus; & similiter ob eandem causam aliquæ apparent stellæ habitantibus ad septentrionem, quæ ad Austrum incolentibus non sunt conspicuæ, & èconterario, & euntibus ad Austrum celsitudo Australium stellarum continue excrescit, septentrionalium decrescit; cuius oppositum experiuntur, qui contra pergūt. Præterea, vmbra horum corporum circularis est, ast vmbra imitatur figuram corporis, à quo editur, ergo & ipsa globosam habent figuram. Antecedens probatur euidenter ex ecclypsis Lunæ accidentibus interiectu terræ inter Solem, & Lunam, quæ proculdubio accidit in specie circuli. Denique corpora grauia, ita mouentur ad centrū, vt quo magis descendunt, eo inter se magis coniungantur, & conglobentur; ergo natura sua exigunt, pertingere centrum, vel saltem centro vndique æqualiter appropinquare. Sed nulla alia figura possunt fieri centro viciniora, quam sphærica: ea igitur præditum est elementum graue. Quæ omnia argumenta pariter probant de elemento aquæ, & terræ, immo clarius de aqua, quatenus experimento compertum est, aquam semper ad humiliora loca defluere, nequit igitur habere partes aliquas à centro remotiores, atque adeo semper in orbem componitur, & perfectius longè, quàm terra, propterea quod terræ partes ob siccitatem, non semper ad inferiora dilabuntur, vt in montibus videre est.

Nonnulla possent aduersus supradicta obijci, quæ quidem facilia sunt, & cuilibet nō oscitanti peruia, & ideo breuitati studens omitto. Oportet tamen argumenta in quæstionis limine adducta soluere, & ad illud, quod contendebat, nullum in rebus dari elementum, negamus antecedens: & ad illius confirmationem respondemus, elementum in eo tantum genere esse indiuisibile, in quo est elementum; cum igitur sit elementum corporum, debet esse indiuisibile in alia corpora specie diuersa, cui nihil obest diuisibilitas secundum partes essentiales: in alia vera diuidi nequit aliquod; ex elementis, quia licet ex materia vnius aeris v.g. educatur forma ignis, & aquæ, non dicitur aer diuidi in illa, sicut mixtum in elementa: nam aer non habet in sua materia dispositiones aquæ, & ignis temperatas, sicut illas habet mixtum. Et ideo, hæc non dicuntur esse in aere virtute, sed in sola radicali, & remota potentia materiæ, ac proinde neque aer dicitur in illa resolui, sicut mixtum in elementa, quorum virtutes temperatas habet; in quo propterea dicuntur virtute potentia manere.

Ex quibus constat ad primum eorum, quę quaternarium elementorum numerum euertere

rere conabantur. Est enim hic sermo de elementis corporum, quæ in ipsis virtute manent, & in quæ cætera corpora diuiduntur, quæ partibus conuenire nequit. Quæ vero pro Leucippo, & Platone adduximus, inania sunt, & solum indigent assumpti negatione, eaque per otium confutauit Arist. hoc 3. lib. nec maioris momenti sunt conficta ab vnius elementi assertoribus.

Ad primum autem eorum, quæ ignem à Lunæ globo detrudere nitebantur, neganda est minor propositio, cū enim actiuitas ignis tanta non est in materia valdè rara, qualem purus habet, tum etiam, quia illa continuo astrorum, Lunæ præsertim, & Saturni influxu compescitur, nec non humoris aerei repugnantia obtunditur, quæ in cœlo, si igneū esset, locum non haberet, vt patet.

Ad secundum dico, ignem egere combustibili ad sui conseruationem extra propriam sphæram, secus in illa, quia illic, non hic cōtrariorum pater incurijs, & in materia pabuli densiori, & ampliori se melius tuetur: non tamen ascendit terrestris ignis ad Lunæ concauum, & si ascendere conetur ob contrariorum interiacentium resistentiam. Aristoteles, autem teste D. Thoma ibidem, solum contendit ignem elementarem non propriè significari eo nomine, quo inferior ignis appellatur, quia scilicet eo nomine aliqua accidentia specialia terrestris ignis denotantur.

Ad vltimum tandem dicendum est, in prima rerum conditione omnia quatuor elementa simul fuisse in lucem edita, vt tradunt D. Damasc 2. lib. fidei Orthodoxæ c. 5. D. Basil. homil. 2. de mundi opificio. Et Beda in libr. Hexameron, sacrum tamen scriptorem duo tantummodo elementa inferiora expresse enumerasse, quia hæc præ alijs rudi populo, ad cuius captum sese effingebat, conspicua sunt.

∴

QVAESTIO II.

An terra in medio mundi sita sit, habeatque idem centrum magnitudinis, & grauitatis cum ipso.

QVamuis Aristot. de hac re lib. 2. c. 13. & 14. ex instituto disseruerit, nos tamen illius discussionem in hunc locum reseruauimus, propter rationem in calce illius libri allatam Et ideo postquam præcedenti quæstione de elementis in communi, ac inter se comparatis, non pauca dixerimus, operæ pretium duxi, ad explicandam mentem Aristotelis, de terra instituere disputationem: de terra scilicet, quatenus situm in vniuerso habet, de quiete enim, & motu illius agemus quæstione quarta. Vbi missa facio plura, quæ de terræ magnitudine secundum se, & compatatione cœlestium sphærarum, nec non de illius diuisione per otium disserunt Geographi, & Topographi, apud quos vtpotè quæ instituti nostri metas excedunt, quærantur.

Circa priorem igitur quæstionis partem, prætermissis antiquorum Philosophorum placitis, quæ citatis locis refert, & reijcit Aristoteles, concors Peripateticę scholę sententia est, terram in medio mundi esse constitutam.

Probatur primo ratione Aristo. c. illò 14. quia omnia corpora grauia vndecumq; dimissa efficiunt in terra angulos rectos æquales sibi paulatim appropinquando, & non per lineas parallelas, ita vt nullo existente obice sibi in centro occurrerent, siquidē quo magis cientur, magis sibi appropinquant. Hoc verò nullatenus eueniret, nisi locus naturalis terrę esset centrum mundi, vt omnib. est manifestum: in eo igitur proculdubio, vt in naturali loco terra sita est.

Secundo idem probat, quia vt Astronomicis obseruationibus compertum est, Ecclypses Lunares accidunt, quoties Sol, & Luna per diametrum opponuntur, hoc est illis in punctis sibi aduersis existentibus: ast hoc contingere non posset, nisi terra medium

vniuersi obtineret, hoc ergo necessario fatendum est.

Minor euidenter demonstratur, quia Eclypsis Lunaris accidit ex interiectu terræ inter Lunam, & Solem, sed impossibile est terram semper intercipi inter hæc astra in punctis directè oppositis existentia, nisi ipsa existat in spatio æquæ distanti ab omnibus partibus cœlestis sphæræ, in hoc ergo iacere dicenda est, id quod naturalis ipsa rerum dispositio suo iure exigebat, vt scilicet elementum infimæ sortis infimum sibi vendicaret locum, & maximè à cœlo dissitum, huiusmodi autem est centrum mundi. Cuius ratio à priori est, quia grauitas est principium motus deorsum, & quietis in loco inferiori; igitur summa grauitas erit principium motus ad locum omnium infimum, & quietis in ipso: at terra est summe grauis natura sua, ergo ad infimum locum, qualis est centrum mundi, naturali pondere fertur, & in eo quiescit. Vt enim docet D. Thom. 2.2. q. 23. art. 4. eadem est causa, vt corpus moueatur in locū, & in eo quiescat. Quæ veritas exprimitur in Scriptura dum dicitur Psal. 103. Terra fundata super stabilitatem suam, & à Deo firmari dicuntur columnæ eius, Psalmo 74. Et terra super nihilum appendi, Iob. 16. Hoc est, naturalis pōdere terra in medio mundi constituitur, sine alterius corporis adminiculo. Hoc autem intelligi debet de globo ex terra, & aqua conflato, vt rationes priores probant.

Secunda assertio: idē est centrum vniuersi cum centro grauitatis terræ, non tamē cum centro magnitudinis eiusdē. Probatur conclusio quoad priorem partem, quæ communis est Mathematicorum præsertim, quia centrum vniuersi est locus omnium infimus, & à superis maximè distans. Est enim punctus à quo lineæ omnes ductæ ad circumferentiam primi mobilis sunt æquales: ergo illud ex natura rei occupare exigit corpus graue, & quo grauius est, perfectius, & ideo grauissimum corpus, perfectissimè. Si enim grauitas principium est ferendi deorsum, & quiescendi in loco inferiori, maior grauitas perfectius principium erit, & maxima perfectissimum. At terra est corpus summa præditū grauitate, vt omnes fatentur, igitur natura sua exigit centrū vniuersi perfectissimo modo, quatenus grauis est, obtinere, & id re ipsa cōsequitur, siquidem nihil naturaliter obest, sed perfectissimus obtinendi modus est, vt centrum vniuersi intime penetretur, seu identificetur cum centro grauitatis terræ. Hoc ergo necessario fatēdum est. Minor hæc vltima probatur: quia perfectissimè corpus graue, & grauitas illius diescet, si æque secūdum omnes partes grauitatis, ad centrū accedat, alias si versus aliquam partem circūferentiæ sit excessus grauitatis, secundū hanc partem, vtpotè grauiorem conabitur descendere: sed centrum grauitatis est punctus medius Lunæ rectæ diuidentis corpus in partes graues æquè; igitur tunc terra, vtpotè corpus summe graue, propriam sedē perfectissime obtinebit, cum centrum grauitatis illius idē sit cum centro totius vniuersi. Cum ergo nullum sit corpus, quod huic tendentiæ obesse possit, terrā re ipsa hoc situ sibi debito gaudere necesse est. Quæ ratio planè conuincit, non solum de vulgari quadam, & laxa penetratione, vt recentiores nonnulli existimarunt.

Sed de simultate Mathematica ad amussim, & exacte considerata, falso enim requirunt prædicti adstrictam hanc penetrationem, quod globus sit perfectè circularis, constans ex partibus æqualis grauitatis. quamuis enim hoc necessarium sit, vt idem sic centrū magnitudinis, & grauitatis sphæræ inter se, & cum centro vniuersi, non tamen, vt sit idē centrum vniuersi cum centro grauitatis terræ, quia in partibus inæqualis magnitudinis potest residere æqualis grauitas, vt per se euidens est. Quæ ratio probat de centro grauitatis totius globi ex aqua, & terra conflati.

Posterior conclusionis pars (quam contra Fernelium in sua Cosmotheoria lib. 1. ca. 1. aliosque nonnullos, quibus fauent P. Conimbricenses 2. de cœlo, ca. 14. q. 3. art. 2. amplectuntur aliqui recentiores) euidenter probatur, quia terra non habet propriè centrū magnitudinis: ergo nec habere potest illud penetratum cum centro vniuersi. Euidens est consequentia, antecedens probatur: nam centrum magnitudinis est punctus medius lineæ rectæ diuidentis corpus, versus quālibet partem, in duas magnitudines æquales: sed in globo terræ nullus est punctus lineæ diuidētis illum in æquales magnitudines, salrē versus quamlibet circumferentiæ partem, ita vt ex illo ad quamlibet partem circumferētiæ lineæ æquales duci possint. Hoc enim nequit re-

reperiri, nisi globus sit perfectè circularis, vt per se patet: quod centrum est terræ nō conuenire propter valliū depressiones, & montium eminentias: nullum igitur est centrum magnitudinis terræ rigorose sumptum. Sed nec datur centrum terræ, sumptum pro puncto lineæ, diuidentis corpus in duas æquales magnitudines versus aliquas partes: licet enim hoc fieri posset, sine fundamento tamē diceretur, in vna medietate circumferentiæ terræ easdem prorsus esse elationes, & profunditates terræ; ac in alia medietate Præterea, etiamsi daretur centrum magnitudinis terræ, probatur conclusio, quia centrum grauitatis terræ est idem cum centro vniuersi, vt probauimus: sed centrum magnitudinis terræ non est idem cū centro grauitatis eiusdem, ergo nec cum centro vniuersi. Euidens est consequentia, minor elucidatur. Nam partes terrestris globi non sunt æqualis grauitatis: ergo non est eadem proportio magnitudinis, & grauitatis earum, & totius globi. Antecedens constat, cum aliquæ partes terrę solidiores sint alijs, & præ alijs humiditate, lapidibus, & metallibus refertę, quæ inæqualem grauitatem prę se ferunt. Sine fundamēto.n. quis fingeret, æqua proportione ea omnia versus omnes circumferentiæ partes esse distributa. Tādem probatur: nam vel sermo est de centro magnitudinis solius terræ, vel de centro magnitudinis totius globi ex terra, & aqua compacti: ast neutrum potest esse idem cum centro vniuersi. Vera igitur omnino est nostra cōclusio. Maior probatur de centro solius terræ: nam terra ea parte, qua aquis tegitur depressior valdè est, vt ex quæstione sequenti constabit: igitur minus habet profunditatis, ac proinde centrum magnitudinis illius non erit simul cū centro vniuersi. De centro autem magnitudinis totius globi similiter probatur.

Primo, quia partes terræ, & aquę inæquales sunt ponderis: ergo non possunt habere idem centrum magnitudinis, & grauitatis. Cum igitur habeant idem centrum grauitatis cum centro vniuersi, nequeunt habere idem centrum magnitudinis cum ipso. Deinde in hoc globo, vt quæstione sequenti probabimus, excelsior est terra discooperta, depressior aqua: ergo non æquè distat superficies conuexa vtriusque à cētro vniuersi, atq; adeo non est idem centrū magnitudinis globi ex vtraque coalescentis, & vniuersi.

Addendum tamen est, prædictas globi inæqualitates præ illius magnitudine parū momenti habere, atq; adeo communiter nō censeri impedire illius rotūditatem, & ideo vulgari quadam æqualitate dicuntur omnes circumferentiæ partes ad centrum vniuersi comparari: licet enim Occeani cauitas amplissima sit quoad longitudinem quoad profunditatem verò comparatione totius globi perexigua est, vt diximus q. 1. & idem est de montium altitudine, & hac forte de causa communiter Mathematici asseruerūt, idem esse centrum magnitudinis, & grauitatis, huius sphæræ inter se, & cum centro vniuersi: maximè, quia frequentius loquuntur de hoc globo, relati ad stellatos orbes, quorū comparatione instar puncti se habere demonstrant. Si igitur globus integer in hac consideratione, insensibilem habet magnitudinē illius depressiones, & prominentiæ non poterunt alicuius momenti esse. Obiter tamen admonitos velim Philosophos nostros, nè facilè moueantur quouis Mathematicorum asserto. Cum dicitur globus terræ, & aquæ instar puncti se habere comparatione cœli, non esse id accipiendum absolutè, sed quoad nostrum aspectum: absolutè enim verum habere nequit, cum diuisibilis sit, & tot regionum spatijs longè, lateq; diffusus, & proportionem cum cœlo habeat, siquidem aliquoties repetitus cœli magnitudinem adæquabit; quæ puncto conuenire repugnat: intelligitur ergo quoad nostrum aspectum, & adhuc non relatè ad inferiores orbes: comparatione enim orbis Veneris, Mercurij, & Lunæ fatentur Mathematici habere hūc globum notabilem magnitudinem, & ratio id demonstrat, quia terra, vt ex Geographorū disciplina constat, multo maior est quàm Luna. Ast Luna comparatione sui orbis nobis non apparet instar puncti, sed sensibilem exhibet quantitatem: igitur id potiori iure de sphæra terræ, & aquæ asserendum est. Quæ ratio accommodari potest orbibus Veneris, & Mercurij, & idem suo modo admittunt Mathematici de sphæris Martis, & Solis, licet comparatione horum paruæ admodum magnitudinis globus noster videatur. Comparatus igitur ad complexū firmamenti Iouis etiam, & Saturni instar puncti se habet, nobis non ostentans sensibilem magnitudinem, quod vno consensu tradunt Mathematici cum Arist. 1. Meteororum c. 14. vt te-

ftatur P.Clau. ad caput 1. ſphæræ, pag.149. & P.Conimbricenſes lib.2. de cœlo ad cap. 14.q 2.art.2.

Probatur,quia quælibet ſtellarum,quæ in firmamento micant, ſe habet ad noſtrum aſpectum inſtar puncti indiuiſibilis,ſed quælibet ſtella firmamenti, quæ viſu percipi poteſt, magnitudine vincit terram, & aquam ſimul ſumptas, Aſtrologis teſtantibus: ſphæra igitur terræ; & aquæ non plus momenti habebit comparatione firmamenti, quàm punctum. Præterea ex quauis terræ parte eo dem tempore eadem magnitudo, & diſtantia einſdem ſtellæ deprehenditur à diuerſis Aſtronomis, ſed hoc non poſſet euenire, ſi noſtri globi magnitudo alicuius momenti eſſet, comparatione cœli quoad noſtrum aſpectum, vt per ſe liquet:igitur quamuis terræ partes inter ſe diſſitæ ſint,nullam habent ſenſibilem diſtantiam, reſpectu, firmamenti.

Tertio deniqueex quacumque terræ,mariſque plaga, medietas cœli, & ſex ſigna Zodiaci, ſupra Orizontem apparent, ſex alijs infra abſconditis, ac proinde cœlum diuiditur in duas partes æquales, quoad noſtrum aſpectum,vt obſeruant Mathematici, igitur globus terræ, & aquæ habet ſe ad circuitum firmamenti, vt quidpiam indiuiſibile;probatur conſequutio,quia ſi hæc ſphæra comparatione firmamenti aliquid haberet magnitudinis ſenſu perceptibilis, etiam ea ſphæræ portio, quæ inter eius centrum, & extimam ſuperficiem intercipitur: alicuius eſſet quantitatis, ac proinde hæc ſuperficies vltima non diuideret cœlum in duas æquales partes, ſicut diuideret oculus in centro exiſtens contra manifeſtam Mathematicam obſeruationem. Concludamus ergo,globum ex terra & mari compactum inſtar puncti ſe habere, quoad noſtrum aſpectum relatè ad firmamentum,& idem eſt, ſi referatur ad ſphæram Iouis, & Saturni, ſecus comparatione aliorum orbium,vt diximus.

QVAESTIO III.

An terra ſit altior mari, depreſſiorve.

CONueniunt Doctores Philoſophi, & Mathematici communiter ex terra,& aqua,vnum componi globum,codem communi circulo concluſum: Quamuis enim aquæ natura ſua totam terram tegere expoſcerent, & illis prima die creationis vndiq; globus perfectè circularis terræ fuerit coopertus, vt tradi videtur Geneſis 1. & docet D.Damaſcenus 2.de fide,c. 9.& 10.P. Molina 1.p.tractatu de opere ſex dierum diſput. 11.licet D.Thom.1.p.q.69. ad 2. oppoſitum indicet.Ob animalium tamen habitationẽ, hominum præſertim, in vnum locum, tertia die redactæ ſunt, ex ipſis, & terra vnica ſphæra compacta. Quod ex eo demonſtratur à Patre Clauio ad caput 1.ſphæræ, quia aqua, & terra demiſſæ per eandem lineam quam breuiſſimam ſublatis impedimentis deorſum feruntur,non minus quam duæ partes terræ,vt experimento conſtat manifeſte: at hoc nullatenus ſtare poteſt, niſi idem eſſet vtriuſque centrum, cum nequeant diuerſa centra eadem via occupari, igitur aqua, & terra idem petunt centrum, & eundem globum conſtant.

Secundo idem conuincitur, ex Lunari eclypſi, quia eam non patitur Luna, niſi cum ex diametro Soli opponitur, & tunc vnica tantum obſcuratur vmbra, ſed ſi alius eſſet globus diſtinctus aquæ,duplex in Luna vmbra deprehenderetur,& his planetis exiſtẽtibus, ſine diametrali oppoſitione, ecclypſis contingeret, ſiquidem poſſet globus aquæ extra centrum mundi ſitus illis interponi: manifeſtum igitur eſt,ex vtroque iſto elemẽto vnum confici globum, etſi non ad Geometricam rotunditatem perfectum, eminentiæ tamen, & inæqualitatis non magni momenti.

Quod ſi ſenſus globoſam figuram non diſcernit,ſed potius planam eſſe iudicat, ideo eſt, quia magnitudo huius globi ita ſenſim in tumorem ſe attollit, vt per ſenſum non diſcernatur.

Ve-

Verum in hac globi inæqualitate explicanda magnum est inter Doctores dissidiū, quidam existimant, mare eleuatius esse terra, hoc est, conuexam aquæ superficiem distantiorem esse à centro mundi, propinquioremque cœlo, quàm eam superficiem terræ, quæ aquis discooperta est. Ita Burgensis ad caput 1. Genesis, Ibidem Catherinus, addens non putare se quenquam sapiētem vnquam de hoc dubitasse. Accedit Tullius lib. 2. de natura deorum.

Et fauet D. Thom. 1. par. q 69. art. 1. ad 2. necnon D. Basi. homil. 4 Hexameron, quamuis non eodem modo id explicent. Probari potest primo hæc sententia, ex sacra pagina, in qua sæpe significari videtur, aquas esse terra altiores, & non sine miraculo, & Dei imperio cohiberi, ne iterum operiant terram. Prius habetur Psalm. 103 *Abyssus sicut vestimentum amictus eius*, id est terræ *Super montes stabunt aquæ*: hoc est, eminentiores erunt mōtibus, & eos tegent, idem significatur Psal. 88 *Veni in altitudinem maris*, & Eccles. 39 *In verbo eius stetit aqua, sicut congeries*: quæ planè indicant mare eminentius esse littore. Et posterius traditur infra: *Terminum posuisti, quem non transgredientur: neque conuertentur operire terram*. Id ipsum sumitur ex Prouer. 8. *Legem ponebat aquis, ne transirent fines suos*. Denique Ieremiæ 1. dicit Deus: *Me non timetis, qui posui arenam terminos mari, præceptum sempiternum, quod non præteribit*. Si autem terra esset eleuatior mari, quid mirum si aquis non operiretur? aut in quo potentia Dei commendaretur? cum terræ altitudo naturaliter aquæ ne id faceret, impediret, Secundo probatur, quia flumina è mari ducunt originem, iuxta illud Ecclesiastes *Ad locum vnde exeunt, flumina reuertuntur, vt iterum fluant*. Igitur altius est mare quàm terra. Probatur consequentia, quia flumina è mōtium fastigijs frequentius effluunt, ast aquæ natura sua ascendere nequeunt, vtpotè graues, eæ quæ non plus per meatus, & venas ascendunt, quam prius descenderint, vt testatur experientia. Igitur mare, vnde exire dicuntur, eleuatius est montibus, ac per consequens vniuerso terræ globo; id quod experientia confirmat, constat enim sensuum iudicio, teste Basilio supra, mare numbrum terra altius esse, & in vniuersum id nauigantes affirmant, quibus ad littus properantibus terra infra mare videtur iacere, & quo magis accedunt, eo montium vertices verbi gratia magis attolli videntur, quod neutiquam eueniret, nisi terra mari esset depressior.

Tertio à priori probare videtur, quia iuxta naturas rerum, corpus minus graue constitui debet supra illud, quod grauius est: sed aqua minus grauis est, quàm terra, teste Arist. 1. de cœlo cap. 3. & D. Thoma ibidem; communique sensu: igitur natura sua supra terram quiescere exigit. Sic ergo à natura, naturæve auctore constitutum est, cum fieri potuerit: & alias neutrum elementum in naturali sede resideret, sed perpetuo essent violentia, cum necessario ad hoc fuerit, terræ partes attollere, vt aquæ in earum cauitatibus exciperentur, ac proinde frustra esset aquæ inclinatio concessa, vt supra terram sisteret, & terræ, vt supponeretur aquis. Quarto denique hæc sententia corroboratur: quia, vt quæstione præcedenti diximus, centrum grauitatis huius globi ex terra, & aqua compacti, debet esse simul cum centro vniuersi, sed hoc fieri nequit, nisi aqua elatior sit terra, hoc igitur fatendum est. Minor, in quo tota est difficultas elucidatur, quia cum globus constet partibus inæqualis grauitatis, ita vt versus aliquam partem circumferentiæ partes grauiores existant, versus aliam minus graues, implicat, idem esse centrum magnitudinis illius globi; & grauitatis eiusdem, vt ex dictis supra constat.

At partes aquæ minus graues sunt, quam partes terræ, igitur secundum illam partem circūferentiæ, quæ est aqua, eleuatior est globus iste, vt sic partium multitudine compensetur defectus grauitatis, & huius centrum cum centro vniuersi penetretur.

Quamuis relata sententia probabilis satis sit, verisimilior tamē nobis apparet opposita quæ scilicet tenet, aquas maris non esse eminētiores, sed depressiores potius ea parte terræ, quæ aquis discooperta est. Hanc sententiā amplectuntur Lyppom Caie. & Honcala ad c. 1. Gen Ægid. lib. 2. Hexam. c. 27. Contar. li. 2. de elementis, P. Clau. ad c. 1. sphæræ, pag. 528 PP Conimbr. 2. de cœlo, c. 14. q. 4. ar. 1. Pereira in opere tertię diei, circa illa verba, *Congregentur aquæ*, & præ omnib P. Moli. 1. p. tract. de opere sex dierūm, disput. 11. cum plurib. recētioribus, & quod plus est, eā tuetur D. Hier. in illud Psal. 32. *Congregans, sicut*

in vtre aquas maris. D. Chrysostom. Homilia 9 ad populum Antiochenum, D. August. in Psalm. 135. & idem videtur sentire D. Damasc. lib. 2. fidei orthodoxæ ca 9 & 10. Quæ sententia probatur primo ex sacris literis, quæ testantur, Deum super aquas construisse orbem terrarum, quod in alio sensu non potest apte accipi, Psalmo 23. *Ipse super maria fundauit eum*. Et Psalmo 135. *Qui firmauit terram super aquas*. Dicuntur etiam ibidem qui nauigationi se tradunt, descendere, Psalmo 106 *Qui descendunt mare in nauibus*, & id ipsum comprobant plura loca allata pro priori sententia: & illud Psalmi 32. *Congregans sicut in vtre aquas maris*. Hoc est, in cauitatibus terræ. Idem habetur Iob 26. & 38. vbi dicitur Deus circumdedisse mare terminis, ostijs, & vectibus, quæ intelligi nequeunt, nisi de terra, mari eleuatiori.

Probatur præterea nostra sententia duplici experimento, nam manifestè à nautis deprehensum est, cum nauis è portu soluit, æquali vento, velocius ferri, quam cum portum petit. Præterea, qui è veteri nauigant in nouam Hispaniam, quindecim gradibus trãsactis obseruant, vna hora citius oriri, & occidere Solem Lusitaniç incolis, sed neutrum contingere posset, nisi mare depressius esset terra, hoc igitur necessario asserendum est. Minor probatur, quia nauis æquali ventorum flatu velocius pergit, cum descendit ipso naturali pondere deorsum impellente, segnius vero, cum ascendit eodem pondere reluctante: at si mare in tumorem supra terram eleuaretur, nauis, cum se in altum dat, proculdubio ascenderet, tardius igitur tunc moueretur contra experientiam. Altera verò pars minoris ex eo liquet, quia existentibus in locis sublimioribus, etiamsi ab oriente longius absint, citius Sol apparet, vt in mõtium fastigijs constat. Igitur, si mare supra terram eleuaretur, non posterius, sed prius nauigantibus Sol orietur, contra quod experimento compertum est. Deinde probatur ratione quia in medio maris plures visuntur insulæ supra aquas eleuatæ, ergo in vniuersum terra discooperta sublimior est mari.

Probatur consequentia, nam si aqua esset altior terra, & in tumorem globosum coiret medium maris proculdubio eleuatius esset: ergo si in ipso maris medio, partes terrę emi-nent, falsum omnino est, mare esse terra superius, sed oppositum fatendũ est. Vlterius probatur, quia flumina omnia prono cursu intrant in mare: sed fieri hoc nequit, nisi mare ipsum depressiori loco iaceat; hoc igitur asserendum est. Maior, præterquam quod expressa est, in sacris literis, nulli non ad sensũ patet. Minor probatur, quia fluuiales aquæ naturaliter mouentur ab insita grauitate, ergo mouentur motu deorsum; alias ascẽdere dicerentur, non sine violentia: igitur mare, in quod tendunt, depressius terra est, vnde descendunt. Maximè cum non moueantur flumina, per cacumina montiũ, sed frequentius per inferiores valles.

Vltimo tandem à priori probatur, quia aquæ postquam redactę sunt in vnum locum eiusdem prorsus naturæ, & inclinationis naturalis sunt, ac in triduo, antequam congregarentur, cum eadem semper perstiterit substantialis forma, eadem semper motrix facultas.

Sed ante collectionem earum inclinabãt ad centrum vniuersi, ad existendum videlicet, quo viciniores possent, centro, salua consistentia terræ circa illud ad decliniora semper fluentes, alioqui tunc temporis violẽter detentæ essent aquæ tegentes terram; igitur ad idem modo etiam propendent. Quod etiam confirmat euidenter aquæ motus naturalis, quo sublatis impedimentis per eandem omnino lineam, qua terra, quam breuissime in centrum vniuersi tẽdit: igitur fieri nequit naturæ viribus vt aqua super terram in tumorem eleuetur, sed inferior semper existet.

Probatur hæc vltima consequentia, quia nullum habet impedimẽtum, quominus deorsum profluat: ruet igitur & terram operiet, vel saltẽ semper aqua niteretur terram obruere, & ab eo conatu inhibita perpetuam vim pateretur, Deo indesinenter miraculum patrante.

Nec satisfacit Caietanus, respondẽs, ideo aquas non descendere ad operiendam terrã, etsi eleuatiores sint, nec violenter detineri: quia in figuram circularem natura sua effinguntur, nam in primis inde fieret, aquas in prima conditione violenter terram vniuersam operuisse, & ideo productas non fuisse in statu naturali, quod absurdum est, & contra Augustinum li. 7. de ciuit. Dei c. 30. & idẽ dicendũ esset de tempore diluuij, vnde tunc du-

duplex contigisset miraculum; unno superflueret ruptio cataractarum cœli, cum ad id sufficeret, mare terra eminētius supra ipsam descendere. Præterea ex eo quod aqua descēderet, & operiret terram, nō admitteret circularem figuram, sed eam haberet, sicut habuit in prima conditione, denique licet modica aqua figuram efficiat circularē, vt à contrarijs tuetur, eam tamen nequit retinere in magna quantitate accessu grauitatis appetitum illud longè superante, vt experimento liquet, & alias flumina in mare non laberentur nec defluerent aquæ ad terram depressiorem operiendam, sed in circularem figuram super terram extollerentur. Et contra respōsum, & doctrinam Caietani manifeste reuincitur ex motu aquæ ad centrum vniuersi per lineam rectam.

Et aquam non extolli supra terram in figuram globosam demonstrant etiam duæ rationes initio allatæ ad ostendendum ex terra, & aqua vnū effici globum. Quamuis igitur initio temporum aquæ vt natura elementorum postulabat, vndique operirent superficiem terræ omni ex parte rotundæ, teste Damasceno supra tertio iam creationis die in vnum locum segregatę sunt, terra discooperta maxima ex parte relicta, id naturali fine in quem condita est exigente, vt scilicet, apta redderetur, ad hominum, terrestriumque animalium, ac volatilium habitationem, & procreationem, nec non ad frugum, plantarumque generationem. Id quod in hunc modum rerum conditor Deus effecit, extulit quibusdam ex partibus terram, ita vt super aquas emineret, manerentq; cauitates maximæ inter terram hinc inde varijs in locis eleuatam, & tunc naturali motu aquæ defluxerunt ad cauitates interceptas, quibus vt alueis continerētur, & per varios anfractus terram ferme totam permearent, quo etiam ipsis elemētis prouisum est, vt sic terræ partes magis inter se humore aqueo cohærerent & fructus inferaciores redderētur. Aquæ etiam continuus aeris inclusi in terrestribus cauernis conuersione iacturam ex Solis, & astrorum virtute prouenientem indesinenter resarcirent. Quomodo omnia quidem rectè constant, iuxta ipsarum rerum naturas, & indicam exigentiam, quod amplius ex argumentorum solutione constabit.

Ad quorum primū desumptum ex varijs Scripturæ locis respondetur, ex doctrina Caietani ibidem, Psalmo illo 103. vsque ad illa verba, *ab increpatione tua fugiant*, loqui Vatē Regium de terra, & aquis, vt erant à principio, antequam tertia die separarentur in vnū locum; vt pendenti Psalmum illud fiet manifestum, in sequentibus verò, de ipsarum congregatione, & de termino illis posito. Sumitur autem futurum, stabunt, & fugient, pro præterito imperfecto, teste Eugubino, ibidē quia illo carent Hebræi, dicitur, super montes, hoc est super terram, quæ nunc in montes extollitur. Præterea dicitur altitudo maris profunditas illius, non quia sit terra eminentius: cum verò aqua stetisse dicitur, vt cōgeries: intelligitur benè à Layrano de aqua Iordanis, & maris Rubri, in trāsitu filiorum Israel, vnde nihil contra nos colligitur. Et licet intelligeretur de prima illa congregatione aquarum in vnum locum, pro nobis locus staret, statim enim additur: sicut exceptoria aquarum, id est, cauitates extiterunt, in quibus aquæ congregatæ sunt. Posteriora Scripturæ loca nostram confirmant sententiam, siquidem in illis dicitur; Deus terram, vt terminum aquis posuisse, ad quod eleuatior esse debuit: commendatur tamen diuina potentia, in eo, quod cum natura elementorum exigat, vt aqua terram operiat, Deus sua potentia in terræ cauitatibus aquam incluserit, terram super aquas eleuando, quam fluctus maris intumescentis non transgrediantur.

Ad secundum argumentum multi multipliciter respondent: aliqui fatentur flumina proxima, & per se ex mari oriri, & ideo altius esse mare his terræ partibus, in quibus fontes, & flumina nascuntur. Absolutè tamen esse depressius, quia non effluent ex partibus terræ: quæ propè mare discoopertæ sunt, verum hæc solutio ab omnibus fere refellitur, & merito quidem: cum enim ex terra, & aqua vnicus conficiatur globus, vt diximus si terra secundum partes discoopertas propè ipsum mare, & flumina altior est aqua, reliquæ omnes partes terræ, eadem cum illis superficie contentæ, propinquiores erunt cœlo, & à centro mundi distantiores, quàm aqua, ac proinde non poterit in illas aqua maioris erumpere, nisi ascendendo.

Et ideo respondet D. Thom. in 2. dist. 14, q. 1. art. 1. ad quartum cum alijs, aquam flu-

uiorum è mari sursum trahi virtute corporũ cœlestium; communis boni gratia, quæ responsio difficilis apparet ex eo, quòd ad virtutem occultam, vt ad asylum confugit, non apparet, cur cęlorum influxu in hoc potius, quam in alio loco continuo erumpant aquę, sursumque euocentur, maximè cum influendi ratio pro diuersitate cœlestis motus, accessus, & recessus stellarũ, respectu eiusdem loci passim diuersificetur. Quapropter recentiores nonnulli doctissimi in huius solutionis explicationem addiderunt, licet verum sit, àquam non plus natura sua posse ascendere, quàm descenderit cæteris partibus, ratione tamen extrinseci impellentis optimè id posse contingere, & hac de causa fontes, & flumina è mari oriuntur in partibus terræ eminentioribus, quia scilicet dum aqua maris per terræ criptas, & cauernas descendit, & quasi transcollatur, subtilior fit, & minus grauis, deposita terrestrium concretionum admixtione, vnde ex amara, & salsa redditur dulcis: cum igitur pars aquæ præcedens desecatior, & leuior sit posteriore, illi cedit, & locum relinquit, & quoties aliunde non paret aditus, sursum ascendit per terræ cauitates, impellente posteriori ratione suæ grauitatis, & densitatis, id quod in fontib. arte factis non semel vidimus, & quia in montibus maiores esse solent terrę anfractus, & foramina, hinc prouenit, vt ex illis facilius flumina prærumpant. Quæ solutio mihi valdè arridet, & non videtur aptior alia excogitari posse, in doctrina S. Thomæ, existimantis flumina, & perẽnes fontes copiosè mari proximè oriri, quæ quidem multum consonat, & sacris litteris, & rationi: incredibile enim videtur, tam ingentem, & perennem aquæ copiam è mari non egredi, sed aliunde perpetuo generari.

Si autem amplectamur sententiã Arist. 1. Meteororum ca. 13. quam profitetur schola Parisiensium, & cum alijs pluribus P. Molina supra, asserentem, flumina non immediatè à mari ortum ducere, nullius momenti esset argumentum factum. Quæ quidem sentẽtia congruenter satis, & magna comprobabilitate defendi potest hac ratione: terra, vtpotè sicca, vim habet attrahendi ad se humorem, cum quasi sugendo, vt in alijs rebus siccis, spongia v. g. videre est, quæ virtus in aliquibus terræ partib. magis vigere potest, ratione cuius humiditatis, & vaporum, qui virtute Solis in aliquibus terræ cauernis, excitantur, & aggregantur, aer, ibidem inclusus in aquam continuo conuertitur, & foras erumpit, ad quod plurimum iuuat pluuialis aqua, cum quia in eisdem cauernis recipitur, vnde paulatim illabitur, & ad orificiũ fontis accurrit, & etiam per terræ superficiem vndique ad fluuiorum alueos profluit. Tum quia inde maior vaporum copia, quæ in aquam conuertatur, extat: tum denique, quia terra pluuialibus aquis madefacta, minus consumit aquæ pluuialis, & ex vaporibus, & aeris condensati intra ipsam genitæ, potentiorque euadit, ad maiorem aeris copiam condensandam, & in aquam conuertendam. quoniam verò tam aqua pluuialis, quam subterranea ex vaporibus, & humore, ac frigiditate aquea ortum ducit, ideo meritò dicuntur fontes, & flumina ex mari exire, ad quod iterum reuertuntur. Vno igitur, aut alio philosophemur modo, nihil probat argumentum.

Ad experimenta verò in illius confirmationem adducta respundeo; neganda prius, & pari ratione negari posset posterius, verum vtroque dato respondendum est, planè decipi sensum, cuius deceptionis causa ea est quia terra comparatione maris, atra fere videtur, qui color iuxta candidiorem positus profundior, & depressior apparet, ob quod pictores putei, aut alterius rei, profunditatem colore atro depingunt, circumposito candido, seu ad candorem magis accedenti.

Ad tertium respondetur, integrum syllogismum probare de elemẽtis, iuxta propriæ naturæ exigentiam, & de triduo creationis, non deinceps: licet enim aqua natura sua terram tegere postularet, in eum finem, quẽ diximus, in vnum locum terræ terminis inclusa redacta est, & ideo vtrumque elementum non remansit ex toto in sua natiua sede, neutrum tamẽ violentiam patitur, quia terra non nititur aquæ, nec hæc habet supra se, nisi aerem, sicut in puteis, neque aqua inferior, neque superior terra circumdans concauum putei violenta est, quia scilicet hæc non aquæ, sed terræ inferiori existenti perpendiculariter versus centrum innititur, & aqua solum supra se aerem habet: neq; ideo frustra est inclinatio aquæ, vt terram tegat, cum initio, & diluuij tempore eam ambierit, maximè, quia aqua non exigit per se pri-

mo

eno terram circundare, sed versus centrum moueri, & prope illud quam proxime posset, quiescere, nullo corpore minus leui interiecto, & ideo si terra subtraheretur, & via aquæ ad centrum pateret, illuc vsq; naturali ter moueretur, in eoq; naturaliter quiesceret, solum igitur contra naturam vtriusque elementi esset, si grauius, nempe terra, ab aqua minus graui sustentaretur, quod nullatenus hic accidit, ideoq; argumentum non vrget.

Ad quartum respondetur, maiori admissa, negando minorem, & ad illius confirmationem dicendum est, maiorem illam veram esse, si aliunde illa maior grauitas non compensetur, vt in præsenti contingit, partes enim terræ, quæ aquis subiacent, ratione humoris aquei, absente, etiam ventorum afflatu, & Solis ardore plus habent densitatis, & grauitatis, quam ficciores aliæ, quæ supereminent, vt per se constat, & ideo licet minoris sint profunditatis, & aqua tegens minus grauis quam terra, vtraq; simul æqualis grauitatis est, cum alia circumferentia terræ aquis discooperta, ideoq; optimè potest esse idem centrum grauitatis huius globi, & vniuersi, quamuis terra eleuatior sit aqua.

Si verò aliquis nobis obijciat, quod, præter motem nostrum amplexi simus opinionem contrariam S.Thom & D.Basilio, huic facilè respondemus, quamuis S.Doctor oppositam insinuauerit, non tamen ex instituto docuisse, sed ad soluendum quoddam argumentum, ad quod eligi sæpè solet. Et sufficit opinio tantum probabilis, & ideo ipsius commentator Caietan. supra nostram tradidit sententiam, existimans sine dubio, in hoc S.Thom. non contrariari. Basilius autem non de re ipsa, sed de eo, quod sensibus apparet, loquutus videtur. Cum tamen plures patres supra citati nostram sententiam perspicue tradiderint.

QVAESTIO IV.

Vtrum terra in medio mundi quiescat, vel aliquo modo moueatur.

QVamuis ex superius dictis breui possit hæc controuersia definiri: tamen vt clarius eius sensus innotescat, operæ pretium erit, diuersa auctorum placita circa ipsam referre, quæ quidem tot ferè extitere, quot capita. Fuit enim de hac re magnum apud auctores antiquiores præsertim dissidium, vt apertè constat ex Aristotele supra lib. 2. c.13. & 14. Nicheas enim Syracusius existimauit, terram summa velocitate volui, cui addidit philolaus in gyrum verti instar Solis, & Lunę, circum ignem tamen. Ponticus Heraclides, & Lephâtus iudicarunt, terram velut rotam agi circa ipsius centrum ab oriente in occidentem. Aliqui vero ex Mathematicis recentioribus non dubitarunt pronunciare, terram circulariter cieri ab occasu in ortum corporibus cęlestibus omnino immotis. Democritus ipsam a prima origine aberrantem posuit ob exiguitatem, leuitatemque. Thales deniq; credidit, terram aquis more nauigij vehi. Quorum omnium fundamentum ex aliquibus obseruationibus desumptum videtur.

Alij vero ex opposito asseruerunt, terram omnino immotam semper persistere, ex diuerso tamen principio, vt ex Aristot. lib. 2. cap. 13. retulimus, vbi diuersæ huiusce rei explicationes, & earum refutationes videri possunt, neq; enim hoc loco repetere fas est. Hanc sententiã multi hoc tempore indiscriminatim amplectuntur, amplexiq; sunt a tẽpore Arist. omnes fere philosophi, & mathematici, quę probari solet multis argumẽtis. Et quod non moueatur motu circulari demonstratur primo ex scriptura Ecclesiast. cap. 1. *Terra autem in æternum stat, oritur Sol, & occidit, & ad locum suum reuertitur, ibique renascens gyrat per meridiem*; Et de eodem Sole dicitur psal 12. *Exultauit vt Gigas ad currendam viam, &c.* Quod verum nullatenus esset, si Sole quiescente terra in orbem circumuolueretur, quo certè ad rem pręsentem con-

confirmandam nil darius dici potuit. Ratione id ipsum probatur primo, quia nequit terra circulariter moueri naturaliter, nec mouetur vi ab extrinseco impressa: nullo ergo modo. Antecedēs ostenditur. Terra enim natura, virtute, & pondere deorsum fertur, vt constat ex partibus terræ à loco superiori demissis, & tamen eadem est inclinatio totius simplicis, & elementaris, ac partium illius: ergo natura sua, & a virtute propria nequit terra circulariter volui; cum nequeat eidem corpori simplici duplex motus naturalis à principio intrinseco conuenire, sed neq; terra mouetur in gyrum ab extrinseco, tum quia nullum est mouens, a quo hoc motu moueatur tota terra, tum quia talis motus esset violentus, cum eueniret ab extrinseco reluctante propria grauitate, & nullum violētum perpetuitatem patitur. Præterea probatur, quia si terra circulariter moueretur, à Septentrione ad Meridiem, aut è conuerso, fieret inde contra id, quod experimur, vrbes horis singulis mutare distantiam ad polos, & nunc nos Articum intueri, postmodum Antarticum: si vero ab occasu in ortum, vel è contrario, sequeretur singulis noctibus easdem stellas nobis diuerso tempore occidere, & nasci: nec certo posse ab astronomis obseruari solis, & lunæ eclypsis, siquidē pro hemisphæriorum diuersitate, planetarum, & sydorum aspectus quo ad nos variari necesse est, quibus sanè manifestum experimē tum aduersatur. Deniq; nullum corpus inanimatum a propria virtute mouetur circulariter in proprio loco, nec a motore extrinseco in ordine ad propriam perfectionem: cum hæc potius sita sit in permanentia in loco naturali, sed neq; est finis extrinsecus, in quem motus circularis terræ ordinari possit, sicut contingit in motu cęlesti, igitur terrestris globus nulla ratione in orbem cietur id quod ex dicendis amplius constabit. In vniuersum tamen, quod terra in medio mundi nulla ratione moueatur, probari potest primo ex sacris literis, quæ omnimodam terræ immobilitatem videntur planè commendare. De ea enim dicitur Psal. 74. *Ego confirmaui columnas eius*, Iob 26. *Qui appendit terram super nihilum*. Sed expressius Psal. 92 *Firmauit orbem terræ, qui nō commouebitur*. Idem habetur. Psal. 103. *Fundasti terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in sæculum sæculi*. Et Paralyp. c. 16. *Deus fundauit orbem immobilem*. Quid expressius pro præsenti instituto? Ratione probatur de motu recto: nam aut terra moueretur in medio mundi motu recto per propriam virtutem, vel ab extrinseco motore: neutrum dici potest, quiescit igitur omnino. Antecedens probatur, quia virtus motiua naturalis terræ est sola grauitas, sed hæc solum potest esse principium motus deorsum, ergo per eam nequit terra sursum ascendere. Ast si terra in centro mundi moueretur per lineā rectam, plane ascenderet, siquidem a centro mundi omnium locorum infimo recederet, accederetq; ad locum cœlo propinquiorem ac eleuatiorem: proinde igitur repugnat naturæ viribus in cētro terram motu recto moueri a proprio pondere, & tamen illi non conuenit alia vis motrix, cum vni corpori simplici vne motiua facultas, vnusq; naturalis motus tantum competere possit, sicut constat, partibus ipsius terræ conuenire. Quod autem ab extrinseco terra in centro non cietur, ex eo liquet primo, quia talis motus esset violentus, vt pote ab extrinseco impressus, terra ipsa proprio pondere reluctante, ac per consequens nequiret esse diuturnus. Deinde non apparet, a quo terra extrinsece impelleretur, cum nō sit aliud corpus grauius, quod eam cogat, locum infimū deserere, nec a cęlo is motus prouenire potest; si enim cęlum raperet terram non linea recta, sed in orbem secum ferret. Deniq; hanc partem efficacissime suadent experimenta illa Mathematicorum in secundo argumento adducto ad motum circularem terræ relegandam.

Hæc secunda sententia communis Philosophorum verissima est, terræ siquidem immobilitatem, & natiua eius grauitas, & inclinatio persuadent, & experientia indicāt, & relata Scripturæ testimonia ita confirmant, vt prædictum a terra motum excludere necess. videatur, vnde, quæ de motu trepidationis ab aliquibus Philosophis dicta magis ostendunt, disputantium acumen, & arguentium exercent ingenia, quam fidem mereantur, & terræ trepidationē stabiliant.

Et probatur primo, si enim terra cuiusuis ponderis accessu aliquo modo trepidaret, quo maior fieret additio, maior resultaret motus, qui nullo modo sensibus posset occultari, & cum tam multiplex sit indequaq; in varijs terræ partibus ponderis additio, vt dum copiosissimi exercitus inter se præliantur,

tur, aut magnis ventorum flatibus, turres, aut cacumina montium concutiuntur, aut terra paulo ante sicca pluuialibus aquis madida se ipsa grauior existit, tam multiplex, variaq; esset terrae trepidatio, vt non minus illa trepidationis motu, quam ventorum flatibus vnda maris hinc inde agitaretur: at terra nec trepidare, nec cōttemiscere sentitur: quis enim ex his, qui hoc asserunt huiusmodi trepidationem expertus est, quo solum argumento pythagoricum illum coelestium orbium concentum reijcit Arist.

Probatur secundo ex solitis terrae montibus, qui per vim terrae solent accedere ex ingēti copia exhalationum terrae cauernis inclusa, siue ibi genita, siue aliunde delata, quę Solis ardore, & maxime ratione antiperistasis introrsus collecta nimis rarefit: quapropter sursum ascendere conatur, occluso tamen exitu, nec patentibus meatibus superpositam terrae partem magno impetu, nec sine ingenti strepitu interdum concutit, agitat, sursumq; ascendere cogit, de quibus ex instituto differit Arist. 2. Meteororum, c. 7. & experientia patet cum aer terrae inclusus conatur erumpere saepe concussis montium fundamentis, & euulsa magna terrae parte: etiā vrbibus excidio est, solum illam partem terrae, quam sua commotione concutit, & eruptione labefactat, contremiscere: reliquas vero etiamsi propinquae sint, omnino quiescere, nullusq; est huiusmodi violentus motus, qui non percipiatur. Quis ergo dicat minutissimi ponderis additione, hanc terrae bilancem in alteram partem vergere: tanta vero erumpentis aeris cōcussione eiusdem terrae motum non posse sentiri.

Probatur tertio, ex doctrina Arist. qui lib. 2. de cęlo in fine docet, contra rationem esse, terrae propriam quietem non concedere, sicut igni in propria sphaera, & c. 3. eiusdem lib. docet, ex eo quod cęlum circulariter mouetur, egere centro immobili, & lib. 4. c. 5. docet, terram in superum locum non tendere. Testimonijs autem eiusdem Aristot. quae in contrarium citari solent facillime potest satisfieri, de impulsu enim virtuali, & de propensione natiua terrae ad suum centrum accipienda sunt, vt seq. nri aperte constabit. Illis enim Philosophus terrae propriā quietem potius probat, quam aliquem ipsius motum stabiliat.

Probatur quarto, quia globus ex terra, mariq; compactus (vt altitudines montium, valliumq; depressiones manifestant) non mathematicè, sed physicè considerandus est, quamuis ergo addito, aut detracto quolibet pondere centrum terrae mathematicè sumptum variari concedamus, & ita censeatur terra ponderibus librata suis, ex mathematica cōsideratione motus physicus eliciendus non est, sicut ex non dissimili argumentatione male inferebat Zenon, 3. phys. impossibilitatem motus per cōtinuum ob infinitatem partium, & punctorū, quę redderet spatium impertransibile, quem Aristo. confutauit, & nos, nostra, ipsiusq; experientia facillime confutamus, qua experimur nos moueri, & spatium quodcumq; pertransire, ita adstruentes, talem trepidationem nostra, & ipsorum quiete conuincemus.

Natiua ergo grauitas terrę (cum maxima sit) efficit, vt ea locum maxime à cęlo remotum, hoc est, medium mundi appetat, & naturali nutu eo feratur, ibiq; fixa conquiescat ne aliorsum, nisi per vim educi possit: siquidem oporteret illam, quocumq; motu, vel trepidatione è centro vergeret, contra naturam ascendere.

ARI-

ARISTOTELIS
STAGIRITÆ,
de Cœlo, & Mundo.

LIBER QVARTVS.

Rosequitur Philosophus in hoc libro quarto, eandem simplicium corporum disputationem, de eorum præsertim facultatibus motiuis, grauitate scilicet, & leuitate accurate tractans, nec non de locis, ad quæ his virtutibus feruntur, & hic est præsentis libri scopus, qui proinde longiori non indiget præfatiuncula.

CAPVT I.

Textus Aristotelis.

De graui autem atque leui, quid est vtrumque, & quænam est natura ipsorum, consideremus oportet, &c.

Breuis expositio textus.

Ostquam Philosophus in capitis limine demonstrauit disputationem de elementis quatenus grauia, & leuia sunt, ad naturalem Philosophum propria pertinere, cum ad motum ordinentur, cuius consideratio, ad illum spectat; docet graue, & leue non comparatè solum accipi debere, vt antiqui vsurparunt, sed etiam absolute, pro eo scilicet, quod naturaliter tendit in medium, & quod a medio sursum fertur. Sine fundamento enim antiquiores aliqui inficiati sunt, dari locum sursum, & deorsum: extremitas namque, quæ est ad concauum cęlestis sphærę, plane sursum existit, deorsum vero, quod illi respondet in medio vniuersi.

CAPVT II.

Textus Aristotelis.

Eorum igitur, qui prius ad horum considerationem venerunt, &c.

Expositio textus.

Refert Aristoteles in hoc capite aliorum philosophorum placita circa corpora grauia, & leuia, qui quidem non exposuerunt, quid graue, aut leue sit absolute, sed comparate ad alia. Plato in Timæo asseruit, grauius id esse, quod ex pluribus par-

partibus eiusdem generis constat: leuius, quod ex paucioribus: quod ex eo coarguit Arist. quia nullam facit mentionem de corpore simpliciter graui, & leui; cum tamen ista cęteris natura priora sint: deinde, quia ex eo sequeretur, quod maior ignis plus grauitatis haberet, minor plus leuitatis: imò, & maior portio aeris grauior esset, quam minor aquæ, quod patet esse falsum, & ideo Democritus, & Leucippus propius ad veritatem accedentes, arbitrati sunt; causam grauitatis, & leuitatis esse solida in aliorum compositionem venientia, ita tamen vt grauitas a pleno corporum proueniat, leuitas vero a vacuo corporibus intercepto. Quod vt insufficiens refutat Aristoteles. Potest enim esse maius solidum cum maiori vacui copia, & in magno igne tot possint esse partes solidæ, quot in exigua terræ portione: cum tamen hæc grauior sit, vel ipso teste experimento, nonnulli, qui vacuum negarunt, aut grauitatis, & leuitatis non meminerunt, aut illorum causas non attigere.

CAPVT III.

Textus Aristotelis.

Nos autem primum id definiamus oportet, &c.

Explanatio textus.

ACcedit iam Aristoteles ad propriam sententiam explanandam, & prius supponit lationem, sicut alij motus versari inter contraria, & non è quouis in quoduis tendere, & lationis sursum, & deorsum, non omnia corpora capacia naturaliter esse, sed grauia dumtaxat, & leuia, quę ad hos motus & illorum terminos, dicuntur esse in potentia, & ideo per illos perfici, dum à generante mouētur, quia proprius locus propria corporis perfectio est, continens enim habet rationem actus, & perfectionis: grauia igitur & leuia deorsum feruntur, & sursum, quia ad talem motum facultatem naturalem grauitatis, & leuitatis sortita sunt, & quidem valde perfectam, & ideo latio absolutissimus motus est, vt pote ortus a re suam perfectionem, absolutionemque obtinente. Ratione ergo harum facultatum corpora in loco inferiori, vel supero, consistunt, aut ad illa tendunt, nullo existente impedimento; & quia hæ virtutes cum substantialibus formis a progenitoribus concessæ sunt ideo motus grauis, & leuis a generanti prouenire dicuntur.

CAPVT IV.

Textus Aristotelis.

Differentias autem, & ea quæ, accidunt circa ipsa, nunc dicamus oportet, &c.

Explanatio textus.

ASsignat Aristoteles discrimen simplicium corporum inter se, prout grauia, & leuia sunt, quorum aliqua, terra scilicet, & ignis, simpliciter grauia, & leuia existunt: alia vero, vt aer, & ignis talia sunt comparate, leuia scilicet, collata ad terram, & grauia comparatione ignis, quas affectiones mixta participant pro diuersitate simplicium, ex quibus constant. Quod autem ignis sit leuis simpliciter, & terra simpliciter grauis, ex eo probat Arist. quia ille super omnia corpora naturæ impetu fertur: hæc vero ad medium vniuersi omnium infimum, vnde nec ignis aliquid grauitatis, nec terra leuitatis quidpiam continet: sed hæc summe grauis, summe leuis ille censeri debet, siquidem ad extrema loca opposita pergunt, quæ determinata existere compertum est: tum quia nequit corpus in infinitum, & in indeterminatum tendere, tum quia quo magis leuia ascendunt, & descendunt grauia, minus inter se distant, per æquales angulos sibi appropinquando, ac proinde coniungi in aliquo puncto remoto obice necesse est. Inter extrema autem pugnantia medium dari oportet, quod vtriusque naturam sapiat, huiusmodi est graue, & leue comparatè, aer scilicet, & aqua: inter

quæ

quæ simplicia corpora is seruatur ordo, vt superius, & perfectius rationem sortiatur formæ, vt pote continens, ac terminans, quod eorum materijs suo modo conuenit, pro vt diuersas elementorum formas in potentia habent, etsi secundum se eiusdem naturæ sint.

CAPVT V.

Textus Aristotelis.

Id igitur, quod talem materiam habet leue est, semperque sursum fertur, &c.

Breuis expositio textus.

EX superius dictis infert philosophus, quaternarium elementorum numerum, quia corpus habens materiam perfecte dispositam ad leuitatem est simpliciter leue, & omnia supereminet, quod vero contrariam habet affectionem graue est simpliciter, omnibusq; substat. Oportet autem duo alia intermedia esse, quæ medio modo se habeant, & extremorum naturam participent, ac proinde grauia, & leuia sint comparate: & totidem sunt materiæ affectæ quadruplici dispositione, non solum primatum qualitatum, sed grauitatis etiam, & leuitatis.

Ex elementis media, inquit Arist. in proprijs locis grauitant, si enim inferiora elementa subtrahantur, tendunt deorsum, vt aqua in locum terræ, & in locum aquæ aer: cum tamen sursum non ascendant, nisi ad supplendum vacuum, habent enim materiam in hoc similem terræ: terra vero in superum locum non rendit, neq; ignis in inferiorem, quia nec illa in proprio loco leuitat, vt pote summè grauis, nec hic grauitat, quippe summè leuis quatuor igitur sunt differentiæ qualitatum motricium, & totidem materiæ secundæ videlicet quadruplici vi motiua affectæ.

CAPVT VI.

Textus Aristotelis.

Figuræ autem causa non sunt, vt aut sursum, aut deorsum absolutè ferantur, &c.

Expositio textus.

ALiquorum sententia reiecta, duplicem dubitationem Aristotelis proponit, & soluit in hoc capite. Falso itaque existimarunt nonnulli, figuras in causa esse, cur alia sursum, deorsum alia ferantur. Licet enim figuræ multum conferant ad motuum celeritatem, & tarditatem, ipsos tamen motus per se haud quaquam efficiunt. In dubium deinde vocat Philosophus cur graue corpus latæ figuræ aquis innatet, cum tamen aliud minus graue rotunda, seu oblonga figura præditum submergitur? Cur item particulæ grauium corporum in aere suspensæ volitent? Quibus dubijs respondet Aristoteles reiecta solutione Democriti, id reducentis ad atomos calidas ab aqua emissas vtriusque rationem esse, inquiens, quia vt corpus per aerem, vel aquam descendat, ea diuidit, & rumpit, sed corpus latæ figuræ difficilius diuidit elementum subiectum, quam alia alijs figuris prædita, cum sua latitudine multum de subiecto corpore comprehendat, quod proinde magis sectioni resistit: minutissimum etiam corpus in aere suspensum minoris virtutis est ad disrumpendum aerem, vel aquam, quam hæc, vt diuisioni repugnent. Mirum ergo non est, si suspensa sustineantur.

✱

QVÆ-

QVAESTIO I.

De natura grauitatis, & leuitatis simplicium corporum.

OMnia, quæ his sex præcedentibus capitibus tradit Aristoteles, duplici quæstione examinanda sunt, ita vt nihil eorum, quæ ad naturam facultatum motricium elementorum enodandam spectent, missum faciamus, & in hac quæstione breuiter explananda est natura grauitatis, & leuitatis.

Quid scilicet grauitas, & leuitas sint, & quomodo inter se, & ab alijs differant, circa quod communis sententia est, grauitatem, & leuitatem esse qualitates secundæ speciei realiter, & specie distinctas inter se, & a substantia.

Primum probatur, quia istæ virtutes sunt principia immediata lationis a medio, & ad medium. Ast omnis facultas, quæ est principium proximum operationis, spectat ad secundam qualitatis speciem, cum poten tia sit, vel in potentia, ad eam igitur pertinet grauitas, & leuitas. Quod vero realiter distinguantur a substantia, & inter se, demõstrat mutua separatio experimento com perta. Est enim leuitas in vno subiecto, & grauitas in altero, & vtraque deperditur, aut remittitur, eadem persistente substantia aquæ v.g. vel aeris: imò è contrario etiam euenit, vt videre est in speciebus consecratis, in quibus grauitas, & leuitas percipitur, cum tamen substantia panis, & vini iam eua nuerit. Cuius ratio a priori est, quia grauitas, & leuitas Aristoteles secundo de partibus animalium, cap. 1. totaq; annuente schola philosophorum, consequuntur qualitates actiuas elementorum. At hæ separari optime queunt ab illorum substantijs, & inter se naturæ viribus, & separatæ existere absoluta factoris lege: igitur, & facultates istæ motiuę vtrumque habere possunt, ac proinde realiter a substantia, & inter se distinguuntur, vt res a re: hoc enim euidenter conuincit mutua extremorum separatio. Denique quod grauitas, & leuitas specie inter se differant, probatur (a substantia enim non modo specie, sed & prædicamento diffidere nullus iam ambigit) primo ex Aristotele qui id expresse docuit 5. physicorum cap 6. lib. 8. cap 8 & lib. 1. de cœlo, c. 2. & 3. vbi D. Tho & cum illis omnes alij Doctores.

Deinde ratione, quia hæ facultates consequuntur per se corpora essentialiter diuersa, & diuersam semper exigunt primarum qualitatum temperiem in ordine ad diuersum motum locumque diuersum, & oppositum occupandum: essentialiter ergo inter se differunt.

Ex principijs enim adeo diuersis in ordine ad fines, & effectus etiam diuersos, nequit per se eadem vis ortum ducere. Idq; confirmatur ex diuersitate motuum sursum, & deorsum, quorum sunt principia: vel enim, vt 5 physic. q. 1. probauimus, hi motus differunt specie, vel saltem modus adeo diuersus causandi illos sufficiens est ad distinctionem specificam principiorum inter se inducendam, aut inferendam.

Rogabit fortasse quispiam, an grauitas terræ: & aquæ specie inter se differant, & similiter leuitas ignis, & aeris: & affirmantem partem multis probant recentiores aliqui, quorum præcipuum fundamentum est, quia grauitas terræ, & aquæ (& idem est de leuitate ignis, & aeris) a diuersis principijs essentialibus, & a diuersa primarum qualitatum temperie, per se dimanant, ac in diuersa loca natura sua inclinant, nempe grauitas terræ ad centrum vniuersi, grauitas vero aquæ ad superficiem conuexam terræ: igitur specie inter se differunt, ob hanc enim rationem specie distinguitur grauitas à leuitate.

Confirmatur, quia grauitas aquæ, & leuitas aeris non sunt simplices facultates, sed mixtæ: grauitas vero terræ, & leuitas ignis simplices sunt. Ast facultas simplex, & mixta nequeunt esse eiusdem speciei, vt in alijs omnibus per se patet, igitur nec grauitas terræ, & aquæ, aut leuitas ignis, & aeris eiusdem sunt speciei.

Maior videtur expressa ab Aristot. cap 4. & 5. proximè præcedentibus, asserente aerem, & aquam partim esse grauia, partim, leuia, & extremorum naturam participare quæ quidem elementa extrema simpliciter talia sunt: id quod ex eo etiam constat, quod

aqua

aqua a loco terræ ascẽdit, & aer à loco ignis descendit: facultas ergo moxtrix cuiuslibet elementi medij principium est motus sursum, & deorsum, ac proinde mixta, & specie distincta a facultate cognomina elementi extremi.

Mihi tamen probabilior semper est visa opposita sententia, quam tradit Philop. vt refert Simplicius 2. huius operis commentario 11. & communiter recipiunt recentiores.

Ratio verò, quæ me, ad hoc asserendum impellit, sic efformatur. Nefas est multiplicare entitates, perfectionesve essentiales, nulla vrgente necessitate; ast necessitas nulla cogit constituere duas grauitandi, aut leuitandi potentias specie distinctas, fas igitur non est, eas distinguere. Minor in qua tota posita est difficultas elucidatur, quia grauitas, teste Aristotel. cap. 1. huius libri, & sequentibus, cui omnes consentiunt, est principium motus deorsum, seu ad medium, & leuitas principium motus sursum, seu a medio: grauitas terræ, & aquæ sunt prinpia motus deorsum eodem modo, & leuitas aeris, & ignis, motus sursum: ergo non sunt ponenda principia specie diuersa. Minor proxime prçcedens demonstratur, quia pars aquæ è superiori loco dilapsa innato pondere seorsum fertur per eandem omnino lineam, qua descenderet terra indidem emissa, solo intercedente discrimine maioris, vel minoris velocitatis, quod certum est non sufficere ad distinctionem specificam principiorum inferendam.

Confirmatur, quia grauitas aquæ non solum est principium naturale motus deorsum, sed etiam motus ad centrum vniuersi, quantum est ex se, si grauius aliud corpus non supponatur: igitur natura sua est causa motus deorsum in eundem locum, & eodem modo, ac grauitas terræ, ac proinde eiusdẽ speciei cum illa. Illustratur antecedens, nam si terra superna vi a loco inferiori extraheretur, vel corrumperetur, in ea foramen aliquod ad centrum vsque mundi constitueretur proculdubio aqua suæ relicta naturæ, ea, qua pollet grauitate, ad centrum occupandum descenderet; ex quo euidenter inferri videtur, grauitatem aquæ, & terræ eiusdem esse speciei, & solum accidentaliter differre penes maiorem, vel minorem intensionem, & idem prorsus est de leuitate ignis, & aeris, id quod ex solutione fundamenti oppositæ sententiæ constabit clarius: cuius prior antecedentis pars distinguenda est: principium enim grauitatis terræ, & aquæ tam remotum quam proximum diuersum essentialiter est secundum se, & quasi materialiter, non tamen formaliter, & in ratione principij illius: est enim substantia aquæ, & propria primarum qualitatum coniugatio grauitatis principium in ordine ad motum deorsum eiusdem omnino rationis cum motu naturali terræ, ac proinde in ratione formali principij vtraq; conuenit.

Quod autem additur de locorum diuersitate, ex dictis constat, esse intelligendum ex suppositione, quod terra grauior in centro vniuersi constituatur secus verò si inde extrahatur, aut locus detur aquæ descendenti, tunc enim ad centrum vsque aqua pertingeret, quod aliter accidit in corpore leui, & graui, vt per se constat, & ideo grauitas, & leuitas specie inter se dissident, vt diximus. Ad confirmationem verò neganda est prior pars maioris propositionis, quod scilicet grauitas, & leuitas aquæ, & aeris mixtæ sint quin potius sunt omnino simplices, vt contra Niphium, & alios docet Marsil. 2. de generatione quæst. 7. Albert. de Saxonia lib. 3. de cœlo quæst. 1. & supponit D. Th. lib. 1. huius operis lect. 4. & amplectuntur recentiores.

Probarique potest, tum quia qualitas mixta secunda est propria corporis mixti, supponens mixtionem primarum qualitatum contrariarum, tum, quia auctore Arist. 1. de cœlo c. 2. corpori simplici, quale est quodlibet elementum, conuenit motus simplex: de huius autem ratione est, ab vna simplici potentia prouenire.

Aristot. verò in confirmationem maioris adductus solum contendit, aquam non esse simpliciter grauem, & aerem simpliciter leuem comparatione extremorum, hoc est aquam non esse maximè grauem, sed comparatione terræ leuem reputari, non quia in se aliquid leuitatis habeat, sed quia minori grauitate quam terra prædita est Eo modo, quo in prædicamento qualitatis potentiam debilem comparatione potentię perfectioris impotentiam appellauit.

Cum igitur aqua a loco terræ ascendit, & descendit aer ab ignis loco, non à proprijs vir-

virtutibus motiuis id euenit, sed ab extrinsece impellente, terra scilicet, aut igne, ratione maioris grauitatis, vel leuitatis: neque aliud principium confingere necessariū est; cum assignatum sufficiat, maximè cum grauitas non sit principium contrariorum motuum, & idem est de leuitate. Ascēsus tamen aquæ v. g. a loco terræ vere contrariatur descensui eiusdem ad eundem locum, imò ab eo differt specie, vt 5. physic. probauimus, igitur nequeunt prouenire ab eadem grauitate, vel ab eadem leuitate, in quo nobis non probatur sententia Patrum Conimbricens. hic q. 2. art. 2.

Quinimo in vniuersum mihi verum videtur, nullam grauitatem, aut leuitatem, etiā mixtorum corporum propriè mixtam esse, sed simplicem, ac proinde omnes grauitates inter se esse eiusdem speciei, & oēs inter se leuitates. Probatur assumptum, quia licet grauitas, & leuitas possint simul eodem mixto corpori secundum diuersas partes, aut etiam secundum eandem in gradibus remissis, conuenire, & ex mixtione quatuor primarum qualitatum ortum ducere: nunquam tamen grauitas secundum se dicitur propriè mixta leuitati, neq; leuitas grauitati, neque hoc fieri potest, sicut, neq; quod calor secundum se misceatur frigori, vtpote, quæ diuersæ qualitates sint, & contrariæ ad effectus contrarios inclinantes. Quod autem subiectū mixtum sit, ac mixtione primarum qualitatum affectum extrinsecum est grauitati, & leuitati, & quod earum naturas, & entitates intrinsece non immutat: atq; adeo grauitas, & leuitas secundum se semper sunt qualitates simplices, sicut calor, & frigus; ac proinde grauitas quælibet quantumuis remissa, & simul existens in subiecto cum leuitate, semper est eiusdem speciei, & leuitas similiter. Quamuis verum sit, has facultates extrinsece dici posse aliquomodo mixtas, scilicet ratione subiecti mixti, & mixtionis primarum qualitatum, etsi in se maneant eiusdem rationis semper, subiectum tamen vtramq; participans, aut virtus motiua illius, quatenus grauitatem, & leuitatem complectitur, propriè rationem mixti sortiuntur. Ex quibus constat, ea quæ diximus de grauitate, & leuitate simplicium corporum optimè adaptari posse grauitati, & leuitati mixtorum secundum se, quæ ex illis coalescunt.

QVAESTIO II.

Quomodo elementis facultas motrix conueniat, & an in naturalibus sedibus grauitent, vel leuitent.

Circa priorem propositæ quæstionis partem, paucis statuamus oportet id, quod communi Doctorum calculo cum Arist. c. 4 proxime præcedentis recipitur, videlicet ex elemētis duo esse leuia, duo grauia, alterum summe, & simpliciter leue, alterum summe & simpliciter graue, id quod hac ratione demonstrari potest. Nam illud corpus dicitur graue, vt etiam tradit Arist. 1. huius operis cap. 3. quod ad medium mouetur, & alijs naturaliter subest: leue vero, quod mouetur a medio, & alijs supereminet: sed terra, & aqua ad medium feruntur, aerique, & igni subesse exigunt, aer, & ignis cientur à medio, & alijs naturæ lege prēeminent: illa igitur grauia, leuia hæc asserā nus oportet. Præterea ex eodem Aristot. supra, grauissimum corpus, seu quod idem est, graue simpliciter est quod alijs omnibus substat, leuissimum vero, aut leue simpliciter, quod supereminet omnibus, quæ sursum feruntur: ast illud tantum conuenit terræ, hoc igni, vt per se constat, cum illa ad centrum vniuersi, hic ad Lunæ concauum sponte propria feratur: igitur elementum terræ summe graue, ignis vero summe leue necessario existit: hoc autem intelligendum est de elementis suæ naturæ relictis, aut in sua puritate, sic enim nihil terra grauius, aut igne leuius reperietur, cum eorum beneficio mixta grauia, & leuia existant. Secus est, si viciniorum elementorum cōcretione permixta sint, & ideo plumbum, aurum, argentum, & quædam alia grauiora sunt terra, quæ apud nos est, non tamen terra prope centrum oblitescente: terrestris etiam ignis, ad concauum Lunæ non ascendit, & propter contrariorum obsistentiam, & ob exhalationem terrestrium per mixtionem. Præterea animaduertendum est, duo elementa media non excludi à ratione summæ grauitatis, & summæ leuitatis, ex eo quod aqua aliquid habeat le-

leuitatis, & aer aliquid grauitatis: hoc enim plane falsum est, alioqui non conueniret illis motus simplex, cum hic à virtute motrici simplici effici debeat, vt supra ex Aristot. tradidimus, & hæc elementa non simplicia corpora, sed mixta potius essent appellãda: nec ad vnum tantum locum per vnam simplicem lineam nata essent moueri, quæ plane absurda sunt, & naturæ corporis simplici manifeste cõtraria. Dicuntur igitur elementa media, & nõ summe, aut simpliciter grauia, nec leuia, quia medium sua natura exigunt locum, & non subesse omnibus, aut præminere: ob quam tantum rationem appellantur ab Arist. c.4. leuia, vel grauia comparate, quia sedes elementi medij respectu inferioris superior, respectu superioris inferior merito dicitur, vnde virtus motiua aquę comparatione terræ quodammodo leuitas apparet, quia ad locum supra terram inclinat, relate tamen ad ignem, vel aerem grauitas nuncupatur, quia ad inferiorem locum ducit, & idem est de facultate motrice aeris, si conferatur ad extrema elementa, vt patet: secundum se tamen, ac simpliciter terra grauis est, leuis aer, vt diximus.

Ex dictis inferre licet, qui nam motus naturalis sint elemẽtis, qui violenti, qui præter naturam: in vniuersum enim quoties elementum graue descendit proprio pondere, naturaliter mouetur, vtpote innata facultate, idẽ est, quoties leue ascendit: cum tamen graue sursum, deorsum leue tendit, per vim id accedit, nisi forte ad supplendum vacuum id contingat, si quidem in eo casu motus euenit a principio extrinseco passo proprio pondere actiue renitẽte, quod verum habet de quolibet ascensu grauis, & descensu leuis, etiam si aqua a loco terræ ascendat, descendat aer ab ignis sphæra, semper enim eiusmodi motus erunt contra internum impetum propriæ grauitatis, vel leuitatis, quæ determinate sursum inclinat, aut deorsum, vt diximus q.1. si vero motus eueniat circa proprium elementi locum, ita vt nec sit ascensus, nec descẽsus, sed partes cum eadem prorsus distantia inter se, & ad cẽtrum, quæ relictæ quiescerent omnino, in orbem moueantur, vt contingit in motu, quo ignis rapitur ab orbe lunæ, eiusmodi motus, nec naturalis, nec violentus dicẽdus est, sed præter naturam, quia nec à principio intrinseco actiuo, nec passiuo, cum ad id elementũ nullatenus inclinetur, nec ab extrinseco cum reluctantia passi, cum nec sit contra virtutem motricem elementi propriam, neq; alia virtus obsistens appareat. Superest igitur, illum motum futurum præter naturam elementi, hoc est nec natura ipsa exigente, neq; renitẽte. Ex quibus principijs haud difficile erit, iudicium ferre in specie de singulis elementorum motibus, quos sigillatim recensere, & operosum, & inutile censeo.

Circa posteriorem quæstionis partem videtur fuisse sententia Arist. hic c.4. & 5. asserentis, aerem, & aquã in proprijs locis grauitate, deorsumq; propendere, id quod hisce probat argumentis: Quia vtres aere pleni grauiores sunt, magisq; deorsum propendent, quam ipsi sine aere, quod quidem aliũ de prouenire nequit nisi ex eo, quod aer grauitet in proprio loco. Præterea lignum centum librarum velocius per aerem descendit quam plumbi libra, cum tamen plumbum vnius libræ celerius per aquam descendat, quam lignum eiusdem ponderis. Ast hoc nequit euenire, nisi quia lignum plus aeris in poris continet, quam plumbum, qui quidem in propria regione deorsum tendat, & ideo plus aeris velocius corpus vehit, minus autem impellit in aqua, & ideo per eam plumbum celerius descendit, quia minus aeris cõtinet, & melius a grauitate aquæ deorsum conantis impellitur: igitur aer, & aqua in proprijs locis grauitant. Hæc adduxit Arist. c.4. confirmat id ipsum c.5. ex eo quod, vt experimento compertum est, aer substracta aqua naturaliter descendit, & similiter aqua si terra ei extrahatur: fateamur ergo necesse est, elementa media in suis locis semper grauitare, atq; deorsum niti.

Communis tamen, & vera sententia tenet, nullum elementum in naturali sede grauitare, leuitare vè. Ita sentiunt Mathematici fere omnes cum Archimede, & Ptolomæo, & fere omnes philosophi Peripatetici cum Simplicio, Themistio, Syriano, & Alexandro hic, ita vt iam vt commune circumferatur axioma, elementa in proprijs locis nec grauitant, nec leuitant. vnum legi Villalpandum, qui oppositam tueri sententiam tentauerit 4 de cęlo c.5. sed adeo rationis momento, & robore eam destitutam comperit, vt coactus fuerit, liberam cuiq; facultatem concedere tutandi quam maluerit. Probatur ergo hæc communis sententia experimento,

&

ex ratione: experimento quidem, quia nullus non expertus est aerem non degrauate nostra capita, & qui sub aquis natant, aquæ pondus non experiuntur: si vero aer, & aqua in regione propria grauitarent, & deorsum niterentur, non possent non subiecti homines onus magnum sentire, sicut sentiunt, qui terram, vel aquã a proprio loco extractam sustinent. Probatur ratione, & primo de elementis extremis certa apud omnes videtur conclusio, quia neq; ignis habet quo vlterius ascendat, neque terra quo plus descendat. Igitur neutrum eorum in propria sede ascendere, vel descẽdere conatur, esset enim frustra talis conatus, & ad terminum naturaliter impossibilem. In vniuersum tamen probatur, quia singula elementa mouentur ad propria loca tanquam ad propriam perfectionem, vt illis optata fruantur quiete, & illis adeptis quiescunt: igitur virtus motiua naturalis illorum ad hunc solum terminum propendet, & inclinat: hoc ergo adepto non erit principium vltra tendendi, atq; adeo repugnat, quod si elementa in propria sede perfecte constituta sint, vlterius cieri naturaliter nitantur grauitando, aut leuitando, alias aut illa non esset propria elementi sedes, vt supponimus, aut elementum haberet naturalem virtutem descendendi a proprio loco, & tendendi in extraneum: quod plane est absurdum, cum elementis solum sit concessa motrix facultas ad proprium locum, quæ est grauitas, vel leuitas. Dixi si in propria sede perfecte collocẽtur, si enim aliqua ex parte a proprio loco extrahantur, ita vt aliqua pars ponderis, aut leuitatis non æquè distet a proprio centro, propria vè sphæra, grauitabunt proculdubio, aut leuitabunt. Experimur namq; grauia vbicumq; sint superiorem locum leuibus, aut minus grauibus concedere, & è contrario, vt constat in terra supra aquam, aut aerem, ignemve posita, & in aqua, & aere, & igne terræ meatibus compressis: quod quidem non aliter euenit, quam in mutuo grauium descendentium, leuiumq; ascendentium conatu, & motu id quod etiam in mixtis videre est, vt in liquoribus, quorundam aliqui, quia leuiores grauioribus innatant, grauiores vero alijs subsidunt. Cuius experimenti ratio est, quia natura grauitatis iure suo exigit ad centrum, quo proximius possit, accedere, vsq; quiescere naturaliter potest, donec id assequitur perfectè, ita vt centrum grauitatis simul, cum centro vniuersi existat, & grauitatis partes æque ab ipso distent, proportione seruata grauioris cum minus graui, & idem prorsus est de leuitate in ordine ad locum sursum: ita tamẽ vt si substraheretur grauior pars, aut leuior, minus grauis, & minus leuis a propria virtute mouerentur, donec illa centrum vniuersi, hæc Lunæ concauum pertingeret, vt supra monuimus.

Superest, satisfaciamus argumentis in contrarium adductis, quæ quidem parum negotij facessunt. Ad primum enim dicimus idcirco vtres aere plenos grauiores existere quia aer circa terram degens impurus est, terrestribus scatens halitibus, & corpusculis vt in Solis radio videre est, secus vero contingeret, si puro ac elementari aere adimplerentur. Ad secundum vtrumq; fatemur experimẽtum, inficiamur tamen, causam illius esse rationem, quę in argumento assignatur, quin potius ideo huiusmodi lignum velocius per aerem descendit, quam plumbi libra, qua grauitas ligni excedit grauitatem plumbi multitudine materiæ, atq; pluralitate partium extẽsionis, quæ ad perfectiorem operationem, cõducunt. Leuitas item aerea ligno existens non retardat descensum grauitatis, quia aer in propria sphæra non leuitat, per aquam tamen velocius descendit plumbũ, tum quia minus aereæ leuitatis cõtinet, quę ipsum detinere possit, ne deorsum labatur: tum quia pauciores aquæ partes comprehendit, & diuidit, quæ proinde minus diuisioni resistunt. Ad vlt. Patres Conimbricenses hic q. 2. art. 2. cum aliquibus recentioribus negant, aquam substracta terra, nec aerem extracta aqua descensurum proprio pondere, nisi vacui periculum immineat. Mihi tamen, vt supra dixi, verius apparet, aquam insita grauitate descensuram ad centrum vsq; vniuersi, si terra inde extraheretur, saltem ex parte, ita vt foramen aliquod vsque ad centrum constitueretur, grauitas enim quælibet est naturale principium motus deorsum, donec vniuersi centrum perfecte obtineat, aut per se ipsum, aut per centrum grauitatis corporis, in quo est, ita vt sub se leue aliquid, aut minus graue nõ patiatur: fatemur ergo argumento, in eo casu, aquam descensuram naturaliter a propria virtute, aerem vero, solum ad supplendum vacuum vniuersali virtute, ex se enim vt pote

te leue ſolum ferri poteſt ſurſum, inde tamen nequaquam infertur, aliquod ex his elementis in propria ſede, quando grauius ſupponitur, & eminet leuius, grauitare, aut leuitare, cum graue deſcendere non nitatur niſi cum infimum locum non occupat, aut grauius non ſubijcitur, nec leue aſcendere, niſi diſtans a loco ſupero, aut leuiori non ſupra poſito.

Quod ad mentem Ariſt. attinet, plane in hac re illi aduerſari profitentur vniuerſi fere eius expoſitores cum Mathematicis. Mihi tamen ſatis probabiliter intelligi poſſe videtur, de elementis medijs non in ſua puritate; ſed vt apud nos ſunt, cum ea, corporum, & halituum permixtione, qua ratione plane grauitare videntur. Et hoc probant argumenta Ariſtotelis, vt expendenti conſtabit: & ideo hæc cenſenda eſt mens Ariſtotelis.

Et hæc de Cœlo, & Mundo dixiſſe ſufficiat: vtinam Deo accepta, & ſtudioſis noſtris vtilia: cedantq; in Dei gloriam, Virginis Deiparę, Angeliciq; Doctoris S. Thomę.

F I N I S.